

שורשים, המסכים עם גרמנים ונהנים מפיתם ומיינם, ואף לנישואי-תערובת הגיעו כמובן, ואפילו לפרסים ספרותיים שלחו ידם⁶ – אלה הם יחידים שייזכרו לדראון, אבל העם יזכור. כי לא עם כמונו ישכת.

הרבה יותר רחב הוא חשבוננו. הוא פורץ גבולות והורס תחומים. הוא אינו מצמצם בגבולותיה של גרמניה המערבית. מזרח ומערב חברו יחד למעשי פשע שטניים, לשפך דם והשמדה, לגול ולשוד, להתעללות ולרצח-יונקים. למי הזכות, למי הרשות, ומהו היסוד המוסרי וההגייוני להפריד בין דבקים ולטהר טמאים? פסולה מעיקרה ומיסודה היא לנו גישתם של אנשי מק"י ומפ"ם, עולי הרגל לברלין המזרחית, המבדילים בין גרמניה לגרמניה על-פי חלוקה גיאוגרפית. גישה זו היא תוצאה של שיקולים פוליטיים כלליים זרים, ואין היא נובעת מתוך רגשות הלב היהודי, ואף אינה מכוונת ומודרכת על-ידי הדאגה למפעלנו והחרדה להצלחתנו (מאיר וילנר (מק"י): אנחנו יושבים ומתפלמסים כאן כשרוצחים אנשים בחוץ); (בבה אידלסון (מפא"י): מה אתה מתרגש? אתה הבאת אותם הנה!)⁷.

היור"י. שפרינצק: אני מבקש את חברי הכנסת לא להפריע.

יצחק רפאל (הפועל המזרחי): גישה זו היא זרה לנו, אש זרה במקדש. האיצטלה של לוחמים לכבוד האומה אינה לפי מידתם של אלה, היא אינה הולמת אותם. המשמיצים שם ישראל מעל במות זרות, רחוקות, אל ייהפכו פתאום לחרדים לכבודו. המוחקים שם-שמים מתוך ספר הספרים בלי רתיעה ובלי בושה, ייבושו להעמיד פנים צבועים של קנאי מורשת אבות. איש לא יאמין להם, כי גם זה לצערנו אחד מסימניה המובהקים של הידרדרות כוח לאומי חשוב, יוצר ובונה, לתהום היִבְסָקָצִיָה [ר' עמ' 461 הע' 3] המתכחשת והנפשעת (קריאות של חברי הכנסת מ. וילנר וא. וילנסקה).

היור"י. שפרינצק: אני מבקש את חברי הכנסת וילנר ווילנסקה להפסיק. אנו נקבל את האינפורמציה המתאימה. אתם כבר נתתם אינפורמציה שלא אושרה. אני יכול רק לקבוע את העובדה, שלתוך הכנסת נזרקו אבנים, והכנסת אינה יורה. אני מבקש את חברי הכנסת לשבת במקומותיהם (קריאות מכל ספסלי הכנסת).

יצחק רפאל (הפועל המזרחי): אני אבין לרוח השוללים כשהיא כנה, טהורה ועיקבית, גם כשאחלוק על שיקוליהם המעשיים. אם כי הרבה מן הצדק בפי המחייבים לכתחילה, התובעים החזרתו של רכוש יהודים לנו, ליורשיהם החוקיים, והרואים

6 הכוונה לפרס שהוענק לפרופ' מ' בובר מטעם האוניברסיטה החופשית של המבורג.

7 גם מק"י קיימה בירושלים ביום זה, בעת הדיון בכנסת, הפגנה נגד המשא-ומתן על השילומים.

בתביעת הירושה ובהוצאתה מידי עם אויב חובה ומיצוה – יש מקום רב להיסוסים, לאנחה, לנקיפת-לב. לולא צורכי העם המרובים, לולא הקשיים הכספיים החמורים בביצוע המשימות שהוטלו עלינו, ספק אם הנלהב שבמחייבים היה שש למגע הישיר עם נציגי גרמניה, שסכנות רבות רובצות לפתחו, המחייבות זהירות יתר. וכואב הלב, שראיית הצרכים והיקפם מכריעה לחיוב. מעיקה ומכבידה עלינו מעמסת חובות, שחביב ונעים לשאת בה כדי לעמוד בה. בניין המדינה מחייב לקורבנות – גם גופניים וגם נפשיים. קיבוץ הגלויות רק התחיל ואסור להאיט את קצבו. גלויות ישראל הנאנקות בסבל, בתנאי ניוון ובסכנות כליה, משוועות להצלה. מאות אלפים יהודים אחים מצפים לישועה מיידית. ממדי העלייה מצטמקים לעינינו מחוסר כספים ומאין אמצעים לרפא ילדי יהודים לקראת עלייתם. העניות והדלות מסכלות ביצוען של תוכניות הצלה. ויוגד גלויות: אילו היתה הפרוטה מצויה בכיס, יכולנו לנפץ גם שערי יציאה הסגורים על בנים מצויינים, בריאים וצעירים, נאמנים וחלוצים, השומרים על הגחלת הלאומית שלא תכבה וכמהים ליום גאולה כי יבוא.

כל מי שראה ילדים יהודיים נמקים בכפן ובלכלוך וְכָלֵים מְחוֹסֵר טִיפּוֹל בגטאות טהרן ואיספהאן, קזבלנקה ומרקש, בכפרי הדרום בתוניסיה ובאלז'יריה, יודע וְעַד שמיצוות ההצלה היא מעל לכל וקודמת לכל ובייחוד ההצלה שיש עימה בניין המדינה ופיתוחה. וסבלות אחים במולדת באוהל קרוע מאין דירה, בקור ובשיטפון ואין מלבוש חם לגוף – האם נביט בהם באדישות? קראתי בתשומת לב את פקודת היום של מוסדות "חרות" לקראת "העלייה לירושלים", ובה נאמר ל"אנשי השרות" המגוייסים ל"יום החירום": "על הנוסעים לדאוג ללבוש חם ביותר"⁸ ונגעה עד לבי הדאגה האימהית של "חרות" לפעילי תנועתה. אך כלום פטורים אנו מלהרחיב דאגה זו גם על אחרים, על ילדי המעברות והתינוקות שבאוהלים הקרועים, על הזקנים שבמחנות, הסובלים מצינה? – ולא "יום חירום" אחד, אלא ימי חירום רבים. ושבעתיים נשבר הלב, שבימים גדולים אלה, בדור התחיה, בתקופת המעשה הגואל, בימי האפשרויות העצומות, לא עמדה הרוח בעם הגדול היושב בגלויות השלוות להתגייס גיוס מלא, במלוא יכולתו, לעזרת העם ולבניין מולדתו, כדי שנוכל לשאת על שכמנו את התפקיד שהוטל עלינו.

ואם עמנו איננו נותן את הנחוץ וההכרחי לנו, ואם עמי עולם מסייעים רק במעט, ואנו מתדפקים על שערים נעולים לעזרה ולהבנה – כלום מותר לנו לוותר גם על המגיע לנו בזכות, על מה שנלקח מאיתנו בכוח הזרוע? שעה זו מחייבת. נתגבר על ספקות והיסוסים גם כשהרגשה פנימית מעכבת, עוצרת. נקום בכוח ונדרוש את שלנו

8 "מחר יום חירום בתנועה. מחר יום שרות חובה. כל אנשי התנועה שברשותם כלי רב פרטיים או מוסדותיים מתבקשים בזה להתייצב ביום שני בשעה שמונה בבוקר במשרדי התנועה. על הנוסעים לדאוג ללבוש חם ביותר ולארוחות קלות. סיום יום השרות בערב" ("חרות", 6.1.1952).

בקול רם, בקול תובע. נתבע מגרמניה המערבית ונחדש תביעתנו כלפי גרמניה המזרחית, שבריה"מ כובשתה לא מצאה לנכון עד עתה אפילו להגיב על איגרת התביעה. קדושה ונעלה היא המטרה, שלמענה נדרוש את ירושת האחים, ונשגבים הצרכים שלמענם תוקדש ותוצא.

איני גורס גם את הנעימה של "טול קורה מבין עיניך", הנשמעת מפי הטוענים למשאומתן לעבר שולליו כאילו בתרעומת, שיחידים וחברות, קיבוצים וארגונים הביאו בשעתו מגרמניה סחורות ומכונות. מעט הרכוש שהביאו עימם רכבות העולים מגרמניה, שרידי השואה, במטענם, בדין הביאו, משלהם הביאו. כלי העבודה, המכונות, בתי המלאכה, מכשירי ריפוי, שהוצאו מגרמניה על-ידי יחידים וקבוצות, ניתנים כאן לשימוש יעיל וטוב שהובאו. "וינצלו את מצרים" היתה לא רק הוראת שעה, אלא צו דורות. אין זה אפילו שבר של אחוז אחד מהרכוש היהודי ועמל אחים שירד לטמיון. גם מה שנתבע עתה ככלל, כמדינה, כשליחי העם, אינו אלא חלק קטן מהמגיע לנו. ואלה שיתבעו בשמנו ויקבעו למעשה את דרכי השילומים וצורתם, ידאגו נא לקצר ככל האפשר את הזמן כדי שמגענו ההכרחי עם הגרמנים יהא קצר ככל האפשר. אם נצטרך לקבל את התשלומים בסחורות ובמוצרים תעשייתיים, ייבחר הנחוי לנו לשימושנו, שלא ניהפך למפיציה של תוצרת גרמניה במדינות. נתבע חומרים ותוצרת שאין עימם שעבוד תעשייתנו לחלקי חילוף גרמניים. יש לגרמניה מה לתת לנו, שתהא בכך משום לקיחה חד-פעמית. נחוצים לנו חומרי גלם, מוצרים כימיקליים, צינורות ברזל, לוחות פלדה, עץ לבניין, בתים מוכנים וכו' – דברים הכרחיים לפיתוח הארץ וביסוס תעשייתה, שאינם קשורים בסחר עם גרמניה לזמן ארוך. וחשוב גם הטון במשאומתן. נופיע כתובעים, כבנים לעם מנצה, חדורי גאווה לאומית, כי עצם קיומנו כעם לאחר מבול הדמים הוא נצחוננו המובהק. סבורני, שיש לשגר לשיחות אלה אנשים שאינם יוצאי גרמניה, שידברו עימם על-ידי מתורגמן. רצוי שיהיו בתוכם מניצולי השואה שהתלאות עברו על גופם. הם ידעו מה וכיצד לדבר, הם שיפגינו את רצוננו המשותף: לתבוע את השבת הגולה בלי להראות סימני פיוס וסליחה. נטיל על ממשלתנו לנקוט את הצעדים הדרושים כדי להציל מהדליקה ומהאריות את המקסימום האפשרי בתנאים הנתונים – והיא תעשה את מה שנטיל עליה תוך הכרה עצמית וגאון לאומי כיאה לממשלה של מדינה ריבונית, שאך לראשונה טעמה טעם עצמאותה, בשם המדינה ובשם העם בתפוצות, שאירגונו הגדולים והעיקריים שמכו ידיהם עליה.

מנחם בגין (תנועת החרות): כנסת נכבדה. ב-13 במרס 1951 קרא לפנינו שר החוץ מר שרת את האיגרת ששיגר לאמריקה, לאנגליה לצרפת ולרוסיה בעניין הקרוי בפיו "שילומים מגרמניה".

בויכוח על האיגרת ההיא ניסיתי להתחלק עם כל חברי הכנסת בועוזע הנפשי שעבר עלי בקוראי את הדברים הבאים: "לא תיתכן כל התקדמות לקראת החזרת כבודה של גרמניה כעם בקרב משפחת העמים, כל עוד לא יסודר עניין השילומים לעם היהודי". דברים אלה אינם נתונים לשום פירוש. הם ברורים לחלוטין, הם אומרים שאם יסודר עניין הפיצויים מגרמניה ליהודים - אזי, על-פי דעת ממשלת ישראל - תיתכן גם תיתכן החזרת כבודה של גרמניה כעם בקרב משפחת העמים. רבותי היריבים, או רעשתם, געשתם, הפרעתם והעללתם עלי שאני מעליל עליו, שהוא מוכן למשאומתן עם גרמניה. הרב נורוק הזקן השביע או את שר החוץ לבל יעשה את "הפשע הלאומי" של מגע עם גרמניה. והנה עתה מתעתדת הממשלה הזאת ללכת לבון הנאצית. אדוני בן-גוריון, אתה גערת באחד מחברי הכנסת על שנסע לברלין ואמרת: "נסעת לברלין הנאצית".

האם ברלין היא נאצית - ובון אינה נאצית? האם התיאוריה שגרמניה המזרחית טובה והמערבית אינה טובה, לא תביא לתיאוריה שגרמניה המערבית היא דמוקרטית והמזרחית היא נאצית?

אולי תגידו שממשלת אדנאואר היא ממשלה גרמנית חדשה, לא נאצית? עליכם לדעת מי הוא אדנאואר. אני שואל: באיזה מחנה ריכוז ישב בשלוש היטלר בגרמניה, לאיזה בית-סוהר הושלך בגלל משטר הדמים של הנאצים? אני שואל: מי הם עוזריו של אדון אדנאואר?

השיבו: כמחצית העובדים במשרד החוץ של אדנאואר הם חברי המפלגה הנאצית. ועימהם תשבו לדיון - עם "המומחים" של ריבנטרופ, עם "המומחים" של וייצקור, עם המרצחים שהכשירו את הקרקע להשמדת מיליוני אחינו בספרם בעולם שהידיעות על רדיפות היהודים אינו אלא "גרזיל פרופוגנדה" (תעמולת זוועה).

ואולי תגידו, שעם הממשלה הזאת, המוכנה לתת חלק מן הרכוש, אפשר לשאת ולתת, כי לא עליה האחריות על הרצח? אזכיר לכם עובדות. בעד היטלר הצביעו שישה-עשר מיליון גרמנים בטרם הגיע לשלטון. היו שנים-עשר מיליון קומוניסטים וסוציאלי-דמוקרטים בגרמניה. היכן הם נמוגו? בצבא הגרמני היו שנים-עשר מיליון חיילים, בגסטפו מיליונים, ב"ס.א. וב"ס" מיליונים. מבחינה יהודית אין גרמני אחד שאינו נאצי ואין גרמני אחד שאינו רוצח. ואליהם אתם הולכים לקבל כסף?

טענה בפנים: אם לא נלך לקבל מהם את הרכוש, הרי נשאיר אותו בידי הגולן. והנה, כבר פורסמו המספרים. אתם מצפים לכל היותר לשלוש-מאות מיליון דולר בסחורות גרמניות נאציות. אתם אמדתם את הרכוש היהודי השדוד בשישה מיליארדים דולרים, ופירוש הדבר שאתם הולכים לקבל 5% מן הרכוש היהודי השדוד, ואתם משאירים בידי השדוד הרוצח 95% מן הרכוש היהודי השדוד. ההבדל הוא בזה, שאילמלא הלכתם לבון - הרי הרכוש הוא שדוד וגזול, ותביעת ישראל

עומדת בעינה; אך אם תלכו לבון, כאשר תחתמו על הסכם עם גרמניה הנאצית – הרי בהסכמתכם, בחתימתכם, תודיעו בשם עם ישראל כולו, בשם מיליוני נרצחים, כי 95% מן הרכוש היהודי מן הדין שיישארו בידי הרוצח, בידי השודד. מי שְׁמַכֵּם? מי נתן לכם סמכות לכך? כלום אלה שאינם עוד נתנו לכם ייפוי־כוח כזה?

למי אתם הולכים לתבוע את הרכוש? אביא דוגמה פשוטה: שמעון שלח אש בבית אביו של ראובן ובלהבות נשרף אביו של ראובן. מה הוא [ראובן] עושה? יש שהוא מוותר על הבית, כי הרי בבית הבוער עלה אביו באש. יש שהוא הולך לבית הדין, ושם את עצמו תובע אזרחי, ועל־ידי פסק דין דורש הוא החזרת דמי הבית שעלה באש. אבל באיזה שבט פרא תראו את בנו של הנרצח הולך אל הרוצח ודורש ממנו את דמי הבית? אבל אתם, בנים שכולים, יתומים מאבותיהם, הולכים אל הרוצח במישרין. לא לדרוש "כופר נפש" כפי שאתם אומרים, אלא כביכול כדי לקבל את דמי הבית שנשרף ושבתוכו נשרפו אבותיכם. באיזה שבט פרא אתם רואים תועבה כזאת? לְמָה תהפכו את עם ישראל, אשר למד תרבות ולימד תרבות מזה ארבעת אלפים שנה?

אתם בניתם את היסוד למשא־ומתן עם גרמניה הנאצית על־ידי האיגרת של מר שרת. אבל יש גם יסוד שני לגשר שעליו עבר אדון שרת מירושלים העברית לבון הנאצית, וזוהי ההודעה של מר אדנאואר עצמו. ראויים אתם לכך שאקרא הודעה זו בלשון המקורית, בלשוננו של השליח לדבר עבירה, שבתיווכו מנהל אתכם האדון אדנאואר משא ומתן, אבל הבית הזה, כל עוד לא נתקבלה בו ההחלטה הפטלית – לא לי אלא לכולנו, לא לשנים אלא לדורות – יקר לי כבודו, ועל כן אקרא הודעה זו בעברית. וכך אמר הָר אדנאואר: "אני קובע שהעם הגרמני ברובו המכריע סלד מפני הפשעים האלה. אני קובע שהעם הגרמני ברובו המכריע לא השתתף בפשעים האלה". ועוד אמר האדון אדנאואר: הממשלה הגרמנית תהיה מוכנה יחד עם נציגי היהדות וממשלת ישראל לפתור את בעיית תיקון המעוות, בשפתו הטמאה "Wiedergutmachen", של הצד החומרי של הבעיה, כדי להקל על מציאת הדרך לטיהור הנפשי של סבל שאין לו גבול.

אחד מחברי הכנסת האשים את האדון שרת, ואותך האדון בן־גוריון, שאתם החזקתם את האיגרת הטמאה בטרם קרא אותה מר אדנאואר לפני יועציו הנאצים. אם זה נכון – אוי לכולנו. אתם קראתם, אתם קיבלתם כיסוד למשא־ומתן עם הגרמנים הצעה שלפיה העם הגרמני ברובו סלד מן הפשעים האלה, לא השתתף בהם. אתם קיבלתם כיסוד למשא־ומתן הודעה שלפיה הכסף הזה יינתן לכם "Zur seelischen Reinigung eines unendlichen Leides" (לטיהור נפשי של סבל אין קץ). ואם לא קראתם – למה ראה מר שרת מראש באיגרת הזאת התחלה למשא־ומתן? ואם קראתם ואישרתם – ידע עם ישראל על איזה גשר הוקם הקשר בין ירושלים העברית לבין ממשלת בון הנאצית. את האיגרת של אדנאואר קראו

מיליוני גרמנים, מיליוני אמריקנים, מיליוני צרפתים. האיגרת הזאת חדרה ללב הגויים. כל אומות העולם ידעו: זהו הבסיס שעליו תקבלו כסף "כתשלום בעד סבל אין קץ". איך ינודו לנו, איך ישימונו לבזו? למי דמינו? ההסתייגויות שלכם יהיו כתובות עברית - מי יקרא אותן? לעיני הגויים תהיה רק עובדה אחת: ישתם לשולחן אחד עם רוצחי עמכם, הודיתם שהם מסוגלים לחתום על הסכם, שהם מסוגלים לקיים הסכם, שהם עם - עם במשפחת העמים.

הגויים לא רק שנאו אותנו, לא רק רצחו אותנו, לא רק שרפו אותנו, לא רק קינאו בנו - בעיקר בנו לנו. ובדור הזה, שאנו קוראים לו "האחרון לשעבוד וראשון לגאולה"⁹ - בדור שבו זכינו לעמדת כבוד, בו יצאנו מעבדות לחרות - אתם באים, בגלל כמה מיליוני דולרים טמאים, בגלל סחורות טמאות, לקפח את מעט הכבוד שרכשנו לנו. אתם עוד תקימו חברת "דוי־פל", על משקל "דויטשלאנד-פֿלשתינה", ותפיצו את הסחורות הגרמניות בצרפת, תפיצו אותן באנגליה, תפיצו אותן באמריקה - תהיו לסוכני הנאצים, למפיצי הסחורות הנאציות. איך יבוזו לנו בגויים כאשר יהודי, שליחה של ממשלת ישראל, יעמוד בחנותו בארגנטינה ויכריז: "קנו סחורה, זוהי סחורה טובה, "Made in Germany". הרי בזה אתם משמיטים את היסוד מתחת לרגלנו, אתם מעמידים בסכנה את כבודנו ואת עצמאותנו. איך יבוזו לנו!

ועל איזה רקע בינלאומי קורה הדבר? - שגרירנו המוכשר באמריקה השתמש בביטוי "גרמניה המתחדשת". אכן, גרמניה מתחדשת. חמישים מיליונים מזה ועשרים וחמישה מיליונים מזה. התעשייה שלהם פורחת. 19 מיליון טונה של פלדה בשנה - אלה הישגיה של "גרמניה המתחדשת". צ'רצ'יל הקדיש את מחצית ספרו לתיאור העיוורון והטמטום שהביאו לזיונה מחדש של גרמניה ולמלחמת-העולם השנייה. היום הוא עצמו עומד בראש המצעד לזיונה מחדש של גרמניה. מתוך עיוורון, מתוך פחד אימים, מחזירים לעדר הזאבים הטוטוני את השיניים והציפורניים שנעקרו ממנו. ואנחנו ניתן לזה יד? אנחנו נגיד שהם עם, שהם מסוגלים למשא-ומתן, שהם יקיימו הסכם שאמריקה או אנגליה יחתמו עליו?

אדוני בן-גוריון, אילו במקום לדבר על פשיטת רגל של ציוני אמריקה היית מוזעיק את יהדות אמריקה להסברה בקרב העם האמריקני על הסכנה הצפויה לעם האמריקני עצמו מזיונו מחדש של עדר הזאבים הזה - אז אולי היה המצב אחר. אילו הייתה היהדות האדירה הזאת קמה ואומרת: גרמניה לא תזוין מחדש - אולי היה המצב אחר. אולי אפשר היה עוד למנוע את האסון הזה. אך אתם התחברתם עם מתבוללים, והמתבוללים - עושרם עמד תמיד ביחס הפוך לאומץ לבם ולנאמנותם לציון. וכך אמר אחד ממנהיגי המתבוללים היהודים: "אם הממשלה החליטה לזייין מחדש את גרמניה - זה לא עסקנו". אלה הם שותפיכם.

9 ח"ג ביאליק בפואמה "מתי מדבר".

אוי לנו, כי אנו רואים חמש שנים לאחר גמר המלחמה איך קם הרוצח הנאצי הגרמני על רגליו, איך הוא לוקח נשק. כיום הוא עודנו מדבר רכות עם האמריקנים והצרפתים; עוד מעט, כאשר יקבל כוח בידיו, ישמיע את קולו האמיתי.

ואולי כל הנימוקים מיותרים המה. למה חשבונות, על מה ההסברות? הרי יש חשבון אחד – חשבון הדם היהודי. יש נימוק אחד: יהודים, נציגי ממשלת ישראל, עומדים לשבת על-יד שולחן אחד עם הרוצחים הגרמנים. ועל-כן אסיים דברי במספר פניות. פנייתי הראשונה היא אליך, אדוני בן-גוריון. אני פונה אליך לא כיריב אל יריב – כיריבים תהום בינינו, אין גשר, לא יהיה גשר, תהום דמים היא. אני פונה אליך ברגע האחרון כיהודי ליהודי, כבן לעם יתום, כבן לעם שכול; הרף, אל תעשה את המעשה הזה! זוהי תועבת התועבות בישראל; לא היתה כמותה מזמן היותנו לגוי. ואני מנסה לתת לך מוצא. כיריב לא הייתי גותן אותך, כיהודי אתננו: לך אל העם, ערוך משאל עם. לא מפני שאני מציע לערוך הצבעה עממית בעניין זה; אינני חושב שאפשר בכלל להצביע על כך. ההצבעה כבר נעשתה – בטרבליניקה, באושווינצים, בפּוֹנֶרִי, שם הצביעו היהודים בעינוי המוות: לא לבוא במגע, לא להיכנס במשא-ומתן עם הגרמנים. לכו אל העם.

הלא אין לכם רוב בעניין זה בכנסת. חלק מחברי מפלגתכם מתנגדים – ואני גאה על כך שיהודים, אף על פי שהם יריבי, אף על פי שהם שונאים אותי, מתנגדים למשא-ומתן טמא זה. חלק מן "הפועל המזרחי" מתנגד, חלק מן "המזרחי" מתנגד, חלק מ"אגודת ישראל" מתנגד. הרי אתם מיעוט בעניין זה. אלא מה? – הטלתם בכוח הוורוע, הפחדתם את אדון פנקס בהורדתו מן הכיסא הזה והעברתו לכיסא אחר (שר התחבורה ד.צ. פנקס: אל תדבר שטויות! אותי אין מפחידים! אפילו בגין אינו מפחיד אותי, עם כל הגבורה שלו) – לכו אל העם. והיה אם העם יגיד הן, ייתכן שכל אחד יסיק את מסקנתו ויאמר: "אכן חציר העם",¹⁰ ואולי כל הקורבנות לא היו כדאיים. אבל אז תוכל אתה להגיד: העם מאחורי, 51% מן העם מוכנים לשאת-ולתת איתם. אך אם העם יאמר לאו – לא תפסיד. הרי אתה דמוקרט. תרכיז את ראשך בפני רצון העם. למה תיקח על עצמך את ההכרעה כאן? הרי אין לך רוב בעניין זה. זהו המוצא. למען השם, אני קורא לך: לך, התייחד עם עצמך, הרף, העמד את העניין לפני העם כולו – ואולי ירחם. פנייתי השנייה היא לחברי הכנסת שנבחרו על-ידי אורחי המדינה הערביים. חלילה לי לשלול מהם זכות פורמלית של הצבעה. שווי זכויות הם. אני מאמין בשוויון זכויות, אני מאמין בהגשמת חזונו של ראש בית"ר, של מורנו הגדול [זאב ז'בוטינסקי]: "בו ירוה לו משפע ואושר, בן ערב, בן נצרת ובני, כי דגלי, דגל טוהר ויושר, יטהר שני גדות ירדני".¹¹ זכות פורמלית לכם להצביע בעניין זה, אבל הבחינו

10 ישעיהו מ 7; ח"ג ביאליק בשירו "אכן חציר העם".

11 מתוך השיר "שמאל הירדן" מאת זאב ז'בוטינסקי.

בין זכות פורמלית לבין זכות מוסרית. זהו עניין שלנו, דמם של אמותינו, אחינו ואחיותינו מעורב בו, תנו לנו להכריע בעניין זה.

פנייתי השלישית היא לחברי המפלגות הדתיות. הלכתם אל העם בבחירות לא בשם העניין הזה, הלכתם אל העם בבחירות בשם דת ישראל, בשם תורת ישראל. מה לתורת ישראל ולמשא-ומתן עם עמלק? הרי תמחקו על-ידי הצבעה כזאת פסוק שלם, קדוש ומקודש בתורה – "מלחמה לה' בעמלק מדור דור". איך יילחם השם בעמלק, אם אתם, מגיני הדת, תצביעו בעד שלום עם עמלק, בעד קבלת כסף מעמלק?

היום עשרה בטבת, יום זיכרון לכולנו, גם יום זיכרון לאבי, גם יום זיכרון לאומי. (רעש באולם, קריאות מספסלי מפא"י¹²) אני עומד לפניכם, חברי המפלגות הדתיות, כיהודי מאמין בן מאמין ומתחנן לפניכם: אל תעשו את המעשה הזה. קואליציה, אפוזיציה – חיי אדם הם בני חלוף, קל וחומר חיי קואליציה. איך לא ראיתם? הרי אשתקד על גיוסן של בנות דתיות התפלגתם, ועל עניין זה לא תהיו מוכנים להשיב בלאו? התייחדו עם מצפונכם, עם אמונתכם. איך יאמין הנוער העברי בדת ישראל ובאמונת ישראל כאשר דְּפָרְיֵה-נְצִיגִיה מרימים יד בעד משא-ומתן עם גרמניה? ועל כן, ברגע האחרון התייחדו, התכנסו, שבו ודונו, חוסו על העם הזה, אל תתנו יד לתועבה אשר מזמן מעשה פילגש בגבעה לא היתה כמותה בתולדותינו.

ועתה חברי הכנסת מכל הצדדים, אני בא לסיום דברי, אני יודע כי זה אחד הרגעים המכריעים בתולדות עמנו. אני יודע גם מה נשקף לי ולחברי, ואני אומר לכם (שר-הפנים מ. שפירא: האם הנעשה בחוץ זוהי דרך היהדות? ואתה פונה אלינו!) – אני אומר לכם: לא יהיה משא-ומתן עם גרמניה. לא יהיה משא-ומתן עם גרמניה! אתם טענתם כי "מבויים" הוא הזעם, והנה לפני רשימה: הרב מימון, הרב מרדכי נורוק, פרופסור קלוזנר, דוד שמעוני, אשר ברש, אורי צבי גרינברג, דר' דבורזצקי, יעקב כהן, אברהם סוצקובר – זה זעם מבויים?¹³ לו היה זה זעם מבויים...¹⁴

הישיבה נפסקה בשעה 18.45 ונתחדשה בשעה 21.35

12 בשלב זה ניסו משתתפי הפגנת "חרות" להסתער על בניין הכנסת. אבנים שיידו המפגינים ניפצו את שמשות אולם הישיבות וחדרו פנימה. ר' תיאור הארוע בנספח 9, עמ' 889 ואילך.

13 בכרוו התתום ע"י אנשי הרוח הנ"ל, וכן הרב נורוק, ד' סדן וא' שטיינמן, שפורסם ערב הדיון בכנסת נאמר: "עתה, ברגע המכריע לפני ההצבעה על משא-ומתן עם גרמניה, אנו פונים אליכם: זיכרו כי ההצבעה היא שאלת גורל לעם ישראל, אליכם צופיות עיני הדורות שעברו והעתידיים לבוא. בהרמת יד למען משא-ומתן עם עם המרצחים, שהשמיד שליש עמנו, אתם עלולים לחלל שם ישראל לעולמים. הצביעו נגד משא-ומתן עם גרמניה" ("הבוקר" 7.1.1952).

14 בשלב זה התחוללה באולם המליאה מהומה, ששיאה בקריאת ח"כ בגין לרה"מ בן-גוריון: "אתה חוליגן", אשר גרמה להפסקת הישיבה. בדברי הכנסת במקום זה מופיעות כמה שורות מקווקוות, שכן הכתבניות נאלצו להפסיק מעבודתן. ר' תיאור הארוע בנספח 9, עמ' 889 ואילך.

הי"ר י. סרלין: אני מתכבד לחדש את ישיבת הכנסת. הייתי נאלץ להפסיקה מאחר שלא נענית על-ידי חבר הכנסת בגין שיחזור בו מביטוי הפוגע בראש הממשלה. אני מתכבד להודיע לבית, שחבר הכנסת בגין חוזר בו מדבריו, מפגיעתו בראש הממשלה, ומן המשפט שבו אמר: "אם הוא [ח"כ בגין] לא ידבר – אף אחד לא ידבר". בהודמנות זו אני רוצה לומר לבית, שאני מצטער – ואני מניח שאני מביע בזה את רחשי הלב של כל חברי הכנסת – על מה שהתרחש בזמן נאומו של חבר הכנסת רפאל ובזמן נאומו של חבר הכנסת בגין ועל הקריאות שחיללו את כבוד הכנסת. ואני פונה לחברי הכנסת: עוד הדיון לפנינו, דיון חמור ונוקב לשני הצדדים – יש לשמור על קוד הרוח, לשמור על כבוד הבית, לכל הפחות לשמור על כבוד הבית פנימה ולאפשר לכנסת לסיים את הויכוח, ויהיה סיומו אשר יהיה, בכבוד וכראוי לכנסת ישראל ולחברי הכנסת. רשות הדיבור לסיום הנאום לחבר הכנסת בגין.

מנחם בגין (תנועת החרות): אני מאשר את הודעתו של כבוד היושב-ראש. אני מאשר אותה לא כתוצאה מלחץ, כתוצאה מאיומים בהוצאתי מן הכנסת – הוצאתי מן הכנסת זהו דבר קל בעיני, כאשר המדובר במערכה זו – אני מאשר אותה, משום שעוד יש לי תפקיד למלא כאן, אולי האחרון, ואני אמלא אותו עד תומו.

ב-1919 אירעה טרגדיה בעיר יהודית, עיר גידחת, אם כי עיר ואם בישראל, ושמה פינסק. גנרל פולני אנטישמי הוציא שלושים וארבעה יהודים, חשד בהם שהם בולשביקים, העמיד אותם אל הקיר, רצה אותם. אני אז נער הייתי. לימדוני לומר שיר על ההרג ההוא. את כל המילים אינני זוכר, אך את המשפט הזה עדיין אני זוכר: "בעסער קומט נישט צו דער סדר נאכט" – מוטב שלא תבואו לליל הסדר. העולם היה אז אחר והוא נודעוץ בגלל רצח שלושים וארבעה יהודים. [הנרי] מורגנטאו בא מאמריקה; נשלחה ועדת חקירה מאנגליה; הממשלה הפולנית – במחציתה אנטישמית ובמחציתה לא אנטישמית – הקימה ועדת חקירה פרלמנטרית. והנה, על סמך החלטה של ועדת החקירה הפרלמנטרית היא הציעה הממשלה הפולנית לבני המשפחות השכולות לתת פיצויים על מה שאירע לאבותיהם ואחיהם. והממשלה הפולנית לא היתה אחראית במישרין לרצח. הגנרל ליסנסקי עשה זאת על דעת עצמו. הממשלה הפולנית הסתייגה מן הרצח והיא הציעה לבני המשפחות פיצויים. ואז – על כך מספר לנו הספר המונח לפני – התכנס הוועד הציוני בעיר פינסק, קרא לכל המשפחות הללו ואמר להם: "אם יקבלו פיצויים יחטאו לזכרם של הקדושים וגם יהיו לדראון. יאמרו שהיהודים מכרו את נשמות הקדושים בכסף ממש", ובאותו מעמד נכתב פרוטוקול שבו הוטעם שבכסף לא ימכרו את הדם השפוך, ורק אם ייענשו הרוצחים כדי רשתם, אז יכופר העוון. על הפרוטוקול הזה חתמו ראשי המשפחות והוא נשלח למיניסטריון הצבאי וכך נסתיים הדבר.¹⁵

ומה שהבין הוועד הציוני בעיר פינסק, לא תבין ממשלה במדינת ישראל? מה שהבין הוועד הציוני בעיר פינסק, לא יבין בית המחוקקים העברי? כי הרי אילו הייתם מצליחים להחתים את הגרמנים, לאחר שתחתמו איתם על הסכם הדדי, על הודעה מעין זו: "אנו הגרמנים, שרצחנו שישה מיליון יהודים, נותנים לכם שלוש-מאות מיליון דולרים במשך עשר שנים, ואנו מסכימים שתוסיפו לשנוא אותנו, אנו אחראים לרצח של שישה מיליון, איננו מבקשים מכם כפרה" - אילו הייתם מצליחים להחתים אותם אפילו על הודעה כזו, הרי העובדה בעינה תישאר, הרי אתם בכל זאת לוקחים כסף במישרין מן הרוצחים על סמך הסכם הדדי, על סמך פשרה. דרשתם כך וכך, הם מסרבים לתת את הסכום כולו, הם יתנו פחות, אתם תסכימו. ייחתם הסכם, לעיני כל, עם הרוצחים - הרי זה מוכרח להיות כופר נפש.

באתי להזהיר, ואני מזהיר: חברי הכנסת מכל הסיעות, עניין זה לא יוכל לעבור. אם יש טעם במילים "קידוש השם", אם יש תוכן במונח "ייהרג ובל יעבור" - זהו הטעם וזהו התוכן. ייתכן שזהו נאומי האחרון בכנסת, ואינני יכול שלא לומר לכם דברים פשוטים מאוד, בוודאי יוצאים מלב שותת דם - אולי ייכנסו ללכותיכם. שלוש שנים ישבנו איתכם בכנסת, היינו במיעוט. אתם הייתם הרוב. נבחרתם כרוב. קיבלנו את הדין. לא באנו לכנסת הזאת מבית עשירים, מחיי נחת. חברי ואני באנו הנה אחרי מלחמה שנמשכה שנים. נרדפנו על צואר, לא הונח לנו, פרסים הובטחו בעד ראשינו, בלשים חיפשונו בכל רחבי הארץ, סיכנו את נפשנו עשרים וארבע פעמים ביממה. זכינו, המשעבר נסוג, קמה המדינה בחלקה של המולדת השסועה, הגענו לבחירות. ועוד מאורע אחד היה לפני הבחירות. האדון בן-גוריון יזכור אותו. [ב-22.6.1948] הוא ציווה לירות בי בתותח. אני עמדתי בתוך אונייה ["אלטלנה"] בוערת בלהבות אש [בחוף תל אביב], ראיתי את אחי, בחורי, תלמידי, נופלים נרצחים; בידי בחורי, תלמידי, אחי היו מכוונות ירייה, מרגמות, רובים. נתתי את הפקודה - מול אויב - לא להרים יד, והם שמעו. ובכנסת הזאת, במשך שלוש שנים, אילו החלטות קיבלתם שקוממו את נפשנו. יצאנו אחרי החלטות אלה בראש חפוי, עצובים מאוד, אולי לא הצלחנו בשליחותנו. ואחרי החלטות הללו הלכנו, חברי ואני, אל הנוער ההוא, שאתם קוראים לו בשמות, והוא מחרף נפשו למוות למען עמו וארצו, והוא נתן מדמו, שנים-עשר ממנו עלו לגרדום ושירת "התקווה" על שפתותיהם עד הרגע האחרון - יצאתי אל הנוער הזה, למוד המלחמה, יודע קרב, ואמרתי לו: זוהי הכנסת שלנו, הממשלה שלנו. הרוב מכריע, נלך אל העם, ננסה לשכנע אותו. אם לא

15 לחקירת הארוע שהיה 9 ימים לפני ליל הסדר, שלחה ממשלת בריטניה ועדת חקירה בראשות סר סטיוארט סמואל. נשיא ארה"ב וילסון שיגר ועדה לחקירת התפרצויות אנטישמיות בפולין. הקצין הפולני האחראי לרצח היה מיוז לוצ'ינסקי. ר' פינסק; ספר עדות וזיכרון לקהילת פינסק-קרלין א, 1977, עמ' 186.

נצליח - מה עוד יכולים אנו לעשות? זהו עמנו. אחר כך הלכתי לגולה, נפגשתי עם רבבות יהודים, הם עדים, הם יאשרו את דברי, ואמרתם להם: הממשלה הזאת, ממשלה אחרת - ממשלה יהודית היא. ברוך שהחיינו וקיימנו והגיענו ליום שבו ישנה ממשלה יהודית. הממשלה שלנו היא, ממשלה שלי היא - כך אמרתי ליהודי אמריקה, ארגנטינה, מקסיקו - ויהיה הרכבה אשר יהיה. כך חינכנו את הנוער שלנו. את הכל קיבלנו אף כי זעפה נפשנו. רצינו לחנך את העם הזה לחיי מדינה, לחיי חופש, לחיי עצמאות, לחיים תקינים, אחרי אלפיים שנות גלות. כלום אין גם לנו ילדים? כלום אין גם לנו נשים? כלום אין מגיעים לנו חיי משפחה שקטים? כלום אין גם לנו איזו זכות-שהיא לחיות כאזרחים חופשיים במדינה הזאת? הרי את הכל נתנו למען הקמתה. מאומה לא קיבלנו - לא פיקוד, לא צבא, לא משטרה, לא ממשלה, לא מישרה - שום דבר; באנו אליכם וביקשנו שתכירו בזכויותיהם של הלווחים ההם כזכויות חיילים - וסירבתם; שנתיים סירבתם. ראש הממשלה אמר, שכל עוד תשב הממשלה הזאת, לא תיתן הממשלה אף פרוטה לאלה - ואלה, קטועי רגליים, קטועי ידים, אינוולידים לכל ימי חייהם, משפחות שכולות, עניות והרוסות. גם את זאת קיבלנו. שוב הלכנו אל הנוער הזה ואמרנו: עוד נהפוך לבם; עוד נשכנע אותם; אין דבר - מדינתנו היא.

כך לימדתי את הנוער הזה. כך למדתי מאבי ומורי. אבל עוד דבר למדתי ממנו, ואותו גם לימדתי: יש דברים בחיים היקרים מן החיים עצמם. יש דברים בחיים שהם נוראים מן המוות עצמו. וזהו אחד הדברים האלה עליו ניתן את נפשנו, עליו נהיה מוכנים למות - נעזוב את משפחותינו, נאמר שלום לילדינו - ולא יהיה משא-ומתן עם גרמניה. עמים הראויים לשם זה עלו על בריקדות בגלל עניינים הרבה יותר פעוטים. על עניין זה - אנחנו, בני הדור האחרון לשעבוד והראשון לגאולה; אנחנו, שראינו את אבותינו נסחבים אל תאי-הגזים; אנחנו ששמענו את שקשוק גלגלי רכבות המוות; אנחנו, שלנגד עינינו הושלך האב הזקן לנהר יחד עם חמש מאות יהודים מבריסק דליטא המפוארת והנהר האדים מדם; אנחנו שלנגד עינינו נרצחה האם הזקנה בבית החולים; אנחנו, שלנגד עינינו אירעו כל המאורעות שאין דוגמתם בהיסטוריה - אנחנו נחשוש לסכן את נפשנו כדי למנוע משא-ומתן עם רוצחי אבותינו? היינו כובשים פנינו בקרקע אילולא היינו קמים. אנו מוכנים לכל, לכל, כדי למנוע את החרפה הזאת מישראל. אני מקווה שנמנע אותה.

בכיר ציון, לחמישה-עשר אלף יהודים, שנתכנסו מתוך זעם, בגשם וקור, אמרתי: לכו, עימדו סביב הכנסת. לא תפריעו לדיוני הכנסת. כל דברי הפרובוקציה, כאילו היה בדעתנו להפריע לדיון בכנסת - לשווא! אמרתי: לכו, עימדו, הקיפו את הכנסת. כמו בימי רומי, כשנציב רומאי רצה להציב פסל בהיכל, נזעקו יהודים מכל קצווי הארץ, הקיפו את הבית ואמרו: עיברו על גופותינו. אמרתי: תהא הדומייה

שלכם זועקת כי לא יהיה משא-ומתן עם גרמניה. התקיפו אותם בפצצות גז מתוצרת גרמנית, ואז התחולל מה שהתחולל¹⁶ ואני אומר לכם, רבותי: אוי לי שהגעתי לכך, אשרי שזכיתי לכך! יש עוד נוער בישראל. לא, אין הנוער הזה רוצה מלחמות, אין הוא רוצה קרבות, אין הוא רוצה למות. הוא רוצה לחיות. יש לו זכות לחיות. אבל הגיעה השעה שבה מוטל הכל על כף המאזניים. האם לא נקיים את המצווה הזאת? קיים נקיימנה. זוהי קריאתי האחרונה לכנסת: למנוע שואה מעם ישראל. הן בתחתית הגיהנום נשמע קול השטן – למה עוד הביא אחרי השמדתו? שפך דם יהודי על כסף גרמני. למה ולשם מה? הרי הכסף יוול, יוצא, ילך וייעלם, והחרפה תישאר!

אני יודע שיש לכם כוח. יש לכם בתי סוהר, מחנות ריכוז, צבא, משטרה, בולשת, תותחים, מכונות יריה. אין דבר. על עניין זה יתנפץ כל הכוח הזה כזכוכית אלי סלע. על עניין צודק נילחם עד הסוף. הכוח הפיסי, במקרים כאלה, אין לו כל ערך; הוא הבל ורעות רוח. אני מזהיר, אך אינני מאיים. על מי אאיים? אני יודע כי תסחבנו למחנות ריכוז. היום אסרתם מאות. אולי תאסרו אלפים. אין דבר, הם ילכו, הם ישבו. נשב יחד איתם. אם יהיה צורך – ניהרג יחד איתם. ולא יהיו "שילומים" עם גרמניה. ויעזור לכולנו האלוהים, שנמנע את השואה מעמנו, למען עתידנו ולמען כבודנו. אדוני היושב-ראש, יואיל לרשום לפניו ויואל למסור לידעית השלטונות במדינה, כי החל משעה 4.00 היום, אני, חבר הכנסת, במידה שחל עלי חוק החסינות הפרלמנטרית, רואה חוק זה כבטל ומבוטל.¹⁷

פנחס לבון (מפא"י): אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. היינו עדים היום למעשה החמור ביותר בתולדות מדינת ישראל הצעירה. ארשה לעצמי להגיד, שהיינו היום עדים למעשה החמור ביותר בתולדות ישראל: היה זה ניסיון מחושב – ולאחר סיום דבריו של חבר הכנסת בגין אין להטיל ספק בדבר שזה היה ניסיון מחושב ומתוכנן – לשלוח יד בבית המקדש היחידי שישנו לעם ישראל בתקופתנו, היא כנסת ישראל. היו מקרים בהיסטוריה של עמנו, שבית מקדשו הועלה באש על-ידי אויבים זורים. יירשם בהיסטוריה הצעירה של ישראל, שהניסיון הפושע להטיל אימה ופחד בכוח טרור פיסי על נציגות העם הנבחרת, למנוע ממנו את האפשרות למלא את תפקידו, ניסיון שנתכוון – אם כי לאושרנו התוצאות היו אחרות – ליצור משהו דומה לשריפת הרייכסטג¹⁸ – כל זה נעשה

16 נאום ח"כ מ. בגין בכיכר ציון מובא בנספח 8, עמ' 886-888.

17 בישיבת הכנסת ב-22.1.1952 הוחלט ברוב של 47:56 להשעות את ח"כ מ' בגין משיבות הכנסת עד פגרת פסח. הדיון במאורעות בכנסת ב-7.1.1952 נמשך 7 שעות (דברי הכנסת 10, עמ' 1030-1055).

18 ב-27.2.1933, בשיא מערכת הבחירות הכלליות בגרמניה, הועלה בית הנבחרים (רייכסטג) בברלין באש. היטלר האשים את הקומוניסטים בהצתה. הנשיא הינדנבורג הכריז על מצב חרום במדינה והשעה את חוקי חופש הביטוי והעיתונות וזכויות אזרח אחרות. פלוגות הסער של המפלגה הנאצית ניצלו מצב זה והפילו חיתתם על יריביה.

על-ידי יהודים, בשם "הכבוד" של ישראל ו"ההיסטוריה היהודית". שמענו כאן הודעה רבת משמעות. במידה שהיא רצינית זוהי הודעה על התכונות למרד במדינת ישראל. שמענו הודעה: "לא יקום ולא יהיה, כי אני לא אתן". שמענו הודעת תגר ומלחמה על החופש והעצמאות של מדינת ישראל. שמענו הודעה, שאנו חוזרים לימים בהם תוכל כנופייה, ויהיו המוטיבים שלה מה שיהיו, להטיל בכוח הזרוע את רצונה על המדינה. הודעה זו ומעשה זה, שהיינו עדים לו היום, אומרים לנו: הרפובליקה הצעירה של ישראל נמצאת בסכנה! לפני שאלת השילומים, ולאחר שאלת השילומים, תישאר השאלה המכרעת לכולנו: כיצד נחיה במדינה זו ואיך נכריע בה – האם לפי רצונם של שיחים מזויינים, או נחיה ונכריע באופן חופשי כעם חופשי? האם נכריע כעם חופשי, או בכוח האקדוח? לא במקרה אני אומר: "בכוח האקדוח". חובה עלי לומר, שאדונים אלה עוסקים בימים אלה גם בהסתה לרצח. אם תקרא את הכתוב, ואם תקרא את הנאומים – לא תמצא לזה פירוש אחר מפירוש פשוט זה. בשעה זו יש ראשית כל חובה אחת: ללכד את כל נאמני המדינה כדי לעקור מן השורש סכנה זו. יורשה לי להגיד לחבר הכנסת בגין רק משפט אחד: קטנות מכדי לאיים על מדינת ישראל. יש למדינת ישראל אויבים רבים החוקים ממנה, וייתכן שלא עם כולם תוכל להתמודד, ייתכן שאתה תוכל לזרוע הרס ולגרום לזעזועים, אבל מדינת ישראל – כוחה איתה לטפל במקור הפקרות זו.

בשאלה זו שאנו דנים בה, תכריע הכנסת – ומה שהיא תכריע יקום ויהיה. השחצנות המתברבת יכולה לגרום לייסורים ולעלבונות, אך לא תוכל לשנות את העובדה היסודית הזאת כמלוא נימה. כי ברגע שוויתרנו על יסוד זה – ויתרנו על עצם אפשרות קיומה ועתידה של מדינת ישראל.

ולעצם העניין שבו אנו דנים. שמענו מפי חבר הכנסת רימלט הסברה מקיפה מאוד על כך, שבנפש האדם פועלים שני גורמים, אי-רציונליות ורציונליות. אני חושב שגם חבר הכנסת רימלט יסכים איתי, שאין בזה גילוי מהפכני בשנת 1952. אך אני רוצה שחבר הכנסת רימלט יקבל שני תיקונים בהנחתו היסודית. התיקון האחד הוא, שאין אנו מתחלקים לאנשים שאצלם פועל הכל רק באופן אי-רציונלי, ולאנשים שאצלם פועל הכל רק באופן רציונלי. הרגש הוא משותף לכולם, הוא אינו מונופול של מישהו. לא תמיד מעידה הצווחה ההיסטרית על רגש אמיתי ועל כאב עמוק. להיפך, לעיתים קרובות קורה שהצווחה הרמה וההיסטרית הגדולה הן סימן מובהק לכך, שהצווח רחוק הוא מרגש אמיתי ומכאב עמוק. אנו כולנו אנשי רגש, וכולנו אנשים שהשכל בכל זאת פועל בנו.

אני רוצה שהוא יקבל גם תיקון שני. אומרים, שהחיים נשאר עד היום תעלומה ואין פיענות ברור לתעלומה זו, ובכל זאת לחיות צריך באופן רציונלי. כשאנו מתכנסים פה ודנים על איזה עניין, לא די להטיל עלינו את הטאבו: "העניין הוא

אי-רציונלי ולכן עמדתי קדושה היא, ולכן אל תיגע בי, ולכן אל נדבר אל העניין, ולכן אין להביא נימוקים לגוף העניין". לא, חבר הכנסת רימלט. כל הכבוד להרגשתך וכל הכבוד להרגשתי, אך לדון צריך באופן רציונלי.

אני חייב להגיד לחברי הכנסת הנכבדים: בדיון זה שהיה, ובוודאי גם בהמשכו – ישנה התחרות רבה בצירור זוועות אושוונצים ומיינדק וכו', וכל אחד ידבר בשם האב והילד והאם וכו' (יוחנן בדר (תנועת החרות): יהיו גם כאלה שישכיחו) – רבותי, באיזו זכות מוסרית יהודית אתם הופכים את שישה מיליון הטבוחים למונופול בשביל עמדה מסויימת? באיזו זכות? האם קיבלתם הרשאה מהם? האם אמרו לכם מה הם חושבים? מי מכריע? החיים מכריעים! (חיים לנדאו (תנועת החרות): למכור את המתים גם כן מכריעים החיים) – החיים מכריעים לפי שיקולם, לפי הבנתם, לפי רגש נאמנותם האנושי והלאומי. אנו החיים. וכאשר אני אומר שאנו – החיים – מכריעים, אין אני מבדיל ואינני נותן זכות יתר לשום איש, גם לא לפרטיונים וגם לא לחיילים בצבא, כי גם הפרטיון החי לא קיבל צוואה מן הפרטיון המת מה עליו לעשות בסוגייה זאת. גם החייל החי לא קיבל הרשאה מוסרית מן החייל המת מה צריכה להיות עמדתו היהודית בעניין הגדון (שושנה פרסיץ (הציונים הכלליים): ומי קיבל?) – איש לא קיבל. אנו חייבים לדון בעניין זה כעם חי, המקפל בתוכו את האחריות לעבר, להווה ולעתידם של החיים היהודיים בכלל (אריה אלטמן (תנועת החרות): וזה הולם את העבר של העם הזה?); (ישראל בריהודה (מפ"ם): העתיד הוא בבון) – אגיע גם לסוגייה זו (יוחנן בדר (תנועת החרות): אני יודע שתגיע לבון) – לא פעם עמדו לפני התנועה הציונית שאלות חמורות בשטח היחסים עם גויים עוינים, אויבים ושונאים. לפני קום התנועה הציונית היתה הדרך היהודית פשוטה מאד: כלפי חוץ הדרך של שתדלנות, וכלפי פנים – סיפוק הרגש היהודי על-ידי חיבור תפילות, חרמות, "שקץ תשקצנו" [דברים ז 26. במזרח אירופה נהגו יהודים להפטיר מילים אלה בעוברים על פני כנסיה או צלב], וכו'. והיה ערך לתפילות, ערך גדול לחרמות, ערך גדול ל"שקץ תשקצנו", כי בחייו של עם אין-אונים היה זה כלי זין רוחני ומוסרי בעל ערך רב.

ומשקמה התנועה הציונית, כבר מראשית צעדיה נפגשה בפרובלמה זאת: איך בעצב את היחסים בין העם היהודי בעל הרצון הממלכתי – המחוסר עדיין מדינה, אך בעל רצון ממלכתי – ובין הגויים והשונאים? באה הפרשה הרצל-פֶּלֶוּה, ¹⁹ והויכוח החמור בפרשה זאת זכור יפה. ועכשיו, עשרות בשנים אחרי הפרשה הזאת – ייתכן שכבר אפשר לסכם אותה, שמבחינה אקטואלית טעה הרצל, אך מבחינת הראייה ההיסטורית הפוליטית ייתכן מאוד שהצדק היה איתו, מפני שהיה בפעולתו ביטוי

19 וַיֵּצֵא סֵלֶב פֶּלֶוּה (1846–1904). מדינאי רוסי אנטישמי. מ-1902 שר הפנים. נחשב אחראי לפרעות קישווב באפריל 1903. דר' הרצל נועד איתו פעמיים באוגוסט 1903, כדי להשיג הקלות בפעילות הציונית ברוסיה ותמיכה בתביעות ההסתדרות הציונית לגבי ארץ-ישראל.

לראשית התחושה של השינוי הגדול ביחסים בין עם ישראל ובין הגויים, שבא כתוצאה מן העובדה, שבמקום קהילות קמה תנועה ציונית הרוצה לחיות חיים ממלכתיים (אליעזר שוסטק (תנועת החרות): מה זה נוגע לכסף?); (מאיר ארגוב (מפא"י): חכה ותראה. בגין סידר פוגרום. תן ללבון לדבר – ותשמע) – והיתה פרשה שנייה, אינני זוכר אם בשנת 1921 או בשנת 1922, פרשת ההסכם בין ז'בוטינסקי ובין סְלוּוִינסקי, שליחו של פטלורה – הסכם של "אביו ומורו" של "המזועזע עד יסודות הנפש" (יעקב חזן (מפ"ס): ואיך העריך זאת העם?) – חכה. עוד אגיע לנקודה שבה תהיה לך הודמנות להתערב. ההסכם שנחתם שנתיים אחרי שנשחטו מאות אלפים באוקראינה, ומאות אלפים אז היו דבר עצום ונורא בחיי היהודים ברוסיה. הם אולי לא נשחטו באופן מדעי על-פי שיטת היטלר, אבל באופן יסודי מאוד. ההסכם לא נחתם עם איזה אדנאואר – הוא נחתם עם ראש השוחטים.²⁰ זה לא היה הסכם על שילומים – זה היה הסכם על שיתוף פעולה ועזרה הדדית (שמואל מיקוניס (מק"ו): זהו למעשה אותו ההסכם) – אילו היתה בחיינו בכלל מידה מסוימת של הגינות היסטורית, הרי דווקא תלמידיו של בעל ההסכם הוא היו צריכים לדבר בטון מינורי בפרשה שבה אנו מטפלים כעת (יוחנן בדר (תנועת החרות): הכל היה טוב ויפה, אילו היה זה אמת) – הציבוריות היהודית דחתה או בצדק את ההסכם הזה. ויש דוקומנט מעניין, שאם נקרא אותו לאחר ששמענו את נאומו של מר בגין, נוכל לחשוב ששלושים השנה לא חלפו כלל מאז. כשבעל ההסכם נקרא לוועד הפועל הציוני כדי לתת דין על מעשיו, אמר: "אשר להסכם ביני ובין סלוווינסקי, הרי היחסים של הוועד הפועל אליו לא עניינו אותי לא עתה ולא קודם, ולא התכוונתי להתחשב בדעה זו לא בתור חבר ההנהלה ולא בתור איש פרטי" (אליעזר שוסטק (תנועת החרות): זה לא היה הסכם לקבלת שילומים) – אם להחליף כמה מילים בהודעה זו, הרי לפנינו כמעט העתק של הודעת בגין כאן. "לא מעניין אותי ולא חשוב לי. ומשעה ארבע ואילך אני מצפצף על זכות החסינות שלי, אבל תדעו לכם: אני, אני ואני לא אתן". ההיסטוריה חזרה על עצמה כנראה בדייקנות משעממת למדי.

והיה מקרה שלישי, חמור מאוד, שגם הוא פילג את היישוב והתנועה הציונית. זה היה עם ראשית עליית הנאצים לשלטון, כשהועמדה להכרעה שאלת הטרנספר.²¹ רובנו זוכרים עדיין את הפרשה הזאת. חושבני שכמה וכמה מן הפיגורות בדרמה זו כעת השתתפו גם בדרמה ההיא. אך לא רק הפיגורות הן אותן הפיגורות. אם נשווה את הנאומים שנאמו אז אל הנאומים שנאמרים היום, תראו שאין היום ארגומנט שלא נשמע גם אז. אמרו שזוהי תועבה, מכירת כבוד ישראל בעד בצע כסף, מתן הכשר להיטלר לכניסה לחברה האינטרנציונלית. ומובן מאליו שמדיניות הפיוס של

20 ר' לעיל הע' 10.

21 ר' הקדמה, עמ' 19 הע' 40.

צ'מברלין, וההסכם של ריבנטרופ עם מולוטוב באו רק בגלל הטרנסספר שסודר להצלת הרכוש היהודי. מאז עברו קרוב לעשרים שנה, ואנו יכולים לשאול את עצמנו שאלה פשוטה: נניח לרגע קט שהלכנו בדרך השוללים, ואת הרכוש היהודי שהצלנו היינו משאירים בידי מכונת ההשמדה של היטלר, ולא היינו יכולים לקלוט את העלייה הגרמנית שהפכה לאבן פינה בבניין כוחו של היישוב (יוחנן בדר (תנועת החרות): אין זו אמת. הכספים הובאו בצורה אחרת) – למי היינו עוזרים בזה? להיטלר או לעם ישראל? ההכרעה לא היתה קלה אף לאחד מאיתנו. עשינו זאת מפני שהניצוץ שנדלק בקרב התנועה הציונית הפך לשלהבת של הכרת מרכזיותה של ארץ-ישראל בחיי העם העברי, של הכרת החובה הממלכתית גם כשהמדינה לא היתה עדיין בידינו ממש. זאת היתה הכרעה היסטורית חיובית שבנתה את הכוח היהודי, את כוח היישוב העברי (שמואל מיקוניס (מק"י): הבאמת בנה הטרנסספר את הכוח היהודי?); (חיים לנדאו (תנועת החרות): פתחתם את הדרך להיטלר) – ואם כי גם אז דרשו משאלי עם והפכו עולמות, וגם הטילו עלינו את הפחד של כל הדורות, וגם אמרו לנו, שכל יסודות המוסר היהודי התמוטטו – יכולים אנו היום להגיד במצפון נקי שהכרעתנו היתה מעשה חיובי גדול מבחינה לאומית פוליטית, מבחינת הצלת העם ומבחינת בניין הכוח היהודי.

בויכוח זה משתמשים כמעט באופן אינפלציוני בנימוק של המצפון והמוסר, וברור שהכוונה היא למוסר הציבורי. כדאי לעמוד גם על הצד הזה של המטבע. סילחו לי אם שוב אגיד דברים חמורים. אין אנו דנים בעניין זה כדי להגיד אחד לשני דברים נעימים. חושבני שצירוף המתנגדים בהצבעה זו בכנסת מסמל צירוף בולט של אי-מוסר ציבורי. בהצבעה אחת מתלכדים יחד הרב נורוק הנכבד על נימוקו המיוחד ועל הרקע המיוחד שלו עם חבר הכנסת וילנר על עמדתו שלו, המרשיעה את ממשלת בון רק מסיבה אחת: שאין היא מקבלת את רצונה המדיני של בריה"מ. אילו היה אדנאואר מקבל את הצעת גרוטוול,²² והיה נבחר לקנצלר – על כל פנים בשנה הראשונה – של גרמניה המאוחדת, היה חבר הכנסת וילנר חייב להוכיח בעיתונו ובנאומו, שה' אדנאואר הפך לגורם פרוגרסיבי. נימוק זה יכול להיות מכריע בשביל חבר הכנסת וילנר, אך אינו יכול להיות מכריע בעיני עם ישראל ובשביל מדינת ישראל (אסתר וילנסקה (מק"י): בשבילך מכריע הלחץ של טרומן) – השתמשי נא בנימוקים אחרים. אלה משעממים מדי. אם לרב נורוק מצטרף מבחינה פרלמנטרית חבר הכנסת וילנר ולשניהם מצטרף חבר הכנסת רובין, ולשלושתם מצטרף חבר הכנסת ברנשטיין, הרי אני מרשה לעצמי להגיד שצירוף זה הוא כוזב ביסודו, המכסה על האמת התהומית המבדילה ביניהם, כי כל אחד מהם נימוקו, דרכו ועמדתו באותה השאלה היא שונה בתכלית ושום

22 אוטו גְרוֹטְוֹל, ראש ממשלת מזרח-גרמניה, הציע בספט' 1961, במסגרת מסע תעמולה של מוסקווה, כינון גרמניה "מאוחדת דמוקרטית ושוחרת שלום" וקיום בחירות חופשיות בכל שטחה.

דבר אינו מאחדם (מנחם בגין (תנועת החרות): גם הצירוף שלך עם הקלריקלים הוא כוזב); (אליעזר שוסטק (תנועת החרות): מה מקשר אותך עם הרב פלדמן?²³) – אם מדברים על קנוניות, הרי נדמה לי, שמבחינה מוסרית ומצפונית זוהי קנוניה למופת. נדון לרגע בעמדתה של מפ"ם. אם ארצה לנסח את העמדה בשפה פשוטה, תוך הוצאת הפרזיולוגיה הצדדית, אני מוכרח לנסח אותה כך: כלפי גרמניה המזרחית – יחס של סליחה ומחילה מראש גם בלי שילומים; וכלפי גרמניה המערבית – שום מגע ושום שילומים, ורק תנאי אחד נדרש ממנה: קבלת דין הקומאינפורם. העמדה שלנו כלפי גרמניה המערבית והמזרחית גם יחד היא: שילומים מכולם, ואין סליחה ומחילה אף לאחת מהן. ממה נפשך, אם נקבל את התורה שכל מי שנולד גרמני הוא נאצי, הרי העובדה שצבעו את מישוהו רק לפני ימים אחדים בצבע מסויים אינה משנה ולא כלום. אם הבעיה היא יהודית, הרי עניין המשטר ששולט בארץ זו או אחרת אינו מעלה ואינו מוריד מבחינה זו. העמדה שאתם מנסים לטפח אין לה כל קשר עם אינטרסים יהודיים, יש לה קשר עם השקפת עולם, עם פילוסופיה סוציאלית, עם פילוסופיה פוליטית, אך עם אינטרסים יהודיים אין לה כל קשר.

רק לפני שנים אחדות עברה עלינו מלחמת-עולם. העם האוקראיני התחנך לא שלוש שנים, אלא במשך קרוב לשלושים שנה בתורתה של בריה"מ, וברגע שבא הזעזוע, מה קרה באוקראינה הסובייטית? מה עשו המוני העם האוקראיני? (מאיר וילנר (מק"י): הצילו יהודים); (יצחק בן-צבי (מפא"י): זה שקר) – זו היתה אחת הארצות של השחיטה הטוטלית ביותר בכל ארצות אירופה, יהודים נשחטו על-ידי אוקראינים, על-ידי המוני העם האוקראיני. אתם רוצים שאנו, מנוסי ניסיון היסטורי זה של עם ישראל, נקבל עכשיו את התורה שאם איזה "קריסטליך סוציאלר" [סוציאל-נוצרי] מטיפוסו של אדנאואר הוא חבר בממשלה במזרח-גרמניה הוא כשר, ואלפי נאצים ואנשי ס"ס הנמצאים בממשלות או בשלטון המרכזי והמקומי בכל ארצות הדמוקרטיה העממית הם כשרים ומשוחררים מכל חובה – להם אהנו חייבים אהבה בלי גבול, להם אנו חייבים חנינה מראש – ואילו כשמדובר על תביעת שילומים מאותו חלק של גרמניה, האומר לכל הפחות בעצמו שמוכן הוא לתת שילומים, הרי זו טריפה מראש? משום מה? אומרים לנו שאם נתבע ונקבל מממשלת גרמניה המערבית שילומים, זה יכניס את הצבא הגרמני אל הצבא האירופי. ריבוננו של עולם, הבאמת אתם תמימים עד כדי כך? ועד כדי כך אתם חושבים את יהודי ישראל לתמימים, המאמינים לכם, ששאלה זו, אם הגרמנים יהיו או לא יהיו בצבא אירופי – ויש לנו דעה מסויימת בעניין זה – זה תלוי בעניין השילומים? (מרדכי בנטוב (מפ"ם): זה אומר הרבה מאוד) לא אדוני, אם השאלה היא השגת אליבי בשביל

23 הרב ראובן פלדמן, מזכיר התאחדות הסוחרים, היה חבר הכנסת השנייה מטעם מפא"י.

הגויים, הרי לאחר הודעת אדנאואר, בה הוא הודיע מה שהודיע, אם מדינת ישראל מחליטה החלטה שלילית, השיגו הגרמנים את אותו האפקט עצמו בלי לעשות משהו כדי להחזיר את הגולה שגזלו (מרדכי בנטוב (מפ"ם): מדוע זה?) - זה פשוט מאוד. בעולם הזה עולה וגוברת ההתחרות בין בריה"מ ובין המעצמות המערביות, התחרות כללית וכוללת על הסימפטיה של הגרמנים, ובריה"מ אינה אחרונה בה. לפי התיאוריה שלכם, שלמערב נחוץ מעשה טיהור לגרמניה, הרי הודעת אדנאואר השיגה את האפקט הזה, אם בכלל יש ערך לאפקט, והחלטתנו השלילית אינה אלא מחזקת אותו. אלא שאיוולת היא להניח, ששאלות מרכזיות בחיים הבינלאומיים של העולם המטורף והמסוכסך הזה יכולות להיות מוכרעות על-ידי עמדתנו בשאלת השילומים. רק דבר אחד עלינו להכריע: מה נחוץ ומה צודק כלפי עם ישראל, מה רשאית ומה חיבת מדינת ישראל, כאחראית על גורל ישראל, לתבוע מאת העם הגרמני. הייתי מבין אילו אמרו לנו המתנגדים: לא שילומים אלא נקמה, כי אזי היה זה ויכוח ראוי לעניין, אך כל הנואמים שאני שומע (אהרון ציזלינג (מפ"ם): היה גם ויכוח כזה והיה גם תיכנון כזה) - אני אינני זוכר דבר כזה. כל מה שאני שומע כאן הוא דקלמציה. אומרים "נקם" בלי שיהא משהו מאחורי מילה זו. אומרים "עמלק", בלי שאיש יידע מהי כוונתה של מילה זו, "נקם" זהו מושג ממשי מאד (מנחם בגין (תנועת החרות): הנקם יהיה מוחשי מאוד) - אל תטיל עלי ולא על אחרים כל כך הרבה פחדים. יש לי לב חלש, כפי שאתה יודע.

מדברים רבות על כבוד לאומי, אני מצטער שעלי להגיד: גם דיבור זה ריק מכל תוכן, כי גם כבוד לאומי אינו אלא סתם מילה, פְּרִזָּה שזורקים אותה בשווקים. כבוד לאומי מחייב תוכן ממשי, אין זו התנפחות מלאכותית האומרת: "ראו כמה אני מכובד!" הכבוד מתבטא במעשה (אריה אלטמן (תנועת החרות): המעשה הוא לא לדבר) - תגיד זאת לחברך בגין. לא בפעם הראשונה בהיסטוריה של עם ישראל נשחטו יהודים. יש הבדל במספרים. ההבדל היה במספר היהודים שהיו חיים באותה תקופה (יוסף ספיר (הציונים הכלליים): אתה רוצה להפוך את זה לסטטיסטיקה?) - חכה רגע, מה הפזיזות הזאת? יש הבדל גם בשיטות ההשמדה. אך אני שואל את עצמי: לאחר ההשמדה בספרד, כשהוגלינו, אלה שהצליחו להימלט, ונגזל מאיתנו מה שנגזל, מה היה הכבוד בדבר? בימי חמלניצקי מה היה הכבוד בדבר? (חיים אריאב (הציונים הכלליים): האם קיבלנו שילומים מספרד?); (מאיר ארגוב (מפא"י): האם יכולנו לקבל, האם ניסית לקבל?); (שרת העבודה ג. מאיר: הציונים הכלליים התנגדו) - לפני שנים נשחט עם שלם - העם הארמני. דמו של העם הארמני יקר לו לא פחות מדמנו-אנו בשבילנו. בשבילו, האסון שלו היה מכריע בגורלו. אני מדגיש: זוהי הפעם הראשונה בתולדות עם ישראל, שהרוצח מרגיש הכרחי-מה לעצמו להחזיר לכל הפחות חלק מן הגולה. אני אומר שזוהי הפעם הראשונה בתולדות המרטרולוגיה של העם היהודי, שהרוצח והשוודד - לא

חשוב מאיזה טעמים – מרגיש הכרח-מה להחזיר משהו ממה שנלקח מאיתנו. אם אני שואל לכבוד הלאומי ולנקם ממש, הרי אני אומר: כבוד לאומי ונקמה בזה, אם הגרמנים, העם הגרמני, יעבוד כדי להלביש, לשקם, לרפא, לשכן המוני עולים בישראל... (שמואל מיקוניס (מק"י): תתבייש! הוא ילביש וישקם אותך?) – נקם וכבוד לאומי בזה, אם העם הגרמני יצטרך לעבוד כדי לעזור בביסוסה הכלכלי של מדינת ישראל, כי הנקמה היחידה והכבוד הלאומי היחידי הם בצבירת כוחנו וכל השאר – דקלמציה ריקה. אם לא כל העם כולו הושמד בשואה, ולא אבדה תקוותו לחלוטין, הרי זה בזכות דבר אחד ויחידי: בזכות תקומת מרכז הכוח היהודי – מדינת ישראל. שאלת הנקם ההיסטורי, שאלת הכבוד הלאומי ההיסטורי שלנו, היא אחת ויחידה – צבירת כוח, יותר ויותר כוח, יותר ויותר יהודים, עם בריא יותר, מדינה חזקה יותר, שנוכל לעמוד בסערת הימים, כי בהם, בעם בריא ובמדינה חזקה – ספוגה התשובה ההיסטורית למזימת ההשמדה וחיסול העם היהודי. אנו נלך בתביעה זו לשילומים בראש מורם כשליחי העבר, ההווה והעתיד היהודי, כנאמנים לקול האמת היחידה של ההיסטוריה היהודית: ריפוי פצעים, קיבוץ גלויות, ביסוס המדינה וחיזוקה הכלכלי ובניין העם.

הי"ר י. סרלין: חברי הכנסת, אנו מסיימים הערב את השיבה. נחדש אותה מחר בשעה 18.00. השיבה נעולה.

הכנסת השנייה – פרוטוקול ישיבה 24³⁹ 8.1.1952

הי"ר ז. שפר: אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת השלושים ותשע. אנחנו חוזרים לדיון על הודעת הממשלה בדבר שילומים מגרמניה.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים): אני שואל את היושב ראש אם אוכל לקבל רשות להודעה בשם סיעתי על מאורעות אתמול.

הי"ר ז. שפר: מסור בבקשה ליושב-ראש את ההודעה בכתב.

פנחס רוזן (המפלגה הפרוגרסיבית): אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה, היסטורי זמן רב אם לקחת חלק בויכוח זה בגבולות של 15 דקות, או בגבולות של 25 דקות, שמהן אני מוכרח וגם רוצה להקדיש חלק לחברי, חבר הכנסת הררי. לפי השיטה המקודשת

24 המשך הדיון על השילומים. דברי הכנסת 10, עמ' 912-932.

של ויכוח סיעתי, אין הזמן הזה מספיק אפילו לרמיזות, ובוודאי לא לפיתוח רעיונות. אני בכל זאת מרגיש חובה לעצמי לקבוע את מקומי בוויכוח הזה.

בשמי-אני ובשם חברי, חברי הכנסת פורדר ואידוב כהן, אני מצהיר שאנחנו מקבלים תוך הסכמה כללית את הודעת הממשלה בעניין השילומים. אני רוצה גם להוסיף, שאני מצטרף לדברי חבר הכנסת לבון על ההתפרעויות שקרו אתמול. יש להזהיר את הדמוקרטיה הצעירה שלנו שאל תיפול בחולשתה, שתדע להתגונן בפני אותם הכוחות, שבשם החריות המקודשות של הדמוקרטיה מתכוננים לערער את יסודותיה.

אני מקווה לשכנע בדברי את חבר הכנסת רימלט, שרצה לשכנע אותנו, ואולי גם את חבר הכנסת הררי. אך לפני כן אעיר שתי הערות ענייניות, רציונליות מאוד. צריך שיהא ברור למעלה מכל ספק, וזה צריך להתברר במשא-ומתן שיתנהל בצורה זו או אחרת, בארץ זו או אחרת, שסכום השילומים יתקבל על הדעת. כפי ששמענו מפי ראש הממשלה, יהיה בסיס המשא-ומתן - וכזה הוא צריך להיות - תביעתה של ממשלת ישראל. אין יסוד לדברי חבר הכנסת בגין, כאילו יסוד המשא ומתן תהיה הצהרת אדנאואר, אם כי אני חושב שהממשלה הקודמת צדקה כשהביעה את שביעות רצונה מהצהרתו זו של אדנאואר.

אשר לתביעות האינדיווידואליות, צריך להיות ברור שהשילומים לא יבואו במקומם. אסור שהשילומים ידחקו את רגלי התביעות האינדיווידואליות, שאם אינני טועה, עליהן אמר אתמול ראש הממשלה שהן מגיעות לסכום של 6 מיליארדים דולר (שר החוץ מ. שרת: לא. זוהי הערכת נזקים) - על כל פנים, סכום התביעות האינדיווידואליות אינו נופל מן הסכום שתבענו כשילומים.

ועוד הערה עניינית: בכל הויכוח הזה, שהתנהל מעל דפי העיתונות, מתקבל כדבר מובן מאליו שהשילומים ישולמו בסחורות. ייתכן מאוד שכך יהיה. ייתכן מאוד שצורת תשלום זו היא דווקא נוחה מבחינת האינטרסים של משקנו, בתנאי, כמובן, שהסחורות יתאימו לצורכי משקנו. אך אין זה מן הנמנע, לפי דעתי, שגרמניה תוכל לממן את השילומים האלה בצורת מלווה בינלאומי. על כל פנים, כדאי יהיה לעורר את הנקודה הזאת במשא-ומתן.

ועכשיו הערות ספורות על הנקודה העיקרית.

שמענו אתמול מפי חבר הכנסת רימלט מזמור שיר לאי-הרציונליות. שירה יפה מאוד. כל ציוני ידע את ערכה של אי-הרציונליות, התופסת מקום חשוב בחיי כל עם, וכן בחיי עמנו. כלום לא נלחמנו במתבוללים הרציונליסטים, והגיננו על הציונות האי-רציונליסטית? ואלה שעלו ארצה עוד לפני היטלר, ובלי כל קשר עם פוגרומים - המניעים שהביאו אותם לכאן היו בוודאי מניעים אי-רציונליים. והוא הדין לגבי רבים שבאו בעקבות פוגרומים. אך אי-אפשר להצדיק הכל באי-רציונליות. לפעמים אני שואל את עצמי איך היה עם אחר מגיב בנסיבות דומות? אתם

יודעים, חברי הכנסת, שלהיטלר היו מזימות לעקור גם עמים אחרים, אומנם בדרכים אחרות – על-ידי הרעבה, על-ידי העבדה, על-ידי סטריליזציה, על-ידי הפרדת משפחות וכו'. והמטורף הזה, אילו היה סיפק בידו, היה גם מבצע את המזימות האלה. נניח שביצע טבח המוני של עם אחר – הנחה מדומה, ואולי דמיונית מאוד, אך אחרי מה שעלה בגורלנו שום הנחה אינה יכולה להיות דמיונית מדי – ונניח שבנסיבות דומות היתה באה ממשלת גרמניה והיתה אומרת את מה שאומרים הגרמנים היום. כי מהם המניעים הדוחפים את אנשי ממשלת אדנאואר להציע את הצעתם, או נכון יותר, להיענות לתביעות שתבענו? אני חושב שפעלו כאן שני מניעים. ראשית, הם מתביישים; ושנית, רכשנו לעצמנו מעמד לא רק בתור מדינה, אלא גם בתור עם, ובעיקר בתור עם בארה"ב. אנו יכולים להופיע בתור גורם משפיע ומפריע בזירה הבינלאומית. במאמר מוסגר רוצה אני לומר לחבר הכנסת חזן, שבפעם הראשונה שמעתי ממנו נאום שצילצל באזני כנאום דמגוגי ביותר. אני אומר זאת במחילה מכבודו. כי אני מאוד מכבד אותו. ההכללה שהוא גורס כשהוא כולל את ממשלת אדנאואר בהגדרה הפשטנית של "ממשלה נאצית", "גרמניה נאצית", נעשית בוודאי בזכות אִי־הרציונליות, אבל אִי־רציונליות היא לפעמים גם פרימיטיבית מאוד, ופרימיטיביות היא לפעמים גם מאוד בלתי־תרבותית. הפראים, למשל, הם אִי־רציונליסטים מופלגים; הם חיים את חי הטאבו, ואתם מציעים לנו שנשים עלינו טאבו חדש. אבל אני חוזר להנחה המדומה שלי.

נניח שממשלה כזאת היתה פונה לעם אחר שקרה לו את אשר קרה לנו, אם אפשר להעלות זאת על הדעת, והיתה אומרת: אנו מתביישים, אנו מתחרטים, אנו מודים באחריות הקולקטיבית שלנו, אנו רוצים לפצות אתכם על הנזקים החומריים והמוסריים שנגרמו לכם. ייתכן שאז היו האנגלים, או עם אחר, אומרים: אין אנו רוצים לקבל סחורות, אבל האם היו רואים במשא־ומתן על הצעה כזו פגיעה בכבודם הלאומי? רבותי, מה מציעים השוללים? חבר הכנסת לבון אמר אתמול שאינם מציעים אפילו נקם. אני חושב שהם מציעים שאנו נטפח בלבנו רגשי שנאה ונקמה. איש מאיתנו אינו חופשי מהרגשות אלה. על כל פנים, אני איני יכול להעיד על עצמי שאני חופשי מהם, אם כי אינני מתפאר בהם. אבל אחרי שעלינו על הדרך הממלכתית, אחרי שרכשנו לעצמנו עמדה גם בתור עם ובתור מדינה, עמדה מדינית – אני אומר שאין אנו יכולים להסתפק בטיפוח רגשי שינאה ונקמה. אנו מצוים היום על מיצוות נעלות יותר ונשגבות יותר מאשר מיצוות "לא תעשה" חדשות בחיינו: אל תדבר, אל תנהל משא־ומתן, אל תשכה. מוטלים עלינו כיום תפקידים מרכזיים שעולים בקדושתם ובחשיבותם. על כל התפקידים והמיצוות האחרים, וגם על המצווה לשנוא ולנקום. חבר הכנסת בגין מתגעגע לזמנו של ועד פינסק, אבל בזה טמון כל ההבדל: אנו חיים היום בתקופה אחרת, ואין אנו יכולים להסתפק בטיפוח

רגשי שינאה ונקמה, מוטלת עלינו מיצווה נשגבה ונעלה יותר – המיצווה לבנות את הארץ. מי נותן לכם את הזכות לוותר על חובות שלדעת כולנו מגיעות לנו? האם הרגש הלאומי מחייב אותנו לוותר זה מכיוון שיש צורך לנהל משא-ומתן? אילו היה נכון מה שאמר אתמול חבר הכנסת חזן מתוך הכללה פשטנית ביותר, שהם כולם נאצים, הייתי אומר: דווקא משום שהם נאצים יש לתבוע מהם את הגול. אילו נהפכו לפחות למתוקנים, אולי אפשר היה לסלוח להם ולכפר על עוונותיהם. בעיני לא חשוב אם תשלומים אלה הם בחינת החזרת גול – אם כי ברור שזה באמת החזרת גול. אך גם אילו הייתי רואה אותם כדמי עונשין, כקנסות, לא הייתי מוותר עליהם, וודאי שלא הייתי מוותר לנאצים.

שמעתי אתמול בכבוד את דברי חבר הכנסת רימלט, אך במחילה מכבודו ומכבוד חבר הכנסת הררי ואחרים, שאינם מנצלים ויכות זה למטרות פוליטיות מטעמים דמגוגיים – עלי לומר שהלך רוחם נראה לי לפעמים כחולני בדומה לטענה אחרת, שגם היא חולנית ומשונה מאוד, שכשאנו פונים לארה"ב בבקשת הענקה – אנו מופיעים בתור פושטי יד. והנה, טענה זו, כל כמה שהיא משונה, מתקבלת על דעתי יותר מן הטענה לוותר על השילומים, שלדרישתם יש לנו זכות טבעית-אלמנטרית, אם כי ראש הממשלה אמר שאין תקדים לדרישה זו במשפט הבינלאומי.

מוטלת עלינו אפוא מיצווה עשה: לבנות את הארץ ולגייס את כל הסכומים שאנו יכולים להשיג לשם כך, ואין צורך לומר את הסכומים המגיעים לנו. אין לכנסת כל זכות לוותר אף על פרוטה אחת מסכומים אלה. אין לנו לראות דבר זה מבהינת ועד הקהילה בפנינסק, אלא מבהינת מדינה. היה זמן, עד 1946, שחייתי באשליה שאפשר לבוא לידי הסכם עם האנגלים על עלייה בעלת ממדים גדולים. טענתי אז נגד בעלי "תוכנית בילטמור"²⁵. האם תסכימו, שבמוקדם או במאוחר תוקם בארץ קונסוליה גרמנית? רבות! דרכה של מדינה היא דרך רציונלית, אם כי הכוחות שהביאו אותנו לכך היו אי-רציונליים. אין אנו יכולים להתחזק מעמד בין המדינות כיוצאי דופן. בתור עם, בתור קהילת פינסק, עוד יכולנו להיות יוצאי דופן, אבל בתור מדינה אנו מחוייבים להתנהג כך שנהא מובנים לעולם החיצוני. באיזו זכות נדרוש תמיכה מאחרים אם נוותר על שילומים שהגרמנים נכונים להם? עלינו לבנות את הארץ ולגייס את כל הסכומים המגיעים לנו. אל לנו לוותר עליהם.

זלמן שזר (מפא"י): יושב-ראש נכבד, כנסת נעלה. מהיכן בלבול המושגים שירד עלינו בויכות הזה? ובכוונה מדבר אני על בלבול המושגים בלבד, ואיני מדבר על ההתנגדות, ובוודאי לא על השינאה, והצווחה והביום ועל כל השערוריה שהיינו עדים

25 תביעה למדינה יהודית בא"י, שנתקבלה במאי 1942 בכינוס ציוני במלון "בילטמור" בניו-יורק, שם היו ראשי הדוברים ח' ויצמן וד' בן-גוריון, והפכה לתביעה רשמית של ההסת' הצ' העולמית.

מזועזעים לה פה. על זאת לא אדבר אף מילה אחת. מהיכן זו נובעת – אני יודע. אני יודע שישנם כאלה שמכל תר"ג מצוות הציונות לא נשארה בלבם אלא מצווה אחת, והיא: "שנא תשנא כל מה שממשלה זו עושה ושמדינה זו רוצה לעשותו". אם זוהי הרמה המוסרית והציונית וזהו המעייין שממנו יונקת הנפש – אין לדבר על כך כלום בויכוח הגורלי, הרציני, שהוא מוכרח להיות מכובד מאוד, העומד לפנינו עתה. לא על אלה שנאחזו בנושא על מנת להפכו ל"מריבה", מפני שמצאו בו נתח שמן במה לפטם אותנו ואת עצמם, לשסות המונים במדינה הצעירה, בממשלת ישראל, בנו ובכל עתידנו.

אבל אני שואל את עצמי: מהיכן ירד השטן לחיץ בין קרובים? איך קרה כדבר הזה שאנשים המכובדים עלי עד מאוד, אנשים יקרים לי, שכל הזמן הרגשתי שהם מזדהים איתי ושנאי מזדהה איתם, אחי ברוח, נציגי ספרות, נציגי אמנות, ואנשי מוסר בישראל, ואנשי דת, ואנשי מחנות ומרד הגטאות, שמאו ומתמיד היתה להם הבנה לרוחנו ולנו לרוחם – מדוע ואיך נשתבשו המושגים וירד פתאום השטן לערבב דברים ולבלבלם, ולהקים בין לילה קיר בינינו, עד שחדלנו להבין איש את שפת רעהו? בראשית דברי ברצוני לומר, שבקבלי את הכרוז הזה של אנשי הרוח ומורדי הגטאות,²⁶ עמדתי לרגע דום מתוך דרך ארץ לחברים, וחשבתי מחדש על כל העניין, שמא אני בכל זאת טועה; ואני דורש מהם, שבהגיע אליהם הכרעת הכנסת, ובעת שיראו ידי מי הורמו בעדה, מי היא הממשלה שהציעה, ומי הכנסת שהחליטה – יעמדו גם הם על עומדם, כעמוד אח ליד אח, באותה מידה של דרך ארץ, ויחשבו גם הם מחדש, אולי טעו גם הם ואולי לא צדקו הפעם בשופטם.

וכשאני רוצה להבין מדוע הצליח השטן הפעם, אני אומר במלוא הכרתי: אין זאת כי אם אף אלה הם חבלי לידה של דרכי עצמאותנו החדשה, שהיא חדשה עוד לכל הדור בישראל. אלה הן השיניים החדשות הנחתכות בפי תינוק זה – מדינת ישראל – העומד לגדול, לחיות ולגלות את כוחו, וצמיחת השיניים הראשונות גורמת מתמיד כאבים מרובים לילד. כי אכן חדשה היא כל הדרך הזאת. ובשל החידוש המפתיע והמדהים לא הכירו אותו ולא עמדו על מהותו, וקיבלוהו כאחר, המירוהו וטישטשוהו וסירסוהו ותלו בו בוקי סריקי, דברים זרים ורחוקים שקשר אין להם ולכל הדרך החדשה הזאת של מדינותנו, שהיא כולה פרי עצמאותנו.

26 בכינוס אנשי רוח מן השמאל, שהתקיים בת"א ב-7.1.1952, נוסח גילוי דעת נגד ניהול מ"מ ישיר עם גרמניה, שהסתיים במילים: "אנו פונים אל המוני העם ונציגו לסכל סכנה זו שתמיט עלינו לא רק קלון אלא גם אבדון. אל נושיט יד ליורשי היטלר!" החותמים: מ' אבי-שואל, ע' ארכמני, דר' ש' איינשטט, צ' ארד, נ' אגמון, צ' בן-חיים, ד' בן-נחום, מ' ברנשטיין-כהן, ר' גורפיין, א' גלבווע, י' וגמן, א"א וולף, י' טרמו, א"ב יפה, ד' כנעני, א' לוי, א' מגד, מ' מגד, ק' מן, ג' מייזל, א' מייטוס, דר' מ' סיסטר, פ' פורטנוי, א' פן, ג' פלוטקין, ע' קורנפלד, י' שדה, נ' שחם, א' שלונסקי, מ' שמיר, ע' תמרי.

כנסת נכבדה, היסטוריונים יהודים העמיקו לחקור את תולדות אחת הפורענויות הגדולות, המלוות את תולדות ישראל לאורך כל תקופות היותנו בין העמים, בימי הביניים ולאחריהם – את דבר הגירוש בתולדות ישראל. והם שאלו: מדוע גורשו יהודים מאנגליה, מפולין מגרמניה ומארצות שונות אחרות – עיר אחרי עיר? פרופ' דוד קאופמן בספרו "די לעצטע פערטרייבונג דער יודען אויס ויין" – הגירוש האחרון של היהודים מווינה – ואחריו לא חדלו אחרים לשאול: מה גרם בכל פעם לשואה זו שתחזור ותתחדש לאורך כל ההתפתחות הכלכלית של אירופה? והיו היסטוריונים וכלכלנים שראו בגירושים הללו מעין חלק חוקי של ההתהוות הכלכלית הזאת. הם אמרו: מדוע דווקא אומה זו – האומה היהודית – היא מטרה לגזל ולגירושים, שפירושם שדידת רכוש? משום ששם היתה שדידת רכוש באין מפריע. מדוע הפכו הגירושים כמין רַפְרִין־חוזר של שיר, לאורך דורות, ותמיד באותו ליווי של היסטריה ואיבה ושיסוי המונים עד אשר השינאה מסתיימת בגירושים? מדוע אין מרבים לגרש עמים אחרים, ומדוע היהודים הם שזכו לגירושים, לנישול וגזל, לגזל ונישול, לגזל ולגירושים כדבר־מה מתמיד על פני כל תולדות הגלות היהודית?

אתם יודעים מדוע? משום שהעם הזה, בקרב ארצות נכר, היה העם הבלתי־מוגן שאותו אפשר לגרש ואת רכושו מותר לגזול – משום שאיש לא יבוא לתבוע. לא היה כוח מדיני בעולם אשר יכול לקום ולתבוע: את הגזלה הזאת יש להחזיר – גם אם השודד יחלש מאוד ויחזיר כל טרף לכל עשוקיו. בכל חיי גלותנו לא היתה כלל אפשרית סיטואציה כזאת, שבה יכול משהו לתבוע בשם הגזל היהודי. זאת לא ידענו. ידענו פרעות וידענו התגוננות. ידענו הגנה עצמית. ידענו קידוש השם. ידענו שתדלנות וידענו גם היאבקות מרה מאוד. אולם "שילומים" לא ידענו. דרך זו ידעו רק עמים עצמאיים. כל ההיסטוריה העברית מימי טיטוס לא ידעה שילומים – משום שלא עצרנו כוח לדעתם. טיטוס לקח מאיתנו את היכולת לתבוע שילומים. צבא הגנה לישראל החזיר לנו את היכולת הזאת. זאת הפעם הראשונה עלינו על דרך של תביעת שילומים. זאת הפעם הראשונה. ואנו מברכים את היום שנוכה לפרי הילולים של עצמאותנו הצעירה, כי יחדל מלוא היתמות של גלוינותנו. גם עוד בהיות רבים מבני עמנו בגלות, ואף אם ישתולל מאוד צורך בארץ אויבים – אחרת מעתה יהא הגורל. אכן, "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם"²⁷ – משום שקמה מדינת ישראל. היא התובעת את עלבונם; היא הדורשת את דינם. הקללה שרבעה על עמנו בכל דורות השכול, כי "כל אוכליו לא יאשמו"²⁸ – חדלה עם הקמת מדינת ישראל. מעתה אשום יאשמו. זהו כל פירוש השילומים – ההיסטורי, החדש, המשחרר, ועליו רשאית להיות גאה מדינת ישראל. ואני אומר זאת ביום

27 ויקרא כו 44.

28 ירמיהו ב 3.

עשרה בטבת. המדינה, על-ידי עצם קיומה ועל-ידי מדיניותה, החזירה לעם ישראל מחדש את האפשרות הפנימית להגיד: "כל אוכליו יאשמו". מעתה יש דין, כי יש תובע - קמה מדינת ישראל.

לדורנו בישראל, לנו, לכולנו, גם לטובים ביותר שבקירבנו, זהו מושג חדש, מושג לא מוכר. אבותינו לא ידעוהו. לא ידעו זאת חברי הוועד העירוני בפּינסק, אשר פה סיפרו עליו, לא יכלו לדעת זאת בפּינסק, כי לא ידענו זאת בכל הגולה. לא מפני שדורנו טוב יותר מהם ולא חלילה משום שהם רעים מאיתנו. גם אחרי [פרעות] קישינב, גם אחרי פטליורה, לא ידענו, לא יכולנו לדעת כזאת - כאשר לא יכולנו לדעת צי מהו וצבא מהו ונציגות באו"ם מהי. ואנו יכולים לשמוח על שניתן לנו סוף סוף הדבר אשר בו רוצה כל עם עצמאי: יכולת לדבר בשער. אין פלא אם בשל גודל החידוש נתחלפו לנו היוצרות, ונדמה לרבים כי המדובר הוא על "התפייסות", או "התרפסות", או "הליכה למרצחים", או דבר-מה דומה שיש בו כדי להסביר את כל הזעזוע וכל הסקנדל, וכל הדיון הנסער, ואף של השערוריה הזאת.

עמים שנשדדו מדברים על קונטריבוציה וקנסות גם אחרי איבה רבה. כבר אמר הנואם שלפני, שהיטלר רצה להשמיד עמים אחרים וארצות אחרות. הוא לא רק רצה - הוא גם השמיד, הוא וצבאות גרמניה שקדמו לו. גרמניה ניהלה מלחמה עם צרפת - והיא שילמה אחרי חוזה ורסיי קנסות ורפרציות ושלומים, ועל-ידי כך, בכספי גרמניה, נבנו גלילות רבים בצרפת. צרפת דרשה יותר וקיבלה פחות. והרבה ממה שהובטח לא שולם, אולם הרבה מאוד גרמניה שילמה. האם חדלה צרפת בשל זו לשנוא את גרמניה? היא שנאה מאוד את ה"בוש" [כינוי לגרמנים בצרפת]. היא שנאה את ה"בוש" לפני כן ושנאה אותו אחרי כן. האם משום כך עלה על דעת צרפתי לוותר על מה שחייבים לו ולא לדרוש טבין ותקילין מן האויב אחרי שנוצח? האם עלתה במוחו של צרפתי - כימני וכשמאלי, כאיש הרוח וכאיש המעשה - הדעה המסולפת והמסורסת, הייתה אומר הגלותית-יהודית, שאסור לקחת שלומים אלה, משום שכסף זה עבר דרך ידי ה"בוש"? הם שנואו - ולקחו, שנואו - ובנו, שנואו - וניבנו. כי שלהם הרכוש. מדוע יוגד לנו כי שלומים הם פייסנות? ממי לוקחים שלומים? האם לא מאויבים? תמיד לוקחים שלומים מאויבים - איך אפשר לקחת שלומים לא מאויבים? אחרי השתוללות האויב, אחרי הניצחון עליו, לוקחים את השלומים. מדוע אוסרים עלינו את אשר לא יעז איש לאסור על שום עם עצמאי? האם משום שאנו נשדדנו פחות? ראויים פחות? זקוקים פחות?

אכן, אני יודע עוד הבדל. וההבדל הזה גם הוא הגורם לתוספת בלבול המושגים. בשני תחומים שונים התהווה החיזיון ההיסטורי: את המלחמה הכריז היטלר על עם ישראל כאשר היה העם עדיין עם נטול מדינה - וישראל נפרע עתה מאויביו בדרישת שלומים כאשר אנו כבר עם בן-מדינה. על כן תוספת הערוב ובלבול המושגים. אף

אילו היתה דרישת שילומים האל"ף והתי"ו בתוך כל מסכת התגוננותנו בגויים, שום במאי לא יכול היה לביים לנו את היכולת הזאת, כי אין תחליף למדינה. עכשיו, משוכנו לכך, והאויב לא זכה וזממו השטני לא בוצע, אין כלל לתאר כי הוא יכול היה לבצע את כל זממו. היום הן אפשר להגיד זאת. אילו לא אנו, "אנו" במובן היסטורי יותר, אילו לא "ביל"ו ו"עם עולם",²⁹ משני גורל ישראל מאז תרמ"ב, אילו לא הם אשר קמו ועזבו את גולת אירופה או – כי אז היה חלילה היטלר בשנות שלטונו מוצא בציפורניו לא רק את ששת המיליונים, כי אם כמעט את כל עם ישראל. אילולא "עם-עולם" לא היתה כלל קמה יהדות אמריקה על מיליוניה, שנמלטה מתוך שלטונו של היטלר לפני שקם. אילולא "ביל"ו לא היה קם היישוב העברי בארץ-ישראל ולא היתה כלל נוצרת המדינה שבאה להציל. היטלר היה מצנף סביבו, חלילה, כמעט את כל יהודי העולם. מה היה אז עלול לקרות ל[עם] ישראל? אבל שר ההיסטוריה העברית סיכל את המזימה של גדול צוררניו לפני שגמלה. קודמינו ואנו, שליחיו של שר ההיסטוריה, הננו היחידים בעולם, שניצחנו את היטלר לפני שנתגלה כל הארס שלו. אנו, בעצם עלייתנו מאירופה יצרנו את המבצר הכביר הזה, שאחרי-כן הפך למקום הצלה, לעלייה, לעצמאות, ליכולת לדרישת שילומים, ואנו מכניסים עתה לתוך ההיסטוריה היהודית את המושג החדש הזה של שילומים מאויבינו.

חברים, אני מקווה שדברי לא יסורסו. איש לא יחשוד בי שאינני מעריך את חשיבות עלייתנו והתיישבותנו וצורכי מדינתנו הצעירה. אולם לא בשל כך בלבד אנו דורשים את החזרת הגזלה. כסף שילומים זה שאנו תובעים מעם היטלר ומצאצאי עם היטלר ומידידי היטלר, מעם גרמניה כולו – ואני כולל את כל העם הגרמני, גם היריבים שבו יחד – כסף שילומים שלנו הוא, כי הלא אנו מכירים את הכסף הזה. אל יעזו איש להגיד שזהו כסף זר, או טמא. זהו כסף יהודי. מאז שפי'ר ומגנצ'ה³⁰ ועד גרנדיר-שטרסה בברלין ועד לנגה-שטרסה בפרנקפורט וצייל בלייפציג³¹ – כל זה כסף יהודי. בני ישראל, על המוניהם ודורותיהם, אספו אותם בוצעתם וביוזמתם ובמיטב יצירתם. כסף יהודי טוב הוא, וצורר ישראל שדד אותם. ומדינת ישראל קמה להוציאו מידי העם ששדד. הוא לא חולל ולא נטמא על ידי כך, כי אם קודש על-ידי יסוריהם ודמם של השדודים, וטוהר על-ידי רצוננו וכוחנו לא לוותר עוד על כבודנו ועל רכושנו. והוא טוהר כפליים באשר שפכנו את דמנו פה על עצמאותנו למען נהיה מסוגלים לדרוש שילומים. כסף זה, אילו ידעתי שאף פרוטה אחת ממנו לא תוקדש

29 תנועה יהודית רוסית לייסוד מושבות חקלאיות ושיתופיות בארה"ב. קמה לאחר פרעות 1881 במקביל לתנועת "ביל"ו". ב-1882 ייסדו כמה מאות חברי התנועה ארבע מושבות בארה"ב. התנועה גוועה ב-1890. כמה מחבריה נמנו עם מנהיגי הפועלים היהודים בארה"ב.

30 מהעתיקות בקהילות גרמניה (המאה ה-11 וה-10 בהתאם) ומרכזי תורה נודעים (מגנצה=מִינְצֵן). נפגעו בפרעות חוזרות ונישנות ובעלילות דם בשנות מסעי הצלב ואחר-כך.

31 רחובות שבהם התרכזו יהודים ממוצא אירופה ("אֹסְטְיוֹיֵן") ושקקו חיים יהודיים.

לעלייה ולהתיישבות ולביטחון המדינה, אילו ידעתי שאף מושבה אחת לא תיבנה ממנו, וכי נוציאו כולו למוזיאונים ולתיאטראות, הייתי אומר שנקבל כסף זה מפני ששלנו הוא, ומפני שאנו מצווים ללמד את עמי העולם שפרשת יתמות האומה העברית תמה, וכי מטרתה של מדינת ישראל היא: מעתה כל אוכלינו יאשמו.

כי מדינה מיוחדת במינה אנחנו. אנחנו אומנם מדינת ישראל, מדינת תושבי ישראל האחראית לשלום אורחיה כאן, אבל אנחנו מדינה – ובזה יחידותה, נבחרותה, sui generis – אנחנו מדינה שייעודה להציל גם את כבודם, חייהם, רכושם ועתידם של כל יהודי העולם. לשם כך נוצרנו. אנחנו צריכים להופיע בזירה העולמית גם כזרוע מגן לעם היהודי אף בהיותו בארץ נכר. על כן מכניסים אנו היום מושג חדש לתוך מלחמתנו היהודית: להסיר תו קלון, תו יתמות מעל האומה, להחליש את יתמותנו, משום שגדולה היא התמורה שנפלה בגורל העם, משום שעד עכשיו לא יכולנו – עכשיו יש יותר יכולת. ואל יגידו שיכולים להגן רק בחרב, וכי קונטרביוציה אפשר לקבל רק כאשר עומד הצבא החמוש. בכל אופן, תמוה לשמוע טענה זו מפי מאמיני השלום בעולם,³² מפי אלה החושבים שיש אפשרות להגיע ליישוב סכסוכי עולם גם בדרכים אחרות מאשר החרב. מפי אלה, לפחות, אל נא תישמע טענה זאת. תחת לחץ מדיני, בזירה בינלאומית ובדרכים דיפלומטיות, הגיעו אפילו לשינוי חלקי מדינות. בשעת השפעה מדינית ובשעת משחק כוחות ציבור שונו גבולות של ארצות, על אחת כמה וכמה שאפשר למדינה לקבל גם שילומים ולהוציא גזל מידי טורף בשעה שיש יכולת בזירה הדיפלומטית להשפיע, לדרוש ולנצח. אכן חדשה הדרך ואין פלא כי העין עוד לא התרגלה להבחינה, כי אמונים על תכסיסי יתמות היינו דורות רבים, עד שקמתי מדינה, עד שקמתי אם לישראל.³³

שמואל מיקוניס (מק"י): כנסת נכבדה. המוני עם ישראל נסערים ומזועזעים מן המשא ומתן של הממשלה עם ממשלת הנאצים של בון. משא־ומתן פושע ושפל זה פוגע קשות בכבוד הלאומי של העם וזורה מלח על פצעי לבו השותתים דם. השכל הישר, הרגש היהודי והאנושי, מתקוממים בכל כוח נגד המגע של הממשלה עם יורשי היטלר וממשיכי דרכו בבון. העם איננו יכול לקבל את הנימוקים הצבועים והשדופים של הממשלה, המתבטאים בדחיקת בעיותינו הלאומיות אל תוך הנקב של הגרוש. נקב זה של הגרוש איננו שדה ראייתו של עם שוחר שלום ועצמאות; הוא היה ונשאר מפלטם האחרון של שליטי ישראל פושטי הרגל. הממשלה מבקשת מהכנסת אישור לכך שהיא תוכל בשם המדינה להושיט יד לידיה של ממשלת הבובות האמריקנית

32 הכוונה למפלגות השמאל מפ"ם ומק"י, שהצטרפו ל"תנועת השלום" שהפעיל הקומאינפורם כזרוע תעמולה של בריה"מ ב"מלחמה הקרה".

33 לפי "עד שקמתי דבורה עד שקמתי אם בישראל" (שופטים ה 7).

במערב-גרמניה, ליריהם של הנאצים מבון המגואלות בדמם של מיליוני אחינו, והמתכוננים לחדש את זוועות היטלר נגד העם היהודי וכל העמים שוחרי השלום. הממשלה ודובריה בכנסת אינם בושים ואינם נרתעים מלהשמיע מעל במת הכנסת דברים על-כך, כי נאצים אלה "יעזרו לנו" לבנות את המדינה על-ידי מה שהם קוראים "שילומים". לזאת הם קוראים "שיקולים ישראלים" העשויים, כביכול, להשפיע רק "טובות וישועות" על העם והמדינה.

כל בר-דעת חייב להציג לעצמו את השאלה: איך זה קרה, כי "שיקולים ישראלים" אלה, כביכול, מזדהים באופן הרמוני כל-כך עם השיקולים של טרומן, צ'רצ'יל ואדנאואר? יותר מזה: איך זה קרה, שהיוזמה למשא-ומתן בין ממשלת ישראל לבין ממשלת בון הניאו-נאצית, שהוא לפי קביעתם של דוברי הממשלה "שיקול ישראלי" - שיוזמה זו באה דווקא מעבר לים ומחוגים המעודדים נאציזם ואנטישמיות? מסתבר שמהו אינו בסדר בעניין "השיקולים הישראליים", וכי נימוק דמגוגי זה, המכין להחשיד את המתנגדים העקביים למשא-ומתן עם יורשי היטלר ב"אנטי-ישראליות", נועד לאחז את עיני העם ולהסיחו מהבגידה הלאומית של חסידי המשא-ומתן המחמיר הזה.

לפני כמה ימים בלבד כתב ה"ניו-יורק טיימס", כי בתוקף "לחץ שקט" מוושניגטון תיכנס ממשלת ישראל למשא-ומתן עם ממשלת בון. "לחץ שקט" ולא שקט מוושניגטון קיים, כידוע, זה מכבר, אולם הוא נעשה תקיף ביותר בזמן האחרון דווקא בתוקף הצרכים הדוחקים במדיניות המלחמה של שליטי ארה"ב, בתוקף רצונם להחיש את הקמתו של ה"אורמקט" [הצבא] הנאצי במערב-גרמניה.

עובדה מכרעת זו וכל פרשת המשא-ומתן של נציגי ממשלת בן-גוריון עם ממשלת בון בשנה האחרונה מפגינים באופן ברור ביותר, כי אין למשא-ומתן זה ולא כלום עם האינטרסים האמיתיים של עם ישראל ומדינת ישראל, כי משא-ומתן זה הוא באינטרס הפושע של מציתי המלחמה האמריקניים-בריטיים, המקימים לתחייה את הנאציזם במערב-גרמניה.

זיון גרמניה המערבית הוא, כידוע, מאבני היסוד של מדיניות הכנת המלחמה של הגוש האמריקני-בריטי. אלה רואים את הפרוטקטורט של בון כספק הראשי של בשר תותחים, כנפחיית הנשק החשובה ביותר למלחמות כיבוש, וכבסיס היסודי לתוקפנות אנטי-סובייטית באירופה. מטרתם היא להקים במהירות את הצבא הנאצי ואת הפוטנציאל הצבאי-כלכלי של מערב-גרמניה.

אולם בעניין זה נתקלים מציתי המלחמה בהתנגדותם של העמים שטעמו את טעם הכיבוש וההשמדה של חיות הטורף ההיטלריסטיות. שליטי ארה"ב מחפשים כל דרך לשבור התנגדות זו. אחד האמצעים לכך הוא גם משא-ומתן והקמת יחסים דיפלומטיים בין ממשלת ישראל וממשלת בון הנאצית. התוכנית השטנית של טרומן

ואדנאואר היא לקבל הכשר "יהודי" ליורשי היטלר, להחייאת הנאציזם במערב גרמניה – דווקא מממשלה יהודית, דווקא מתחומי העם היהודי, שהיה הקורבן הגדול ביותר של ההיטלריוזם.

זוהי המשמעות החמורה, הפוליטית והמעשית, של המשא־ומתן בין־גוריון-אדנאואר. הממשלה מנסה לטשטש את חומרת הצעתה ואת משמעותה ההרסנית לאינטרסים הלאומיים שלנו בטעמים של "תכלית". רק ממשלה מנותקת מן העם, ממכאוביו ומשאיותיו, יכולה לפעול כפי שפועלת ממשלת בין־גוריון. העם דוחה בשאט נפש את ה"תכלית" הזאת ואת מזימת טרומן־אדנאואר־בין־גוריון לשלבו בתוכניות האפלות של החייאת הנאציזם, של הקמת צבא הרוצחים במערב־גרמניה. העם בישראל, והמוני היהודים בעולם יחד עם כל העמים שסבלו מזוועות היטלר, רואים תכלית אחרת – תכלית של מניעת המלחמה ומניעת הקמתן של פלוגות־המחץ הנאציות למטרת מלחמת־עולם שלישית. לא בין־גוריון עם ממשלת בון הנאצית במסווה של "שילומים" עומד על סדר־היום של עמנו, כי אם הבטחת התנאים שלא תחזור השואה של ימי היטלר.

אילו היתה ממשלת בין־גוריון ממשלת העם ולא ממשלת בובות אמריקנית, לא היתה באה בהצעה שפלה זו, לא היתה עושה פרסומת ל"דמוקרטיזם" של אדנאואר, לא היתה מטשטשת את המתרחש ומתהווה בגרמניה של ממשלת בון בניצוח מציתי המלחמה האמריקניים־בריטיים. אל תמדוד הממשלה את העם במידתה היא. אין לקנות את העם ולהוליכו אל המחנה הנאצי במחיר "שלושים שקל" [כפי שקיבל יהודה איש קריות].

הבעיה העומדת לפני עמנו נוכח הסכנות לשלום העולם, הנובעות ממדיניות התוקפנות של הגוש האמריקני־בריטי, היא לנצח בחזית הפיצויים המוסריים פוליטיים, כי רק ניצחון זה מבטיח גם פיצויים חומריים. עמנו, ככל העמים, מעוניין שיוגשם הסכם פוטסדם של חמש המעצמות הגדולות, שהוא היסוד הפוליטי והחוקי להבטחת שלום אירופה. הסכם זה קבע את התוכנית החדורה אחריות היסטורית לשלום העולם, שקוויה היסודיים הם: (1) מיגור הנאציזם ועקירתו מן השורש; (2) מיגור המיליטריזם הגרמני ופירוק נשק מלא של גרמניה; (3) חיסול המונופולים והקרטלים הצבאיים־כלכליים; (4) הענשת פושעי המלחמה; (5) דמוקרטיזציה של גרמניה בכל שטחי החיים הפוליטיים, הכלכליים והתרבותיים.

מי הפר ומפר יום יום הסכם חיוני זה? האם לא ה"בוסים" והידידים האמריקניים של ממשלת ישראל? האם לא השותפות הפושעת של טרומן־צ'רצ'יל־אדנאואר? המוני עם ישראל יודעים גם יודעים מי מקיים הסכם פוטסדם. המוני העם יודעים כי ממשלת בריה"מ קיימה אותו לכל פרטיו בתחומי הכיבוש הסובייטי. ממשלת הרפובליקה הגרמנית הדמוקרטית, הלוחמים האנטי־נאצים המובהקים בהנהגת וילהלם פיק³⁴

34 וילהלם פיק (1876-1960), נשיא הרפובליקה של מזרח־גרמניה מאז קמה ב-7.10.1949.

וגרוטוול, הם אשר קיימו, בעזרת שלטונות הכיבוש הסובייטים, את הדמיליטריזציה, והדנאציפיקציה והדמוקרטיזציה של מזרח-גרמניה. הם חוקקו את חוק הגנת השלום ואת החוק נגד הגזענות והאנטישמיות, ומקיימים אותם הלכה למעשה.

ממשלת בן-גוריון התייצבה יחד עם אדוניה מושיגנטון נגד מדיניות זו של הבטחת השלום ומניעת תקומתו של המיליטריזם הגרמני התוקפני. המליצה השגורה בפי שר החוץ שרת על "חרדתו נוכח זיון גרמניה" אינה יכולה לכסות על העובדה, כי ממשלת ישראל תומכת תמיכה פעילה במדיניות המלחמה של טרומן-צ'רצ'יל, במדיניות הברית האטלנטית התוקפנית, שהיא מדיניות זיונה של גרמניה. ולא רק תומכת, אלא הכריזה בגלוי על נכונותה להצטרף לברית פושעת זו של מציתי המלחמה. זאת הסיבה לאותה תופעה מסוכנת, שממשלת בן-גוריון התגלגלה עד לשערי בון הניאורנאצית. זאת הסיבה לדיון גורלי זה בכנסת ולהצעת הבגידה הלאומית של משא-ומתן עם אדנאואר, המסעירה את העם.

כנסת נכבדה, ראש הממשלה "בישר" לנו שאדנאואר התחייב בכתב לבצע "שילומים". שרי ממשלה מסויימים ונציגי המיליונרים היהודיים האמריקניים מציינים את אדנאואר כדמוקרט, ומנסים לטהר את השרץ הנאצי. אולם העובדות מטפחות על פניהם ועל תעמולתם הצבועה. אדנאואר, וממשלת בון הנאצית ככלל, מבצעים את כל הפעולות למען החייאת הנאציזם במערב-גרמניה. האם אין זה ידוע כי הם גייסו כבר 450 אלף מחיילי וקציני היטלר? האם לא בחסותם וביוזמתם חגגו לפני כחודשיים עשרות ארגונים נאציים בגרמניה של אדנאואר את יום השנה ה-13 להצתת בתי-הכנסת היהודיים בגרמניה בליווי תזמורות ומקהלות שהשמיעו את שיר "הורסט-ווסל" [הנאצי]? האם "ברית-החיילים הגרמנית" ופורמציות נאציות אחרות אינן מכריזות בגלוי ובחופש מלא, כי "תאי הגזים, המשרפות ומחנות הריכוז של היטלר היו יעילים ומועילים"? את עיני מי רוצה הממשלה לסנוור? את עיני העם הזה, אשר חזה מבשרו את כל הוועות האלה, אשר עבר את מיידנק ואשוויץ, את טרבלינקה וגטו ורשה? אל העם הזה אתם באים בהצעת משא-ומתן עם ממשלת הנאצים של בון?

לא יעלה הדבר בידיכם. העם בישראל לעולם לא יהיה במחנה אחד עם הנאצים. עמנו לא יתייצב בחזית הפושעת של טרומן-צ'רצ'יל-אדנאואר, המתכננת התקפה על ידי השלום ועצמאות העמים, על בריה"מ ומדינות הדמוקרטיה העממית.

אנו הקומוניסטים, וכל כוחות השלום והדמוקרטיה בעולם, רואים את בעיית גרמניה קודם-כל כבעיה של עקירת הפשיזם והמיליטריזם הגרמני. בפתרונה החיובי של בעיה זו תלוי בהרבה שלום העולם ושלום עמנו בכלל זה. לכן, מעריכים אנו בחיוב רב את המדיניות האנטי-נאצית העקבית של ממשלת הרפובליקה הגרמניה הדמוקרטית [המזרחית] ואת מאבק הכוחות האנטי-נאציים במערב-גרמניה נגד חידושו של ה"וורמכט" הנאצי על-ידי ממשלת אדנאואר.

כל משא-ומתן עם ממשלת בון אין לו משמעות אחרת אלא הכרה דה-פקטו, לפחות, בממשלה זו שהיא ממשלת ירשי היטלר וממשיכי המיליטריזם הגרמני הרצחני. כל משא-ומתן כזה ישמש עידוד "יהודי" לכוחות הנאציזם והרֶגֶשׁ במערב-גרמניה, ישמש הכשר "יהודי" לחידוש קלגסי היטלר. זוהי המשמעות המעשית של הדבר. אדנאואר ואדוניו האמריקניים רוצים בעד תשלום סמלי לקבל הסכמה "יהודית" להמשכת הטקטיקה הרצחנית של היטלר. הם רוצים לשתף את ישראל במחנה המלחמה של ירשי היטלר, המכינים שואה חדשה לעמים ולעם ישראל במיוחד.

הממשלה, המציעה לנו זאת, גולשת לתהום הבגידה הלאומית הגדולה ביותר בתולדות עמנו. הממשלה הזאת, אם תמשיך בדרך הזאת, תיכנס להיסטוריה של המדינה כממשלה יודנרטית.

עם ישראל רוצה בשלום ונאבק למענו. העם רוצה להבטיח את עצמאות ישראל ואת עתידו החופשי. העם ישיג את המטרות הנאצלות האלה על-ידי מאבק משותף עם כל העמים שוחרי השלום, עם מחנה השלום העולמי, אשר בראשו בריה"מ הסוציאליסטית. העם דוחה כל משא-ומתן עם ממשלת הנאצים של בון. אנחנו נדרוש הצבעה שמית בשאלה גורלית זו. יהיה כל חבר כנסת אחראי באופן אישי להצבעתו זו. עם ישראל לא יסלח לאלה אשר ירימו ידם בעד משא-ומתן עם ממשלת הנאצים של בון, אשר יתנו ידם לאקט קלון זה למדינה, שמתולליו הם טרומן, אדנאואר ובן-גוריון.

מרדכי נורוק (המזרחי): בית גבוה, אני מדבר באופן אישי ולא בשם מפלגתי. אני מודה למפלגתי וגם לחברי הקואליציה הנכבדים, שמצאו לנכון לתת לי ידיים חופשיות. קודם-כל אני מרגיש צורך נפשי להביע את צערי העמוק על ההופעות המעציבות, מחוץ לכותלי הבית הגבוה הזה, שהיינו עדים להן. אי-אפשר להשפיע על נבחרים עם באימים ובאבנים. אצלנו, ברוך השם, שלטון פרלמנטרי דמוקרטי. למרות שאני מתנגד בלב ונפש למגע ישיר עם המרצחים, אני מגנה נקיטת אמצעים כאלה.

יש הבדל גדול בין דעת הקהל, החשובה ויקרה בעינינו מאוד, ובין ארגון הרחוב והסתתו. הסיסמה היחידה צריכה להיות: כבוד הכנסת הריבונית של מדינת ישראל. הזכירו אתמול שמות אנשי רוח ואישי ציבור, גם בשם אני שולל את הגישה הזאת. ובכן, אשר יגורנו בא לנו: ממשלת ישראל דורשת הסכמת הכנסת למגע-ומשא ישיר עם מרצחי עמנו, לשבת על-ידי שולחן אחד עם החיות הטורפות בדמות אדם, אשר הרגו, שרפו וחנקו לפי תוכנית מסויימת ובאכזריות נוראה את רוב בניינו של עם ישראל, והחריבו את קהילות-הקודש הוותיקות והמפוארות ביותר בישראל.

"והכסף יענה את הכל"³⁵ באמתלאות שונות רוצים למצוא הכשרים והיתרים גם בשביל ישראל לטהר את השרץ הגרמני בק"ן טעמים. אומרים שאין זאת סליחה

35 קוהלת י 19.

וכפרה. לדאבונני, סברה זו היא אך ורק הונאה עצמית ואחיות עיניים. קודם דיברו על "פיצויים". אחר-כך החליפו זאת בביטוי נוח יותר: "שילומים". אבל הכל יודעים זאת, שהצד השווה שבשניהם – פיצויים או שילומים על-ידי מגע ישיר – התחלת סליחה והכרת ישראל בגרמניה.

אל נא ידברו על כך, שתביעתנו מגרמניה היא צודקת, ואל יבואו באימרה "הרצחת וגם ירשת?" לא על כך הויכות. הויכות הוא על מה שגרמניה תובעת מאיתנו כתמורה. תמורה זו, בצורה זו או אחרת, היא קיום יחסים תקינים עם גרמניה, היא אותה החנינה שנתנו המעצמות הגדולות זה לא כבר לפושעי המלחמה היותר קשים. ואם מישהו מסופק בכך, הרי לפניכם הסטנוגרמה של הישיבה החגיגית של הבונדסטג בבוך, ששלח אלי פאול לִיפֶה, נשיא הרייכסטג האחרון. מעניין נאומו של פון ברנטנו,³⁶ מי שהשתתף גם בוועידה הבין-פרלמנטרית בקושטא וגם היה ראש המשלחת בפריס. גם הוא הצהיר: "מידת ההוקרה שלנו ביחס לאזרחים היהודים תיקבע על-ידי מידת ההוקרה שאנו דורשים בשבילנו". זוהי תשובה ברורה לאלה הטוענים שאין כאן סליחה וכפרה. המרצחים דורשים יחס של הוקרה וכבוד אליהם מצידנו. זוהי תמורת הכסף. אלה הם הפתקאות לסליחה ולכפרה, ה-"Ablaszettel" לאצילים, ה-"Raubritter" (אבירי העושק) של ימי הביניים. ומה אמרו המתוקנים שבהם, אדנאואר וְלִיפֶה? אדנאואר מבטיח ליהודי גרמניה שוויון זכויות. השמעתם: שוויון זכויות! זוהי החרטה והרהורי התשובה שלו ותגובתו על השואה האיומה. ומה אמר לִיפֶה? "אנו מאוחדים בייחוד עם היהודים שנולדו כמונו כגרמנים. הם נתנו לנו את [המשורר הנרייך] היינה, מנדלסון ורתנאו".³⁷

אני מאמין בזה, שלפני שלוש שנים – ובוודאי עוד לפני הקמת המדינה – היתה אפשרות למצוא איזה מוצא, שהמעצמות הגדולות והאומות המאוחדות יכללו את תביעותינו לחוזי השלום כדי שלא נצטרך לבוא במגע ישיר עם המרצחים. אני עבדכם דרשתי, חזרתי ודרשתי זאת, לפני שנים רבות בכל המוסדות העליונים של עמנו: בכנסת, בקונגרס הציוני, בוועד הפועל הציוני, בקונגרס [היהודי] העולמי. הוברר עתה שהמשלה החמיצה את המועד המתאים להגיש תביעות מדינתנו לוועדת הפיצויים הבינלאומית בבריסל, שסיימה את פעולתה עוד ב-1949. הטענה, שלנו לא היתה סמכות להגיש תביעת פיצויים הואיל ומדינתנו לא השתתפה להלכה במלחמה נגד גרמניה – אין לה על מה להישען. מצרים, למשל, לא השתתפה אף היא במלחמה נגד גרמניה, ופקיסטן אף לא היתה קיימת עדיין בשנות המלחמה, ובכל זאת הגישו

36 היינריך פון ברנטנו, משפטן. ראש סיעת הנוצרים הדמ' בבונדסטג. לימים שר החוץ במערב-גרמניה.

37 פליקס מנדלסון-ברתולדי (1846-1902). נכדו של משה מנדלסון. מגדולי המלחינים בדורו. ולתר רתנאו (1867-1922). תעשיין ומדינאי יהודי גרמני. אירגן את כלכלת גרמניה במל"ע-1 ואחריה. ב-1922 נתמנה שר החוץ. נרצח ב-24.6.1922 בידי לאומנים ימניים גרמנים.

שתי המדינות האלה תביעות לפיצויים (שר החוץ מ. שרת: וכמה קיבלו מצרים ופקיסטן?) - אותי מעניין הדבר מבחינה עקרונית, אדוני שר החוץ. הזכות ההיסטורית להסיר את המחיצה בינינו ובין המרצחים היתה בלי ספק שייכת לסוכנות היהודית, שמצאה כראשונה לנכון לשלוח את נציגיה לארץ הטמאה ולהקים שם נציגות קבועה לשם "רצחת וגם ירשת?" בזה הוציאו את הנשק המוסרי מידניו והראו לדעת גם למרצחים, גם למעצמות ולכל המוסדות הבינלאומיים, שהיהודים מוכנים בעצמם למגע ישיר עם המרצחים. מנציגי הסוכנות ראו וכן עשו בהמשך הזמן גם נציגי מדינת ישראל, שיצאו לגישרים לארץ הדמים. בזה נתנו מנהיגי עמנו פתחון פה ליחידים למסחר עם הגרמנים. עכשיו רוצים לפתוח לרווחה את השערים. "אם בארזים נפלה שלהבת..." ולא זו בלבד: בשנים האחרונות קנו בגרמניה סחורות - צינורות למים ופסים לרכבת - אם לא במישרין הרי על-ידי מתווך מארץ נייטרלית, אבל בידיעה ברורה על דבר מוצא הסחורה. על-ידי מעשים כאלה הותרה הרצועה.

רק לפני חצי שנה פנתה הממשלה למעצמות הגדולות, אך לדאבוננו איחרנו את המועד. לפני שלוש שנים היתה אוירה אחרת בעולם והיחס למרצחים היה כראוי להם. עכשיו מראים להם כולם פנים מאירות ורוצים לנצל אותם לבשר תותחים כלפי המזרח. הגענו אפילו לחנינת הנאצים, פושעי המלחמה הקשים ביותר, על-ידי ארה"ב ואנגליה. במצב כזה ברור שאין לקוות שהמעצמות יעשו דבר-מה למעננו.

והנה מציעים לנו עתה מגע ישיר. סוד גלוי הוא, שמלאכתה של ממשלתנו נעשית על-ידי אחרים, על-ידי אחד מראשי הסוכנות [דר' נחום גולדמן], שטען לפני שלוש שנים שהצענתנו לפנות למעצמות הגדולות היא דוון-קישוטיות ובטלנות.

וכאן מילה אחת לידי הנכבד, חבר הכנסת לבון, על דבר הרצל. היתה לי הזכות לנסוע במחיצתו של הרצל לאחר ביקורו אצל פלווה מגבול רוסיה עד לברלין. הרצל אמר לי אז: "התגברתי על רגשות נפשי והלכתי לפלווה כדי להציל את קיומו של רוב מניינה ובניינה של ההסתדרות הציונית". ובאמת, בהשוואה לשואה הנאצית היה הפוגרום בקישינב משחק ילדים, והרצל לא דרש פיצויים אלא פנה לרשות המוסמכת בדבר רישיון לפעולה ציונית.

חבר הכנסת לבון מתרעם על שאני נמצא בחזית אחת עם סיעות שונות, שמחשבותיהן אינן מחשבותי. אני מתפלא על כך שאיש כחבר הכנסת לבון מתעלם מדברים אלמנטריים בפרלמנטריות. אפשר לראות בכל הפרלמנטים בעולם, שצירים בעלי השקפות שונות תומכים בשאלות שונות, כל אחד מתוך כוונות וסיבות שונות. כך הוא הנוהג גם בכנסת שלנו. אומנם, אינני מסופק שכולם דורשים את טובת המדינה, אך לדעתי, אומרי ההן עושים שגיאה פטלית, שגיאה היסטורית לדורות.

ועכשיו אנו עומדים במבחן היסטורי רב האחריות. חובתי להזהיר בשעה השתים-עשרה, כאשר עם לבבי. אל נשכח שכל העם הגרמני, יוצר האנטישמיות מאות

בשנים, אשם בשואה הן מגרמניה המערבית והן מגרמניה המזרחית. איפה היו מיליוני הסוציאליסטים והקומוניסטים שהצביעו לרייכסטג האחרון? הם לא נקפו אצבע. וכל מגע ישיר הוא חילול זכר הקדושים וגיבורי הגטאות ופגיעה קשה בכבודו המוסרי של עם ישראל. כסף לא נקבל בכלל. אולם ניעשה לסוכנות להפצת סחורות מגרמניה, אשר דם יהודי עודו נוטף ממנה. ובקרוב תקום ממשלה ניאונאצית שתבטל את כל ההסכמים – כפי שעשה ה"פיהרר" הארור ביחס למעצמות – אחרי שאנו ניתן את ידינו להכשיר ולטהר את ארץ הטומאה עם סיסמתה הצבועה "שלום עם ישראל", הנחוצה לה עתה לטובתה.

מן הצד המוסרי זוהי שואה לאומית, קטסטרופה רוחנית-מוסרית גדולה לעם ישראל, שלא היתה עוד כמוה. המרצחים השמידו שליש מגוף האומה, הם גזלו מאיתנו הכל, אך לא את כבודנו, ועכשיו אנו מגישים להם בעצמנו את כבוד ישראל ואת נפש ישראל. אין אנו יכולים להכריח את שונאינו שיהאבו אותנו, אך בידינו להכריחם שיתייחסו בלבם בדרך-ארץ אלינו.

נבחרי עם ישראל, יש להתחשב במה שיאמרו הגויים, שהנה מכרנו את הבכורה, את כבוד עצמנו – ולמה יאמרו בנינו: "מדוע חיללתם את זכר גיבורינו וקדושינו?" בשנת 1933, כאשר עמדה השאלה להציל את יהודי גרמניה ולהעבירם ארצה, הוחלט בכל זאת בוועידה קודמת לקונגרס [היהודי] העולמי בז'נבה, על-פי יוזמתו של דר' סטיפן ווייז ושל עבדכם, להכריז חרם על גרמניה – וזה לפני הרצח האכזרי.

יש עוד תקדים מעניין. היה עם קטן באירופה, בעל תרבות נמוכה מאוד, עם של רועי-חזירים – העם הליטאי. וכאשר הפולנים ערכו את הפוטש על-ידי הגנרל ז'ליחובסקי וכבשו את וילנה, הבירה הליטאית, ולא השמידו את אחיו ולא פגעו בהם לרעה, הכריז העם הליטאי חרם על פולניה, ולא היה לו שום מגע ומשא איתה, עם השכן הגדול והקרוב ביותר. ורק אחרי שנים רבות הכריחו הפולנים את ליטא בחרבם לבוא איתם במגע רגיל. ואנו – מה נענה על זה?

"שנו רבותינו: כשצרו מלכי בית חשמונאים זה על זה, היו מורידים בכל יום ויום כחבל לאלה מבחוץ החומה דינרים בקופה והיו מעלים להם תמידים [כבשים לקורבן התמיד]. פעם שילשלו להם דינרים בקופה והעלו להם חזיר. כיון שהגיע לחצי החומה נעץ ציפורניו בחומה ונודעוזה ארץ-ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה".³⁸ אחי ואחיותי, נבחרי עם ישראל, אל תעלו את החזיר המרצח לחומתנו, לחומת היהדות המוסרית, שלא ינעץ צפרניו בכבוד האומה ותודעוזה חס ושלום ארץ-ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. זיכרו, שמימי קיומה של הכנסת הריבונית במדינת ישראל לא עמדה לפנינו בעיה רצינית כזאת. עיני כל ישראל נשואות אלינו, ואולי גם עיני הדורות שעברו והעתידים לבוא. דמויותיהם היקרות של הקדושים,

38 מסכת סוטה, מנחות ובבא קמא.

הטהורים והגיבורים עומדות לעינינו. חוסו על כבוד ישראל. אם תלוי הדבר במגע ישיר, נותר על השילומים. אל תביאו "אתנן זונה ומחיר כלב"³⁹ לבית ישראל. אנו דורשים: אנא, הימנעו מכל מגע ישיר עם המרצחים. יחס כזה הוא נקמתנו. זיכרו ואל תשכחו שההיסטוריה תוציא את משפטה עלינו. ינצח מוסר היהדות על החשבון החומרי. יהי רצון שלא נבוש ולא ניפְלם בפני הדורות שיבואו אחרינו.

היור' ז. שפר: הישיבה נפסקת. אני מזכיר שלאחר ההפסקה תתקיים ישיבת ועדת הכנסת.

הישיבה נפסקה ב־19.00 ונתחדשה ב־20.35

היור' ח. למדן: אני מתכבדת לחדש את הישיבה. רשות הדיבור לחבר הכנסת ספיר, ואחריו לחבר הכנסת ארן.

יוסף ספיר (הציונים הכלליים): כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי, בהודמנות הראשונה הניתנת לנו בזה על־ידי היושב־ראש, ברצוני למסור בשם סיעתנו את ההודעה הבאה בקשר להופעה העגומה מאוד והחמורה מאוד, שהיינו עדים לה אתמול בבניין הכנסת בבית הנבחרים של העם היושב בציון. יהיו הנסיבות מה שהיו, לא נוכל להשלים בשום אופן ובשום תנאי, שמעשה תוקפנות ואלימות נגד הכנסת ישמש אמצעי השפעה או לחץ עליה. הסכנה הנשקפת ממעשים אלה לריבונותה של הכנסת ולחיים הממלכתיים התקינים שלנו, צריכה לשמש אוהרה חמורה לציבור ולמנהיגיו.

ולעצם הדיון: נכון הדבר, שיש לדון בכל בעיה דיון רציונלי, אך יהיה זה מישגה אם נתעלם ממשקלם ומחשיבותם של היסודות האי־רציונליים, היוצרים לעיתים קרובות מאוד את היסוד להתפתחות היסטורית.

חברנו חבר הכנסת רימלט פנה אמש אל חלקי הבית השונים וביקש לא לסחוב את הויכוח הזה לתוך החשבונות המפלגתיים הפוליטיים. לצערנו הרב לא חבר הכנסת רפאל ולא חבר הכנסת לבון לא שעו לפנייה הזאת. חבר הכנסת רפאל ניסה לחפש חטאים וחוטאים לא בסביבה שלו. היתי מרשה לעצמי ליעץ לו לחטט במיזוודה המוסרית שלו. חבר הכנסת לבון, אפשר לומר שבדבריו היו ניכרים דברי אמת, אך אלה היו הדברים שלא אמר. כי בדברים שאמר הוא אולי לא היה משוכנע בעצמו ולכן לא יכול לשכנע גם אחרים. החידוש האחד שבדבריו הוא שימת הדגש בהצהרתו של מר אדנאואר כאילו יכולה היא לשמש יסוד יחידי לאפשרות של משא־ומתן, כי היא נותנת בפעם הראשונה לעם היהודי איזה סיפוק מוסרי. אל עניין

39 דברים כג 19.

זה עוד אחזור בהמשך דברי. אני רוצה לשלול שליילה מוחלטת את ניסיונו של חבר הכנסת שזר לחלק את הבית הזה לשני חלקים: האחד טוב והאחד לא טוב; זה שמצביע עם הממשלה הוא טוב, וזה שמצביע נגד הממשלה הוא לא טוב. ולדבריו של חבר הכנסת רוזן ברצוני להעיר על נקודה אחת שלו: אם היה צורך בהוכחה, שבאקט זה של החלטה על פתיחת משא-ומתן עם גרמניה יש מן ההשקחה של מאורע איום זה, הרי הוא הוכיח זאת.

הודעת הממשלה, אם כי לא נסתיימה בשום הצעה, הרי היא מכילה את ההודעה הברורה שהממשלה מתכוונת לפעול בהתאם להודעתה זאת. נקבעו שלושה יסודות: אל"ף, רצחת וגם ירשת; ב"ת, הצורך בקליטת העלייה; גימ"ל, הסתמכות על הודעתו של אדנאואר.

נאמר כאן שעלינו לגשת אל הבעיה הזאת גישה ממלכתית ולא גישה של קהילה יהודית באיזה מקום בעולם. שיחק לי מזלי, שאני [כיליד א"י] נתחנכתי על ברכי הממלכתיות היהודית העברית המתחדשת, ודווקא מבחינה זאת אני רוצה לנסות להסביר את הנחות היסוד של עמדתנו בשאלה זאת - עמדתנו השלילית.

יש לנו חשבון עם כל הגויים, בכל הדורות, אך החשבון שלנו עם הממשלה הגרמנית הוא חשבון אחר לגמרי, ולא רק משום הממדים אלא משום תורתו של העם הגרמני בביטוי של היטלר: להשמיד את כל העם היהודי, לא להשאיר לו שריד ופליטה. הוא הכריז מלחמה על רוח היהדות, אך הוא ידע שלא ינצח את היהדות אלא עם אחרון היהודים. את המן הרשע הכנסנו להיסטוריה שלנו משום שרצה להשמיד ולאבד את כל היהודים, וכאן עמדנו לפני "המְניוּת" המונית.

תורה זאת לא הוא יצרה - מתוך מעמקי ההווי המיוחד האפל של מה שאפשר אולי לקרוא "נפשו של העם הגרמני" יצאה תורה זאת מדורי דורות. ועצם העובדה שהיטלר היה אוסטרי וצריך היה לנדוד לגרמניה כדי למצוא בה את האפשרות ואת המכשיר לבצע תוכנית שטנית זו מוכיחה, שכאן יש בעיה מיוחדת בהיסטוריה האנושית, ועלינו לשקול את דברינו והופעותינו לאור עובדה זו.

היטלר לא הכריז מלחמה על היהודים. הוא הכריז שהם רמשים, תולעים שיש לדרוס אותם, יש למעוך אותם ולשחרר את האנושיות מנגע צרעת זה.

נשאלת לפעמים שאלה נוקבת מאוד: אילו היה, חס ושלום, היטלר או גרמניה מנצחים במלחמה זאת, אילו אותו [פילדמרשל] רומל - שעכשו מכניסים אותו על-ידי ספרים וסרטים אל פנתיאון הגבורה הצבאית - היה מנצח באל-עלמין, האם היתה לנו כיום אפשרות להתווכח על השאלה הזאת? ברור שלא. שהרי לא היינו קיימים. כי "שלילת הגלות" של היטלר לא היתה מכוונת להקים מדינה יהודית.

אומרים לנו: עלינו לשפוט, לשקול ולקבוע את יחסינו לגרמניה כעמים ומדינות עצמאיות אחרות. אני, בכל זאת, שואל את עצמי ושואל אתכם: אילו היתה עומדת

לפני אנגליה או לפני אמריקה בעיה, שמלחמת גרמניה נגדם היתה מכוונת להשמדת העם הבריטי לביטול המדינה הבריטית או האמריקנית – האם היו קובעים את יחסה אליה היום כפי שקבעו אותה? מסופקני מאוד. אולי מוזר הדבר, שדווקא האנגלים טבעו את מטבע הביטוי: "הגרמני הטוב ביותר הוא הגרמני המת", והיום הם מחפשים מטעמים מסויימים את ידידותה של גרמניה. אמנם זה עניינם-הם, אבל הם מעולם לא עמדו בסכנת השמדה ואילו היה היטלר מנצח, היתה נשארת מדינה אנגלית, היה נשאר עם אנגלי – משועבד אבל עם.

עלינו לקבוע את יחסנו לבעיה זו לאור עובדה זו, שהיא אולי הקובעת ביותר. בעולם העתיק היתה ההשמדה ההמונית חלק מהקודקס המלחמתי, אבל לא במאה העשרים. יש בינינו כאלה הרוצים להשפיע עלינו, שנקבע את עמדתנו לאור הצורך לעזור להתחזקות האלמנטים הליברליים בגרמניה. נעזוב זאת לכוחות גדולים מאיתנו, הקובעים את הפוליטיקה העולמית. אין זה מענייננו לדאוג לכל ולקבוע את עמדתנו בעניין זה.

השאלה עומדת ומתרכזת אפוא בעיקר בנקודה זו: מה זה מגע ומה זה משא-ומתן מבחינת העניינים כפי שאני מנסה להסביר אותם, כששני עמים נמצאים במצב מלחמה – והעם היהודי נמצא במצב מלחמה עם העם. הגרמני את זאת הכריז הוא וגם אנתנו הכרזנו את זאת. במצב של מלחמה יכול להיות מגע במקרה של שביתת נשק, אין מגע אחר אלא לצורך שביתת נשק. ופעולתנו זאת אולי היא לא התפיסות, אולי לא עשיית חוזה שלום, אולי לא כפרה, אך בכל זאת שביתת נשק בין העם הגרמני ובין מדינת ישראל. ואולי אנתנו, מדינת ישראל, צריכים לנקוט עמדה מיוחדת במציאות זו של העם היהודי בתפוצות. נשאלת השאלה אם הגיע הזמן לשביתת נשק עם גרמניה זו, שכאשר נוצחה על-ידי עמים אחרים נכנעה בלי תנאים של שביתת נשק עומדים לנגד עינינו?

מוסרים לנו את הודעת אדנאואר כבסיס מוסרי לפתיחת משא-ומתן; אומרים לנו שאיננו יכולים להרשות שירצחו וגם יירשו אותנו. איזו דיספרופורציה בין הרציחה, הגזלה והירושה ובין מה שמוצע לנו! הגרמנים הם שיצרו את המושג של "הליכה לקנוסה" – אותו קיסר גרמני שעמד על פתחו של האפיפיור במשך שלושה ימים עד שנשלח לו – ביטוי זה של "הליכה לקנוסה" נשאר עד היום ביטוי למנוצח. האם כך אנו מתארים לעצמנו את פנייתה של גרמניה לבקש סליחתו ומחילתו של עם ישראל? האם בצורה כזאת, כמעט בצורת אקט מסחרי, תוכל גרמניה לקבל את מחילתו וסליחתו של עם ישראל?

אולי קיימת אפשרות של תשלום פיצויים בלי כל משא-ומתן, אולי קיימת אפשרות של סידור על יסוד פיצוי מוסרי מתאים, אך לגשת לבעיה של פיצויים כספיים על בסיס של פנייה כזאת, על בסיס של בקשת סליחה כזאת, לדעתי זה גרוע

בהרבה מאשר אילו היו מציעים את הכסף בלי בקשה של התפיסות. אני מוכן אפילו לומר, שיש בזה משום עלבון לא פחות מאשר היה ביחס הבוז של היטלר לעם היהודי. אומרים לנו, שאם לא נחליט לפתוח במשא-ומתן – אלה היו דברי חבר הכנסת לבון – הרי גרמניה כבר השיגה את מבוקשה. לפי דעתי, ההפך הוא האמת. ברגע שנקבל החלטה על משא-ומתן עם גרמניה, תשיג גרמניה את כל מבוקשה. אנו נצטרך לשבת ולהתמקח איתה. זה יביא למצבים משפילים ובלתי-מתאימים בהחלט לאותו מאורע איום שקרה בחיי עמנו.

אומרים לנו שזוהי השנסה האחרונה. אם זוהי השנסה האחרונה, ונניח שלאחר שנה "תצפץ" עלינו גרמניה כשלא תהיה זקוקה לנו יותר – האם זוהי החרטה המפורסמת של גרמניה, שברגע שלא תהיה זקוקה לנו, "תצפץ" עלינו? נימוק זה ודאי שאינו יכול להתקבל על הדעת.

אילו היה כל העניין הזה קשור בקיומו של העם, בקיומה של המדינה, היתה זו אולי בעיה הראויה לשיקול, ואולי תעמוד ביום מן הימים הבעיה. כשכל קיומנו יהיה תלוי בקביעת עמדה לגבי בעיה זו, נצטרך לשקול זאת, ויכול להיות שהשיקול יביא לידי אותן המסקנות שהביאו אותנו, את השוללים, לעמדתנו כיום, אבל בכל אופן יהיה אובייקט ראוי לשיקול. אך האם עומדת הבעיה כיום כך, שבה תלוי קיומו של העם? לפי דעתי זוהי שאלה של נוחות לממשלה זו או לממשלה אחרת שתבוא במקומה, או לשלטון זה או אחר.

רצינו להימנע מפולמוס עם הממשלה, אבל בכל זאת נשאלת השאלה: לא נמסרו לנו שום מספרים ביחס לגודל השילומים, אך במידה שהדבר ידוע בציבור נראה לי שקיבלנו במשך שלוש השנים האחרונות סכומים הרבה יותר גדולים. יורשה לי לומר, שאנחנו, אם לא אומר ביוזבנו, הרי לא שמרנו על סכומים גדולים מאלה המוצעים לנו. יש באפשרותנו גם היום להשיג סכומים לא קטנים מאלה המוצעים לנו (פנחס לבון (מפא"י): זה תלוי בהרכב הקואליציה) – על זה נתווכח בהזדמנות אחרת. ננתח נא את כל הנימוקים והטענות בעד המשא-ומתן. גם אלה שהם בעד המשא-ומתן אינם מתעלמים לגמרי מיחסי האיבה שבינינו ובין העם הגרמני, ואינם מוכנים לומר שעל-ידי אקט זה אנו מפסיקים את יחסי האיבה. אך לא זה בלבד, אלא שבהודעת הממשלה ישנה פיסקה מאלפת מאוד – בנשימה אחת עם בעיית השילומים מדובר גם על אוהרה למעצמות הגדולות ביחס לזיונה של גרמניה, לא רק מתוך חשש לגורלו של העולם כולו אלא לגורלו של העם היהודי במיוחד. העלינו גלויות בקדחתנות רבה מאוד, משום מה? משום שהרגשנו שורעי השנאה לעם היהודי, שהיטלר זרע בתקופתו, השתרשו יפה במנטליותם של עמים אלה ויש חשש גדול מאוד, שבהזדמנות הראשונה ינצלו כל אפשרות כדי לעשות מה שהוא עשה. אמרו, שאסור לנו להראות דוגמה לכך שמתר לרצוח וגם לרשת. אני חושש מאוד, שהמסקנה יכולה להיות אחרת לגמרי: אם

מותר לרצוח כך, אם מותר לרשת כך, אם אפשר אחר-כך לחסל חשבון כך, הרי אני מרשה לעצמי לפקפק אם לא יימצאו אחרים שיחזרו על אותו מעשה. זה איננו נימוק כדי לחייב אותנו להגיע לידי מסקנה. זה אינו משכנע.

אני מוכן לומר שמצבנו, כמה שהוא חמור – אולי הממשלה חושבת שהוא הרבה יותר חמור ממה שאנחנו יודעים – הוא אינו חמור כל כך [עד] שכדאי בתנאים כאלה לבוא ולעשות דבר שבוודאי וודאי מסוכן הרבה יותר מן התועלת שתצמח מן המשא-ומתן הזה. אין להתעלם מכך, שהרוב בבית הזה לא יהיה רוב מכריע בעד משא-ומתן, גם אם יהיה רוב. דעת הציבור בארץ ובעולם היהודי כולו נסערת מאוד, גם אם תתרגל ותסתגל כעבור זמן. השאלה היא אם מותר להטיל כיום לחיינו סערה כזאת על יסוד רוב כזה ואולי גם בהכרעת חברים בכנסת, שיש להם גישה קצת שונה מגישתו של הרוב. האם מותר לעשות זאת? (פנחס לבון (מפא"י): מי מדבר על זה, מה אתה אמרת במפלגתך?) – כנראה שלא הבנת היטב את דברי (פנחס לבון (מפא"י): האם לא כפית על אחרים שהם בעד להצביע נגד?) – לא על כך אני מדבר. אם אנו, השוללים, באים לסכם לאור כל הנתונים שהובאו לפנינו על הרקע שהבעיה הועמדה כאן, לאור המיסמכים – אם הם מיסמכים – שהוקראו לפנינו, אין הדבר מצדיק בשום אופן שנקבל היום החלטה כזאת.

אינני יודע לפני איזה הכרעות נעמוד בבוא היום, אם ירחק או יקרב. נשקול אז מתוך התחשבות יסודית באינטרס הלאומי שלנו ובכבוד הלאומי שלנו, ואל נזלזל לגמרי בכבוד הלאומי הזה. יש מי שמנסה לזלזל כשאומרים שזוהי בעיה של כבוד. בנסיבות אלה, בתנאים אלה, לאור ההתפתחות של השנים האחרונות – זוהי בעיית כבוד של העם היהודי ושל מדינת ישראל. בנסיבות כאלו לפתוח משא-ומתן עם גרמניה – זהו אי-כבוד.

לצערנו הגדול אנו עדים לדמורליזציה גדולה כל כך בציבור שלנו, מכל מיני סיבות. היש מישהו בבית הזה המפקפק בדבר, שהחלטה כזו של הכנסת, בנסיבות כאלו, תגביר את האנדרלמוסיה ואת הדמורליזציה, תוריד את המתח המוסרי שלנו, לא תשמור עליו ולא תעלה אותו? לאור הנסיבות הללו המסקנה שלנו ברורה מאוד: לא כך, לא היום, אולי לעולם לא – אבל היום בוודאי לא!

זלמן ארן (מפא"י): כנסת נכבדה. בטרם אגש לבירור השאלה הנידונה ארשה לעצמי כמה משפטים על המשמעות של "ויכוח אחים" שהיינו עדים לו אתמול בערב, מעבר לכנסת ומעל במת הכנסת.

בשנת 1937, כאשר התנהל בתנועה הציונית ובארץ הויכוח על החלוקה, נודמן לארץ יהודי חשוב מארה"ב, רב רפורמי, ועמדתו עימו במגע הדוק להסברת שאלות שונות של מציאותנו. בין השאר ביססתי מדוע אני בעד הקמת מדינה עברית בחלק

של ארץ-ישראל. אז הציג לי יהודי זה שאלה הנוקבת עד תהומה של ההיסטוריה הישראלית. הוא שאל אותי אם מאמין אני כי מדינת ישראל אשר תקום תהיה בת-קיימא ולא תיהרס על-ידי מלחמת אחים. ענית לו כי מאמין אני בעתידה של מדינת ישראל למרות חילוקי הדעות המעמדיים, האידיאולוגיים והשבטיים. בשתיים נימקתי את הערכתי: בִּיצר ההגנה העצמית של תושבי מדינה המוקפת מדינות עוינות; בקשר האורגני שבין המדינה העברית והגולה היהודית, והשפעת הגולה לחיזוק החישובים הפנימיים של המדינה. חושב אני, שבשתי הנחות יסוד אלה ביטאתי אז את דעת הרבים. והנה, רבותי, תהיה זו העלמת אמת מרה מאוד אם לא אקבע כי מה שאירע אתמול הטיל צל כבד וחמור על האמונה בעתידה של מדינתנו. נראה נא את הדברים בעינים פקוחות. ההתנפלות על הכנסת שתוכננה, אורגנה ובוצעה אתמול על-ידי מפלגת "חרות" לזותה מעל במה זו, מצד מנהיג "חרות", באיום של מרד. ומרד זה טרור, וטרור זה רצח. ומאיך, האיומים שהשמיעו מנהיגי השמאל מעל במת הכנסת ומחוצה לה, איומים במרי אם הכנסת תחליט בניגוד לדעתם, והעובדה שאלה ואלה משמיעים את איומיהם מתוך ביסוס אידיאולוגי המערער על חוקי הדמוקרטיה הפרלמנטרית - אין המדינה יכולה לעבור על זה לסדר-היום. זהו ערעור על גופה של המדינה ועל נפשה.

אפשר כמובן, ובצדק, להשתמש בטרמינולוגיה של המאה העשרים ולהגדיר את כל אחת מן התנועות הטוטליטריות הללו כשם שאפשר, בצדק, להסביר את התכסיסים המשותפים לשתיהן ולגלות מדוע שתיהן נאחזו בעניין השילומים מגרמניה; אכן פרשה זו נוחה יותר, מבלבלת יותר, ומבטיחה יותר לכל מי שרוצה להעמיק חתור תחת יסודות מדינה דמוקרטית.

אולם בקובענו זאת עוד לא מיצינו את העניין. נדמה, כי במה שקרה אתמול פה מהדהד אקורד יהודי מיוחד, הד עתיק יומין עוד מימי חורבן הבית. נדמה כי בכל זה שזור קו יהודי מיוחד, שאת עקבותיו רוויי הדם אנו מוצאים במקומות רבים בתנ"ך. אינני לוקח על עצמי לעשות פרוגנוזות לא לגבי הכלל ולא לגבי הפרט. אך לנוכח האזהרות החגיגיות שהושמעו מעל במה זו, מצד ימין ומצד שמאל, רוצה אני להגיד כמה מילים אפורות.

אינני מוסמך לדבר בשם המדינה, אך יכול אני לומר מתוך אחריות מוחלטת לדברי: רבותי, טוב שתדעו שכוחות עצומים ביישוב והכוחות אשר הקימו את המדינה ואשר מקיימים אותה, הם יגנו על המדינה ועל החופש בתוכה בכל דרך שההגנה הזאת תדרוש. טוב שתדעו זאת ושתחשבו על זאת שעה אחת קודם (מנחם בגין (תנועת החרות): בכל דרך?) - כן. זכור: להגנה - בכל דרך אשר תגן על המדינה (מנחם בגין (תנועת החרות): רשמנו לפנינו).

אשר לעניין הנדון בכנסת: רבותי, מדובר פה על ייפוי-כוח מטעם הכנסת

למוסדות המוסמכים לפעול לקבלת שילומים מגרמניה המזרחית והמערבית בעד הרכוש היהודי שנגזל על-ידיהם ושנשאר בידיהם. רק על זה מדובר. ומפני זה, כבוד הרב נורוק היקר לי מאוד, אל תעמיס על נשמתי היהודית את כל התוכחה בה ייסרת הערב את כל אלה שאינם מסכימים לדעתך בעניין השילומים מגרמניה. לא הוצע ולא דובר, על-ידינו או על-ידי הממשלה, לא על מחילה, לא על נחמה ולא על נקמה.

כנסת נכבדה, אלה ואלה, תושבי גרמניה המזרחית ותושבי גרמניה המערבית אשר רצחו מיליונים יהודים – אינני מתאר לעצמי שיכול לבוא יום כאשר העם היהודי יגיד כי הוא סולח להם. לא סליחה וגם לא נחמה. אין דבר בעולם שיכול לשמש נחמה לעם שהשמידו שלישי מבניו ומבנותיו. לא סליחה ולא נחמה וגם לא נקמה – אם ישנה נקמה ההולמת את גודל הפשע שנעשה על-ידי הגרמנים בעמנו, אין נקמה זו לפי כוחנו ואין היא בידינו. וכדי לקבוע זאת אין צורך בריבוי תיאורים מוזעזעים על מה שעוללו לנו. תיאורים אלה אינם מעמיקים את הרגשת האסון כיום, כמו שלא עשו זאת בשנות הטבח, כאשר התביישנו לחיות אם כי לא רצינו למות. כיום, כמו אז, לא ידענו לבטא את הדבר במילים. היה רק גמגום ואמלל, גם של הפרט וגם של הכלל.

הדבר הנדון בכנסת הוא חובתנו – ואני מדגיש את המלה חובתנו – להחזיר חלק מן הגזל ולהשקיעו בבניין המדינה ובקליטת עולים חדשים. המדובר הוא במשא-ומתן עם גרמניה המנוצחת. אילמלא נוצחה גרמניה לא יכול היה להתקיים בעולם הזה שום משא-ומתן בינינו ובין באי-כוח העם הגרמני. יש עתה מקום למשא-ומתן כזה מפני שגרמניה נוצחה במלחמה (מנחם בגין (תנועת החרות): אילמלא נוצחה – לא היו יהודים) – זהו בדיוק מה שאמרתי: אילמלא נוצחה לא היה מקום למשא ומתן בעולם הזה. ישנה עתה אפשרות למשא-ומתן מפני שגרמניה נוצחה, אומנם לא על ידינו, אבל היא נוצחה. ואנחנו רוצים לקבל ולו חלק מן הגזל, כמו שהשיבו לעצמם את הגזל מדינות אחרות. ממשלות של מדינות מסוימות קיבלו שילומים מגרמניה גם בעד הגזל של הרכוש היהודי, ונהנו מזה גם המוני האזרחים של המדינות הללו, אשר שיתפו פעולה עם היטלר גם ברצח יהודים וגם בגזל רכושם. ואנו תובעים חלק מן הרכוש של עם יהודי נגזל.

והויכוח הרציני איננו עם האסכולה המסחרית, עם אלה השוללים את המשא-ומתן על השילומים, שמא הסחורות שנקבל יפגעו במעמדה הכלכלי של מדינתנו. אם רק בזאת התקלה, ישבו המומחים שלנו ויקבעו מה שיקבעו וימנעו מה שצריך למנוע. על כל פנים, אם הערעור הוא מסחרי גרידא, הרי טרם שמעתי שאדם או עם שנגזל רכושו, יסרב לקבל חלק מן הגזל מתוך חשש שמא זה יזעזע את מעמדו הכלכלי. רק מוח עקום מסוגל להמציא תיאוריה כזאת. בוועדת החוץ והביטחון סופר לנו, כי בעלות-הברית מן המערב ויתרו לגרמניה המערבית על מרבית הפיצויים שהגיעו להם. אך הם החליטו על כך מטעם פוליטי ולא משום שהפיצויים היו מערערים את מעמדם הכלכלי.

ויכוח רציני יש לנו עם "הקואליציה" של שוללי המשא-ומתן בשם כבוד ישראל. את השוללים האלה מכל הסיעות אני שואל: רבותי, זה ארבע שנים מנהלים יהודים, פרטים ומוסדות, משא-ומתן ישיר עם שלטונות הכיבוש ועם השלטונות הגרמניים במערב-גרמניה על קבלת פיצויים. הם גם קיבלו ומקבלים פיצויים. בין מנהלי המשא-ומתן נמצא גם ארגון ששמו בראשי תיבות הוא "אירס"ו". בארגון זה מיוצגת גם הנהלת הסוכנות היהודית. בהנהלת הסוכנות היהודית מיוצגת כל הזמן גם מפ"ם. מדוע החרשתם במשך ארבע שנים ולא הוצקתם בשם כבוד ישראל?

אני שואל את מר ספיר, הטוען גם בשם יהודי הגולה המסוערים, לדבריו, נגד המשא-ומתן על השילומים: למה אתה עובר בשתיקה על העובדה שרק לפני כמה חודשים התקיים כינוס עולמי של עשרים הסתדרויות יהודיות, מהן עולמיות ומהן ארציות, וכולן החליטו פה אחד לתמוך בתביעתה של מדינת ישראל לקבלת שילומים? (יוחנן בדר (תנועת החרות): זה היה ביום) - אני יודע שאתה מומחה לביזמים.

לא ארבה בויכוח עם אותם חברי הכנסת הבורחים מן ההכרעה ומסתתרים מאחורי טענה, שהם אומנם בעד שילומים אבל בתנאי שזה ייעשה לא על-ידי מדינת ישראל אלא על-ידי גורמים אחרים. הם טוענים זאת ביודעם שפעולה כזו נעשתה על-ידי ממשלת ישראל והיא נכשלה. הם יודעים כי ממשלת ישראל פנתה לארבע המעצמות בתביעה להשגת השילומים, אולם הן, בניגוד לתיאוריה של יעקב חזן, סירבו לעזור לנו בלי להתחשב כלל וכלל בהנחתו של יעקב חזן, שעם קבלת השילומים מגרמניה על-ידי מדינת ישראל ישולב הצבא הגרמני באופן אוטומטי בתוך הצבא האירופי.

ויכוח קצר מאוד יש לנו עם מק"י. הנושא שאנו דנים בו הוא טרגי מאוד ובדין עליו, בבקשה מכם, חברי הכנסת ממק"י, אל תכניסו גיחוך. כי מגוחך הוא שאלה אשר החרימו בפועל את המלחמה בהיטלר כל עוד הוא לא פלש לבריה"מ; אלה שבאקלים הרוחני שלהם יכול היה לצמוח סופר יהודי [סובייטי] כמו נתן ריפק, אשר חיבר ספר לגלורפיקציה של בוגדן המלניצקי; אלה שהיו בעלי-ברית בפועל לבעל-ברית בפועל של היטלר - למופתי - אל תחללו את כבוד ישראל בהגנתכם אתם על כבוד ישראל (אסתר וילנסקה (מק"י): אתה מסית אנטי-קומוניסטי. אתה מסיח את הדעת מהברית שלך עם [הגנרל הגרמני] גודריאן) - ואני רוצה לומר משפטים אחדים לחברי מפ"ם. אני כופר בזכותם המוסרית לדבר בשם כבוד ישראל בויכוח זה. אני מדגיש: בויכוח זה. את הטבח של שישה מיליונים יהודים עשתה גרמניה אחידה ועם גרמני אחיד. שליש מן העם הזה נמצא בגרמניה המזרחית. על חשבון שליש זה של העם הגרמני, הנמצא במזרח-גרמניה, צריך לזקוף לפחות שליש מן המיליונים היהודים הטבוחים. והנה, לבירתו של שליש זה, לברלין, שלחתם משלחת⁴⁰ ובא-כוחכם נאם שם על גרמניה ואל גרמניה ובקשר לטבח שנעשה בעם

היהודי. האם דרש בא-כוחכם שילומים? חס וחלילה. להיפך. הוא הביא להם שילומים. הוא הביא סליחה ומחילה לעשרים מיליון הגרמנים הללו מגרמניה המזרחית על הטבח שהם עשו במיליונים יהודים, והוא עשה זאת רק מפני שמכידוני הצבא הסובייטי הותוו על גרמניה המזרחית המים המטהרים של השלטון הקומוניסטי.

כה אמר מרדכי אורן בנאומו בברלין (הנני מצטט אותו לפי "על המשמר" מ-20 בנובמבר 1951):

אתם יודעים, כי שליש עמנו נטבח בתאי גזים של גרמניה ההיטלריסטית באותה התקופה הטרגית. כלום אפשר לחשוב, כי שני השלישים שנשארו ישכחו זאת? מובן שאף אחד מאיתנו לא ישכח לעולם את אשר עולל לנו הפשיזם ואת אשר עולל לעמים אחרים. אנו מאמינים שיש דרך אחת בלבד כדי לנקום את פשעי ההיטלריזם, הדרך שאתם, מעמד הפועלים הגרמני מן העבר הזה של נהר אַלְפֶּה נוקטים אותה, והיא הרס מוחלט של יסודות הריאקציה והפשיזם ובניין גרמניה חדשה, דמוקרטית ושוחרת שלום, שלא תיתכן בתוכה תחיית הריאקציה, הגזענות והפשעים.

עד כאן הציטטה. ואני שואל: מה יש בנאום זה מלבד "ויבוא לברלין גואל"? האם לא סליחה ומחילה לעשרים מיליוני הרוצחים? מה היה בנאום זה משום הגנה על כבוד ישראל? ברצוני להזכיר לכם פסוק אחד מדברי [קרל] מרקס כשהיה בן עשרים. אינני בטוח אם הוא ידוע לכם. הוא אמר בהזדמנות אחת: "קשה התרפסות אפילו למען החופש". הייתי מייעץ לכם להתעמק בתוכן הפסוק הזה.

ברצוני להגיד משפטים אחדים לחברי הכנסת מסיעת "הציונים הכלליים": רבותי, אני רוצה להגיד לכם, ולא רק לכם, מה אני חושב על עמדתכם "המלוכדת" לשלילת המשא-ומתן בשם "כבוד ישראל". אין לי ספק, כי יש בתוכם גרעין המתנגד למשא-ומתן עם גרמניה מתוך הנימוקים שהביא אותם מעל במה זו חבר הכנסת רימלט. אולם, כאשר אני קורא מאמר ראשי ב"הבוקר" המוקדש לפרשת השילומים,⁴¹ ובמאמר זה המשתרע על 191 שורה רק שלוש שורות מדברות על מוסר ישראל והשאר על שיקולים מסחריים לביסוס ההתנגדות למשא ומתן, מן הנמנע שלא אחשוב ושלא אחשוד, כיצד קרה שאלה השוללים את הדבר מטעם מוסר ישראל עוסקים כל כך הרבה בשיקולים מסחריים. וכאשר אני קורא במאמר ראשי אחר של אותו "הבוקר", שהממשלה רוצה לקבל שילומים מפני שאיננה רוצה לשנות את המשטר הכלכלי הכולל,⁴² מן הנמנע שלא אחשוב ושלא אחשוד כי התנגדותכם – על כל פנים, התנגדותו של חלק מכם למשא-ומתן על השילומים – נובעת מן החשש

40 ב-15.11.1951 השתתפה משלחת מפ"ם במושב מועצת הפדרציה העולמית של האיגודים המקצועיים הקומוניסטיים בברלין המזרחית.

41 "הבוקר" – יומון "הציונים הכלליים", 6.1.1952.

42 "הבוקר", 7.1.1952

שמא המשא-ומתן הזה יצליח ושמא יסייע הדבר למדינה להחזיק מעמד מבחינה כלכלית ולהפריע לכם להפיל את המשטר הכלכלי שהינכם עוינים לו. חושבני כי יש בתוככם גם כאלה, שבלבם הם בעד המשא-ומתן הזה, מתוך אותם הטעמים שמניעים אותנו למשא-ומתן, אבל נוח להם שדבר זה ייעשה על-ידי ה"שבת גוי" המפא"י. אם נצרף לכל זה את אלה מכם, שאינם מסתירים כלל שהם בעד משא-ומתן לקבלת שילומים, והם אומרים זאת באופן גלוי - אם כי התחייבו להצביע נגד המשא-ומתן - אזי מצטמק המשקל של "כבוד ישראל" בעמדתכם למידה ועומה מאוד, שאינה עומדת בשום יחס למשקל עשרים-ואחת הידיים שיורמו על-ידכם לשלילת המשא-ומתן על השילומים. אינני תמה ש"חרות" נאחזה בעניין השילומים וב"כבוד ישראל". מלבד הרצון לעלות מחדש על במת הציבוריות בארץ, מלבד שינאת מפא"י, שינאת הממשלה, שנאת הדמוקרטיה ותאוות השלטון - מלבד כל אלה יש דבר-מה יסודי נוסף: חברי הכנסת מ"חרות", אתם נידוני המליצה, מבחינת החיוב ההיסטורי, מבחינת הממשות הישראלית, מליצה היא גם זו הנפלטת מלוע אקדחים. בשם המליצה התלושה שלכם התנגדתם ל"קרן הקיימת" ו"קרן היסוד" שהגדרתם כ"שנוורות"; התנגדתם למגביות ולהענקות [האמריקניות] שהגדרתם כ"פשיטת יד"; התנגדתם "לטרנספר" [ה"העברה" ב-1933] שהגדרתם כ"בגידה". (מנחם בגין (תנועת החרות): אתם התנגדתם למדינה עברית. אתם שללתם מדינה יהודית); (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): לכם לא היתה תחושה למדינה בכלל, אתם התנגדתם למדינה יהודית, אתם נגרפתם אליה על גלי הזמן. זכור את ועדת פיל⁴³) - אני זוכר את ועדת פיל וזוכר גם את נאומי של ראש הממשלה עכשיו, שהוא היה אז ראש הנהלת הסוכנות. אני מוכן לחתום גם היום על הגדרתו, שהבית הלאומי הוא יותר ממדינת ישראל (חיים לנדאו (תנועת החרות): גם השילומים יקרים לכם ממדינת ישראל) - אתם התנגדתם ולעגתם לכל מעשה גואל וקונסטרוקטיבי. מעולם לא היתה לכם תחושה מהו ערכו של בסיס לתקומת עם וכיצד בונים את הבסיס הזה.

כנסת נכבדה, עם כל יראת הכבוד בפני המרטירולוגיה של העם היהודי, חושבני כי בהגנה על כבוד ישראל שקולים שלושת הדורות האחרונים כנגד עשרות דורות שקדמו להם. העלייה לארץ, המעבר לעבודה גופנית, יצירת מקורות קליטה לעלייה, גיוס הון לאומי, יצירת ה"חלוץ"⁴⁴ ההתיישבות החקלאית, תחייית הלשון העברית,

43 ועדה מלכותית שמינתה ממשלת בריטניה באוגוסט 1936, בראשות הלורד פיל, לבדיקת המצב בא"י נוכח המרד הערבי שפרץ באפריל 1936. המליצה על חלוקת הארץ למדינה יהודית, למדינה ערבית שתצורף לעבר הירדן ולאזור שישאר בידי בריטניה.

44 ארגון עולמי של צעירים יהודים, שהכשירו את עצמם לעלייה לא"י. קבוצה ראשונה התארגנה באודסה ב-1915, אך בקנה-מידה נרחב החל "החלוץ" לפעול מחדש ב-1917 ברוסיה ובארצות מזרח-אירופה. הרות החיה בארגון "החלוץ", היה או יוסף טרומפלדור. עולי "החלוץ" היו יסוד עיקרי בעלייה השלישית ונמנו עם תנועת העבודה.

תקומת החינוך העברי, המאבק המדיני, [ארגון] ה"הגנה", הגיוס לצבא הלוחם בהיטלר, הקמת הבריגדה העברית, המאבק הפיסי, ההעפלה, תקומת המדינה העברית, הגשמת חזון קיבוץ גלויות - בכל אלה גלום הוד כבוד ישראל.

השאלה שאני שואל את עצמי היא: מה יכול להיות חילול כבוד ישראל לא רק לדור זה אלא לכל הדורות הבאים? התמוטטותה של מדינת ישראל.

השאלה השנייה שאני שואל את עצמי היא: מהו הייעוד של דורנו לגבי כבוד ישראל? ביצורה של מדינת ישראל למעננו ולמען הדורות שיבואו אחרינו. מתוך ראייה זו של כבוד ישראל אנו חותרים עכשיו לחשיפת מקור יהודי זה לביצורה של המדינה. לפי זה - ורק לפי שיקול זה - נכריע בשאלה שלפנינו.

ישראל ברי-הודה (מפ"ם): כנסת נכבדה. ישנן שאלות היסטוריות גורליות שבהן הדרך הנכונה לחיפוי פתרון היא חשבון המוח וחשבון הלב גם יחד. קשה ובלתי אפשרי להבדיל ביניהם. כך היה, למשל, חשבונם של אנשינו בגטו ורשה. היה זה חשבון הלב, שהוא גם חשבון המוח היחידי הנכון. כך היה בהרבה שאלות גורליות, שאלות מיפנה היסטוריות אחרות בחיי עמנו כבחי הרבה עמים אחרים.

גם בשאלה הזאת שאנו עומדים בפניה, רק זוהי הגישה הנכונה: חשבון הלב שהוא גם חשבון המוח; חשבון המוח, שאיננו יכול להיות מתוך וכנגד לחשבון הלב. הביטוי וראו על מה מדובר למעשה: הרי למעשה אותם הכוחות, המשפיעים עכשיו על ממשלת מדינת ישראל להיכנס למשאומתן ישיר עם גרמניה הנאצית, בזמנו, בזמן השמדת ישראל על-ידי הנאצים, עשו הכל כדי להעלים מהעולם ולהעלים מאיתנו את עובדת השמדת היהודים הטוטלית. והם ידעו על כך. וגם עכשיו עושים הם הכל כדי להעלים את החטא של הכנה להשמדה חדשה. רצח היהודים בזמנו היה מתוכנן. גם הדרך לשיכחת הרצח הזה מתוכננת יפה. גם לרצח הובילו אז למעשה יהודים רבים בעיוורון הסכמתם, מתוך "חשבון" כביכול של מוחם המפותל. גם הפעם רוצים להביא לשיכחה מתוך אותו "החשבון" של הסכמת יהודים.

חברי הכנסת, השאלה העומדת לפנינו היא שאלה מוסרית ופוליטית גם יחד. אין להבדיל בין שתי אלו - בכל השאלות הגדולות אין להבדיל בין השתיים. נכון, לא תמיד אנו בדעה אחת עם אלה המתנגדים עכשיו לצעד זה שלכם. בעשרות שאלות יסוד של חיי מדינתנו ועמנו היינו ונשארנו מחולקים בדעות, כמוכם בתוך הקואליציה. אין אני מקבל את דרכו של הרב נורוק ומגמתו להשתלטות הדת על החיים במדינת ישראל. אין אני מקבל את דרכו של מיקוניס לשכוח את היום-יום ואת הייעוד של מדינת ישראל בפתרון שאלת היהודים בעולם. ובוודאי ובוודאי שאין אני מקבל את גישתו של בגין.

למותר לומר, שאינני מקבל ולא קיבלתי את דרך ההתנפלות על הכנסת ולא את

האיום בטרור אישי בתוכנו. אילו חשבנו שקיימת סכנה שהוא יוכל להגיע לדיקטטורה בישראל – וזהו כמובן דבר מגוחך בתנאי מציאותנו – הייתי חושב שהיתה זאת סכנה יותר גדולה מהסכנה הממשית, הקיימת בעין, של דיקטטורה של בן-גוריון ואלה ההולכים איתו. אולם הדרכים שהשתמשתם בהן אתמול, ולפני כן נגד ימאים, ושיופעלו מחר נגד אחרים – הם מכשירים לא טובים אם הופכים אותם לשיטת יסוד בחיינו. זוהי דרך "רגילה" וקלה. כשם שבן-גוריון עזר אתמול לבגין (אלא שזה לא יעזור לו) כך עזר אתמול בגין לבן-גוריון (מנחם בגין (תנועת החרות): אלא שזה לא יעזור גם לו) – כך אני מקווה, הואיל ואתה לא היחיד, ואתה הקטן והחלש בין הכוחות המתנגדים לעניין זה (מנחם בגין (תנועת החרות): את זה עוד נראה) – ראית ותראה.

אני יודע דבר אחד. אני יודע שיש שאלות יסוד שבהן הרב נרוק, המעריך כל-כך את כוחות המערב, את אמריקה ואת עמדתה – כשמגיע הדבר לשאלת יסוד כזו, שאלה של קיום או השמדת העם היהודי, שאלה של כניסה מחדש ויחד עם נאצים למלחמת-עולם אשר אם יניחו לה לפרוץ תתחיל מהשמדת יהודים – הרי הוא מתחיל גם להבין מיהם הכוחות העומדים מאחורי צעד זה, או הוא מתחיל גם להבין לאן אתם מובילים את מדינת ישראל, ואני אלחם יחד איתו נגד הכוחות האלה, נגד הדרך הזאת. אני אשתף פעולה עם כל יהודי פשוט המבין את הנקודה הפשוטה הזאת ומתקומם נגד הדרך שלכם.

למה הגענו אתמול? חבר הכנסת לבון – אחד מטובי באי-כוחכם, איש שאצלו פליטות פה אינן שכיחות, איש החשבון הקר, לא אי-רציונלי – הגיע אתמול כמעט עד לגלורפיקציה של זה העומד עכשיו בראש המדינה הניאו-נאצית. שמעתי את הסברה שנתן על אותו אדנאואר, שבהיותו בזמן הנאצים ראש עיריית קלן, נאם על "הפצצות אנגלו-יהודיות"; אותו אדנאואר, שתקראו ב"דבר" שלכם ותקראו ב"הדור"⁴⁵ שלכם מיהם פקידי מיניסטריין החוץ שלו שאתם תצטרכו לשבת איתם ולנהל משא-ומתן, האחראים ישירות למשלוח אלפי ילדים יהודים להשמדה, אלה ששלחו יהדות של ארצות שלמות להשמדה. מר לבון הגיע עד כדי כך, שמצא הכרח לעצמו אפילו למעט את ערך פשעי הנאצים. הוא אמר: תמיד השמידו, ההבדל הוא רק במספרים (פנחס לבון (מפא"י): זהו סירוס של דברי) – כך אמרת. וחבר הכנסת ארן קם לפתע פתאום, ואני לא הבינתי מדוע דווקא הוא מתקומם כל כך נגד זה שחברי אורן נסע לברלין (בבה אידלסון (מפא"י): מה עשית אתה?) – אני התקוממתי כפי שהתקוממתי.

אני רוצה לומר דברים פשוטים. יש לנו הרשות המלאה לדרוש מגרמניה כולה – המערבית והמזרחית – החזרת השדוד מהעם היהודי. זאת אמרה מפלגתנו תמיד. זאת אמרנו ונתבענו, ולכן לא התנגדנו כאשר באו בשם ישראל אל אלה המדברים בשם

45 עיתון ערב של מפא"י.

המדינות [המנצחות] לתבוע שיטילו על גרמניה את החזרת הגזל. אבל אלה המתווכחים כל-כך ו"מפייסים" נגדנו [את הערבים] בסביבתנו – בגרמניה אינם יכולים לתווך? זה לא עניינם, כי הם מעוניינים שאתם תשבו עם באי-כוח גרמניה הניאו-נאצית ותדונו באופן ישיר בשמנו, בשם עם ישראל, בשם מדינת ישראל, ותתנו להם הכשר מוסרי ופוליטי. הכריחו אתכם לכך.

אני אומר יותר מזה: מנאמו של אורן [בברלין] הייתי מצטט דברים יותר גרועים, אבל אני חוזר על מה שציטטו כאן ומאשר זאת. אין אני מקבל את התורה הנאצית על הכללות גזעיות. אני יודע שהיו עשרות אלפים גרמנים, שישבו במאסר יחד עם חברינו. אני יודע שהיו מעטים – מעטים עד לזוועה – אבל היו גרמנים שעזרו בפועל למתקוממים שלנו. אבל אני יודע שרוב-רובו של העם הגרמני בזמן הנאצים השתתף אקטיבית ופסיבית – חלק גדול אקטיבית – בהשמדת העם היהודי, בגזלת רכוש. אני הבדלתי ועודני מבדיל בין הממשלה הגרמנית [המזרחית], העוסקת בדנאציפיקציה אקטיבית, המנסה לחנך מחדש – אם כי אינני מאמין שבמשך ארבע שנים אפשר להשלים מלאכה סיופית כזאת – לבין אותה הממשלה הגרמנית [המערבית] העוסקת בהיפך מזה, העוסקת בהקמת הנאציזם מחדש. ממשלה זו עוזרת ומחפה על כל אלה אשר ניהלו רק אתמול באופן גלוי את מלאכת ההשמדה. אצלה יכולים להתאסף מחדש, בגלוי ובהשתתפות באי-כוח הממשלה, אנשי הקורפוס של רומל [שלחמו בצפון אפריקה], שגם אותנו – את יהודי ישראל – עוד מעט ויכלו להשמיד, כי האנגלים היו גם אז מוכנים להפקיר אותנו בהתאם לחשבונות שלהם. אין אני יכול לסלוח ולא אסלח עד שהמלאכה הזאת של דנאציפיקציה וחינוך מחדש לא תושלם גם במזרה. אבל אין אני יכול לסלוח אקטיבית, אני מוכן להילחם אקטיבית, באלה המקימים מחדש את הנאציזם האקטיבי ובאלה העוזרים להם, מפני שבלעדיהם אינם יכולים להצית מלחמת-עולם, מפני שבלעדיהם אין במה להתחיל, מפני שבלעדיהם זה לא בטוח. אותם צריך "להכשיר מוסרית" – ורק על זה מדובר. אל תספרו לי, שאתם מדברים על סכומי כסף הדרושים עכשיו לשיקומו-אנו, כאן במדינת ישראל. אתם אינכם יודעים שכוחות קצת יותר גדולים ממדינת ישראל הטילו אחרי מלחמת-העולם הראשונה רפרציות על גרמניה והגרמנים שילמו פחות מ-5% ממה שהטילו עליהם, ואחר-כך הפסיקו לשלם ואף התחילו לקבל סכומים לא פחותים מאלה בתורת הלוואות להשקעות. האינכם יודעים, שגם עכשיו [אילי ההון] הטיסנים והקרופים התעשרו שוב בגרמניה זו? אבל ממשלת אדנאואר היה בעיקר על חשבון האמריקנים. ואם האמריקנים אמרו לכם, והם הרי אמרו לכם זאת ברורות: "על חשבוננו לא", פירושו שאדנאואר אומר – כסף לא!

האם אינכם יודעים, שכאשר מדינה אדירה, המדינה האדירה ביותר בכל העולם המערבי – אמריקה – הסכימה לפני ארבע שנים לתת לנו הלוואה של 100 מיליון

דולר בסחורה, הרי במשך ארבע שנים עוד לא יכולנו לקבל ממנה סחורות בסכום זה? הרי הם מתכוננים למלחמה, הסחורה הזאת דרושה לא לבניין, ובוודאי לא לבניין של העם היהודי במדינתנו. היא דרושה להכשרת מלחמה. ובגרמניה זה אחרת? אתם חושבים כי אחרי שתסכימו על איזה סכום שלא תסכימו, תקבלו למעשה חלק רציני מזה? מישהו מכם, האנשים היושבים בכל מיני משרדים כלכליים במדינת ישראל, עם כל השגיאות הכלכליות שאתם עושים – מישהו מכם יכול לחשוב זאת ברצינות? אתם רוצים לשכנע אותנו, כי הינכם מאמינים בזה?

אבל לא זו השאלה. למעשה קיימת רק שאלה אחת, ואלה הלוחצים עליכם "לחץ שקט", כלומר לחץ סודי – מטעם אחר הם לוחצים עליכם (שר החוץ מ. שרת: לוחצים עלינו לבקש שילומים?) – לא לבקש שילומים, אלא לשבת עם הגרמנים האלה כעם כשרים למגע (שרת העבודה ג. מאיר: הלא אתה בעצמך אינך מאמין בזה) – מעולם לא אמרתי מעל במה זו דברים שאינני מאמין בהם (שר החוץ מ. שרת: אתה מאמין בבדותות?); (יצחק בן-אהרון (מפ"ם): זוהי הודעה רישמית שמסרו לכם בווישינגטון, שזה ייעשה רק על-ידי משא-ומתן ישיר); (שר החוץ מ. שרת: הם לוחצים עלינו? זהו לחץ?) – זהו כל תוכנו של העניין, וזהו הטרגי והאיום שבדבר, נוסף לדברים שנאמרו כאן מתוך בושה בפני קורבנותינו. כי פירושו של דבר הכשרת סכנה של קורבנות חדשים, פירושו סכנה של מיליונים נרצחים חדשים. שישה מיליונים אינם די? מלחמת-עולם חדשה, בכל צורה שהיא, תפגע קודם כל במיליוני יהודים באירופה, ואולי לא רק באירופה. כל מי שאיננו מבין זאת – ואינני יכול גם כאן, וגם תוך כדי ויכות זה, לומר שרצונכם בכך. מעולם לא אמרתי ולא אומר כזאת. כל מי שאיננו מבין דברים יסודיים כאלה לקיומו של עמנו, אינו ראוי לעמוד בראשו. הסכנה האורבת לעמנו, שנוסף לשישה מיליונים שלא נוכל להתזרם לנו, יושמדו מיליונים נוספים, כאשר לא הגורל או כוח חיצוני גדול הוא שיתגבר עלינו והוא שינצח אותנו, אלא שגם אנחנו ניתן את ידינו לכך! לזה – התנגדות בכל הדרכים, ומכל הספסלים האלה, מחבר הכנסת נורוק ועד חבר הכנסת השמאלי ביותר שנמצא כאן – דתיים ולא-דתיים – כל אלה היודעים כי מלחמת-עולם קרובה היא שואה לאנושות כולה, שואה לא פחותה מזו שעברה על העם היהודי במלחמה הקודמת, ולעם היהודי זוהי סכנת השמדה חלילה.

מי אינו מבין זאת? מי אינו יודע שזה חייב להיות המניע העיקרי בכל מעשה שלו כפרט וכשליח הכלל בקשריו עם חוץ-לארץ, וכן בכל מעשה להגברת עצמתנו וכוחנו כאן? מדוע אני חוזר וצועק שאין לנו זמן, שדרושים יותר מיליונים ומהר יותר, שעלינו להיות יותר עצמאיים, יותר מושרשים בקרקע, יותר מושרשים בעבודה, יותר חזקים בביטחון העם? פחות שימוש בשוט בתוכנו, יותר עבודה משותפת, גם תוך כדי חילוקי דעות. אחרת לא נגשים חלילה את הדבר הקובע את יעודם ותוכנם

של חיינו במדינה, מפני שאין זמן, מפני שסכנות כל-כך איומות מאיימות עלינו – ואתם אינכם רואים זאת ואינכם מבינים זאת.

לזה אני יכול להוסיף עוד משהו: סיעתנו נתונה במצב מאושר – בשאלה זו אין אצלנו על מי להטיל משמעת, כי כולנו מאוחדים בדעה אחת. אבל גם אנו לא שאלנו את הבורחים, כאשר הלכנו לבחירות לכנסת, מה הם חושבים בעניין זה. אנו מנסים לשאול זאת עכשיו בדרך אחרת, ונדמה לנו שלא רק בוחרינו מצטרפים, כי אם גם חלק משלכם. אבל קשה להוכיח זאת. גם אתם לא שאלתם את בוחרים, איש מאלה היושבים כאן לא שאלו אותם. מדוע לא תשאלו אתם, הדמוקרטים, מדוע לא תשאלו את העם, את בוחרים, את בוחרינו, לכל הפחות בעניין זה המאיים בפיצול, בכריית תהום נוראה בתוכנו? אולי הם איתכם? מדוע לא תשאלו אותם? הרי אין זה סוד, כי אותו דבר שחבר הכנסת ארן ניסה לומר ל"ציונים הכלליים", יכול היה בא כוח "הציונים הכלליים", לא בפחות יסוד ואולי אפילו ביותר, לומר למפא"י, ועוד יותר מזה לשאר חלקי הקואליציה. האם זה סוד למישהו? והמדובר בחברים מכובדים מאוד משלכם, ואינני רוצה לנקוב שמות, אבל האם סוד הוא? מדוע בעניין תהומי ומכריע כזה אתם רוצים להעמיד את השאלה הזאת כשאלת אמון לממשלה, והיות או אי-היות מישהו שר בממשלתכם? מדוע לא תשאלו את העם? מדוע לא נסתפק כאן כיום רק בהחלטה פה אחד – אני מאמין שכל היושבים בבית יכולים להצביע על כך – הפונה אל ארבע המעצמות, השולטות עדיין גם באופן רישמי בשתי הגרמניות, בתביעה שהעולם שניצח את גרמניה יגשים את החזרת החלק – אותו החלק שאפשר להחזירו מהנלקח מהיהודים והדרוש לשם שיקומם?

ואם אתם רוצים להוסיף לזה עוד הכרעה, שאלו קודם את העם. נלך אליו. מה יש לפחד? נדמה לי, כי בפעם הראשונה אנו מציעים בכנסת דבר כזה. אתם הרי דמוקרטיים מאוד. סוף סוף את מידת הדמוקרטיה שלי הינכם מעמידים בסימן שאלה, ואילו הדמוקרטיה שלכם היא נעלה מכל ספק, עד כדי כך שמותר לכם, בכל דרכי שבירת הדמוקרטיה, לשמור כביכול על הדמוקרטיה (שר האוצר א. קפלן: רפרנדום זהו דבר דמוקרטי? הרי היטלר ערך רפרנדום!) – אם ירצה מישהו לערוך את הרפרנדום בדרך של היטלר, יהיה זה ההיפך מרפרנדום ומדמוקרטיה. אבל אם תעשה כפי שאני מציע, או אפילו לפי הכתוב בפרוגרמה של מפלגתך, הרי יהיה זה דבר דמוקרטי.

נבוא אל העם, כל אחד ונימוקיו. לא במקלות, לא בפצצות, אלא בהסברה, ונשאל אותו. מדוע אתם פוחדים? אתם, שהצלתם את העם, ביססתם את המדינה, הבאתם עלייה – ומה לא עשיתם? – בואו אל העם גם בזה. וגם אנו נבוא בהסברה שלנו (פנחם לבון (מפא"י): מדוע מפ"ם לא הסכימה לרפרנדום שאתה ביקשת במפ"ם?); (שמואל דיין (מפא"י): מדוע לא שאלו במפ"ם אם רשאים ללכת לברלין?);

(יצחק בן-אהרון (מפ"ם): מדוע לא שאלו אותך על הצנע?)⁴⁶ – לא שאלו אותך כאשר באי-כוחכם ישבו למעשה עם באי-כוח אדנאואר ודנו על נוסח ההודעה והתשובה עליה! (שמואל דיין (מפא"י): שאלו את יגור (קיבוצו של בר-יהודה) אם ללכת לברלין?) – עלי לסיים. אני יודע שבכל שאלה מסוג זה, שרואים אותה כגורלית, שאלת מיפנה היסטורי, יש גם לא מעט תוספת עצבים. ייתכן שאפשר להפחית מכאן כל מה שהתווסף בוֹיכוח על חשבון העצבים. כמובן, אם זה יהיה הדדי – רק בתנאי זה. אולם השאלה לא תחדל להיות שאלה תהומית, שממנה מחר מיפנה לאפשרות של סיוע להגשמת ההכנה להשמדת יהודים. על כך לא יכול להיות ויכוח פשוט והצבעה פשוטה. על כך מוכרח להיות ויכוח בעם וצריך לשאול את העם. אם לא – אל תתפלאו שגם אחרי זה נלך אליו, גם אל חבריכם, וננסה להסביר להם מה עשיתם, מה הסכנה ומדוע יש לתבוע שינוי ותיקון.

שר התחבורה ד.צ. פנקס: כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. אני מאוד מאוד מצטער על כך שיש לדון בבעיה קשה, עמוקה ומחרידה זו תחת הרושם של המאורעות שהיינו עדים להם אמש בבית ומחוץ לבית. אני רואה במה שקרה אמש ניסיון להעביר את הסמכות להחליט ולהכריע בשם העם מן הנבחרים אל ההמון המשושה, שהובהל והוועק לבוא אל הבית ומסביב לבית הזה. אני מצטער צער רב, שניסיון זה אורגן על-ידי סיעה שרוממות הממלכתיות בפייה, והחושבת, או חשבה אמש, שאפשר לבנות ממלכתיות ישראלית על-ידי שיסוי המונים שיבואו ויעמדו מסביב לבית הנבחרים. מה היתה מטרת ההזמנה של חבר הכנסת בגין, מנהיג "חרות", להמונים לבוא ולעמוד מסביב לכנסת, אם לא לקחת מהכנסת את החרות ואת החופש להגיד את דברה ולהחליט לפי מצפונה? אם זוהי ממלכתיות שאליה רוצים להנך את הנוער, אני לא אהיה שותף לממלכתיות כזאת.

אינני רוצה לאבד הרבה מן הזמן העומד לרשותי כדי לנתח עוד יותר את מה שקרה אמש. אני גם אינני מוצא די ביטויים של גנאי לכנות בהם את אלה האחראים להופעה זו. אני מוכן לכל חילוקי דעות המעמיקים ביותר בבית, ולכל הכרעות, אך אינני חושב שזה לכבוד מישוהו הוא חבר כנסת, אם הוא משסה המונים לעמוד מסביב לבית, כדי להטיל אימה היום עלי, מחר על בגין, ומחרתיים על בן-אהרון. הניסיון הזה – אל יחזור עוד בקיום מדינתנו!

דורשים משאל עם בשאלה זו. ישנן דמוקרטיה המחונכות על משאלי-עם. בשווייצריה מחליטים בכל כפר אם להזמין כומר זה או אחר, רופא זה או אחר, מורה זה או אחר, וכך מחליטים גם בשאלות גדולות. עמנו ומדינתנו, שיש להם עבר ציוני,

46 צנע – מדיניות ממשלתית, שננקטה בשנים 1949–1951, לצמצום הצריכה של האוכלוסייה בישראל עקב קשייה התקציביים של המדינה לאחר מלחמת העצמאות.

עבר של קונגרסים שביטאו את רצון העם כשהיה בדרך למדינתו, לא הורגל לצורה זו של משאלי עם, אלא לבחירות דמוקרטיות למוסדות המנהלים. אנחנו נמצאים בחודש הרביעי אחרי הבחירות לכנסת. האם חושבים אתם, שנקבל תוצאות אמיתיות היום, בלי הרגל דמוקרטי של משאלי עם? האם חושבים אתם, שאם נביא היום את השאלה הזאת לפני ההמונים, נקבל את התשובה האמיתית שישנה בלב העם? (שמחה בבה (הציונים הכלליים): אם כן מתי? צריך להתחיל פעם!) - נתחיל מן המורה, חבר הכנסת בבה, אם נחליט שזוהי הדרך - אני אינני חושב דרך זאת לטובה. אני מתפלל מאוד, שההצעה של משאל עם משותפת למר בגין ומר ברי-הודה כאחד. ומה תגידו אם העם יכריע אחרת משאתם אמרתם אמש כאן? מסיעת ברי-הודה שמענו: "לא נציית".⁴⁷ מסיעות מר בגין שמענו: "לא ניתן ולא יקום הדבר". מה תגידו אתם, שאינכם מצייתים ולא תתנו שיקום הדבר, אם כך יקום ברצון העם? (אהרון ציזלינג (מ"ם): אתה יודע, שאתה מסלף את הודעת סיעתנו) - אמנם זה היה בעניין אחר, אבל המילה "לא נציית" הושמעה מפי אחד מחברי מ"ם (יצחק בן-אהרון (מ"ם): אינך מדייק).

אני מצטער שיש בשאלה זו כאילו "חובת הסיעות". הייתי רוצה שבעניין זה, שהוא באמת מעמיק עד תהום הנפש, יוכל כל אחד לחוות את דעתו בלי השפעה סיעתית.

47 בדיון מדיני שהתקיים בכנסת ב-4.11.1951 דיווח שר החוץ משה שרת על מענק בסך 85 מיליון דולר שהעניקה ארה"ב לישראל, לבקשתה, ונדונה בין השאר שאלת הפיקוד המזרח-תיכוני שביקשו מעצמות המערב להקים באותם ימים. שר החוץ הכריז בסוף דבריו: שאלת שיתופה של ישראל במפקדה האזורית לא נתעוררה. אך נוכח המתווה במוזה"ת ובעולם כולו, ובנסיבות המיוחדות הקובעות את מצבה הכלכלי והצבאי של ישראל, מוקדשים כל מאמצי הממשלה לחיזוק כוחה הכספי וההגנתי של המדינה, למען תוכל למלא בהצלחה את משימות הקליטה והבניין המוטלות עליה, לבצר את ביטחונה ולתרום את חלקה להגנת השלום האזורי והעולמי אם יהא צורך בכך. כמוקדם תחתור הממשלה לקיים יחסי ידידות עם כל המדינות השוחרות שלום ונוטות ידידות לישראל, אך ענייניה החיוניים ביותר מצווים עליה בראש וראשונה להדק את קשריה עם אותן המדינות אשר קיבוצי היהודים שבהן חופשים לעזור לה בשליחותה ההיסטורית ואשר ממשלותיהם מוכנות לסייע בידה לעמוד בניסיונות הקשים העוברים עליה כיום, ואשר נכונו לה עדיין בעתיד הקרוב (דברי הכנסת 10, עמ' 281).

בתגובה על דברים אלה אמר ח"כ י. ריפתין (מ"ם):

נגד מי כל התכונה הזאת? נגד מי ההתערבות הצבאית של מדינות אשר אינן ים-תיכוניות? כל זה מכון נגד בריה"מ. ונשאלת שאלה כפולה: ראשית, האם מדינת ישראל סבורה שהשטח שלה במוזה"ת השטח הקטן והיקר הזה, ייכלל בתוכניות ההגנה האזוריות האנטי-סובייטיות? ושנית, האם מוכנה מדינת ישראל לבגוד במסורת הקדושה של תנועת השחרור שלנו ולהצטרף לברית השחור הריאקציונית בעולם נגד בריה"מ? [...] תמיכה בתוכנית הים-תיכונית פירושה בגידה בבני-ברית שעוררו לנו במלחמת השחרור; היא פירוש מוסמך למדיניות המעשית של משרד החוץ ושל הממשלה; היא אומרת מה פירושה של הענקה, בעד מה נתנים את ההענקה. [...] אני קובע שמדיניות זו היא של איבוד-לדעת לגבי העולה של התמקדות אנטי-אימפריאליסטית במזרח הקרוב ובאסיה. [...] אנו פונים מכמה זו - אל הקצינים והחיילים אנו פונים, אל הפועלים אנו פונים, אל האינטליגנציה אנו פונים: לא נציית למדיניות ריאקציונית ואנטי-לאומית זאת! (שם, עמ' 284).

ומתוך גישה זאת, אף על פי שאני מתנגד ניגוד גמור להשקפותיו של חברי הנכבד הרב נורוק בעניין זה, הייתי בעד זה שיקבל חופש לקבוע את עמדתו בעניין זה לפי מצפונו. אני משוכנע, שאילו היתה הצבעה חופשית, בלתי-סיעתית, היו ההצבעות מביאות רוב גדול יותר בעד עמדת הממשלה משיושג אולי על-ידי ההצבעה כפי שתיערך.

בדרך כלל אינני מתפלא על עמדת האופוזיציה. אינני תמים כל כך לחשוב שהאופוזיציה צריכה לתמוך בממשלה. הייתי חבר בקואליציות שונות, עירוניות ובלתי-עירוניות, ומעולם לא התרעמתי על האופוזיציה שהתנגדה לקואליציה, וגם הפעם אינני מתרעם על שהאופוזיציה מתנגדת לממשלה. כבר הזכרתי פעם מעל במה זו משפט מספרו של סגן מזכיר הכנסת על תפקיד האופוזיציה בפרלמנט.⁴⁸ יש לה שני תפקידים: להתנגד לכל הצעת ממשלה ולהשתדל להפיל את הממשלה בכל הזדמנות. האופוזיציה שלנו עושה זאת ככל אופוזיציה פרלמנטרית. לכן אינני מתפלא על שהאופוזיציה מאוחדת בעניין זה, ביחוד כשהוטלה חובה סיעתית על הגופים האופוזיציוניים. אינני יכול גם להשתחרר מן הרושם – אם כי אני מאמין ומשתדל להאמין בכנות המחשבות שהובעו על-ידי חברי האופוזיציה – שיש משהו מן האופוזיציוניות בדבריהם, שמשוה מעמדתם זו קבע את עמדתם גם לגבי בעייה זו. הייתי רוצה חופש מחובה סיעתית, כדי שנגיע לביטוי אמיתי (אהרון ציזלינג (מפ"ם): נשיג זאת במשאל) – נעשה קודם את המשאל בכנסת: נצביע כאן (מרדכי נמיר (מפא"י): חבר הכנסת ציזלינג, במפ"ם כבר השגת משאל? הרי דרשת זאת); (יצחק בן-אהרון (מפ"ם): ואיזה מוסד במפא"י כבר דן בשאלה זו?)

דובר כאן הרבה על כך, שבשאלה זו מדבר הלב יותר מן המוח. כמעט כל השוללים, או רובם, הסתמכו על הרגשת הלב. ואני מבין אותם. נדמה לי שבעניין זה לכולנו הרגשה אחת, כולנו בלב אחד. אין פלא, שכשמזכירים את המילה "גרמניה", או כשמישהו נזכר במילה "גרמניה" או בעם הגרמני, מייד עולה האסוציאציה האיומה של השמדת שליש העם על-ידי גרמניה בתקופת היטלר. אך אני שולל את הגישה, שלפיה צריכה שאלה זו להיות קשורה בהערכתנו את גרמניה הנוכחית, את מוסרה, את עמדתה הסוציאלית או הפוליטית. אינני חושב, שיש הבדל אם אנחנו מקבלים את הכסף מגרמניה סוציאליסטית, קומוניסטית, או מגרמניה בורגנית אזרחית. אין בכך נפקא מינה, איני חושב שצריכה לקבוע בשבילנו העובדה שגרמניה של היטלר מחולקת כיום למערב ולמזרח. איני שואל את אותם החברים, הטוענים – שלא כדוגמת הרב נורוק שבשבילו פסולים כל הגרמנים למגע – שרק עם הגרמנים שבמערב אסור להיפגש כדי לקבוע את המגיע לנו. מה תגובתנו על כך, שהמעצמה השולטת במזרח-גרמניה, בריה"מ, לא הגיבה כלל על התביעה שהגשנו גם לה? איני מאמין בעולם טוב של היום. אנו חיים בתקופה אומללה של עולם הרוס הרס

48 אשר צידון, הכנסת, 1950, עמ' 150.

מוסרי, והגרוע שבגרועים שראינו בהיסטוריה הוא העם הגרמני. איני מאמין שיש אפשרות לראות טובות ולנושיות מהעם הזה, אך אני בכל זאת תובע את מה שמגיע לנו מהם. ניסיתי לברר אם נמצאנו כבר פעם במצב דומה לזה. גם במצרים לא היתה גולה נוחה, וכולנו זוכרים את האגדות שלמדנו בצעירותנו על כך ששיקעו ילדי ישראל בחומה, שישאל בנו את פיתום ורעמסס. אך לבסוף היה שם גם "וינצלו את מצרים"⁴⁹ (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): אבל קדמו לכך עשר המכות שהכריעו את הכף); (בנימין אבניאל (תנועת החרות): וים סוף אחר-כך!) – ניסיתי לברר אם היינו פעם במצב דומה, ולא מצאתי דמיון בין מה שקרה לנו בדור זה ובין מה שקרה לנו במצרים. כן איני יכול למצוא מצב דומה אחר בהיסטוריה שלנו לשמד שערך בנו העם הגרמני. איני מתאר לי שיש סליחה, כפרה, מחילה ושיכחה לפשע שעם זה עשה לנו ולאנושות כולה.

מדברים כאן בשם הרגש ושואלים: מה ציוו לנו המיליונים שהלכו למות? אין לנו צוואה כתובה כזאת, אך כל אחד מאיתנו מנסה להעלות מעמקי לבו מה חשבו המובלים לשמד ברגעיהם האחרונים. גם אני מנסה לשמוע את לחישות נשמות אלה של אחים שאינם עוד.

האם הם רצו שנשאיר לגרמנים, לאחר שרצחו אותם, גם את הרכוש היהודי, ולתת להם להפוך במשך עשר שנים את המיליארד וחצי דולרים ל-15 מיליארד דולרים בחריצותם הידועה, לצערנו? האם נפשות אלה היו רוצות שרכושם יישאר בידי הגרמנים האלה? האם לא היו רוצים, שתוקם להם מזכרת נצח על-ידי כך ששארית מרכושם, שאפשר להצילו למעשה, יושקע בהקמת אותה המצבה הניצחית – במדינת ישראל הפורחת והבנויה? האם טוב יותר שרכושם יישאר בידי פטר והנס שיעשו עושר ממנו, כדי שיוכלו שוב להתנפל על העולם? האם הם לא רצו שנשיקע כספים אלה בהפרחת מדינת ישראל? (חיים לנדאו (תנועת החרות): הנרצחים ביקשו דבר אחד: נקמה, ואתם עוברים על כך לסדר-היום. אתם התחייבתם פעם על נקמה בגרמניה וערקתם מן החזית. עוד נגולל פעם פרשה זו) – אני מאמין ששר ההיסטוריה יביא את הרוצחים על עונשם, ואני מפנה את תשומת הלב על הנאמר בעניין עמלק בספר "מנחת חינוך"⁵⁰ שהראה לי הרב הרצוג. חבר הכנסת רימלט שאל אותנו מה נאמר לילדינו. שאלה זו, שהוא שאל בשם בנו, שמעתי לא מפי ילדים צעירים אלא מפי פוליטיקאים וקנים לפני הרבה שבועות, ואני מקווה שזה היה רק משל כשדוברת בשם בנך. אנו נגידי לילדינו שהיתה תקופה ארוורה של רשע, הרג, שוד ושמד, והיה אחד ארכי-ליסטים שלא היה ראוי לשם בן-אדם, היטלר, שהוביל את כל עמו אחריו והשמיד שלישי מן העם היהודי. עשינו את כל מה שיכולנו כדי ללחום בו על-ידי השתתפות במלחמה בצד אומות

49 שמות יב 36.

50 פירוש הרב יוסף באב"ד (למברג, 1896) ל"ספר החינוך" מאת רבי אהרון מברצלונה (ונציה, רפ"ג).

הברית. עם זה שדד את רכוש היהודים. אך באותה תקופה היטה השם חסד אל עם ישראל ונתן לו להקים את מדינתו, את מדינת ישראל. אומנם, בזכות הנס והחסד הזה לא יכולנו להחיות את המתים, אבל יכולנו להשקיע את שריד רכושם בבניין המדינה. זאת נגיד ילדינו ולדורות הבאים, וזוהי צוואתם של אלה שהובלו לתאי-הגזים.

לפי דעתי, אין זכר ראוי יותר לקהילות ישראל שנשמדו מלהביא את המעט שנשאר – את הרכוש הציבורי היהודי ואת הרכוש שהפך לציבורי כי לא היו לו יורשים – למדינת ישראל למען חיזוקה. זאת היא המיצוה שאותה חייבים אנו לקיים. אין זו שאלת כסף. לא חשוב לי אם זקוקים אנו עתה ברגע זה לכסף זה או לא. גם לולא היינו זקוקים לו, לא הייתי משאיר אף דולר אחד בידי הרוצחים. מובן, שאילו היו המעצמות הגדולות נענות לנו – היה טוב יותר. אילו היו מטילות על גרמניה לשלם לנו – היה נוח יותר. אך מה לעשות והן לא עשו זאת – לא מעצמות המערב ולא מעצמות המזרח? האם משום כך, משום שהמעצמות הגדולות אינן מוכנות להיות שליחנו, מותר לנו לוותר על ירושת שארית הפליטה? אם זאב יטרוף ילד ותישאר הכתונת המלוכלכת בדם, האם לא תוציא האם את הכתונת הזאת מפי הזאב כדי שזיכרו יישאר לה? עלינו להוציא את הכתונת הזאת. אנו חייבים להציל את הרכוש הישראלי ולהשקיעו במדינת ישראל גם לולא היינו זקוקים לכסף, גם לולא היינו זקוקים לסכומים אלה כדי לחזק את כלכלתה של מדינת ישראל (מנחם בגין (תנועת החרות): עם זאב אין מנהלים משא-ומתן!) – בהסכמת הכנסת הגישה הממשלה בחודש מרס את התביעה על השילומים. איש לא התנגד לכך. מר בגין אפילו טען, שדרשנו מעט מדי.⁵¹ ייתכן שעל זה אפשר להתווכח. לא חשוב לי ברגע זה אם גרמניה לא תשלם. גם אם נניח זאת, אנו חייבים לתבוע את הרכוש היהודי (מנחם בגין (תנועת החרות): אתה עושה הסכם עם גרמניה, מיקח וממכר אתה עושה עם גרמניה!) – אתה אולי רוצה הסכם כזה. מה שאני רוצה הוא כספם של יהודים. בחודש מרס הבאנו את התביעה הזאת בפני הכנסת ואיש לא התנגד לה. קרה דבר – וחלק מן הגרמנים הסכים לשלם לנו על יסוד תביעתנו. איני אומר שהעם הגרמני נשתנה ונעשה טוב יותר. אך האם אסור לי לדעת מה יכול אני לקבל מהנתבע, בשעה שהנתבע חוזר ואומר שהוא מוכן לשלם לי על יסוד תביעתי? האם נעשה הכסף פסול עקב זה? ירדנו מדרך המציאות, שכולנו מצויים עליה. דווקא בדברים שבאמונה אתם רציונליסטים כל כך. היה לי יכוח עם חבר הכנסת ברי-יהודה באחת מאסיפות הסטודנטים על רציונליזם ואי-רציונליזם. בענייני אמונה אתם רציונליסטים ובעניינים מעשיים הנוגעים לבניין הארץ, בממונם של ישראל – נעשיתם פתאום לאי-רציונליסטים. הכנסת תעשה את חובתה אם תייפה את כוח המוסדות המוסמכים לדאוג לכך ששארית הפליטה של רכוש ישראל, שנמצא בגרמניה, יושקע במדינת ישראל.

51 ר' מסמך 9, עמ' 153-154.

מיכאל חזני (הפועל המזרחי): כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. מזועזע עד היסוד, נרעש ונפחד עד עמקי הלב הריני עולה לדוכן לדבר על הנושא הכאוב הזה – ולא בגלל גופו של הנושא. בנידון זה עמדת רוב חברי ועמדותי אני ברורות וקבועות ומצפוני שקט. אלא שברגע זה אני נרגש בשל שני דברים שמסביב לעניין.

הדיון הגורלי הזה חל על-פי מקרה טרגי ביי בטבת – ביום שהוכרו על-ידי הרבנות הראשית כיום זיכרון כללי לחללי השואה.⁵² ביום זה, אף אני העומד לפניכם התייחדתי בתוך רבבות יהודים אחרים עם זיכרם של הקרובים, הקדושים והיקרים לי ביותר, שהוציאו את נשמתם בטהרה בדרך לאושוויינצים ולא ידע איש את קבורתם עד היום הזה. והייתי צריך לגייס היום את כל כוחות הנפש שבי, כדי שאוכל לומר בפה ובלב: "יתגדל ויתקדש שמייה רבה". כי אכן "מאת ה' היתה זאת, היא נפלאת בעינינו".⁵³ נושא אני בלבי את זיכרם של הקדושים והטהורים, ולעולם, לעולם לא אשכחם ולא אפסיק לשנוא שינאת מוות את מרצחיהם ומשמדיהם. אלא שכדרכם של יהודים, נושאים אנו את הכאב והזעם בלב פנימה, בחינת "ישב בדד וידום"⁵⁴ ואיננו מבטאים אותם בדרך של צעקות וצווחות ברחובות ובשווקים. זהו הטעם האחד, שבעטיו אני מזועזע ונרגש. אלא שדווקא בשל אסוני האישי והמשפחתי ומצב רוחי זה, אני רואה לעצמי זכות מלאה לפנות מעל במה גבוהה זו לכל אלה הנוטלים לעצמם רשות לדבר בשם הקדושים והטהורים ולקחת תחת אפוטרופסותם את זיכרם וכבודם – ולומר להם בפה מלא: איספו ידיכם מן הקדושים לנו ביותר, שלא ציוקם לדבר בשמם, וחידלו לכם להתעטף באיצטלה שאינה הולמת אתכם. הם קדושי העם כולו, והעם בלבד יחליט כיצד להקים להם יד ושם במדינה המתחדשת מתוך הגולה שנצליח להוציא מידי הגולן.

והעניין השני המזועזעני הוא, כפי שאמר המקונן: "אזכרה מצוק אשר קראני, בשלוש מכות בחודש זה היכני".⁵⁵ כי ביום הזה, לפני כ-1878 שנה, הובאה העיר הזאת במצור וכתוצאת מעשי הבריונים והסיקריקים שהשתוללו בתוך חומותיה, חרבה עירנו ונשרף בית מקדשנו והוגלינו מארצנו. והנה אתמול, ביי טבת שנת תשי"ב, בשנה הרביעית לתקומת ישראל, שוב הובא במצור הבית הנשגב הזה, המסמל את תקומתנו ועצמאותנו וכיסופי דורותינו ומיטב תפילות קדושינו וטהורינו. וכמו במקרה אחר שבתולדותינו עקובות הדמים, כן נודעזעה אתמול ארץ-ישראל ת"ק על ת"ק פרסה, שעה שנעץ מי שנעץ את ציפורניו בכותלי הבית הזה. ואם על הדורות הבאים דובר כאן אתמול רבות, הרי "אבן מקיר תזעק"⁵⁶ וקול נפץ השמשות

52 ביום זה, לפי המסורת, הטיל נבוכדנאצר מצור על ירושלים. ר' מלכים ב, כה 1-2.

53 תהלים קיח 23.

54 איכה ג 28.

55 מקינות תשעה באב.

יהדהד ויהדהד באוזנינו שנים רבות, יזעיק אותנו ויזכיר לנו ש"מחדרים אימה"⁵⁷ והטלת אימה. אוי לעיניים שראו זאת ואבוי לאוזניים ששמעו זאת. תסלחו לי שבשל מצב רוחי זה הכנסתי נימה אישית בדברי. לא אכנס לפולמוס רב, כי אין טעם בו. אסתפק בהערות ובשאלות מספר, שארשה לעצמי להציג לחוגים אחדים, ובמשפטים מעטים לגופה של הבעיה (אלימלך רימלט (הציונים הכלליים): האם זה מונופול של הפועל המזרחי?) – מייד אגיע לכך. ובכן, יאימינו לי אלה שהתחילו פתאום לתמוך את יתדותיהם בדברי תורתנו הקדושה ומרבים לצטט פסוקים ומאמרי חז"ל – יאימינו לי, שגם אני לא שכחתי עדיין את כל גירסא דינקותא שלי ויכולתי להביא גם כן שורה של פסוקים ופירושים והסברים, לפרק ולישב, לסתור ולבנות – כי שבעים פנים לתורה, אך לא אעשה זאת, כי לא על מחיית זכר עמלק או על אימחיתיו מדובר כאן. אילו ניתן הדבר בידינו, ודאי שהיינו עושים זאת ונוקמים את נקמתנו. וכשאינן דבר זה בידינו, אין לנו אלא למסור דיננו לשמים ולומר ולחזור ולומר: "אבינו מלכנו, נקום לעינינו נקמת דם עבדיך השפוך"⁵⁸ (אליעזר שוסטק (תנועת החרות): אך מה בדבר המשא ומתן?) – רק אחת אומר לפוסקי הפסוקים, וזוהי תשובתי לשאלתך, חבר הכנסת רימלט: התורה לא ניתנה לחצאין ואין רשות למישהו לבחור לעצמו פסוק אחד, את הפסוק המתאים לו, העולה בקנה אחד עם דעתו, ולהתעלם מכל שאר פסוקי התורה, המחייבים כל יהודי ויהודי (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): זה לא כל-כך מדויק).

בתורה מנויות תרי"ג מצוות – ומי הרשה למישהו לבחור לעצמו רק מצווה אחת מתוכן – דין הניין לי ודין לא הניין לי [ארמית: אלה טובים לי ואלה לא טובים]? לא, רבותי, הפוסקים פסוקים ומטילים קללת אלוקים על ראשו – הרי תבינו שאין אנו יכולים להתרשם כלל וכלל מדברי החסידות של אנשים המחללים שם שמים ושם הארץ ועוברים על כל שאר פסוקי התורה. לרבים, רבים מבין אלה המדברים על רצונם וצוותאם של הקדושים, שלא מסרו אותם לשום איש פנים אל פנים, אני מרשה לעצמי לומר: זה בשבילנו נעלם אחד גדול, בחינת "שמא", אך לעומת זה ברור שרבים מן הקדושים היו יהודים בריאים ושלמים וחרדים לדבר ה', והם ודאי וודאי שרצו בכך, שבניהם אחריהם ילכו בדרכיהם וישמרו שבת ויאכלו כשר, ויניחו תפילין – זהו ודאי וברי. וקיימא לן, ש"ברי ושמא – ברי עדיף". על שום מה הינכם מתכחשים איפוא ל"ברי" ונאחזים ומפרשים את ה"שמא" כרצונכם? האם לא מוטב יהיה, רבותי, לכבודם של הקדושים והטהורים, שלא תדובנו את שפתותיהם בקברותיהם ולא תכניסו אותם בויכוח שבינינו, אלא נשאיר את ההכרעה בדבר גורל השוד ליורשיהם

56 תבוק ב' 11.

57 לפי "מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה", דברים לב 25.

58 פסוק בתפילת "אבינו מלכנו" הנאמרת בימי הסליחות ובימים נוראים.

החוקיים והמוסריים - הוא העם היושב בציון, שאלה היו עיניהם נשואות בחייהם? אך אם בפסוקים חשקה נפשכם, מה תאמרו, למשל, לפסוק המזעזע והמעודד: "ואראך מתבוססת בדמך, ואומר לך בדמך חי, בדמך חיי?"⁵⁹ (אלימלך רימלט (הציונים הכלליים): לא כתוב: "בשילומיך חיי") - האם יש חיים נעלים יותר מתפקיד החיים של העם לחונן עפרות ארצו ולקבץ נדחי בניו? ואותה הזעקה המחרידה של הנביא, שרבים כבר חזרו עליה כאן, האינה מחייבת אותנו גם היום, למרות הפלפול של בגין - הזעקה המחרידה של "הרצחת וגם ירשת?" אם איננו יכולים להעניש על הרצח, הרשאים אנו לתת גם לרשת? (מנחם בגין (תנועת החרות): אני עושה פלפול, ואתה מדבר ברורות?) - ואם רוצים אתם מאמרי חז"ל ודעתם, הרי לכם מישנה: "רבי עקיבא היה חוכך בזה להחמיר"⁶⁰ (מנחם בגין (תנועת החרות): פסוק אחד של רבי עקיבא? תן את כל הפסוקים של רבי עקיבא) - ובמקום אחר כתוב: "לאסור", היינו, כשבאה לפניו השאלה, היה מתקשה ללכת בדרך הקלה שאינה דורשת אומץ לב ולהחמיר ולאסור. והתדעו על שום מה? על שום ש"התורה חסה על ממונם של ישראל" שלא יירד לטמיון.⁶¹ ואנו לא כל שכן שאנו חייבים לחוס על ממונם של ישראל שנשדד ונגזל, ולדאוג שלא יישאר בידי השודדים והגזלנים. אך לא אוסיף להכניס את עצמי בצטיטות. במקום זה ארשה לעצמי לשאול שאלות אחדות. קודם כל לחבר הכנסת בגין: דיברת אתמול כמה וכמה פעמים על "צלם בהיכל". אמור נא לי: האינך סבור שהידי שהונפה אתמול על היכל תקומתנו ועצמאותנו היא היא שהכניסה "צלם בהיכל" וחיללתו?

אגב, במאמר מוסגר, לידידי לבון: המלה "בית המקדש" מכוונת לדבר-מה מיוחד, וכבודה של הכנסת לא ייפגע כמלוא נימה אם לא תשוו אותה אל בית המקדש. ואתה, חבר הכנסת בגין, המסתמך על דברי התורה, הרי תדע שכתוב בהם: "אחרי רבים להטות"⁶² (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): אבל כתוב גם: "לא תהיה אחרי רבים לרעות") - רשאי אתה ללחום ולעמוד על דעתך עד שנפלה ההכרעה, אך משנפלה ההכרעה על-ידי הרוב, חייב אתה לקבל את מרותו והכרעתו ואפילו הוא אומר לך "על טהור טמא ועל טמא טהור".⁶³

ומה פשר דברך הברורים מאוד שנשמעו אמש מעל במה זו שבפנים ההיכל? המותר להבין אותם כך, שאתה ו"בחוריק" תנסו לסכל את הכרעת הרוב על-ידי הטלת אימה ומעשי אימה? ומה פשר דברך ופנייתך אל הנציגות הדתית ואזהרתך ש"כף רגלכם לא תדרוך עוד בבית הכנסת"? האם עלינו, באי בתי הכנסת, להסיק מכך,

59 יחזקאל טו 6.

60 בבלי, נדרים א א.

61 בבלי, ראש השנה כז א.

62 "לא תהיה אחרי רבים לרעות ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות", שמות כג 2.

63 לפי אבות דרבי נתן, נוסחא א, פרק ה.

שעלינו לבקש את חסות המשטרה על "מקדשי המעט" ועל הבאים לתוכם להתפלל? מפאת קוצר הזמן הריני מדלג על כמה שאלות נוספות, שהייתי חפץ מאוד להציגן לחוגים האחרים שבבית הנכבד.

אנו אומרים "צורכי עמך מרובים" ומותר לנו לתבוע כספים למען בניין הארץ, אך לא זו בלבד. אילו היה בתביעה זו משום עבירה, היינו אומרים "מצווה הבאה בעבירה" היא פסולה. כי אין המטרה מקדשת אצלנו את האמצעים בשום מקרה ותהא המטרה נעלה ביותר. אך אנו משוכנעים שאין כאן שום עבירה ופגם, אלא בדיוק להיפך. זוהי חובתנו המוסרית והמדינית ואנו מצווים עליה. אנו מצווים להוציא מייד השודד כמה שנוכל מן הגזלה, ואפילו כדי להשליכה לים, ועל אחת כמה וכמה שאנו מצווים על כך בשעה שנהפוך את הרכוש הניצול למנוף של בניין ויצירה ונקים בו יד ושם לנגזלים ולנשדדים.

זוהי הכרתנו וזאת אמונת לבנו, ולכן אין זה מאבק בין הרציונלי ובין האי-רציונלי, כדברי חבר הכנסת רימלט, אלא תוצאה וסיכום של שכל ורגש, הפועלים שניהם יחד בקרב כל אחד מאיתנו. ברור עם זה, שאף על פי כן נצטרך לקבוע למעשה את התשובה לשלוש השאלות: כמה? איך? ובאיזה אופן? על כך יצטרך להתקיים ברור ממצה.

רבותי המחייבים, אין ההכרעה קלה. לכאורה יותר קל לדחות את העניין. אך אנו לא נחפש לעצמנו את הדרך הקלה והמכובדת. נלך בדרך הקשה, מפני שכל דרך אחראית היא גם הדרך הקשה.

היור"ר ת. למדן: חבר הכנסת חזני עלי להפסיק אותך, כי עברת על זמנך, ואנו קבענו סדר מסויים לישיבה, שצריכה להסתיים בשעה 11.

יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית): כנסת נכבדה. לא אוכל שלא להקדיש מזמני המצומצם ביותר, מילים ספורות לחבר הכנסת, שרגש הגדלות שבו מנע ממנו לכבדנו בנוכחותו במשך שישה חודשים ולהשמיע את דברו.⁶⁴ לא הוסבר, מדוע במשך שישה חודשים נטש את אלה ששלחוהו, ואתמול הופיע סוף סוף מעל במת הכנסת בלוויית ערימת אבנים

64 "במסע הבחירות [לכנסת השנייה ב-30.7.1951] סייר בגין ברחבי המדינה ונשא נאומים נלהבים, אך התוצאות היו מאכזבות. 'חרות' צנחה מ-14 מושבים ל-8. תגובת הדהייה שספג מהעם "השפיעה מאוד על בגין". לאחר התבוסה כינס בגין את פעילי 'חרות' והודיע שהוא פורש וכי יהיה עורך-דין. [...] כאשר שבה הכנסת והתכנסה ב-20.8.1951 הוא לא היה במליאה כדי להישבע אמונים. תחת זאת שהה בביתו [...] בתגובה הביע בגין מרירות ועייפות וגם רגשי אשם על כישלון המפלגה. הוא גם הרגיש שהציבור שכח את המרד שלו ובוחר בבן-גוריון ובתוכנית החלוקה [...] בסתיו יצא בגין עם [רעייתו] עליזה לחופשה באירופה. מה שהחזיר אותו בהילות לכנסת היה הדיון בנושא השילומים מגרמניה" (עפר גרוובר, מנחם בגין, דיוקנו של מנהיג, רסלינג 2006, עמ' 116).

לחיווק הנמקתו. יוצא אפוא, שאני צריך להיות לו אסיר תודה, שהלך מחשבתי ביחס לשילומים מזדהית הפעם עם הלך מחשבתו, אבל עלי כנראה, לבקש רשות מפעם לפעם ממנו, ומן "ההפגנות השקטות והאילמות" שלו, אם מותר לי לחשוב גם אחרת מהלך מחשבתו הוא.

ואילו הוטל עלי לבחור אם לקבל מגרמניה הנאצית יבוא של שיטות "דמוקרטיות", כפי שראינו ביום אתמול, או שילומים – הייתי בוחר ומעדיף בלי פקפוקים את השילומים, לולא הבעתי בוועדת החוץ את התנגדותי לשילומים עוד בחודש מרס 1951, ולא כפי ששר התחבורה אמר, שאיש לא התנגד בשעתו לכך. אגב, אז לא הסתיים הדיון, כי שר החוץ היה חולה והכנסת לא הצביעה; אם תקראו את דברי הכנסת משיבה 237 של הכנסת הראשונה, מעמוד 1320 והלאה,⁶⁵ תיווכחו, שכמה מן המתווכחים התנגדו. ומדוע התנגדתי בוועדת החוץ? כי אמרתי, שכל תזכיר למדינות הכיבוש יביא בסופו של דבר לידי משא-ומתן ישר – ולולא היתה זאת דעתי אז, ייתכן שהייתי מתבייש להצביע עכשיו נגד שילומים, מפני שאולי יעלה במחשבתו של מישהו שאבניו של בגין הן שהשפיעו על הצבעתי.

מדוע אני מתנגד לשילומים? כי במשך זמן קיומה של המדינה מחרימה מדיניותנו הרישמית במשרד החוץ שלנו את גרמניה, ועד היום לא באה איתה במגע על-ידי הצירים שלנו – לא בפריס, לא בווינגטון, לא בלונדון, לא באנקרה ולא בבואנוס-אירס – בכל מקום אנו מהווים גורם הפרעה בלתי-נוח מאוד לגרמניה. והחרמתנו את נציגי גרמניה מקובלת על דעת הכל בעולם ומעולם לא היו עוררים על הדבר. זה נבע מתוך רגש טבעי, מתוך רגש בריא, מתוך רגש של גאווה לאומית. ומה קרה פתאום שמדברים על משא-ומתן? עד שלא דובר על רכוש או כסף, לא עלה על דעת איש לשנות את מדיניותנו זו ולהציע לבוא במגע עם גרמניה.

ומדוע ישלמו לנו שילומים? צדק חבר הכנסת רוזן – מפני שאנו גורם מפריע; אומנם, לפי דעתי, לא מפריע עד כדי כך שגרמניה לא תחזור אל משפחת העמים, אבל מפריע עד כדי כך שכדאי לה, לגרמניה העשירה, העשירה במדינות אירופה עכשיו, ליתן איזו תמורה חלף סילוקה של ההפרעה הזו.

ואם עד כה הופיע שר החוץ בגאווה תוך הרגשה קרקע מוצק תחת רגליו, בשעה שדיבר נגד גרמניה ועורר בכך את כל הקולות הרדומים שבתוך לבות המתנגדים אף הם לגרמניה, הרי עשה זאת בהרגשה שבשקט נפשי מוחלט, ולגרמניה לא היה מה לענות לדבריו של שר החוץ. ואילו ביום שיתנו לנו שילומים יהיה אולי קורטוב של תשובה בפי גרמניה הנאצית, ואני אינני מוכן לתת לה את הקורטוב הזה, שהיא בו כדי להחליש את התנגדותן לה של כל יתר מדינות תבל. אינני מוכן לעזור לה בכך, אני רוצה לשמור על גורם ההפרעה שבנו. אינני מוכן למכור אותו בעד שום סכום שהוא.

65 ר' מסמך 8, עמ' 131 ואילך.

אומרים לנו: אנו נקבל שילומים אבל לא נסלח. ובכן, נשאלת השאלה מתי לא נסלח? בהיכנסנו לחדר המשא-ומתן או ביציאתנו ממנו? למי זה נגיד כל פעם שלא סלחנו? במה תתבטא אי-סליחה זאת? מתי לא נסלח - כשנחפש בעולם שווקים לסחורות שלא יהיה לנו צורך בהן? ולמי עוד נגיד שלא נסלח - למומחים הגרמנים שיבואו לכאן להרכיב את המכונות שקיבלנו, או בשעה שאוניות ילכו בינינו ובין גרמניה? ייתכן שיהיו אוניות שלנו, אך גם ייתכן שיהיו אוניות גרמניות. במה יתבטא הרגונו של - במה תתבטא המרירות שלנו - האם בזה שפה נחזור מפעם לפעם בינינו לבין עצמנו שלא נסלח, בשעה שיהיה זרם של סחורות ומגע בינינו ובין הגרמנים? אם אומרים מפעם לפעם על המתנגדים לשילומים - ובוזה כללו גם אותי - שהם "דון-קישוטים", הרי דעתי היא שאם ישנם כאן דון-קישוטים הרי הם אלה החושבים שאפשר לקבל מיליונים מגרמניה, אפשר להביא סחורות, ויחד עם זה לומר כל פעם: "לא נסלח". אם עלינו לסלוח לגרמניה, אם בכלל הגיע הזמן לכך - נעשה זאת בלי שילומים, בלי כסף. למה נקשור זאת בכסף? ואם לא הגיע הזמן - אל נעשה זאת גם בעד שילומים. נזכור זאת לדורות.

אנחנו ננהל משא-ומתן. אינני רוצה שיחשבו לרגע, שאינני מבין שגם אלה הרוצים לנהל משא-ומתן עושים זאת מתוך רגשות טהורים ולאומיים לא פחות משלי. אך כולנו מסכימים לכך שעל סכום פעוט לא נהיה מוכנים למשא-ומתן. כולנו מסכימים לכך שנהיה מוכנים לדון רק על סכום גדול, שיחוק אותנו מבחינה כלכלית, שיחסן את תקומתנו. אך באיזה סכום נפסיק את המשא-ומתן? מהו אותו סכום שלמטה ממנו לא ירשה לנו כבודנו לשבת ולהתדיין איתם? ומה יהיו פנינו לאחר שנפסיק את המשא-ומתן מפני שלא נגיע להסכם על הסכום - האם נכבוש פנינו בקרקע? האם שוב נסיף להיות "ברוגז" איתם בגלל הבדל של כר-וכך מיליונים, או מפני שסוג הסחורות המוצעות לא התאים לנו?

ידוע שמדובר על סחורות - וגם אין דרך אחרת. איזה סחורות יבואו? אנחנו זקוקים לסחורות הנחוצות לחיזוק כלכלתנו, כגון צינורות להפרות את הנגב, מכונות תעשייה וכו' וכו'. אלא שלשם כך נחוץ שגם הגרמנים יהיו מוכנים להמציא לנו סחורות כאלו. מה נעשה אם אחוז הסחורות "היוצרות והבונות" יהיה קטן ביותר - וכל שאר הסחורות יהיו סחורות לוקסוס שיציפו את בתינו ומשפחותינו בכל "טוב" גרמני, בלי כל חיזוק לארץ? האם נגיד אז שאיננו רוצים בכך? טוענים שיש פסוק: "הרצחת וגם ירשת?", שלפיו עלינו לקבל כל דבר. ובכן, נכניס לכל בית פריגיידר ורדיו - ונהנה מטוב השילומים שיציפו את הארץ?

ונשער-נא מה יהיה כוח המיקוח של גרמניה על כלכלתנו? הם יבטיחו לנו צינורות, ואחר-כך יתברר שלא את כל מידות הגודל מוכנים הם לספק לנו, וכך יתנו חצאי בתי חרושת, ויגידו: "אתם רוצים המשך? - הפסיקו להגיד שאינכם סולחים

לנו". יגידו: "צירכם פלוני התנהג שלא כהלכה עם צירנו, ופלוני התנהג בגסות בוועידה זו וזו. אם אתם רוצים בהמשך השילומים – הפסיקו זאת". האם נענה להם: "הרצחת וגם ירשת?" נרכך פה ושם, נרכין ראש, ונוסיף לקבל את "רכושנו". איזו תלות, איזו השתעבדות תהיה זאת לכלכלה הגרמנית ולמדינה הגרמנית. האם זקוקים אנו לכל זה? הרק זה חסר לנו?

אינני יודע אם המחייבים הביאו בחשבון גם שיקולים אחרים. האם הסברה היא שמגביות ההצלה יוסיפו להביא את מה שהן מביאות עכשיו? ומה יהיה על איגרות החוב [מפעל ה"בונדס"] ועל ההענקה האמריקנית? האם לא יגידו: ארץ-ישראל מקבלת כל כך הרבה מגרמניה, לכן צריך להפריש סכומים גדולים יותר לארצות ערב? האם לא יצא השכר בהפסדו, ובוזה רק נחליף את הנותן ואת המקור שממנו בא הכסף? (מרדכי נמיר (מפא"י): התנגדותך היא לשילומים – ולא דווקא למשא-ומתן) – האם רוצה אתה שאהיה בעד משא-ומתן בלי שילומים? אני מתנגד לא רק למשא-ומתן, אלא גם לשילומים. אינני רוצה ברכוש זה! האם בטוחים אנו, שגרמניה לא תפר את ההסכם שנחתום איתה? האם מוכנים אתם לספוג עלבון נפשי נוסף, אוזלת יד נוספת? כשנעמוד בעוד תקופה מסויימת של שנים או חודשים לפני עובדה, שגרמניה תודיע לנו שהיא מצטערת, היא חתמה על מיליון או מיליארד אך איננה רוצה לתת יותר – ובינתיים סילקה את גורם ההפרעה שלנו – מה נעשה אז? אני אינני מוכן לספוג עלבון נוסף מגרמניה. אינני יודע אם למישהו יש הכנה נפשית לכך.

הנעמוד באוזלת ידנו? האם באמת אין לבנות את מדינת ישראל בלי עזרה גרמנית זאת – בלי שגרמניה תוכל להתפאר שעזרה לנו, שהיא הקימה והעמידה אותנו על רגלינו? האם עד כדי כך הגענו? היום עשרה בטבת, יום הולדת המשורר שאמר פעם, ואני אינני רוצה שמשורר יוכל לומר זאת שנית: "ראיתכם שוב בקוצר ידכם / ולבבי סף דמעה / איכה דלותם פתאום".⁶⁶ אכן, נראה, שדלוננו מאוד!

שרת העבודה ג. מאיר: כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. אני רואה מחובתי לומר בראשית דברי מילה של הוקרה לאותם מאות הבחורים הנאמנים והמסורים למדינת ישראל, שעמדו כחומה סביב הבית הזה במדי שוטרים והגנו על כבוד הבית ועל כבוד המדינה, ושעמידתם הגאה והנפלאה שימשה אזהרה לכל החושב והרוצה להרים יד על עצמאותה של המדינה.

אין בדעתי להתווכח עם הסיעה האחראית לשערורייה ולבושה הזאת של אתמול. שמענו אתמול מעל במה זו מפי מנהיג הסיעה, שעד היום לא חיינו אלא בחסדו, ושאיף על פי שסיעתו לא היתה מרוצה מההחלטות שנתקבלו על-ידי רוב הכנסת – הכירה בחסדו הרב בכנסת זו (חיים לנדאו (תנועת החרות): בדמנו הקימונו לכם את

66 ח"נ ביאליק בשירו "ראיתכם שוב בקוצר ידכם".

הכנסת, ולא בחסדו אנו נמצאים כאן) - בחסדו הגדול אמר עד עכשיו לבחוריו ולתלמידיו לשתוק - ואתמול החליט, לתת להם הוראה אחרת. אנו נדע להגן על עצמאותנו מפני זרים, ואם יהיה צורך - והלוואי ולא יהיה צורך - נגן עליה גם מבפנים. יש לנו כוח שיעשה זאת (חיים לנדאו (תנועת החרות): שוב הדיבור הזה על "כוח"); (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: עוד תתנו את הדין); (מנחם בגין (תנועת החרות): גם אתה, אדוני, תתן את הדין על כל פשעך).

גם עם חברי מפ"ם אין בדעתי להתווכח הרבה, כי נראה לי שבויכוח זה, כמו בויוכוחים אחרים, איננו עומדים לצערי על קרקע משותפת. מכיוון שלי ולחברי ישנה בחינה אחת ויחידה - הבחינה היהודית - אינני יכולה להתווכח עם אנשים שנתפסו לכל מיני בחינות אחרות. עלי לגמרי לא משפיע, שחבר הכנסת ברי-יהודה אומר שהוא התקומם אי-שם במחתרת על כך שהוא היה מיוצג בברלין. עובדה היא שהוא היה מיוצג בברלין, ובפומבי לא שמענו את דבר התקוממותו (אהרון ציזלינג (מפ"ם): איך אינך מתביישת להשוות משא-ומתן עם נאצים אל השתתפות באינטרנציונל?) - היה לי הכבוד לעמוד בראש משלחת לוועידה סוציאליסטית בינלאומית בציריך, בשנת 1947, ורק משום שהמשלחת הישראלית לא הסכימה להימנע והצביעה נגד, נמנעה מהמפלגה הסוציאל-דמוקרטית הגרמנית הכניסה לחברה זו.⁶⁷

בשבילי קיים חוק אחד כלפי העם הגרמני: כל גרמני, הן במזרח והן במערב, הוא אשם בעיני. ייתכן שישנם יחידים סגולה שלא חטאו, אך אינני מוכנה עדיין לחפש אותם ואינני מוכנה עדיין לתת תעודה כזאת אף לאחד מהם, וישוב אפילו בחבורה המזרחית שבמזרחית או המערבית. נשאת בשבילי רק הבחינה היהודית, והיא אומרת לי שכל אחד מאיתנו מוכרח לשאול את עצמו: מדוע שילמנו מחיר איום כל-כך, מדוע הוטל עלינו, העם הקטן, חלק גדול כל-כך מן האכזריות האימה שירדה על העולם? לזה ישנה רק תשובה אחת בלבד: חלשים היינו, עצמאות לא היתה לנו, מדינה לא היתה לנו. ביקשנו מעמים שונים, ממזרח וממערב, שיגנו עלינו, אך משום עם בכל העולם כולו לא באה לנו הגנה. חלק מעם ישראל ישב אז בארץ זו, אך עוד לא היתה לנו בה מדינה עצמאית, ובכל זאת רק כאן גויסו יהודים בתור יהודים למלחמה נגד היטלר. עשינו את אשר יכולנו בהתאם לכוחנו, וזה לא היה רב.

אני רוצה מאוד להימנע מלהשתמש יותר מדי בשם של אלה שכבר אינם בחיים. ואני מוכרחה לשאול את עצמי: מה מצווה עלינו האסון הגדול הזה שקרה לנו? הוא מצווה עלינו, קודם כל, דבר אחד: אנחנו מחוייבים להיות חזקים - וממנו כל שאר התוצאות. אנחנו מחוייבים להיות חזקים לא רק כדי שעל-ידי כך נכבד באמת את זיכרם של אלה שנרצחו, אלא כדי למנוע הישנות מקרה זה בחיי העם היהודי. ואני מאמינה שזה היה רצונם האחרון של קדושינו. שחטו אותנו ושרפו אותנו מפני שהיינו

67 על פרשה זו ר' נספח 1.

חלשים, ולמנוע זאת אין אנו יכולים אלא אם נהיה באמת חזקים. זה מוכרח להיות צו ראשון לכל יהודי המסור באמת למדינת ישראל והמאמין בעתידה, ואינו רוצה לנצל לשם ויכוח בלבד את זכר אלה שאינם איתנו עוד.

כי מה היה? אילו היינו מדינה עצמאית בזמן מלחמת-העולם השנייה, והצבא שלנו היה נלחם נגד היטלר יחד עם כל הצבאות הרבים בעולם, ויחד עם צבאות המערב והמזרח היה צבאנו נכנס לברלין – הרי היינו עושים מה שעשו כל המדינות האלה. כל מדינה לקחה מהארץ הארורה הזאת את חלקה המגיע לה. אנו לא עשינו זאת משום שלא היינו אלא קבוצות של לוחמים יהודים בתוך צבאות אחרים. לכן אני אומרת: זה מגיע לנו, זה לא חסדו של אדון אדנאואר או של אדון אחר. זה מגיע לנו. אני יודעת, שאין כל השוואה בין האסונות שקרו בתקופות שונות בהיסטוריה הטרגית שלנו אל השואה שבאה עלינו מידי היטלר והנאצים. אין כל השוואה, ובכל זאת, אחרי פוגרום זה או אחר, בארץ זו או אחרת – וישנן ארצות מועטות מאוד בעולם שלא היו בהן פרעות על יהודים – מדוע לא עלה מעולם על הדעת – לא על דעתנו לדרוש ולא על דעת הפורעים – להחזיר לנו לכל הפחות דבר-מה מן הרכוש השדוד? כי מי היינו אנחנו? לא עם עצמאי, לא מדינה, לא ישבנו [כעם] בין העמים, ומי היה מחוייב להתחשב בנו? לכל היותר יכולנו להשיג או הבעת רחמנות מאיזו ארץ ניטרלית. בזה השקענו במשך עשרות בשנים את כל מרצנו ואת כל כוחנו ואת כל כשרוננו – לנוע על פני העולם הגדול ולחפש איזה גוי טוב שיגיד לנו: "חבל עליכם, לבי לבי עליכם". זו הפעם הראשונה, שאנו יכולים לדבר עם מי שרצה ועם מי ששחט כעם עצמאי המציג תביעות.

מישהו שאל כאן: איך נשב איתם יחד? אנו נשב איתם כעם שניצח עם שנוצח. הניצחון הראשון היסודי שלנו הוא שנשארנו בחיים. כוונתו של היטלר היתה ששום יהודי לא ישאר בחיים. הוא בוודאי ובוודאי לא התכוון לכך שאחרי כל ההשמדה הזאת יישארו יהודים בעולם לא רק כבודדים, ותלויים עוד בחסדם של גויים, טובים ורעים, אלא יהודים כעם, כעם במדינה עצמאית – עם הקובע את גורלו והבונה את כוחו כדי למנוע אסונות כאלה בעתיד. ודאי ובוודאי לא זו היתה כוונתו – ובוזה ניצחנו. הנה, דווקא אחרי אסון זה אנחנו עם עצמאי במדינה עצמאית ההולכת ומתחזקת, ומדינה שבשנים הראשונות, בימים הראשונים לקיומה, כבר הספיקה להתחזק ולהציל ולהעלות לארץ המוני יהודים ולהבטיחם שאסונות כאלה לא יבואו עליהם עוד.

אני רוצה לפנות אל חברי הכנסת, שבאמת ובתמים ומתוך לב כואב מדברים על דברים אלה. יתנו-נא אל לבם: ילדים יהודים שנשארו בחיים ועדיין נמצאים בסכנה, ויהודים זקנים שנשארו בחיים ועדיין נתונים בסכנה – האם משום שחיים הם, אינם קדושים לנו? האם יש פה באולם הזה איש אחד שיוכל לקום ולהגיד בביטחון גמור, שהוא יודע פינה אחת בעולם מחוץ למדינת ישראל, שבה חיים יהודים שחייחם

בטוחים בהחלט? היהודים ההם, הילדים, הנשים והגברים שנשארו בחיים, האם אינם מחייבים אותנו למשהו? האם אין הם מחייבים אותנו שנצילם במהרה?

היהודים הללו רק הצלה אחת ויחידה יש לחייהם - והיא בארץ הזאת. אנו מחייבים להתחזק בכל הדרכים כדי להציל מהר, כדי להבטיח את כל אמצעי הכוח שלנו לכל צורותיו. אין צו קדוש יותר, אין צו יהודי יותר, אין צו פטריסטי יותר, אין צו גאה יותר ליהודים מן הצו הזה, ואנו הולכים לדרוש את המגיע לנו, והאנשים האחרים לממשלת ישראל, היושבים בממשלת ישראל, הוכיחו בעבר ובהווה - עוד בטרם היינו עם עצמאי - שיודעים הם לדבר עם גויים בגאווה, בגאווה יהודית. ואין לי כל ספק שנדע לשבת עם אויבנו-בנפש בצורה כזאת שתוסיף כוח וכבוד לעם ישראל ולא חס ושלום להיפך (מנחם בגין (תנועת החרות): יוסיף כבוד לשבת עם גרמנים?) - אנו נדרוש מהם את הרכוש היהודי שבידיהם. הוא מגיע לנו וזה דרוש לנו כדי לחזק יהודים חיים ולהציל יהודים חיים. אנו נדרוש זאת בכל הכוח ובכל הגאווה ובכל הכבוד היהודי והישראלי.

ברור, אפשר לצרף לכך כל מיני דברים: שזוהי סליחה, שזוהי ידידות - אך אין לזה כל טעם ואין בזה כל היגיון, אין בזה כל הכרח וגם לא יהיה. אין איש בין המחייבים את הדרישה הזאת, את התביעה הזאת, המעז אפילו לחשוב על אפשרות כזו, על איזה משא-ומתן שהוא המחייב את כל הדברים האלה או אחד מהם (מנחם בגין (תנועת החרות): יש ויש, אבל איזו השוואה היא זו?) - עם הנציגים של גרמניה נשב לא לשלום, לא לידידות, לא לסליחה ולא לשיכחה. העם היהודי לעולם לא יוכל לשכוח זאת. לא יוכל להיות יהודי שישכח. באולם זה יושבים אנשים האורמים: שילומים - כן, ורק לא על-ידי משא-ומתן ישיר; נבקש אחרים שיעשו זאת למעננו. והנה ביקשנו, וחלק מאלה שביקשנו מהם ענו לנו שאינם מוכנים, וביניהם מעצמה גדולה אחת שלא ענתה לנו כלל, מעצמה שברחובות הבירה שלה, בחלונות הראווה של חנויותיה, מתנוססות סחורות גרמניות למכביר - לא ברור לי אם ממזרח-גרמניה, או ממערבה. אינני מתארת לי כלל שמוסקבה תראה פחיתות-כבוד לעצמה בקבלת כל סחורה, שהיא יכולה לקבל ממערב-גרמניה, להיפך - ובצדק - היא חושבת זאת לחובה, כי לא מעט הרס גרם היטלר לבריה"מ. ואני שואלת את עצמי - ויש פה אנשים שחייבים עוד יותר ממני לשאול את עצמם - מה קרה פה? מדוע דווקא בריה"מ לא מצאה לנחון אפילו לענות לנו? מדוע לא מצאה לנחון להגיד לנו: "לכו לגרמניה המזרחית ונהלו איתם משא-ומתן?" והלא היא יודעת שגרמניה המזרחית לא תרים יד ורגל בלי הסכמת בריה"מ. הדלת הזאת סגורה לעת עתה. האם נשלים עם כך? לא! אנו גם מגרמניה המזרחית נתבע את המגיע לנו, גם אצלם יש רכוש יהודי שדוד - והוא שלנו. נתבע גם ממנה בדיוק כמו שאנו תובעים מגרמניה המערבית. אני מבינה שיכולים להיות אנשים שמתוך כאב אמיתי אינם יכולים להגיע למסקנה

זאת, אך מכאן עוד רב המרחק עד הפילוסופיה המשונה שההיגיון הוא בכלל פסול, ועד הפילוסופיה שזה חוק בל יעבור שמוכרחת להיות "סתירה טרגית" בין הלב ובין המוח, כפי שאנו שומעים בחוגי "השומר הצעיר".⁶⁸ אין הכרח כזה. לפעמים ישנו קרע כזה ואז רע מאוד, אך לא תמיד מחוייב הוא להיות. במקרה זה אומר גם הלב היהודי וגם השכל הפשוט, שנגיד לאלה שרצחו ושדדו, שבעולם זה שבו אין איש מוכן לעזור בעשיית צדק, אשרינו שאיננו תלויים עוד בחסדם של אחרים. אשרינו שאיננו צריכים להתרוצץ עוד בפרוודורים של מדינות ועמים אחרים ובקונגרסים שונים ולחפש מגינים שיעשו דבר-מה בשבילנו. כעם חופשי ועצמאי שקיבל על עצמו את המשימה הזאת – שומה עלינו להבטיח את חייו, את ביטחוננו, את כבודו של עם ישראל. כנציגי עם גאים נלך בכל הכבוד לתבוע מידי הרוצחים את המגיע לנו כדי שנתחזק – וכדי שנחיה.

היור' חנה למדן: המשך הישיבה מחר בשעה 09.30

הכנסת השנייה – פרוטוקול ישיבה ⁶⁹40 9.1.1952

היור' ב. מיניץ: אני מתכבד לפתוח את הישיבה הארבעים. אנו ממשיכים בויכוח על הודעת הממשלה בדבר שילומים מגרמניה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בוגר.

חיים בוגר (הציונים הכלליים): אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. הרשו לי גם הפעם לדבר בשאלה כאובה זו מחוג המבט של מורה ותיק, שהשתתף בחינוך העברי בארץ במשך יובל שנים, והשתתף במידה ידוע גם בגיבוש לוחמי חרות ישראל. שמעתי בעיון רב, ורשמתי לפני את הודעת ראש הממשלה, כי ממשלת ישראל פנתה לארבע המעצמות הגדולות בדרישה להטיל על גרמניה תשלום של מיליארד וחצי דולר מתוך ששת המיליארדים שמעריכים בהם את השוה, וכי בריה"מ לא ענתה ושלוש האחרות ענו שהן אינן רשאיות לדרוש מן הגרמנים פיצויים נוספים. גם עמים אחרים לא יקבלו פיצויים. תחת לחץ דעת הקהל היהודית בלבד, הסכים ראש ממשלת בון לדון על השילומים.

השאלה היא איך ישפיעו הבקשה לשילומים אלה מהגרמנים והפגישה עם ממשלת בון כדי לדון על השילומים – הושטת יד לרוצחי עמנו – איך ישפיעו דברים אלה על חינוך הנוער העברי במדינת ישראל ובעם ישראל?

68 מפלגת הפועלים המאוחדת (מפ"ם) קמה ב-1948 בהתאחד מפלגת "השומר הצעיר", השמאלית יותר, שבסיסה "הקיבוץ הארצי", עם "התנועה לאחדות העבודה", שבסיסה "הקיבוץ המאוחד". מפ"ם התפלגה לשני מרכיביה ב-1954.

69 המשך הדיון על השילומים, דברי הכנסת 10, עמ' 933-964.

אני שמח להמשיך את דברי חבר הכנסת יוהר הררי אמש. אני רואה בו ילד טיפוסי, בן חברי חיים הררי ז"ל.⁷⁰ התענגתי לראות את התמימות שבלב, את הישרות, את חוסר הנטייה המפלגתית, את האמת. אני חותם בשתי ידי גם על הקדמתו בה הוא דיבר על ליל הבלהות. לא התביישתי בגלל בגין. אני מתבייש בגלל חברי מנוער ולדימיר ז'בוטינסקי, שבראשית המאה התיידדנו, יחד נלחמנו בקונגרס [הציוני] השישי והשביעי נגד [תוכנית] אוגנדה, יחד יסדנו את "ציוני ציון",⁷¹ כמעט יחד באנו לארץ. הוא נלחם כל ימי חייו, בדרכו הוא, בעד גאולת העם. בשנת 1938 נסעתי אליו לוורשה להידבר איתו ולהשתדל ש"ההגנה" תהיה מאוחדת, והוא התאונן לפני ולפני ערי בנו, שלצערו הגדול אינו יכול להשתלט על חניכיו. הוא מת ביגון וצרה. אני מתבייש בגלל זכר האיש הדגול הזה, שהקדיש את חייו למען גאולת העם, ושלשום השמיצו את זיכרו במה שנעשה מסביב לכנסת.

אני חוזר לשאלה כפי שעורר אותה חבר הכנסת הררי. בישיבת הכנסת הראשונה, בעשרה בינואר 1951, אמר מאיר ארגוב, אז יושב ראש ועדת המשנה, בעניין זיון גרמניה:

אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. בהתאם להחלטת הכנסת דנה ועדת החוץ והביטחון בדבר זיונה של גרמניה וקיבלה החלטה בעניין זה: הכנסת הראשונה של מדינת ישראל מביעה את חרדת עם ישראל נוכח תהליך קבלתה מחדש של האומה הגרמנית אל משפחת העמים – אותה גרמניה שהשמדה שישה מיליון מבני עמנו בדם קר, בתוכנית מחושבת ובאכזריות שטנית, ללא חרטה ומבלי שבא שינוי מהותי בהלך הרוח של העם הגרמני עד היום הזה. הכנסת מוחה נמרצות נגד זיונה מחדש של גרמניה המזרחית והמערבית ובייחוד נגד המגמה, הניכרת עתה, להקים יחידות צבאיות גרמניות, מיוחדות. הכנסת פונה לכל אומות העולם, ובראש וראשונה לאותן האומות שהיו קורבן לפשעי גרמניה בדור זה, לקיים את התחייבויותיהן כלפי האנושות והעם היהודי, לבצע דמוביליזציה מוחלטת של גרמניה, להעניש את פושעי המלחמה הנאצים ולמנוע נשק וכלי משחית אחרים מבני האומה הגרמנית, בין במערב ובין במזרח. הכרתנו העמוקה היא שנשק זה עלול לחזור ולסכן את שלום העולם בעתיד כבעבר. הכנסת מחליטה להעביר קריאה זו לארגון האומות המאוחדות ולבתי הנבחרים של עמי העולם.

בביאוריו להחלטת הוועדה אמר אז חבר הכנסת מאיר ארגוב:

שר החוץ הישראלי, בלייק-ספסס, קבל שישים אומות העולם, מעל הבמה הבינלאומית

70 חיים הררי (1883-1940). מחנך, מורה לספרות בגימנסיה הרצליה מיום היווסדה. ציר לאסה"נ.

71 קבוצת הציונים מרוסיה, שעמדו בראש המאבק ב"תוכנית אוגנדה" ב-1903-1905. מנהיגיהם יחיאל צ'לנוב ומנחם אוסישקין.

הגדולה והגבוהה ביותר, בשעה שנזרקו גינוני חן ונשק למכביר לגרמניה המערבית והמזרחית, היה היחידי שהרים את קולו הבודד – האחד בעולם – נגד זיונה של גרמניה, נגד קבלתה למשפחת העמים. במילים ברורות ובהרגשה ובזעקה של דמי עם טובח, אמר זאת באוזני הכל ולשמע כל העולם.⁷²

לאחר דברים אלה, בלי לדרוש שום ערבות בינלאומית שהעמים האלה יפסיקו לזייין את גרמניה וימנעוה מלשלוח קצינים לארצות ערב – נלך לבון לבקש פיצויים? איני רוצה לנגוע בשאלה: "מה יאמרו הגויים?" הם תמיד ימצאו פסול בכל צעד שלנו. הם יאמרו תמיד שאנו מוכנים למכור את הכל בעד בצע כסף. שרי רומא זכרו לעשרה הרוגי מלכות את עוון מכירת יוסף לישמעאלים בעשרים כסף. הנוצרים מאשימים אותנו שמכרנו את ישו על-ידי יהודה איש קריות. בימי פרעות 1929 אמרו לצ'נסלור⁷³ שהיהודים עזרו לפרעות כדי לקבל עזרה של שש מאות אלף לירות מאמריקה, וזה השפיע עלינו. הגרמנים האלה יהיו הראשונים שיאמרו – אם נקבל מהם פיצויים – שהיהודים האלה היו מוכנים למכור את זכר קורבנותיהם בעד סיכוי להשיג שילומים. לא מפיהם אנו חיים, אם כי הלעז שלהם משפיע גם על בני עמנו. אך אני שואל את עצמי ואתכם שאלה נוקבת עד תהום: מה יאמרו היהודים השרידים, "אחד מעיר ושניים ממשפחה"⁷⁴, שבלבם, כמו בלבנו, עוד נשאר קורט דם הבוער לנקם? מה יאמרו הם ומה ירגישו בקבלנו כסף מידי הרוצחים, מה ירגישו בשעה שבאי-כח מדינת ישראל ייענו ללחיצת יד שרחצוה בסבון שהוכן משומן נקי של ילדי ישראל?

תרשו לי לקרוא לפניכם רק קטע אחד מדברי עורך עיתון ותיק בישראל; "איתם משא-ומתן? איתם ליד שולחן אחד בתוך ד' אמות שלהם? שקץ תשקצנו ותעב תתעבנו, כי חרם הוא⁷⁵ וכל הנוגע בהם יטמא"⁷⁶. ודאי תחשבו שהדברים נכתבו בעיתון "חרות" או "הבוקר"? אך לא כן הדבר. קטע זה נכתב בעיתון "דבר" על-ידי ז. דויד ביום ו' הקודם (ראובן שרי (מפא"י): המשך נא את המשפט. למחנך ותיק מותר לצטט הכל ולצטט בדיוק) – דויד זכאי כתב במאמרו זה, שאפשר לנהל מדינה רק על-פי השכל. אני אמרתי, שאם מדינת ישראל תנוהל רק על-פי המוח ולא על-פי הלב – לא תהיה זו מדינה בישראל. אמרתי זאת אף לבן-גוריון והוא הסכים איתי. אין זו שאלת הפרטים, האישים הפרטיים במדינת ישראל ומחוצה לה, ובתוכם גם מחנכים או המתיימרים להיות מחנכי הדור. לא אגע בפרופסור מרטין בובר, שקיבל

72 ר' דברי הכנסת 8, עמ' 743-747; ראשית הדיון בדברי הכנסת 7, עמ' 555-557; 25.12.1950.
73 סר ג'ון צ'נסלור. הנציב העליון הבריטי השלישי בא"י (1928-1931). איש משרד המושבות. יחסו לציונות גבל בעוינות.

74 ירמיהו ג 14.

75 דברים ז 26.

76 ויקרא יא 24.

מן העיר המבורג פרס גתה⁷⁷ דבר שנעשה לו פרסום רב בעולם. פרופסור מרטין בובר התעטף באיצטלה של חסידות ואת חסידיו הוא חינך ולימד להרכנת ראש, שהקלה על דרכם של המרצחים הגרמנים ברצח ובשוד יהודים. היהודים לא נלחמו נגד גרמניה. הראשונים שלא נלחמו היו דווקא יהודי גרמניה, ששלחו [במל"ע-1] רבבות רבבות צעיריהם לשדה קטל למות בעד המולדת הגרמנית. העם הגרמני השמידם ויבוז את רכושם. כך עשו הגרמנים לכל בני ישראל בכל המקומות שבהם דרכה רגלם הטמאה. לא היה כל זכר למרד במרכזי היהדות בגרמניה עד מרד גטו ורשה.

היהדות הגלותית חונכה במשך דורות להכנעה, "כצאן לטבח יובל"⁷⁸ חינוך זה להכנעה, להרכנת ראש, לכפיפת גו, צריך להיות "Memento Mori" [לטינית: זכור למות/זכור את יום המוות]. בשבילנו, בשביל מדינת ישראל. אוי לנו אם נחנך את ילדינו בדרך זו. לא בשיטה זו הלכה מדינת ישראל בדרך. אנו לא נחנך דור שירכין ראש. הגדודים העבריים שהקים היישוב בארץ, הבריגדה העברית שמששה שרת הקדיש לה את כל כוחותיו – זו היתה מלחמתנו נגד הגרמנים, מלחמת הצלה ומלחמת נקם, נקמת דם אחינו שהמרצחים שפכו בשיטת תכנון מדעי, מתוך תאוות השטן, מתוך רצון ברור להכחיד את זכר ישראל מעל פני האדמה. עצם קיומנו, עצם קיום מדינת ישראל העצמאית – זוהי התגלמות מחאת נקמתנו במרצחים.

מלחמת הנקמה שלנו בעמלק הגרמני עודנה בהתחלתה. מזימת ההשמדה שלהם נגדנו טרם נפסקה. הגרמנים לא השמידו את היהודים בקרב ולא בפצצה אטומית. הם המציאו שיטות מדעיות מיוחדות כדי להכחידנו. הקתדראות של קנט בקניגסברג ושל הרמן כהן⁷⁹ ושל הרמן צבי שפירא⁸⁰ בהיידלברג, נהפכו למעבדות ניסיון מדעי להשמדת עמנו. שיטה זו הועברה על גלי האתר, היא חדרה ונקלטה בהרבה מוחות ולבבות הרבה יותר מאשר תורת האהבה של ישו היהודי מנצרת.

יש מדרש מפורסם האומר: "אשר קרך בדרך – הקרך לפני אחרים"⁸¹ כלומר הראה מקום לאחרים וקירב לאומות העולם את הרעיון של השמדת ישראל, והציווי הוא: "זכור את אשר עשה לך עמלק", אל תשכח – זהו צו השעה, פקודת היכון לקראת אויב הדורות הקם עליך להשמידך. ועל החושב לשבת שאנן בציון ושקט בישראל בעת צרה זו ליעקב – ישא הנביא את דברי הקללה: "ארור עושה מלאכת ה' רמיה וארור מונע חרבו מדם"⁸².

77 על פרס גתה ר' לעיל עמ' 220, הע' 9.

78 לפי "כשה לטבח יובל וכרחל לפני גוויזה נאלמה", ישעיהו נג 7.

79 הרמן כהן (1842–1918). פילוסוף, מייסד "אסכולת מרבורג" הנאו-קנטיאנית.

80 הרמן צבי (הירש) שפירא (1840–1898). מנהיג ציוני. מוסמך לרבנות. פרופ' למתמטיקה באוניברסיטת היידלברג. בקונגרס הציוני הראשון ב-1897 הציע לייסד את "הקרן הקיימת" ולהקים אוניברסיטה עברית בא"י.

81 דברים כה 18; מדרש תנחומא.

היישוב העברי בארץ, בכוחות החינוך המאורגן לשם הגנה, הביא את גדודי הנוער שלנו לידי הכרה שמטרתנו, מטרתו בחיים, היא לגאול את העם ואת המולדת, להקים מדינת ישראל ולהגן עליה בדמם, לא להיכנע. זאת היא הדרך היחידה לשמור על הכרתם האנושית ועל מסירותם ללא פשרה לעמם ולמולדתם. כל סטייה של פשרות, של הרכנת ראש בפני השונא, היא גז מרעיל בלב בנינו. על הנוער העברי לדעת היום ולתמיד כי שיטת מדינת ישראל לגבי שונאי ישראל היא נקם ושלם, ולא שילומים ושלום. "אין שלום אמר ה' לרשעים".⁸³

לדרוש, ולא לבקש! יש לדרוש תשלום השילומים מגרמניה בעד הגזל והביזה רק בדרך נקם ושלם בחרב ביד, על-ידי להקת צנחנים שיפוצצו את ברלין, את פרנקפורט, את בון עד היסוד בה. אז יתערער בעם רוצח זה וגם בעמים האחרים הרעיון, התקווה, שביום מן הימים יכחידו את שם ישראל מעל פני האדמה.

זוהי הדרך היחידה. היא רחוקה אבל בוא תבוא אם נשמור על כוחות הנוער העברי שלנו ולא נמיר את טוהר לבם בבצע כסף. זאת היא הדרך היחידה ואליה עלינו להכין את הנוער, להכין ולזיין את כוחות האומה לקראת המטרה הקדושה - ייעוד הדורות - לקחת נקם ושלם ממרצחי עמנו. כל סטייה מדרך זו, כל הרכנת ראש, כל החלשת המתח, חותרות תחת כוחותינו היום ומסכנות את קיומנו בעתיד. חכמים, היוזרו בדבריכם ועוד יותר במעשיכם, כי בנפשנו הוא.

מעל במה זו אנו פונים אליך, בן-גוריון: חזור בך, אל תכניס את הרעל הזה של הרכנת ראש בחינוך העברי שלנו, אל תכניס פילוג בתוכנו דווקא בשעת צרה זו, שבה עלינו להיות מאוחדים. כל זמן שלא הובטח לנו שאין להם האפשרות לזיין את שונאינו - אסור לנו ללכת אליהם ולהושיט להם יד. חזור בך, בן-גוריון. ברוב של חמישה למאה - אפשר להכניע, אבל לא לשכנע. הדבר אינו ברור לא לך ולא לנו. יש לדחות את השאלה הכאובה הזאת. אין זו שאלה אישית. אם תישקף לך סכנה אישית, נעמוד איתך ונגן עליך יחד, אבל אנו מדברים כאן על האומה. בלב קרוע ומורתח אני אומר: אל לנו להעמיד היום על כף המאזניים 55% כנגד 45%, ועל-ידי כך להחליט ובצורה זו להוציא אל הפועל. חזור בך, בן-גוריון!

אסתר וילנסקה (מק"י): כנסת נכבדה. הנני להודיע בשם סיעת מק"י בכנסת, כי הדברים של ראש הממשלה בן-גוריון, ששודרו ברדיו אתמול בערב והבוקר, שכאילו המפלגה הקומוניסטית אירגנה או השתתפה בהתקפה על הכנסת, הם שקר ועלילה זדונית.⁸⁴ כשם שעצם המשא-ומתן עם ממשלת בון הניאו-נאצית הוכתב לממשלת בן-גוריון

82 ירמיהו מח 10.

83 ישעיהו מח 22.

84 ר' דברי ב"ג בנספח 10, עמ' 893-895.

על-ידי ממשלת טרומן, כן גם הושמעה הפרובוקציה האנטי-קומוניסטית של ראש הממשלה בהתאם לעצות ולאינטרס של השגרירות האמריקנית בישראל. עלילה ודונית זו של ראש הממשלה, המצוצה כליל מן האצבע, מהווה ניסיון נפל לחקות את אלה, שבשעתם ביימו נגד הקומוניסטים את עלילת שריפת הרייכסטג [ב-1933].

המפלגה הקומוניסטית מתנגדת התנגדות עקרונית לטרור אישי, שבו מאיימים מנהיגי "חרות". יחד עם זה, אנו מוקיעים בשאט נפש את הניצול של איומים אלה על-ידי ראש הממשלה למטרה של איום נגד המפלגה הקומוניסטית. אנו מאמינים בהמוני העם וביכולתם להיאבק מאבק המוני-פוליטי נגד מדיניות הבגידה של הממשלה ובעד הגנת השלום. הסתה אנטי-קומוניסטית היא הקדמה לניסיון דיכוי של כל יתר כוחות השלום במדינה. המפלגה הקומוניסטית קוראת להגנה על החירויות הדמוקרטיות של העם מפני המתנקשים בהם מחוץ ומבית.

ועתה בעניין השילומים: הצעת המשא-ומתן עם ממשלת בון הניאו-נאצית איננה טרנסקציה פיננסית, אלא אקט פוליטי בעל משמעות ישראלית ובינלאומית כאחד. זהו צעד פוליטי, המסייע בעקיפין ובמישרין להכנות המלחמה המבוצעות על-ידי שליטי וושינגטון ולונדון.

קימום הנאציזם הוא אחד הגורמים המכריעים המסכנים את שלום העולם. בלעדי צבא נאצי לא יוכלו בשום פנים מציתי המלחמה האנגלו-אמריקנים להתחיל במלחמת-עולם חדשה. אולם לחידוש כוחו הצבאי של הנאציזם קמה התנגדות אדירה של עמי אירופה. נוכח התנגדות זו נחוצה לממשלת טרומן ההכרה של ישראל בשליטי בון, כדי לתת הכשר פוליטי ומוסרי - יהודי וישראלי - לקימום הנאציזם ולישיבתם המשותפת של ממשלת אדנאואר עם ממשלות אירופה.

מנהיגי מפא"י מעמידים פנים וטוענים: "איוולת היא שהשילומים יביאו להכנסת גרמניה למשפחת העמים". "מה אנו יכולים להשפיע?" שואלים הם. אנו משיבים: כל עם יכול במאבקו להשפיע על כפות המאזניים. כן, למשל, הננו עדים לכך, שהתנגדות עם מצרים לשלטון הבריטי סיכלה לתקופה הקרובה את ביצוע תוכנית הגוש המזרח-תיכוני.

אנו מאשימים אתכם, חברי הממשלה, בצעד פוליטי שמטרתו העיקרית היא עזרה לקימום הנאציזם. אנו מאשימים אתכם, חברי הממשלה, בצעד פוליטי המסייע להצית מלחמת-עולם שלישית. את עצם ניהול המשא-ומתן וכן את התאריך של המשא-ומתן הכתיבה לממשלת בן-גוריון ממשלת טרומן. ממשלת אמריקה לוחצת שההכרה של ישראל בבון תבוא בחודש ינואר דווקא.

לשם מה הם נחפזים בלחץ זה על ישראל? לשם מה אתם, חברי הממשלה, נחפזים כל-כך לעשות את מבוקשה של וושינגטון? הסיבה היא שבאמצע פברואר עומדת להתכנס מחדש מועצת הגוש האטלנטי התוקפני, ושם זוממת ממשלת ארה"ב לנסות

לשבור את התנגדות עמי אירופה לקימום גרמניה הנאצית. אנו מתנגדים למשא-ומתן עם אדנאואר מפני שמטרתו היא סיוע לשיתופו של הפוטנציאל הנאצי, הגורם הרצחני והתוקפני ביותר בתוך הברית האטלנטית האנטי-סובייטית.

הדיבורים על שילומים הם הסוואה. אנו שואלים: מדוע שתקה ממשלת ישראל שלוש שנים בעניין זה? מדוע נזכרה בשאלה זו רק עכשיו? הדיבורים על שילומים נועדו להסוות את המטרה האמיתית של המשא-ומתן, שהיא תמיכה רשמית של ממשלת ישראל בהכנותיה הצבאיות של גרמניה המערבית לְרִוּוּשׁ ולתוקפנות מחודשת.

מנהיגי מפא"י מעמידים פני תם ומעזים לדבר על שלטון אדנאואר כשלטון של דמוקרטי נוצרי. לא, רבותי, בראש השלטון של גרמניה המערבית עומדים לא דמוקרטים ולא נוצרים; בראש הצבא והמשטרה ובמשרות גבוהות של הממשלה בגרמניה המערבית עומדים נאצים ותיקים, בעלי עבר עקוב-דם. ארגונים אנטישמיים פועלים שם בגלוי ועיתונים אנטישמיים מפרסמים שם בגלוי את הסתתם הגועית. ממשלת אדנאואר מבצרת את הכוח הצבאי של הפשיזם שנועד להיות חיל חלוץ במלחמת-עולם שלישית.

עוד בטרם קיבלתם את השילומים מסיתים אתם, חברי הממשלה, נגד ממשלת גרמניה המזרחית, שכאלו לא הגיבה על תביעות השילומים. אנו חוזרים ומדגישים, שבגרמניה המזרחית שולטים אלה שנקבו במשך שנים בבתי הסוהר ובמחנות הריכוז של היטלר. בגרמניה המזרחית הוקעה האנטישמיות כפשע פלילי. שם עוקרים בהתמדה את הפשיזם מן השורש.

לאלה השואלים מדוע לא הגיבה בריה"מ בעניין השילומים, אנו מוכירים שמדיניות עקירת הנאציזם והפשיזם המבוצעת על-ידי השלטונות הסובייטים – זהו אחד הפיצויים החשובים ביותר לעם ישראל ולמדינת ישראל.

כנסת ישראל חייבת להרים את קולה בעד הדנאציפיקציה של גרמניה ובעד הענשה מלאה של הפושעים הנאצים. את הפיצויים הממשיים ייתכן שאפשר להשיג לא על-ידי הכרה ביורשי היטלר, אלא בדרך של כפיית שילומים על גרמניה על-ידי ארבע מעצמות הכיבוש על יסוד הסכמי פוטסדם שנחתמו ביניהן עם תום מלחמת-העולם השנייה.

אחדים מדוברי מפא"י לועגים בציניזם להזכרת זוועות היטלר ולהזכרת צוואת קורבנות הפשיזם. כאשר מדברים על ההכרה להיאבק על השלום, עונים הם: "זהו קומאינפורם". כאשר מדברים על ההכרה למנוע בעד קורבנות חדשים של הפשיזם – עונים הם: "זהו אינטרס בריה"מ". אינכם יכולים להשתחרר אף לרגע אחד מסיוט האנטי-קומוניזם שהיה והינו דגלם של אויבי השלום ואויבי ישראל. נעלה מכל ספק הוא, שכל קורבנות הפשיזם, עשרות המיליונים המתים, מיליוני המיותמים והשכולים רצו בדבר אחד – הם רצו למנוע מלחמת-עולם חדשה.

אנו מאשימים אתכם, חברי הממשלה, בכך שעל-ידי ההכרה בממשלת אדנאואר

הנכם רוצים להשכיח את אסון העם היהודי. עם ישראל לא ישכח את ששת מיליוני הקורבנות היהודים ואת עשרות מיליוני הקורבנות של העמים האחרים וייאבק נגד התוכניות לשואה חדשה.

מנהיגי מפא"י טוענים נגד הצירוף של הרב נורוק ומפלגות השמאל בהתנגדותם למשא-ומתן עם הממשלה הניאו-נאצית בבון. אנחנו עונים לכם, כי אתם, חברי הממשלה, מובילים לצירוף הטמא ביותר בתולדותינו, אתם מובילים לצירוף של הרמטכ"ל הישראלי עם הגנרל הנאצי גודריאן במיפקדה האטלנטית ובסניפה היסטיוני. אין לממשלת בן-גוריון ייפוי-כוח לנהל משא-ומתן עם יורשי היטלר. בתוך מפא"י עצמה ישנם אלפים רבים המתנגדים למשא-ומתן זה והמבינים את סכנותיו הפוליטיות. בעניין השלום אתם, חברי הממשלה, אינכם מייצגים אפילו את חברי מפלגתכם. היננו משוכנעים כי רובו המכריע של העם, ובתוכם המוני חברי מפלגות הקואליציה, מתנגדים להכרה בממשלת בון הניאו-נאצית. רובו המכריע של העם, ללא הבדל השקפה פוליטית והשתייכות מפלגתית, מאוחד בעניין ההתנגדות להכנות המלחמה, מאוחד בשאיפתו לשלום. בשאלה זו, הקשורה עם הכנות למלחמה חדשה, הרוב הנוכחי בכנסת איננו מבטא את הרוב בעם. אנו דורשים לא להכיר בממשלת בון. אם ממשלת בן-גוריון תעז לנהל משא-ומתן עם יורשי היטלר, אם הממשלה תתן גושפנקה ישראלית לקימום הנאציזם, היא תעשה זאת על דעת עצמה ועל דעת סטייט-דפרטמנט האמריקני, אולם לא על דעת עם ישראל. עם ישראל לא יהיה במחנה אחד עם הפשיסטים הגרמנים ולא עם פשיסטים מכל עם אחר, ויתנגד להכנות המלחמה נגד בריה"מ, מבצר השלום.

אנו נוסף לגייס את העם נגד הצעת השותפות של בן-גוריון עם הנאצים. המפלגה הקומוניסטית משוכנעת בכך שבמאבק פוליטי המוני יצליח עם ישראל לסכל את מדיניות הממשלה להעמיד את מדינת ישראל במחנה אחד עם הפשיסטים ועם אדוניהם האמריקנים מחרחרי המלחמה.

יחזקאל הן (מפא"י): אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. הפרשה הנוראה שאנחנו עומדים בה הלא מדברת בקול כל-כך ברור ומשמעותה היא כל-כך מובהקת ובדוקה, ובכל זאת מה רבים הסירוסים. מה אומרת פרשה זו? גרמניה לא היתה כמהפכת סדום, לא המטירו עליה מהשמים אש וגופרית, וגם ידי האנשים לא זרעוה מלח - לא במערב ולא במזרח. רק על-ידי סירוסים אפשר להגיע לכך שיש לנו משען אחר בעולם. אין לנו אלא המדינה הזאת, אשר כדי לבצר אותה צריכים אנו למסור את נפשנו, את נשמותינו ואת כל כוחנו. רק על-ידי סירוס אפשר לומר שיש משום הרכנת ראש אם אנחנו דורשים מהרוצח את רכושנו שנגזל, אם אנחנו ברוש זה רוצים לבנות את הארץ שהיא המקלט היחיד. היתה שעה שכל העולם, גם המזרח וגם

המערכ, שתק ואמר הן למעשי היטלר. הלא בשנת 1939, בשעה שנחתם החוזה הידוע בין ריבנטרופ ובין מולוטוב, היה זה כבר אחרי חוקי נירנברג, אחרי שהושפל כבוד ישראל, אחרי גירוש ז'בונשין⁸⁵ של היטלר, אחרי כל מעשי הטירוף. לא היה אז שום ספק שכאשר תפרוץ מלחמה עם ישראל יושמד. ובכל זאת, המעצמה הגדולה [בריה"מ] כרתה ברית עם היטלר. אבל גם אחרים לא היו טובים ממנה.

מה אומרת לנו פרשה זו? האם אנחנו נעשה באמת את מלאכת ה' רמייה אם נדבר על כבוד ישראל המחייב אותנו, כביכול, לא לבוא במגע ישיר עם הגרמנים? מה זה מגע ישיר? כאשר אדם חונק אותי ואני מתפתל ונאבק ורוצה להיפטר ממנו, האם מגע ישיר זה פסול? זהו המגע הישיר ההיסטורי הישראלי של משה עם פרעה. איך אפשר כך לבאר את המגע הישיר, כאשר רוצים להוציא בלעם מפייהם ורוצים לבנות מבצר תקווה ואמונה כדי לעמוד במבחן של אויב, והרכוש המושב ייתן לנו כוח להילחם? האם אנחנו יכולים להשלוח עצמנו בדבר שאין לו כפרה?

אין להתווכח עם אלה שניסו להגן על כבוד ישראל, ואמרו שעושים את הדבר על-פי פקודות של הסטייט-דפרטמנט. אלה הן מליצות ששום איש בעל היגיון אינו יכול ואינו מסוגל להאמין להן. אנשים שראו בעין טובה את רצח יהודי חברון, את רצח יהודי צפת בשנת 1929, באים עכשיו להגן על כבוד ישראל. באיזה עולם אנחנו חיים, שעכשיו באים אנשים אלה ובפני קהל ועדה מנסים לסלף את הדברים עד כדי כך? האם ממשלת ישראל חשודה על כך שהיא מרכינה ראש? ממשלה זו, אשר לימדה אותנו לזקוף את קומתנו ולהרים ראשו בלי זיופים ובלי סילופים, אלא בנאמנות להגן על מדינת ישראל הנאבקת על קיומה.

מה הסכנה של השילומים? האם אדם שחושב באמת על כבוד ישראל, יכול לראות בזה פיצויים, כפרה וסליחה? איזה קשר יש בין זה לזה? ידועה היטב תפיסת עם ישראל במומנטים כאלה. ידוע מה שחנניה מישאל ועזריה אמרו לנבוכדנאצר: "מלך אתה עלינו למיסים ולארגוניות, אבל לעבוד עבודה זרה אתה וכלב שוויים"⁸⁶. זהו היחס של עם ישראל, שלעולם אינו יכול להשלים עם עמלק, שלעולם אינו יכול לסלוח ולא יסלח. אבל אין להסיק מזה מסקנה שאסור לקבל חזרה את הרכוש השדוד, ושיש בזה, חס וחלילה, חילול שמות הקדושים. החילול הגדול ביותר הוא להעלות מחשבה זו על הדעת.

ישנם פה אנשים המיתממים ומעמידים פנים ושואלים: מה נאמר לבנינו? נאמר לבנינו מה שהציונות תמיד אמרה להם: דעו כי אין לכם שום תקווה אחרת, שימרו על כבוד ישראל על-ידי בניין מדינת ישראל, שימרו על הגוף ועל הרוח, שימרו על

⁸⁵ בעיר פולנית זו שעל גבול גרמניה, הוקם מחנה ליהודים פולנים שגורשו מגרמניה מסוף אוקטובר 1938. לפי אומדן שהו שם 10,000-17,000 פליטים.
⁸⁶ במדבר רבה, ט"ו.

מפעלה שהוא היחיד ואל תבטחו בנדיבים, אל תבטחו באשליות שווא. כך לימד אותנו המשורר אשר אתמול חל יום הולדתו. "גם זה מוסר אלהים"⁸⁷. כל האשליות וכל השקר הזה שדווקא במזרח כל האנשים צדיקים, והם הרקיבו בבתי הסוהר – יש רק להתפלא על תחיית המתים, שאנשים אשר הרקיבו בבתי הסוהר קמו לתחייה, ואחד מאלה אשר כאילו הרקיב בבית הסוהר ניהל את המצור על סטלינגרד (שמואל מיקוניס (מק"י): למי אתה מתכוון?) – ידוע למי הכוונה. ידוע למי מתכוונים כאשר אדם שחילל את כל קודשי ישראל, השפיל את תרבות ישראל והתכחש לשפת ישראל, עולה על במה זו להגן על כבוד ישראל. מי שמכיר את הייבסקציה ומכיר את כל פעולותיה, יודע מי מדבר כאן על כבוד ישראל (שמואל מיקוניס (מק"י): הייבסקציה שולטת בגרמניה? הייבסקציה תשלוט פה); (שר החקלאות והפיתוח ל. אשכול: לא תזכה לכך) – הייבסקציה הוא סרטן שפגע בחלק של הגוף היהודי (קריאות מספסלי מק"י) – באוגוסט 1939 נתגלה כבר הנאציון ככל מוראותיו ופרצופו השטני היה כבר ברור. ופה הודיע אחד מאנשים אלה לפני שבועות אחדים, פה, מעל במת הכנסת, שבראשית מלחמת היטלר [הם] היו נאמנים למפלגה הקומוניסטית ואמרו לא לעזור לאלה שנלחמו בהיטלר. זאת אמר מעל הבמה הזאת חבר הכנסת מיקוניס. הוא אמר: "על זאת תפארתנו, היינו נאמנים לקו המפלגה הקומוניסטית" – (שמואל מיקוניס (מק"י): נכון!).

מי שהסרטן הזה אוכל אותו אינו יכול לדבר על כבוד ישראל. המילים סובלות את הכל, אפשר לשמוע את הכל. אבל יש שקר כזה, שאי-אפשר להלמו. הם מעזים לדבר לפני קהל ועדה ולומר: "מגינים על כבוד ישראל" – אנשים אלה שהכפישו בעפר את כבוד ישראל ולעגו לתנועת תקומתו ואמרו שזה אימפריאליזם אנגלי, שכל ההתיישבות שלנו, שכל דם חלוצינו היו בפקודת הסטייט-דפרטמנט או בשירות האימפריאליזם האנגלי.

הנאציון גם מביא לידי כך, שהסרטן הזה פשה בגוף ווהי קללה גדולה הרובצת על עמנו. יחד עם הברכה הגדולה אנו מאוד מאוד מקוללים – מקוללים שבירושלים בשנה זו יכולים לשבת אנשים, שבכל תנועה מתנועותיהם הם משפילים את כבוד ישראל, מעוללים בעפר קרנו, מקוללים אם בירושלים יכולים להתנקש בבית הנבחרים, מנסים על-ידי טרור להשתיק את מצפונם של נבחרי העם, להשתיק את קולם. כן, קללה גדולה מאוד רובצת על העם הזה. אולם הציונות הזאת תציל את העם הזה מהקללה הגדולה והוא יהיה מבורך כאשר הוא בעצם ייעודו.

אין לחשוש מהשפעה על הילדים, על הבנים. זוהי ההשפעה החיובית ביותר – צריכים לבנות את העם הזה בארצו, וצריכים לגלות את כל האמת ואת כל התהומות, אבל לא לשם רווחים מפלגתיים, לא בשביל המזרח ולא בשביל המערב, אלא כדי

87 שם שירו של ח"נ ביאליק, הפותח במילים: "אכן גם זה מוסר אלוהים ותוכחה רבה".

לבנות את עצמנו. הילדים תופסים זאת יפה, כל מחנך יודע זאת. הילד בכל זאת מסולף פחות, לפעמים לגמרי אינו מסולף, והוא תופס. כמו שנתעוררה הציונות אצלנו בתקופת הילדות, זו היתה התחדשות בוקרו של ישראל. אל תעיבו את היופי של הבוקר הזה. צריכים לבנות – זוהי המצווה, זוהי החובה וזוהי האחריות, ואל נכסה את מערומי השקר במליצות על "כבוד ישראל".

כמה מילים בנוגע לאותם האנשים, שבאמת מתוך כאב גדול קשה להם לדבר על שילומים. כל אחד מאיתנו יש לו הכאב הזה. האם יש אף אחד מאיתנו שאינו רואה את עיני הילדים שמתו ברעב בטרנסניסטריה? האם יש משפחה אחת שלא שְׁכְּלה? האם איננו רואים אותם? האם איננו רואים אותם מובלים לכבשני האש? אולם למה זה מחייב אותנו?

זה מְצוּוה את דרך הציונות, שלימדה אותנו לראות הכל, לראות בעיניים פקוחות ולבטוח בשר האומה שלנו – לבטוח בשר האומה, לא בדברי שקר של מליצות ולא בדברי כזב של אוריינטציות שונות – מזרח ומערב – אלא שר האומה מכה על ראשו ומצווה אותנו לבנות את הארץ הזאת. שום כפרה לרוצחי ישראל! שום כפרה, שום סליחה (עזרא איכילוב (הציונים הכלליים): וזו איננה מליצה?) – אלא להוציא את בלעם מפיהם כדי להשתמש בו לבניין מדינת ישראל.

משה ארם (מפ"ם): כנסת נכבדה. ובכן הצלחתם, חברי הממשלה, חברי הקואליציה – הצלחתם להסעיר את היישוב במדינה עד עומקי הנפש, הצלחתם לתת נשק בידי מחדשי הסיסמה "רק כך" [של אצ"ל], הצלחתם להרחיב את הקרע בין דעת הקהל ורגשותיו מכל החוגים, אף מחוגי הקואליציה, לבין הממשלה וחשבונה הקר, "הרציונלי". העמקתם את הפירוד בתנועת הפועלים – פירוד רווי סכנות לכל מה שנוצר וקם – קוממתם את המוני העם הפשוטים בתפוצות ללא הבדל מפלגה והשקפה פוליטית, הזועקים: "אל יהיה שום מגע עם עמלק", ניסיתם אפילו לאנוס את מצפון חבריכם בקואליציה ולכוף עליהם הצבעה מחייבת. לשם מה עוללתם לנו, לכולנו, גם לכם, את כל זה?

ועכשיו אתם באים ותובעים אישור למעשה שאין לו כפרה – אם הוא לא יימנע, אם לא נצליח למנוע את ההרפה והאסון ולהציל את כבוד כולנו, גם את כבודכם. תשובתכם היא: "אכן, מגע עם הרוצחים הוא פסול ומאוס, אך חייבים אנו להוציא את הגולה והשוד מידיהם ואין לנו ברירה אלא לשבת עם ממשלת בון לאחר שפנינו לארבע המעצמות ולא נענינו". הצירוף הזה של חובת הצלת הכסף עם ההכרה, כביכול, לשאת-ולתת עם ממשלת בון, הוא צירוף כוזב ביסודו, משום שגם אילו הצלחתם להציל בדרך זו חלק מן הגזל, החלק הקטן ביותר גם לפי דבריכם, הרי מה שאתם עומדים לתת תמורת הצלה זו – עלולים לתת, תהיו נאלצים לתת – הוא לאין

ערוך יותר קובע ומכריע בגורל המדינה ועתידה. אתם מקווים לקבל רכוש, ואתם תתבקשו ותצטרכו לתת את הנפש. אתם תובעים מממשלת בון דמים, ואתם תתחייבו לתת דמים, אך דם ממש, דם בנים ובנות. את דמו של העם כולו כבר יקחו המרצחים ביום שואה, בלי הסכמתכם.

האם אתם מתכוונים לכך? ודאי שלא. אך לא הכוונה תקבע את המדיניות שלכם, אלא המדיניות תוליד, תצמיח ותכשיר גם את הכוונה. ביולי 1949 עמד רובר שומן⁸⁸ באסיפה הלאומית של צרפת והכריז: "אין לנו חוזה שלום עם גרמניה. אין לה ואסור שיהיה לה צבא. גרמניה באמנה האטלנטית? לעולם לא!" ובאוגוסט 1949 עמד ז'יל מוק⁸⁹ על הבמה בעיר סֶט והכריז: "אילו היינו משלבים את גרמניה במועצה האירופית, היינו נותנים לה את האפשרות להודיין על מנת שהיא תהרוס אותנו – היינו פשוט מטורפים". ואכן הם נתגלו כמטורפים: את גרמניה משלבים, את גרמניה מוזיינים.

ואם נניח שכוונתם היתה טובה – ואתם הרי אינכם מפקפקים בכוונתם הטובה – הרי בא ההיגיון של מדיניות מלחמה והוא קובע ומעצב את הכוונה. כיצד יעלה על הדעת שאנו ניתן לכם ליהפך לשומנים, לז'יל מוקים, כדי לקבור את כולנו תחת נטל החרפה והקלון ותחת נטל שיתוף הפעולה עם ממשלה פשיסטית-נאצית?

חבר הכנסת לבון טוען: בין שנרצה ובין שלא נרצה, יקום הצבא האירופי והגרמני בתוכו (פנחס לבון (מפא"י): לא. אין זה תלוי בנו) – ואם אומנם עומדים להקימו, צעדנו אינו מעלה ואינו מוריד. זוהי הנחה כוזבת ופטלית. אני מקווה שגם בלעדיו לא יקום הדבר. עמים לא יתנו שהוא יקום, מתנגדי מלחמה לא יניחו שיקום, תנועות שיחרור ושולם לא יניחו שיקום, אימת בריה"מ וצבאה לא יניחו שיקום. אך דווקא משום שקלוש הסיכוי, גבר הייצר והפיתוי להסתכן בהרפתקה. למפייסים את הנאצים נחוץ מאוד להסיר כל מכשול מוסרי ומדיני בעיני עמיהם-הם. הכשר יהודי, "סולחה" יהודית לנאצים – וקשרים עם ממשלת בון היא "סולחה" – זוהי תרומה עצומה למלחמה הפּוֹרְוֹנְטִיבִית [נגד בריה"מ], להכשרת הרוחות והלבבות. אכן, עוד לא ברא השטן נקמה כזו בנו: עם הטבוחים והשרופים יסייע להכשיר את הנאצים לטרקלין דרך מדינת ישראל.

נכון, אנו רק חוליה חלשה בשרשרת המדיניות הבינלאומית, אך כבר הוכח לא פעם שהשרשרת ניתקת ונשברת דווקא בנקודת תורפתה – בגלל החוליה החלשה ביותר. כלל זה נבחן ונתאמת במהפכת אוקטובר, משום שהבורגנות הרוסית היתה

88 רוֹבֵר שוֹמֵן (1886–1963). מדינאי צרפתי. ראש ממשלה 1947–1948; שר חוץ 1948–1952. ב-1950 הציע הקמת מאגר אירופי לפחם ופלדה ("תוכנית שומן") שהוגשה ב-1952 והיתה יסוד לשוק האירופי המשותף.

89 ז'יל מוק (1923–1985). מדינאי צרפתי סוציאליסט. יהודי. שר בממשלות צרפת מ-1945. סגן רה"מ 1947–1950; שר ההגנה 1950–1951; בעל עיטור "צלב המלחמה" בשתי מלחמות-עולם.

החוליה החלשה ביותר בעולם הקפיטליסטי. כלל זה נבחן ונתאמת במאבק השחרור שלנו. דווקא אנו, החוליה החלשה ביותר בתנועות השחרור הלאומיות, פתחנו את תקופת המאבק בשלטון הזר במזרח הקרוב – ויכולנו. כלל זה שריר וקיים גם לגבי הניסיון הבלתי־פוסק להכניס את גרמניה המערבית המנואצת מחדש לתוך משפחת העמים ברוב פאר והדר. בין אם נצליח למלא את התפקיד של בולם, בין אם לא נצליח במלואו, אך כל מהותנו ויישותנו וקיומנו זועקים אלינו להמשיך את השרשרת שלנו, למעננו ולמען האנושות, לבער זוהמה וטומאה. על כך זועקים אלינו דמי אחים מן האדמה: עשו הכל כדי לבלום, עשו הכל שלא יישאר זכר לנאציזם ולפשיזם. מנדט זה, חבר הכנסת לבון, ניתן לי ולך והוא כתוב וחתום במגילת האש של הכבשנים. ואתם, בידועין או שלא בידועין – אני רוצה להניח שלא בידועין – מעמידים את האומה והמדינה לשרות הפוך: להקל, לסייע, לורז את האישור למזימה שמחר תאכל אותנו ואת העולם כולו בשלהבתה הטמאה. ואם ברגע האחרון אנו מנסים למנוע מכם כישלון, אתם באים ומטיחים בפנינו: "הם מוכנים להשאיר את הגזל בשם ציוניים זרים. הם כבר היום מוכנים לסלוח ולוותר על חלקה של גרמניה המזרחית בגזל ובשוד". אין סילוף ודיבה גדולים מזו. אנו נתמוך בכל מאמץ שהגזל יוחזר ובלבד שלא נשלם בעדו בחיינו־אנו ובאפר מתינו, בכבודנו־אנו ובכבוד אלה שציון לנו את החיים וגם את חובת המאבק עד חורמה נגד תחיית הפשיזם והנאציזם. אנו נעודד ונתמוך בכל תביעה שגרמניה המזרחית תחזיר כל מה שמגיע לנו. דווקא מפני שאנו מעריכים את מאמציה לכינון משטר אחר, דווקא משום שבגרמניה המזרחית הולכים ועוקרים את שורשי הפשיזם, אם כי עדיין מרצחים מהלכים בה ועוד יהלכו זמן רב, דווקא משום שנאצי ופשיסט חייב שם לשתוק, להעלים את עברו או להוקיעו כחטא ופשע, בשעה שבגרמניה המערבית הוא מעלה אותו על נס, ובזכותו הוא עולה – דווקא משום כך נדקדק עם גרמניה המזרחית יותר ולא נלאה לתבוע מבריה"מ, הקשורה איתה בקשרי ידידות, שגרמניה המזרחית תשמש אות ומופת ביחסה ליהודים בהיענותה לתביעת מדינת ישראל, בהחזרת הגזל והשוד, בהחדרת ההכרה בעם הגרמני שאין לו ולא תהא לו תקומה כל עוד לא יישא במלוא האחריות ויכפר על פשעיו נגדנו. מגרמניה המזרחית לא נקבל אתגן, כי הם נתבעים ונותנים מה שאנו דורשים: פירוק הזיון של גרמניה כולה, עקירת הפשיזם, חיסול אספקת "לִנְדֶסְקֶנְכְּטִים" [גרמנית: שכירי חרב] גרמנים לתבערה עולמית. אבל אתם מציעים לנו מפגש עם גרמניה המערבית, והרי פירושו שאנו נכפר על פשעיה ונכשיר אותה לברית. ודאי, לא נשחרר אותה מן החובה להתחזר את הגזל. אך אם אין־אפשרות לנהוג בה כפי שנהגו מעצמות הכיבוש המערביות, נטיל עליהם את האחריות, נתבע מהם – כי הם מפטמים אותה, הם מזרימים אליה הון ואון. גם אם לא נענינו עד עכשיו, נתבע, נחזור ונתבע, נסעיר בתוכם את דעת הקהל, נגייס

כתוכם את המיטב והישר – וניענה במוקדם או במאוחר. אך מגע איתה, כדי שנקל להפעיל את הגרזן על ראשנו, על ראש העולם כולו – לא ולא.

אינני אומר שמכרתם את גופנו, את גוף מדינת ישראל. המדינה ועצמאותה לא יעמדו למכירה פומבית, אפילו סרסור לדבר עבירה לא יצליח לבצע מזימה זו. אך אתם הולכים ומצמידים את עצמכם, את מדיניותכם, למחנה המחייה ומטפח את הקלגסים הנאציים, וגוף נצמד נקנה במשיכה. יש חוק של גרוויטציה גם בחיים המדיניים, והוא לא יפסח עליכם, בין אם תרצו בכך או לא. המשא-ומתן עם ממשלת בון הוא אחד החוטים המכריעים בעניבת חנק זו. איני אומר שאתם רוצים למכור את נשמתנו, את עצמאותנו הרוחנית מתוך כוונה תחילה. אך כל הבא במגע עם הטומאה ומתפשר איתה – מקבל טומאה ונעשה שותף לה (פנחס לבון (מפא"י): זכור זאת יפה) – המשא-ומתן עם ממשלת בון, עם היורש והממשיך של אבי אבות הטומאה – היא הגלישה המסחררת ביותר לדרדור אל מחנה הטומאה. כלום עד כדי כך אתם מוכי סנוורים, שאינכם רואים את התהום הפעורה שאליה אתם דוחים בלהיטות כזאת את המדינה? אנו זקוקים לכסף, להרבה כסף. ודאי. עוד לא היתה מדינה שתיקח על עצמה יעוד כזה – להעביר עם מפוזר ומפורד למולדת, למזג שבטים לעם, לשפְנו, ליישבו, לקיימו בכבוד ולהקנות לו רמה תרבותית גבוהה, והכל במדינה המשוועת עדיין כולה לפיתוח, לאיכלוס צפוף ומהיר, לגילוי אוצרות גנוזים ולניצולם המלא לטובת הכלל הלאומי. כן, זה מחייב אמצעים עצומים, אך לא כסף המטהר ממזרים נאציים, לא כסף המעלה סרחון והמבאיש את המדינה והעם. בכסף זה לא ניבנה. המכשיר "הרציונלי" הזה ירעיל את מהותה של המדינה – "אירציונליות" זו, שבלעדיה נשמת הקרקע מתחת רגלינו. איני מדבר כבר על עצם האשליה, שגרמניה של אדנאואר תנהג בנו אחרת מכפי שהיא נהגה כלפי בעלי החובות האדירים שלה. גם פירווי הגזל שהיא תבטיח ישמשו מכשיר לסחיתות מדיניות, ועוד תקויים בנו הנבואה המרה והקודרת: "נמכרתם בלי כסף".⁹⁰

ולבסוף: אתם טוענים לדמוקרטיה צרופה, לחופש המצפון וההכרעה. אדרבה, הביאו את הדבר לפני כל היישוב, העמידו למבחן כל אורח בישראל. הכריזו על משאל עם. יבוא וישפוט העם כולו, יבוא ויכריע. וכאשר יכריע – כן יקום. העבירו את האחריות מעליכם על כולנו, העבירו את האחריות מחברי הכנסת על כל העם. נכריע בכבוד ואל נוכרע בקלון.

שמחה בכה (הציגנים הכלליים): אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. היה יסוד להניח שבנושא כה עדין ורגיש כבעיית השילומים נשתדל כולנו, ללא יוצא מהכלל, לרסן את עצמנו בביטוי ובצורה. בויכוח זה מרחף בבית צל נסתר המחייב אותנו

90 לפי "כי כה אמר יהוה: חינם נמכרתם ולא בכסף תגָּלוּ", ישעיהו נב 3.

להנמיך במקצת את קולנו ולומר את הדברים הכאובים ביותר ברוח שקולה ושקטה. אולם קרה אחרת. אני מצטער מאוד שאני מוכרח לסטות בפתח דברי מהטון שאני רוצה לנקוט בו להבא, כי אני חייב דברי תשובה לחבר הכנסת לבון. הקנצלר הגרמני בילוב⁹¹ אמר פעם: "מדיניות אינה אומנות, היא אמנות". אסוציאציה של משפט זה התגלגלה בפיו בצורה משונה במקצת בוידוע על המזון.⁹² מה הטעם בדבר כשאתה מעלה שוב ושוב את הגיחוך שבקואליציה בין הרב נוריק, חבר הכנסת וילנר וברנשטיין? אני רוצה לשאול אותך: מדוע מותר לך ולחברייך להופיע יחד עם וילנר בחגיגות [אחד במאי] כשמדובר הוא על הפגנות המעמד נגד כסף יהודי, ומדוע אסור לנו להצביע איתו כשמדובר על כסף גרמני? דיברת על מוסר ציבורי. אביא דוגמה שאיני יכול לדבר עליה בשוויון נפש: שלושם הופיע בעיתונך מאמר הגובל עם זוועה, האומר כי חוגי "הציונים הכלליים" תמכו על-ידי עזרה כספית ב"תנועת החרות" כדי לארגן את ההפגנות. אני מבין שבפוליטיקה מותר הכל, אבל מדוע אתה מדבר על מוסר? אין בזה לא רק מוסר ציבורי, אלא אפילו לא מוסר פרטי.

חבר הכנסת רימלט הביא כאן תורה יהודית שלמה, האומרת שקיים גורם הנמצא למעלה מן השכל – ולא בניגוד לשכל, שרת העבודה. על זאת גם אמר ביאליק: לולא המשתגעים, היה העולם נחרב.⁹³ זוהי תורתו של האר"י בסיפור על קבלת שבת בירושלים,⁹⁴ וביטוי הפילוסופי ניתן בפי ברגסון.⁹⁵ אנו נבנינו על תורה זו. מה היתה כל ההתיישבות – שכל? מה היה המאבק, מר ריון? מלחמת השחרור היתה דבר שבהיגיון? אני אומר: ייתכן שהתורה הזאת עלולה לעמוד בניגוד גמור להשקפת העולם שלך. חבר הכנסת רימלט לא הצליח לשכנע אתכם באי-רציונליות, אולי נעשה אנו את החשבון הרציונלי הקר.

אני מניח לרגע קט דבר שלגבי דידי הוא אבסורד, אבל אצלכם הוא כמעט חוק, דבר מאוד היפותטי: אני אומר שכל מילה באיגרת אדנאואר היא אמת ויציב, אם כי כל השכל שלי מתנגד לכך, ואם כי כל האנשים המדברים על שכל צריכים ללמוד, והרי למדנו: הוצאו אובליגציות בתוכניות יאנג וריהם,⁹⁶ בזמן שעל גבולותיה של

91 ברנהרד פון-בילוב (1849-1929). מדינאי. ראש ממשלת גרמניה 1900-1909. נקט מדיניות חזן תקיפה שהולכה לבידוד גרמניה.

92 ב-10.9.1951, בדיון בכנסת, אמר שר החקלאות לבון: "אני מרשה לעצמי להגיד שהנהלת ענייני המזון במדינתנו איננה עניין של מדע. זהו עניין של אמנות" (דברי הכנסת 10, עמ' 23-24).

93 "לולא המשתגעים נשאר העולם חרב", הרמב"ם (אדיר כהן, ספר הציטטות הגדול, עמ' 586). לא אותר.

94 אנרי לואי ברגסון (1859-1941). פילוסוף צרפתי ממוצא יהודי. נודע בתיאוריה שלו על האבולוציה היוצרת של המהות החיה, הנמשכת והצומחת של היקום ("ההינף החיוני").

96 ב-1929 עיבדה ועידת מומחים בפריס בראשות הכלכלן האמריקני אוון יאנג תוכנית חדשה לפריסת הפיצויים שהוטלו על גרמניה לאחר מל"ע-1. ריהם לא זוהה.

גרמניה עמד צבא שהיה נחשב אז כאדיר ביותר באירופה והוצאו אובליגציות בכל הוולוטות: בדולרים, בפונטים, בפלורנינים, באמריקה, באנגליה, בצרפת, בשוויצריה, בהולנד, באיטליה, בבלגיה ובשוודיה. אין מדינה בעולם שהיה לה קצת כסף ולא לוו ממנה. והרי דבר מוזר: עד גמר 1936, כאשר 70% מהסכומים היו צריכים להיפדות, הספיקה גרמניה לפדות 4.8% בלבד. אני אומר שוב דבר שבשבילי הוא אידיוטיות, ולא רק אבסורד: משום שאין אנו סולחים ומוחלים, יהיו הגרמנים לגבינו צדיקים ישלמו הכל. – מה אז?

ובכן, אני רוצה כרגע לעשות איתכם את החשבון הקר, את החישובים של "פרו" ו"קונטרה". מה יקרה אז? אינני מזלזל ב"פרו", אינני מזלזל בסכומים שייכנסו אם כי זה מגוחך ולמטה מכבודנו להגיד שזה יהיה ייצוב כלכלי. עוד מעט יגידו לנו שזה יהיה ייצוב המטבע. אבל זהו דבר גדול, ואם אנו יכולים להוציא עולים בחורף מהאזורים, שלא יטבעו בגשם ולא ישרפו בקיץ בצריפון – זהו דבר גדול מאוד ואינני מזלזל בו. אבל יש לי בקשה אחת: הביאו בחשבון גם את האימפונדרְפִּילְיָה. יש לנו חשבון עם ארבעה גורמים: עם העולם החיצוני, העולם היהודי, העולם הערבי והעולם הגרמני.

נתחיל מהעולם החיצוני. גם העולם הזה יש לו חשבון עם גרמניה, עם אותה מדינה שטיפחה את פולחן הכוח, שמיום היוולדה, בזמן הטוטונים, עסקה בחורבן בימי מסעי הצלב – במקום שדרסה רגל גרמנית היה חורבן, אומה שכל שכניה לא יכלו לגור איתה – פולניה צרפת, אוסטריה – מדינה אשר טיפחה את התיאוריה של בהמיות אדם. בזמן המלחמה, בחפירות אל-עלמין, נמצא ספר של פילוסוף נאצי שאמר שהאדם הוא חיה, אמנם חיה יפה ביותר, אבל חיה. יש לעמים אלה חשבון עם אותו העם שטיפח תמיד – גם בתקופה שלא היו נאצים – את התורה שהכוח הוא מעל לחוק, שחווה איננו שווה את הנייר שחותמים עליו; אותו עם שהקומפוזיטור שלו היה וגנר ובספרות שלו שלט פלאטן,⁹⁷ ואת הפילוסופיה בשבילו חיבר ניטשה, ואת ההיסטוריה שלו כתב מומן.⁹⁸ זהו עם שאין לו אלוהים. קראתי את הספר "דְרֵרֵן אין קריסטו עמנואל קואינט" שכתב אדם אחד, גרהרד האופטמן⁹⁹ בזמן שהיה עוד גרמני טוב. מי שקרא את הספר הזה רואה כיצד מחפשת גרמניה אלוהים. כל "הטמפל-גזלשאפטים"¹⁰⁰ היו תחנות ריגול. ובכן, חשבון עם גרמניה – אבל להם יש גם חשבון אחר. ואני אומר: החשבונות האלה שלנו אינם

97 המשורר גרף אוגוסט פון פֶּלְטֵן (1796-1835).

98 תאודור מומן (1817-1903). היסטוריון בכיר של האימפריה הרומאית. חתן פרס נובל 1902. ליברלי בהשקפותיו. שלל בפומבי את האנטישמיות.

99 גרהרד האופטמן (1862-1946). מחזאי וסופר גרמני. חתן פרס נובל 1912.

100 "ישובי כת ה"טמפלרים" הגרמנים בארץ-ישראל (ר' מסמך 39, עמ' 690 הע' 5).

זהים עם החשבוניות של העולם הגדול. לנו יש חשבון אחר לגמרי. ועכשיו צאו וחקרו: כאשר אנו מקבלים את השילומים – איזה נשק מסוכן ומרעל אנו נותנים בידי אומות העולם! כי הרי לא חשוב מה שאמרו שרת העבודה וחבר הכנסת ארן. אויבינו ידעו איך לשפוט אותנו לא לפי תכונותינו הטובות. למה ניתן בידיהם נשק אשר גם שונאים וגם קוֹנֵי־ידידים, אם יהיה הדבר נוח להם, יגידו: העם הזה מכר את עצמו. אינני מסכים לדבריו של שר החוץ שאמר בנאומו בשבוע שעבר בבית דגן: "העולם לא יתן לנו כסף אם נסרב לקבל שילומים". אני חושב שיהא רציונלי אם אגיד כי ההיפך מזה הוא הנכון. העולם הזה יתעורר בכבוד כלפי העם היהודי ויגיד: הנה מדינה ענייה וקולטת עולים, העומדת במאבק כלכלי קשה, ובכל זאת כאשר הדבר נוגע לנשמתו של העם – הם סירבו לקבל.

הגורם השני הוא העולם היהודי. אין לי צורך לדבר על הנוער. אינני יכול להישמע לעצתו של שר התחבורה פנקס – לספר לילדתי את הסיפור שהוא סיפר אתמול. הנוער לא יבין אותנו. גם העולם היהודי בארצות הגולה לא יבין אותנו. לא יבינו זאת היהודים האמריקאים, לא יבינו זאת היהודים באירופה. כנגד זה הם יבינו: עם שנחנק בצנע – הנה הציעו לו שילומים והוא סירב. איזו השפעה מוסרית עצומה תהיה לכך! ואני שואל אתכם: מי, אם לא הכנסת, מי, אם לא מדינת ישראל? ואם זהו בית מקדש, כפי שהתבטא חבר הכנסת לבון – מי אם לא בית מקדש הזה ישמור על הכבוד? שוב אינני מסכים להגדרה של שר החוץ האומר: "מה שמותר ליחידים ולארגונים מותר גם לנו". זהו עניין אחר. אילו ידעתי שישנו גורם אחר, יהודי ובעל משקל, היכול לשאת את המשימה הזאת, הייתי אומר למסור לו. אולם אין אחר.

הדבר הזה הוא בעל ערך גדול גם לגבי עמי המזרח התיכון. חלק מהם מצפה ומקווה שהמדינה תבוא לידי התמוטטות כלכלית; ואיזו השפעה בארצות הלונט תהיה לכך כאשר יגידו: הנה, אתם רואים מה קרה? הם יבינו את מדינת ישראל ואת היסוד שעליו נוסדה.

אבל הגורם החשוב ביותר, אם כי הדבר עלול להיראות מוזר, הוא העולם הגרמני. והרשוני, חברי הכנסת, להגיד מילים אחדות שאני מבקש לקבלן ברצינות. יהיה זה אולי מגוחך, אבל אני מוכרח להגיד שאני משתייך לאותו דור ולאותו סוג של אנשים האומר – בניגוד לחבר הכנסת ארן: לעולם לא! אני מאמין שישנם ערכים ניצחיים, וגם בתקופה זו של האטום, כאשר כל העולם הזה עלול להתפוצץ, אני מאמין שעוד יהיה טוב. אני, כיהודי, כאדם, רוצה וחייב להאמין שהאנושות תחזור פעם למסורת המבורכת של הליברליות האמיתית, ואני מאמין שגם ילדי גרמניה, אם יחונכו על ערכים תרבותיים ואם יוציאו ממוחם ומנשמתם את הערכים הבהמיים ואת החיה שבאדם – גם הם עלולים להשתנות. השינאה איננה נצחית. היא לגרמנים האלה מה לזכור. הנה, חבר הכנסת סנה יצא כבר לפני כמה שבועות בנאום שבו אמר:

"צריך לשכוח את העבר". אבל השיכחה שלו היא גיאוגרפית גרידא, רק ביחס למחצית גרמניה. אבל אם ישנם יהודים שאינם זוכרים – הרי הגרמנים בוודאי שלא יזכרו. מה התועלת בכל המוסר הזה וכל השבועות הללו? מי ישמע זאת בגרמניה? חונך שם דור שלא ידע כלל שהיה דבר כזה.

יהיה צורך להתפייס, רבותי, ולא רק בגלל שכך למדתי מאמי עליה השלום: "כשמדברים נדברים". הדבר שאתם עומדים לעשות היא טרנסקציה לשנים, והאם בכל שיחה שבה מדובר על הטרנסקציה אפשר להוסיף את המלים: "לא נשכח?" חבר הכנסת לבון אומר: "אם לא שילומים – נקמה!" אני מקבל זאת, לא בצורה שציווה שמואל הנביא, צורה של נקמת יד. עם כל אמוני במדינת ישראל ובכוחה של מדינת ישראל, אני חושב שכוחה ועוצמתה לא יעזרו לה לשנות במובן זה ולא כלום.

ישנה נקמה. לפני ארבע שנים דיבר חבר הכנסת שזר לגמרי אחרת על גרמניה. אני יכול לחזור על מה שאמר אז, והדבר היה מקמץ הופעה של מתנגד לשילומים. כאשר הוא הזכיר את טיטוס, רציתי להגיד: גם ביחס לטיטוס היתה נקמה. היתוש לא היה ולא נברא – רק משל היה. היו חכמי רפואה במדינת רומא שידעו להוציא יתוש; אלא שהיתה זו נקיפת המצפון שלא נתנה לטיטוס מנוח.¹⁰¹

אני רוצה להגיד מילה הנראית לכאורה כמילה ריקה: יכולה להיות נקמה אחרת מזו – שמשך דור שלם יקום נציג העם היהודי בכל ועידה בינלאומית שהגרמני יושב שם ויאמר: "אלה רוצחי עמנו". זה יהיה החינוך לדורות הבאים. זהו החשבון, כי לנו יש חשבון היסטורי. לכם יש חשבון אחר – איני מזלזל בו – חשבון הנובע מצורכי השעה.

אני מוכרח להגיד מילים מספר לנציגי הדתיים: לא התרגשתי בשעה שראיתי את ההתפוצצות הנפשית וההתרגשות שהוקראה מעל הנייר מפי חבר הכנסת חזני. איני יודע שום פסוקים, אולם דבר אחד ברצוני לשאול: הרי על כל דגל אתם כותבים: "השם ינקום דמו". משום-מה אתם מוסרים את כל המלאכה לריבונו של עולם, האם אסור לכם לקחת חלק בה?

מילה אחת לחבר הכנסת בנין: סיעתי יושבת פה באמצע ומפרידה בינך לבין החלק האחר של האולם, אולם אני אומר לך: איני מאמין כאשר אתה אומר כי היושבים באותו חלק של האולם הם פושעים וחוטאים. הם פטריוטים בדיוק כמוך. איני מאמין גם כאשר אומרים כי כל מה שאתה אומר אינו אלא תכסיס פוליטי. אולם אני אומר לך: איני יודע מה יקום ומה לא יקום במדינת ישראל, דבר אחד אני יודע – "Liberum Veto"¹⁰² לא יקום במדינה הזאת.

יכולני להשיב לדברי חבר הכנסת רוזן. גם לי יש ילדה שאיני רוצה לחנכה על

101 לפי המסורת, כשהתקבל טיטוס בהתלהבות בהגיעו לרומא אחרי ניצחונו ביהודה, "בא יתוש ונכנס בחוטמו וניקר במוחו שבע שנים" (מדרש איכה רבא, פתיחתא).

102 לטינית: זכות המוקנית לחבר בגוף מחוקק לפסול החלטתו, אשר על-פי החוק מחייבת הסכמה פה אחד.

שינאה. כאשר הילדה היתה בת ארבע לא יכולתי להסביר לה באופן מוחשי מה זה סבא, מה זאת סבתא ומה זה דוד אמיתי, לא מזויף. אולם יותר מדי דובר כאן בעניין זה. מי לא נטפל לקדושים הטהורים הללו? אני אומר: ינוחו בשלום על משכבם, נאמר רק "אמן" ונוציא אותם מגדר הויכוח.

אני פונה לאותם החברים בכנסת העלולים לעשות שקר בנפשם ולהצביע בניגוד למצפונם: ישנם רגעים בחיי האומה שמלאך ההיסטוריה מרחף על פני האומה הזאת (יונה כסה (מפא"י): תגיד זאת לחבר הכנסת ברנשטיין) – חבר הכנסת ברנשטיין אינו עושה שום דבר בניגוד למצפונו. הוא יצביע בלב שלם. "הציונים הכלליים" לא שיערו כלל שהבעיה תועמד בצורה כזאת. עובדה היא שאתם נקטתם את היוזמה להפיכת העניין לעניין של קואליציה ואפוזיציה. ישנם רגעים בחיי האומה שמלאך ההיסטוריה מרחף על פני האומה, כאילו הייתי שומע את שקשוק כנפי המלאך. אי ואבוי לאותה אומה, שאינה יודעת לפתוח את הדלת ולקבל את המלאך בסבר פנים יפות. אני פונה אל ראש הממשלה, שיש בו תחושה היסטורית עמוקה מאוד, שהיתה לו הזכות שמלאך האומה לחש סוד על אוזנו שלא יהיה רציונלי: ברגע זה חובתכם להוכיח כי כוח אמיתי אינו מתבסס רק על כוח פיסי. על החזק לדעת מתי להיות חלש. ולחברי הכנסת אני פונה ואומר: שום איש מאיתנו לא יעשה שקר בנפשו. אולם בקונפליקט הטרגי הזה, המפלג אותנו, אני רוצה להתפלל – כי לצערי איני יכול להיות בטוח, ואיני רוצה אפילו לקוות – אני רוצה להתפלל כי בשעה המכרעת תוכיח הכנסת הזאת, יוכיחו חברי הכנסת, שנצח ישראל לא ישקר.

מאיר ארגוב (מפא"י): כנסת נכבדה. אני אחד השכולים. כל משפחתי הושמדה, כמו עיני ראיתי את השרופים באש, את החנוקים, את הטבוחים. ולא היתה זו הפעם הראשונה. בימי חיי ראיתי את טבח יהודי אוקראינה, את גופותיהם הפזורים כדומן על פני השדות באין מקבר.¹⁰³ נפל בגורלי גם להיות פעם, בימי הפרעות והשחיתות, בין אנשי ההגנה [היהודית העצמית] ללא נשק, כשכל העיר זועקת משבר דמים ואין מציל. וזכיתי להיות בין לוחמי "הבריגדה" כאחד מ־30,000 מתנדבים יהודיים שזכו [במל"ע-2] להתנדב במערכה גלויה תחת דגל יהודי מול הקלגסים הרוצחים, וזכיתי להיות בין הראשונים שבאו [בתום המלחמה] למקומות הטבח להעביר שרידים ניצולים לגאולה, לחוף מבטחים. באותם הימים הנוראים, בשעה שהגעתי עם חברים אחרים [למחנה הריכוז] בְּרֶגֶן-בֶּלְזֶן, ראינו לפנינו תמונה מחרידה – עשרים אלף יהודים מתו שלושה ימים לאחר שחרור המחנה על-ידי צבאות בנות הברית, וקברותיהם של עשרים אלף יהודים אלה צויינו בשמות לועזיים מוסוויים, באותיות לועזיות, על שם ארצות מוצאם בלבד – כאילו לא יהודים נרצחו, כאילו לא יהודים.

103 במלחמת האזרחים באוקראינה (1919-1920) נרצחו שם בפרעות אנטישמיות כ-100 אלף יהודים.

נקברו בקברות ההם, אלא נתינים הונגרים, פולנים, צ'כים מכל מקומות פוזרי ישראל. רק אנו, כיהודים, יכולנו להבדיל חיש מהר שעשרים אלף קברים אלה, כולם כאחד, היו קברי יהודים.

מה מסמל הדבר? בזמן שבנות-הברית אשר לקחו חלק במלחמת-העולם השנייה הגישו את תביעותיהן לשילומים מגרמניה על הנזקים שנגרמו להן, תבעו ההונגרים, הפולנים, הצ'כים והרוסים לעצמם – בשם היהודים אזרחי אותן המדינות שנשחטו – את הרכוש שנגזל מהם. ובאותם הסכומים העצומים שקיבלו מן הגרמנים הממשלות של בריה"מ, צרפת, אנגליה, פולין, הונגריה, צ'כוסלובקיה, והממשלות של יתר ארצות ההשמה – סכומים שהגיעו לביליונים רבים – נכלל חלק גדול של הרכוש היהודי הנגזל. הם תבעו שילומים אלה מידי המרצחים בשם נתיניהם היהודים, ולקחו אותם לעצמם ולארצותיהם. כי ליהודים לא היה תובע קולקטיבי, לא היתה מדינה שתתבע בשמם.

אני שואל שאלה פשוטה מאוד: לאחר שקמה מדינת ישראל, מדוע אסור לנו לפענח את השמות שעל הקברים האלה ולדרוש בשם אותם היהודים הטבוחים חלק מהרכוש שנגזל? מדוע הרכוש היהודי שהחזירו הגרמנים לצבאות בנות-הברית, לממשלת בריה"מ, לממשלת פולין, לממשלת הונגריה או לממשלת צרפת הוא כשר, הוא מותר במגע, הוא כשר לשיקום ההריסות של בתי יהודי אוקראינה שאינם יותר שם, הוא כשר לשיקום פולין הדמוקרטית ברכוש של יהודיה שאינם שם עוד, הוא כשר לשיקום הריסות צ'כוסלובקיה בשם חלק מיהודיה שאינם שם יותר – ומדוע הוא טריפה ופסול וטמא כאשר תובעת אותו מדינת ישראל?

מניין שאבתם מוסר כזה, היכן למדתם מוסר כזה? מדוע זה אסור? אני שואל: מדוע אסור לדרוש מהרוצח שיחזיר לנו חלק מהרכוש? (מנחם בגין (תנועת החרות): הסכם עם הרוצח אסור לחתום) – אין הסכם, עוד אגיע להסכם שלך ולאבנים שלך (מנחם בגין (תנועת החרות): אלה האבנים שלי) – אל תתגאה בכך. שאלתי היא פשוטה: אילו מהלך הקרבות היה שונה ואילו כבשו צבאות רוסיה את כל גרמניה, ויכול היה לקרות דבר כזה, כפי שקרה שכבשו את הונגריה ואת פולין (תופיק טובי (מק"י): שיחררו) – נניח שאקבל את הנוסח שלך ואומר שאילו שיחררו הרוסים את כל גרמניה – אם אנקוט לשון טהורה ונפלאה זו – ואיתה את כל עם גרמניה (שמואל מיקוניס (מק"י): את גרמניה הם כבשו) – הסכימו קודם ביניכם אם זה היה כיבוש או שחרור. אילו כבשו הרוסים את כל גרמניה, אני שואל את הקומוניסטים היהודיים וגם את הקומוניסטים הגויים, אם אין הבדל ביניהם (שמואל מיקוניס (מק"י): אין שום הבדל) – אילו כבשו הרוסים את כל גרמניה כולה, אז בוודאי היו הקומוניסטים היהודים, אם כי אני מטיל ספק בכך, דורשים פיצויים ושילומים למדינת ישראל מגרמניה הלא-נאצית כולה. אז היה כל העם הגרמני אחד, הוא היה

ברשות הרוסים, וודאי היתה קמה ממשלה "טהורה" של אנשים שישבו בכתי הסוהר, ממשלה של הסוציאליסטים או של הקומוניסטים, של לוחמי החופש, והעם הגרמני הוזה היה בתחום מדינה אחת וממשלה אחת. האם אותו העם - העם הגרמני כולו - רצח או לא רצח? הוא אחראי לרצח או לא? (שמואל מיקוניס (מק"י): רצח) - אם רצח - מדוע לא ישלם? הוא צריך לשלם, ולפחות אותו החלק שניתן לקבלו.

חברת הכנסת וילנסקה באה ואומרת: הרוסים כבר עושים דבר טוב ליהודים, עושים דנאציפיקציה. הרוסים קיבלו את המכונות שם, קיבלו את הרכוש, קיבלו פיצויים, קיבלו שילומים, הוציאו כל מה שרק יכלו להוציא מגרמניה המזרחית - מה יש לרצות עוד? הם לקחו, אבל לא אנחנו! והשאלה היא מה נקבל אנחנו? באים ואומרים לנו: "לכם דבר זה אסור". מה שמותר לכולם - לקבל חלק מהרכוש השדוד - מדוע אסור לנו? (ישראל בריהודה (מפ"ם): מותר) - אם מותר, בל נהיה תועים בכוכבים. אם אתה בוחר לעצמך שיטה כזאת - הייתי אני בוחר בשיטה אחרת. אילו היתה אפשרות, שצבא יהודי ייכנס לברלין וייקח את כל שכיות החמדה, ייקח בלי כל משא-ומתן - הייתי בוחר בשיטה כזאת. אבל דבר זה אינו ניתן לנו. אפילו לחיילי הבריגדה היהודית ניתנה רק שהות של 24 שעות על אדמת גרמניה, כיוון שחיילי הבריגדה התחילו בפעולות נקם, ואז התעוררו כולם והוציאו את חיילי הבריגדה מגרמניה¹⁰⁴ (מנחם בגין (תנועת החרות): גם מר בן-גוריון התערב והוציא אותם) - שקר הדבר. זוהי אחת הדיבות והעלילות שלך. לחיילי הבריגדה היהודית אשר עלו על אדמת גרמניה - ואני עד חי לדבר זה, ואינך יכול להפריך את דברי - ניתנו רק 24 שעות, כיוון שהתחילו בפעולת נקם ומשום כך הוציאו אותם.

מאותו הרכוש העצום המוערך בשישה מיליארד - בכלל אי-אפשר לאמוד רכוש זה - אנו תובעים כרגע רק מיליארד וחצי. מדוע צריך לוותר על כך? שמעתי כאן בדברי הנואמים, וביחוד בדברי אנשי השמאל והקומוניסטים, נימה כזאת: בארה"ב, ביחוד במערב, לא נחים ולא שוקטים, אלא מסיתים בלי הרף את ממשלת ישראל לדרוש שילומים, ומדי יום ביומו מתקבלות פקודות מהסטייט-דפרטמנט לישראל לדרוש שילומים מגרמניה, שאם לא כן לא יוכלו להתפשר עם גרמניה. אתם נפלתם קורבן לאגדת היטלר על "הכוח היהודי המסתורי". היטלר הפיץ אגדה על הכוח היהודי המסתורי, שמאחורי כל הממשלות החדשות בעולם עומדים יהודים ובלי היהודים אי-אפשר לבצע דבר, וכשהיה נואם ומסית בימי המלחמה היה אומר "צבאות היהודים הבינלאומיים". גם אתם נפלתם קורבן לאגדה זו - שבלעדינו לא יכול הסטייט-דפרטמנט לוותר על שילומים מגרמניה, אינו יכול לצייד את גרמניה בנשק. בלעדי הרוסים אי-אפשר לאחד את גרמניה, והם הרי דורשים את איחודה של גרמניה

104 לאחר תום מל"ע-2 הונעה הבריגדה מצפון איטליה לגרמניה ובתוך יממה הופנתה לבסיסים בהולנד ובבלגיה.

כולה. בלעדינו אין הרוסים יכולים כביכול לדרוש הוצאת כל צבאות הכיבוש מגרמניה, והרי הם דורשים זאת. בלעדי ההכשר שלנו לא היו מומינים את אדנאואר ללונדון, או לא היתה תוכנית שומן. בלעדי צבא הגנה לישראל לא תיתכן מלחמת-עולם - זהו הפומון החוזר שלכם, וחבר הכנסת ארם, בתמימות אולימפית, חוזר וממשיך "אנו ניתן הכשר". רבותי, זו יותר מתמימות!

בעולם הטמא שלנו אפשרי הכל. כשנחוץ היה לברך את היטלר בירכו אותו ליום השנה שלו, למרות הטלאי היהודי הצהוב...¹⁰⁵ (שמואל מיקוניס (מק"י): הוא בירך אותו ואחר-כך השמיד אותו) - אבל בירך אותו. (אסתר וילנסקה (מק"י): בירך אותו כדי להשמיד אותו); (צחוק באולם) - בעולם הטמא שלנו אפשר לברך ולהשמיד בעת ובעונה אחת. אבל מדוע אתם מצרפים אותו לחבריא הזאת, הפועלת בשיטתה היא, לפי דרכיה היא? למה לכם ליפול קורבן לאגדה זו של "כוח היהודים בעולם"? האמת היא הפוכה. האמת היא שאנו פנינו השכם והערב - שלוש שנים לפני הקמת המדינה פנתה הסוכנות היהודית ואחר-כך פנו המדינה וממשלתה - בדרישת שילומים קולקטיביים (שמואל מיקוניס (מק"י): מתי זה היה?) - לפני הקמת המדינה פנו הסוכנות היהודית והמוסדות היהודיים.¹⁰⁶ דרשנו פיצויים קולקטיביים בשם היורשים שמתו ולא נענינו, או נענינו במידה זעומה. נתנו לנו 25 מיליון או עוד פחות מזה. אבל בסכומים גדולים לא נענו לנו. והנה קמה מדינת ישראל, היא פנתה לארבע המעצמות. אילו היתה בריה"מ שונה בנידון זה מאנגליה, צריכה היתה לבוא ולהגיד: רבותי, אני מבינה לכם, אני אטיל קונטריבוציה על גרמניה המזרחית ואת חלקה אשלם לכם. אך מה עשתה בריה"מ? היא לא נענתה כלל לפנייתה של ממשלת ישראל (שמואל מיקוניס (מק"י): היא השמידה את הנאצים) - לא בשבילך. הוצא זאת מראשך. יתר שלוש המעצמות אמרו: נכון, מגיע לכם, אך עם הגרמנים תדברו בעצמכם. אני שואל אתכם: אילו ענתה לנו בריה"מ בדיוק באותו נוסח - היה זה כשר? היה זה טוב? היה זה מוסרי? היה זה מותר? (שמואל מיקוניס (מק"י): מה זה "אילו"? - יהא בלי "אילו". בכסף היהודי הזה שנקבל חזרה ניישב לא פחות מ-600,000 נפש (שמואל מיקוניס (מק"י): באיזה כסף?) - בכסף היהודי שגול היטלר, והמדינה שירשת את הכסף הזה צריכה לשלם. איני יודע אם בריה"מ ניהלה משא-ומתן עם היטלר לאחר שמת, אך היא ניהלה משא-ומתן עם אלה שנשארו בחיים אחריו על פיצויים ושילומים. אני אומר: היטלר ויורשיו ואלה שבאו אחריו, הטובים והרעים כאחד, רשעים ולא רשעים - שלם ישלמו את הגזלה. מותר או אסור לדרוש את הכסף שלנו? האם זה כסף שלנו או של הגרמנים? הגזילה הזאת היא שלנו, היא מגיעה לנו. זהו רק חלק מהגזילה הזאת. כל צבאות הכיבוש לקחו מכוונת Made in Germany,

105 ב-1939, ביום הולדתו ה-50 של היטלר, שלח לו סטלין ברכה.

106 במכתב נשיא ההסת' הצ' ח' וייצמן אל שר החוץ הבריטי א' בוויין מ-20.9.1945. ר' נספח 2 הע' 2.

לקחו חומרי גלם Made in Germany, לקחו אוצרות Made in Germany ואינם מתביישים כלל וכלל. ואל תאימו במילים Made in Germany (קריאה) לא, מר בגין, גם בלי כסף לא תהרוג אף גרמני יותר. זאת תספר ברחוב, לא לי. אני אומר: אין לאיים במילים Made in Germany. כשם שאחרים קיבלו מכונות – נקבל גם אנו מכונות, נקבל צינורות, נקבל פלדה, נחושת, זהב (שמואל מיקוניס (מק"י): למה יתנו לך?); (שר החוץ מ. שרת: שאל אותם).

ואני שואל אתכם, ה"בעלים" על ההיסטוריה ובעלי המצפון החדש בישראל: מי נתן לכם, ל"ציונים הכלליים", רשות לוותר על אפשרות של יישוב 600,000 נפש בישראל, כשמעולים אלה נלקח כל רכושם, גם במזרח וגם בארצות האיסלאם, מחוט ועד שרוך נעל, והם באים אלינו ערומים, עניים, דוויים, ללא פרוטה בכיסם, מופקרים לשטפונות ולרוחות סוערות – ואחר-כך להסתה הפרועה שלכם על סבלם? מי נתן לכם רשות למנוע מאיתנו להביא לישראל, ליישב ולקלוט, עוד 600,000 נפש על-ידי השבת הגולה היהודית, באמצעות הכסף היהודי הזה, בספינות הללו שנקבל, הרכבות, חומרי הגלם, הצינורות?

יצרתם פה תיאוריה של "אסור במגע", "אסור לדבר". אני, עבדכם, לוקח לעצמי את הזכות להגיד כי שקלתי את הדבר ברצינות לא פחותה מזו של חבר הכנסת רוקח, המאיים עלינו בשביתת רעב גנדיסטית.¹⁰⁷ ואני נוטל על עצמי לשבת ליד שולחן עם הרוצח, ולהגיד: השב את הגולה! האם אין זה כבוד לאומי? (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): האם תגיד זאת בדיוק כך?) – אולי את אינך מסוגלת לכך, אבל אפשר לשבת עם רוצח ולהגיד לו: השב את הגולה (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): עכשיו אתה דופק פחות חזק) – מדוע זה אסור? האם הסובייטים אינם מדברים איתם? מה השקר הנפשי הזה? הביאו כאן אנלוגיות היסטוריות. פרעה מלך מצרים גזר על הכל, השמיד, רצח, ובכל זאת בא איתו משה במשא-ומתן. אמנם היה לו מקל קסמים – הוא היה הופך לנחש ומפיל פחד על פרעה – ואמנם משה היה שליחו של הקב"ה, אבל הוא דיבר אליו פה אל פה. וכשלא יכול היה לדבר, ביקש מתורגמן (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): זהו בדיוק מה שאינכם רוצים לבקש. זוהי הנקודה) – אבל שניהם היו יהודים, גם אהרון וגם משה, והם ניהלו משא-ומתן, ואמרו: "שלח את עמי", והלכו לא פעם. הלכו בתוך עבודת הפרך, בתוך הרציחות, בתוך הטבח, "וינצלו את מצרים", וביקשו גם שילומים.

אבל כל הפסוקים האלה אינם שייכים לעניין. אינני רוצה להתחבא מאחרי פסוקים. אנחנו חיים בעולם מציאותי. והעולם המציאותי אומר: אם אינני יכול לנקום

107 מקור הידיעה על הכרזת ח"כ רוקח על שביתת רעב לא אותר. על פרשה זו נכתב בשבועון "הפועל הצעיר": "מר רוקח, שלא היה ידוע לנו מעודו כחסיד היטה הגנדיסטית, הודיע שהוא מוכן לגזור על עצמו תענית בשל עניין זה" (ישראל כהן, "בלי עקמומיות", 8.1.1952).

נקמת דם - ואינני יכול, ואין זאת שאלה של רצון או שאלה הניתנת להכרעה בוֹיכוח - אקבל לפחות חלק מהגזלה (אליעזר שוסטק (תנועת החרות): אם נכונה הצהרתך, מדוע במשך ארבע שנים, בכל הודעותיכם, הודעתם: שום משא-ומתן עם גרמניה? אם כל־כך נכון הדבר, יכולתם להגיד זאת כל הזמן); (מאיר וילנר (מק"י): מדוע באה היוזמה מצד הממשלה האמריקנית ולא מצד ממשלתנו?) - האם בלי השילומים היית נואם נאום אחר? האם אסתר וילנסקה לא היתה אומרת לנו אותם הדברים גם בלי השילומים? מה לכם שילומים? הלא זאת רק חזרה על אותם הנאומים בהודמנות זו. אמרתי בראשית דברי כי במשך כל הזמן עד להקמת המדינה, היתה רק הסוכנות היהודית מוסד ארצי שדרש שילומים קולקטיביים, ורק אחרי זה נעשה ניסיון של פנייה למעצמות.

לנו היה קל יותר שהאנגלים, הצרפתים והרוסים יתנו לנו את הכסף. אך האם בנו תלוי הדבר? מה עשה שר החוץ הישראלי? מה עשתה ממשלת ישראל? היא ניסתה ללכת בדרך של בקשת קונטריבוציה. היא פנתה אל מעצמות הכיבוש שיכריחו את גרמניה לתת לנו חלק מהגזלה, ושנקבל את הכסף על־ידי מעצמות הכיבוש. אחרי כמה חודשים ענו המעצמות לממשלת ישראל תשובה פשוטה וברורה. אין אנו רוצים להיות שליחים. במקרה הטוב - נדרוש; במקרה הטוב - לא נפריע לכם. אבל לעשות את המלאכה עבורכם - אין אנו רוצים. תשובה פשוטה מאוד. מעצמה אדירה אחת לא ענתה לנו כלל. וממשלת ישראל שואלת: האם מותר לי להגיד לראש ממשלת גרמניה: "שלם" - או אסור לי לעשות זאת? אתם אומרים שאסור לדבר איתם ושהגזלה תישאר בידי הגרמנים (משה ארם (מפ"ס): אינך עונה מה אתה נותן עבור זאת) - שום דבר אינני נותן. רק במוחק ציץ משהו מסתורי על נתינה.

ועל "ההכשר" כבר אמרתי: גרמניה כשרה בשביל העולם הזה כחברה שווה. המזרח לא יסאל אותך והמערב אינו שואל אותך. אתה וחבריך יוצרים אגדה שאנחנו נותנים "הכשר". אילו באמת היתה זאת השאלה, היה הצדק איתך. אבל זוהי אונאה עצמית. ההכשר אינו תלוי בנו. כפי שאין שואלים לדעתנו אם יש לאחד את גרמניה כולה או להוציא את צבאות הכיבוש מגרמניה. אבל מה זה מועיל ליי? מה זה נותן? בכסף שנקבל אנו רוצים להביא שש מאות אלף יהודים (אסתר וילנסקה (מק"י): חבר הכנסת ארגוב, האם תשב עם הנאצים בברית האטלנטית, או לא? ענה לי!) - כשנתווכח על הברית האטלנטית, אענה לך על השאלה הזאת. ממשלת ישראל הודיעה גם באיגרתה לבריה"מ - והאיגרת הזאת נמסרה לידיעת ועדת החוץ והביטחון: "לעולם לא תשתתף ממשלת ישראל ומדינת ישראל כ'פרטנר' בהתקפה נגד אחרים!" התבטיחי לי את שלא יתקיפו אותנו? (פנחס לבון (מפא"י): ואם היא תבטיחי?).

ברצוני להוסיף הערה אחת לעניין שהופיע בדרך אגב, לעניין האבנים של שלשום. ישנם כאן חברי כנסת רוויזיוניסטים אחדים שאני מכיר אותם היטב מכמה

מקרים יפים מאוד בחיי האומה. היו לי חברים טובים מאוד בכריגדה, חברים לנשק ולמפעל ["הבריחה" וההעפלה] הגדול. אבל אני מכיר גם אחדים מימי הפרת השביתה בפתח-תקוה.¹⁰⁸ אני רוצה להזכיר משהו מתקופתנו אנו, ולא דווקא מתקופת חורבן בית שני והסיקריקים. אני רוצה להזכיר את התנועה הציונית בעולם, שמורה ומנהיגה המנוח ז"ל עלה על במת הקונגרס שלה וקרע את השקל הציוני¹⁰⁹ (אליעזר שוסטק (תנועת החרות): את תעודת הקונגרס, ולא את השקל) - אני זוכר את תקופת השמדת קופסות הקרן הקיימת, יריות בקופסות אלה, באספות ציוניות בכל עיר ועיירה בפולין, זריקת אבנים, מעשי דמים וטרור, וגם רצח של יהודים.

לאחר מלחמת-העולם הראשונה קמו פרלמנטים רבים עם קונסטיטוציות יפות מאוד שדיברו על חרות האדם, על חופש האדם וחופש הדיבור, חופש האספות וההפגנות. אבל כעבור שנים אחדות השתתפו הקומוניסטים מצד אחד והפשיסטים מצד שני בהשמדת הפרלמנטריום הזה. לשם כך הצביעו הקומוניסטים בגרמניה בעד הינדנבורג, והדבר הגיע עד לידי שריפת הרייכסטג. סיכום הדבר היה דריסה בגלל של כל צלם אלוהים. דברים אלה נעשו על-ידי השמאל הקיצוני ועל-ידי הימין הפשיסטי. רצחו את רתנאו היהודי לא בגלל היותו יהודי, אלא כ"מוכר גרמניה לצרפת", בגלל הגבולות, על שחתם ראשון חוזה עם בריטים. בקיצור - בשם הפטריוטיזם הלאומי. בחודשים האחרונים דיברו חזן וארם באותו סגנון כשדנו על [שביתת] הימאים,¹¹⁰ ובאותו סגנון דיבר ריפתין כשאמר: "לא נצייתו!" אני מבדיל אלף אלפי הבדלות ביניכם, אבל הם דיברו באותו סגנון. כשמכים שוטרים בחיפה,¹¹¹ מדוע אסור להכות שוטרים בירושלים? וכך מתקרב קיצו של הפרלמנטריום היהודי, קיצו של החופש. כך היה בכל העולם, ולתהליך זה אנו עדים גם במדינת ישראל הצעירה.

אילו הייתי שובי לאנלוגיות היסטוריות, הייתי רואה לפני את חורבן הבית השלישי, אבל בין תקופה היסטורית אחת לשנייה קרה דבר מה שאינכם מביאים אותו בחשבון: ישנה בארץ תנועת פועלים יהודית וסוציאליסטית, הרואה את עצמה כשליחת העם ולא כשליחת מעמד. במשך שבעים שנה היא הוסיפה נדבך לנדבך ולא פחדה ללכת בארצות כשתרמיל בידה, כדי ללקט פרוטות לבניין הארץ הזאת. אבל

108 בפברואר 1933 הכריזה מועצת פועלי פתח תקוה על שביתת פועלי בניין על רקע תביעות מקצועיות והבטחת עבודה מאורגנת. קבלני בניין התקשרו עם קבוצת פועלים רוויזיוניסטים ששברו את השביתה. בין השובתים והפועלים התנהלו עימותים אלימים.

109 בקונגרס הציוני ה-12 (1931) קרע ז'בוטינסקי במופגן את תעודת הציר שלו ויצא עם חסידיו מהאולם במהאה על דחיית תביעתו שהקונגרס יצהיר על הקמת מדינה יהודית משני עברי הירדן.

110 ר' דברי הכנסת 10, עמ' 495-498; 582-582; 594-526.

111 במהלך שביתת הימאים נעשו על-ידי המשטרה כמה ניסיונות להוריד בכוח את השובתים מאוניותיהם ובין שני הצדדים התחוללו התכתשויות.

היא יודעת גם להגן בדמה ובנפשה על החריות האלה ועל החופש הזה. אנו נעמוד למשפט ההיסטוריה היהודית, המוסר היהודי והמצפון היהודי, על כך שאנו תובעים חלק מהרכוש הנגזל, כדי להשקיע כסף זה למטרת קודש בבניין, בקליטת המוני עולים במולדת, אך גם נגן בנפשנו על כל מה שכבשנו, על ריבונותנו ועל חופש בהכרעה. כי בשם העם נשלחנו הנה ובשמו נפעל ונבצע.

אברהם ברמן (מפ"ס): כנסת נכבדה. ברצוני לומר כמה מילים על הנושא האומלל הזה. הייתי בגטו ורשה, הייתי במחתרת, לא מעיתונים ולא מסיפורים למדתי את הפשיון הגרמני הרצחני. כמו עיני ראיתי את הגיהנום ההיטלריסטי, את רצח עמנו. אני יודע מה אמרו ומה חשבו חברי – מרדכי אנילביץ'¹¹² ואיתו מאות ואלפים לוחמי הגטאות, כשהלכו קוממיות לקראת המוות.

יש לי זכות לומר מעל הבמה הזאת בשמי ובשם אנשי המחתרת: לא, לא לכך הרימו לוחמי הגטאות את דגל המרד, כדי שכמה שנים אחרי המרד יישבו נציגי העם היהודי עם אלה שטיבעו את הגטו בדם, שרפו אותו באש. אין זה עניין של סנטימנטים. לתת יד למשטר כזה, לשבת לשולחן אחד עם אנשים המחיים את הסיוט ההיטלריסטי, את ארגוני הס"ס, את ה"וורמכט" הנאצי, הרי זה טירוף דעת, שיגעון מוחלט, אנטי-יהודי, אנטי-לאומי.

ברגע האחרון אנו קוראים לכם, חברי הכנסת: אל תעשו את העוול, את הפשע הזה! שום נימוקים אינם יכולים להצדיק את העוול הזה.

לצערי הגדול, הדיון שאני שומע אותו בכנסת איננו חדש בשבילי. שמעתי נימות ונימוקים כאלה גם בגטו ורשה. היה שם מאבק פנימי חמור בין המחתרת הלוחמת לבין המגינים על ה"ריאל פוליטיק", רחמנא ליצלן, של התפיסות עם הנאצים, של מגע-ומשא איתם. והיו לא מעט אנשים כאלה, לא רק ב"יודנרטס". גם הם אמרו: צריך לחשוב על תכלית, על תועלת, על הרכוש היהודי, לא להילחם כל-כך בנאצים. נאבקנו נגד האדונים האלה בכל החרירות, בכל הרגשות. ראינו בזה לא רק בגידה בכבוד העם. הבינונו שהעמדה הזאת איננה "ריאל פוליטיק", אלא ההיפך ממדיניות לאומית ריאלית. ראינו בזה אשליות מסוכנות המחלישות את המוני העם בזמן הטרגי ההוא. קבענו אז, שיכול להיות רק יחס אחד ויחיד בין העם היהודי לבין הפשיון הגרמני: מאבק לחיים ולמוות.

עכשיו, כאשר יש לנו כבר פרספקטיבה היסטורית, כולנו יודעים לאן יכלה להביא עמדתם הפטלית של האנשים האלה: אך ורק לחרפות ובושות, לבגידה ולביוזן לאומי. לא הם הצילו את כבוד העם, אלא המחתרת היהודית הלוחמת עם התנועה החלוצית

112 מרדכי אנילביץ' (1919-1943). חבר תנועת "השומר הצעיר". מפקד מרד גטו ורשה, שם נפל עם אחרוני המגינים.

והפועלית בראשה. אל תשכחו את הלקח הטרגי הזה, את ההתראה הזאת! אל תביאו את עצמנו ואת מדינתנו לביזיון! אין לכם זכות לעשות זאת, אין זכות לשום ארגון יהודי בעולם לעשות זאת. יש לי כאן רשימה של הארגונים שהשתתפו בכינוס הידוע בניו-יורק, שהיו צריכים לתת הכשר למשאומתן המחפיר. מי היו שם נציגי העם? "אמריקן ג'ואיש קומיטי", ארגון המתבוללים הפלוטוקרטיים בארה"ב, או ה"אנגלו ג'ואיש אסוסיאיישן" באנגליה - החברה של המתבוללים המובהקים, האנטי-לאומיים באנגליה, ועוד ארגונים מסוג זה (שר החוץ מ. שרת: מה בדבר הקונגרס היהודי העולמי שאתה משתתף בו, והסוכנות היהודית שאתה יושב בה?) - האם הארגונים של המתבוללים האלה מייצגים את העם היהודי? הרי זה דבר מגוחך.

אנו קוראים מעל הבמה הזאת להמוני העם בעולם כולו, לנוער היהודי: אל תקומו לחלל את הדגל היהודי, אל תסכימו לחרפה כזאת. אני קורא לרבבות העולים החדשים, לאחינו מפולין, מרומניה ומכל הארצות שעליהן עבר הגיהנום הנאצי, לאסירי מחנות הריכוז, לניצולי ההשמדה: ניאבק בכל כוחנו נגד כל שיתוף, נגד כל הסכם של קלון עם רוצחי אחינו.

שום רוב מלאכותי, פורמלי, בכנסת, כאשר מכינים אותו באמצעי לחץ וכפייה, איננו יעיל. הרוב הזה - אם יהיה - יהיה סילוף של רצון העם. הרוב המכריע האמיתי של העם היהודי יהיה נגד כל מגע-ומשא מול יורשי היטלר. העם של טרבלניקה, מיידינק, אושוויינצים, של גטו ורשה, לא ישלים לעולם עם כל משאומתן, עם החלטות מזוייפות כאלה! הוא יילחם בעוול הזה.

הרצל ברגר (מפא"י): חלק מן המשתתפים בוויכוח הזה הקלו על עצמם את מלאכתם: הם ניסו להתווכח איתנו על דברים שכולנו יחד עומדים בוויכוח עליהם עם העולם כולו. וחלק אחר של המשתתפים בוויכוח הירבו להקל על עצמם את מלאכתם: הם הביאו נימוקים לא נגד דברים המופיעים בדיון הזה, אלא נגד דברים שקל להתווכח נגדם, ורק לשם כך הכניסו אותם לתוך הויכוח הזה. איני חושב שזה לתועלת הדיון כאשר בתוך הויכוח הפוליטי הזה מנסים להעלות זכר מתים יקרים לכולנו. כן אינני חושב שצדק לגמרי חבר הכנסת רימלט כאשר קבע פה, כי דרך העם היהודי בהיסטוריה, שהגנה על קיומו, היתה דרך של פעולה בניגוד להיגיון. היו הרבה מאוד פעולות בניגוד להיגיון, אשר הצילו אותנו. היו גם פעולות בניגוד להיגיון אשר לא כל-כך הצילו אותנו. אך כאשר נעשו פעולות בניגוד להיגיון, שהצילו אותנו, הן נעשו לא רק מפני שעמדו בניגוד להיגיון אלא גם מתוך שיקולים אחרים.

אנסה לעמוד כאן לא על דברים שהופיעו בוויכוח הזה, אלא על דברים שהם גרעין הדיון הזה, ואסביר מדוע סבור אני כי הדרך אשר מציעה הממשלה היא הדרך הנכונה. כאשר אירע לנו מה שאירע בתקופת היטלר, אפשר היה להסיק מזה מסקנות שונות.

אפשר היה להסיק מסקנה מאוד מאוד גאה ולומר: בעולם הזה אין מקום לגרמנים ולנו, ואם אי-אפשר להשמיד את כל העם הגרמני, אנו צריכים להסתלק מן העולם. לא אמרנו זאת, לא זו היתה התשובה של העם היהודי, ולא זו היתה התשובה שהיתה נובעת מכל ההיסטוריה היהודית. התשובה של ברגלסון¹¹³ היתה: "לא אמות כי אחיה". לא איכנס לפרשה איך הוא חי עכשיו, כי אין זה שייך לנושא שאנו דנים בו. אך זו היתה תשובת כולנו, ויש מסיקים מתשובה זו מסקנות שונות. במידה שהדבר ידוע לי, קיים רק ארגון ציבורי ופוליטי גדול אחד במדינת ישראל, שיש לו קשרים בינלאומיים עמוקים מאוד, והוא סירב להשתתף בכינוס בינלאומי חשוב לו מאוד, לא פחות ולא יותר מאשר הקמתו מחדש של האינטרנציונל הסוציאליסטי, מפני שהכינוס הזה נערך על אדמת גרמניה. הארגון היחיד שעשה כן היה מפלגת פועלי ארץ-ישראל. שם לא התקוממו, אלא פשוט לא השתתפו.

אפשר לומר: לא נקבל מן העם ההוא לא פיצויים, לא שילומים, לא החזרת רכוש – איננו רוצים לקבל מידיו דבר. היה יהודי אחד אשר אמר זאת לשארית הפליטה בגרמניה, זה היה [המשורר ה.]. לייוויק. מה היתה התשובה על כך? מהיום הראשון ועד היום, כל יהודי שיש לו אפשרות לקבל כפרט פיצויים, שילומים, ולפעמים לא רק רכוש, פונה לבית משפט גרמני על יסוד חוק גרמני חדש שהופיע אחרי מיגור המשטר של היטלר – אומנם רק בגרמניה המערבית, כי רק שם קיימים חוקים כאלה – ותובע ומשיג את המגיע לו על דעת כולנו, ללא התנגדות של איש מאיתנו, על דעת כל הארגונים היהודיים בעולם ובעזרתם, ובתוכם הסוכנות היהודית, אותה סוכנות יהודית שבה משתתפות כל המפלגות שבבית הזה, חוץ מן המפלגה הקומוניסטית, שתי המפלגות של "אגודת ישראל" ושלוש המפלגות הערביות – ו"אגודת ישראל" משתתפת בפעולה הזאת מהצד השני – ואף "תנועת החרות" היתה מיוצגת בסוכנות היהודית עד לפני זמן מועט, ובתקופה כאשר הסוכנות עשתה את הפעולות האלה.

כל הארגונים האלה מנהלים משא-ומתן. כל עוד זה היה אפשרי, ניהלו את המשא-ומתן רק עם מוסדות של מעצמות הכיבוש. כאשר התחילו להעביר את העניינים האלה ל"ארצות" [מדינות גרמניה הפדרלית], ניהלו משא-ומתן עם הממשלות המקומיות. כאשר העבירו אותם אחר-כך ל"ברית הארצות", התחילו לנהל משא-ומתן גם עם הממשלה המרכזית של גרמניה המערבית. בויכוח בכנסת לא חזרה ההשוואה המופיעה בכל יום בעיתונים ובאסיפות – ההשוואה עם החרם על ספרד. לא אכניס את ראשי לויכוח הגדול בין ההיסטוריונים, מה היה טיבו של החרם על ספרד. אך

113 דוד ברגלסון (1884–1952). סופר יידי בבריה"מ. יצא את רוסיה אחרי מהפיכת 1917 אך חזר ב-1934. במל"ע-2 פעיל ב"ועד היהודי האנטי-פשיסטי". ב-1952 נאסר והוצא להורג יחד עם למעלה מ-25 אנשי רוח יהודים. מחזהו "לא אמות כי אחיה", שכתב בשנות המלחמה, הוצג בתיאטרון "הבימה" (דבר ההוצאה להורג שלו ושל חבריו נודע רק בפברואר 1956).

זה היה כלל להתנהגותו של היהודי היחיד, ומה שמציעים לנו עכשיו הוא שהיהודי כיחיד יקבל מה שמגיע לו תוך משא-ומתן, תוך פנייה לבית משפט גרמני, אולם אחרי-כן תבוא מדינת ישראל ותצאיו מידי חובת החרמת גרמניה. זה הדבר שמציעים לנו.

כאן מתגלית תפיסה מסוכנת מאוד של היחסים בין היחיד ובין החברה, בין האזרח והמדינה. כאן מתגלית תפיסה העלולה להרוס את המדינה הזאת בראשית צעדיה, כי גם בתקופה הראשונה של הבניין, המדינה היא הנתבעת – היא חייבת לספק לאזרח הכל, היא חייבת לספק לו גם את העולם הזה בתביעותיו לשילומים מגרמניה, וגם את העולם הבא על-ידי השמירה על עיקרון החרמת גרמניה. ולכן אני פוסל הבחנה זו בין היחיד ובין הכלל.

אבל אין זה הכל. היתה השמדה. היו מניעים שונים להשמדה זו, ולא אעמוד כאן על כולם – צימאון לדם, טירוף המוני, חשבון פוליטי קר. כל זה שימש בערבוביה, אבל היה גם חשבון כלכלי, היה חשבון של שוד. אחרי המלחמה הזאת, דומני לראשונה במאה העשרים, נקבע חידוש. עד עכשיו לא היו מקרים שאחרי מלחמה יעמידו את ראשי המדינה המנוצחת למשפט ויתלו אותם. על-כל-פנים לא במאה העשרים. אבל לאחר מעשי היטלר, לאחר המלחמה הזאת, אמר כל העולם האנטי-פשיסטי, על שני חלקיו: מלחמה כזאת, פשעים כאלה, מחייבים קביעת תקדים חדש בהיסטוריה, וידע ראש מדינה, כל ראש מדינה, שפשעים כאלה גוררים אחריהם גם אחריות אישית.

היה שוד והיתה השמדת עם, ומה מציעים לנו לקבוע? מציעים לנו לקבוע תקדים לעם שהוא – ולכל עם שיתפס אולי פעם לתורה ולמלאכה של השמדת עם – שהדרך הטובה ביותר לשמור על השוד בידי השודדים היא להרבות ברצח, למען לא יישארו תובעים, למען לא יישארו יורשים, למען לא יישאר מי שיכול אחר-כך לתבוע את החזרת הגזל. ואנחנו באים ואומרים: גם לגבי זה צריך לקבוע תקדים חדש. תביעתנו היא תביעה שלא היה לה תקדים, נאמר בתזכיר של ממשלת ישראל לארבע מעצמות הכיבוש. אנו מגישים תביעה שלא היה לה תקדים כדי לקבוע תקדים, למען ידעו: גם אם תרצחו את הנשדדים יהיה מי שיתבע גם את רכוש הנרצחים. יתבע אותו עם שאותו התכוונתם לרצוח, וזה יהיה קנס קיבוצי עליכם וזה ישמש אחר-כך להבטחת קיומו של העם הזה באותה דרך יחידה שבני-אדם יכולים להבטיח את קיומו של עם – בהבטחת עצמאות לו, בהגברת כוחו ובהבטחת אפשרות של התגוננות קולקטיבית למקרה שיישנה הניסיון של השמדה. לעומת זה, באים חברי כנסת ומתוך נימוקים נעלים מאוד של רגש, ומהם מתוך נימוקים לא כל-כך נעלים של חשבון קר מאוד, אומרים הם: "לא!" הם מציעים לנו למנוע את קביעת התקדים הזה לגבי העם הגרמני, ולא רק לגבי העם הגרמני, כי ההיטלריום זוהי סכנה עולמית. הם מציעים לומר לעם הרוצח: "אם תרצח היטב – תישאר הגזלה בידך". אחדים מציעים זאת מתוך כאב נוקב המעביר אותם על שיקולם, ואחדים מתוך אפשרות לנצל הלך רוח של המונים, ואחדים מתוך חשבון פוליטי.

יש גם בחינה שלישית. חבר הכנסת חזן, כמו רבים מחבריו, הוכיח לנו כי הרבה דברים בעולם אינם ניתנים לחלוקה, ובין הדברים שאינם ניתנים לחלוקה גם האידיאליזציה. לעתים קרובות גולשים הוא וחבריו מתוך אידיאליזציה של המזרח לאידיאליזציה של המערב. חבר הכנסת חזן בטוח, שכאשר מעצמות המערב צריכות לשלב את גרמניה המערבית וצבא גרמני-מערבי לתוך שורות הצבא הצפון-אטלנטי שהן מקימות, הן לא תעזנה לעשות זאת כל עוד לא תהיה לזה הסכמת חברי הכנסת יעקב חזן והרצל ברגר - הסכמה זו נחוצה להם כדי להכשיר את גרמניה המערבית ובלי הסכמתם לא יעשו זאת... ובכן, הן עושות זאת בלא-הכּי, עם ההסכמה שלנו למשא-ומתן.

נכון הדבר, שבמערב קיימים עוד חוגים של דעת קהל, שייתכן כי לגביהם - ולא לגבי הכרעות עולמיות גדולות, אבל לגבי עניינים הנוגעים במישרין לאינטרסים של גרמניה - יש ערך לכך שגרמניה מערבית זו תוכל לבוא ולומר: את המתים איננו יכולים להחיות, אבל אותו חלק חומרי של עוול שאפשר לתקן, אנחנו מוכנים לתקן. יש דרך טובה וקלה מאוד לעזור שיוסר הכתם מגרמניה המערבית, מפני שהיא הוכיחה שהיא מוכנה לתקן את המעוות. מהי הדרך? אם נבוא ונאמר: "שמענו, אבל איננו רוצים, איננו רוצים להיכנס במשא-ומתן איתכם" - אם נאמר כך, הרי הם בסדר גמור מבחינתם הם. ממשלת ישראל ובעקבותיה כינוס הארגונים היהודיים הגדולים הכריזו לאחר הצהרתו של אדנאואר: דבריו של אדנאואר יידונו לפי מעשיו. איזו אפשרות קיימת להביא את דבריו למבחן אם לא על-ידי בדיקה, אם מאחורי הדברים האלה יש רצון לעשות משהו או רצון להתחמק? איזו אפשרות של בדיקה קיימת, אם לא המשא-ומתן? מדוע אתם, בחלקכם מתוך נימוקים לאומיים יהודיים ואנושיים טהורים, צריכים לתת את האינדולגנציה הזאת למי שבוודאי אינכם רוצים לתיתה לו? זהו גרעין הויכוח.

תביעתנו מופנית וצריכה להיות מופנית לכל חלקי גרמניה. חברת הכנסת וילנסקה אמרה פה בקריאת ביניים, שהמשא-ומתן יקל על שילובה של גרמניה המערבית לתוך הגוש המערבי. אני צריך לקבוע בצער, שגם לגבי חברת הכנסת וילנסקה אין כל צורך בהקלה כזו על שילובה של גרמניה המזרחית לתוך הגוש המזרחי. זאת עובדה. המצב הוא כזה, שהקנצלר של גרמניה המערבית חושב, שבדעת הקהל המערבית ישנם עוד חוגים שלגביהם הוא חייב לעשות מה שהוא עושה. כנראה, למזרח אין כל חשש כזה ואין כל צורך בכך.

אני רוצה להעיר עוד הערה אחת לגבי ניסיונות ההפחדה של חברים רבים, המנסים להפחיד אותנו ברוב קטן, רוב של אחוזים מעטים, שאולי יכריע בהצבעה לטובת ההצעה הזאת. אנו מנסים בקבלת החלטות חשובות ברוב קטן. אינני רוצה להשוות, אבל, חבר הכנסת ברי-הודה, באיזה רוב קיבלו חברי נגד חבריך וחברי

"השומר-הצעיר" וחברי "פועלי-ציון-שמאל" בוועד-הפועל של ההסתדרות [ב-1942] את ההחלטה על תביעה למדינה יהודית? האם היה זה רוב גדול יותר? האם לא אמרתם אז, שזה רק רוב פורמלי, כי הוועד-הפועל אינו מייצג, כי כוחה של "סיעה ב"114 בתוך מפא"י גדול יותר מאשר בסיעה שלה בוועד-הפועל של ההסתדרות, וכי צריך להביא את העניין לפני הציבור? האם לא טענתם גם אז, כי אנו הולכים להביא קרע בתוך ציבור הפועלים? והאם אינכם מאושרים עכשיו שלא שעינו או לדבריהם? אל תפחידו אותנו. היו בחירות רק לפני ארבעה חודשים, ושאלה זו של שילומים עמדה לדיון בכנסת הראשונה, והכנסת הזאת רשאית להכריע בה והיא חייבת להכריע בה, לפי שיקול דעתה, הכרעה מצפונית לפי ראיית האינטרסים היסודיים של העם היהודי ושל מדינת ישראל.

יעקב ריפתין (מפ"ם): אני סבור שהרוב בבית הזה הוא פסימי לגבי התוצאות המעשיות של המשא-ומתן הזה - אם הוא יתנהל. אם בתקופת המשא-ומתן יתקלו במכשולים בשאלת הפיצויים האינדיווידואליים, או בשאלת הסחורות המתאימות לארצנו, או בשאלת השיווק, או לגבי סירוב ממשלת גרמניה להוסיף לשלם בשיעורים הבאים פיצויים, או לגבי שאלת אחרות - הרי ברור לכולנו, שהסטייט-דפרטמנט" לא יתערב במשא-ומתן הזה לטובת ישראל. קודם כל, יכול להיות שהוא יחשוב שעזרה זו תהיה מכיסו. שנית, הוא לא ירצה לסכן את הפרסטיז'ה שלו בתוך גרמניה הניאו-נאצית.

אני גם חושב שהרוב בבית הזה מאוחד בדעה, שאין לשחרר את העם הגרמני מאחריות לטבח. את ההודעה הראשונה בעניין זה שמענו מפי נשיא הרפובליקה הדמוקרטית הגרמנית, מר וילהלם פיק, עם היבחרו לנשיא המדינה. הוא אמר: "אנו מכירים באחריות הרובצת על אנשי גרמניה בעד יחס הסובלנות והתמיכה למשטר הברבריות ההיטלריסטי". ואני סבור שהרוב בבית הזה מאוד חד בהסקת מסקנות מהגדרת האחריות הזאת.

אני גם סבור שישנו רוב בבית הזה, שדוחה את היחס הגזעני לעם הגרמני ואינו מוכן לקבל את תורת היטלר אפילו לגבי אותו עם שממנו יצא היטלר, וגם אני בין אלה המקווים שלא לעולם ישלטו הניאו-נאצים בבון, שבה חי ויצר בטוהובן ולמד קרל מרקס. כן אני סבור שבבית הזה הרוב מאוחד ביחס נפשי שווה לזיכרון השואה ולקורבנות השואה.

הויכוח הטרגי בתוך הבית מתחיל מהלקח השונה של השואה, מהמסקנות השונות מהשואה. והלקח מהשואה הוא כפול, הוא אינו אחד. הראשון הוא בוודאי הלקח של

114 הסיעה שנתפלגה ממפא"י ב-1944 והקימה את "התנועה לאחדות העבודה" (מ-1946 "המפלגה לאחדות העבודה-פועלי ציון"). התבססה על רוב חברי קיבוצי "הקיבוץ המאוחד".

עלייה, בניין וקוממיות ישראל. לא במשאל נבחן המחנה שלנו, חבר הכנסת ברגר, בדרך לעצמאות ישראל, אלא במשאל של דם ואש והקרבה עצמית בחזית הראשונה של מלחמת המגן והשחרור.

אבל ישנו לקח שני, והלקח השני הוא לא פחות חמור מהראשון, והכנסת אינה רשאית להתעלם מלקח זה. השאלה המכרעת העומדת לפנינו לדיון ולשיקול היא האם צפויה סכנת השמדה מצד בון, והשאלה השנייה: האם המשא ומתן שיתנהל על-ידי ישראל יוכל לדחות במשהו או לקרב במשהו את סכנת השואה החדשה הזאת. מדובר כאן על מזרח ומערב. חברי הכנסת, ייתכן שקיימת בגרמניה המזרחית מחתרת נאצית. אם היא קיימת, היא מקבלת כסף מאחת הקרנות של הסטייט-דפארטמנט, כמו כל המחתרות מסוג זה. אבל הרי איוולת היא שלא לראות שהנאציזם הוא אויב לחיים ולמוות לא רק לעם היהודי, אלא גם לקומוניזם, לבריה"מ. הוא היה בשערי מוסקווא. לא לחינם כרכה אותנו הריאקציה יחד (שר החוץ מ. שרת): ואת פריס הוא לא כבש? מה זה משנה? – מר שרת, ייתכן שנעלם ממך כי המאמץ העיקרי של ההיטלריזם היה מכוון לשבור את תנועת הפועלים, את הקומוניזם, את בריה"מ, ולשבור את העם היהודי בתור בן-ברית של כוחות החופש בעולם. אבל אין זה אומר הרבה על דרגת ידיעתך על מהות הפשעים (שרת העבודה ג. מאיר: איזה חידושים!) – אין זה חידוש, אלא אמת לאמיתה. ואם אתם, חברי הממשלה, סבורים כי האמת הזאת היא תיאורטית בלבד, הרי עדים נגדכם יהודים ניצולי המחנות, וסגורים במרתפים, ולוחמים ביערות, שחיכו ליום בואו של הצבא הסובייטי שישחרר אותם.

ישנו כאן קשר של סבל ודם, של תקווה ועתיד. הרעש שאתם עושים מעיד על כוונותיכם לעתיד, כי אלה הן עובדות ברורות וחזקות. אותו יום בו הונף הדגל של הצבא הסובייטי מעל ברלין הוא היום בו הוכרע ההיטלריזם באירופה. אבל הדגל הזה שהונף מעל לרייכסטג לא הונף ליום אחד, ונעשה מאמץ כביר על-ידי בני-ברית שונים וחדשים שלכם להורידו (שרת העבודה ג. מאיר: מי לחם נגד היטלר בשנות המלחמה הראשונות?) – ואם באים נציגים של 90 מיליון פועלים אל ברלין הטמאה של היטלר, הרי הם באים לשמור על הדגל הזה. ואם חברינו מניפים אותו יחד איתם, הרי דעו: זהו דגל המלחמה האנטי-נאצית, דגל המלחמה האנטי-פשיסטית. זהו דגל הנקם, דגל השילם, דגל התקווה.

ומהו המצב במערב-גרמניה? חברי הכנסת, האם אינכם יודעים כי בעיית הקמת הצבא הגרמני כרוכה כמעט באופן אוטומטי בתאריך הכרזת מלחמת-עולם חדשה, בסכנה הצפויה ממנה לאננושות כולה ולעמנו? האינכם יודעים כי גרמניה של בון היא האטלנטידה של החוזה האטלנטי, ושאמודאי השטן יורדים לתהומותיה כדי לקחת משם את חרבו של היטלר, הנחוצה להם למלחמת-עולם חדשה? האינכם יודעים שכמעט מיליון חיילים בגרמניה ההיטלריסטית הנאצית, על מפקדיהם, כבר ציחצחו

את מגפיהם כדי לצעוד למלחמה חדשה? האינכם יודעים כי לא רק שאכט¹¹⁵ – אשר אנשי ש.ב. [שרות הביטחון] ויתר "השרותים" לא הספיקו לזוהתו בשדה התעופה בלוד – אלא גם שר האוצר הנוכחי בממשלת בון הוא נאצי, והאמריקנים היו מוכרחים להחזיקו כמה זמן ב"מקרר"? האינכם יודעים שהאופנסיבה הנאצית הזאת הגיעה למזרח הקרוב, שהיא חדרה לתורכיה – השותף שלכם למשא-ומתן על פיקוד המזרח התיכון? האינכם יודעים כי כאן בעיר הזאת, השנה, מעל חומות ירושלים העתיקה, השקיפו על בירתנו קצינים נאציים גבוהים? האם אינכם יודעים כי המשא-ומתן המתנהל על מלחמה חדשה זוהי נקודת הכובד, זהו המוקד בשאלת גרמניה? אם אתם מעלימים זאת, אתם מוסרים עדות שקר מזעזעת בשם עם שנרצח ועלול להירצח.

נכון, לא אתם מוסרים את האקדוח הטעון והדרוך לידי המטורף, המרצח הנאצי. בזאת עוסקים צ'רצ'יל וטרומן. הם טוענים עכשיו את האקדוח ודורכים אותו. אבל הרי יכולה לחיצה קטנה על ההדק להביא לידי ירייה. האין מיפלט מן הירייה הזאת? האינכם סבורים כי עצם הדיון הזה בכנסת אינו יום חג הניאו-נאציים? האינכם חושבים שכבר עכשיו, בשעה שאתם מעמידים את העם לפני הכרעה, יום חג הוא לגרמניה הניאו-נאצית? האינכם יודעים שזוהי עזרה לאפוטרופוס של המיליטריזם הגרמני?

יש פה חברים המבטיחים כי המשא-ומתן יתנהל באוירה מסתורית של איבה, של שינאה, כמעט של הדלקת נרות שחורים. הרי מגוחך הדבר. יש לדברים משמעות אובייקטיבית. המברק שיתקבל מכאן על תוצאות ההצבעה, תהיה לו בכל מקום – באמריקה, באנגליה, בצרפת ובגרמניה – משמעות אובייקטיבית, ולא למליצות המתקתות שאין להן כל ערך פוליטי-ממשי.

אתם הולכים ומעמיקים את הקרע בקרב העם, ואינני מתכוון בכך להישג הלוואי שלכם: שהצלחתם להביא לגלווניזציה של אצ"ל. אינני מתכוון לזה.

אם מדברים על איומים וטרור, אני מקווה שרובו המכריע של היישוב יפגוש כחומה מלוכדת כל ניסיון להטיל מרות של טרור עליו, על הכנסת, על נבחר העם. אבל גם לגבי מלחמה נגד טרור אינכם רציניים למדי ואינכם כנים למדי. ולפני שאסביר זאת, אומר כי אנו דורשים חקירת העובדות. נקים ועדת חקירה פרלמנטרית כדי לדעת בדיוק מה היה. שנית, אנו דורשים שיהיה ברור שיש לטפל בעניינים אלה לא על יסוד טרור מנגנוני כלכלי, אלא על יסוד פרוצדורה משפטית (שרת העבודה ג. מאיר: האם אתה מגן על בגין או שאתה נגדו? באיזה צד אתה?) – גברת מאיר, אינני צריך להסביר לך באיזה צד אני נמצא. לא אני אלא ראש הממשלה שלך חתם על הסכם עם ז'בוטינסקי.¹¹⁶

115 על חניית שאכט בלוד ר' מסמך 14 הע' 5. מטעם משטרת ישראל נמסר ששמו של שאכט לא היה כלול ברשימת המבוקשים ע"י הממשלה ומשום כך לא נעצר ("מעריב" 27.11.1951).

116 באוק' 1934 חתמו ב"ג ו"ז' בלונדון הסכם להסדרת היחסים בין ההסת' הכללית והסת' העוב' הלאומית, ובין שתי ההסת' הצ'. משאל שנערך בין חברי ההסת' הכללית במרס 1935 פסל את ההסכם.

לא אני אלא ראש הממשלה שלך חתם על הסכם עם בגין.¹¹⁷ לא אני אלא את דרשת כאן, בנאום שאין לו שום שייכות למורשת הרעיונות לא של בורוכוב ולא של סירקין, "מוניזם" ציוני-יהודי, שהוא מבית מדרשו של ז'בוטינסקי.¹¹⁸ לא לך אני חייב די־ן וחשבון. והרי אמרתי כאן ברורות: נגד טרור – נקום כחומה בצורה. אם את זאת אינך מבינה – מה את מבינה? (אהרון ציזלינג (מפ"ם): האם אינך יודעת מי עומד במערכה נגד הפשיזם היהודי?); (שרת העבודה ג. מאיר: אתה יודע להגיד דברים ברורים) – אבל את יודעת לא להבין דברים ברורים, וזה כישרון עוד יותר גדול. אני יכול לדבר רק עברית, אינני יכול לתת לך הסבר אנגלי.¹¹⁹ אם רוצים להילחם נגד טרור, אין צריכים לעסוק בעשיית "רווחי מלחמה" זולים במלחמה נגדו. אני חושב שהעלילה המגוחכת של ראש הממשלה נגד מק"י בהודעתו היום¹²⁰ היא עדות לכך מה יש לומר לציבור על כוונותכם (רעש באולם) – אני מבין מתגובת חברי הכנסת הנכבדים משורות מפא"י שהם מאשרים את דברי, שהם לא הזעיקו את העם רק למלחמה נגד סכנת הטרור, אלא שהם רוצים לעשות כאן "רווחי מלחמה" אגב אורחא. כי איזו שייכות יש בין הויכוח שאתם מנהלים עם מק"י, ובין האיומים שנשמעו כאן על טרור? הערוב הזה אומר שגישתכם לשאלה הנדונה איננה כנה ורצינית, אלא גישה פוליטיקנית. אני חושב שבנו תמצאו גישה יותר איתנה במלחמה נגד הטרור, מאשר בעמדה המתחסדת הזאת.

חבר הכנסת ארגוב כרך כאן את כל המפלגות, והזכיר אפילו כי אמרנו "לא נציית". אני רוצה לחזור ולומר, שישנם דברים שלא בלבד שנציית להם, אלא אין לנו אפילו צורך בפקודתכם: נשבענו להגנת המולדת, ולהגנה על החירויות הדמוקרטיות. אבל נשבענו גם שנילחם נגד ברית עם התוקפנות האימפריאליסטית, נילחם נגד מלחמה בבריה"מ. נשבענו לזאת ונקיים את שבועתנו זו. נשבענו נגד המהלך הפטלי, המכניס את העם היהודי ואת מדינת ישראל לאחריות ההיסטורית המשותפת להגנת "העולם הפתוח" של שר החוץ – בעזרת הנאצים.

יונה כסה (מפא"י): אדוני היושב ראש, כנסת נכבדה. דאגות חמורות מעיקות עלינו בימים אלה, ולמשמע הדיון בכנסת על בעיית השילומים צריכה להעיק עלינו דאגה חמורה נוספת: מהי דמותו המוסרית והפוליטית של העם הזה היושב בציון, וכיצד אנו מופיעים כלפי העם היהודי בגולה וכלפי מדינות העולם בדיונינו הגורליים

117 ההסכם להקמת "תנועת המרי העברי" ("הגנה", "אצל", "לח"י), שהושג ב-1945 לאחר שבאוגוסט אותה שנה קיבלו ב"ג מ'ש ומ' סנה החלטה חשאית להחרים את מאבק ה"הגנה" בבריטים.

118 מוניזם ("חד-נס") – עיקרון מרכזי במשנת ז'בוטינסקי: אין מקום לדגל אדום בצד הדגל הלאומי.

119 גולדה מאיר, ילידת רוסיה ותניכת ארה"ב, עלתה ב-1921.

120 ר' נאום בן-גוריון ב"קול ישראל" ב-8.1.2952, המובא בנספח 10, עמ' 893-895.

הומכריעים בגורל האומה. היה מקובל, שהיישוב היהודי בארץ חינוך את העם בגולה לאחריות לאומית, לחוש של אחריות היסטורית, ומאיתנו למדה יהדות הגולה. והנה חלה תמורה מבחינה זו ביחסים שבינינו ובין התפוצות, ולא לטובתנו. לפני שבועות אחדים התקיים כינוס יהודי גדול בארה"ב, אשר דן בבעיית השילומים מגרמניה. כינוס זה ייצג את כל העולם היהודי חוץ מאלה שלא יכלו להגיע אלי, אלה שמעבר למסך [הברזל]. בכינוס הזה נקבעו שני דברים: אל"ף, אנו חייבים וזכאים לתבוע שילומים; בי"ת, תביעת השילומים וקבלתם אינה אומרת סליחה ומחילה לעם הגרמני. והנה יצאנו לדון בשאלה הזאת בעקבות הדיון בארה"ב ונתגלינו בכל קלוננו הלאומי והמוסרי. היתה בבית הזה הצגה מזעזעת, מאורגנת מאוד, של חוסר אחריותנו ההיסטורית למפעלנו הגדול. והמאורעות מחוץ לבית, שליוו את הדיון בתוך הבית, הוסיפו חרפה ובושה. חבר הכנסת דוד הכהן, אשר הגיע היום מצרפת, סיפר לנו שהעמוד הראשון בכל העיתונות העולם, אתמול, היה מלא ידיעות על מה שהתרחש בבירת מדינתנו והוצגנו לראווה מבישה. מן הבית הזה נשמעה קבל העולם כולו תוכחה במיטב הדיאלקטיקה היהודית, שקבלת שילומים פירושה סליחה היסטורית לפשעיו של העם הגרמני. את אשר לא העז לומר אדנאואר, את אשר אין מעזים לומר הגויים, ואת אשר אין מעזים לומר אפילו נאצים, מעזים לומר יהודים אורחי מדינת ישראל בבית הזה. והאמירה הזאת מקורה בחשבון מפלגתי, אולם היא משפיעה השפעה מזיקה מאוד על תוכן מערכתנו - היאבקתנו עם העם הגרמני. אנו מחנכים את העולם כולו ליחס של חוסר כבוד לבגרותנו המדינית.

חברי הכנסת, אף אני יודע לחזור למשמעות האיומה של כל אשר קרה בליל שלושום. חבר הכנסת בגין הוקיר את רגליו מן הבית הזה מאז קיומה של הכנסת השנייה. אנו יודעים שהתבייש לבוא אל הבית כמנהיג מפלגה מוכה ומרוסקת בבחירות לכנסת השנייה. והנה בא אלינו עכשיו לבוש עוז מתוך תקווה, שהיא תקוות אכזב, להרויח רווח פוליטי, פטריטי כביכול, מן הדיון על תביעת השילומים. חבר הכנסת בגין מתפאר בוודאי בתעלולי נערי, אולם יודעים אנו שרק ידיים שלא סיקלו אבנים באדמת הקודש, יכלו היו ליידות אבנים בבית הקודש הזה. אין אנו נבהלים ממליצה פטריוטית. תנועתנו והיישוב העברי בארץ חינוכו את העם היהודי לקלוף את הקליפות המזויפות ממושג היסוד של כבוד לאומי. על הפטריוטיות מסוגו של חבר הכנסת בגין קראתי לפני זמן-מה מימרה שנונה מאוד של סופר אנגלי [אוסקר וויילד], אשר אמר שהפטריוטיות הוא המיפלט האחרון של בני-הבליעל, ואני מוסיף שהפטריוטיות הוא לעתים מיפלט אחרון של מקופחים ופושטי רגל. אני כופר בפטריוטיות מזוייף המבכה יהודים מתים ומוכן לרצוח יהודים חיים. חבר הכנסת בגין התפאר בנאומו, שבימי "אלטלנה" פקד על חבריו לא לירות במתקיפי "אלטלנה", ומשמתע מכאן שהוא עלול עכשיו לתת פקודה לירות באלה שדעתם שונה מדעת מפלגתו בשאלת השילומים

מגרמניה (קריאות: הוא אמר זאת); (יוחנן בדר (תנועת חרות): רק באוזני פחדנים נשמע דבר כזה) – בימי "אלטלנה" נהגנו כלפיכם בהתאם לחומרת הפשע של "אלטלנה", אולם אם תישמע ירייה אחת במדינת ישראל, אם תהיה התנקשות טרוריסטית אחת – יקצצו הכוחות העומדים מאחורי המדינה והממשלה הזאת את הידיים שיחזיקו באקדוח. הטרוריוזם לא ישלוט במדינה הזאת אפילו יום אחד. נשמור על החופש ועל החרות במדינה הזאת. נתקומם נגד כל ניסיון להלוך אימים על נבחרים העם. אני מייעץ לחבר הכנסת בגין לאמץ את דמיונו ולתאר לעצמו בדיוק מה תהיה תגובתנו על מקרה ראשון של פגיעה בקדושת היסודות של קיום מדינתנו.

רוצה אני להוסיף משהו לדברי חברי על-פי הכתובת של מק"י. לפני שבועות אחדים קראתי ב"קול העם" מאמר, שבו הוסבר מדוע גרמניה המזרחית לא תשלם פיצויים למדינת ישראל על חלקה בפשע של העם הגרמני. נאמר שם, שמכיוון שמדינת ישראל נמצאת בגוש מחרחרי המלחמה והיא תשתמש בפיצויים אלה להגברת כוחה התוקפני כלפי בריה"מ, הרי יהיה זה חטא כלפי תנועת השלום בעולם אם יותן למדינת ישראל תוספת כוח. ואני מבין למה מק"י מתנגדת לכך, שגם גרמניה המערבית תיתן לנו שילומים – הן נשתמש בשילומים אלה למלחמה בברייה"מ! ודברי בלע אלה מוגדרים אף הם כדאגה פטריוטית למדינת ישראל. ולא אבוא להכחיש את השקרים והכזבים האלה. כל יהודי בארץ ובגולה יודע, לאילו מטרות נשתמש בשילומים אלה. בבירור הזה לעגו לנו נואמי האופוזיציה על אשר אנו רוצים אחרי הוזהב, ובהזדמנות זו ברצוני לומר שאין דבר נתעב יותר ומאוס יותר מן הלעג הזה של יפי הנפש למייניהם. מה זה כסף? – כסף זה בניין, יצירה, הגברת כוח. וכבר הגדיר המנוח ארלוזורוב מה זה מילווה לאומי, והוא אמר: "מילווה לאומי – אלה הן פרות רועות באחו וילדים משחקים בכרי דשא". לא על-פי הכתובת שלנו מותר לזרוק את האשמה של רודפי בצע. אנו רוצים להחיש את בניינה של המדינה, אנו רוצים לבצע את הייעוד הגדול המוטל עלינו לקיבוץ הגלויות.

ומילים אחדות למפלגת הפועלים המאוחדת, נוסף למה שאמרו להם חברי. הם אומרים, שבדרך כלל אינם מתנגדים לשילומים – הם רק מתנגדים לנייהול משא-ומתן ישיר עם ממשלת בון, מפני שפירושו של משא-ומתן זה צעידת צעד נוסף בכיוון השתלבותנו בגוש המערבי. אני רוצה לשאול: מה טעם ישיבתכם בוועדה לענייני חוץ וביטחון? שמעתם בוועדה הזאת מפי שר החוץ מהי המדיניות של ממשלת ישראל בכל הפרשה הזאת של הפיקוד המזרחי-תיכוני. אין אני בא כאן למסור פרטים. אתם יודעים אותם כמוני, והאינפורמציה שקיבלתם סותרת בהחלט את האשמותיכם החוזרות ונישנות, שאנו עושים מאמצים להשתלב בפיקוד הזה. מניין לכם הרשות המוסרית להפיץ בלי הרף את השקר הנתעב, שממשלת ישראל רוצה להשתלב בתוך הגוש של "מחרחרי המלחמה"? אתם יודעים שאין זאת אמת, אולם

אתם ממשכיכם לטוות את חוטי השקר מפני שאתם זקוקים לחומר הסתה נגד הממשלה הזאת ונגד מפלגת פועלי ארץ-ישראל. אתם יודעים יפה, שמעצמות המערב לא עזרו לנו לקבל שילומים. מהו הפטפוט הזה, שתחת לחץ מעצמות אלה אנו נכנסים במשאומתן ישיר עם גרמניה? אין אף שמץ של אמת בהסברה שלכם, שהמשאומתן עם גרמניה בעניין השילומים הוא אחד החלקים של תוכנית ההגנה המערבית. וכראיה לדבר תשמש העובדה הזאת: המפלגה הסוציאלי-דמוקרטית הגרמנית, אשר כידוע חולקת על אדנאואר בכל העמדה שלו ביחסים עם המערב, דווקא היא לוחמת על כך שממשלת גרמניה תיכנס במשאומתן איתנו על השילומים. עיני מי תנקרו בהפצת דיבות כוזבות?

ומילים אחדות לחבר הכנסת ברמן: הוא דיבר כאן בשם הפרטיזונים. בליל שבת היתה אסיפה של פרטיזונים בתל-אביב ושם מחו נגד המשאומתן עם גרמניה. אני רוצה לומר לך, חבר הכנסת ברמן, אני בטוח שכאשר ישבת בגטו ורשה בין החורבות לא תיארתי לעצמך ששני חברים ממפלגתך יסעו לברלין, לבירת הנאציזם, וישמיצו שם את מדינת ישראל בהפצת דיבות נתעבות, שהיא באה בכרית עם מחרחרי המלחמה נגד בריה"מ. אבל אתם, הפרטיזונים, מדוע לא הקהלתם קהילות מחאה נגד רובין ואורן, אשר נסעו לברלין? מדוע לא מחיתם, מדוע לא הודעתם, מדוע לא צעקתם על המעשה הזה? הגם אתה, הפרטיזון, מבדיל בין גרמני מזרחי לגרמני מערבי? תסלח לי, חבר הכנסת ברמן, אם אומר לך שאני פוסל את זכותך המוסרית לדבר בשם פרטיזונים ולדרוש בשמם שלא נתבע שילומים מאת ממשלת בון.

ומילים אחדות לאלה מחברי הכנסת, שאני מאמין באמונה שלמה לרגשותיהם המוסריים. אני אומר, שהרגש היהודי שלהם פגום אם הם מעלים על דעתם שיש בינינו יהודים, נאמנים כמוהם לגורל ישראל, המסוגלים לסלוח לעם הגרמני. גם לו רצינו לסלוח בדרך ההחלטה הפוליטית, אין הפשע האיום של העם הגרמני ניתן לסליחה ולמחילה. עם נרצח אנהנו. אמנם ניצלנו מהשמדה גמורה, אבל דורי דורות ירגישו את כאב הרצח של ששת מיליוני היהודים שבהם היה גלום עתידנו, כבודנו, כשרוננו וגאוננו הלאומי והיהודי. אי-אפשר לסלוח. ואם ימצא גרמני שיתבע מאיתנו סליחה תמורת השילומים, נאמר לו שבעצם ההעזה הזאת לתבוע מאיתנו סליחה יש לראות את אחד הגילויים של הנפש הגרמנית הפושעת. אין לסלוח, אי-אפשר לסלוח, אי-אפשר למחול. אולי ישתררו בינינו, כעבור דור או שני דורות, יחסים אחרים עם העם הגרמני. אולי העם הגרמני יודרך מפשעיו ויטהר עצמו, אולי תיווצר אירה שתאפשר רקימת יחסים אחרים, אולם גם אז החשבון הנוקב לא יימחק. ואיפה כבודכם הלאומי, רגישותכם היהודית, לבוא ולומר שבתביעה להשיב את הגזלה יש משום סליחה וכפרה? לנו אתם אומרים זאת? מאיתנו אתם תובעים רגישות לכבוד הלאומי? הן אנהנו היינו התנועה אשר לראשונה שלחה לוחמים נגד היטלר.

הן תנועתנו יצאה הראשונה להציל את יהודי המחנות, לקבל אותם ולארגן אותם על אדמת גרמניה ולרתק אותם למלחמתנו הנואשת על הקמת המדינה. האם אין מעשינו יום מעידים עלינו, שהכבוד הלאומי הוא לנגד עינינו? אולם רבותי, יש בינינו תהום עמוקה בהבנת משמעותו האמיתית של המושג "כבוד לאומי". כל מה שעשינו ויצרנו בארץ נתגלם בו כבודו הלאומי, כי כבוד לאומי פירושו יצירת כוח כדי שנוכל לעמוד נגד רוצחים ונגד שונאים ומשמידים.

חברי כנסת נכבדים, אל תשארו לשווא את השם הנורא "נקמה". אני מעז לומר מעל הבמה הזאת, שלא ננקום את נקמת ששת מיליון היהודים, מפני שאי־אפשר לנקום נקמת דם ילד קטן, מכל שכן אי־אפשר לנקום נקמת ששת מיליון יהודים ובתוכם דם של מיליון תינוקות. בעצם אי־האפשרות הזאת לנקום את דם אחינו, בעצם העובדה הזאת גלום הכתם הכבד והשחור על נשמתו וגופו של העם הגרמני לדורי דורות. לו גם רצינו לנקום, איך ננקום ממדינה גדולה וחזקה כזאת? האם נכלה את עצמנו בחרון אי־אונים ונחלום על נקמה כאשר כל העולם מהמורח ומהמערב משקם את העם הגרמני, מתרפק עליו ומבקש את ידידותו ועזרתו? מי מקשיב למחאתנו הנמרצת נגד הכנסת גרמניה למשפחת העמים?

שר החוץ השמייע בעצרת האומות המאוחדות פעמים אחדות את זעקתנו נגד גרמניה ודיבר דברים ברורים מאוד על חשבוננו ההיסטורי עם העם הגרמני. הוא השמייע את זעקת המחאה של כל העם היהודי בגולה. לא חסר לו אומץ לב פטריוטי והרגשת כבוד לאומי כאשר הטיח את ההאשמה הכבדה כלפי העם שכולם רוצים כיום ביקרו. האם לנו ולשליחינו תטיפו אומץ לב פטריוטי? אולם לא נוכל לנקום. הגרמנים רצחו כעשרים מיליון רוסים – האם העם הרוסי מכלה את העם הגרמני או עוזר בשיקומו, כמו מעצמות המערב?

נשארנו יחידים בחשבוננו ההיסטורי עם העם הגרמני. ויש לנו רק נקמה אחת: יצירת כוח, הגברת הכוח. הנקמה שלנו היא המהפכה הציונית שאנו מחוללים בחיי העם היהודי. כבוד לאומי זהו כוח יהודי, מסגרת ממלכתית, יכולת להשיב מלחמה שערה מצד צבא ההגנה לישראל. זהו הכבוד הלאומי האמיתי. מי שמדקלם על נקמה ורוצה על־ידי הדקלום הזה לזעזע את לבנו, אני אומר לו שהוא נושא לשווא את שם המושג "נקמה", כי יש ולפעמים צריכים וחייבים לנקום, אולם גם לגבי הנקמה חוש האחריות ההיסטורית קובע את גבולותיה ותחומיה.

ומהו הדיבור הזה על חוסר כבוד במגע ישיר? אני מתאר לעצמי באופן מוחשי מאוד את הישיבה של נציגינו עם נציגי ממשלת בון בעת ניהול המשא־ומתן לשילומים. מה יגידו נציגינו? הם יגידו כי באו לסלוח ולכפר עוונות? לא, רבותי, הם יגידו כי הם באו לתבוע להחזיר חלק מן הגזלה ולשם מטרה קדושה זו הם מוכנים לשבת עם נציגי רוצחי עמנו (אליעזר שוסטק (תנועת חרות): אפילו לא יזכירו את

השבת הגזלה) – גם אני יהודי, יהודי ישראלי, גם לי יש הרגשת כבוד לאומי ואינני מרגיש הרגשת עלבון בשעה שנציגי ישובו ליד שולחן למשא-ומתן עם נציגי ממשלת בון, כי ביישיבה הזאת אחד הגילויים של נקמתנו ההיסטורית. היטלר רצה להשמיד את עמנו, הוא רצה להשמיד את היישוב היהודי בארץ, היישוב שהקים את המדינה הזאת. היטלר רצה להגיע עד הלום ולטבוח את שש-מאות אלף היהודים שהיו בארץ בימי המלחמה, אך מזימתו סוכלה, משטרו נהרס, גרמניה נכבשה, ואנו יושבים – או נשב – במשא-ומתן הזה כנציגים חיים של הפרת המזימה הזאת. האם יש בכך בושה לאומית? הרי אתם דואגים לכך שהמצפון הגרמני לא יינקה, ועל כן אתם אומרים שאין לנהל משא-ומתן על שילומים. האם על-ידי שלא ננהל משא-ומתן מתוך נימוק שאין לשבת עם אדנאואר, האם על-ידי כך אין אנחנו מנקים את אדנאואר מכל עוון? מה יגיד אדנאואר? הוא יגיד: "אני רציתי לשלם שילומים, רציתי לכפר במשהו את חטאי העם הגרמני, והיהודים דחו את ידי" – והוא יצא נקי כלפי דעת הקהל בעולם, ולתביעתנו לשילומים שיינתנו לנו על-ידי מתווכים לא תהיה אוזן שומעת. ואתם החוששים שהמצפון הגרמני יינקה, נוקטים עמדה שיש בה משום מתן אפשרות לממשלת בון להתחמק באופן נוח מן החובה לשלם.

אולם ברצוני לומר עוד משהו – אינני חושש לומר זאת – נניח שישבנו וניהלנו משא-ומתן והתברר שאך שקר היה בפי אדנאואר, כי הוא איננו מוכן לשלם שילומים. מה נעשה? אנחנו נודיע לעולם שאומנם ניסינו לבחון אם העם הגרמני מוכן ללכת בדרך אחרת מוזה של היטלר, ונתברר לנו כי שינויי המשטר לא שינו את אופיו של העם הגרמני – הם רוצים לרמות אותנו – וכל הדיבורים על נכונות לשילומים היו רק הסוואה ויצאת ידי חובה דיפלומטית נוכח הלחץ של דעת הקהל הבינלאומי. ואתם הדורשים שאת השילומים אמנם נקבל – אבל על-ידי מתווכים – מתי יהיה כוחנו המוסרי גדול יותר ללחוץ על דעת הקהל: כשנוכחי לעולם שהגרמנים אינם מוכנים למעשה לשלם, או על-ידי זה שלא ננהל משא-ומתן ונתבע מאחרים שהם יגבו בעדנו את השילומים?

כל הקונספציה שלכם היא מחוסרת יסוד מוסרי יהודי כשם שהיא מחוסרת יסוד פוליטי תכליתי. זוהי קונספציה חולנית, היא איננה נאה לנבחר העם היהודי באדמת המולדת, החייבים לייצג כלפי העם את המושגים החדשים ואת הפסיכולוגיה החדשה הנוצרים במולדתנו. לו היה לנו כבוד לאומי ולו היה לנו חוש אמיתי לאחריות היסטורית, היינו מתלכדים בדיון הזה ולא היינו מתווכחים בינינו לבין עצמנו, אלא אומרים דברים אחדים באוזני ראש ממשלת בון: "אנו נבוא לנהל משא-ומתן על שילומים, אך אל תעלה בדעתך שנבוא לסלוח ולמחול, ואם תתבע זאת מאיתנו הרי זה יעיד שאין ממשלת בון יודעת מה עולל העם הגרמני לעם היהודי". היינו אומרים כולנו יחד שהגרמנים חייבים לשלם לנו את כל הנזקים, שהם חייבים להחזיר את כל

הגולה, וכי המשא-ומתן על המיליארד הראשון הוא רק התחלה לתיביעות נוספות. לו כך היינו מופיעים כלפי העם הגרמני, היה זה מחזק יותר את ידי שליחינו אשר ינהלו משא-ומתן על השילומים.

מה קרה לעם הזה היושב בציון, מדוע התערערו יסודות בינתנו הלאומית, הציונית, האנושית? האומנם מלחמת מפלגות, יצרי אופוזיציה וחשבונות מפלגתיים צרים גברו בתוכנו עד כדי כך שאין אנו מסוגלים להופעה לאומית מלוכדת ומאוחדת בשאלות גורליות ומכריעות בכבוד האומה ובצורכי המדינה? חברי כנסת נכבדים, אולי, בכל זאת, אין משום הגזמה בתיביעה שנופיע כלפי חוץ וכלפי העם הגרמני כעם וכמדינה היודעים לעמוד בשער, היודעים גם לחום על הכבוד הלאומי שלנו וגם להבטיח במשא-ומתן הזה תוצאות ממשיות, שיגבירו את הכוח של מדינתנו ליצור ולקבץ גלויות.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים): כנסת נכבדה. אין ברצוני, ואשתדל גם להימנע מלהיכנס לויכוח מפלגתי בשאלה הגורלית והמכרעת העומדת לפנינו היום. ברצוני למסור כאן שחברי בתנועה, "הציונים הכלליים", השקפה אחת ובהינה אחת להם בשטח זה - זו ההשקפה היהודית הלאומית, שמוכרחים להתמוג במלוא ההתמוגות ובלי חשבונות, בלי חישובים, ואנו יוצאים בגמר הויכוח מאוחדים יותר ממה שהיינו לפני כן. בשאלות רבות בדיוני הכנסת אנו לא מעט מחולקים בדעותינו, ובייחוד בשאלות של תקציב, בשאלות של שיטות כלכליות ובשאלות אחרות, אך דבר אחד מאחד תמיד כמעט את כל חלקי הבית, וזה מה שקוראים לו "העם ואחדותו" - זהו הנכס שלנו היקר ביותר, והוא מתחזק עוד יותר מאז קום המדינה. אני ירא מאוד ומלא חרדה לקראת האפשרות שהחוט הזה ייקרע, ושמה ניכנס לשלב כזה שיינתק החוט המהדק ומקשר אותנו כל כך. ההיסטוריה מספרת לנו על סבל משותף, המלכד אותנו ומקיימנו בכל התפוצות. בתקופת השואה נגרם לנו סבל רב, הסבל הגדול ביותר שבכל ההיסטוריה. מדובר בזה אם אפשר להיות נאמנים ולשמור אמונים לאלה שסבלו בהיותם אחים יהודים. אילו יכולתי - ואני מודה שבהרבה מקרים לא הצלחתי - להחדיר הכרה זו בשאלות פרוזאיות ואחרות, רעיון זה של איחוד תחת גג אחד ושמירה על גג אחד של כל האומה; אילו הצלחתי לעשות זאת, חושבני שהייתי מאושר. בגלל חוסר הכרה זו אני חושש וירא מפני ההכרעה בה נצא מן הדיון בבית הזה.

אני בדעה שאין הכסף הגורם המכריע, לא בגורל הפרט ולא בגורל האומה. כבר ראיתי בחיי לא מעט אנשים שנולדו עשירים וירשו מיליונים רבים, וסופם היה שנקברו בתרכיכים לא-להם. ראיתי רבים כאלה, שהכסף לא שמר עליהם מלהיות נרדפים ונשמדים מהעולם. אינני יכול לבנות לא את חיי ולא את אמונתי על כסף ולא על

שווה-כסף, ואנו בעצמנו הננו דוגמה חיה לכך ביישוב הזה (שר החוץ מ. שרת: יצירת תל-אביב לא עלתה בכסף? יישוב יהודים לא עלה בכסף?) - רשום אצלי בראשי הפרקים על עניין זה של הפיכת חולות תל-אביב למפעל עצום, הקולט בתוכו כמעט 400 אלף נפש יהודים; על הפיכת נתניה מחולות למקום מרכזי של חרושת ותעשייה ועל ייבוש ביצות העמק, ואני זוכר ימים שבהם הלך אוסישקין לעשות דבר אי-רציונלי: לגאול את העמק ואת ביצותיו. זה לא נעשה בכסף של שילומים, זה נעשה בעזרת שני מקורות. מקור אחד הוא העבודה, זיעת אפיים - אדם שנתנסה בכל אלה יודע מה פירוש הדבר - והמקור השני היה הכישרון היהודי והמאמץ היהודי. אלה הקימו את המדינה ואת הרוח היהודית הגדולה והקדושה בתוך המדינה, לנו ובעיקר לילדינו.

משום כך איני יכול בשום אופן לצאת כאן מנקודת מבט כספית כפי שעשו כאן לא מעט מהנאמנים במשך שני ימי דיון אלה. אני מאמין שהרוח, שצריכה להיות מפעמת בתוך המדינה הזאת את לבות הבנים, הרצון הכביר להמשיך בבניין ולהשלימו וליתול חלק באחריות ובהתחייבות, הם שיביאו לידי שותפות במיבצע גדול זה של השלמת בניין המדינה.

והנה, אני בעצמי, יליד הארץ, שחונכתי וגדלתי כאן, כמו רבבות אלפים שזכו לכך, לא הייתי קשור קשר מוחשי כל-כך ביהדות בגולה, ולא הכרתי היטב את יהדות הגולה. אנו "הצברים" גדלנו על החולות בבניינים קטנים, בשכונות קטנות גודלנו, חונכנו, עבדנו, ונדמה לי, שלא מעט שירתנו את הציבור במשך עשרות בשנים. אך לאסוננו ולדאבוננו באה השואה. במשך כל השנים הייתי שותף לכל המאורעות - והם לא היו מעטים - הקשים והמסובכים, ספוגי הדם פה בארץ, למען בניינה והתקדמותה. אך לא אוכל להשוות שנים אלו אל השנים המעטות של השואה. אני מרגיש את עצמי כבול בכבלים ספוגי דם ודמעות של אחים ואחיות, שנספו בצורה אכזרית כל-כך, וברצוני לשמור להם אמונים. אני מוכרח לשמור להם אמונים ולא לנתק את הכבלים האלה המעיקים על לבי ורצוני, אך יחד עם זה אנו רוצים לבנות ולהשלים את בניין הארץ עד כמה שכוחנו איתנו.

מדי יום ביומו, מדי לילה בלילה, אינני יכול להשתחרר מן ההרגשה שהיישוב הקטן הזה עמד בראש ההצלה ועשה גדולות ונצורות גם מבחינה צבאית, גם מבחינה כספית וגם מבחינה מוסרית, אם גם בתחומי המצומצם. אינני יכול להשתחרר מהרושם שעשתה עלי צוואתו של הברון המתבולל פון אלק, שברגע האחרון לפני שהובילו אותו לאושוויינצים, כתב את צוואתו והשאיר לתל אביב את התכשיטים של אשתו. לא אוכל לשכוח את אפרם של ילדים שנשאתי בהלוויה על כתפי והבאתי לבית הקברות הישן ברחוב טרומפלדור למנוחת עולמים. אני רואה כל הזמן את הבנות עם המספרים החקוקים על זרועותיהן, שהם בעיני אות כבוד ולא אות קלון.

אינני מתאר לי, שנוכל לשלוח כיום את באי-כוחנו, את מנהיגינו, לשבת ליד שולחן אחד, בבית אחד, עם רוצחי עמנו ולחתום איזה הסכם בעד כל תמורה בעולם. תמורה זאת לא תקל עלינו, לא תפתח את הארץ ולא תצילנו. אין לשכוח, שאם חלילה תבוא עלינו קללת אלוקים – פגעי הטבע יכולים לעלות הרבה יותר מכל שילומים של האויב השונא ומשמין את עמנו. יכולתי לעשות חישוב של פגעי הטבע שפגעו בנו בשנה האחרונה – וברור ששום כסף אינו יכול להיות תמורה כנגד אסונות בלתי צפויים מראש. אינני מתאר לי, כיצד ישבו באי-כוחנו, ידברו, וינהלו משא-ומתן על כסף.

אלה הם דיבורים סתם להגיד שזהו כסף יהודי. כבר הסברתי מהו הכסף לגבי דידי בגורל העם ובגורל הפרט ובעיקר בשבילנו, המקימים עולם חדש, מדינה חדשה ומוסר שהוא המשך של הדורות הקודמים. אני מתפאר בקהילות הגולה שהיו מבצרנו בכל העולם ושמרו על הגחלת היהודית, והם שהביאו לנו את עליית ביל"ו ואת העלייה השנייה ואת המדינה.

אני שואל בכל לבי ובכל רוחי – והייתי רוצה להאציל מרוח זו על אחרים – האם אין זו פגיעה שלא תסולח אם אנו נשב עם אויבנו זה ונתדיין איתו, ואפילו אם נגיד להם שאיננו סולחים? אין זה מבטל את העובדה, שתפורסם בכל קצות תבל, שיהודים הולכים להתפשר ולגמור את הפרשה הזאת עם הגרמנים. רק שבע שנים עברו – מה זה שבע שנים בחיי עם, אם אפילו בחיי הפרט אין זה הרבה? רק שבע שנים בלבד, וכבר יכולים אנו להעלות על דעתנו ולהתווכח על כך אם צריך ללכת למשא-ומתן, אם צריך לשבת איתם יחד, ואפילו עם אלה שלא רצחו ולא שדדו, אך גם לא הרימו את קולם נגד הרצח המחריד?

אני זוכר כיצד חבר הכנסת שור ואנוכי קיללנו מעל במה אחת את אלה שהביאו עלינו את השואה האיומה הזאת – והצטערתי לשמוע אתמול את דברי חבר הכנסת שור. אני זוכר כיצד דיברנו יחד באוזני קהל של 60,000 מבני תל אביב, ואז אמרנו שלא נשכח – לא רק תוך שבע שנים, כי אם כל ימי חיינו. אינני יודע מה יאמרו ילדינו על כך אם נקום ונעז לשבת יחד עם הארורים האלה? הדיו שבה ייחתם ההסכם לא תתייבש. אינני מאמין לגרמניה הארורה שהיא יכולה לחסל כל-כך מהר את מה שהיא קוראת בשם "אינצידנט". מעולם לא זרקתי אבן על מישהו, אך בהיותי ילד זרקתי אבן על גרמני מן העבר השני של פסי הרכבת – ואינני מצטער על-כך עד היום הזה. תחשבו שזוהי אירוניה, אך כנראה שזה היה סימן ראשון, שהעם הזה אינו ראוי ליותר. תצא קריאה מגרמניה ארוורה זו שהגנה הם יכולים לחסל זאת בתשלומי כסף, ואנחנו נקרא אחר-כך אל מוסר העולם ונגיד, שאין הם רוצים לתת לנו סכום זה או אחר – האם נצא בכבוד אם לא ירצו לתת לנו את הסכום המגיע לנו? ואתם אנשי מפא"י, האינכם תופסים שהדברים הללו הם בניגוד לכל הרגשה משותפת

לכולנו, להצלה, לקללה ולתביעה במשך שנות השואה? מדברים על 600 אלף עולים. האם לא קלטנו עד כה עולים במספר כזה? האם הפסיק היישוב לקלוט עלייה? האם תל אביב עצמה לא קלטתה קרוב ל-200 אלף עולים? כשקיבלתי את יפו, היתה העיר גל אבנים, בלי בית-ספר, בלי גן, בלי כלום. עכשיו מיושבים בה 60 אלף עולים והם יושבו במאמציהם של שאר חלקי היישוב, הוותיקים. היום חיים עולים אלה בכבוד על פרנסתם ועבודתם, ולא יקבלו את כספי גרמניה כדי להיות משוקמים. הם לא ירצו בכך. אין לי ספק כי ידחו זאת.

אני פונה אליכם בבקשה לסור מן הדרך הזאת. צריך להציל את הרוח, הנחוצה לנו להמשכת בניין הארץ. הרוח והמוסר נחוצים לנו הרבה יותר מן הכסף, שאינני מזולז בו, אך לא בנסיבות אלה.

אני מבקש לא למוטט את היסודות המוסריים שעליהם - ועליהם בלבד - מושתתת עבודתנו כאן, ואת הקשרים בינינו ובין התפוצות. מצב הרוח המרומם שלהם חשוב לנו לאין ערוך יותר מכל דבר אחר. בטוחני - ואני אומר זאת בתום לב - שחתימת הסכם עם גרמניה תחדיר יאוש בשורות העם במרחקים, ובעיקר בארץ הזאת. נקיים נא את השבועה אשר נשבענו במשך כל שנות השואה לא לקדש שום ברית עם אויבי ישראל, ונחזור על שירם של אלה שהובלו לטבח: "אני מאמין, אני מאמין בביאת המשיח, ואף אם יתמהמה". אני מאמין בגאולה בכוחות עצמנו.

שמעון גרידי (התימנים): כבוד היושב ראש, חברי הכנסת המכובדים. רואה אני שבויכוח זה, שיש בו שני קצוות מנוגדים, יש מקום לאבירות רק למי שעומד באחד הקצוות. כל המחריף ועומד על דעתו בעקשנות קיצונית - הרי זה משוכה וגיבור המדינה לפי דעת חבריו. יודע אני שבמצב דברים זה, מי שינסה לדבר במתינות וברוח של פשרה יהיה עלול להיחשב כאיש שאינו מעולם המציאות שלנו. אף על פי כן בחרתי לעצמי להיחשב לאיש כזה, ורק מתוך כך שלפני עיני מרחפת מציאות אחרת, שהיא ההשתלשלות הישירה להתגוששות האדירה של שני הקצוות במציאות זו הקיימת עתה.

במחילה מכבודכם, רבותי האבירים המתגוששים בחימה שפוכה זו, אתם הטוענים מצד אחד שעקשנותכם היא למען הצלת מדינת ישראל מאובדן כלכלי ותמוטה מדינית, ואתם הזועקים מצד שני שקנאותכם היא למען כבוד ישראל וקדושת הרוגיו וחלליו - האינכם שמים אל לב שהמון העם אינו חפץ במריבתכם זו? האינכם שומעים את הקול הנשמע ברמה: רחל מבכה על בניה שאוספו הנה מפזריהם ואינם יכולים לשבת אל שולחן אחד, ולא לשאת פנים איש אל אחיו? הסבורים אתם, שדרך התגוששות תמידית זו בפתרון כל בעיה של מדינת ישראל היא הדרך שבה תוכלו להנחות את שארית ישראל, שברי גלויות, נדכאי רוח ונשברי לב

במדינה צעירה ועתיקת יומין זו? הן יודעים אתם כולכם בעומק לבכם ונפשכם, שלא זו הדרך, ומדוע אפוא לא תוכלו להתגבר על יצרי הקינאה והתחרות המתפתלים בינותיכם בלי הרף?

כל איש המבקש להסתכל מן הצד בשאלת המגע הישיר עם גרמניה, יוכל לראות שהיא נמצאת עדיין במצב שאינו בשל לגמרי לא לאלה הסבורים שהגיע הזמן לטפל בה, ולא לאלה הסבורים שאין לטפל בה בכלל. אפשר שהזמן יביא בכנפיו את פתרונה. לפיכך, לאלה הדוחקים את השעה וממהרים לנצל את ההזדמנות כביכול, יש להגיד שעל אף מידת האמת המסויימת שבדבריכם, מקדימים אתם, מקדימים. מטעמים מוסריים ומצפוניים - כי טרם נקרא הדם, קול דמי אחינו עדיין צועקים אלינו מן האדמה. ומבחינה מעשית וריאלית - כי אין אנו רואים עדיין ממשלה גרמנית בת־אמון, שאנשי מוסר ומצפון טהור יושבים בה. שימו לב אל ההתפתלויות בדבריהם ואל החיוך השטני מלא הבזע שעל שפתותיהם.

לעומת זה, יש לזעוק אל אלה הדוחים כל משא־ומתן עם גרמניה בזעם ובחרון אף, ובמיוחד אל שומרי המסורת והדת, על אף מידת האמת המסויימת שבדבריהם: היכן הייתם עד עתה? מדוע כבשתם את זעמכם עד עתה והיכן הייתם זה כמה שנים מאז נסתיימה מלחמת־העולם השנייה?

היהדות המסורתית, שהיא ביטויו האמיתי של עם ישראל ופרצופו המוסרי, ידעה מאז ומעולם להגיב מיד ובחריפות על מאורעות שעדו על ראשה. יהדות זו שמה אות על מצחו של קין וקבעה לאלתר יחסה לעמלק. היא קבעה לדורות את זיכרון נצחונה על תעלולי היוונים ועל מחשבת המן האגגי. היא החרימה את ספרד ואררה כל כְּרֶשֶׁע, מעוול וחומץ. מדוע נאלמה כל מערכת הרבנות היהודית והעולמית וצמרת היישוב בארץ הקודש וחכמיה? איכה נסתם כל חזון, ואיכה ניתנה כל הוראה בעניין יחס עם ישראל לעם הגרמני בלי אש קודש וכלי להט נפשי חודר לבבות? אכן, אם יריביכם הקדימו עתה, הרי התעוררותכם־אתם לרגל ההצעה של משא־ומתן ישיר עם הגרמנים, מאוחרת היא. מאחרים אתם, מאחרים. החלטה על אי־מגע עם גרמניה אין כבודה במחלוקת ופולמוס דברים משוחדים. היא היתה צריכה להיות החלטה מובנת מאליה, בבחינת קציר שקדם לו חריש עמוק נאמן. דברים אלה מכוונים לאלה הדוחים כל משא־ומתן ישיר עם גרמניה רק בכוח האמת שבדבריהם ושלכם. כי לאלה המדברים בידיהם ונשענים על כוח אלימותם וזרועם - יש תשובה אחת שאין חולק עליה: כל שימוש באלימות ארור הוא ופסול, שורשו בגויים רעים ויסודו בייצרי נוכרים. יהדות תימן תומכת כולה בהצהרתי זאת, שכל שימוש באלימות נגד הכנסת או נגד השלטון יהיה נדחה בשאט נפש ושום צעיר וצעירה תימניים לא יהיו נגררים אחריהם ולא יתנו ידם לפעולות הרסניות ובלתי־אחראיות כאלה.

עתה אש המחלוקת מלחכת סביבותינו. למדינתנו אין סמכות רוחנית עליונה,

העומדת למעלה מכל מפלגה ומכל הרכב קואליציוני. אנשי התורה והחוכמה יראים, אנשי המוסר הטהור נאלמים, וסופרי עם ישראל ומשורריו וחזויו הבלתי-מוכתרים בכתרי המפלגות עומדים מנגד ומסתכלים בלשונות האש של פולמוס הויכוחים והדברים שאישם הלוהטת מתקרבת והולכת אל עצם הבניין השלישי של עמנו שבע התלאה והיסורים.

קברניטי ספינת ישראל, שבידם הופקד גורל תקופה עצומה ורבה בדברי ימי ישראל, נתפסים לקנאות איומה וכל סיעה מחזיקה בדעתה כאילו היתה זו האמת משמים ואין בלתה, אף על פי שכולם יודעים שהאמת בעניין מסויים אינה יכולה להיות אלא אחת ולא תוכל להיות בשלמותה אצל שני הצדדים המריבים עליה.

רבותי, קטונתי מאוד מכולכם, אך אני מעז להגיד שאין האמת בקצוות, והיא מצויה בשלמותה רק בדרך האמצעית. האמת איננה מצויה לא אצל המחייבים העקשניים ולא אצל השוללים הקנאים. אם לא תתנו לבלבם לזאת, ולא תלכו בדרך האמצעית – תהיה מדינת ישראל הרכה והצעירה נמעכת עם המונה האילם והתמים בין גלגלי מרכבותיכם.

ואכבוש את הכאב והצער בעוד משפט אחד. ניצוצות שינאת חינום משתלהבים ועולים מבין מדורת המחלוקת, וניצוצות אלה רוקמים בחלל האויר באותיות אש מחרידות את המימרה התלמודית במסכת בבא בתרא האומרת: "לא חרבה ירושלים בשנייה, אלא על מחלוקת שקמה בימיהם", על שהיו שונאים זה את זה חינום באיבה הנטורה בלבם, וסמך לדבר: "איכה ישבה בדד העיר" – ראשי תיבות "איבה".

עתה, אם תשמעו ואם תחללו, הריני להציע שלוש הצעות שהן אחת לעניין זה. ההצעות הן פשוטות אך תוכנן רצוף שאיפה ורצון למנוע מחלוקת וריב אחים בישראל, ריב דמים וריב נקם, ועליהם אבקש הצבעה:

א) קביעת עמדה עקרונית, דתית-רבנית, מתואמת עם עמדה פוליטית חילונית בדבר יחס עם ישראל אל העם הגרמני, לפחות לתקופה של דור אחד.

ב) בלי לפגוע בעמדה העקרונית, תוסיף ממשלת ישראל בחיפוש דרכים לקבלת רכושו של עם ישראל מידי עם המרצחים, חיפוש הדרך במשא-ומתן עם כל הגורמים חוץ ממצע ישיר עם גרמניה.

ג) שאלת המגע הישיר של מדינת ישראל עם גרמניה תורד מדיוני הכנסת רק לפי שעה, ותועלה מחדש עם גמר הטיפול בשני הסעיפים הנ"ל.

ברור מאליו, שהרצון למניעת מחלוקת יש בו יכולת גדולה להמציא הצעות גדולות וחשובות מאלה שהזכרתי, ואין דברי מכוונים אלא לעורר רצון זה ולהפעילו. חפשו נא את השלום והביאוהו בכל אופן ובכל מחיר. תנו נא לרבים מחברי הכנסת להיות פיהם ולבם שווים. אל נא יהי קולם קול יעקב והידיים להצבעה ידי סיעות סיעות.

היור"ז. שפר: רשות הדיבור לשר החוץ.

שר החוץ מ. שרת: אישי היושב ראש, כנסת נכבדה, בויכוח הממושך ורב-המתח הזה נטלו חלק פעיל ויעיל ביותר כמה מחברי לממשלה, למפלגה ולקואליציה, ואינני רואה כל צורך וכל חובה לעצמי לחזור על אותם הדברים ואותם הצדדים של השאלה שהם טיפלו בהם באופן שאינו מניח מקום לכל תוספת. על כל פנים, אין בדעתי להתעכב על אותו הדיון שהיינו עדים לו במשולב, מחוץ לכנסת ומעל הדוכן הזה, המעשים שנעשו והדברים שנאמרו, אשר בעיני אינם אלא עווית של גסיסה – עווית מכוערת מאוד, לא בלתי-מוסכנת בשביל הסביבה כולה – המעידה על גסיסה של מפלגה ועל ירידה של מי שהתיימר למנהיגות. אומר רק זאת, כי חלום הבלהות של אותו ראש כנופיה, שהוא יצליח לעצור את הגסיסה ולהפיח רוח חיים חדשה במפלגתו היורדת על-ידי הקזת דם חדשה – לא יקום ולא יהיה. מבחינה זו אין לי להוסיף דבר על התשובה המוסמכת, הברורה והניצחת שניתנה להתגרות בסמכות הבית הזה ובמוסדי הדמוקרטיה בישראל על-ידי ראש הממשלה באוונטי הציבור כולו.

כנסת נכבדה, אף על פי שויכוח זה נמשך כבר היום השלישי – ורק עכשיו סוף סוף נסתיים – הנני נוטל רשות לעצמי לגזול עוד קצת מזמנכם כדי להבהיר כמה מושגים יסודיים ולברר כמה עובדות מרכזיות – מושגים ועובדות הכרוכים בעייה שלפנינו. אני מדבר בשאלה זו מעל הדוכן הזה לאחר הפסקה של תשעה חודשים. ב-13 במרס 1951 נפל בחלקי לקרוא מעל הדוכן הזה את הנוסח המלא של האגרת שהגישה הממשלה לארבע מעצמות הכיבוש, בתביעת שילומים מגרמניה.¹²¹ נדמה לי כי לא אטעה אם אומר כי בויכוח שנתפתח לאחר ההודעה היא באה לידי ביטוי מידה רבה מאוד של הסכמה כללית, כי דרישה זאת של שילומים היא צודקת ונכונה. היה ויכוח אם כינו את השעה, אם לא החמצנו הזדמנויות, אם לא איחרנו את המועד. לא היה כמעט ויכוח בשאלה אם שילומים אלה מגיעים לנו ואם חייבים היינו – או חייבים הננו – לדרוש אותם. אומנם חבר הכנסת הררי הזכיר לנו כאן כי הוא צפה מראש כי תביעת השילומים עתידה להביא אותנו לידי הכרח של מגע עם הצד שכנגד – ואומר מייד כי בנקודה זאת אני מסכים איתו לגמרי – אבל משום ישראליות קו מחשבתו למופת הוא היה כבר אז נגד הצגת תביעת השילומים – ובוהו אני חולק עליו לחלוטין. נדמה לי כי הוא היה אז בודד במועדיו. על כל פנים, זאת היתה דעת מיעוט קטן בכנסת. הטענה העיקרית של הביקורת שנשמעה אז היתה: איחרתם את המועד.

חבר הכנסת נורוק מתנגד עכשיו ניגוד גמור לאותו טיפול שאנו מציעים, הטיפול היעיל היחיד להשגת מילוי התביעה. מצד אחד הוא עושה זאת מתוך מניעים נפשיים עמוקים, אבל אין הוא מסתפק בדבר. יש לי לא רק כבוד – יש לי חרדת קודש כלפי המניעים הנפשיים הפועלים אצל ידידי המכובד מאוד הרב נורוק, אבל הוא נכנס גם לתחום של ויכוח מדיני מפוכח לכאורה. הוא דיבר כאן לא רק כבעל

נפש – אלא גם כאיש היגיון. אם להיגיון – אזי יש למצות את הדין ויש להוקיע כל פירכה וכל סתירה וכל חוסר היגיון שבעמדתו. מצד אחד הוא טען כי יש לדחות, אין לקבל, יש להימנע מכל מגע ומכל קשר. מצד שני חזר על טענת החמצת המועד, וטען כלפינו: מדוע לא הגשנו את תביעתנו לפני ועידת מעצמות המערב בבריסל? אילו אמר: כולי מתקומם נגד זה, אינני יכול לשאת את המחשבה הזאת – כי אז החרשתי, לא היה לי מה להתווכח איתו. אבל אם הוא כבר מידרדר מהשיא המוסרי הזה למישור משופע וחלקלק של דיון בתכסיסים ובשיטה ובאופן פעולה – הרי אני מוכן ללוות אותו ולעכב אותו בהידרדרות הזאת ולייצב את רגליו על רקע מציאותי. אני מניח לשאלה, האם היינו קיימים בשעה ששאלת הפיזיים מגרמניה לבעלות הברית הוכרעה אם להלכה או למעשה – כלום היינו קיימים אז כמדינה? גם לא אבוא לבחון עכשיו – במידה שהיו הודמנויות לעורר את התביעה במסגרת זו כבר לאחר שהיינו קיימים כמדינה – במה היינו עסוקים וטרודים אז ואם היתה דעתנו פנויה לשאלה הזאת. על כל פנים, עובדה היא כי איש בכנסת וגם במועצת המדינה הזמנית לא תבע מאיתנו דבר זה ברצינות – אולי פעם אחת נשמע איזה קול בודד – זה היה קולו של חבר הכנסת ורהפטיג¹²² אני מניח לכל השאלות האלו. אני רוצה להציג את הדבר כך: נניח כי כינונו את השעה לדעת חברים אלה, נניח כי פנינו בעוד מועד – אם על-ידי זה שמדינת ישראל היתה קמה שנה או שנתיים לפני כן, או שמייד עם הקמתה היתה נפנית לשאלה זו – ונניח שהציגה את התביעה הזאת לפני ילטה ופוטסדם, וערב בריסל כמועד אחרון אליבא דרב נוריק. מה היה אז? אנסה לתאר את השתלשלות הדברים החל מאותו רגע שהיינו מגישים תביעה כזאת, ובהנחה כי צידקתה והיגיונותה וחוקיותה היתה מתקבלת על דעת בעלי הדבר שלנו, זאת אומרת על דעת המעצמות שקבעו את תנאי הכניעה של גרמניה ערב הכניעה ולאחר הכניעה.

התוצאות היו כדלקמן: קודם-כל היינו אז נכנסים לחבורה מסויימת של מדינות, שבאה במגע עם שלטונות גרמניה. לא היינו מצליחים גם להיכנס לחבורה זו וגם לעמוד מאחורי גבה, גם לקבוע מקומנו בה ולהניח את תביעתנו על השולחן מתוך דרישה שיהיה לה דין שווה עם דרישות אחרות, וגם להסתתר מאחורי מישוה ולומר: "כן, אנחנו מגישים תביעה, אבל אתם תגבו בשבילנו את הכסף, אתם תנהלו את המשא-ומתן על סדרי התשלום – אם התשלום יהיה במטבע, אם במכונות או בסחורות, כמה במטבע, כמה במכונות וכמה בסחורות; אם זה יהיה במכונות ובסחורות, אילו מכונות ואילו סחורות. אתם תעשו כל זאת בשבילנו ואנחנו נעמוד מן הצד, ידינו תהיינה נקיות מלהתפגל במגע הטמא הזה. אתם תתפגלו, אנחנו לא נתפגל".
האם אתם סבורים כי הצעה כזאת היתה מתקבלת על דעת מישוה?

122 ר' מסמך 9, עמ' 168-172.

פה הוזכרו לנו למופת את מצרים ואת פקיסטן ואחרים שלא נלחמו ולא שפכו דם – ידועה לנו היטב כל הפרשה הזאת – שהן הצליחו להיכנס לפני ולפנים ולהעמיד עצמן כבעלי תביעה. ולקריאת ביניים שלי "כמה קיבלו?" ענה חבר הכנסת הרב נורוק כי לא חשוב כמה קיבלו, חשוב העיקרון. אני מבין את העמדה הזאת, אבל האם נכנסו מצרים ופקיסטן לחבורה הזאת מתוך זה שניסו לנער את חוצנן ממגע וממשא-ומתן ישיר עם שלטון נאצי או ניאור-נאצי או אנטי-נאצי?

שנית, אנחנו היינו או ממילא מוכרחים לקבל את הבסיס שעליו הוגשו התביעות של בעלי-הברית במלחמה. מה היה הבסיס הזה? הבסיס הזה היה כיסוי נזקי מלחמה. יתר-על-כך, היינו מוכרחים לקבל את דינו של עיקרון אחר, מרכזי מאוד, שנקבע לאופן גביית הסכומים המוקדשים לכיסוי נזקי מלחמה, והעיקרון הזה היה כי יש לגבות את הסכומים אך ורק מהצידוד הקיים – זה שישנו בעין, זה שהיה אז בעין – ולא להטיל אותו כמס על ההכנסה השוטפת, על הייצור הנמשך והולך.

מה היה אז גורל התביעה שלנו? לא זו בלבד כי היינו נכנסים או בהתחרות עם בעלי תביעה אחרים; לא זו בלבד כי היינו מקבלים או פירור – לא היינו מגיעים בשום פנים לניסוח תביעה של ביליון וחצי במסגרת המשא-ומתן שהוא ובסידור שנשקף אז – אלא גם מבחינה עקרונית היינו מטשטשים טישטוש גמור את מעמדנו המיוחד בשאלה זו ואת האופי המיוחד של תביעתנו. כי מה אנחנו תובעים כיום מגרמניה? כלום אנחנו תובעים ממנה נזקי מלחמה? היה היו גם לנו נזקי מלחמה: הופצצו בתים בתל אביב ובחיפה, נהרגו אנשים, נשארנו אלמנות ויתומים, טבעה אוניה של חיילים יהודיים בדרך למלטה, 200 איש ניספו, נשארנו הורים שכולים וילדים יתומים.¹²³ נפלו חברים שלנו ברחבי המזרח התיכון במלחמה, והתמיכה במשפחותיהם מוטלת במידה רבה על היישוב ועל המדינה. היו לנו גם נזקי מלחמה מסחריים. הוזהו חשבוננו עם היטלר? הוזהו חשבוננו עם העם הגרמני, עם כל שלטון גרמני, על גזל רכוש? גזל רכוש זה החל לפני שהיתה מלחמה, והוא יכול היה להימשך, והיה נמשך ללא ספק, גם אילמלא פרצה המלחמה.

גניית לרגע כי לא פרצה מלחמת-עולם כלל, גניית שהיתה מתחוללת מהפכה בתוך גרמניה לפני פרוץ המלחמה והיה ממוגר שלטונו של היטלר והיה קם שלטון אחר. האם אנחנו לא היינו רואים בשלטון זה, בין שהיה נאצי ובין שהיה אנטי-נאצי, לא היינו רואים בו יורש של משטר הדמים והחורבן והגול? היינו מוותרים על זכותנו לתבוע ממנו את החזרת הגזלה? ואפילו יהודים היו מוותרים כיחידים, האם העם היהודי היה מוותר ככלל? מדינת ישראל, אילו קמה באותם התנאים, היתה מוותרת

123 ב-1.5.1943 טובעה אוניית הצבא הבריטי "ארינפור" בדרכה מאלכסנדריה למלטה ע"י מטוסים גרמניים. האונייה הובילה את פלוגת ההובלה העברית 462, שנועדה להשתתף במבצע הפלישה לסיציליה. מבין 334 חיילי היחידה ניספו 148 (יואב גלבר, *תולדות ההתנדבות ב, עמ' 134*).

על זה כמדינה אשר קלטה מאות אלפי קורבנות וניצולים של הגזל הזה? אין לזה כל קשר עם המלחמה ועם נזקי המלחמה. זהו חשבון יחיד ומיוחד, חשבון נפרד בתכלית אבל מובהק מאוד שלנו עם גרמניה במסגרת של גזל רכוש, כי בעניין של שפק דם ואובדן נפש אין חשבון, יש רק זיכרון לדורי דורות. ובאחרונה, אותו פירור, אותם כרעיים ובדל-אוזן שהיינו מקבלים כתוצאה מפנייה כזו במסגרת הסדר כולל - אותו סכום פעוט היינו חייבים לקבל כגמר החשבון, כמחסל ומסלק את התביעה שלנו לחלוטין. אתם יודעים בכמה העריכו מעצמות המערב את נזקי המלחמה? הם העריכו אותם ב-53 ביליון דולר. אתם יודעים כמה קיבלו? הם קיבלו 500 מיליון דולר - הם קיבלו פחות מאחוז אחד והם החליטו לא לקחת יותר. אנו שמענו פה בשורה טובה כי בריה"מ עודנה מקבלת, אבל המערביים החליטו - ודאי היה להם שיקול להחליט כך - להפסיק את הגבייה. אילו נכנסנו לתוך החבורה, האם היו עושים יוצא מן הכלל בשבילנו? מפסיקים כל גבייה לטובתם-הם ורק ממשיכים לגבות בשביל העם היהודי על-ידי צבא הכיבוש שלהם ובתוקף הסמכויות שיש להם כמעצמות כיבוש, לאחר שנפלה אצלם, מתוך שיקולים שלהם - מי מאיתנו שותף לשיקולים אלה, ומי אחראי לשיקולים אלה? - החלטה כי יש להפסיק את הגבייה ולמחול?

לכאורה, הם לא מחלו מחילה גמורה. בתשובה שלהם, אשר ראש הממשלה הביא מתוכה כמה פיסקות חשובות, אותה תשובה של שלוש המעצמות המערביות מה-5 ביולי, 1951 - ארבעה חודשים לאחר שהגשנו להם את האיגרת - יש ניסיון, למשל, להוכיח לנו כי בעצם קיבלנו פיצויים, וקיבלנו פיצויים כאשר חיסלנו את החשבון בינינו לבין בריטניה כשלטון מנדטורי לשעבר - אז זקפו לזכותה של מדינת ישראל את חלקה בפיצויים על חשבון נזקי המלחמה המגיעים לחלק זה של שטח המנדט הבריטי הקודם, והוא 300,000 ל"יש. קיבלנו פיצויים! מצד שני נאמר לנו: "אל נא תחשבו כי החשבון שלנו עם גרמניה נגמר לחלוטין. הוא לא נגמר עד אשר יבוא הסדר סופי של שלום". אך מינייה וביה נאמר: "אין בידינו בשום פנים לקבוע את התאריך של השלב הסופי הזה" - זאת אומרת, זוהי הילכתא למשיחא, להבדיל כל ההבדלות במקרה זה, ומי יודע מתי יבוא אותו יום - "לעומת זה, כיום הזה התחייבנו לא לדרוש יותר ולכן לא נוכל לקבל את דרישתכם".

מה ענינו על איגרת זו? נמשך חילוף דברים בכתב, ותשובה זו [של מעצמות המערב] לא נשארה ללא תשובה מצידנו. אמרנו: תביעתנו היא יחידה במינה, היא אינה מתכנסת למיטת סדום שאתם קבעתם לעצמכם - היא מונחת במישור אחר וצריכה להיות נידונה בממדים אחרים. מצד אחד איננו מעוררים כלל את שאלת נזקי המלחמה במקשור זה, ולעומת זה איננו יכולים בשום פנים להסכים כי זה יכול להידחות עד להסדר הסופי של שאלת השלום, שמי יודע מתי יהיה ומי יודע אם אז

ייעשה סילוק החשבון, יען זהו דבר משווע ודחוף. זהו הויכוח בינינו לבין מעצמות המערב – לא להיכלל אלא להתייחד.

איננו יודעים עד היום מה חושבת על הבעיה הזאת בריה"מ. היא לא גילתה לנו את דעתה. איננו יודעים, לאמיתו של דבר, אם יש לה איזו דעה שהיא. כתבנו לה כשם שכתבנו לאחרים, הודיינו בסבלנות כלפיה כשם שהודיינו בסבלנות כלפי אחרים בתחילה. כאשר עברו חודשים ולא באה התשובה, אזי בכל הכבוד והנימוס הזכרנו לה את הדבר בכתב. כאשר עברו עוד חודשים הזכרנו לה שוב את הדבר בכתב, בינתיים הזכרנו לה את הדבר כמה פעמים בעל־פה – ועדיין לא קיבלנו תשובה.

אבל יש עוד צד אחד לשאלה הזאת, על כל פנים בשביל אלה המתכוונים לא רק להכרזה על תביעות היסטוריות ועל עקרונות ערטילאים, אלא המתכוונים באמת למילוי התביעה, להחזרת הגולה, והוא מהווה שיקול חשוב מאוד. מה היה אילו הגשנו את תביעתנו לפני 3-4 שנים, או אפילו לפני שנתיים ומחצה? על איזה רקע ממשי היתה תביעה זו מוגשת? היא היתה מוגשת על רקע של עם [גרמני] שותת דם, של ארץ הרוסה, של משק מפורר, של ייצור בלתי־קיים. על אותו רקע קבעו בעלי־הברית את העיקרון של גבייה מהקיים ולא מן הייצור. על איזה רקע הוגשה התביעה שלנו כאשר הוגשה באביב 1951? היא הוגשה על רקע של גאות מפתיעה, מדהימה, מחרידה ממש, של המשק הגרמני, של גידול עצום ומסחרר של קצב הייצור. אלה הם דברי שר הכלכלה¹²⁴ של ממשלת בון בהודעה פומבית בחודש אוקטובר, לפני פחות משלושה חודשים. הוא אמר: "מעולם לא התקדם כך המשק הגרמני באיזו תקופה מן התקופות כשם שהתקדם בימי ממשלת בון, ושום משק לאומי אחר באירופה לא התקדם בזמן הזה כמוהו". שר הכלכלה של ממשלת בון אף נקב מספרים. הוא אמר: "אם לנקוט את הייצור של 1936, היינו הייצור של אותו חלק מגרמניה המהווה כיום את הרפובליקה המערבית, כ־100, אזי הייצור של 1949 מתבטא בסיפרה 58, והייצור של 1951 מתבטא בסיפרה 127".

אנו יודעים היטב כי גידול עצום זה של הייצור מתבטא גם בגידול היצוא. עודף היצוא על היבוא בגרמניה המערבית בעשרת החודשים הראשונים של שנת 1951 הוא בממוצע לחודש 35 מיליון דולר.

בנקודה חיונית אחת צדק חבר הכנסת הררי, והיא אי־הנמנעות של מגע ישיר בשלב מן השלבים – אם מתכוונים באמת לתכלית ולא להכרזות בלבד. כשם שאם תובעים פיצויים אין להימנע מקבלת סחורות, ואין זאת אומרת שיש לקבל הכל בסחורות, כי אפשר אולי לקבל משהו גם במטבע – אבל אי־אפשר להימנע בשום

124 לודוויג אָרְהָרְד (1897-1977). כלכלן. שר לענייני כלכלה (1949-1963). קנצלר לאחר מות אדנאואר (1963-1966). אחר־כך יו"ר המפלגה הנוצרית דמוקרטית.

פנים ובשום אופן מקבלת חלק מן הפיצויים, ואולי החלק הגדול, בסחורות – כך במהלך תשלום הפיצויים אין להימנע ממוגע ישיר בשלב מן השלבים – אם רוצים באמת שהם ישולמו ואם רוצים באמת לגבותם.

נניח כי מעצמות המערב היו עונות לנו תשובה אחרת, ונניח כי, לשמחתנו הרבה, גם בריה"מ היתה נותנת לנו אותה התשובה, כלומר: "אנו מוכנים ללחוץ על גרמניה ואנו מוכנים להטיל עליה את הדבר הזה". הרב נורוק הנכבד ישלה את עצמו לחשוב, כי היינו זוכים וכל מלאכתנו היתה נעשית על-ידי אחרים עד לפרטי הפרטים. האם באמת היינו יכולים לסמוך על מישהו שהוא ינהל משא-ומתן זה ביצילות ויחליט כמה בסחורות, איזה סחורות, מה כן ומה לא, כמה במטבע וכו'? אילו נכנסנו לעניין זה ברצינות כהיכנס מדינה, לא רק על-ידי קבלת החלטות לשם פירסום, לא רק על-ידי הכרזות או כתיבת מאמרים בעיתונות, כי אם ברצינות ולשם ביצוע, כראוי לגוף ממלכתי, האם הנך מעלה על הדעת, ידידי היקר והנאמן, שהיית יכול להימנע ממוגע ישיר ולהכריח אחרים לעשות את מלאכתך? ולאחר שעשו אחרים בשבילך משהו בהתחלה, ואתה צריך להיכנס לעניין ולהשלימו – היית נסוג אחורנית, היית דורש מהממשלה למשוך ידה מעניין זה? האם ראש עירייה כחבר הכנסת רוקח היה אז מושך ידו?

הייתי רוצה לשאול את חברי הנכבדים, חברי הכנסת מסיעת "הציונים הכלליים": אנשי מעשה שכמותכם, האם לא הבינותם אז, בשעה שהגשנו את התביעה הזאת, כי אחת מן השתיים: או שלא יצא מזה ולא כלום, כי הן לא יצאנו למיבצע זה כקבלנים של הצלחה, או ייתכן שייצא מזה באמת משהו? והאם לא הבינותם, כי במקרה אחרון זה המגע הישיר הוא דבר שאי-אפשר להימנע ממנו? ואם הבינותם – מדוע נחבא קולכם אז, מדוע שתקתם? אולי מתוך תקווה שתשתתפו בינתיים בממשלה?

אין זו שאלה מעשית בלבד. הן אין אתם מעמידים את הדבר כך. הלא אתם מעמידים את הדבר על היסוד המוסרי. ובכן, מהו המוסר הזה, המתיר לדרוש מאחרים כי הם ישיגו בשבילנו – ואנו בעצמנו אסור לנו לנקוף אצבע כדי להשיגו? מה שם ייקרא למוסר זה? בכלי שני מותר הדבר, לפי דעתכם, ואילו בכלי ראשון אסור? השאלה היא אם העניין כשלעצמו מותר או אסור. אם הוא מותר – הריהו מותר גם בכלי ראשון, ואם הוא אסור – הריהו פסול גם בכלי שני ושלישי. איזו הצדקה יש להטריח אחרים אם אתה עצמך אינך מוכן לטרוח בדבר?

דבר אחד הוא לדרוש עזרה, לגייס לחץ – במה דברים אמורים? אם גם אתה מוכן לעשות את המוטל עליך. דבר אחר לגמרי הוא להטיל את כל הטורח על אחרים, לשמור על נקיון כפיך – ולהימלט לתוך ערפילי טוהר של מוסר עליון.

חברי כנסת נכבדים, להווי ידוע לכם כי גם השאלה המעשית וגם השאלה המוסרית נפתרו זה מכבר – ונפתרו בהכרעה ברורה בעד מגע ישיר לשם השגת

שארית הפליטה של הגולה היהודית. כמה מחברי הנכבדים כבר נגעו בצד זה של המטבע וכבר האירו כמה פינות מהרקע הזה. אף על פי כן, אטול רשות לעצמי לגזול זמן מועט בלבד כדי להציג בפני הכנסת תמונה יותר מקיפה, יותר ברורה ויותר מדוייקת של העניין שאני ניגש לטפל בו.

ובכן, להווי ידוע כי מראשית הכיבוש - מראשית מיגור שלטונו של היטלר ויציאת אחרוני אחינו ממתבואם ושיחרורם ממחנות המוות - החלה פעולה שיטתית וענפה להשגת פיצויים והחזרת רכוש. השאלה הראשונה היתה שאלת רכוש היחידים. הרכוש קיים ועומד ובעל הרכוש חי וקיים, היהודי ניצל וגם רכושו ניצל, והוא תובע אותו. אבל לא כל כך פשוט היה הדבר לסמוך על כל יהודי ויהודי שיעשה זאת על דעת עצמו ובכוחות עצמו, ולהפקיר באופן כזה את העניין. היתה כאן אחריות של נציגות הכלל, של נציגות לאומית. הדבר היה תלוי בתחיקה המחייבת החזרת הרכוש, ומשתושג התחיקה - תלוי הדבר בנוהל ובתהליך הביצוע. לכן סברו מוסדות [יהודיים] מרכזיים כי לא ייתכן להפקיר רכוש של המוני יהודים יחידים לדאגתו הפרטית של כל אחד. והם ניגשו לפעולה על יסוד הנחה זו.

נכון, שבתחילת התהליך הזה האירה פנים הצלחה יותר גדולה לתביעת המוסדות מזו שזכינו לה אנחנו. גם הם פנו בתחילה לשלטונות הכיבוש, גם במערב וגם במזרח. הם נענו רק במערב ולא נענו במזרח. וגם במערב היו דרגות שונות של היענות. בראש הנענים היה שלטון הכיבוש האמריקני. שלטונות הכיבוש הבריטי והצרפתי יצאו בעקבותיו, אך לא הדביקו אותו בכל. איני רוצה לומר כי השלטון האמריקני עשה כל מה שיכול היה לעשות. אבל במסיבות נתונות הוא עשה לא מעט ועל-כל-פנים יותר מאחרים.

ובכן, בתחילה היה משא-ומתן עם שלטונות הכיבוש, והם - בתוקף הסמכות שנטלו לעצמם - נתנו הוראה לשלטונות הגרמניים. אבל מאז חלו שני תהליכים. תהליך אחד היה שבביצוע החוקים וההוראות האלה לא יכלו נציגי המוסדות היהודים להימנע ממצע ישיר עם השלטונות הגרמניים הן ב"ארצות" שהם קוראים להן "לְנֶדֶר", והן במרכז, בממשלת בון. שנית, החל תהליך של העברת סמכויות של שלטונות הכיבוש לשלטונות גרמניים. היתה אז ברירה לומר, שעם העברת הסמכות לשלטון הגרמני פסה כל תביעה יהודית ואין אנו עוברים את הקו, או שלא פסה כל תביעה יהודית ואנו צריכים או לקבוע, כי אנו מחוייבים להעביר את הטיפול לדרך של משא-ומתן בלתי-אמצעי ומגע ישיר עם השלטונות הגרמניים.

מה היתה התחיקה ביסודותיה העיקריים? בדברי הפתיחה שלו עשה כאן ראש הממשלה בהכללה הבחנה בין רכוש שיש לו יורשים ובין רכוש ללא יורשים. ארשה לעצמי להכניס תוספת דיוק לחלוקה הזאת: כל התחיקה הזאת חלה עד כה רק על סוג אחד של רכוש - על רכוש ברו-זיהוי. זהו שבריר של הרכוש היהודי שנגזל על-ידי

הגרמנים ברחבי אירופה. אבל גם שבריר זה מצטרף לסכומים גדולים מאוד, מכיוון שהסכומים הכוללים הם אגדיים. רכוש ברוזיהוי יכול להיות רכוש שבעליו חי. צריך או להחזיר לו את הרכוש הזה. יכול גם להיות רכוש ברוזיהוי שבעליו אינו חי, אבל יש לו יורש המוכיח את היותו יורש על-ידי מיסמכים. גם אז יש להחזיר את הרכוש ליורש. ויכול להיות רכוש ברוזיהוי שאין לו יורשים. אז מחייב החוק להחזיר את הרכוש הזה למוסד המוסמך לכך, ובמקרה זה למוסד יהודי שעליו עוד אדבר. וכן זה יכול להיות רכוש שלא ברור אם יש לו יורשים או אין, אזי זה נקרא רכוש ללא תובעים לעת עתה, כי אין ביטחון אם לא יתגלה עוד היורש. אז מחייב החוק למסור זאת בינתיים למוסד התובע, אבל להטיל עליו את האחריות לספק את תביעת היורש אם תבוא. ועוד יש רכוש ברוזיהוי שהוא עזוב ושָׁמֵם, וברור שאין לו ולא יהיו לו יורשים. זהו, למשל, רכוש של קהילה באיזו עיר או עיירה, קהילה אשר חדלה להתקיים ונתחסלה כליל. החוק מחייב להחזיר גם את הרכוש הזה למוסד היהודי המוסמך. זוהי תמונת התחיקה באזור הכיבוש האמריקני. תמונת התחיקה באזורים הבריטי והצרפתי פחות שלמה, ועדיין נעשית פעולה להשלמתה.

ומה הוא המוסד? להווי ידוע לחברי הכנסת כי קיים מוסד הנקרא "Jewish Restitution Successor Organization" – בראשי תיבות "אירס"ו", המורכב ממספר ארגונים ומוסדות. לפני רשימת הארגונים לפי ה"אל"ף-ב"ת" האנגלי, ועל-כּל-פנים אין פה שאלה של מוקדם ומאוחר. באזור האמריקני מורכב המוסד הזה מ"הג'וינט", הסוכנות היהודית לארץ-ישראל, הקונגרס היהודי העולמי, "אגודת ישראל" העולמית, "אמריקן ג'ואיש קומיטי", "אמריקן ג'ואיש קונפרנס" – מוסד שהיה ציוני בעיקרו – "הבורד אוף דֵפּוּיטִיז" באנגליה, וכמה ועדים המייצגים את בעלי התביעות עצמם. זה באזור האמריקני. גם באזור הבריטי הוקם מוסד אשר קיבל את הסמכות לשמש יורש. ושוב הוא מורכב מן הסוכנות היהודית, "הג'וינט", "הסנטרל בריטיש פנד" – מוסד הסיוע הגדול בבריטניה, אשר טיפל כל השנים בפליטים מגרמניה – "אגודת ישראל" העולמית, הקונגרס היהודי העולמי ומוסדות אחרים. למוסד הראשון יש מועצת מנהלים בניו-יורק, למוסד השני יש מועצת מנהלים בלונדון. בעצם הימים האלה, אם נכונות ידיעות, מתנהל משא-ומתן על השלמת המערכת על-ידי הקמת מוסד כזה בשביל האזור הצרפתי, והקמת מועצת מנהלים בפריס. הן למוסד שבאזור האמריקני והן לזה שבאזור הבריטי, יש נציגות המורכבת שווה בשווה מהסוכנות היהודית ו"הג'וינט". היא פועלת על אדמת גרמניה זה שנתיים וחצי. היא פועלת במגע מתמיד עם שלטונות הכיבוש, אבל לא רק איתם – היא מנהלת משא-ומתן ישיר, בלתי-אמצעי, ומקימת מגע מתמיד, נפגשת על כל צעד ושעל, גם עם השלטונות [המערב-גרמניים] הן במרכז [הפדרלי בבון] והן בארצות.

חבר הכנסת נורוק, המוסד הזה עושה זאת בשמך! הוא עושה זאת בשם "המזרחי", שהוא חלק מההסתדרות הציונית העולמית. חברי הכנסת מ"אגודת ישראל", המוסד הזה עושה זאת בשמכם! "אגודת ישראל" העולמית, שאתם חברים לה, שותפת לאחריות. חברי הכנסת מסיעת מפ"ם, אתם יושבים בסוכנות היהודית ודנים בישיבות ההנהלה על פעולות המוסד הזה! מתי עוררתם את שאלת המגע הישיר? מתי התרעתם על קלקלה זו? באיזו ישיבה של ההנהלה? אינני קורא את הפרוטוקולים של ההנהלה: הם אינם פתוחים לפני, כי אינני שייך לגוף הזה. אבל מתי עוררתם זאת בוועד הפועל הציוני - שבו השתתפתי כמוזמן? מתי עוררתם את השאלה בקונגרס הציוני? הן היה קונגרס - מדוע לא התרעתם על הקלקלה האיומה הזאת? (אהרון ציזלינג מפ"ם): חבר ההנהלה רפאל מעיד שמעולם לא התעוררה השאלה בהנהלה, וההנהלה לא ידעה זאת) - מדוע לא העמדתם זאת לדיון? מה התשובה הזאת, חבר הכנסת רפאל? (יצחק רפאל (הפועל המזרחי): למען האמת) - האמת יקרה רק לך? מה התשובה הזאת שהעניין לא הועמד לדיון? האם חברי ההנהלה מסיעת מפ"ם הם כה עדינים ורגישים, שלא יעוררו ביוזמתם שאלה קשה וטרדנית? אני מכיר בהם מידות אחרות. האם לא ידעו את הדבר הזה? הם יושבים [בסוה"י] בירושלים, הם יושבים [בסוה"י] בניו-יורק, האומנם לא ידעו זאת? (מרדכי בנטוב מפ"ם): אין לך שום נימוק יותר חזק? - עוד יבואו, יבואו! והאם חברי הכנסת מ"אגודת ישראל" לא ידעו זאת? אינני מוקיע את המגע הזה לגנאי, חלילה. יבורכו כל אלה שעסקו במלאכה הזאת. היתה זאת מלאכת קודש: הצלת רכוש יחידים והצלת רכוש בשביל מוסדות יהודיים. תחזקנה ידיהם על מה שעשו בעבר ועל מה שיעשו מכאן ואילך. לא פניתי בשאלה זו אל סיעת "הציונים הכלליים", מפני שאין ברורה לי מידת התעניינותם בפעולת ההסתדרות הציונית והקונגרס הציוני [צ"ל: היהודי] העולמי.

במאמר מוסגר אני רוצה לחזור ולומר, כי כל זה נעשה אך ורק במערב. במזרח אין זכר לסידורים כאלה. יהודי שגרם לו מזלו להישדד בדיסלדורף, בקסן או במקום אחר בגרמניה המערבית, יש לו עכשיו סיכוי ממשי מאוד, אם רכושו קיים ואם הוא בר-זיוהוי, לבוא על התורתו. התחיקה הזאת חלה גם על מערב ברלין. אבל יהודי שגרם לו מזלו להיות נשדד במזרח ברלין, או להתייתם מאביו ואמו לאחר שהוא היה חלוץ בארץ, אם הם נשמדו ורכושם נשאר במקום אחר במזרח-גרמניה, איתרע מזלו והוא יוצא נקי מן העסק הזה: אין לו אל מי לפנות, אי-אפשר גם לאיזה מוסד לדאוג לו. נכון, כי על-ידי כך פטרה אותנו גרמניה המזרחית ממארת המגע הישיר. אני אומר "אותנו" באופן כללי. עוד לא הגעתי לעניין של מדינת ישראל, אבל כיהודים, כחברי ההסתדרות הציונית, "אגודת ישראל", או הקונגרס היהודי העולמי - אשר אגב, כולכם משתתפים גם בו, וחברי מפ"ם השתתפו בוועידותיו והם בקיאים מאוד מאוד במעשיו ומתחקים עליהם היטב - פטרה אותנו גרמניה המזרחית מן החטא הזה,

מפני שהיא אטמה אוון לכל תביעה של יחיד, של מוסד או ארגון. לא רק שהמשא-ומתן מתמיד. הוקם מנגנון קבוע לשם כך, העוסק בחיסול הרכוש. מה פירוש הדבר, חבר הכנסת רוקח? מייד אסביר. אני רוצה להזכיר פה עניין אחד הנוגע מאוד לתל אביב ולנתניה שעליהן דיברת – כיצד הן נבנו (שושנה פרסיץ (הציונים הכלליים): אתה אמרת שאנו לא מתעניינים) – אמרתי שאינני יודע מה מידת התעניינותכם. אני יודע שכאשר הלכתי לבחירות רציתי להצביע בעדכם ולא יכולתי – הרשימה הזאת לא היתה. בליט ברירה חזרתי לסורי והצבעתי א', אם כי רציתי פעם להחליף ולהצביע צ'.

אבל ניגש עכשיו לפרשה אחרת, לפרשה שיש לה נגיעה בתל אביב ובנתניה. השאלה היא – רכוש שהוחזר, מה קרה לו? מה פירוש הדבר שיהודי מקבל בחזרה את ביתו? לשם מה נחוץ לו הבית? ישנם מקרים שהוא נשאר בגרמניה והוא חוזר לביתו ולדירתו וחי בהם. ישנם מקרים – לחרפתנו – שיהודים חזרו לגרמניה והתיישבו בה לאחר שמצאו חסות בשנות המצוקה והרדיפות בארצות אחרות. אבל אלה שיושבים איתנו ואין להם כל מחשבה וכל כוונה לחזור – כלום יכולים הם לוותר? מדוע יוותרו? אילו היתה העלייה כתיקונה [בשנים שקדמו למל"ע-2], הן היו מחסלים את הרכוש ומביאים אותו ומשקיעים אותו בבניין הארץ. עכשיו, שניתן להם – הם יוותרו? דיברתי עד כה רק על תחיקה בדבר הרכוש, אבל ישנה עוד תחיקה שהם קבעו אותה לתשלום פיצויים אישיים: מי שמגיעה לו פנסיה מהשלטון הוויימרי ופיצויים בעד חבלה גופנית או בעד ישיבה במחנה ריכוז בימי הנאצים. כל אחד יכול לקבל על כך פיצויים. ובכן מה יעשה אדם כזה בבית זה, ואם ימכור אותו – מה יעשה במרקים האלה, גם אם יוכל להוציא אותם? ומה יעשה בפיצויים שיקבל במרקים? ברור כי ב-99 מקרים מ-100 הוא יעשה דבר אחד: במקרה האחד שהיה לו מיתקן חרושתי שנשאר ויצלח לשימוש, הוא מפרק אותו ומביא אותו – זה אחד ל-100 – אבל ב-99 ל-100 מה הוא עושה? הוא מחסל את הרכוש הזה וקונה בזה דברים שווי כסף, כן, כסף – על כל כינויי הלעג והבוז הזה שנתלוו פתאם לנכס הזה. הוא קונה בזה מכוונות, הוא קונה בזה מיצרכים, הוא קונה בזה חומרי גלם. לשם מה הוא קונה את המכוונות – בשביל עצמו? יהודי שלא היה ואיננו בעל בית חרושת קונה את המכוונות ואת המיצרכים ואת חומרי הגלם על מנה למכור אותם בכואו הנה.

וכאן אני מגיע לנתניה. בראשית 1950 נתכבדתי בהזמנה אדיבה מאוד מחבר נכבד של סיעת "הציונים הכלליים", איש רב פעלים בארץ, איש שיש לו זכות גדולה בהקמת עיר – מר בן-עמי,¹²⁵ ראש עיריית נתניה (מנחם בגין (תנועת החרות): עכשיו אני מבין מדוע רצית להצביע בעד "הציונים הכלליים") – נכון, מתוך ידידות. ובאמת אני

125 עובד בן-עמי (1905-1988). יליד פתח תקוה. ממייסדי הסתדרות "בני בנימין" וחבר הוועד הלאומי, פעיל ב"הגנה". ממייסדי "מעריב". יוזם הקמת נתניה ואשדוד.

בידידות רבה אתו. הוא הזמין אותי לבקר שם, ובין השאר הראה לי אזור תעשייה חדש. אזור זה עומד כבר עכשיו על תילו, אבל אז רק הוחל בבניינו. והנה כבר אז, בין ערימות המלט והלבנים ובצידם של אוהלים וצריפים שבהם גרו האנשים, על פני כל השטח היו פזורות מכוונות ומלאי של חומר גולמי שהעולים האלה הביאו אתם מגרמניה – אלה שקיבלו חלקות להקים מפעלים תעשייתיים. בין השאר ראיתי מכונה יפה מאוד וחדשה שעליה התנוססו המילים: "שטוטגרט 1949". ברור שזה לא היה שייך לעולה מלפני המלחמה: "שטוטגרט, 1949". מכוונות אלו, ההושקעו בבניין נתניה ופיתוחה – או לא? הן באו בדרך של שילומים בעד רכוש שנגזל או לא? זה היה מותר או אסור? וכן אני מכיר בית חרושת לא גדול, אבל בעל ערך, בסביבות תל אביב, שכולו – כל המיתקן שלו – מורכב ממכוונות גרמניות. בא יהודי אשר פדה משהו מהחזרת רכושו, השקיע את הפידיון ברכישת מיתקן אחד שלם לתעשיית מרצפות, וחבר אחד ידוע מסיעת "הציונים הכלליים" קנה ממנו את המיתקן הזה והקים בית חרושת אשר עובד ופועל בתל אביב ותורם חלקו לבניין הארץ. זה בא בדרך של שילומים או לא? זה מותר או אסור? (ישראל רוקח (הציונים הכלליים): אינני יכול עכשיו לענות לך) – אפשר לעשות זאת באמצעות "הבוקר".

ואותם חברי הקיבוצים אשר פקד אותם הגורל המר והנורא והוריהם וקרוביהם ניספו בגרמניה, אבל נשאר רכוש, ובתוך אלה אותם חברי קיבוצים שמזלם הטוב גרם להם שהרכוש הזה נמצא במערב-גרמניה ולא במזרח – האם הם יוצאים לגרמניה לקבלו או מוותרים? הם לא רק יוצאים על דעת עצמם – הם נשלחים על-ידי קיבוציהם לערים אלה ולארצות אלו, והם נזקקים לעזרתה של "אירס"ו" ומוסדותיה שם במימוש רכוש זה, ומביאים איתם חזרה טרקטורים ומערבלי מלט ובתים מוכנים – וכל אלה משמשים גורמים כלכליים העוזרים לקיבוץ גלויות ולביצורם המשקי של הקיבוצים האלה. ואיך הם עושים זאת? האם רק חברי מפא"י נוסעים למערב-גרמניה – ואילו חברי מפ"ם מחכים עד שיוכלו להגיע לגרמניה המזרחית? גם חברי מפא"י וגם חברי מפ"ם נוסעים למערב-גרמניה, ושני הסוגים גם יחד מחכים ומצפים שמא יבוא היום – אולי יחיו ויגיעו ויזכו לחדור גם לגרמניה המזרחית לשם אותה מטרה, ולעת עתה עיניהם רואות וכלות, כי מבחינה זו נוהג שם לעת עתה חוק הברזל של העולם הסגור.

אבל השאלה היא זאת: הַנְּדָלָה חשבונו עם גרמניה על-ידי כל אלה? האם בזה כבר באנו על כל סיפוקנו? ומה בדבר הרכוש שהתביעה עליו אינה יכולה להיות מוגשת לשלטון של "ארץ", כי אם רק לשלטון מרכזי? היה שם דבר שנקרא "רֵיִיִכְסֵיִכְסֵיִשְׁטֵיִר" [מס בריחה], ועוד דבר שנקרא "יִוִדֵיִן־אֶבְנָה" [מס רכוש יהודי]. אינני נכנס לפירוט המונחים האלה, חברי הכנסת יוכלו לברר אותם אחר-כך, אבל כל התשלומים האלה נגבו על-ידי שלטון הרייך, ואנחנו רואים בממשלת בון יורשת שלטון הרייך בגרמניה המערבית. העל זה נוותר? והאם נוותר על תביעות

אחרות אשר יכולות להיות מוגשות אך ורק לממשלה המרכזית?
ואחרי כל אלה, מה בדבר הרכוש שאינו בר-זיהוי כלל? מה בדבר העסקים שנחרבו? מה בדבר כל אותם הנכסים אשר ירדו לטמיון, רכוש שנחרב, נעלם, נגזל ונתפורר ואיננו? מה בדבר כל העושק הזה, הכפייה הזאת לעקור אנשים ממקומם ולזרות אותם כאבק על פני תבל כולה? מה בדבר הנכסים של מיליונים שירדו לטמיון – העל זה צריך למחול? היכן כאן הגבול, חברי הכנסת הנכבדים? מדוע רכוש שישנו בעין מותר לפדות אותו – ורכוש שאיננו בעין אסור לדרוש בעדו פיצויים? מדוע אם יש יורש מותר לו להביא מכוונת לישראל, ואם אין יורש ורק מוסד יכול לקבל פיצוי בעד הרכוש, אז אסור? היכן כאן הגבול? (מנחם בגין (תנועת החרות): אתה מדבר בשם עם ישראל, הם מדברים בשמם) – האומנם אינך יודע איך אני מעריך את כל עמדתכם ומה יחסי אליכם? האומנם אתה סבור כי יש לי איזה עניין שהוא להיכנס לויכוח איתך? אתה יכול לחסוך את עצביך הדרושים לך בימים אלה למחשבה שקולה מאוד.

עד היכן מותר הדבר – ומאיזה קו ואילך מתחיל הדבר להיות אסור? עד היכן זה מתיישב עם עקרונות התורה, חבר הכנסת רימלט? הקשבתי קשב רב לדבריך, החשבתי מאוד את תרבות הביטוי שהיתה בהם, אבל כמו שאמרתי, בעניינים אלה של מדיניות, של טובת האומה, אין רחמים בדין. עד היכן פועל כאן עיקרון התורה "שלם תשלם הגזלה"¹²⁶ ומהיכן זה מתחיל להיות בניגוד לעיקרון התורה? אותו רכוש עצום ורב, אשר לולא השחיטה מי יודע כמה ממנו היה זורם לארץ להחיות שממותיה ולפרנס קיבוץ גלויות בתוכה – עתה, שהוא נכחד, נגזל ונעלם, אם אפשר עוד להציל ממנו משהו – זה אסור? האין זו חובה לקחת אותו ולהביאו לכאן? כשם שאיננו נועלים דלת, לא רק שאיננו נועלים דלת, אלא פותחים שער לרווחה בפני כל יהודי הבא אלינו כשכותנתו לעורו, לאחר שכל רכושו נשדד ממנו – כן עלינו לפתוח שער לרווחה ובמו ידינו להכניס הנה אותו רכוש שבעליו לא זכו להביאו בידיהם, כי הם נרצחו. נדון על שאלה זו מבלי שנרחף בעולמות עליונים של המוסר המופשט, ואם רק אפשר, מבלי שננצל ניצול דמגוגי רגשות עמוקים של המוני יהודים, שלא כולם מתמצאים בסבך השאלה הזאת.

ברור, אפשר להסתכל בכל הבעיה הזאת מתוך שפופרת אחת צרה ולגשת אליה מבחינה מדינית סוכלסטית, שבכל עניין [קיים] ריב בין מזרח ומערב, ובאיזו מידה של ספק-ספקא זה עלול להועיל לבריה"מ. שמעתי את חבר הכנסת חזן. אני שומע אותו הרבה שנים, ואני מבחין תמיד בין תוכן דבריו ובין איכות דבריו; בין ההנחות והמסקנות שלו, שברוב המקרים, בויכוחים מדיניים של שנים עברו, לא הסכמתי להם, ובין כנות ההכרה, המשקל המוסרי וכוח השכנוע שהיה מציינ את דבריו. הפעם

126 ההציטוט מיוסד על "שלם ישלם" (שמות כא 36; כב 2) ו"השיב את הגולה אשר גזל" (ויקרא ה 23).

זה היה בשבילי נאום אחר לגמרי. ראיתי לפני חזן חדש. פעם העירותי את הדבר אחרי נאומו של חבר הכנסת ריפתין, ואני אומר: גם עליך, חבר הכנסת חזן, עוברת הכוס כשם שהיא עוברת ותעבור על כל חבריך. אין מנוס ממנה. זוהי אותה תופעה של שידפון של מחשבה והתנובות של ביטוי, שהיא גורה על המחנה [של בריה"מ] שאתם חותרים כל-כך להצטרף אליו ואשר בנפשכם - בגופכם עדיין לא, אבל לא באשמתכם - אתם כבר שייכים לו. ההצטרפות לאותו מחנה גוזרת כליה על כל מחשבה עצמית ועל כל ביטוי מקורי. משמעת מדינית למחנה הזה מחייבת קבלת הדין לגבי כיוון המחשבה ולגבי סגנון הביטוי. היא מחייבת קודם-כל ויתור גמור על עצמיות והסתגלות לשיגרה נוקשה, נבובה, שדופה.

שמענו פה מפי חברי הכנסת חזן, בריהודה, ואחר-כך מפי חבר הכנסת ריפתין ואחרים את השילוב הזה בין קבלת השילומים ובין כניסה לפיקוד [המזרח-תיכוני], בין משא-ומתן עם גרמניה ובין הציות לסטייט-דפרטמנט וכו', וכו'. נניח שלא היינו מקבלים שילומים, נניח שלא היינו תובעים שילומים - זה היה מעכב במשהו את התהליכים המתחוללים כיום בעולם? מה פירוש "לחץ הסטייט-דפרטמנט"? כלום הוא שעורר אותנו להציג את התביעה? הייתי רוצה שתקראו את התשובה שניתנה לנו. הן באנו רק להכביד, באנו להטיל מעמסה נוספת שאיש לא חשב כי נטיל אותה, וניסו לתרץ את התשובה השלילית בכל מיני תירוצים. כאשר הוספנו ולחצנו, אמרו לנו: מה אתם באים אלינו - אלינו תלונתכם? תפנו לגרמנים, אדרבה! ולזה ייקרא לחץ? כלום היתה זו יוזמה שלהם? זה היה נחוץ להם כדי להכניס את גרמניה למעגל שלהם? בלי תביעת השילומים שלנו לא היו עושים זאת?

מדברים פה הרבה בשם המתים. רצוני לומר: לגבי המתים כולנו שווים. אין פה שאלה מי שיכל ומי לא שיכל. קודם-כל, בין אלה ששיכלו ובין אלה שנתתימו יש גם מחייבים וגם שוללים, ואין זו שאלה מה אמרו המתים. כשלעצמי הנני מאמין ובטוח, כי אילו נשאלו המתים מראש אם יבוא יום שאפשר יהיה לקחת חלק חזרה, לקחת או לא - היו אומרים: "קחו ותבוא עליכם ברכה!" דיברתי עם הרבה נפגעים, יהודים פשוטים בארץ. והם אמרו: "איזו שאלה?" אלה היו יהודים שהפסידו בעצמם רכוש, יהודים שאיבדו אחים ואחיות שלהם בטרבלינקה, באושוויינצים. הם אמרו: "אם אפשר לקחת, איזו שאלה?" דיברתי על השאלה באספה פומבית [בבית דגן] בפני המון עם רב של יהודים פשוטים. הסברתי את העניין. איש לא פצה פה. הפריע לי כל הזמן רקול אחד של מפלגה, אבל בקהל הזה איש לא פצה פה, איש לא הוציא הגה, ואלה היו המוני יהודים פשוטים. הקשיבו רב קשב. אני דוחה משאל עם כפתרון לבעיות מדיניות מורכבות, אבל אני מאמין כי במשאל עם על בעיה זו היה רוב העם בעד הדעה לקחת, אם רק אפשרי, כי אני מאמין בשכל הישר ובחוש הבריאי של רוב העם בישראל. וכך הדבר בגולה.

חבר הכנסת ברמן נזקק פה לתכסיס, שהייתי מציע לו לראות אותו כאחרון מעל דוכן הכנסת. אם מותר לי, רצוני לשבח את העברית שלו, כי בפעם הראשונה שמעתי אותו מדבר עברית. זו היתה עברית למופת. אבל בניגוד משווע לאיכות העברית עמדה איכות ההוכחות. הוא דיבר על ועידת ניו-יורק וביקש להוכיח כי כולה היתה מורכבת מפלוטוקרטים ומתבוללים, משום שהיה שם "אמריקן ג'ואיש קומיטי". אבל הקונגרס היהודי העולמי היה שם או לא? הקונגרס היהודי של אמריקה, הקונגרס היהודי של אנגליה, הקונגרס היהודי של קנדה - היו שם או לא היו? גם זה ארגון פלוטוקרטי? אם כן - מדוע אתה משתתף בו? זה ארגון מתבולל? מדוע אתה יושב בו ונוסע לוועידותיו? והסתדרות הציונית העולמית היתה שם אם לא? מדוע אתה משתתף עד היום בהנהלתה? "אגודת ישראל", כל מה שלא תאמר עליה, אינה ארגון פלוטוקרטי ולא ארגון מתבולל. נציגות הקהילות של ארגנטינה, המוסד הנקרא "דאיא", האם הוא ארגון פלוטוקרטי או מתבולל? חבריכם יושבים שם - מדוע אינכם עוזבים אותו? ועוד ארגונים, עד עשרים במניין, מהם שלושה עולמיים והשאר ארציים.

ובכן, הוועד הפועל של הוועידה הזאת, בישיבתו מ-16 בנובמבר 1951 בניו-יורק, החליט פה אחד כי יש לבוא במגע ישיר עם גרמניה כדי לברר את הסיכויים. הוועד הזה מחכה עכשיו להחלטתה של הכנסת לגבי המשא-ומתן המכריע. הוא החליט מצידו עקרונית בחיוב, אך דחה את החלטתו הפורמלית עד לאחר החלטה של הכנסת מטעמים מובנים - הוא אינו רוצה ללכת לבדו, הוא רוצה ללכת עם ממשלת ישראל. אם ניכנס לעניין זה יחד - יהיו לו הסיכויים לגבות את החסר בשם המוני פרטים, סכומים המגיעים מהשלטון המרכזי, כי עד היום לא היה ולא התנהל משא-ומתן כזה, ולנו יש סיכוי לבוא על השילומים שאותם אנו תובעים.

אומרים לנו: "לא יצא מזה ולא כלום, תקבלו פרוטות". אני רוצה לשאול: אם זוהי באמת השאלה - כמה נקבל? - כי אז מה כל הרעש שהוקם סביב השאלה המוסרית? אם מבחינה מוסרית אסור למדינה לנהל משא-ומתן ישיר ולנקוט בכל האמצעים האפשריים כדי להשיג את החזרת הגולה, הרי אין זה תלוי בסכומים שיושגו. נניח שיכול הייתי להוכיח כי נקבל יותר - האם אז זה מותר? אין אני מתנבא. אין כאן מקום לנבואה ולא מקום לקבלנות. יודע אני רק דבר אחד, והוא: כמה פעמים יצאנו למיבצע שאמרו לנו כי לא יקום ולא יהיה. אמרו לנו: "אתם משלים את נפש העם, הדבר לא ייתכן", ודיברו גם על יסוד תקדימים והוכחות היסטוריות, שיקולים מובהקים וטענות מובהקות, ופעם אחרי פעם - נתבדו. מאין שואבים חברי מפלגת הפועלים המאוחדת את הביטחון הזה לא ללמוד מניסיון העבר, לא לקחת לקח מהאכזבות שהם נכזבו כאשר לא נתקיימה נבואתם האומרת: "מדינה יהודית לא תקום בדורנו אנו"? לחברי מפ"ם היתה אכזבה היסטורית כזו - ומדוע לא ילמדו לקח מהניסיון הזה? נכון, אין לזה תקדימים. אבל כל העניין שלנו הוא ללא תקדים. תקומת מדינת ישראל

היא ללא תקדים. ההיענות של גרמניה, זו שישנה לעת-עתה על הנייר, אף היא ללא תקדים. מניין שאי-התקדימיות הזאת לא תימשך גם להבא, בתהליך הביצוע? מהלכים אימים: מכונות גרמניות עליך ישראל! כאילו יש תקווה כלשהי לבניין המדינה ולפיתוחה בלעדי יבוא עצום של חומר גולמי ואמצעי ציוד. ועוד מאימים: "תהיו סוכנים גרמניים בעולם!" הייתי רוצה לדעת: נניח שיש לנו חוזה מסחרי עם איזו ארץ שהיא, נאמר ארץ אל"ף, ולפיו אנו מעוניינים לקנות בסכום ידוע סחורות וחומרי-גלם, אולם אין לנו לשלםם בדולרים, ואנו מציעים סחורות משלנו, שאותה ארץ מוכנה לקנותם בסכום ידוע. ואחרי זה נשאר גרעון שאיננו יכולים למלאו – מה פסול יש בזה אם בינתיים מגיעות לנו סחורות מארץ ב"ת, נאמר מגרמניה, ואנו מכסים בהן את הגרעון? איזו מדינה אינה עושה כדבר הזה? אם מגיע לה ממדינה אחת – היא משלמת בזה למדינה אחרת אשר לה היא חייבת.

הייתי רוצה לשאול: נניח שהשגנו איזה דבר. האם אלה השוללים יוותרו על חלקם? אנשי סיעת "הציונים הכלליים", בעלי הפרדסים ובתי החרושת, ראשי העיריות ומנהלי חברות – האתם תוותרו על חלקכם בשלל הקדוש הזה המגיע לכם, לכל אחד ואחד, לכל מפעל במידה שתהיה לו זכות ליהנות מזה במסגרת החוק שייקבע? ואתם, אנשי מפלגת הפועלים המאוחדת, האתם תוותרו ותסגרו את הקיבוצים שלכם ואת המפעלים השיתופיים שלכם – בחרושת, בחקלאות, בתובלה – בפני מיצרכים אלה, בפני סחורות גלם אלה ובפני מיתקנים אלה?

ושבו: מדוע מה שמותר ליהודי כפרט אסור לכלל היהודים? ולהיפך, מדוע מה שאסור לכלל היהודים מותר ליהודי הפרט? (יצחק בן-אהרון (מפ"ם): אתה עושה מדיניות זו במיסים שלנו) – אגיש חשבון מפורט ומדוקדק מאוד כמה מן המיסים שלך הוצאתי על מיבצע זה. אתה יודע כי טענתך חסרת כל שחר מכל בחינה מעשית ומוסרית. ולבסוף אומרים: "אבל המדינה, שאנני". נכון. לשם מה הוקמה המדינה? האם היא הוקמה לגבות חובות או לא לגבות? האם היא הוקמה לווותר על המגיע לה או לא לווותר? האם היא הוקמה כדי לתבוע חובות קדושים המגיעים לעם היהודי או לשחרר את החייבים? האם יש מדינה בעולם המוותרת על המגיע לה? היא מוותרת כשכדאי לה לווותר, כשהיא משיגה על-ידי כך דבר אחר. אבל לווותר סתם, מתוך איסטניסות מוסרית – מתי היתה מדינה כזו בעולם?

התנסינו פעם בויכוח כזה. אילולא ה"העברה", האם לא ברור לכל עכשיו כי היינו היום הרבה יותר מועטים במספר, קטנים יותר בשטח, חלשים יותר במשק ובכוח המחץ? כי היינו פוגשים אחרת את מלחמת-העולם השנייה ואת מלחמת השחרור? כל תוספת מגבירה כוח, וכל תגבורת כוח היא אולי המכרעת בחשבון הסופי ובהתמודדות המכריעה. מי יודע אם היינו יושבים כאן היום אילמלא ה"העברה". אנו מתכוננים עכשיו ליום עברה, והאם נוותר על מה שמגיע לנו כדי להתחזק?

מה כל הדיבורים האלה על קשר בין עניין זה ובין מלחמה עולמית? אך אם ישנו קשר, הרי רק אחד הוא: אם נקבל שילומים או לא – זה לא ישפיע כמלוא נימה על קרבתה או ריחוקה, על נמנעותה או אי-נמנעותה של מלחמה עולמית. חלקי עם אלה הבטוחים כי אפשר למנוע מלחמה עולמית והמאמינים כי היא תימנע. איני בא להטיל דעתי זאת על מישהו. אבל אם תפרוץ מלחמת-עולם לאחר שהתקבל כאן רוב לא להיכנס בשום משא-ומתן? ועידת ניו-יורק מתפרקת,¹²⁷ חוזרים לסדר יומנו, ולאחר זאת פורצת מלחמה עולמית ואנו צריכים לפגוש אותה – ומי יודע עוד איזו שואה יכולה להתחולל על ראשנו במלחמת-עולם – ומבחינת פגישתנו את השואה הזאת, מבחינת הכוח שיעמוד לרשותנו להדוף את הסכנות, יכול להיות מכריע סכום השילומים שנקבל עכשיו. מי פתי ויאמין כי ויתור על שילומים ימנע מלחמה? אבל בין ויתור ואי-ויתור עומדת להכרעה השאלה מה יהיה כוחנו לעתיד לבוא.

השולל את השילומים נוהג כאילו לא היתה לנו מדינה. אני שואל: כל אשר נאמר בזכות השלילה, במה הוא קשור לקיום המדינה? במה הוא נובע מקיומה של המדינה? היש נימוק, היש טעם איזה-שהוא שנשמע כאן בפי השוללים שלא היה קיים ועומד גם אילמלא היתה לנו מדינה? מוסר יהודי, חרם, אי-מגע, דומייה, אי-סליחה וכו' וכו' – האם לא היו הדברים האלה חלים על העם היהודי במשך כל הדורות, לאחר כל שחיטה, לאחר כל חורבן? במה השתניתם אתם, חברי הכנסת הנכבדים, היושבים בהיכל הממלכתיות הישראלית, מאחרים כמוכם שהיו יושבים במוסד אחר, ללא מדינה, ללא כנסת, ללא פרלמנט, ללא שלטון, ללא אחריות של שלטון? איזו מסקנה אתם מסיקים מקיומה של המדינה לגבי העניין זה? והרי אין לנו בעיה שאפשר לגשת אליה שלא על רקע של קיום המדינה. אין בירור רציני באיזו שאלה מכרעת, שיכול שלא להתחיל מנקודת המוצא הזאת.

כל המושגים האלה על חרם-עולם, שפירושו חוסר כל מגע – גם אם דבר זה גורם הפסדים עצומים, גם אם דבר זה מחבל בקיום המדינה ועתידה – שאולים מהויה שחלפה ואיננה, שחלפה לכלי שוב. יש פרץ, רבותי השוללים, בין הווייתכם ובין הכרתכם. הכרתכם לא הדביקה את התפתחות הווייתכם הממשית, אתם עדיין שוגים במושגים שעבר זמנם. הווייה של עם מפוזר תלוי על בלימה, ללא כל שליטה על שטח, ללא כל השתלבות ממשית מכרעת במערכת גורמי עולם – הווייה כזו עולה בד-בבד עם מסקנה של שלילת המשא-ומתן.

בהיותי בפריס באה אלי נציגות ועד ניצולי אושוויץ, שני אדונים וגברת אחת. הם דברו איתי רתת על כוונות ממשלת ישראל להיכנס במשא-ומתן עם גרמניה על

127 ב-3.1.1952 הבריך נ' גולדמן מניו-יורק למ"ש: "מציע שתדגיש בנאומך אחריות הכנסת שכן אם ההחלטה שלילית הוועדה [לתביעות] תתחיל וכל הסיכויים יאבדו לחלוטין" (המברק במלואו מובא בתלחמ"י 7, עמ' 11).

שילומים. הבטחתי להם להביא את דבריהם לפני הכנסת, ואני מקיים בזאת את הבטחתי. הם על כל פנים ראויים לדבר הזה (יצחק בן-אהרון (מפ"ם): בהמלצה?) - לא בהמלצה חיובית, חלילה. אמסור מה שאמרתי להם. הם היו יהודים מעונים, סגופים, אודים מוצלים מאש. כל רגש שלהם קדוש בשבילי, והוא על כל פנים מחייב כבוד. בכל הכבוד אני מוסר מה שאמרו לי, מה שביקשו למסור. הם טענו בשם חילול קורבנות, חילול סבלותיהם. הם אמרו שלא ייתכן להושיט יד - חרם עד עולם! לדידם לא היתה קיימת מדינת ישראל. היא היתה קיימת רק בתור נתבעת שלילית בעניין זה - שלא תבוא במשא-ומתן. בעיית קיומה, בעיית פיתוחה, השתלבותה עם השואה, באיזו מידה היא ירשה את השואה ובאיזו מידה היא ערובה נגד שואה לעתיד לבוא - כל אלה נעלמו לגמרי מחוג ראייתם.

היו לפני אנשים שחיו והתייחדו עם סבלם האיום. לא דנתי אותם, חלילה. עמדתי בפניהם מלא רחמים וכבוד. לא דנתי אותם מפני שיש כלל: "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו", ומי יודע, אולי גם אני הייתי מרגיש ופועל כך אילו הייתי במקומם. אומנם פגשתי יהודים, בייחוד בארץ, שהיו באשוויץ ובמקומות איומים אחרים, שגרסו לגמרי אחרת באשר הם כבר נשתזרו במערכת של חיים, ולא חשבו רק על מוות שניצלו ממנו ושחבריהם לא ניצלו ממנו. הם חשבו על חיים, על רקמת חיים חדשים. הם הבינו את ההצדקה הניצחת שבתביעת השילומים. אמרתי לאותה משלחת: "אתם חיים בעבר. מדינה איננה יכולה להיות אך ורק בעבר. פני המדינה מופנים קדימה, לעתיד. עם מפוזר, נטול-כוח, יכול ואולי חייב להיות אך ורק בזיכרונות עבר ובתקווה משיחית לישועה לעתיד לבוא. מדינה אינה יכולה להסתפק בזה. היא חייבת לעשות חשבון כוחה בכל רגע".

שמעתי בהודעות את דברי מורי, דר' בוגר,¹²⁸ מעל במת הכנסת. מה שהוא אמר פה באוזני כל העם, ודאי שהוא יכול לומר לתלמידיו. במקום לחנכם לקיום מיצוות מעשיות קשות, להפנותם לחזית היחידה של דורנו: בניין המקלט הזה, ביצורו והגנתו, הוא מנסה לנטוע בליבם איזה חלום של צנחנים יהודיים ממטירים אש וגופרית על ברלין, ואומר: לא נורא אם זה לא יבוא תיכף - פעם זה יהיה. אני רוצה להזהיר אותך, מורי היקר חיים בוגר, מלהגות במחשבות שווא ומדוחים כאלה, ומלפרנס בהם את ראשיהם החמומים של אנשים צעירים הנתונים לחינוך. אל נבלבל את מוחותיהם. הנך אותם לראיה בהירה של העניינים ולחשבון מעשי של כוחם. עם בעל קיום ממלכתי, עם השליט על טריטוריה, עם המצווה להיות ער לכל תזווה במאזן הכוחות סביבו ובעולם, לא יוכל בשום פנים לוותר על כל תוספת כוח שהוא יכול להשיג כדי להבטיח את עתידו. הוא יודע מה זה כסף -

128 דר' חיים בוגר-בוגרשוב, מייסדי גימנסיה "הרצליה" וממוריה הראשונים. מ"ש היה בוגר המחזור הראשון של גימנסיה זו.

בניין זה כסף, מחרשה זה כסף, טרקטור זה כסף, תותח זה כסף – והכסף שאנו דורשים במקרה זה הן זהו כסף יהודי. הוא יודע כי כל רגע ורגע יקר בחיי ההווה שלו. הוא יעשה בעוד מועד מה שהוא חייב לעשות ולא יחמיץ הזדמנויות להתחזק, העשויות לקבוע את עתידו.

בסוף דברי אני אומר: כל הטפת המוסר על אי-סליחה ועל אי-כפרה ועל כל הניאו-נאציזם מופנה על-פי מען מוטעה לחלוטין. לא הממשלה הזאת זקוקה לכך. היא, ביוזמתה ובלי כל המרצה מהאופוזיציה, הרימה באו"ם את הדגל של מלחמה כנגד המורשת הנאצית, כנגד השארתה בחיים הן במזרח והן במערב של גרמניה. חמישה נאומים נשמעו מפי נציגי ישראל על נושא זה בעצרת המתקיימת עכשיו בפריס (יעקב ריפתינ (מפ"ס): ההצבעה הראתה זאת) – נכון. המרחק בינינו לבין המזרח בגישתנו לשאלה היה כרחוק מזרח ממערב, ובכל זאת הצבענו איתם, עם המזרח, כי נפגשנו במסקנה הממשית. הם [נציגי המערב] טענו כי זהו עלבון לעם הגרמני לשלוח ועדת חקירה לראות אם העם הגרמני ראוי לבחירות – זהו עם תרבותי ונעלה וזוהי פגיעה בכבודו. אנו אמרנו, כי השאלה היא איזה תפקיד צפוי לעם הגרמני במהלך ההיסטוריה האנושית לעתיד לבוא, לאור עברו של העם הזה. לא נתפסנו לגזענות ולגינוי סיטוני של העם כולו. אמרנו כי עובדה היא כי פעם אחרי פעם השתלטו על העם הזה רוחות רעות שזיעזעו את יבשת אירופה וגרמו למלחמת דמים עולמית, רצחו עמים ושדדו רכושן של ארצות. מניין הביטחון כי הממשלה הגרמנית לא תנהג כך גם להבא? הצגנו את בעיית גרמניה כבעיית השלום העולמי לעתיד. מהעמדה הזאת אין בדעת ממשלת ישראל לסטות, והמשא-ומתן שהיא תנהל לא יהיה אלא משא-ומתן על שילומים, על החזרת הגולה. אין כאן כל שאלה של הכרה או קשירת קשרים. אבל יש כאן עניין של מגע שייתכן ויהיה בלתי-נמנע כדי להשיג את החזרת הגולה. מדינת ישראל מתייצבת כאן מול העם הגרמני, מול כל שלטון גרמני, מול כל נציג גרמני כעדות ניצחת לכשלונו ההיסטורי של הנאציזם, מפני שהנאציזם ביקש להשפיל אותנו עד עפר ואנו עכשיו יושבים במשפחת העמים כאשר יורשי הנאצים רק מתדפקים על השערים. הנאציזם ביקש להשמידנו, אבל – כמו שאמרו בעצרת – אנו נלחמנו ואנו חיים. אנו היום מדינה עצמאית. איזו הרכנת ראש תהיה זו מצידנו, כאשר ישבו יורשי המשטר הנאצי הזה באיזו בירה נייטרלית לנהל משא-ומתן עם נציגי מדינה יהודית עצמאית, אשר עצם הופעתה היא תבוסה גמורה של המשימה הנאצית?

אני רוצה לסיים בהודעה בשם הממשלה:

הממשלה סבורה כי הכנסת תיטיב לעשות אם תקבל את דעתה למסור את ההכרעה בשאלת שיטת הפעולה להבא, לשם השגת מילוי תביעת הפיזיונים, לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת (חיים לנדאו (תנועת החרות): למה אתם מתחמקים מהצעה

ברורה כאן? אימרו בדיון כאן מה אתם מתכוונים לעשות); (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: איש אינו מתחמק כאן) – אין זה מתאים לך, מר לנדאו, להתערב בהודעת הממשלה. אין אתה שותף לה. ועוד הנני להצהיר בשם הממשלה לאמור: ראשית, הממשלה נשארת איתנה בהכרתה כי האחריות להשמדה של המוני ישראל באירופה חלה על כלל האומה הגרמנית. שנית, אין הממשלה רואה כל סימנים משכנעים כי שנאת ישראל נעקרה מהעם הגרמני, אם במזרה או במערב, גם לאחר המלחמה. שלישית, אין אנו רואים בשילומים את תיקונו הגמור של המצב; תביעת השילומים אינה אלא תביעת החזרת חלק מהרכוש שנגזל מהיהודים. סיפוק תביעה זו אינו יכול למחות את פשעי הזוועה הנאצית ועקבותיה בעם הגרמני.

היור' ז. שפר: ישנה שורה של הצעות, וחושבני כי איטיב לעשות אם אתן לבעלי ההצעות לקרוא בעצמם את הצעותיהם. אבקש את חבר הכנסת גוברין לקרוא את הצעותו.

עקיבא גוברין (מפא"י): בשם סיעות הקואליציה ושלושה חברים מן המפלגה הפרוגרסיבית הנני להציע את ההצעה הבאה: הכנסת, לאחר ששמעה את הודעת הממשלה על תביעת השילומים מגרמניה על הרכוש היהודי השדוד, מייפה את כוחה של הוועדה לענייני חוץ וביטחון לקבוע סופית את הפעולה בהתאם לנסיבות ולתנאים.

יוסף ספיר (הציונים הכלליים): כנסת נכבדה. הצעת סיעת "הציונית הכלליים" היא: הכנסת דוחה הצעת משא-ומתן בין ממשלת ישראל לבין גרמניה בעניין השילומים.

חנן רובין (מפ"ם): סיעת מפ"ם מציעה: הכנסת דוחה הצעת משא-ומתן בין ממשלת ישראל בין גרמניה בעניין השילומים.

אסתר רזיאל-נאור (תנועת חרות): הצעת סיעת תנועת חרות: הכנסת דוחה הצעת משא-ומתן בין ממשלת ישראל לבין גרמניה בעניין השילומים.

שמואל מיקוניס (מק"י): הצעת הסיעה הקומוניסטית בכנסת היא: הכנסת דוחה הצעת משא-ומתן בין ממשלת ישראל לבין גרמניה בעניין השילומים.

מרדכי נורוק (המזרחי): יש לי הכבוד להציע בשמי: הכנסת מביעה את התנגדותה לכל מגע ישיר עם גרמניה.

הי"ר ז. שפר: חברי הכנסת, שמעתם את ההצעות. לפי בקשה שנתקבלה מחברי הכנסת שמספרם עולה על שישים ושלושה, תהיה ההצבעה שמית.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: זו גם בקשת הממשלה - הצבעה שמית.

הי"ר ז. שפר: יש מספר הצעות שהן זהות בתוכנן ובניסוחן, גם בסדר המילים, וישנה הצעה אחת של חבר הכנסת נורוק, שאינה זהה עם יתר ההצעות, הנוסח שלה שונה. ישנה הצעה של סיעות הקואליציה בצירוף שלושה חברים מהסיעה הפרוגרסיבית. לפי הדיון, בהצבעה שמית, צריך להצביע "בעד" ו"נגד" או "נמנע". אני אעשה ניסיון, אם המציעים לא יתנגדו להעמיד הצעה מול הצעה, וכל מי שיצביע בעד הצעה אחת, ממילא מובן שהצביע נגד השנייה, כדי למנוע הצבעה כפולה. נניח, אקח את הצעת "הציונים הכלליים" שיש הבדל בינה לבין הצעתו של חבר הכנסת נורוק. (קריאה: הוא מצטרף להצעת הציונים הכלליים).

יוסף ספיר (הציונים הכלליים): האם אפשר לבקש לחזור על סדר ההצבעה? (קריאה: אני מציע שתהיה הצבעה בעד ונגד כל הצעה).

ישראל ברי-הודה (מפ"ם): כדי לקצר את הזמן, אני מציע שכאשר יקראו בשמות חברי הכנסת, יאמר כל אחד בעד, נגד או נמנע על כל אחת מן ההצעות.

הי"ר ז. שפר: אני חושב שהצעת חבר הכנסת ברי-הודה יכולה לספק את כל הצדדים.

יוסף ספיר (הציונים הכלליים): ביחס להצעתנו, אין לנו עניין בהצבעה שמית.

ישראל ברי-הודה (מפ"ם): כבר היה תקדים בכנסת להצבעה לא רק שמית, אלא אפילו חשאית. כאשר סיעות שונות הציעו הצעות דומות, הצביעו או על התוכן של ההצעות הדומות. אני מציע שנקרא לנוסח של חבר הכנסת גוברין - א', ולנוסח השני - ב'.

הי"ר ז. שפר: אני מעמיד להצבעה את הצעת גוברין בשם א', ואת הצעת השוללים בשם ב'. כל אחד שיצביע בעד הצעה אחת, מובן שהוא מצביע נגד השנייה, אלא אם כן יודיע שהוא נמנע.

מזכיר הכנסת מ. רוזטי קורא כל חבר כנסת בשמו, וכל אחד מהם עונה ממקומו:

בנימין אבניאל (תנועת החרות): נגד א', בעד ב'.	יוחנן בדר (תנועת החרות): בעד ב', נגד א'.
משה אונא (הפועל המזרחי): בעד א', נגד ב'.	חיים בוגר (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
יעקב אורי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	אריה בן-אליעזר (תנועת החרות): בעד ב', נגד א'.
ברוך אזניה (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	יוסף בורג (הפועל המזרחי): בעד א', נגד ב'.
בבה אידלסון (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	שמעון בדרנו (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
עזרא איכילוב (הציונים הכלליים): נגד א', בעד ב'.	יצחק בן-אהרון (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
סיף-אלדין אלזעבי (רשימה דמוק' לערביי ישראל): בעד א', נגד ב'.	חיים בן-אשר (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
אריה אלטמן (תנועת החרות): נגד א', בעד ב'.	דוד בן-גוריון (מפא"י): נגד א', בעד ב'.
אלהיה אלישר (הספרדים): (איננו באולם).	יצחק בן-צבי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
עמי אסף (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	מרדכי בנטוב (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
יוסף אפרתי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	רוסתום בסתוני (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
מאיר ארגוב (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	הרצל ברגר ((מפא"י): בעד א', נגד ב'.
חיים אריאב (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	ישראל ברי-יהודה (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
משה ארם (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.	דוד ברי-רבהאי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
זלמן ארן (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	אברהם ברמן (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
לוי אשכול (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	פרץ ברנשטיין (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
שמחה בכה (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	עקיבא גוברין (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
מנחם בגין (תנועת החרות): בעד ב', נגד א'.	ישראל גורי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.

צאלת חסן חניפס (הקידמה והעבודה): בעד א', נגד ב'.	אליהו משה גנחובסקי (הפועל המזרחי): נמנע.
נחום חת (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	שמעון גרידי (התימנים): (איננו באולם).
ז'ניה טברסקי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	אברהם דויטש (אגודת ישראל): בעד א', נגד ב'.
תופיק טובי (מק"י): בעד ב', נגד א'.	שמואל דיין (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
דב יוסף (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	דוד הכהן (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
מאיר יערי (מפ"ס): (איננו באולם).	אליהו הכרמלי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
אידוב כהן (המפלגה הפרוגרסיבית): בעד א', נגד ב'.	יהזקאל הן (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
קלמן כהנא (פועלי אגודת ישראל): נמנע.	בן-ציון הראל (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
יונה כסה (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	אברהם הרצפלד (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
שרה כפרית (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	יזהר הררי (המפלגה הפרוגרסיבית): בעד ב', נגד א'.
בת-שבע כצנלסון (הציונים הכלליים): נגד א', בעד ב'.	אסתר וילנסקה (מק"י): בעד ב', נגד א'.
פנחס לבון (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	מאיר וילנר (מק"י): בעד ב', נגד א'.
שלמה לביא (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	זרח ורהפטיג (הפועל המזרחי): נמנע.
קדיש לוז (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	שלום זיסמן (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
יצחק מאיר לוי (אגודת ישראל): נמנע.	אמיל חביבי (מק"י): בעד ב', נגד א'.
שלמה לורנץ (אגודת ישראל): (איננו באולם).	יעקב חזן (מפ"ס): בעד ב', נגד א'.
אליעזר ליבנה (מפא"י): נגד ב', נסוג ל-א'.	מיכאל חזני (הפועל המזרחי): בעד א', נגד ב'.
דוד ליבשיץ (מפ"ס): נגד א', בעד ב'.	פאראס חמדאן (החקלאות והפיתוח): בעד א', נגד ב'.

דוד-צבי פנקס (המזרחי): בעד א', נגד ב'.	חנה למדן (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
הרב רט פורדר (המפלגה הפרוגרסיבית): בעד א', נגד ב'.	חיים לנדאו (תנועת החרות): בעד ב', נגד א'.
אליעזר פרי (מפ"ם): נגד א', בעד ב'.	גולדה מאיר (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
שלמה פרלשטיין (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	ג'בר מועדי (רשימה דמוקרטית לערביי ישראל): בעד א', נגד ב'.
שושנה פרסיץ (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	עדה מימון (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
אהרון ציולינג (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.	בנימין מינץ (פועלי אגודת ישראל): נמנע.
יעקב קליבנוב (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	שמואל מיקוניס (מק"י): בעד ב', נגד א'.
משה קלמר (הפועל המזרחי): בעד א', נגד ב'.	מרדכי נורוק (המזרחי): נגד א', בעד ב'.
מסעוד קסיס (רשימה דמוקרטית לערביי ישראל): בעד א', נגד ב'.	מרדכי נמיר (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
אליעזר קפלן (מפא"י): בעד א', נגד ב'.	פרץ נפתלי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
חנן רובין (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.	דבורה נצר (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
פנחס רוזן (המפלגה הפרוגרסיבית): בעד א', נגד ב'.	זלמן סוזאוב (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
ישראל רוקח (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	אברהם טטופ (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): בעד ב', נגד א'.	יוהר סמילנסקי (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
אלימלך רימלט (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.	משה סנה (מפ"ם): בעד ב', נגד א'.
יעקב ריפתין (מפ"ם): נגד א', בעד ב'.	יוסף ספיר (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.
יצחק רפאל (הפועל המזרחי): בעד א', נגד ב'.	ראובן פלדמן (מפא"י): בעד א', נגד ב'.
אליעזר שוסטק (תנועת החרות): נגד א', בעד ב'.	גרשון פלש (הציונים הכלליים): בעד ב', נגד א'.

זלמן שזר (מפא"י):	ראובן שרי (מפא"י):
בעד א', נגד ב'.	בעד א', נגד ב'.
בכור שיטרתית (מפא"י):	ישראל ישעיהו שרעבי (מפא"י):
בעד א', נגד ב'.	בעד א', נגד ב'.
יעקב שפירא (מפא"י):	משה שרת (מפא"י):
בעד א', נגד ב'.	בעד א', נגד ב'.
משה שפירא (הפועל המזרחי):	בנימין טילס ששון (הספרדים):
בעד א', נגד ב'.	בעד ב', נגד א'.
זאב שפר (מפא"י):	אפרים תבורי (מפא"י):
בעד א', נגד ב'.	בעד א', נגד ב'.
יוסף שפרינצק (מפא"י):	
בעד א', נגד ב'.	

*

היור"ר ז. שפר: תוצאות ההצבעה: ממאה ועשרים חברי הכנסת 4 נעדרו מן האולם, 5 נמנעו. בעד הצעה א' הצביעו 61, בעד הצעה ב' הצביעו 50. נתקבלה הצעה א' (חיים לנדאו (תנועת החרות): ואף על פי כן לא תקבלו את הכסף הזה. תראו!) – רשות הדיבור להצהרה לחברת הכנסת רזיאל-נאור.

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): כבוד היושב ראש, כנסת נכבדה. גרמניה רצחה שישה מיליונים יהודים, אנשים, נשים וטף. איש בגרמניה לא קם נגד רדיפת היהודים והשמדתם ההמונית. בכוחותיה המזוינים של גרמניה ובמסגרת המשטר הרצחני שהוקם ע"י "מפלגת הפועלים הנאציונל-סוציאליסטית הגרמנית" השתתפו עשרות מיליונים גרמנים. גרמניה כולה אשמה ואחראית לרצח אמותינו ואבותינו, אחיותינו ואחינו, ילדינו ותינוקותינו. עם ישראל, הן במולדת והן בתפוצות הגולה, והנוער העברי, יראו במשא-ומתן בין ממשלה יהודית ובין גרמניה חילול זכר קדושינו, התעללות נוראה ברגשות היתומים והשכולים, השפלה איומה של כבוד ישראל בעמים. אינני יכולה לגמור את כל ההצהרה בגלל דרישת היושב ראש והאיסור שהטיל. אולם אנו נמסור את העניין לוועדת הכנסת, עפ"י הסעיף 77(ב) של התקנון.

ההפגנה האלימה של "חרות"

בימים האחרונים הוגברה המתיחות בארץ סביב עניין השילומים ע"י תעמולת "חרות" ומפ"ם בסיוע "הציונים הכלליים". "חרות" ומפ"ם אירגנו התקהלות רחוב. בגין הכריז כי חרות תסכל מזימות המו"מ וקרא לפעולה המונית. לקראת הויכוח בכנסת גייסה "חרות" חבריה בירושלים והזעיקה מאות מערים אחרות להפגנה כלפי הכנסת. בשעת פתיחת הדיון התקיימה התקהלות בכיכר ציון בה הסית בגין נגד הממשלה וקרא למתקהלים ללכת לכנסת. הישיבה נפתחה בהצהרת [אמונים של] בגין שנעדר עד כה מהכנסת. רה"מ סקר השתלשלות עניין השילומים, הודיע כי ראש ממשלת בון הציע בכתב מו"מ והתחייב לקבל תביעותנו באיגרת מרס 1951 כבסיס. סיים בהצהרה כי הממשלה תעשה הכל להשיג מילוי התביעה. נאומו נשמע בשקט שנמשך בנאומי רימלט (ציונים כלליים) וחזן (מפ"ם). באמצע נאום רפאל (הפועל המזרחי) מהמחייבים הגיעה לאזור הכנסת הפגנת "חרות" שיצאה מכיכר ציון מצוידת במקלות, אבנים ופצצות מדמיעות. המשטרה עמדה הכן בגדרי תיל והשתמשה אף היא באלות ופצצות מדמיעות. היתה פקודה נמרצת שלא לירות שנתמלאה בקפדנות. הפורעים המטירו אבנים, גם מגגות. בתיגרה נפצעו כמאה שוטרים מהם אנושים. אבנים נורקו בחלונות הכנסת רסיסי שמשות הועפו לתוך הבית ואדים מדמיעים חדרו פנימה. הישיבה נמשכה. משהובא צבא שאף הוא לא פתח באש נתבצרו המתנפלים והשתרר שקט בחוץ.² בגין בנאומו זרק כינוי פוגע כלפי רה"מ וסירב לדרישת

1 גנוך, ח"ץ 2418/15.

2 ראש הממשלה ד' בן-גוריון כתב ביומנו ב-11.1.1952: "יום ב', ג' ד' היו ימי 'השילומים' - והניסיון הנכשל, הטרגי והנלעג של הפוטש של בגין. ביום ג' שידרתי לעם. ביום ג' נתקבלה עמדת הממשלה ברוב ניכר ומתוך ניצחון מוסרי. סיכום הויכוח של משה [שרת] היה מופתי" (ר' שידור ב"ג בנספח 10).

המשורר חיים גורי, אז עיתונאי "למרחב", שנכח בהפגנת "חרות" ב-7.1.1952, זכר אותה כך: "התלקחות גדולה אירעה בעת הויכוח הקשה על השילומים מגרמניה. בגין, כמנהיג האופוזיציה, גייס את כל כוחו הרטורי בהתקפה חסרת רחמים על תוכניתו של בן-גוריון להגיע להסכם שילומים עם 'גרמניה האחרת'. בירושלים התארגנה הפגנה מחאה ענקית, שהיתה אמורה לצעוד אל הכנסת. איש לא ביקש את רשות המשטרה למצעד זה. כוחות משטרה חסמו את הרחובות המוליכים לבית הנבחרים.

הייתי עד מקרוב למתרחש. כיכר ציון נבחרה כשטח הכינוס לרבבות. מתח כבד וקשוב. היה ברור לכל שתתרחש התפוצצות. בגין נאם בפני המוני חסידי מעל מרפסת מלון ורשבסקי, הפונה אל הכיכר. הוא נגע בפצע הפעור של השואה. במהלך נאומו הוגנב לידו פתק. הוא פתח את קפוליו אט אט, ואחר, כאיש נדהם למקרא הכתוב, לחש אל המיקרופון את הדברים האלה, נדמה לי שאני זוכר אותם מילה במילה: 'אחי ואחיותי, ברגע זה נודע לי כי בידי כוחות המשטרה הערוכים

[היו"ר] סרלין לחזור בו.³ היו"ר סגר הישיבה שנתחדשה כעבור שלוש שעות בהתנצלות בגין. גמר נאומו היה הכרזה גלויה של מרי. הודיע כי זה נאומו האחרון בכנסת כי הוא מוותר על חסינותו כי כשהרעישו את "אלטלנה" אמר "לא" אבל הפעם יאמר "כן", כי בשום פנים לא יהיה מו"מ כי עמים יצאו לבריקדות בגלל עניינים יותר פעוטים וכו'. משמעותו הברורה של הנאום היתה חידוש המחותרת ומעשה אלימות. הישיבה נסתיימה בנאום נמרץ ביותר של לבון. הדיון נתחדש הערב ויסתיים הלילה בהצבעה. תגר "חרות" מחייב הממשלה לתגובה שקולה ונמרצת.

מולכם פצצות גז מדמיע, תוצרת א.ג. פרבן, תוצרת בית-החרושת שיצר את הגז שבו נחנקו אמותינו, אחיותינו... (כאן פתח ההמון ביללת זעם גואה) ובגין המשיך וקרא: 'לכו בני, וכל העומד מולכם ינופץ כזכוכית אל הסלע!'

או החלה הצעדה במעלה רחוב בן-יהודה לעבר הכנסת. עד מהרה התנגשו המפגינים עם כוחות משטרה דלים, שהובאו מבסיס הטירונים בשפרעם. ליד קפה 'עטרה' החלה תיגרה הקשה, שבה גברו ותיקי האצ"ל המאומנים והמאורגנים על המשמרות הללו, וההמון זרם במעלה, קורא במקלה קריאות גנאי נגד בן-גוריון והשלטון והסכם השילומים. רבות נכתב על כך, ולא אחזור על הידוע. באויר הלח והמעורפל, הרווי אדי גז מדמיע, במעלות הצעקה ובהולם זגוגיות מנופצות, בקריאות חרון ושנאה שלא נודעו עד כה בישראל הצעירה, נמשך 'הקרב על הכנסת'. כוחות משטרה נוספים הוועקו אל הזירה, גם כוחות צבא שתפסו עמדות לאורך 'הקו העירוני' החוצה את ירושלים קיבלו פקודת 'היכון' להתערבות מיידית. אמרו או כי גם 'פלוגות הפועל', שפורקו זה כבר, קיבלו פקודה מיוסף אלמוגי לנוע לעזרת הכנסת.

המכות נמשכו והרגימה נמשכה, מלווה שוועת פצועים ופקודות קציני משטרה, שנפלו כרותות במהומה התייא. בן-גוריון ראה במעשה הזה התקפה ישירה על הדמוקרטיה הישראלית וביזוי אלים ומסוכן של 'שלטון החוק' במדינה" (ח' גורי, "על השנאה", "פנים" 1997, חוברת 2, עמ' 3-9; ר' גם נאום מ' בגין בכיכר ציון בנספח 7, עמ' 882-885 ותיאור ההפגנה בנספח 8, 886-888). לימים, ב-16.6.1963, במכתב לחיים גורי על מנחם בגין, כתב ד. בן-גוריון, בין השאר: "אני לא יכול לשכוח המעט שאני יודע על פעולתו [...] רגימת הכנסת על-ידי אספסוף מוסת שקיבל הוראה מבגין – ש"והי מלחמה לחיים ולמוות". ואילו לא מנעתי בכוח הצבא התפרצות האספסוף לכנסת – היה נערץ טבח בקרב חברי הכנסת" (ח' גורי, שם).

3 הכינוי היה "חוליגן" (רוסית: בריון, פורע). ר' נספח 9, עמ' 891.

הנחיה במדינתנו כעם גלותי או כעם ממלכתי?

יש שאלה של קיום היהודים ובאיזו מידה אנו אחראים כלפיהם. הקו המנחה משווה משני חוטים: קיומה של מדינת ישראל וקיומו של העם היהודי. קיומה וביצורה של מדינת ישראל היא הווייה בפני עצמה, וכאן קשורה עמדתנו בבעיית השילומים. אני סבור שאם היה עניין אחד שבו פרסנו את דגל עצמאותנו הרוחנית לכל רוחבו, והרימונו אותו לכל גובהו, זה היה יחסנו עם גרמניה. ואמרנו שני דברים: אנו לא נירתע מכל הטרדה, מכל הכבדה ומכל גורם אי-נוחות ומצוקה למדינות המערב, שלכאורה אנו כל כך תלויים בהן, בידידותן ובעזרתן - לא נירתע מכל אלה כדי לעשות את חשבוננו ההיסטורי עם גרמניה.

אבל מהו חשבוננו ההיסטורי עם גרמניה? זה איננו חשבון של נקם. נקם זהו בדרך כלל יצר אישי. זה אינו יכול להיות יצר של עם. עם או שהוא יוצא למלחמה ומכריע את אויבו, ואם לא - אין עם יוצא למלחמה כדי לנקום. נקם בעניין זה [של גרמניה] הוא בלתי-אפשרי. מגוחך לדבר על נקם. השתוממתי על מורה זקן וותיק, שמעל במת הכנסת דיבר על כך שהוא יאמר לתלמידים שיבוא יום וקבוצת צנחנים ישראלים תרד על ברלין ותחריב אותה. בושתי לעצמי. דברי הבל כאלה! במה הוא אומר לפרנס מוחות חמומים שבישראל?²

התשובה היהודית ההיסטורית להיטלר היתה תקומת מדינת ישראל. תשובת העם היהודי לעם הגרמני כיום, היא הופעת מדינה ישראל כמדינה עצמאית חיה וגדלה היושבת במשפחת העמים. הגרמנים עומדים בפרוודור ומתדפקים על השער - ואנו בפנים נעשה הכל להפריע להם להיכנס. יכול להיות שלא נצליח, אבל הם ייכנסו על אף הפרעתנו, לא בלי הפרעתנו.

אבל ישנו חשבון אחר - יש חשבון העולם עם גרמניה, יש שאלת התפקיד ההיסטורי שמילאה גרמניה בתולדות הזמן החדש, וישנה עובדה מסקנית, שהעם הגרמני היה שותף להשתוללות הכוחות ההרסניים בתוכו שהשתלטו עליו, ובאמצעותו ניסה להשתלט על גרמניה כולה, ובמלחמת-העולם האחרונה על העולם כולו. יש בעיית המיליטריזם הפרוסי, יש בעיית הגזענות, בעיית הנאציזם, הפשיזם הגרמני. יש בעיה של השתעבדות ההון הגרמני - עם אוצרות הייצור העצומים הגלומים בו - לכוחות הרס אלה, להשתלטות עליהם לשם הטלת מרותו על העולם. את אלה אנו

1 הכנס נערך באולם "אהל שם" בת"א במסגרת פעילות ציבורית נמרצת של מפא"י בעיקבות הויכוח והמהומה בכנסת ב-9.1952-7 (גנוך, תיקי משרד החוץ).

2 ר' דברי ח"כ חיים בוגר במסמך 19, עמ' 389.

למדנו, למדנו על בשרנו יותר אולי מעם אחר. את הסכנות והאימים האלה אנו ראינו. אי-אפשר לקוות למצוא אוזניים קשובות בעולם להטפה של נקמה בלבד, לסילוק חשבון בעד העבר. גם אם העתיד הוא אחר, גם אם ברור שאומנם נעשה פשע בעבר, אך היום הוא כזה שלא יישנה פשע כזה – אי-אפשר למצוא אוזניים קשובות. השאלה היא באמת אם העתיד הוא אחר, אם הוא מובטח בפני התחדשות האימה והשואה הזאת. אנו מוכיחים שהוא איננו מובטח. אנו מוכנים שהאחרים יוכיחו לנו את טעותנו, אך הם לא הוכיחו לנו. זה מכביד, זה מציק ולא נעים. גרמניה דרושה עכשיו [למעצמות המערב] לשליחות מסויימת ומשתדלים להכשיר אותה, למרק אותה למראית עין מכל חטאיה ולהכניסה לתוך המעגל עד כמה שאפשר יותר מהר. עושים זאת בלב כבד מאוד, מתוך גישה של תפיסת הרע במיעוטו, תוך חריקת שיניים – אולם מעוניינים להשקיע את המצפון המכרסם ואנו מפריעים ומכבידים על השקטה זו. חמש פעמים דיברנו בעצרת [או"ם] האחרונה באוונזי 80 אומות על נושא זה וגם באוונזי גרמניה, ללא טשטוש וללא רתיעה, מתוך מיצוי הדין ומתוך ריכוז הדין בנקודת הדאגה לעתיד, לעתיד שלום העולם.

הבעיה השנייה היא אם יש למחול או לא, ואני אומר שקודם כל אין למחול על מה שנגזל. אילו היו האנשים חיים ונמצאים עדיין בצינוק – האם היינו מוחלים וחדלים לדרוש את שחרורם? הם מתו, וישנה גם שאלה של קברות במקומות אחרים ושל ערמות אפר. ישנה גם שאלה של הרכוש הגזול – משום שאי-אפשר לשחרר כבר אנשים חיים, עלינו לשחרר את הרכוש הגזול. אילו היהודי היה חי הוא היה ודאי בא אלינו עם רכוש, כפי שבאו רבים לארץ לפני המלחמה. ישנם יהודים חיים, אשר רכושם הלך לאיבוד ואנו מקבלים אותם ללא רכושם, היות וזה נגזל. ישנו גם רכוש שנשאר ובעליו כבר איננו בחיים משום שהוא נרצח – האם ניתן להם את הרכוש הזה? זהו גם כן חלק מהונו של העם היהודי. ואני שואל: מדוע עלינו לוותר עליו? מתי היתה מדינה בעולם, אשר ויתרה על מה שמגיע לה? מרגע שעשתה זאת, היא חדלה להיות מדינה. יש לפעמים ומדינה עושה ז'סטה של ויתור ומוחקת איוה-שהוא חוק. משמע, שכדאי לה הדבר. משמע שהיא מקבלת תמורה אחרת. אבל על יסוד-מה נוותר אנחנו, כך מן הסתם? אם פרט איננו מוותר על כך, על אחת כמה וכמה שאין מדינה יכולה לעשות זאת.

אתאר בפניכם את התמונה דרגה דרגה, ותעירו לי אתם כאשר אני אעבור את קו המוסר – אותו קו אשר עד אשר אני מגיע אליו הכל מוסרי, וכאשר אני עובר עליו חדל הכל מלהיות מוסרי.

נניח כי ישנו יהודי החי בברלין, בפרנקפורט, בשטוטגרט או במקום אחר, והיה לו שם בית אשר נגזל ממנו. אותו יהודי עזב את גרמניה וחייב היה בשעתו לשלם על כך מס. הוא נשאר בחיים וכיום הוא חי בארץ-ישראל. האם מישהו יאמר לו לוותר

על רכוש? יחשוב כל אחד מכם שהבית הוא שלו, משפחתו בנתה אותו והוא נולד בו, והוא פרי עמל ישר של משפחתו אשר הגולנים לקחו אותו ממנו – איך הוא יוכל לוותר על הבית הזה אם יש לו אפשרות לקבל אותו? כעת עומדת השאלה כיצד יוכל אותו יהודי בארץ-ישראל לקבל את רכושו שם – האם הוא יכתוב מכתב לאיזו מדינה אחרת – לא לגרמניה – שישלחו לו את הבית דרך שוויצריה או פורטוגל? הוא יודע היטב, שאם הוא לא ייסע למקום עצמו הוא לא יקבל כלום, אפילו אם ישנו חוק. עליו לנסוע לגרמניה גופא, כי הבית נמצא שם. בהגיעו לגרמניה עליו לבוא בדברים עם השלטון הגרמני. כאשר הוא מקבל את הבית, אין הוא יכול לפרקו ולהעביר אותו לישראל – הוא מוכרח למכור אותו ולקבל תמורתו מרקים גרמניים. למרקים אלה אין בישראל כל ערך, וכדי להופכם שוב לנכס, הוא נאלץ להשקיע אותם [בגרמניה] במשהו אחר. אם הוא במקרה חבר קיבוץ ויודע שלקיבוץ נחוץ טרקטור, הרי הוא קונה טרקטור ומביא אותו לכאן. תצאו ותראו קיבוצים, אם הם של מפא"י, מפ"ם, "העובד הציוני" או "הפועל המזרחי", ותיראו טרקטורים כאלה. אני ראיתי אותם. כתוב עליהם: "שטוטגרט 1949".

אבל שערו בנפשכם, שאותו יהודי מת. בנו עלה לארץ כילד ואביו נשמד באירופה. אין כל סיבה שהבן יוותר על הרכוש בשעה שהוא יכול לקבל אותו – ושוב מתחיל אותו תהליך: הוא יכול לקבל את רכושו רק בכוח קיומו של החוק. האם חוק זה הוא פרי התעוררות המצפון הגרמני? לא.

היתה יוזמה בעניין זה. לא היתה זו יוזמתו של עם היושב על אי מרוחק, כי אם יוזמת יהודים, יוזמת הארגונים היהודיים הלאומיים, ובראש וראשונה הסוכנות היהודית. הם פנו לשלטונות הכיבוש ואלה פנו לשלטונות הגרמניים. כאשר התברר שישנו איזה עיכוב, ובמקום זה או אחר החוק אינו מתאים, אינו מוגשם או אינו מוגשם במידה מספקת – במקרה כזה פנו הארגונים היהודיים לשלטונות הגרמניים ונשארו־נתנו איתם.

אולם, נניח שנשאר בית, או רכוש אחר בר־זיהוי, אשר מוכח שהוא רכושם של יהודים וברור שבעליו מתו וכן גם בניו, כך שאין יורשים. כאן – אומרים הארגונים היהודיים – כי אנו לא נוותר. ישנו חוק המבטיח שגם רכוש כזה, שהוא ללא יורשים, ייחפך נחלת מוסדות יהודים. כאשר המוסדות האלה מקבלים את שוויו של הרכוש, הרי כאותו יהודי שעליו דיברתי קודם, הם קונים צינורות או בתים מוכנים ומביאים אותם לישראל, הם אומרים כי זהו רכוש יהודי, חלק מן ההון היהודי, ואין כל סיבה שלא להשקיע זאת בארץ לשיקום קורבנות היטלר, ולא רק קורבנות היטלר. אנו בונים את מדינת ישראל על חורבות ההיטלריזם ואנו בונים אותה כמצודה בפני היטלריזם חדש.

אולם נניח כי ישנו רכוש שאינו בר־זיהוי. נניח כי ישנו נזק שכלל אינו נמדד

ברכוש – ישנו הרס של חיים יהודים. אינני מתכוון לאותו יהודי שנהרג על-ידי היטלר, אולם ישנו הרס בעצם העובדה של נישול וגירוש, ונגרמו על-ידי כך גם הפסדים. אין כל סיבה למחול על ההוצאות שהוציא העם היהודי כדי לשקם חמש מאות אלף יהודים פליטי היטלר. מה שנהרס איננו רכוש בעל-זיהוי, אך הוא נתון להערכה על-ידי מדינה, מדינה הקיימת ועומדת והדורשת את המגיע לה, ואשר כל זמן שלא יסולק, לא ייסגר חשבון זה, אם כי ישנו עניין בסגירת החשבון ובתשלום בעד רכוש ובעד הנזקים החומריים דווקא מתוך ידיעה, שלעולם אי-אפשר לשלם בעד אובדן חיים.

על פי איזה היגיון ומדוע יהיה זה מוסרי, שהמדינה תמחול על זה? ישנם כאלה האומרים כי על-ידי כך לוחצים יד של רוצח. אלה מדברים במושגים שאינם קיימים ביחסי מדינות. יש בפני עם זה ברירה אחת: האם הוא רוצה להישאר במדינתו עם גלותי, או שהוא רוצה לחיות חיים ממלכתיים? שני הדברים גם יחד בלתי-אפשריים. אלה אשר טענו בכל הויכוח הזה נגד מגע ישיר, הביאו טענות בדיוק כפי שיכלו להביאן אילמלא היתה קיימת מדינת ישראל.

הקשבת ריב-קשב שלושה ימים לויכוח שהתנהל בכנסת ושמעתי מכל מפלגות האופוזיציה התנגדות למגע ישיר. מפי אף אחד מהם לא שמעתי נימוק שיהיה בן התקופה, פרי הווייתיה של מדינת ישראל. היה זמן כשהיינו עם מפורד ומפורד, היינו על בלימה, נטולי כל שלטון על כיברת ארץ, עם מחוסר כל אחריות לנכסים של ממש, כל יכולת של בניין חווייה לאומית – או יכולנו להחזיק מעמד בתחום הרוח, בתפילה ובמחאה ולא יותר. אולם כעת אנו עם השליט על אדמתו, בעל טריטוריה. יש לנו אוניות המהלכות על פני הימים ובימים אין גבולות. יש לנו מטוסים הטסים באויר ועלול לקרות אסון שאירון "אל על" ייאלץ לנחות נחיתה אונס על אדמת גרמניה. הוא ודאי לא יתאבד, כי אם ירד ויבקש עזרה מן השלטון הגרמני. עלולה להיות סערה בים הצפוני, אשר תפגע באחת מן האוניות הישראליות הנמצאות שם, כך שהיא תיאלץ לחפש לה מקלט בנמל גרמני ולבקש לה עזרה. היא ודאי לא תתאבד, אם כי פרט יכול היה לעשות זאת. אני זוכר שחייל פולני שכב כאן בימי מלחמת-העולם השנייה בבית חולים, ואפילו בגסיסתו סירב לקבל זריקה מידי יהודי – גם הוא חייל ביחידה בריטית. מדינה איננה יכולה כך להתקיים.

אנו חיים על פניו של כדור ארץ זה, וגם אם נחרים אלף פעמים את גרמניה לא נוכל למחוק אותה מעל פני כדור הארץ. מדינה יכולה ללחום נגד גרמניה אם היא רואה שיש לה סיכויים לנצח בכך. להתאבד אסור לה. היא תפתור את הבעיה כפי שפותרים אותה באמצעים בינלאומיים, אשר גם המלחמה כלולה בהם. בינתיים היא לא תהיה חסידה שוטה, כי אם תדאג לקיומה. קודם כל היא תדאג לחינוקה הנוכחי ולמילוי משימותיה בכל אפשרות שישנה. כאשר היא תשב ותערוך לה חשבון מדויק

על גבי הנייר, ותסדר בטור אחד חשבון מצומצם ביותר של הדרוש לה באופן הכרחי לחמש או לשש השנים הבאות, ואילו בטור השני תרשום מה היא עתידה לקבל – אם מן הייצוא של הארץ, אם מעזרת יהדות העולם, אם מעזרת ממשלות, מילוות, תרומות או מתנות – ואם היא תגיע לגרעון ותדע שגרעון זה בנפשה הוא, ותזכור כי יש לה רכוש, רכוש עמה, עצם מעצמה ובשר מבשרה, ורכוש זה הוא בידי יורשי זדים (יש האומרים שגם בניהם הם זדים ובמקרה זה יש לקבל את הגולה פי כמה וכמה, אך נביח כי אלה הם רק יורשיהם של זדים, או על כל פנים בחלקם), ואם יש סיכויים להשיג רכוש זה, או חלק ממנו, תלך המדינה הזאת אפילו לשטן בעצמו ותתבע את הרכוש הזה. ברגע שהיא תוותר עליו היא תחדל להיות מדינה.

כך ולא אחרת יש להציג את בעיית השילומים. חברינו במפ"ם מתחילים להסביר כדרכם בקודש – דוגמת אותם הבחורים ברוסיה, אשר היו מתחממים באָשו של תנור המודלק בחדר ויוצאים במחול; נאמר עליהם שהם יודעים להתחיל בריקוד רק אם הם מתחילים אותו מן התנור – כך גם חברי מפ"ם אינם יכולים לגשת לשום בעיה אלא מנקודת הראות של מלחמה נגד רוסיה וסכנה לבריה"מ.

נביח כי ישנה סכנה לבריה"מ, ושמגייסים את גרמניה למלחמה נגדה. לפי תפיסתם של חברים אלה, הרי נמתח קו ישר מכאן למלחמת-עולם: אם מדינת ישראל מבקשת שילומים מגרמניה, הרי מחרתיים פורצת מלחמת-עולם שלישית בה תנצח בוודאי גרמניה, אשר תשמיד שוב את היהודים. והנה החשבון הפשוט: אנו אומרים להם [לחברי מפ"ם] כי לא עלה על דעת איש, פרט לממשלת ישראל, לעורר את שאלת [הרכוש הגזול של] היהודים. לשום ארגון יהודי לא היה האומץ לעורר את זה. בעיני מדינות המערב הוא היה לצנינים, קודם-כל בעיני ארה"ב וגם בעיני אנגליה, והן חיפשו כל מיני תירוצים וטענות כדי להיחלץ מטענותינו. לבסוף הן אמרו לנו בגילוי לב שהן לא ידרשו את זאת – אם אנו רוצים בכך, עלינו לפעול בעצמנו בכיוון זה. את זאת מפרשים חברי מפ"ם ש"לוחצים עלינו להיכנס למו"מ עם בון".

גרמניה עומדת בין כך וכך להיכנס למעגל זה ובין כך וכך מחייבים אותה להקציב סכום עצום לזיון. יש האומרים אצלנו כאילו איחרנו, אך אם ישנה סכנה ממשית לאחר, הרי זה יהיה אם תביעתנו לגרמניה תבוא לאחר שהיא תחויב בסכום גדול מאוד לצורכי זיון. יש סכנה כזאת. בין כך וכך, עשויה תביעת השילומים רק להפריע לזיונה של גרמניה, ואינה עשויה בשום פנים ואופן לסייע לכך. אותה מידה של הכשר אשר אנו ניתן על-ידי משאומתן עם גרמניה, כמוה כאין לעומת ההכשר שהיא כבר קיבלה – הלא אדנאואר כבר התייצב לפני המלך הבריטי. לפני מי הוא צריך עוד להתייצב? לא היה חסר לו ההכשר של מדינת ישראל כדי להיכנס לארמון בקינגהם. כפי שאמרתי, ההכשר שלנו כמוהו כאין לעומת הגורמים העולמיים הדוחפים עכשיו את מעצמות המערב להכניס את גרמניה לפני-ולפנים של מועצותיהם. אולם

אם כבר מעוררים שאלת מלחמת-עולם, ומציגים את שאלת השילומים על רקע זה של התכוננות למלחמת-עולם – הרי אם כי ברור שזוהי איננה הסיבה לדרישת השילומים, גלוי לכולנו שנוכח סכנת מלחמת-עולם ומבחינת ביצור כוחנו לקראת סכנותיה, יש הבדל עצום, ואולי מכריע, אם נתכוון לכך ללא קבלת שילומים, או שנתכוון לכך עם קבלתם – בלי כל המכונות וחומרי הגלם שנרכשו על-ידי כך, או איתם. יש כאלה הטוענים שירמו אותנו. לפני שהוכרזה המדינה צילצל אלי משה סנה מפרס לניו-יורק, כדי להזהיר אותי שאמריקה לא תצביע [בעצרת או"ם, ב-29.11.1947] בעד מדינה יהודית. אולם, מה לעשות, אם כי לא רציתי לגרום לו אכזבה, כי היינו אז בידידות, הרי בכל זאת הצביעה אמריקה בעד מדינת ישראל אם כי הדבר היה בלתי-הגייוני ביותר ועומד בסתירה גמורה למחשבתו הצלולה של הדר' סנה. אם כן, מניין לנו שדווקא עכשיו ירמו אותנו ובאיוז מידה ירמו אותנו? אם זה יהיה באחוזים קטנים, אולי כדאי להביא אפילו את זאת בחשבון? אך אינני רוצה להניח למפרע שירמו.

הדבר נעשה כמעט ללא כל עזרה מערבית. אני אומר "כמעט", משום שאני מוציא מישוהו מכלל זה – מתוך חשבון ישר בינינו לבינם בתוקף קיומנו כמדינה. עובדת קיומנו כמדינה לוחצת על גרמניה ומכריחה אותה למסור הצהרה שהיא מוכנה לשילומים ולמשא-ומתן – עם תביעתנו כבסיס. האם עובדת קיום המדינה צריכה לשחרר אותנו מלחץ על גרמניה? סילוף כזה של היגיון, הפיכה כזו של יוצרות, קשה לתאר. להיפך, אנו חייבים להיות נמרצים ותקיפים כפי שהיתה עמדתנו בשעת הויכוח בכנסת. זמן רב לא הייתי כל כך גאה במפלגת פועלי ארץ-ישראל באותה מידה שהייתי גאה עליה בויכוח זה. היתה למפלגה עמדה אמיצה מאוד, מזהירה ותקיפה, ציונית במאת האחוזים. לא היתה מלבדה כל הופעה ציונית אחרת.

היתה הופעה, גם אם היתה אולי כנה, אך יהודית גלותית מובהקת, ואילו בשאר ההופעות היתה מעט מאוד כנות. היו מצד האופוזיציה כל מיני סילופים – סילוף יִבְסָקָי³, סילוף קומוניסטי כללי, סילוף "פֵּעֶלְבֵּתִי" נטול כל חזון, בלי כל אחריות קיבוצית, עמדה אנטי-מוסרית מובהקת – וכל זה במטרה להשיג עוד מספר קולות בוחרים. לעומת אלה היתה עמדה חדורת תבונה מצד חברי סיעתנו, אשר קראו לדרך לגמרי לא קלה, אך דרך בונה, דרך יוצרת, דרך המבטיחה את העתיד.

את זה צריך עכשיו להעביר לרחבי הציבור ולנטוע בו אומץ וביטחון בנכונות דרכה של המפלגה. בכך תהיה לא רק עזרה רבה למפלגה ולממשלה הנשענת עליה, אלא תרומה חשובה מאוד לחינוך העם לחיים ממלכתיים.

3 יִבְסָקָיָה – הסקציה היהודית במפלגה הקומוניסטית הסובייטית. ראשיה עמדו בראש פעולות החיסול של כל הארגונים והמוסדות היהודיים הלא-קומוניסטים בבריה"מ.

לא נוותר על הרכוש השדוד

חברים, יש לחזור ולהזכיר לציבור כי מדינתנו לא תתקיים מאליה, גם לא תבטיח את עתידה רק ברוח הקודש, ואנו תקווה כי רוח הקודש שורה ותשרה על מעשי ידינו ועל בניין מדינתנו. מדינת ישראל קמה, תחזיק מעמד, תגדל ותשגה אך ורק אם תישאר נשענת על שני עמודים: על עמוד הציונית ועל עמוד הדמוקרטיה. כציבור אנושי, מדינת ישראל צריכה להיות דמוקרטיה אם רצונה להתחזק מעמד, לגדול ולהתפתח. וכציבור יהודי עליה להיות ציונית אם רצונה להבטיח את עתידה. שני יסודות אלה הם אשר איפשרו לנו להקים את הבניין שהביא לידי יצירת מדינת ישראל, אבל הבניין אשר הקימונו עד להכרזת העצמאות הפך למסד לבניין גבוה ומפואר ממנו, שאותו אנו בונים כיום. וכשם שאלה היו היסודות שעליהם בנינו את המסד, כך צריכים להיות אלה היסודות שעליהם יושתת הבניין כולו – עד הטפחות. לשמור על הדמוקרטיה, לשמור על הציונות: פירושו שני דברים, קודם כל לקיים את שני הערכים האלה קיום חיובי, להיות נאמנים להם, ללכת לאורם, לפתור על יסוד שני העקרונות האלה את כל הבעיות שאנו נתקלים בהן בדרכנו. ושנית, פירוש מצווה שלילית: לעמוד בפני מהרסים ומחריבים מבחוץ ומבפנים.

מראשית התנועה הציונית, מראשית עלות התנועה הציונית על דרך ההגשמה, נאבקנו עם מפריעים מבית ומחוץ. היינו מוכרחים להתגבר על מכשולים אשר כוחות צוררים העמידו על דרכנו, אבל היינו מוכרחים להתגבר, קודם כל, על חולשות פנימיות, על כפירה שבאה מבית. וכך נגזר עלינו להוסיף ולהיאבק בשתי החזיתות בעת ובעונה אחת – בחזית חוץ ובחזית פנים. גם לאחר שהוקמה המדינה עוד אין בניינה בטוח ועוד אין בניינה שלם. שוב ושוב עלינו לסלק מעל דרכנו אבני נגף אשר כוחות צוררים מבחוץ מטילים עליה. שוב ושוב עלינו לקום נגד כוחות מכשילים, בוגדים, מהרסים, הקמים עלינו מבית.

אויב הדמוקרטיה הוא הפשיוס מזה והקומוניזם מזה. שניהם כאחד מכוונים לחורבן הדמוקרטיה. כל אחד נושא את לבו למטרה אחרת, אבל הדבר המשותף שביניהם הוא שנאת הדמוקרטיה, הוא התנגדות להכרעה חופשית לאחר ויכוח בכוח הרוב, ולביצוע ההכרעה הזו. כל אחד שואף להשליט מיעוט – כנופייה מאורגנת ומוזיינת – על הרוב, ולהטות את הרוב לצידה. מלחמה לדמוקרטיה הישראלית הן בפשיוס הפנימי שלה והן בקומוניזם הפנימי שלה.

1 האסיפה כונסה מטעם מפא"י בסיסמת "להגנת המדינה והדמוקרטיה", והתקיימה בבית העם בתל אביב (ארכיון מפלגת העבודה).

אויב הצינונית הפנימי היא הרוח הגלותית, היא חוסר ההכרה ביסודות הממלכתיות היהודית, היא ניסיון לחיות בעבר במקום לחיות עם העתיד, היא הניסיון להרכיב למדינה שלנו מושגים, תכסיסים, דרכי מחשבה, יסודות מוסר, אשר אבד עליהם הכלל. אלה היסודות אשר אולי היו מוצדקים כשקיום העם היה תלוי על בלימה, כשלא היו לו חיי גוף – היו לו רק חיי נפש – ואשר אין כל קשר בינם ובין העבודה שעלינו לעשות כיום.

בימים האחרונים, בימים הנסערים והמוזעזעים שעברו עלינו, נתבענו לעמוד בשני המבחנים גם יחד. נתבענו להוכיח לא רק כי שאיפתנו ומשאת נפשנו היא לחיות חיים דמוקרטיים, אלא כי כוחנו איתנו לקיים את הדמוקרטיה הזו בפני אויבים ומכשילים מבפנים, כי כוחנו איתנו לגייס בתוכנו כוחות כדי להגן עליה. ובאותה שעה ממש עמדנו במבחן ציוני רציני ומכריע: עמדנו במבחן הצינונית המוגשמת, זו שכבר נתגשמה ונתגלמה במדינת ישראל – עמדנו במבחן הממלכתיות הישראלית. איך בא עלינו המבחן הראשון?

כנופיית פורעים מונהגת על-ידי מוקיון היסטרי עשתה ניסיון להשמיץ אותנו בעיני עצמנו ובעיני אומות העולם. אמרה להפוך את בניין הכנסת ואת סביבותיה לגיא חיוון מכוער ומשפיל, שרק אומות העומדות בשפל המדרגה של תרבות ושל משטר דמוקרטי ידעו עד היום. כל פעם, כשפרצה איזו שעוררייה, כשנשמעו יריות, כשנרצחו אנשים, כשהיו התפרעויות בארץ או בארץ אחרת מסביבנו, נתעלינו בעיני עצמנו ונתעלינו בעיני העולם. כל שעוררייה כזו, כל התפרעות כזו, הרימו את קרננו. נעשה ניסיון מביש, מכוער, להשפיל אותנו, להכפיש אותנו בעפר, להשוות אותנו מטה עם אחרים, להכריז בעיני העולם: ארץ זו כמוה כפלונית, כמוה כאלמונית. אינני רוצה להעליב שום ארץ אויב אפילו, בהזכרת שמה. זה היה הניסיון שנעשה. אל נזלזל בניסיון הזה. אבל אל גם נחשיב אותו יותר מדי. חומרתו היא לא בתחומיו, אילו רק זו היתה הסכנה – שהקבוצה הזו, אשר חיללה הרבה סיסמאות קדושות בחיי האומה, אשר חיללה את סיסמת תל-חי² וכיום מחללת את המילה המפוארת "חרות" – אילו רק קבוצה זו היתה לפנינו, יכולנו לומר: אל פחד ואל דאגה. לא רק שנוכל להם, הם בעצמם יוכלו לעצמם, כי הם יורדים. הם גוססים. הם מאבדים כל אחיזה בציבור. הם עומדים בפני הקהל שלנו דלים וריקים. דלים מכל תוכן, ריקים מכל נכס וערך. אין להם מה להנחיל, אין להם לעצמם מטרה. אינם יודעים לנהוג את העם הזה. דרכם היא לאבדון ומתוך ההתמוטטות שלהם, מתוך ההידרדרות שלהם, הם מנסים להאחז במשהו והם מתפתלים בפיתולי הגסיסה שלהם.

נכון, חיה גוססת יש לבודד אותה ולפעמים יש לקרב את קיצה, אבל הדבר הזה

2 התנועה הרוויזיוניסטית, שממנה צמחה "חרות", קראה לתנועת הנוער שלה בית"ר (ברית יוסף טרומפלדור), ולקרן הכספית שלה, שהתחרתה בקרנות ההסת' הצינונית, "קרן תל חי".

כשלעצמו לא מוכרח היה להפחיד אותנו יתר על המידה. חומר הסכנה הוא בזה, שאין זה הכוח היחיד באומה המתנכל לדמוקרטיה, ויש כוחות יותר רציניים הנושאים את נפשם לחורבן הדמוקרטיה שלנו, כדי על חורבותיה להקים את שלטונם האנטי-דמוקרטי. יש כוחות אחרים באומה.

אנחנו יודעים את תגובת "הציונות הכללית" כפי שהיא מאורגנת כיום בסיעה מסוימת בכנסת, למאורע הזה. קראנו אתמול בעיתון המרכזי שלהם³ את הערכת העניין, ומה ראינו? הם דואגים הרבה יותר למה שהם קוראים "ניצול העניין הזה על-ידי מפא"י" משהם דואגים לדמוקרטיה עצמה. הפחד מפני התחזקות מפא"י מכריע אצלם כנגד הפחד מפני החלשת מדינת ישראל. הם אינם מסוגלים להזדהות הזדהות נפשית מלאה עם המדינה ועם הממשלה הדמוקרטית בתוכה. הם אינם מסוגלים לאמור: "קודם-כל לא זה, ואנחנו נושיט יד למפא"י ואנחנו נושיט יד לכל כוח אחר ויחד איתם נעמוד על משמר הדמוקרטיה". הם קודם-כל עושים חשבון אם הברית הזו להגנת הדמוקרטיה לא תחזק יותר מדי את מפא"י, ורצונם הדמוקרטי - במידה שישנו - כבול ומשותק, והם בהכרח פוזלים לפינה זו של "חרות" ואומרים בלבם פנימה: לא נורא, יקומו הנערים האלה וישחקו לפנינו, הם לא יפגעו בנו, הם יפגעו במפא"י. אדרבה, תדע מפא"י שהעניין לא כל-כך פשוט ושיש כוחות שיכולים לעמוד נגדה. אנחנו, כמוכן, לא נעשה מלאכה זו, אבל אם יש מישהו שעושה זאת, זה לא כל-כך נורא.

יש לנו ניסיון מארצות אחרות. אנחנו יודעים כיצד יסודות רכושניים ובעלי הון אלה, שביקשו להשתלט על החברה בכוח הונם ולהדביר את החברה כולה ליצר ההתעשרות שלהם, כרתו ברית עם כוחות אפלים, עם הפשיזם באיטליה, עם הנאציזם בגרמניה - נתנו מחילם, מהונם, ממשקלם הציבורי והמוסרי לכוחות האפלים האלה והשליטו אותם על העם, כדי תחת צילם להשתלט על משקו של העם הזה, על אונו הכלכלי. ואיך כל אחד [שם] חשב שהוא שולט על חברו, ו[התנהלה] ההתחרות על שלטון בתוך הברית הזו של הפלוטוקרטיה והפשיזם. אינני יודע אם הפלוטוקרטיה שלנו היא כל-כך חזקה ומרחיקה ראות כדי לעשות את הברית הזו, אבל יש בה היסודות האלה ויש בה אישים החושבים כך והמעוניינים להוביל את העניינים בדרך זו, גם אם אינם מעזים להודות על כך בפה מלא. על כל פנים, לא מ"הציונית הכללית" כיום, לא מהימין שביישוב ובמדינה תיבנה הדמוקרטיה, ולא על ידיהם היא תוגן.

אבל ישנו עוד כוח היושב בתוך תנועת הפועלים פנימה - הוא קיים ועומד בתוך ההסתדרות, הוא מהווה חטיבה חברתית גדולה, הוא מהווה כוח כלכלי איתן - כוח אנטי-דמוקרטי. הוא נבנה כיום מהדמוקרטיה - הוא מנצל אותה, יש לו כל חופש

3 במאמרו "על הסתערות שנכשלה", כתב העורך יוסף הפטמן, כי בשל "התפרעות האספסוף יצאה המפלגה השלטת אחרי הויכוח בתוספת כוח" ("הבוקר" 11.1.1952).

הדיבור, יש לו כל חופש הארגון, יש לו כל חופש ביקורת השלטון, יש לו כל חופש הקשר עם חוץ-לארץ - קשר עצמאי וישיר, קשר גלוי וקשר נסתר עם חוץ-לארץ. הוא מנצל את כל החירויות האלה - שאינן קיימות בעולם [הסובייטי] שהוא מזדהה איתו - ונושא את נפשו לשלטונו כאן אצלנו.

הוא מנצל את כל החירויות הדמוקרטיות האלה כדי, באחרית הכל, להחריב את הדמוקרטיה הזו. הוא אומר את זאת בפה מלא, והוא אומר את זה בין השיטין, והוא הולך בדרך מסויימת - דרך שהלכו בה מפלגות קומוניסטיות לפניו - וגם הוא איננו מחמיר ביותר בדין עם אלה שפרעו בכנסת בפנים ובחוץ בשבוע שעבר. נשמעו מכמה וכמה מספסלי מפ"ם קריאות בכנסת - במליאה ובוועדות - והשאלות הראשונות היו, קודם-כל, מה עשו השוטרים? דאגתו הראשונה היתה לבדוק שמא השוטר הרים אֶלָּה רגע אחד לפני שהדבר הזה היה מותר ומוצדק. אם קראתם ב"על המשמר" את תיאור השערוריה המזעזעת והמכוערת ההיא למחרת היום, הרי כאילו קראתם דין-וחשבון בעיתון ספורטיבי על תחרות כדורגל: שני צדדים היו כאן - משטרה מזה ומפגינים מזה, ומעל לכל עמד בעל הדין-וחשבון של "על המשמר", ובאובייקטיביות גמורה תיאר את מלחמת שני הצדדים - הוא עומד מנגד לכל העניין.

ואנחנו יודעים טוב מה היה, ונשכח נא את האימרה "לא ככל הגויים ישראל". אנחנו כיום מדינה, ואומנם אנחנו נושאים את נפשנו להיות שונים מהרבה גויים - שונים לטובה. אנחנו גם נושאים את נפשנו להיות דומים להרבה גויים - דומים לטובה. ואנחנו גם יודעים כי יש בנו משהו מיוחד, כשם שיש בכל אומה ולשון משהו מיוחד. יתר על כן, אנחנו אומרים: חזון הנבואה מני קדם, וסבל ללא תיאור של דורות על דורות, ודאי שהם היקנו לנו סגולות נפש וסגולות רוח מיוחדות, שאולי אין כמותן בהרבה אומות ולשונות. ייתכן מאוד. אבל יחד עם זאת, כשם שאנחנו גם בונים משק, מייצרים מזון, קונים ומוכרים, עוסקים בענייני כסף - ועל כל אלה חלים חוקי ברזל של כלכלה, ואין ארץ יוצאת מן הכלל לגבי זה - כך אנחנו חברה ממלכתית, אנו מדינה, ושליטים בנו אותם התהליכים ואתם היסודות שניכרים במצבם ובהתפתחותם של עמים אחרים, ונלמד נא מהניסיון של עמים אחרים.

ראינו תקופה, כיצד הפשיזם מזה והקומוניזם מזה היו צמודים מאוד זה לזה, אויבי נפש זה לזה, כיצד כרתו למעשה ברית,⁴ לא אומר ברית סודית, ברית בלתי-מפורשת, ופעלו כאילו בעצה אחת. מדוע? מפני שהיה להם אויב משותף, וזו היתה הדמוקרטיה. משל למה הדבר דומה? יש עובר אורח בדרך ונושא איתו מטען, ומתנכלים לו שני שודדים מן המארב בפינות שונות. ואז אומר לעצמו אחד מהם: אין דבר, יגית השני קודם, אני אספיק להתנפל ברגע האחרון, אני אגזול אותו והשלל יהיה לי לנחלה. אני

4 בבחירות בגרמניה ב-1933. 5.3. נאבקו הקומוניסטים בעיקר במפ' הסוצ' וחלקם עברו לצד הנאצים. ב-1939. 23.8. חתמו שרי החוץ ריבנטרופ (גרמניה) ומולוטוב (בריה"מ) על חוזה אי-התקפה.

מתאר כאן חזות שחורה וקודרת מאוד. אני מגדיר אותה בהגדרות קיצוניות - אם רצוננו לעשות חשבון נוקב עלינו ללכת בחשבון הזה עד הסוף ועלינו לדעת מה יכול לקרות. והדרך לשים לאל את החזון הזה, את הצגת האפשרות הזו, היא לעמוד בפרץ בעוד מועד, להתגונן בפני ההתנקשות הזו בדמוקרטיה, להגן על הדמוקרטיה.

קיימת שאלה: מה ייעשה [בנוקטים אלימות]? אני לא אענה עליה מעל לשולחן הזה. אם יש עברייך, עברייך צריך לעמוד לדין. זו שאלה משפטית, וזו שאלה גם של פעולה כדי להביא עברייך לדין על עבירה שהוא עבר - ואין זה עניין לדין ציבורי מוקדם. זה יכול להיות נושא לפעולתם של השלטונות המשפטיים של המדינה. מתעוררת שאלה ציבורית [של גבולות חרות הפרט במדינה דמוקרטית]. אני אומר: מדינת ישראל לא תשלול רשות הדיבור ממישהו, מדינת ישראל לא תשלול ממישהו את חופש הביקורת על השלטון שבה. מדינת ישראל לא תתכחש לעיקרון של חופש הקשר של אזרחיה עם העולם החיצון. יכול להיות עניין יוצא מן הכלל, כשאיזה קשר בא להתנקש במדינה ואז המדינה מתערבת - לא רק מונעת אותו - גם אוסרת וגם מענישה את אלה החייבים בקשר הזה, כאשר הוא בגידה. אבל בדרך כלל מדינת ישראל תקיים גם להבא את החרות הזו של קשר עם העולם החיצון והיא בוודאי שלא תתנקש בחופש הארגון. היא תקיים אותו ותגן עליו. והיא לא תתנקש בחרות הביטוי - היא תקיים אותה ותגן עליה, ואם סיעה בכנסת מכריזה כי היא תוסיף להילחם מלחמה ציבורית על איזו הכרעה שנפלה בכנסת - זוהי זכותה להסביר את דעתה ולעשות בציבור נפשות לדעתה. אבל מדינת ישראל תקום בכל הכוח אשר בתוכה - והדבר תלוי בגיבוש כוח מרכזי בתוך המדינה, הנאמן לייצודים העליונים שלה, והיא תגייס ותגבש בתוכה את הכוח הזה והיא תפעיל את כל מנגנון השלטון שלה כדי לעמוד בפני כל ניסיון לחבל בפועל ממש באפשרות פעולתה, כדי להפריע ליכולת הביצוע שלה - בבואה לבצע את ההכרעות שנפלו בה באופן דמוקרטי - והיא תדאג שמכשירי הכוח שלה - הצבא, המשטרה, בתי הדין - שכל המכשירים האלה יהיו מכוונים בפעולתם להגנת הדמוקרטיה ולא לחורבנה. והיא תפקח עין על כל סכנה הנשקפת לדמוקרטיה ותשתדל תמיד להחניק את הרע בעודנו באיבו.

ומפלגת פועלי ארץ-ישראל, כיסוד-מוסד לשלטון הדמוקרטי בישראל, קוראת בשעה זו לכל חבריה וקוראת להמוני יהודים הנושמים לרווחה את האויר הדמוקרטי השורר בחברתנו - המוני יהודים המבינים כי רק חברה כזו כדאי ליצור - חברה שיש בה חרות, יהודים המבינים כי רק חברה כזו יכולה להבטיח לנו את חופש הקשר עם העם היהודי בכל התפוצות, כי רק חברה כזו מסוגלת להוציא מתוך ציבורנו את כל הכוחות ההתנדבותיים, החלוציים הדרושים לנו לשאת על השכם את הנטל הכבד הזה של בניין ושל קיבוץ גלויות - היא [מפא"י] קוראת לכל האזרחים האלה להתלכד מסביבה ולהוות יחד איתה חומה בצורה להגנת הדמוקרטיה, להוות יחד איתה חזית

למלחמה ציבורית פנימית, בנוער, בקרב המוני העולים, ברחבי היישוב - חזית מלחמה ציבורית נגד סילופי דמוקרטיה ונגד התנקשויות בדמוקרטיה.

ואם זו תהיה התגובה הפנימית שלנו - ליתר ערנות, ליתר פעילות בפעולה הציבורית והחינוכית, לראייה יותר בהירה של הסכנה, להעמקת ההכרה הדמוקרטית בתוכנו, להודעויות מפני המפלצת הזו של השלטת כוח הזרוע הפרוע של כנופייה זו או של קבוצה אחרת, יותר גדולה, על רוב הציבור ועל רצונו - אם זו תהיה תגובתנו ואם נדע להרים מעלה מעלה את הנכס היקר הזה ולהושיט יחד ידנו לשמור עליו - כי אז ברכה תצא מאותה הקללה אשר למראת התפלצנו ביום ב' שעבר בירושלים. ועמדנו, כמו שאמרתי, בפני עוד מבחן - ואולי, אם כי נפלה מבחינה פרלמנטרית החלטה, אולי מבחינה ציבורית עודנו עומדים בפניו, וזה מבחן ציוניותנו בשלב התגשותה, בשלב הממלכתי אשר הגענו אליו.

עניין השילומים העמיד אותנו בפני הבעיה הזאת, ואני אנסח את הבעיה בתכלית הפשטות. הבעיה היא האם העם היושב בציון נוכח לדעת והכיר כי הוא חדל להיות עם דווי וסחוף, כי הוא חדל להיות עם גולה ומפוזר, כי הוא חדל להיות ציבור אנשים המהווים אבק־אדם מפוזר על פני כל כדור הארץ, אלא הוא מהווה חומר מדיני, ממלכתי, כוח ריבוני - [שבידו] השלטון על הארץ עם אחריות למערכת שלמה של נכסים גשמיים, כי נתחלפה ההוויה שלו ולכן צריכה להתחלף ההכרה שלו.

מה היה דורות על דורות? היה מוסר יהודי ידוע, מוסר של סבל, מוסר של החזקת מעמד, מוסר של התעלות פנימית על ההכשלה החיצונית, מוסר של תפילה, מוסר של מחאה, מוסר של חרם. יהודים, המוני יהודים, דורות על דורות, חיו עם זכרונות עבר, חיו עם תקוות של ישועה באיזה עתיד רחוק ומעורפל. הם לא היו גורם מדיני קיבוצי. הם לא היו אחראים לתנאי חייהם. הם לא יכלו להביא לידי גילוי רצון קיבוצי שהיה יכול לעשות מעשים וליצור עובדות חדשות. הם היו אין־אונים, הם היו תמיד מועמדים להיות קורבן. מוסרם היה מכוון ליצור ולעצב בתוכם כוחות נפש, כוחות אשר בבוא יום עברה יאפשרו להם לעלות על הגרדום ברוח נכונה, ברוח איתנה. לא יותר מזה. לא לנפול בעיני עצמם, אלא להתעלות, לא להיטמא במגע עם אחרים - לחיות לבדד ולחכות לישועה שתבוא פעם.

הציונות פנתה עורף למסורת הזו. אילו נשארה המסורת הזו שלטת שלטון בלי מצרים בתוכנו, לא היתה תקומה לתנועה הציונית. הציונות עלתה על דרך אחרת. היא עלתה על דרך של קודם־כל הערכת הזמן: היא מרדה נגד הביטחון בנצחיות קיום האומה. היא אמרה, קודם־כל, זה לא בטוח. את העם היהודי אפשר להשמיד. היא אמרה גם דבר אחר: גם אם זה בטוח והעם היהודי יתקיים עד סוף כל הדורות, לא כדאי שיתקיים כך. לא כדאי לחיות כך. על כל פנים, אם אפשר לחיות אחרת - צריך לחיות אחרת. והיא עלתה על דרך המשולבת משתי נתיבות: נתיבה אחת - פעולה

מדינית, כניסה למערכת הגורמים המדיניים, מגע איתם – נסע הרצל לפלֶוּוה, שהיה אחראי לפרעות ביהודים – מגע עם הסולטאן, מגע עם ממשלת בריטניה, מגע גם עם ממשלת הצאר; כניסה למערכת הגורמים המדיניים שבהם תלוי [הסיכוי] לשנות מצב, ליצור עובדות עצמאיות לטובת העם היהודי. [הציונים] הבינו כי את זה לא נעשה רק על־ידי מחאות או תפילות. כי הדבר הזה לא ייעשה על־ידי התבודדות. כי עלינו לכבוש לעצמנו מקום על כדור הארץ הזה, וכי לא נעשה זאת אלא על־ידי מגע עם גורמים אחרים – אם אנחנו רוצים להתקין את מצבנו.

ונתיבה שנייה – פעולה מעשית יישובית, צבירת כוח כדי לא לסמוך על הנצח שלא לעשות היום מה שאפשר לעשות היום, ולהעריך את המושג הזה של כוח כנגד המושג של מוסר מופשט וערטילאי. לאמור: מוסרי ליצור כוח. זהו המוסר – המוסר שלנו הוא לא להיות חלשים, כי אם אנחנו נהיה חלשים נהיה תמיד בזויים, מושפלים, ונוצא להורג כשיות. וכל צעד שאנחנו עושים ייבדק מבחינת מוסריות לאור הקו הזה: זה מוביל ליצירת כוח – או זה מחליש אותנו?

גם לפני תקומת המדינה היו לנו מאבקים פנימיים, והמאבקים הפנימיים האלה היו פרי ההתרוצצות הזו בין שתי התפיסות המוסריות. אני מתעלם מהעובדה כי תמיד, כשיש ויכוח בחברה האנושית, יש ניצול הויכוח הזה לרעה – ויש תמיד מישהו שעושה שקר בנפשו על דברים שאינו מאמין בהם, לצורך עצמו ולצורך מפלגתו. אני מניח כי הויכוחים שהתנהלו היו תמיד ויכוחים כנים – הנחה בלתי־נכונה במאה אחוזים. כשהרצל נסע לפלווה היו יהודים ברוסיה שאמרו: "זה משפיל אותנו; מנהיג שלנו אינו צריך לנסוע אל הרוצח שלנו". אבל, החוש הממלכתי של הרצל אמר לו כי עליו לנסוע. אולי ישיג איזה דבר בשביל גיוס הון. בשביל התנועה הציונית ברוסיה.

ובימינו אלה, עניין ה"העברה", שאולי אחד ההוגים הראשונים שלו היה המנהיג המנוח שלנו חיים ארלוזורוב. איזה רעש היה אז בציבור, פה בארץ ובגולה? והאנשים אמרו: "מסחר עם גרמניה? חרם על גרמניה!" והיו שתי תפיסות שהתרוצצו: האחת, "חרם על גרמניה" והשנייה – העברת סחורות לארץ־ישראל. הסיסמה "חרם על גרמניה" היתה סיסמה גלותית, הסיסמה השנייה היתה סיסמה ציונית. הלא יכול היה לקרות שמסע ההשמדה של היטלר על היהודים בגרמניה היה פורץ בעולם שאין בו ציונות. היו דברים כאלה: מסעי הצלב היו לפני הציונות, פוגרומים ראשונים ברוסיה היו לפני הציונות, כל מיני עלילות דם בדמשק ומסעי שמד בארצות אחרות היו ללא ציונות. יכלו אז יהודים להגיב בחרם. תגובה של חרם אין פירושה להביא לידי תוצאות מעשיות. מישהו יכול להניח, כי אילו באנגליה שלטה אז רוח ההתפייסות עם היטלר, ואמריקה או ארצות אחרות היו מעוניינות לסחור עם גרמניה, הן היו גרתעות מחרם שיכריזו היהודים? זה היה רק פורקן ומתן סיפוק לרגש מוסרי פצוע. אבל מצד שני היתה שאלה: מגרשים יהודים מגרמניה, מנשלים אותם מרכושם,

לאן הם ילכו? ואם יבואו, האם יבואו בעירום ובחוסר כל? ואם אפשר להציל את רכושם – זה אסור או מותר? ואיך אפשר להציל את הרכוש שלהם? אנחנו נעקור את הבתים שלהם ונביא את הלבנים הנה? ברור שהם צריכים לממש את הנכסים שלהם בכסף. ומה יהיה עם הכסף? את המרקים הגרמניים הם יביאו הנה? ברור שעליהם לקנות במרקים אלה משהו שיכול להועיל לארץ. ואם איננו יכולים להפיק מזה תועלת פה, ימכרו זאת בארץ אחרת ומה שישגו שם יביאו ארצה. לא היתה כל ברירה אחרת אם רצוננו היה להציל יהודים. והשאלה היתה: מה מטרתנו? להחרים את היטלר או להציל יהודים?

היתה שאלה יותר נוקבת: מה תגובתנו? תגובתנו להישאר חלשים כשהיינו נוכח ההתגרות של היטלר בעם היהודי, ורק להרים קולנו במחאה – או שמטרתנו היא בתגובה להתנקשות של היטלר להיות יותר חזקים כדי למנוע מעשים כאלה בעתיד? גם פה התגובה הצינית הכריעה, ומי יודע, אילמלא הבאנו אז את רבבות היהודים עם המיליונים של רכושם, שקיבלנו על-ידי משא-ומתן עם השלטונות הגרמניים שניצל אותם ועשו פרעות בהם – כי דרך אחרת לא היתה – אילמלא הבאנו אז את רבבות היהודים ב-1934 עד 1939 ואילמלא הבאנו את כל הרכוש הזה, ואת המיתקנים ואת כל העושר הרב שבא אז בדרך ה"העברה" – איך היינו פוגשים את מלחמת-העולם השנייה? האם היינו מהווים בה אותו גורם שהיינו? ואיך היינו פוגשים את מלחמת השחרור? מי יודע אם היה בנו העוז – ללא עליית שנות השלושים וללא עליית הרכוש של שנות השלושים אשר ביססה והרחיבה את תחומי היישוב, ואשר כספים זרמו בה למקורות שונים ובנו יישובים, פיתחו ענפי ייצור חדשים והקימו חרושת ותעשייה, והגדילו את תל אביב ובנו חיפה חדשה – אם היה לנו העוז להכריזו ברצינות על תביעת הקמת המדינה ולעמור במערכה הזו עד לניצחון.

היה יוכוח אז, כאשר אמרנו להתגייס לצבא הבריטי להילחם נגד היטלר, אבל לא רק לשם זה, אלא כדי להוות גורם וכדי שיוכל נציג ישראל – בעלותו בפעם הראשונה על במת האומות המאוחדות – להכריז: "אני שווה זכויות איתכם, כי גם עמי בציון נלחם בהיטלר!" לא רק לשם זה, [אלא] כדי להגביר כוח, כי אנחנו ידענו שנקונו לנו מערכות חמורות בארץ לעתיד לבוא. ומה היתה עמידתנו? הגנה. [אולם] רק בהגנה בלבד לא היינו מחזיקים מעמד. מה היה לנו? רובים. מכוונות ירייה קלות, מרגמות. לא היה אף תותחן אחד בארץ, לא היה אף טייס אחד בארץ, לא ידענו את תורת הפעולה המשולבת של כלי נשק שונים. אמרנו: להיכנס לצבא הבריטי ברבבות, להתפשט על פני כל המרחב הצבאי ולהיכנס לחיל חימוש, לחיל ההנדסה, לחיל התותחנים – ולהוות בריגדה שלמה – הלא זה דבר-מה שאין יקר ממנו. מתי נקבל הזדמנות כזו להכיר כלי נשק ולהתאמן בהם, ולפעול בחטיבות גדולות? מי יודע מה נכון לנו במזרח, ומי יודע מה עומד על הפרק בינינו ובין השלטון הבריטי. ננצל הזדמנות זו!

אמרו לנו אנשים שעמדו מנגד והפריעו: "אתם משתפים פעולה עם השלטון האחראי ל'סטרומה'⁵, ל'פטריו'⁶, ואת מדיו אתם לובשים ואת דגלו אתם מניפים". שוב היתה זו תפיסה גלותית מול תפיסה ציונית. התפיסה הציונית היתה: לכבוש עמוק בלב את הכאב וללכת [לצבא הבריטי], כי זו דרך החיים, ללכת כי זו הדרך ליצירת כוח, ללכת כי בנסיבות הקשות הקיימות זו הדרך היחידה המוליכה לגאולה. הדרך השנייה היתה: להחמיץ את ההזדמנות ורק לא לטמא את הגוף במדים [הבריטים]. כך אפשר לחיות אם אין המטרה להיות לכוה. כך אפשר לחיות אם המטרה היא רק להחזיק מעמד נפשי. אם כזה הוא גורלו של העם שלנו – לא שאיפה להקים צבא ולהיות מדינה ריבונית ועצמאית – ודאי, הוא צריך אז רק לשמור על כוחות הנפש שלו.

מה היה למעשה? למעשה, הלא הגלותיות היא אשר הביאה המוני יהודים להילחם כאשר גזרו עליהם – פה היתה ההזדמנות להילחם על פי צו הרצון הלאומי, אשר הביא לצורות היחידות של פעולה אשר פתחה את הדרך ליצירת הכוח היהודי. והדבר השלישי: מי מכם איננו זוכר, כאשר הופיעה על הפרק שאלת עתידה של הארץ לאחר מלחמת-העולם השנייה, איזו מלחמה קמה בעד חלוקה, נגד חלוקה, ואיך אמרו: "חלוקה? – אתם נוגעים בקודש הקודשים!" תמיד באו אלינו בדברים שבקדושה ותבעו מאיתנו את עלבון קודשי האומה: "שלמות הארץ – הלא זה קודש הקודשים, ואתם מוכנים לנהל משא-ומתן על מדינה בחלק מן הארץ? לצמצם אתם דורשים את זה?" כן. אנחנו דרשנו את זה. אנחנו דרשנו חלק מן הארץ, באשר אילו דבקנו בקודש הזה של שלמות הארץ, כי אז היינו מפקירים את הארץ הזו ואת עצמנו לשלטון בריטי, לדיכוי בריטי ולהשמדה ערבית. אבל אנחנו אמרנו: עלינו להתקיים כעם בעל כבוד, כעם בעל עמדה, כעם עצמאי. ודרשנו חלוקה, ודרשנו מדינה בחלק מארץ-ישראל, ומכיוון שתבענו כך – קיבלנו את ההחלטה, ומכיוון שקיבלנו את ההחלטה – נלחמנו עליה.

וזהו בדיוק אותו החיזיון עכשיו. הוא חוזר, ואני שוב מניח כי יש לי ויכוח אך ורק עם אנשים שהתנגדותם לעניין השילומים כנה, נובעת ממקור טהור של מצפון יהודי, של מוסר יהודי. אני אומר לאנשים האלה – עם אחרים אין לי ויכוח, אחרים הם נצלנים של סיטואציה פנימית מסובכת, הבאים לנגח את מפא"י ובאים לנגח את הממשלה ואת המדינה: כל הכבוד וכל היקר לנימוקים שלכם, למניעים הנפשיים

5 אונייה ובה 769 מעפילים מרומניה שטובעה בים השחור ב-24.2.1942, לאחר ששלטונות תורכיה לא התירו לה להמשיך לעגון בנמל איסטנבול וממשלת המנדט בא"י סירבה להתיר עלייתם.

6 ספינת שעגנה בנמל חיפה ובה 1,800 מעפילים, שעמדו הבריטים לגרשם לאי מאוריציוס. חובלה בנמל חיפה ע"י "התגנה" ב-25.12.1940 כדי למנוע את הגירוש. הפיצוץ גרם לטביעת האונייה. ניספו 216 נפש.

שלכם. רק דבר אחד אני שולל מהם – את האופי הציוני. אין אלה נימוקים ציוניים, אין אלה שיקולים ציוניים. לא כל מה שהוא יהודי הוא ציוני. כל מיני תכונות, כל מיני דרכי מחשבה, כל מיני גישות היו לנחלת העם היהודי בעובדה, בפועל ממש, בתנאים של הווייה גלותית וסיכוי גלותי. העם היהודי חי מאות בשנים לא רק בתנאי מציאות גלותית, אלא גם הסיכוי שלו היה להמשיך בחיי הגלות והחזון של אחרית הימים. לא היה סיכוי מדיני של ישועה. הסיכוי המדיני של ישועה הוא דבר צעיר וחדש מאוד בעם היהודי. לא רק משהו משיחי, אלא [סיכוי] למשהו מעשי. זהו עניין של עשרות השנים האחרונות, וטבעי הדבר שההכרה מפגרת אחרי ההווייה, ואדם עובר לשלב אחר של הווייה אבל נושא עליו עדיין את הסימנים [של השלב הקודם], ואינו נותן לעצמו דין-וחשבון, שבנפשו איננו פועל בהתאם למצבו החברתי וצורכי חייו החדשים ביותר, ושהמניעים הנפשיים שלו מתנכרים באופן המסוכן ביותר לצרכים החיוניים ביותר שלו.

איך התחיל עניין השילומים? מה מקורו? מקורו בעובדה של גזל רכוש. והנה, שימו לב מה אומרים לנו. אומרים לנו: "אילו הייתם באים לגרמניה יחד עם מדינות כיבוש אחרות, והייתם מטילים מס [נוקי] מלחמה על גרמניה, היה זה דבר אחר". ואומרים גם: "אתם הלא בעצם איחרתם; מדוע לא פניתם קודם?" זהו סילוף גמור של העובדות היסודיות ביותר של המצב.

מהו חשבוננו עם גרמניה? האם חשבוננו עם גרמניה זהו סכום הנוקים שנגרמו לנו כעם לוחם בימי מלחמה? האם זהו החשבון? אתם זוכרים אולי איך עברה טייסת של מפציצים על פני תל אביב וזרעה פצצות, ופרצה מסילה של בתים הרוסים – זה נוק מלחמה. אותו דבר היה בחיפה – הפציצו, נהרגו אנשים, הובלנו אותם לקבורות, נשארו אלמנות ויתומים. נלחמנו – נפלנו חיילים; 200 בחורים ירדו לתהומות ים יחד עם אונייה שטבעה ["ארינפורה"]. קברות חיילינו פזורים מטריפולי אשר בצפון-אפריקה עד בצרה שבציראק. מאות אנשים אלה הם נוקי מלחמה. היו אולי עוד נוקי מלחמה: מסחר שנפסק בינינו ובין ארץ אויב, נכסים של אזרחי ארץ-ישראל שהוחרמו. חברים יקרים, הזוהי תביעתנו מגרמניה? זה כל מה שקרה לנו? קודם-כל, רצוני לומר לכם: במידה שזו תביעתנו, אנחנו באנו על התשלום במידה ידועה. כשעשינו אח החשבון עם ממשלת המנדט, קיבלנו ממנה 300 אלף לירות סטרלינג – שזהו חלק המגיע לחלק שטח המנדט, שהוא עכשיו מדינת ישראל, מאותו סכום הפיצויים הכולל שאנגליה קיבלה מגרמניה על חשבון נוקי המלחמה – ובוהו נגמר העניין ולא איחרנו כלל, ונהגו איתנו בצדק וביושר. בעצם, עשו איתנו לפנים משורת הדין. אז פסקו שכל זהב שיימצא בגרמניה ושאיננו טבוע במטבעות, וגם הפקדונות של גרמניה בכסף מזומן בארצות חוץ – כמו שוויצריה, שוודיה וארצות אחרות – זה יהיה קודש לשיקום פליטים; ומזה – 90% לפליטים יהודיים. אתם יודעים כמה קיבלה

הסוכנות ו"הג'וינט" מזה? הם קיבלו 16 מיליון דולר; זהו כבר סכום יותר גדול מאשר 300 אלף סטרלינג.

אבל האם 16 מיליון דולר אלה עומדים באיוושהי השוואה ומשקפים כצל אפילו את מה שקרה לנו? מה קרה לנו? היה רצח עם והיה שוד עם. על רצח אין משא-ומתן ואין סליחה ומחילה ואין פיצוי. יש, אומרים, נקמה. אני מניח להודמנות אחרת לשקול אם קיימת אפשרות של נקמה בעד רצח של שלישי עם, אבל רכוש זה עניין אחר. נניח לרגע שהיה הדבר הזה - שוד עם - ולא היתה מלחמה. זה היה בלתי-אפשרי? זה היה אפשרי. נניח שאחרי שהיטלר כבר השתולל שנים וגירש יהודים, שדד, חמס, היתה פורצת מהפכה בתוך גרמניה והיתה ממגרת את שלטון היטלר והיה קם שלטון חדש - ולא היה כל-כך ברור אם השלטון הזה כבר נקי מנאציזם. המוני נאצים היו אז נזעקים אל הדגל החדש ומקבלים משרות, והממשלה הזו לא היתה יכולה לגמרי להשתחרר מהיסודות האלה. אנחנו יודעים מה קרה באוקראינה [אחרי מל"ע-1], כשהשלטון התחלף חדשים לבקרים. היה קם [בגרמניה] שלטון שהאנטי-נאציות שלו היתה מפוקפקת בתכלית, אבל הוא היה יורש את כל הנכסים. אנחנו היינו מוותרים על הרכוש? נניח שהוא היה יורש את השלטון בזמן שהמוני יהודים עוד היו במחנות הסגר - ואין מלחמה, והוא מנסה להשאיר אותם במחנות ריכוז - אנחנו לא היינו פונים אליו ודורשים לשחרר את היהודים האלה? אני מדגיש - לא היתה מלחמה, אין שאלה של מעצמות כיבוש ואי-אפשר לפנות כלל למעצמה שלישית שהיא תיפנה לגרמניה, כי לא היתה מלחמה, אלא פשוט נתחסל ההיטלריזם, קם שלטון חדש אשר בראשו עומר איש שלא רצח יהודים והוא מחזיק יהודים כלואים - לא היינו פונים אליו? וגם באופן ישיר? נניח גם שכשהוא היה ממגר את היטלר, הוא בעצמו היה משחרר אותם אבל את הרכוש היה מחזיק. לא היינו באים ותובעים לשחרר גם את הרכוש? לא היינו אומרים לו: "הרכוש שלהם אשר בידך הוא שלנו, הוא שלהם?" אל איזה צד שלישי היינו פונים בעניין הרכוש?

בוודאי יותר נוח היה לנו אילו המעצמות היו לוקחות מהם. על כל פנים, חשוב לנו לגייס את תמיכתן לצעד הזה. וכצעד ראשון פנינו לעזרתן. מה הן ענו לנו? הן הניחו כי אנחנו כאחד הצדדים הלוחמים, והוכיחו לנו כי התביעה הזו של נזקי המלחמה, עניין זה נגמר. שלוש המעצמות המערביות קיבלו 500 מיליון [דולר] וחדלו לקבל מפני שלא רצו לקבל יותר. אין זה שמדינה אינה יכולה לוותר. מדינה יכולה לוותר כאשר כדאי לה לוותר. וכדאי היה לאמריקה ולאנגליה ולצרפת לוותר ולא לקחת יותר - כי יש להן עכשיו מדיניות אחרת. אנחנו שותפים למדיניות הזו? אבל הן ויתרו. נניח כי אנחנו היינו נכנסים לתבורה שלהן, ההיינו או מטשטשים את האופי המיוחד של יחסינו עם גרמניה? האנשים האומרים זאת סותרים את עצמם מיני וביה. אבל מה אנחנו ענינו להן? אנחנו ענינו: "אצלכן טעות מיסודו של דבר - אין זו שאלה של נזקי מלחמה. זו שאלה של שוד רכוש של עם אשר התנהל לפני המלחמה

וגם בימי המלחמה, אבל לאו-דווקא בקשר עם המלחמה. האם צורכי המלחמה של היטלר בבעלות-הברית הביאו אותו לשחיטת המוני יהודים והסעתם ממדינה למדינה למחנות הסגר? זו מלאכה שהיה מבצע אותה עד תום - גם אחרי המלחמה - אילו נשאר בחיים". והן אמרו לנו: "אם כך הוא הדבר, תפנו אל גרמניה. מה אתם באים אלינו? אנחנו שלטונות כיבוש - כיבוש שנובע ממלחמה; אם יש לכם חשבון אחר - תפנו אל גרמניה כמדינה".

אם יש פה, בקהל, יהודי אשר בעצמו היה בגרמניה ועזב אותה, והשאר שם בית - הוא יודע שכיום יש חוק בגרמניה המערבית האומר שהבית הזה שלו עד היום הזה, והוא יכול לבוא לשם ולקבל את הבית הזה, ואם הוא רוצה להישאר אזרח מדינת ישראל, הוא יכול למכור את הבית הזה, ומה הוא יעשה? יביא את המרקים הנה? הוא יקנה בהם משהו, אבל יקנה דבר אשר יועיל כאן. הוא יביא מכוונות הנה. זה מותר.

נניח שהיהודי הזה איננו אותו יהודי שעזב את גרמניה, אלא בנו. הוא בא הנה נער, אבל אביו נשאר שם, עם הבית, ונרצח על-ידי הנאצים. הוא יורש ויכול לנסוע ולדרוש את הבית הזה. אבל נניח שהיהודי ההוא נרצח ובנו נרצח, אבל ישנו הבית. אז יש חוק - שוב, רק בגרמניה המערבית - האומר כי יש מוסדות יהודיים: הסוכנות היהודית, "ג'וינט", וגם "אגודת ישראל" ובתוך זה מפ"ם, בתוך זה כולם - אשר רשאים לפנות ולקבל את הבית הזה, והם יכולים למכור אותו, ובכסף לקנות חומרים ולהביא הנה. אל מי הם יפנו בעניין זה? הם מוכרחים לפנות לשלטון העיר או לא? ואם הסמכות היא בידי הממשלה הפדרלית היושבת בכון, הם מוכרחים לפנות אליה או לא? ואם יש אחת הארצות [בגרמניה הפדרלית] שאין בה חוק כזה, הם פונים אל בון דורשים שיתקנו כי גם שם יהיה חוק כזה? ואם מתברר שהחוק איננו שלם, אין תובעים את תיקון החוק מהשלטון המחוקק? כל זה מותר?

ואז מתעוררת השאלה: אם מה שאחרים משיגים בשבילך זה מותר, מדוע אסור לך להשיג בעצמך? יתר על כן: אם מותר לך לדרוש את המגיע לך, מדוע אתה רשאי שאחרים יעשו זאת בשבילך? מדוע לא תעשה ואת בעצמך אם הדבר כשלעצמו הוא מוסרי? ואם זה לא מוסרי, שוב, מדוע אתה דורש מאחרים שיעשו דבר לא מוסרי בשבילך? או שאתה דורש או שאתה מוותר. ליהודי פרטי מותר, ולכלל יהודי אסור? ליהודי שנשאר בחיים - מותר, ולכלל היהודים לדרוש רכוש של יהודי שמת - אסור? איפה כאן ההיגיון? איפה כאן העיקביות המוסרית? אם רכוש קיים בעין - יש בית, נניח, או גזלו תמונות ממישהו, ואפשר להוכיח שהנה, שם הן מונחות - זה מותר. ואם רכוש עצום נשדד, נחמס, התפור, נעלם, נכנס לכיסים, למרתפים - את זה אסור לדרוש? אם יש כאן קל-וחומר, הקל וחומר הוא הפוך, לא זהו הקל-וחומר הנכון, לאמור: אם לפרט מותר לדרוש - אז למדינה מותר. הקל-וחומר הנכון הוא: הפרט רשאי לוותר על המגיע לו, אבל מותר או לכלל לוותר? היש מדינה בעולם

המוותרת על המגיע לה? איפה נשמע כדבר הזה?
ובכלל, עניין זה של מגע: אם יש יהודי באיזה מקום בעולם, הוא יכול לומר לעצמו: אני אף פעם לא אסע לגרמניה ואף פעם לא אפתח את דלתות ביתי לגרמני – ותבוא ברכה עליו, והלוואי והיתה רוח כזו בכל ציבורי היהודים בעולם. היכולה מדינה לגזור דבר כזה על עצמה? תניחו לרגע שיש אונייה ישראלית בים הצפוני שנמצאת בסכנה, וניגשת אליה אונייה גרמנית לעזור לה. היא תאמר: "אני בוחרת לרדת תהומות ובלבד לא להינצל על-ידכם?" נניח שהיא יכולה להיגרר לנמל גרמני: האם היא תוותר על האפשרות הזאת? נניח שמטוס ישראלי נגרף על-ידי סערה ומוכרת לרדת בגרמניה – האם הצוות כולו יתאבד לפני הנחיתה הזו? נניח שאונייה גרמנית במזרח הים התיכון נמצאה בצרה ומשדרת קריאות ס.א.ו.ס – אנחנו נוכל אחר-כך להופיע בפני דעת קהל בינלאומית ולטעון: "שמענו ולא רצינו להציל כי זו אונייה גרמנית?" או, האם ננעל את שערי ההצלה של נמלנו בפניהם?

אלה הם שיקולים חשובים מאוד. הם לא היו קיימים לא בבתי-המדרש ולא בוועדים יהודיים אמריקניים שונים. במידה שהיו קיימים בשביל יהודים אלה, הרי רק בתור אזרחי המדינות ההן, ואז הרוב הנוצרי היה מכריע בשבילם. אבל עכשיו היהודים האלה הם הרוב של הגוי, יש להם מדינה, והיא חלק מכדור הארץ, וגרמניה גם כן על כדור-ארץ זה – לא על פלנטה אחרת – והם נוסעים באותו הים ואומרים כי כל הימים מהווים ים אחד גדול; והם טסים באותו האויר – וחלל האויר של העולם בוודאי שהוא חלל אויר אחד. הם אינם רוצים בזה? – אל יבנו מדינה! אז הם יהיו חופשיים להתפלל ולמחות ולהחרים ולהישחט אין-אונם, ותהיה להם הרמוניה נפשית. הם רוצים מדינה? – אזי הם מוכרחים להיכנס לסתירות האלה, שהן סתירות רק למראית עין, כי זה לא בלתי-מוסרי. זה הדבר המוסרי, כי יסוד המוסר הוא קודם כל לחיות. באין חיים אין גם מוסר. קודם כל צריכים שיהיו חיים.

והוברר לנו שאי-אפשר לחיות אם נהיה חלשים לנצח נצחים. דרוש כוח – וכוח פירושו אנשים, ועבודה, ורכוש. וקודם כל: לא לוותר על שלנו. מדינה זו פונה למדינות אחרות ומקבלת עזרה. היא אינה מסתפקת בעזרת העם היהודי. היא פונה למדינות אחרות ומבקשת עזרה. מקבלת – ודורשת עוד. ומדינת זו, מתוך איזו איסטינסיות שדבקה בה, אומרת שהיא לא תדרוש את הרכוש שמגיע לה מגרמניה כאשר הצד-שכנגד מזמין אותה למשא-ומתן? זה מחזק אותה לדרוש מאחרים, כשהיא מצהירה לעיני העולם שרכוש שיש לה היא מוותרת עליו?

אומרים: זהו מעשה תרמית, כי גרמניה מעולם לא מילאה את כל התחייבויותיה. אבל, רבותי, תקדימים של עמים אחרים החלו להיות הוראה של עמנו? ולדבר השני – שעם מפורר ומפורר, על-ידי צרכים יותר מאשר על-ידי מאמץ של רצון, הצליח להתכנס ולהקים מדינה, ולהיכנס לאומות המאוחדות ככל העמים – לזה יש תקדים?

והעובדה שהעם הזה עומד בשער ומרשיע את גרמניה, מרשיע אותה בשער או"ם ומרשיע אותה יחידי, והוא אומר שם: האם אתם חושבים שאני עושה את זה מתוך יצר של נקמה? לא. כי את נקמתי אני נקמתי בזה שאני חי. רצו להשפיל אותי? אני מדינה עצמאית! את ניקמתי אני נקמתי בזה שהעם הזה יודע כי הכתם שהוא הכתים בו את עצמו, כתם הדם היהודי, לא יימחק לעולמים מעל לוחות ההיסטוריה.

אבל יש חשבון לא רק שלי – של העולם כולו. והחשבון הוא לא סתם לגבי העבר. החשבון נוקב למרחקי העתיד: העם הזה [הגרמני] הוכיח פעם ופעמיים ושלוש כי הוא מסוגל להיות טרף לכוחות של דיכוי, הרג והשמדה, לכוחות מחרחרי מלחמה, לכוחות דיכוי עצמים ולכוחות המסרסים בתכלית את צלם האלוהים שבאדם. הוא לא הוכיח שיש בתוכו סגולות של חיסון בפני השתלטות כוחות ברבריים כאלה עליו. האם אתם בטוחים כי זה לא יחזור? האם אתם בודקים בנשמתו של העם הזה ודואגים לבער מתוכו את הרוח הרעה? אוי ואבוי לכם אם תחזירו את העם הזה למשפחת העמים ותתנו נשק בידו בטרם ביערתם מקרבו את כל החלאה הזאת!

ואת זה אנחנו אומרים ארבע, חמש פעמים בעצרת [או"ם] באוזני כל העולם. והדברים האלה מוצאים הן, והדמם הראשון הוא בבון ובכל העיתונות הגרמנית. זה נעים? זה נוח? ואם באותה שעה אומרים: הם גולו וירשו ואינם מחזירים – והם יכולים להחזיר! כי מה קרה בינתיים בגרמניה? אם לקחת את הייצור של גרמניה בשנת 1936 ואת החלק של בון [כלומר, מערב-גרמניה] בה – זאת אומרת שני שלישים – ולהגדיר את זה ב־100, כי אז מה שיצרה גרמניה בשנת 1949 היה 58, ומה שהיא יצרה בשנת 1951 זה 127. בחודשי 1951, העודף של היצוא של בון על היבוא היה 35 מיליון דולר לחודש. בשעה זו – זהו העם הגזול.

בשעה זו – זהו העם הנגזל: הוא לא הכפיל את הייצור שלו בשתי שנים; הוא יותר מהכפיל את הצריכה שלו בשלוש או ארבע שנים. אצלו אין עודף יצוא על יבוא. אצלו יש גרעון עצום של יצוא כנגד היבוא בגלל מצבו. הוא איננו נשען על מנגנון חרושתי כביר – שגם ניצל וגם נבנה מחדש – אלא צריך להכניס אותו לארץ. וזה העם הנגזל, והוא שיקם את הקורבנות – והוא מכריז על כך. זה נוח?

והעם הזה מודיע: לא תהיה סליחה ולא נשכח את הקורבנות, ואז הם אומרים: "לפחות מהאשמה הזו ניפטר. כדאי לשלם משהו". יאמרו: "רצחנו?" אבל אז ממשלת בון תאמר: "לא אנחנו רצחנו. זה רצח משטר היטלר". וממשלת בון תנסה להוכיח זאת בוודאי בכל מיני הוכחות. אבל מה הם יכולים לענות על זה שהם מחזיקים את הרכוש ואינם נותנים? זה הלא מטיל חשד על כנות הצהרותיהם שאינם מכירים ברצח כמעשה ידיהם. בזה יש להם עניין מדיני? זה לא תקדים לגמרי – זה [עומת] זה? על כל פנים, מתי נכנסנו למשא-ומתן כשהיינו בטוחים מראש בהצלחה? האמירה הזו: "לא נבוא במגע מפני שזו סליחה" – זהו היתור. אילמלא נכנסנו למשא-ומתן אז

אנחנו מוותרים על רכוש העם, על אפשרות להיות לכות.
מפ"ם, כשהיא ניגשת לשאלת הזאת, בשבילם יש רק נקודת מוצא אחת: איך הצעד שלהם יירשם בפנקס הפתוח במקום מסויים. יש [במוסקבה] פנקס פתוח ויד רושמת, ו"כל מעשיך בסתר נכתבים"⁷. וזוהי הדאגה. יש שם חשבון למפ"ם, ויש שם חשבון לכל איש במפ"ם - ונרשם שפלוני, ביום ידוע, כתב מאמר כזה וכזה, וסיעה זו, ביום זה, הצביעה כך. הם צריכים להוכיח כי אם אנחנו הולכים לבון אנחנו עושים זאת כי ארה"ב שולחת אותנו. זה שאמריקה לא חלמה שנגיש את הדרשה הזאת והדבר בא לה כהפתעה מאוד לא נעימה - כי לה יותר נוח לגמור עם גרמניה, והדבר הזה מסבך אותה אם היא צריכה לעזור לנו לקבל פיצויים - אז לכל היותר מה שהיא אומרת לנו הוא: "לכו אליהם ודברו איתם" - זה נקרא אצל מפ"ם שאנחנו "הולכים לבון כי אמריקה לוחצת עלינו", ואז העניין חדל להיות רצון של העם והמדינה להחזיר לעצמו חלק מהגזל, אלא הופך ל"מוזימה של ממשלת בן-גוריון להיות כלי שרת במלחמה של טרומן נגד בריה"מ". אפשר לצייר תמונה ולכתוב: זהו אריה ולא כלב. אפשר לצייר ים סוער ומתחתיו לציין שזה מדבר שקט. פה מדינת ישראל עומדת על נפש הרכוש הזה, והיא מציקה קודם כל לגרמניה - וגם לאנגליה, לצרפת ולארזה"ב - ומנסה להציק גם לבריה"מ - אבל שם זוהי הכותרת.

אדנאואר נפגש עם כל שרי החוץ - עם אצ'סון, עם אידן ועם שומן בפריס - ובאיתם בהסכם. הוא נתקבל על-ידי צ'רצ'יל ועל-ידי המלך הבריטי. יש נציגות גרמנית בלונדון ובבירות אחרות והיחסים הולכים ומתהדקים. אבל לדעת מפ"ם, המערב לא יכול להתחבר עם גרמניה אם לא יקבל "הכשר" ממדינת ישראל. מה שהמלך אמר לאדנאואר, אמר לו: "אני קיבלתי אותך, אבל זה לא באופן רישמי. באופן רישמי אני אוכל לקבל אותך רק כאשר תשלם פיצויים למדינת ישראל". כך יוצא אצל מפ"ם.

אירופה המערבית רוצה להיות מוכנה לקראת אפשרות של מלחמה, ויש מדינאים האומרים שאי-אפשר לעשות זאת בלי גרמניה, ויש תוכניות, ואנחנו יודעים כי עומדים לחזק את גרמניה, להקדיש סכומים גדולים כדי לזיין את עצמה - וכל זה מתעכב מפני שלא נתנו לנו שילומים? אלמלא בעיה זו לא היה כל זה קיים? וכל זה החל רק מפני שביום ידוע הגישה ממשלת ישראל איגרת שילומים?

אבל, חברים, זה איננו אומר שאנחנו יכולים למחוק מעל סדר-היום את בעיית המלחמה העולמית. אם מתעוררת בעיית מלחמה עולמית בקשר עם העניין הזה, כיצד היא מתעוררת בשבילנו? אנחנו צריכים לומר לעצמנו: אם במלחמה העולמית הזו גרמניה תמלא תפקיד - קודם-כל, אם תהיה מלחמה זו או לא תהיה, במקרה שתהיה - אם גרמניה תמלא בה תפקיד או לא תמלא, ובמקרה שתמלא - האם יהיה זה מחדש תפקיד משתלט ומשמיד? כל הדברים האלה, השפעתנו עליהם היא האפס

7 אבות, פרק ב.

עצמו. אבל אם תהיה מלחמה עולמית, כיצד מדינת ישראל תפגוש אותה? האם היא תפגוש אותה קצת יותר חזקה או הרבה יותר חזקה – או קצת יותר חלשה או הרבה יותר חלשה? זהו העניין המעניין אותנו קודם-כל ביותר, וזהו עניין שלגבי דידו יש ערך למה שאנחנו עושים. אנחנו יכולים ואנחנו חייבים לדאוג, שאם חלילה תפרוץ מלחמה עולמית, נפגוש אותה כשנהיה יותר חזקים.

מהי המסקנה? אם אפשר במצב זה להשיג מגרמניה שילומים – להשיג חומרי גלם, ומכונות, ומיתקנים, ומיצרכים, ולחזק בזה את בניינו הכלכלי, ולחזק בזה את כושר ההגנה שלנו – הלא מצווה לעשות זאת? אני לא אומר כי הלכנו לבקש שילומים כדי להתכונן למלחמה. הלכנו לבקש שילומים אך ורק מסיבה אחת: מפני שזה מגיע לנו ולא נוותר עליו. אבל, אם כבר לקשור בעניין את שיקול המלחמה העולמית, הרי זהו הקשר החיוני.

האם רק על שילומים שמענו את ה"לאו" הזה מפי מפ"ם, ולהעניקה האמריקאית שמענו "הן"? גם שם שמענו "לאו". ולמלווה של הבנק [האמריקני] ליבוא וליצוא שמענו "הן"? גם שם שמענו "לאו". מתי שמענו "הן" ממפ"ם? מתי שמענו "הן" לא כהד לאיזו הצעה שלנו, כ-אם ביוזמתם הם? מתי, מומן שהחלה כל פרשת הגבורה והפאר, והסבל הנורא הזה – הקושי הזה של קיום המדינה וקיבוץ גלויות – מתי הם באו באיזו הצעת חיובית שהיא – על דעתם – לפתור את אחת הבעיות שאנחנו מתלבטים בהן? להוציא את כל [הכסף הזה] מ[תוך] הארץ, ולהטיל עוד מס ועוד מס – זה היה נותן לנו את כל אותם הדברים העצומים בכמותם וביקום אשר אנחנו מוכרחים לשלם בעדם במטבע חוץ, את כל הלחם שאנחנו צריכים להביא לארץ עד שהעם הזה ייצור את לחמו בועת אפיו? הלא לשקר הם עושים את סיסמת קיבוץ גלויות כשהם נושאים אותה בפיהם. מה תרומתם? בשום דבר לא "הן"? זוהי חלוציותם? הם, במעשיהם-הם, פוסלים את עצמם לציונות שלא במפורש; כשם שהם, שלא במפורש, פוסלים את עצמם לדמוקרטיה.

אנחנו לא נשלם מחיר שפירושו הקרבת הדמוקרטיה. אנחנו לא נאסור ונסתום פה, ואנחנו לא נלך בשיטה של סגירת עיתונים, ואנחנו לא נוציא אנשים מהכנסת. בנפש הדמוקרטיה הוא כי תהיינה בחירות חופשיות, ויהיה חופש עיתונות וחופש ביקורת. אבל אנחנו נישא את דברנו זה להגנת הציונות והדמוקרטיה ברחבי הארץ.

אנחנו נפקח עיני עיוורים, אנחנו נשכיל פתאים, אנחנו נסביר את הדברים האלה לנוער היקר שלנו, אנחנו נרכז סביבנו מחנה גדול, הולך וגדל, אנחנו נלך ונבודד אותם יותר ויותר ולא נחדל לדבר גם על ליבם – אלה שעמוק בלבם חבוי ספק מר ואכזרי לגבי הדרך שהם הולכים בה – ואנחנו נגבש כוח אשר יעמוד במבחן, אם יבוא – לעולם לא נזיום אותו. אנחנו נגבש קודם כל את הכרת העם, את נאמנותו ליסודות האיתנים אשר הנחנו בבניינו ושרק עליהם נמשיך לבנות – עד שנבצע.

ייפוי כוח לוועדת חוץ וביטחון

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: הקואליציה אחראית, לא מפני שפה יש אנשים טובים יותר. אני חושב שישנם אנשים טובים גם במקומות אחרים, אבל הקואליציה קיבלה על עצמה אחריות להנהגת המדינה. היא לקחה עליה אחריות ועליה לעמוד במיבחן. האחרים הם באופוזיציה. מאיתנו ייתבע הדבר. האחרים אינם רק חברי הממשלה. גם גנחובסקי² אחראי. אני יודע ולא הבינתי איזו רשות היתה לגנחובסקי ול[שר] רב לוין להימנע בהצבעה. פה ישנו תסביך. האיש היחידי שהיתה לו הרשות להימנע, לא להצביע נגד, זה הרב נורוק. זה עניין כאוב, אבל פה אין כל שאלה של מצפון. אני רוצה בשתי מילים לענות לשתי שאלות שנשאלו, שאינן נוגעות לבגין – עניין השילומים צריך לבוא לוועדת החוץ והביטחון, וזאת לא רק מפני האופוזיציה, אלא לעצם הדבר לא היה רצוי שהכנסת תחליט או איזה מוסד שהוא יחליט, שמנהלים משא-ומתן עם גרמניה. למה לתת קלף זה בידי אדנאואר? גם אילו היתה כל הכנסת בדעה אחת, לא היו צריכים להחליט על משא-ומתן עם גרמניה. ועדת החוץ והביטחון יכולה להחליט על דבר זה ואין לפרסם את החלטותיה, אבל אני מציע שגם ועדת החוץ והביטחון לא תחליט, אלא להחליט שהממשלה תפעל בעניין קבלת שילומים לפי המסיבות והתנאים, והיא תחליט בכל מקרה מה לעשות.

השר מ. שרת: בוועדת החוץ והביטחון כבר הוצגה השאלה אם בזאת שמתקבלת פעם החלטה בעניין – העניין יורד מסדר-היום של הוועדה.³ עניתי שדינו של עניין כזה כדין כל עניין שהממשלה מטפלת בו. אפשר מזמן לזמן למסור דין-וחשבון. אפשר מזמן לזמן לשאול על העניין, אבל הממשלה פועלת. אפשר כמובן לקבל החלטה כפי שמציע ראש הממשלה, והיא ההחלטה הנוחה ביותר: הממשלה רשאית לפעול כראות עינה וכפי שתמצא לנכון. בישיבת הוועדה תוצג השאלה: הממשלה החליטה לפעול או לא החליטה? היש הזמנה למשא-ומתן? מה חושבת הממשלה? האם היא חושבת להיענות להזמנה – במכתבו של אדנאואר יש הזמנה למשא-ומתן – מה עמדתנו? פה

1 מתוך פרוטוקול הדיון בממשלה בסעיף 159, שנסב על האירועים שהתחוללו סביב בניין הכנסת ב-7.1.1952, ובסעיף 160 (חוק לתיקון דיני העונשין (תקיפת שוטרים), תשי"ב-1952), מובאים פה דברי השרים רק ככל שנסבו על נושא השילומים. הדיון בנושא האירועים מובא בנספח 11, עמ' 896-910. נושאים אחרים שעלו בדיון, כגון שביתת הימאים, הקמת משמר הגבול, הצעות לחקיקה להגנת שוטרים, הושמטו.

2 אליהו משה גנחובסקי, ח"כ מטעם מפלגת "הפועל המזרחי".

3 ר' מסמך 7, עמ' 124.

קשה לשחק עם הוועדה במחבואים. כאשר יושבים סביב שולחן הוועדה, צריך לענות בדברים מפורשים (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אם יהיה צורך לנהל משא-ומתן, ננהל) - ישאלו אותי אם אנו נעסוק עוד בבירורים (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אין אני חייב לענות על כל שאלה שאיש "חרות" ישאל) - אבל מה תעשה אם ישאל לייבנה ולא איש "חרות"?

השר מ. שפירא: האם אפשרי גם משא-ומתן בלתי-רישמי? (השר מ. שרת: מה פירושו?) - פירוש הדבר שאין הודעות בעיתונות (השר מ. שרת: והעיתונים לא יכתבו?) - אין הודעות רשמיות מצידנו ומצד הגרמנים (השר מ. שרת: זה אפשרי, אבל אין ביטחון שלא יהיה פרסום) - כשנדע על מה מדובר, תחליט הממשלה אם מגלים או לא. ייתכן שנבוא לידי מסקנה שאי-אפשר להגיע להסכמה.

השר מ. שרת: אם מבחינים בין משא-ומתן רשמי ולא רישמי, זוהי אבחנה מילולית שאין אני יודע מה משמעותה. יש משא-ומתן גלוי ויש משא-ומתן סודי. אני סבור שלא ייתכן משא-ומתן סודי. לא תוכל לשמור סוד (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: משא-ומתן מוקדם אם יש על מה לדבר) - חשבתי שמשא-ומתן זה כבר היה.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: לא היה. אומנם אדנאואר אומר במכתבו: "על בסיס תביעת הממשלה", אבל לא פירשו מה זאת "בסיס תביעת הממשלה".

השר ד.צ. פנקס: הממשלה צריכה לקבוע עמדה מה היא תובעת ובאיזו צורה היא תובעת שילומים מגרמניה. נכנסה לתוך אוזני הערתו של חבר הכנסת רוזן, שאין זה אומר שרק סחורות אפשר לקבל. הוצע לנו שאנו דורשים מיליארד דולר. אנו יכולים לומר שכך-וכך צריכים אנו לקבל במזומנים וידאגו הם להשיג דולרים. בתקופה זו וזו דורשים אנו סחורות אלו ואלו. אנו צריכים לקבוע דרישותינו המפורטות. עד כה עשינו זאת רק בקווים כלליים. אני מציע שיהיה משא-ומתן מוקדם, זאת אומרת בלתי-רשמי, אולי אפילו על-ידי איש ביניים - על-ידי דיפלומט בלגי או שווייצרי (השר מ. שרת: אי-אפשר לסמוך על איש) - ייתכן לסמוך על איש כזה שהוא יביא לנו התגובה הראשונה על דרישה זו. אנו יודעים שהתביעה שלנו יכולה לשמש לדבריו בסיס, אבל אין אנו יודעים פירוט הבסיס (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: כרגע אין שאלה זו עומדת. עומדת השאלה מה הצעת ההחלטה שנציע בוועדת החוץ והביטחון) - לא טוב לקבל החלטה כפי שראש הממשלה ניסתה. זה ייודע בציבור. זה לא יישאר סוד. יאמרו שהצעתנו בכנסת היתה תרמית. הוועדה מחליטה שהיא אינה מטפלת בדבר אלא הממשלה מטפלת. זה יתקבל בציבור רע מאוד. מוטב שבועדה זו

יוחלט ששומעים את האינפורמציה שימסור שר החוץ (השר מ. שרת: היא כבר נמסרה) - מבקשים מהממשלה להמשיך לברר את העניינים, וכשתמצא לנכון תמסור ידיעות שיאפשרו החלטה מפורשת.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: בוועדת החוץ והביטחון עלינו לומר האמת. אנו לא רצינו שהכנסת תחליט. אנו רוצים שוועדת החוץ תחליט שהעניין נמסר לממשלה, ולא ועדת החוץ והביטחון תקבל החלטה בכל שלב (השר מ. שרת: יביאו אותך על-ידי שאלות לחלק השני) - אגיד שאם יהיה צורך לנהל משא-ומתן - ננהל. אבל נסלק את הוועדה מזאת. לא צריך שהכנסת תכריז שיהיה משא-ומתן (השר מ. שפירא: אבל תיתכן שאלה שנייה - מה אומרים לוועדת החוץ והביטחון ומה נעשה לגופו של דבר) - בשבוע זה מוכרח העניין לבוא לוועדה. הוועדה צריכה להחליט. אני מסופק אם נתחיל במשא-ומתן עם הגרמנים השבוע. לאחר שהוועדה תחליט, לאחר שהיא תיתן ייפוי-כוח לממשלה, בשבוע הבא תשב הממשלה ותדון לגופו של דבר על עניין התביעות. עלינו לדבר עם נציגות עם ישראל [עם ועידת הארגונים היהודיים]. יש להם תביעות מהמדינה. יש להם תביעות נוספות למדינה. אנו נצטרך להחליט על הדברים הכלליים. זאת נעשה לאחר שהוועדה תחליט. כרגע עומדת השאלה על החלטת ועדת החוץ והביטחון (השר מ. שפירא: ייתכן שאנו מפסידים שבוע ימים) - בלי הוועדה לא נעשה דבר. הוועדה תשב ביום ג' [15.1.1952]. אם הכל יהיה בסדר, נניח שהיא תחליט ביום ג', השבוע לא נתחיל במשא-ומתן. אחרי החלטת הוועדה תתכנס הממשלה ותדון. יש כמה שאלות לא רק פרוצדורליות. הבעיה היא מה לדרוש; היחסים בינינו ובין נציגות העם היהודי - יש עוד תובע אחד. גם באיגרת שלו הוא [אדנאואר] מזכיר תביעות מדינת ישראל ועם ישראל.

חופש פעולה לממשלה

הי"ר מ. ארגוב: אנו עוברים לדיון על שאלת השילומים.

י. ריפתיין: יש לי שאלה לאנשי הקואליציה שבועדה זו. אני הבינתי מנוסח ההצעה שהובאה על-ידי הקואליציה להחלטה, שאינה מחייבת את הוועדה לקבל החלטה מיידית, כי בהחלטה מדובר על קביעת מסיבות ותנאים. אם הכוונה היתה לאותם מסיבות ותנאים שהיו קיימים לפני שבוע, לא היה צורך לקבל החלטה בנוסח כזה. אינני יודע אם המסיבות והתנאים השתנו. האם כוונת הקואליציה היתה שעניין זה יידון שבוע אחרי הדיון בכנסת?

הי"ר מ. ארגוב: ההחלטה שנתקבלה אומרת: "הכנסת, לאחר ששמעה את הודעת הממשלה על תביעת השילומים מגרמניה על הרכוש היהודי השדוד, מייפה את כוחה של הוועדה לענייני חוץ וביטחון לקבוע סופית את הפעולה בהתאם למסיבות ולתנאים". יושב-ראש הוועדה, לפי דרישת הממשלה, קבע ישיבה לעניין ונשמע מה ההצעה.

מ. שרת – שר החוץ: כיוון שנשאלתי שאלה זו, ונשאלתי בכיוון מסויים, אני רוצה להודיע כי יש בדעת הממשלה לעשות כל מה שביכולתה, כמובן במסגרת התנאים הפרלמנטריים והקונסטיטוציוניים, כדי להתגבר על כל ניסיון של השתיה ואובסטרוקציה בעניין זה, ולאפשר לעצמה לעשות אותה פעולה שהיא הכרחית. זה אני עונה באופן כללי לשאלה. הממשלה רואה את העניין לא כהלכה לימות המשיח, כי אם כעניין מעשי ודחוף, ומנוי וגמור אתה בעניין זה להתקדם. לא לעמוד ולא לסגת כי אם להתקדם.

מהי ההצעה שאני מביא בפני הוועדה? אני מביא בשם הממשלה בפני הוועדה הצעה לתת לממשלה את מלוא החופש לפעול בעניין זה כראות עינה ובהתאם לצרכים. אני מבקש אישור על ההצעה הזאת, אם אפשר פה-אחד – אדרבה. אם לא – בהצבעה.

1 נכחו חברי הוועדה: מאיר ארגוב, הי"ר (מפא"י); בבה אידלסון (מפא"י); זלמן ארן (מפא"י); חיים בן-אשר (מפא"י); הרצל ברגר (מפא"י); פרץ ברנשטיין (ציונים כלליים); שלום זיסמן (ציונים כלליים); יונה כסה (מפא"י); אליעזר ליבנה (מפא"י); חיים לנדאו (תנועת החרות); מרדכי נמיר (מפא"י); ג'ורג' פלש (ציונים כלליים); יעקב ריפתיין (מפ"ם); יצחק רפאל (הפועל המזרחי); בנימין ס. ששון (ציונים כלליים).

מוזמנים: משה שרת – שר החוץ; אשר צידון – סגן מזכיר הכנסת; אורי לוברני – מזכיר שר החוץ.

אני רוצה להסביר את רקע העניין: הממשלה, בכוונה ובמכוון לפי צורכי העניין כלפי חוץ, ולא רק מתוך התחשבות במצב הפנימי המסובך בכנסת, או לגמרי מתוך התחשבות במצב הזה, לא הביאה לכנסת הצעה לייפות כוחה לנהל משא-ומתן עם גרמניה, כי לא ראתה לרצוי מבחינה מדינית-חיצונית כי תתקבל החלטה כזאת בכנסת. לפי צורכי העניין מוטב כי החלטה כזאת תתקבל על-ידי הממשלה, גם לא על-ידי ועדת חוץ, לא על-ידי אורגן פרלמנטרי, כי אם זו תהיה החלטה ממשלתית פשוטה, סדירה ורגילה, ולא איזו הכרזה או הצהרה חגיגית של הפרלמנט הישראלי או איזה אורגן של הפרלמנט הישראלי, כדי שהדבר יקבל יותר צורה שגרתית-רוטינית, עניין של ביצוע ולא עניין של מיפנה בעמדתו ויחסו של העם היהודי. אבל הממשלה רואה את העניין הזה כמעשי וכדחוף. פירוש ההחלטה הזאת אינו כי זה מחייב את הממשלה להיכנס למשא-ומתן ישיר, אבל פירוש ההחלטה הזאת, אם תתקבל, הוא כי זה מאפשר לממשלה להיכנס למשא-ומתן ישיר אם, לאחר שתדון שוב, תמצא את הדבר הזה לנחוץ ויעיל ובאותם התנאים שהיא אחר-כך תקבע. ברור שיכול להיות חילוף-דעות על דבר זה בוועדה. אין כל שאלה. אבל זוהי הצעת הממשלה: מציעים לתת לממשלה מלוא הסמכות לפעול בעניין זה כראות עיניה. אבל אני מוסיף: צריך שיהיה ברור כי הממשלה יכולה גם להחליט על משא-ומתן ישיר – אם זה יתקבל.

ש. זיסמן: אני מבין ששמענו מה היתה כוונת הממשלה, אבל עלינו לקבל החלטה שמביעה את כוונתה של הכנסת, וכוונתה של הכנסת נפסקה בצורה ברורה: להעביר לוועדת חוץ וביטחון לקבוע סופית את ההחלטה בהתאם למסיבות ולתנאים. לפי זה אני מבין, ששר החוץ צריך לבוא לוועדת חוץ וביטחון ולהסביר את התנאים.

מ. שרת – שר החוץ: כל זה הוסבר. היתה ישיבה ארוכה של הוועדה, שהוקדשה רק לעניין זה וכל זה הוסבר.² אין לי מה להוסיף. איננו נסוגים אחורנית. אנחנו הולכים קדימה, על כל פנים, הממשלה הולכת קדימה. הוועדה יכולה לסגת. אין בכוונת הממשלה ללכת אחורנית אף לא להישאר במקום.

ש. זיסמן: ההחלטה והדיון היו על רקע של משא-ומתן ישיר. אם זו כוונת שר החוץ, אני מסכים. אבל הכנסת קיבלה החלטה שמחלישה באופן ניכר למדי את עניין המשא-ומתן הישיר. היא קיבלה החלטת פשרה, שאפשר לבוא במגע בהתאם למסיבות ולתנאים. אני רואה לפני מצב חדש, ולדעתי עלינו לקבל את [פירוט] התנאים והמסיבות על מנת שניתן ייפוי-כוח לממשלה.

2 ר' מסמך 18, עמ' 271 ואילך.

ז. ארן: אני מבין את הצעת שר החוץ בצורה זו: שר החוץ מודיע כי בתנאים ובמסיבות כפי שהם ידועים לנו, מבקשת הממשלה לקבל ייפוי-כוח לעשות מה שהיא צריכה לעשות בהתאם לתנאים הקיימים וכפי שהוסברו.

מ. שרת - שר החוץ: התווכחנו על כך ארבע שעות בוועדה ושלושה ימים בכנסת. האם חושבים לחדש כאן את הויכוח?

י. ריפתין: אני מדבר לפי שעה לצד הפרוצדורלי של השאלה. שר החוץ שאל לאחרונה אם חושבים לחדש את הויכוח, ובקונטקסט אחר אמר שהממשלה תתנגד לכל אובסטרקציה. אולי לא קראתי את הקומוניקט האחרון של הממשלה על דיון בשאלה זו. אני מבין שהממשלה דנה מחדש. אני חושב שאיי-אפשר לעשות קומדיה מהדיון בכנסת. אם רציתם לקבל החלטה סופית בעניין זה, הייתם צריכים להצביע בכנסת החלטה סופית. מדוע לא הבאתם לכנסת החלטה סופית? לא בלבד שלא הצבעתם על החלטה סופית, דובר גם בראשית הדיון על החלטה סופית בכנסת. איך הבין הציבור את ההחלטה הבלתי-נכונה של הכנסת - היא יכולה גם להיות נכונה - הוא הבין שהרוב בכנסת לא ויתר על עמדתו העקרונית, אבל הוא התחשב עם כמה וכמה גורמים - ואינני רוצה לנסח עכשיו מהם הגורמים הפנימיים והחיצוניים - והחליט למסור בעניין זה סמכות לא לממשלה, אלא לוועדת חוץ וביטחון - לא באופן פורמלי אלא באופן מפורש על יסוד בחינת המסיבות והתנאים.

זוהי ההחלטה של הכנסת. אם אחרי זה, ללא דיון נוסף בממשלה וללא שינוי במצב הדברים, לא יכולים להיות מסיבות או תנאים חדשים, רוצים להעביר החלטה פורמלית בוועדת חוץ וביטחון] - זו קומדיה. כי אפשר היה לעשות זאת בכנסת ולקבל החלטה זו בכל הפומביות. אני חושב שדבר זה, יסלח לי שר החוץ, אינו הוגן. הצעתי היא לא לדון כרגע בשאלה זו. אני חושב כי לאחר הדיון שהיה בכנסת חייבת הממשלה לדון בשאלה מחדש. היא צריכה להרצות מה המסיבות ומה התנאים, מה השינוי בסיטואציה, ואז נדון. אני חושב שלא מצידי יש פה אובסטרקציה, אלא מצד שר החוץ.

היור' מ. ארגוב: נמסר לוועדת חוץ וביטחון לקבוע סופית. מתי על הממשלה לקבוע ישיבה זאת היא בעצמה קובעת. דעתך בעניין זה לא נתקבלה. אנו דנים כרגע על החלטת הכנסת בשאלה של קבלת שילומים מגרמניה. אתה יכול להצביע כרצונך, אבל אנו פה דנים ומחליטים סופית. שר החוץ מביא כאן את בקשת הממשלה למסור לה ייפוי-כוח כדי שתתחיל לבצע החלטה זו. איך תבצע זאת, לפי איזו תוכנית - על-כך היא מדי פעם בפעם תמסור דין-וחשבון לוועדה זו. הממשלה יכולה לנקוט

בצעדים כפי שהיא תמצא לנוחין. הפרוצדורה היא בהתאם להחלטת הכנסת, האומרת כי מוסרים לוועדת חוץ לקבוע סופית. אתה יכול להציע לא למסור ייפוי-כוח.

מ. שרת - שר החוץ: הייתי סבור כי ממה שאמרתי היה ברור, שהיה דיון בממשלה אחרי שנתקבלה ההחלטה בכנסת, כי מסרתי מה הממשלה מציעה לוועדה זו, מה היא מבקשת. היא לא יכלה לבקש דבר זה לפני שהוחלט בכנסת, כי איך יכלה לדעת שתצטרך לפנות לוועדת חוץ? משמע שהיה דיון. חשבתי שזה מובן. אם זה לא היה ברור, אני מוכן לומר במפורש: אחרי החלטת הכנסת, בישיבת הממשלה, נדונה השאלה ותוצאת הדיון היתה הבקשה שהבאתי לוועדה. הממשלה החליטה לפנות לוועדת חוץ על יסוד החלטת הכנסת, ולבקש מוועדת החוץ לקבל החלטה כזאת הנותנת לה ייפוי-כוח מלא לפעול בהתאם לעניין, ולהסביר לוועדה שאישור דבר זה פירושו גם אפשרות של משא-ומתן ישיר - לא חיוב לזה, אבל אפשרות. אלה תוצאות הדיון של הממשלה. הממשלה לא ראתה עצמה מחוייבת ולא ראתה תועלת בחידוש הדיון בממשלה במסיבות ובתנאים, כי הדיונים עלי-כך כבר היו קודם. לא חל פה שום שינוי ולכן אינו מתחייב דיון במסיבות ובתנאים. יתר על כן, נמסר לממשלה שבישיבה האחרונה של ועדת חוץ, הוועדה שמעה דין-וחשבון מפורט למדי על השתלשלות העניין ומה התנאים והמסיבות. לפי דעת הממשלה זה ידוע לוועדה. זה המצב עכשיו.

מ. נמיר: ברצוני להזכיר כאן לחברי הכנסת ריפתין וזיסמן, כי הכנסת החליטה לא רק החלטה אחת. היא החליטה החלטה כפי שהיא צוטטה כאן, אלא שלא ביוזמת הקואליציה אלא ביוזמת המיעוטים בכנסת הצביעה הצעה שלילית שלא לנהל משא-ומתן עם גרמניה והצעה זו הופלה, וזהו חלק מהחלטות הכנסת. אסור לשכוח את הדבר ולהעמיד פנים. בהעמדת פנים זו יש משום עשיית צחוק מדיוני הכנסת והחלטותיה, שכאילו הכנסת השאירה את השאלה פתוחה.

בישיבת ועדת חוץ וביטחון שקדמה לדיון בכנסת הובעה משאלה, לאו-דווקא על-ידי השוללים אלא על-ידי המחייבים - ולא היה כל ספק שהמשאלה הובעה על-ידי המחייבים - שהכנסת לא תחליט על משא-ומתן ישיר. זה היה לפני שידענו מה ההצעה שהממשלה תביא. היה ברור שלא הפורום המחוקק של מדינת ישראל יחליט על משא-ומתן. כך ניסחו את הדבר. בשום אופן אי-אפשר היה לנסח - ואין שום אחיזה למתן פירושים כאלה - שמישהו אחר מלבד הממשלה יטפל בעניין זה. אין זה לפי הנוהג ולא לפי ההיגיון, וגם לא לפי הקונסטיטוציה, שוועדת חוץ תנהל את ענייני החוץ. היא מוסד לביורורים. בעניין זה הוטל על ועדת חוץ לקבל החלטה סופית, כדי שהכנסת לא תקבל החלטה סופית, כי זה קשור בצורך להחליט אם לנהל

משא-ומתן או לא, ואלה שלא רצו כי הכנסת תחליט על-כך העבירו זאת לוועדה. בפני הוועדה עומדת רק שאלה אחת: אם להחליט סופית שיש לטפל בעניין זה. אם לטפל בעניין פירושו תוכנית ממשלתית, אין גוף אחר שיכול או מוסמך לטפל או לא לטפל. בזה אני חוזר להערתי הראשונה, כי מי שיזכור את שתי ההצעות שהובאו להצבעה בכנסת לא יכול להטיל ספק בכך שעלינו להחליט סופית לתת ייפוי-כוח לממשלה, כל שכן שבנתינת ייפוי-כוח לממשלה אין עדיין משמעות שהממשלה מתחייבת על הנהלת המשא-ומתן כדרך יחידה לדבר זה, אלא אם תמצא שאין דרך אחרת וזו הדרך היחידה. לכן אני שולל את הערעורים של חברי הכנסת ריפתין וזיסמן.

ח. לנדאו: ההצעה שמביא בפנינו שר החוץ היום קצת תמוהה בעיני. אחת מן השתיים: אם הממשלה סברה שהבעיה היא במעמד כזה שצריך להגיע למשא-ומתן ישיר עם גרמניה, היתה צריכה, לפי דעתי, להציע הצעה זו לכנסת. פירוש ההחלטה שנתקבלה בכנסת הוא שהוועדה מתחילה מחדש לבדוק את העניין כולו והוטל עליה להחליט החלטה סופית. אומנם היו בירורים, אבל עובדה שכתוצאה מהבירורים האלה, ומאחר שהדיון בכנסת התקיים לאחר הבירור בוועדה זו, השאלה הוחזרה לוועדה וסימן שגם הממשלה סבורה כי עכשיו יש לדון בפרטי הפרטים ולקבל החלטות בהתחשב בכל ההתפתחות החדשה שנתהוותה.

אמרתי לשר החוץ בישיבת הכנסת לפני שבועיים, כאשר העלה את שאלת המשא-ומתן בזמן הדיון על התקציב, כי הממשלה רוצה להצפין את השאלה בתוך מכלול הבעיות המורכב מאוד, למען לא יוכר מקומה לגמרי. כך אני מפרש את עצם ההצעה להעביר את הדבר להחלטה סופית בוועדת חוץ, ושלא הכנסת תקבל החלטה סופית. מה שהממשלה מציעה היום אינו פירוש של החלטת הכנסת. היא אומרת שלפני שבוע לא היה נוח לקבל החלטה כזאת, ועכשיו היא רואה את המצב כנוח לקבלת החלטה כזאת. אינני סבור כי הצעת שר החוץ מתקבלת על הדעת. הממשלה רוצה לשמור אפשרות למשא-ומתן ישיר במקרה שהתנאים והמסיבות יאפשרו זאת. דומני שגם הסבר זה אינו מתקבל על הדעת, כי אם כן, יש זמן להחליט החלטה כזאת. הממשלה צריכה להסביר מה הדחיפות עכשיו לעומת המצב שהיה לפני ימים מספר, ואז נדון לגופם של הדברים.

שר החוץ כבר נשאל כאן מה השינוי שחל מלפני שבוע ועד היום, והוא אמר שלא חל שום שינוי. כל העניין הזה נראה לי כעניין של קונטרונציה ציבורית בשאלה הזאת. ברצוני להציג עתה שאלות מספר לשר החוץ בקשר לידיעות שהופיעו לאחר קבלת החלטה בכנסת על בעיית היחסים של ישראל לגרמניה. היתה ידיעה אחת שאמרה כי מנוי וגמור אצל אדנאואר לקשור את בעיית השילומים עם בעיית היחסים

התקינים של גרמניה עם ישראל. ברור בשבילנו היום, כי כוונת הגרמנים אינה רק השילומים. עיקר מגמתם היא להגיע למשא-ומתן עם ישראל גם אם יתפוצץ המשא-ומתן. בשבילים הדבר המכריע הוא ישיבה ראשונה ליד שולחן אחד עם נציגי ישראל – זה מה שהם מעוניינים ולא יותר. אם הצעותיהם לא תתקבלנה על דעת ישראל, מה תהיה אז טענת ישראל? הם יטענו: "הנה, מצאתם את גרמניה כשותף מתאים לדיונים, אין כל תהומות מפרידים ביניכם, לא היו גורמים שהפריעו לכם לשבת איתם בצוותא". זוהי העובדה הפוליטית בה מעוניינת גרמניה כיום.

אני מבין שממשלת ישראל מתעניינת ומשתדלת לדעת ולהשיג מה הגרמנים רוצים לתת והם, מבחינת מגמתם הפוליטית, לא יגלו שום דבר. ראשית-כל, הם רוצים לשבת ליד שולחן אחד וליצור עובדה של מחילה וסליחה, בין אם יש בכוונתם לשלם תשלום ראשון ובין אם לאו. כוונתם היא, אדוני שר החוץ, לתת אפשרות להזמין אותם ולשבת איתם, ודבר זה נמסר על-ידי פקיד ולא על-ידי אדנאואר. אני שואל: האם יש יסוד לידיעה שהופיעה, כי הם קושרים את בעיית היחסים הדיפלומטיים בתשלום השילומים?

והיו עוד שתי ידיעות חשובות: הודעה אחת אומרת כי חוגים בנקאיים בגרמניה סבורים כי בכוחה של גרמניה לשלם לא יותר מ-100 מיליון דולר במשך 10 שנים, ואין אלו ידיעות סתם של חוגים בנקאיים. ידיעות אלו מכוונות והן ידיעות מסוננות מתוך כוונה ליצור אליבי מראש. הידיעה השנייה אומרת כי המפלגה הנוצרית הגרמנית סבורה כבר היום שאין בכוחה של גרמניה לשלם, ואני סבור שגם ידיעה זו נורקה לחלל העולם הפוליטי מתוך כוונה. אין שום ידיעה שאינה קשורה עם המדיניות הגרמנית בשאלה זו. והידיעה האחרונה שהופיעה היתה כי אדנאואר משתדל לבדוק את תגובת דעת-הקהל הגרמנית לגבי שאלה זו, וכל עוד לא בחן את דעת-הקהל הגרמנית אינו נחפו להכניס את הצעת החוק בדבר השילומים לישראל. כידוע, דבר זה יופיע שם בצורת חוק (מ. שרת: לפני המשא-ומתן) – בכל-אופן, אינם נחפזים להחיש את קבלת החוק. ועור ידיעה אומרת, שגרמניה [המערבית] עומדת בחודשים הקרובים בפני תמורות פוליטיות פנימיות בכיוון של קבלת צביון נאצי מובהק וברור.

היור' מ. ארגוב: אם אתה מסתמך על ידיעות, אני יכול לצטט עוד ידיעה ששודרה ברדיו ברלין המזרחית והיתה מכוונת נגד אדנאואר: שהנה, במקום לשלם פיצויים לפצועים והנכים שבגרמניה הוא מתכוון להוציא מיליונים מרקים ליהודים. אני חושב שערך כל הידיעות האלה הוא שווה.

ת. לנדאו: גם זו צורת מסירת ידיעה, שאינם רוצים לשלם. ברצוני להעלות דרישה ולהעמידה כאן לדיון: אינני סבור שאם הכנסת דחתה את ההצעה שפוסלת את האפשרות

של משא-ומתן ישיר עם גרמניה, כי בזה חוסלה הבעיה. בזה הבעיה לא חוסלה. אני מציע כי הוועדה תחליט על קיום משאל עם בשאלת המשא-ומתן הישיר עם גרמניה. זוהי זכותה של הוועדה (מ. שרת: זה נקרא להחליט סופית?) - זה בין ההחלטות הסופיות. כמובן אני מציע לפתוח כאן בדיון על המשא-ומתן. זהו הפורום המתאים לכך. אל נחיה באשליה שנקבל כאן החלטה. השאלה איננה רק שישאלו וארגונים יהודיים אמרו את דברם. גם יהדות ארגנטינה אמרה את דברה באופן ברור לגבי שאלה זו. יהדות אוסטרליה הביעה דעתה לעניין זה, ובוודאי עוד נשמע הרבה תגובות מקיבוצים יהודיים. ובעניין זה אין הבדל בין יהודי ליהודי אם הוא אורח ישראל או אם הוא חי בתפוצות הגולה. האם הממשלה רוצה בדרכים מחתרטיות, ועל-ידי איפול מוחלט של הבעיה גם בוועדה, לפעול בשאלה שהיא שאלה מצפונית ומוסרית ממדרגה ראשונה והקשורה בעולם כולו? אל תעלו על דרכים אלו, כי סכנה בהן של ערעור היסודות המוסריים של העם. הצעתי היא כי הוועדה תחליט על קיום משאל עם בשאלה זו.

ג. פלש: גם בעיני קצת תמוהה הגישה שהיתה בפתירת ישיבה זו. אם לוקחים את החלטת הכנסת כלשונה וכרוחה, לא יוכל לשכנע אותי איש שההחלטה אשר נתקבלה בכנסת וזה עם ההצעה שמציע כאן היום שר החוץ. ישנה סתירה מפתיעה ביותר בין הערפול, הייתי אומר, שהיה בסוף הדיון בכנסת, ובין הקיצוניות של בקשת ייפוי-כוח לממשלה. שר החוץ בוודאי זוכר, כי בישיבה הקודמת של הוועדה הצגתי שאלה, ואני חושב שגם היום יש מקום לשאלה זו: מה היא הצעת הממשלה? - ולא קיבלתי תשובה. אני יכול היום לומר, שגם בכנסת למעשה לא הופיעה הצעה מטעם הממשלה, כי שר החוץ סיים את דבריו בהודעה ולא בהצעה. רק אחרי זה באה הצעת הקואליציה. אם חבר הכנסת נמיר מסיק מסקנות ומפרש את הצעות האופוזיציה שנפלו, הרי אם אני לוקח את הצעת הקואליציה אין אני מוצא בה אותה הצעה שמביאים בפנינו כאן היום. שר החוץ מבקש היום לתת ייפוי-כוח לממשלה לפעול לפי ראות עיניה (מ. שרת - שר החוץ: פירושו גם אפשרות של משא-ומתן ישיר) - זה למעשה מוציא מהרקע הזה את הכנסת ואת ועדת החוץ (מ. שרת - שר החוץ: כמו כל פעולה ממשלתית) - שר החוץ לא יוכל לשכנע אותי, כי מה שהוחלט בכנסת ומה שהוצע כאן זה אותו דבר. ואם הדבר כך, אני רואה בזה חוסר אומץ ציבורי לא לבוא בהצעה שמובאת כאן בפני הכנסת ובפני העם, אלא להביא אותה בפני ועדה של הכנסת שדנה בתדרי-חדרים, ובסודיות כביכול, גם בדברים שהם סודיים רק ביחס לחברי הוועדה אבל ידועים על-פי רוב בחוגים רחבים. הסתירה שבין שתי ההצעות היא כה ברורה, שיש בעצם צורך לברר מה עומד כאן לדיון. לדעתי, לא עומדות כאן לדיון הצעה של מסירת ייפוי-כוח לממשלה. לדעתי ישנם עוד הרבה דברים שעלינו לברר אותם קודם, כאן בוועדה, לגופו של עניין.

ברצוני לעורר כאן שוב את שאלת המיסמכים, שכבר פעם עוררתיה כאן. היו חילופי איגרות עם אדנאואר, אבל יש פה איזה בלבול ולא ברור מי כותב את המכתבים ומי מקבל את המכתבים. ברור שוועדה זו רשאית לדעת את נוסח המכתבים שנכתבים לגולדמן והמכתבים שכותב גולדמן אחרי התייעצויות (מ. שרת - שר החוץ: לא היה ולא נברא. הוא לא כותב מכתבים לאדנאואר) - אני שואל באופן ברור אם מר גולדמן לא כתב ולא קיבל מכתבים (מ. שרת - שר החוץ: הוא לא כתב) - אם זה היה בשיחות בעל-פה, הוא ודאי מסר הודעות וקיבל תשובות. אני שואל: האם מישהו אחר, לא מר גולדמן, כתב, או אמר, או פעל משהו בשם הממשלה הזאת? (מ. שרת - שר החוץ: כל זה נמסר כאן בפרטי פרטים בישיבה הקודמת) - אני לא יודע פרטי פרטים, ואני חושב שגם חברים אחרים אינם יודעים, ובשאלה כזאת כל מילה וכל פסיק חשובים לא רק על מה שאנחנו חושבים, אלא מה שאדנאואר חושב. אני רשאי לחשוב שהוא מחשב יותר ממה שאנחנו מחשבים בעניין זה.

בהמשך למה שאמרתי בעניין האיגרות או הודעות הארגונים היהודיים, ישנה עוד תופעה אחת מוזרה: יש פה מעין מעגל קסמים ביחס לארגונים היהודיים העולמיים וממשלת ישראל. מצד אחד נמסרות הודעות שהארגונים היהודיים פועלים לפי הוראות ממשלת ישראל, או שהם פועלים בהתאם להחלטות ממשלת ישראל, כי אחרת לא היו מתנים את הפעולה שלהם בהסכמת ממשלת ישראל. אחרי זה באה הודעה הפוכה, כאילו אנחנו פועלים היות והארגונים היהודיים דוחפים אותנו לפעולה (מ. שרת - שר החוץ: זה אף פעם לא נאמר) - אני אוכיח שגם זה נאמר - כאילו היוזמה היתה משם (מ. שרת - שר החוץ: ההיפך הוא האמת. ואף פעם לא נאמר דבר כזה) - עליכן יש לקיים כאן דיון מוקדם ולא לקבל את ההצעה של מסירת ייפוי-כוח לממשלה. זה לא לפי החלטת הכנסת. לשר החוץ ברצוני לומר, שאם לדעתו הכל נאמר והכל נמסר, אני חושב שזה היה נכון לו דבריו היו נאמרים בתחילת הדיון בכנסת ולא בסיומו, כאשר לא היתה כבר כל אפשרות להגיב או להעיר.

ש. זיסמן: ברצוני להפנות את שימת-לב חברי הכנסת לנדאו ופלש שהם חרגו משאלת הפרוצדורה ועברו לעצם העניין - עוד לא התחלנו לדון על שיטת הפעולה של הממשלה. החלטת הכנסת היתה כי מייפים את כוחה של הוועדה לענייני חוץ וביטחון לקבוע סופית את הפעולה בהתאם למסיבות ולתנאים. גם הממשלה בהודעתה הודיעה, כי הממשלה סבורה שהכנסת תיטיב לעשות אם תקבל את דעתה למסור את ההכרעה בשאלת שיטת הפעולה להבא, לשם השגת מילוי תביעת הפיצויים, לוועדה לענייני חוץ וביטחון של הכנסת. לפיכך צריך שר החוץ לבוא ולהרצות לפנינו על שיטת הפעולה, לא על תולדות העניין. שר החוץ סיפר לנו מה שהיה עד הדיון בכנסת, גם זה לא במידה מספקת. הוא צריך להרצות על שיטת

הפעולה במשך החודשים הקרובים כדי להשיג פיצויים, ואז נקבל החלטה סופית.

היור' מ. ארגוב: כדי למנוע אי-הבנות, אני רוצה כי קודם-כל נחליט אם דנים לגופו של עניין או דנים על הפרוצדורה. לדעתי, חברי הכנסת לנדאו ופולש דיברו לעצם העניין ולא לפרוצדורה. אינני מתנגד שיהיה דיון לגופו של עניין – אז צריך להחליט שזה דיון לגופו של עניין ולא דיון על הפרוצדורה.

י. ריפתיין: אני מבין כי כוונתו של יושב-הראש היא כי לאחר מעגל זה של הערות יעיר שר החוץ את הערותיו ויאמר את דבריו ואז תהיה הצבעה. לדעתי פרוצדורה זו מוטעית. אני אומר דבר זה לשיקול דעתכם. אם תתקבל דעת החברים הסבורים שצריך לקיים כאן דיון ענייני על שיטת הפעולה, דבר זה מחייב את שר החוץ לפתוח שנית בדברים על שיטת הפעולה, ועל סמך פתיחתו זו נקיים דיון. יש הבדל בפרוצדורה. זה לא משחק ילדים. שר החוץ אומר שהוא מסר פרטי פרטים. לדעתי הוא לא מסר שום דבר, לא על פרטי המשא-ומתן שהיה בעבר, לא מסר דוקומנטים, לא מסר מהן ההצעות הכלכליות הקונקרטיות, עם מה צריכה משלחת ישראל לנסוע לשם, חוץ מה-*"Grund Lage"* [מצב בסיסי]. אלה דברים מעשיים. שר החוץ יכול למסור זאת עכשיו. כל עוד שר החוץ לא פתח את הויכוח על-ידי הרצאתו, לא יכולים חברי הוועדה לדון לגופו של עניין. שאלת הפרוצדורה קיימת, כי פתיחתו של שר החוץ בישיבה זו אינה בסיס לדיון לגופו של עניין, אלא בסיס לדיון פרוצדורלי.

היור' מ. ארגוב: סדר-היום שלנו היה דיון על קבלת שילומים מגרמניה. שר החוץ פותח כפי שהוא רוצה לפתוח ואיננו יכולים להכתיב לו מה עליו לעשות. הוא פתח את דבריו בזה שהממשלה מבקשת ייפוי-כוח להתחיל לבצע את ההחלטה על משא-ומתן, בכלל זה אפשרות של משא-ומתן ישיר. לאחר שהוא הציב כך את השאלה, רשאים חברי הוועדה להציג שאלות לגופו של עניין ולהביע דעה לגופו של עניין. אם מציגים שאלות על איגרות שנתקבלו או נכתבו, זה כבר דיון לגופו של עניין. אני חושב ששר החוץ מסר כל מה שהיה צריך למסור.

מ. שרת – שר החוץ: רבותי, למה ניפוח ופיצול שערות, ולמה נשתדל לערפל את העניין אך ורק לשם גולת זמן? המצב ברור בתכלית הבהירות. מי שרוצה לראות רואה בבהירות.

הממשלה הגיעה לידי הכרה כי נוצר הרקע למשא-ומתן ישיר. אם זה לא ברור לכם, אז לא ברור לכם שום דבר ממה שמסרתי בהרצאה די מפורטת בישיבה הקודמת – אולי לא די מפורטת לסיפוק נפשו של כל אחד – אז גם לא ברורה לכם

הצגת העניין על-ידי הממשלה בכנסת, אז גם לא ברורה ההצעה שלנו בכנסת, ולא ברור פירוש הדבר. כיון שכך, אני מרשה לעצמי לחזור על זה בפה מלא: הממשלה באה לידי הכרה שנוצר רקע למשא-ומתן ישיר, והיא מבקשת סמכות לנהל משא-ומתן ישיר. זה פשר ההחלטה. היא לא מתחייבת על משא-ומתן ישיר כלפי מישהו, ואין זה מעניינה להתחייב. היא מבקשת סמכות גם ללכת בדרך זו ולפי דעתה נוצר הרקע לזה.

כל השאלות המופנות עכשיו לממשלה באיזו דרך תנהל משא-ומתן, את מי תשלח לנהל משא-ומתן, אם תנהל משא-ומתן על סחורות או על מטבע, כמה סחורות כמה מטבע, עוד לא הגיע זמן. ואומר מדוע: כי הממשלה לא נכנסה לדיון בדבר זה כל זמן שלא ברור שיש לה סמכות לנהל משא-ומתן ישיר. פה אמרו שזו קומדיה וכו', ההיפך הוא האמת. אם מישהו מבקש להציג קומדיה, אין לבקש אותו לדבר בשם הממשלה. הממשלה רואה זאת ברצינות וכדבר חיוני שלא להביא זאת לביצוע לפני שזה יובא לוועדת חוץ. ועדת חוץ רצתה שיהיה דיון בכנסת. היה דיון בכנסת ולאחר הדיון זה הוחזר לוועדה. הכרעה סופית טרם נפלה. כל זמן שלא נפלה הכרעה סופית לתת ייפוי-כוח לממשלה ללכת למשא-ומתן ישיר, היא לא תיכנס למשא-ומתן ישיר. זה לא רציני וזה לא יהיה הוגן. היא קודם-כל מבקשת סמכות כזאת – לא ניתנה לה סמכות כזאת בהכרעה פה בוועדה? המחזור הראשון בזה יסתיים. זאת לא אומרת שהממשלה לא תפתח במחזור שני. אם כן ניתנת לה סמכות לפעול, הממשלה תתחיל לפעול. ייתכן שתאמר כי מוכנים למשא-ומתן, ייתכן שתאמר שצריך לעשות איזה דברים מוקדמים, ייתכן שבשלב של דברים מוקדמים יהיו כאלה שיחייבו הבעת נכונות למשא-ומתן ישיר אם הברור יהיה חיובי.

הממשלה אינה יכולה להיכנס לברור פרלימנרי כזה לפני שתקבל סמכות כזאת – לא תעשה שקר בנפשה ולא אונאה כלפי מישהו, לא כלפי עצמה ולא כלפי ועדה של הכנסת. ולכן היא צריכה לדעת, [ש]כאשר היא תיכנס לפעולה, ייתכן שתיכנס מייד למשא-ומתן, ייתכן שיהיה ברור פרלימנרי, אבל על יסוד הנחה שאם יש פעולה חיובית זה יחייב אפשרות של משא-ומתן ישיר. אז כל זה נכנס לכלל העניינים שהממשלה עוסקת בהם בשדה מדיניות החוץ, וכמו כל עניין ונושא גם עניין זה יכול לשמש נושא לדיונים של הוועדה שוב ושוב. אני יכול לנקוט יוזמה, ואם אני לא אנקוט יוזמה יכול כל חבר ועדה לנקוט יוזמה. אפשר לקבל דין-וחשבון ביניים על מה שהוחלט: איזו משלחת שולחים. כל זה יימסר מזמן לזמן לפי סדר העדיפויות שהוועדה תחליט. אולי חבר הכנסת ריפתין יחשוב שיותר חשוב לדון בענייני העצרת, מישהו אחר יחשוב שהשילומים זו פעולה הנכללת במסגרת הפעולות שהממשלה מוסרת עליהן אינפורמציה, ותמסור גם על-כך אינפורמציה. מה שאמר כאן חבר הכנסת פלש, כאילו הממשלה לא הביאה שום דבר, הוא תמוה

בעיני. הממשלה הביאה דבר ברור, והשאלה שנדונה בכנסת היתה: משא-ומתן ישיר עם גרמניה מותר או אסור? בנקודה זו הממשלה הביעה דעתה באופן ברור, כמדומה לי, כי משא-ומתן עם גרמניה מותר. בנאומי, על כל פנים, ובנאומי כמה חברי ממשלה שדיברו מעל דוכן הכנסת, נאמר ברור כי הממשלה סבורה שמשא-ומתן ישיר עם גרמניה - מותר. אי-אפשר לטעון שהממשלה טישטשה והתביאה את עמדתה. היא גילתה את עמדתה והסבירה. אם זה לא היה ברור, אני מסביר עכשיו.

אם חבר הכנסת פלש אומר שהממשלה לא הביאה דבר ברור, אני אומר שהיא כן הביאה. העמדה שלה היתה כי משא-ומתן עם גרמניה מותר. היתה הצעה לאסור על הממשלה משא-ומתן ישיר - הצעה זו נדחתה. היתה פעם הצעה לאסור על הממשלה [צ"ל: הנהלת הסוכנות היהודית] משא-ומתן על מדינה יהודית בחלק מארץ-ישראל - וההצעה ההיא נדחתה. כך גם עכשיו היתה הצעה לאסור על הממשלה משא-ומתן עם גרמניה - והצעה זו נדחתה. מהצד החיובי נמסר הדבר להכרעתה של ועדת חוץ, והממשלה מבקשת שתאשר את ההחלטה שאנחנו מביאים. מה שאנחנו מבקשים מהוועדה הוא לחוות דעתה כי משא-ומתן מותר. אמרתי בתחילת דברי ואומר זאת שוב: אם אתם מקבלים את הצעת הממשלה, פירוש הדבר שהממשלה יכולה גם לנהל משא-ומתן ישיר - פירושו שמשא-ומתן ישיר מותר. אין כל הבדל בזה. זה רק פלפול ולא היגיון של שאלות.

בנוגע לעבר ברצוני לומר: לא היתה כל חליפת מכתבים עם אדנאואר, לא על-ידינו ולא בשמנו. לא היתה כל חליפת מכתבים. אבל ישנו מכתב חתום על-ידי אדנאואר בשם ממשלת בון, ומסרתי אותו מילה במילה פה. אני מוכן לחזור על זה. אני חושב שזיכרונו של חברי הוועדה עומד להם. במכתב זה היתה התחייבות לקבל תביעתנו כבסיס למשא-ומתן. הממשלה סבורה, כי על יסוד זה אפשר להיכנס למשא-ומתן ישיר.

י. רפאל: הדברים האחרונים של שר החוץ הבהירו כמה סתומות שהיו לי בדברי פתיחתו. אף על פי כן, עוד נשארה נקודה אחת שהיא בלתי-בהירה. קודם-כל, מה היה רצונה של הכנסת בהחלטתה זה ברור, ונדמה לי כי על זה אין מקום לויכוח. לא חשוב כיצד העמידו את ההצעה ובאיזה ניסוח העמידו אותה. אותו הניסוח החדש - להעביר את העניין לוועדת חוץ - לא היה בכוונתו להוסיף אף קול אחד מבין השוללים למחייבים. אלה שהיו מקודם שוללים נשארו שוללים, כי להם היה ברור שפירוש ההחלטה הוא אפשרות למשא-ומתן ישיר. אף על פי כן, הכנסת קיבלה החלטה להעביר את ההכרעה הסופית לאינסטנציה אחרת. היו לה סיבות שלא להצהיר כלפי העולם וכלפי גרמניה את החלטת הכנסת, והדברים ברורים למדי. כאן יש מקום לשאול משום מה העבירה הכנסת את ההכרעה לוועדת חוץ ולא לממשלה. כיוון

שהעבירה זאת לוועדת חוץ, פירוש הדבר שרצתה בעוד מסגרת פרלמנטרית. זאת הסביר כבר שר החוץ בדבריו האחרונים כאן.

ברצוני להפנות שימת-לב לניסוח ההחלטה, שפירושו איננו כי הוועדה צריכה לפעול אלא לקבוע את הפעולה, והכוונה היתה כי על הפעולה עוד יהיה דיון בוועדת חוץ. זה שהמסיבות עוד לא נתבהרו די צורכן, זה ברור מדברי שר החוץ אשר אמר כי הממשלה עוד תחליט אם יהיה זה מגע ישיר או לא. אני חושב שיש סמכות לממשלה להחליט על-כך. רציתי רק לשאול האם הכוונה היא כי אם הוועדה מעבירה את אותו תפקיד שהעבירה לה הכנסת לידי הממשלה, האם פירושו שהוועדה סיימה את תפקידה בשאלה זו (מ. שרת - שר החוץ: בשלב זה) - לדעתי שר החוץ צריך להביא תוכנית פעולה (מ. שרת - שר החוץ: לא תהיה תוכנית לפני שנקבל סמכות) - הסמכות למגע ישיר לפי דעתי ניתנה, זוהי החלטת הכנסת. השאלה היא, לפי דעתי, הסמכות למגע קודם כדי לברר את האפשרויות, וזה ודאי שישנו (מ. שרת - שר החוץ: הממשלה אינה מפרשת זאת כך) - דובר על זה בויכוח וגם כאן. גם חבר הכנסת ליבנה עורר את השאלה איפה יהיה המשא-ומתן, מי ינהל את המשא-ומתן וכדומה.

מ. שרת - שר החוץ: אני מבקש סליחה מהיושב-ראש וממך. אני נגעתי בשאלות אלו והסברתי אותן. אני אומר: הממשלה בשום אופן לא תעשה עצמה לצחוק ולא תיכנס לדיון איפה יהיה המשא-ומתן, מי ילך למשא-ומתן, בטרם יהיה ברור לה כי היא רשאית לנהל משא-ומתן, ויהיה ברור לה כי היא רשאית לנהל משא-ומתן. עם החלטת ועדה זו, רק אז תיווצר בהירות זו ורק אז תיכנס לדיון כזה. אחר-כך, בהמשך הפעולה בכל שלב ושלב, היא מוכנה ומזומנה למסור דין-וחשבון לוועדה זו.

י. רפאל: זאת רציתי להסיק מדברי, שעוד נשמע על פרטי העשייה.

היור' מ. ארגוב: אתה יכול כל שבוע לדרוש דין-וחשבון מהממשלה.

י. ריפתין: אבל ישנה תוכנית פעולה. אם הממשלה לא רוצה להודיע זאת, אני מודיע זאת בשם הממשלה.

מ. שרת - שר החוץ: אני מודיע בשם הממשלה כי אין תוכנית.

פ. ברנשטיין: אני נתון במאמץ תמידי להבין את הממשלה ואת כוונותיה, אך אינני יכול להגיד שתמיד המאמץ הזה מוכתר בהצלחה. מצד אחד התנהלה מערכה גדולה

בכנסת על שאלת השילומים, והמערכה התנהלה כדי לקבל הכרעה לא רק אם מותר לקבל שילומים, אלא אם מותר לקבל שילומים אלה על-ידי משא-ומתן ישיר עם גרמניה המערבית, עם ממשלת בון. זה היה נושא הויכוח שהיה מלווה אפילו בברקים ורעמים. סוף סוף, לאחר דיונים של ימים שלמים, נתקבלה החלטה. ומצד שני משתדלים עכשיו להוכיח כי ההחלטה היתה החלטה. זאת אומרת, מצד אחד העמדה של הממשלה ניצחה – אומנם ברוב לא כל-כך גדול, אבל רוב זה גם 50% ועוד 1%. נוסף לזה, נדחתה ההצעה לאסור משא-ומתן ואין צורך באקרובטיקה מנטלית כדי להוכיח אם ההצעה נתקבלה או לא נתקבלה.

הדבר הוא פשוט. אילו פה לא באה הצעה למסור ייפוי-כוח לממשלה, אני בטוח כי כלאחד מכם היה מוכיח שהייפוי-כוח כבר ניתן. אני שואל מדוע נחוץ עוד-פעם ייפוי-כוח גם מטעם ועדת חוץ? (מ. שרת – שר החוץ: אלא מה?) – זה כבר ניתן בכנסת. כך זה גם הובן בכל העולם. אומרים כי העולם הרחב עקב בשימת-לב מרובה אחר המאבק הפנימי בכנסת, וקיבל את התוצאות כניצחון הממשלה שהינה רשאית לנהל משא-ומתן. לא אמרתי אם ההצעה שנתקבלה בכנסת היתה ההצעה של הקואליציה או של הממשלה. באופן נומינלי של הקואליציה, למעשה של הממשלה. החלטה של ועדה של הכנסת, אפילו של ועדת חוץ, אין לה אותו משקל כלפי חוץ כמו החלטה של הכנסת כולה. אם כן, למה התוספת הזאת?

לעומת זה, אין כל ספק כי ההחלטה כפי שנוסחה פירושה – וכל אחד היה צריך להבין זאת כך – כי הוועדה תדון על שיטת הפעולה: כיצד, מתי, אם כן, באילו דרכים ועוד. אם גם לא כתוב בהחלטה שהוועדה צריכה לדון על דרכי הפעולה, אפשר להחליט על הפעולה עצמה. אחת מן השתים: או שההכרעה נפלה בכנסת, או לא (מ. שרת – שר החוץ: אדרבה, תחליט הוועדה כי נפלה ההכרעה בכנסת) – מדוע צריכה הוועדה לאשר כי נפלה הכרעה בכנסת? אני שואל זאת בכל הכנות, כי אינני יודע איך לבאר זאת. הניסיון שלי מלמד כי אם מישוהו אומר לי שזה דבר ברור מאוד, סימן שהדבר אינו ברור. אם ההכרעה נפלה בכנסת, אין צורך שהוועדה תאשר מה שהוחלט בכנסת. הכנסת יכולה לאשר מה שהוחלט בוועדה, אבל לא להיפך (היור"ר מ. ארגוב: הכנסת יכולה למסור ייפוי-כוח לוועדה כפי שנהוג כלפי ועדת הכספים) – לפי ההחלטה של הקואליציה, אני מבין שלא נחליט על שום דבר אלא נחכה עד ששר החוץ ימסור לוועדה פרטים על מה שהממשלה חושבת לעשות.

א. ליבנה: אנחנו עולים עכשיו על גשר ברזל של החלטות הממשלה והחלטות הכנסת, והן מורכבות משלושה חלקים: הנקודה הראשונה, שמשקלה מכריע ביותר, כי לא נשמעה כל התנגדות כלפיה, [היא] החלטת הממשלה של שלושה סעיפים שמדברת על עמדה עקרונית כלפי גרמניה. החלטה זו מזימה את החשש של חבר

הכנסת לנדאו, כאילו יש ברצון הממשלה או ברצון הכנסת ללכת לקראת רצונו של אדנאואר לקשר את המשא-ומתן לשילומים עם איזו-שהיא צורה של נורמליזציה של יחסי התפייסות בשטח הפוליטי, החברתי או הרוחני. זה יסוד-מוסד לכל מה שיקרה בכל מקום שתובא לשם החלטת הכנסת, ותצורף גם הכרות הממשלה – ואני מבין שהכרות הממשלה נתקבלה פה-אחד – כי כנגד זה שום מפלגה לא הציעה שום דבר, אלא רק כנגד ההצעה של הקואליציה.

הדבר השני הוא הצעת האופוזיציה, שנדחתה, שלא לקיים בשום תנאים משא-ומתן עם גרמניה בעניין השילומים. אני מצטער שהאופוזיציה הציעה הצעה כזאת, כי מדחיית ההצעה הזאת השתמע קבלת החלטה על משא-ומתן, ולא היה בכוונתם של הרבה מחברי הקואליציה כי הכנסת תקבל הצעה כזאת. על-ידי כך נתנה האופוזיציה משקל נוסף ובלתי-רצוי גם בעיני אלה שאינם בעד משא-ומתן. לו חברי האופוזיציה היו שומעים לעצת הקואליציה, שלא להעמיד הצעה כזאת, המצב היה אחר. האופוזיציה העמידה את ההצעה והיא נדחתה, ומה ששתמע שמותר לנהל משא-ומתן.

הדבר השלישי ברור: נתקבלה החלטה למסור לוועדת חוץ את ההכרעה על שיטת הפעולה. להחלטה זו ישנם שני יסודות: יסוד אחד ממשלתי ויסוד שני של הכנסת. קיימת החלטת הכנסת, שאינני מדבר עליה, אבל קדמה לזה הודעת הממשלה לביסוס ההצעה הזאת, והודעה זו אומרת כי לדעת הממשלה תיטיב הכנסת לעשות אם תמסור את ההכרעה על שיטת הפעולה לוועדת חוץ וביטחון. הווה אומר, שבאופן עקרוני הוחלט שמותר לנהל משא-ומתן, אלא שוועדת חוץ וביטחון תכריע על השיטות, כי ההכרעה על ההיתר נתונה בתוך החלטת הכנסת. בתוך החלטת הקואליציה נאמר כי מוסרים לוועדת חוץ וביטחון להחליט על שיטת הפעולה בהתאם למסיבות ולתנאים.

אם איננו רוצים לבזבז כוחותינו על דיונים בעניינים פרוצדורליים, עלינו לעסוק בשני דברים, שאחד מהם נמסר לידי הממשלה והוא לערוך שיטת פעולה – יש שיטת פעולה חיובית ויש שיטת פעולה מפוקפקת. הדבר השני, לדבר על המסיבות והתנאים. אני מניח כי הכנסת קיבלה החלטה ברורה בעניין זה. אני מצטער שבאשמת האופוזיציה קיבלה החלטה שיש בה משום מתן משקל יתר לעניין ההיתר. גם זה נתקבל. לדעתי אנחנו צריכים לדבר פה על שלושה דברים: על השיטות, המסיבות והתנאים. רק על זה עלינו לדון (י. ריפתין): האם כבוד שר החוץ אינו צריך להרצות על כך תחילה? – כבודו של שר החוץ חשוב בעינינו לא פחות מאשר בעיניך. אני מציע שלא נחזור לכירור יסודי, ואני רוצה לדבר על תנאים שהם מובנים מאליהם: א) מדיניות של הכרזות בולטות ובלתי-פוסקות, והצבעות שילוליות על התרת כניסתה של גרמניה למשפחת העמים בכל מסגרת של א"ם או במסגרת

הקשורה באו"ם (מ. שרת - שר החוץ: צריך לומר המשך המדיניות, כי זו המדיניות הקיימת) - בזה אני רוצה להדגיש כי החשש של חבר הכנסת לנדאו אינו מוצדק ואינו מבוסס.

ב) ביטול הקונסוליה או הקונסוליות [של ישראל בגרמניה] - אינני יודע אם יש רק אחת או כמה קונסוליות (מ. שרת - שר החוץ: ישנה רק קונסוליה אחת. האם יש לבטל אותה גם לפני שמתבטל שלטון הכיבוש?) - אני מציע ביטול הקונסוליה של ישראל עם ביטולו של שלטון הכיבוש.

ג) שום שינוי במדיניות של מתן אשרות לגרמניה ומגרמניה. פירושו שתינתנה אשרות ליהודים מגרמניה הרוצים לעלות ולהתיישב בארץ, אבל לא ליהודים שרוצים לבקר ולחזור לגרמניה, וגם לא לאלה שרוצים לבקר בגרמניה, דבר אשר לצערנו חברים אשר מתנגדים לשילומים עשו זאת. אני חושב שיהודים לא צריכים עכשיו בכלל להימצא בגרמניה, כמו שלא היו יהודים בספרד. אני מתנגד גם למתן אשרות מעבר בישראל לגרמנים - וכאן כוונתי למקרה של שאכט (מ. שרת - שר החוץ: יכולים לקבל רישיון מעבר בלי לקבל אשרה. הממשלה דנה בשאלה זו) - אני מכיר את הבעיה הזאת, ואני חושב שצריך לטפל בה.

ד) המשא-ומתן צריך להתנהל לא על-ידי שרים, לא על-ידי מנהלים כלליים של משרדים ממשלתיים, או פקידים בדרגה גבוהה דומה לזו.

ה) צריך לגמור במשך זמן קצר את הבירורים למה הם מתכוונים: כמה שנים יימשכו השילומים, באיזו צורה הם מתכוונים לעשות זאת וכו'. כל הארכת המשא-ומתן היא לטובתם מבחינה פוליטית, לשם יצירת הלך-רוחות שהנה, העניין הולך ומתנהל, ודבר זה הוא לרעתנו מבחינה פוליטית וספק אם זה יביא תועלת.

ברצוני לעבור עתה מהתנאים הפוליטיים לתנאים החברתיים. אני מבין כי בעניין זה יש הסכם גמור שהמשא-ומתן לא יתנהל לא על אדמת גרמניה ובוודאי לא על אדמת ישראל. כל המשא-ומתן צריך להתנהל בסגנון של משא-ומתן כמו עם מדינה שאין איתה יחסים דיפלומטיים תקינים, ואיננו מתכוונים להתקין יחסים דיפלומטיים תקינים. אין בזה שום מגע חברתי בשום צורה.

כאשר אמרתי כי למשא-ומתן לא צריכים לשלוח לא שרים ולא מנהלים כלליים של משרדים, התכוונתי גם שחברי כנסת לא יסעו כשליחים ציבוריים. אינני מתנגד שחברי כנסת יפעלו כתברי משלחות ביוזמת משרד החוץ, אבל לא בעניין זה. כאן יש לשלוח רק פקידים (מ. שרת - שר החוץ: רק פקידים? אי-אפשר להזמין עורך דין, למשל?) - אפשר, אבל לא חברי כנסת. אני מבין שהתנאים הכלכליים הם עוד עניין לויכות. בכל זאת, ברצוני להדגיש כאן כמה נקודות:

א) מקסימום כסף במזומנים, אפילו אם פירוש הדבר הקטנת הסכום הכולל שגרמניה תתחייב עליו. לי אין שום אמון בגרמניה, והממשיות היא רק לגבי הסכום הממשי שתשלם ואשר נקבל אותו במזומנים.

ב) בין אם התשלום ייעשה בכסף מזומן ובין אם בסחורות, יש לדאוג לכך שהוא ייעשה בתקופה שאינה עולה על שמונה שנים (מ. שרת – שר החוץ: מדוע לא שבע?) – אני בדקתי תשלומי פיצויים שונים ומצאתי כי מחוץ למקרה אחד, לא קרה שהפיצויים שולמו בתקופה קטנה מזו. כל דבר אחר יש להתייחס אליו כדבר בלתי-ממשי. כאשר ביסמרק, שהיה חכם גדול, עשה חוזה עם הצרפתים, הוא עשה זאת למספר שנים פחות מזה.

ג) במידה שנצטרך לקבל סחורות, אני מציע שאלה לא יהיו מיצרכי בית, לא עצצועים לילדים, לא עפרונות לבתי ספר או כלי בית שיהיו בכל מטבח וחדר אוכל.

ד) לא מכוונת ייצור כאלה, שיש בהן תלות בחלקי חילוף. אם זה אומר ויתור – יהיה ויתור (מ. שרת – שר החוץ: אם אפשר לקבל מכוונות עם מלאי גדול של חלקי חילוף?) – במקרה כזה אינני מתנגד, אבל אני מסופק אם זה אפשרי. המגמה היא חברתית, פוליטית ומדינית – שלא נהיה תלויים בגרמניה לאחר שיפסיקו לשלם את הפיצויים. ודבר אחרון, בשום פנים ואופן, ולא רק מבחינה חברתית, אלא מבחינה ביטחונית, בואם של מומחים גרמניים משם הנה. אחשוב זאת למישגה חמור גם מבחינות אחרות.

ולבסוף יש לי משאלה: במידה שאדנאואר יסטה מאיגרתו באותו מובן שאנחנו מבינים אותה, פירושו שהם מוכנים לנהל משא-ומתן על בסיס של מיליארד וחצי על חשבון גרמניה כולה. הפירוש היחידי הוא שהבסיס הוא מיליארד מגרמניה המערבית – באם הוא יסטה מעמדה זו, אני מבקש כי הדבר יובא שוב לדיון בוועדה, לא בכנסת, כי אין בזה תועלת.

אינני יודע אם התנאים שאני הצעתי כאן הם היחידים. אני חושב שחובתו של כל חבר לתרום תרומה לדיון זה. אני מאוחד בדעה עם שר החוץ, שאין הדיון הזה קומדיה ושהממשלה הסכימה לדון בוועדה זו על קביעת המסיבות והתנאים ושיטת הפעולה. ייתכן כי בשביל מי שמתנגד לכך באופן עקרוני אין הדברים האלה חשובים, אבל מי שמבחינה עקרונית אינו מתנגד לכך ורוצה לנסות, בשבילו חשובה כל פעולה וכל נקודה ופסיק.

ז. ארן: אני ניגש לעניין זה לא מתוך וכחנות אלא מתוך פשטות. לדעתי, ההחלטה של הכנסת היתה מצועפת וכללה גם אפשרות של משא-ומתן ישיר – על-ידי ההצעה שנדחתה ועל-ידי ההחלטה שנתקבלה. אם מדברים על החלטה זו שנתקבלה על-ידי

בית המחוקקים והמחוקקים שהצביעו בעד ההצעה, הנימוק שלי להצעה זו היה שגרמניה לא תקבל את הדבר כאילו אנו הולכים לקראת זה מתוך שמחה גלויה, אבל היא כללה אימפליקציה של משא-ומתן, אם כי זו לא היתה הצעה ישירה למשא-ומתן. הכנסת דחתה את הערעור שהיה. זה עוד לא אומר שאפשר כבר ללכת ולנהל משא-ומתן, אבל היתה אפשרות כזאת.

אשר למסיבות ולתנאים – הסיפא בנאומי של שר החוץ קובעת שלושה דברים, שהממשלה עמדה עליהם בהכרה מלאה והם:

(א) הממשלה נשאת איתנה בהכרתה כי האחריות להשמדה של המוני ישראל באירופה חלה על כלל האומה הגרמנית.

(ב) אין הממשלה רואה כל סימנים משכנעים כי שנתת ישראל נעקרה מהעם הגרמני, אם במזרח או במערב, גם לאחר המלחמה.

(ג) אין אנו רואים בשילומים את תיקונו של המצב. תביעת השילומים אינה אלא תביעת החזרת חלק מהרכוש שנגזל מהיהודים. סיפוק תביעה זו אינו יכול למחות את פשעי הזוועה הנאצית ועקבותיהם בעם הגרמני.

שלושה דברים פרינציפיוניים אלה, יחד עם מה שהודיע שר החוץ בישיבה האחרונה של הוועדה, כי הכוונה אינה לחידוש יחסים דיפלומטיים, אין הכוונה למשא-ומתן שיתנהל על-ידי שרים – לא על אדמת גרמניה ובוודאי לא על אדמת ישראל – כל אלה הם תנאים ומסיבות. לכן אינני מבין את הויכוח כאן. נוסף לזה, שר החוץ גמר את נאומו בזה כי הממשלה סבורה שהכנסת תיטיב לעשות אם תקבל את דעתה למסור את ההכרעה בשאלת שיטת הפעולה להבא, לשם השגת מילוי תביעת הפיצויים, לוועדת החוץ והביטחון של הכנסת (מ. שרת – שר החוץ: במילה "שיטה" הכוונה היתה למשא-ומתן ישיר או לא ישיר) – יכולה להיות החלטה, שיש לקבוע את הפעולה בהתאם למסיבות והתנאים. דובר כאן על המסיבות והתנאים, אם ישנה שאלה של שיטה. לאחר שהכנסת מסרה ייפוי-כוח לוועדת חוץ וביטחון, יכולה הוועדה בהתאם לכך לקבוע את הפעולה – או שוועדת חוץ באופן בלתי-אמצעי תטפל בכך, או שהיא מציעה להעביר זאת לאיזה מוסד או לממשלה. כל זה פירושו לקבוע שיטת פעולה. אילו היה הרכב אחר לוועדת חוץ וביטחון – ואני אומר זאת בגלוי – היתה יכולה להחליט על-כך בתואם להחלטת הכנסת, וייתכן שהיתה אומרת שיש צורך להקים ועדת אד-הוק מיוחדת לעניין זה, ואם לתת ייפוי-כוח למשא-ומתן או לא, היתה יכולה לומר שעוד לא הגיע הזמן.

מהו המצב עכשיו? שר החוץ בא ואומר, כי "בהתאם למסיבות והתנאים כפי שאתם יודעים אותם, על יסוד מה שמסרתי כאן בשם הממשלה, ועל יסוד המסיבות והתנאים שמסרתי עליהם בכנסת, באה הממשלה ומבקשת כי יינתן לה ייפוי-כוח לנהל משא-ומתן, בכלל זה אפשרות של משא-ומתן ישיר". אני חושב שדבר זה הוא

בהתאם להחלטה. כמובן שאם חברי הוועדה רוצים לקבל פרטים נוספים לפני מסירת ייפוי-הכוח, הם יכולים להציג שאלות, ואם הדברים כבר ידועים, יקבלו על-כך תשובה. אין לי כל ספק, כי שר החוץ לא יתנגד שוועדת החוץ תיעץ לממשלה מה יש לעשות ומה לא. אינני רואה פה כל סטייה, לא גלויה ולא קונספירטיבית, מההחלטה שנתקבלה בכנסת. לגופו של עניין היו כמה בירורים. היה בירור נוקב ומעמיק מאוד כאן בוועדה לפני הדיון בכנסת. היה בירור במליאת הכנסת. אין לי ספק, כי אם תהיה אינפורמציה נוספת הוועדה תקבל אותה. בהתאם לכך אני חושב, כי ועדת החוץ רשאית לפי שיקול דעתה להחליט:

(א) שהיא מוסרת את הטיפול לממשלה.

(ב) שהיא מוסרת ייפוי-כוח לממשלה עם אפשרות של ניהול משא-ומתן ישיר.

י. ריפתין: אינני סבור שחבר הכנסת רפאל יכול לומר בביטחון כזה, כי נוסח ההצעה למסור ייפוי-כוח לוועדה לא השפיע בכלל על ההצבעה בכנסת (י. רפאל: לא היה אף מקרה, שמישהו הצביע בעד א' ולא הצביע נגד ב') – אני הייתי סבור שעליך זה הקל את ההצבעה. הייתי סבור כי על חבר הכנסת ליבנה זה הקל את ההצבעה. על יסוד מה הייתי סבור כך? כי באותה ישיבה של הוועדה, בה היה דיון נוקב לפי דעתו של חבר הכנסת ארן, אמר חבר הכנסת ליבנה כי היה רוצה ללכד רוב בכנסת למסור ייפוי-כוח להחלטה סופית של ועדת חוץ וביטחון. אי-אפשר לומר בביטחון כזה, כפי שאמר חבר הכנסת רפאל, שנוסח זה של ההצבעה לא השפיע. אני סבור שעקרונות של תוכנית פעולה עלולים להשפיע – אם באופן תיאורטי ואולי באופן מעשי – על הצבעת חברים שונים בוועדה, אם הם מוכנים למסור ייפוי-כוח לממשלה או לא. אני דואג גם לאחרים. אני יודע שישנו סוג כזה של אנשים, שאנחנו חייבים לדאוג להם, כי יש להם יחס מותנה לשאלה זו.

מאז שהתעורר הויכוח הזה נפגשתי עם הרבה אנשים, גם אנשים שאני חולק על דעתם, וישנם כאלה האומרים כי אם יהיה תשלום בשיעור אחד גדול, אבל פחות ממיליארד, הם מעדיפים משא-ומתן על שיעור מוגבל בבת-אחת מאשר משא-ומתן ותלות ממושכת. אנשים אלה קובעים יחס מסויים. הערה דומה שמעתי בישיבה הקודמת מפי חבר הכנסת ברנשטיין, שאמר כי הוא חושש מפני ההסכמה לשלם מיליארד (פ. ברנשטיין: לא אמרתי כי אני מפחד ממשא-ומתן על מיליארד. אמרתי כי הייתי רואה זאת כדבר יותר רציני אם היו מסכימים לסכום אחר) – איננו יכולים שלא להתחשב בדעה זו, ובשבילם קובע הדבר אם מדינת ישראל תשקול שיווק סחורות גרמניות לארצות אחרות במסגרת חוזים או לא.

ישנה נקודה המעסיקה הרבה אנשים בשאלת המזרח והמערב. דיברתי עם אדם שסבור כי ממשלת ישראל צריכה לדאוג להעמיד את המזרח במצב בלתי-נוח. לא

היתה פנייה בשום בקשה למזרח-גרמניה (מ. שרת - שר החוץ: לא היתה פנייה למערב-גרמניה) - אבל היה ניסיון של תיווך עם אנשים שונים ועם ממשלת בון (מ. שרת - שר החוץ: מפני שנוסעים לשם) - שר החוץ אינו יכול לשלול את העובדה, כי לו רצו למצוא מגע עם נציגות מזרח-גרמניה, אפשר היה להשיג זאת. ועוד פרט אחד: חבר הכנסת ליבנה ניסח כאן שורה של תנאים פוליטיים, אני יכול לתאר לעצמי עוד נימוק אחד: שצריך להיות ברור כי מדינת ישראל לא רק שלא תשתתף בהתקפה נגד מדינה אחרת, [אלא] לו מדינת ישראל היתה בהודמנות זו מוסרת הודעה, שלעולם לא תשתייך לשלוחה של ברית שאחד החלקים בתוכה יהיה גרמניה או צבא גרמני. הודעה כזאת עדיין לא נמסרה, והודעה כזאת אולי יותר חשובה מאשר הודעות דמונסטרטיביות, כי זו הודעה אקטואלית. מתוך כך אני סבור כי נכון היה עושה שר החוץ לו היה פותח בהרצאה על תוכנית שקיימת. וכאן אני בא לסתור אחת הנקודות החמורות בדבריו. שר החוץ אומר, שבלי החלטה של הכנסת, או בלי החלטה של ועדת חוץ, לא ייעשה שום דבר. אבל מה היא המציאות? (מ. שרת - שר החוץ: אמרתי שלא יגשו למשא-ומתן) - זה ברור. אני דורש תוכנית ולא משא-ומתן.

אני רוצה לקבוע, שבעבר נעשו פעולות מסוימות בלי אישור הכנסת ובלי אישור ועדה של הכנסת. בידיעת הממשלה, היה הנוסח של הודעת אדנאואר בפרלמנט של בון בידיים של נציגים [של ארגונים] יהודיים, והוכנסו תיקונים לתוך הטיוטה של הנוסח. חלק מהתיקונים נתקבלו וחלק לא נתקבלו, והתנהל על-כך משא-ומתן. זוהי עובדה שהתנהל משא-ומתן על נוסח הודעת אדנאואר בפרלמנט בידיעת הממשלה - לפני שנמסרה הודעה זו. דבר זה נעשה בלי ידיעת ועדת חוץ. שר החוץ רוצה להסביר לנו שאין שום תוכנית לא אצל דוד הורוביץ, לא אצל מר שנער. על מה יתנהל המשא-ומתן? אני בטוח בכך ביטחון מוחלט, שישנה תוכנית. גם אינני רואה בזה עוול גדול. אני יכול לתאר לעצמי מטה צבאי שמתכוון לשלום ויש לו תוכנית לפעולה צבאית בארץ סמוכה, ובגלל זה שאגלה תוכנית צבאית אין זה אומר שאינה מתכוננת לתקוף את הארץ האחרת. ברור לי, שמדברים אם זה יהיה בבריסל או לא בבריסל, מי יהיו הנציגים הגרמנים, אם זה יהיה פרופסור "בוֹהֶם" או פרופסור "פֶּהֶם". אמרתי קודם בקריאת ביניים, שאני רוצה למסור הודעה בשם הממשלה. אני בטוח כי ישנם בירורים בין המומחים הכלכליים של משרד האוצר, אם רוצים לנהל משא-ומתן בהתחשב עם חווים מסחריים לחליפין עם ארצות אחרות או לא. לא ייתכן, ששר החוץ יעלים אלמנטים ריאליים של תוכנית מפני הוועדה. לפני שהוא מבקש ייפוי-כוח עליו למסור על-כך (מ. שרת - שר החוץ: על כל זה דובר בישיבה הקודמת. בדברי ובדברי מר הורוביץ נגענו בכל השאלות הללו. לא היתה שום העלמה. זו לא היתה הרצאה על תוכנית של הממשלה, כי אין תוכנית כזאת, אבל נגעו בשאלות אלו). לסיום, אני מציע החלטה ראשונה פרודורלית, כי לאחר

הרצאתו של שר החוץ בישיבה זו או בישיבה אחרת על תוכנית הפעולה וביצוע התוכנית, יתקיים דיון לגופו של עניין בוועדה. שנית, אם הצעה זו לא תתקבל, בודאי תהיה הצבעה על הצעת הממשלה. אם תהיה הצבעה על הצעת הממשלה, אראה בהצבעה זו הפרה של החלטת הכנסת ואני שומר לעצמי זכות לערעור על הפירוש הנכון של ההחלטה במוסדות המתאימים של הכנסת – קודם-כל בוועדת הכנסת – כי אני חושב שזה פירוש שרירותי של ההחלטה שנתקבלה. כדי למנוע אי-הבנות, ברצוני להוסיף כי לדעתי אין לראות החלטה בעניין זה כיתר החלטות המתקבלות בוועדת חוץ וביטחון. אינני רואה בהחלטה שתתקבל החלטה שחלים עליה כללי הסודיות, אלא החלטה של ועדת חוץ וביטחון שיושבת בסמכות של כנסת. אם נקבל החלטה לקן פוליטי כללי, אין שום ספק שתוצאות הכרעה זו אין כל יסוד להעלים מעיני הציבור.

ה. ברגר: קודם-כל, לעניין זה אם אנחנו צריכים לקבל החלטה בכלל, ואם אנחנו רשאים בשלב זה לקבל החלטה. אני מוכן בהחלט לקבל את הביאור שנתן חבר הכנסת ברנשטיין לכך, שבעצם אחרי ההצבעה בכנסת הכלל-כך ברור שאין צורך בהחלטה שתתקבל כאן. חבר הכנסת ברנשטיין יכול בעניין זה לשכנע אותי. השאלה אם חבר הכנסת ברנשטיין יוכל לשכנע את חבר הכנסת ריפתין, ובוה אני מטיל ספק. ניסיתי להשפיע עליו בהרבה דברים ולא הצלחתי.

המצב הוא שבארץ מתהלכת גירסה שבהחלטת הכנסת היתה נסיגה מהכוונה הראשונה של הקואליציה, ומסבירים את השלבים של הנסיגה: קודם רצו להעביר החלטה בכנסת על כניסה למשא-ומתן ישיר עם ממשלת בון. אחר-כך נרתעו ואמרו למסור ייפוי-כוח לממשלה. אחר-כך נרתעו עוד יותר ואמרו למסור ייפוי-כוח לוועדת חוץ, ואז יבוא התיקון שוועדת חוץ לא קיבלה כל החלטה, זאת אומרת שכל העניין מתמזז. בזה אינני מעוניין, הכנסת אינה מעוניינת וגם הממשלה אינה מעוניינת. אני חושב שאיש מאיתנו אינו מעוניין בזאת. עצם הגירסה על דרך נסיגה הומצאה מתוך מחשבת זדון – מישחו עשה לעצמו קודם חשבון שהממשלה בוודאי תדרוש זה וזה – אם דרשה משהו אחר, ברור שזוהי נסיגה (פ. ברנשטיין: גם לממשלה מותר לסגת) – אבל היא לא נסוגה. אם יש הצדקה כשהיא נסוגה לאחר נאום משכנע בכנסת, זה רק לכבוד לה. אבל אם היא נסוגה לאחר כל מיני התעופפויות שמחוץ לכנסת, זה מצב אחר.

אני רוצה למנוע עוד דבר אחד. יש לנו חבר חשוב מאוד, שכמה שנים היה מחוץ למפלגה שלי. פעם, בהרצאה בירושלים, כאשר הוא רצה להסביר את כל מידת המקיאוווליוזם של ההנהגה הפוליטית שלנו, הסביר זאת כך: "הם דיברו על תוכנית בילטמור ולמעשה התכוונו לחלוקה, ואחר-כך דיברו על החלוקה ולמעשה התכוונו

לתוכנית בילטמור". כך מסבירים גם עכשיו ואומרים: "הם קודם הציעו להעביר לוועדת חוץ, כדי שיהיה פיקוח פרלמנטרי, ואחר-כך ועדת חוץ יושבת ושותקת ועל-ידי כך משחררת את הממשלה מן הפיקוח הפרלמנטרי".

השאלה היא האם צריך לקבל החלטה בשלב זה, פה, על השאלות המעשיות של הפעולה. שלב אחרי שלב יובא בוודאי דין-וחשבון לוועדה, ובמידה שיהיה צורך וכל פעם תחליט הוועדה.

להצעתו של חבר הכנסת לנדאו - אני חושב שלא פה המקום להעלות שוב את שאלת עריכת משאל עם (מ. נמיר: הכנסת החליטה שהוועדה תחליט סופית, ולא משאל עם) - אשר לשאלה אם ישנה תוכנית לממשלה או אין - אני מתאר לעצמי שבתוך משרדי הממשלה מתנהלים על-כך בירורים ואינם מחכים עד הרגע האחרון. ועתה ברצוני להציג שאלה, ואשמח אם אוכל לקבל על-כך אינפורמציה. כוונתי לנקודה שעורר חבר הכנסת ריפתין ביחס לסינכרוניזציה אפשרית עם גרמניה המערבית והמזרחית. שמעתי כאילו קיים מכתב של [אוטו] גרוטוול, ראש ממשלת גרמניה המזרחית, ליושב-ראש ועד הקהילות היהודיות בגרמניה המזרחית וחבר הפרלמנט של גרמניה המזרחית. מכתב זה נשלח כאילו בצורת ברכה לראש השנה, ושם כאילו נאמר כך, שעל שאלת השילומים אפשר יהיה לדון ולדבר לאחר שתקום גרמניה מלוכדת, חופשית, דמוקרטית ושוחרת שלום. כן שמעתי כאילו בסוכנות [היהודית] יש ידיעות על מכתב כזה. אם זה נכון, פירוש הדבר כי כל הפירושים שנשמעו כאן על כך שעניין המשא-ומתן על שילומים עם גרמניה המערבית זה עניין של "טריק" פוליטי מבחינת גרמניה ומבחינת מעצמות המערב, זה רק חיפוי על העובדה שבשביל גרמניה המזרחית עניין השילומים זה עניין של מיקה וממכר פוליטי: "אתם, תעזרו לנו להקים גרמניה אחידה - אז נדבר אתכם על שילומים". כדאי היה לברר אם זה נכון.

אשר לסודיות של החלטת הוועדה: כאשר בכנסת הוצע שלא לקבל החלטה מפורשת במליאת הכנסת, המתירה משא-ומתן ישיר עם גרמניה, אלא להעביר לוועדת חוץ, זה נעשה מתוך שיקולים של מדיניות חוץ ושל הצורך במשא-ומתן שעומדים להיכנס אליו בין אם זה יהיה משא-ומתן ישיר או לא. שיקולים אלה חלים גם על החלטת הוועדה הזאת. לדעתי, מתעוררת גם כאן שאלה שיש להפנות אותה לוועדה ולמשרד החוץ. אם השיקול אומר, שלא איכפת אם יתפרסם הדבר שוועדת חוץ קיבלה אותה החלטה ששר החוץ מבקש אותה היום, או אפשר לפרסם אותה, אבל אם אותו שיקול שקבע, כי לא בכנסת יש לקבל החלטה סופית, אלא בוועדת חוץ, אומר שלא צריך לפרסם את ההחלטה גם אם היא של ועדת חוץ. מובן, שעל החלטה זו חלים כללי הסודיות של החלטה בכלל של ועדה זו.

ש. זיסמן: ברצוני לדון בשאלה זו לאור ההחלטה שנתקבלה בכנסת. דברי שר החוץ הגיוניים בהחלט, אבל אינם מזדהים עם החלטת הכנסת. בהחלטת הכנסת ישנה הסתמכות ברורה ומפורשת על הודעת הממשלה, כי הודעת הממשלה לא באה לאחר שנתקבלה ההחלטה. החלטת הכנסת קובעת כי לאחר שהכנסת שמעה את הודעת הממשלה, והודעת הממשלה אומרת כי הכנסת תיטיב לעשות אם תקבל את דעתה למסור את ההכרעה הסופית על שיטת הפעולה לוועדת חוץ. מזה אני מסיק מסקנה ברורה, כי הכנסת התכוונה שלאחר דיון שיהיה בוועדה על שיטת הפעולה של המשא-ומתן, הוועדה תקבל החלטה סופית.

אינני מסכים לדעה, שאם לא מקבלים דעה שוללת, פירוש הדבר שנתקבלה החלטה מחייבת. הכנסת ריבונית, ואם היא רוצה לקבל החלטה לחייב משא-ומתן ישיר עם גרמניה, תקבל החלטה כזאת. נדחתה ההחלטה השוללת משא-ומתן, אבל לא נתקבלה החלטה מחייבת. כוונת המציעים לא תשנה את עצם הנוסח (מ. שרת): אתה מתנגד לדעת חבר הכנסת ברנשטיין? – אני מעריך מאוד את הדבר שיש לי הכבוד להיות במפלגה שחבר הכנסת ברנשטיין הוא נשיאה, אבל אינני מסכים לכל המונחים שלו.

זהו בירור ענייני ולא עניין של קומדיה. כאשר הכנסת קיבלה החלטה שוועדת החוץ תקבע סופית את שיטת הפעולה, חייב שר החוץ לבוא לוועדה ולהציג שיטת פעולה. אבל הוא הציע בפתיחת דבריו משא-ומתן ישיר עם גרמניה. בכל-זאת 51 חברים הצביעו נגד ההצעה, ושאלה זו מסעירה את הרוחות. למה לעשות דבר שירגיז את האוכלוסייה? שמא יש דרך להתור לפתרון שאלת השילומים בלי לעשות אותו מעשה? (מ. שרת: על כל זה נמסר דין-וחשבון) – אז עלינו לקבל החלטה לאור המסיבות והתנאים. אני מודה כי ההחלטה לא שללה, שאם שר החוץ יגיע לאחר ניסיונות של חודשיים לאותה מסקנה שיש מקום לנהל משא-ומתן ישיר, הוא יביא זאת לוועדה (מ. שרת – שר החוץ: כל זה היה במשך תשעת החודשים שעברו. לא נחוצים לנו עוד חודשיים) – נראה לי שהוועדה לא תעשה נכון אם תנסה החלטה שמייפה את כוחה של הממשלה לנהל משא-ומתן ישיר. זה כאילו עושים דבר להכעיס. הבינותי מהצעות חבר הכנסת ליבנה, שאנחנו יכולים לדון בוועדת חוץ וביטחון על שיטות הפעולה עוד לפני המשא-ומתן הישיר. כוונת ההחלטה של הכנסת היתה להחליש. היא אמרה שנקבל החלטה סופית לאור המסיבות ותנאים שנקבל, ולא אלה שקיבלנו. אם אפשר לעשות מאמץ בלי משא-ומתן ישיר, ואם אחר-כך יבוא שר החוץ ויבקש ייפוי-כוח, תהיה לזה צורה של ייפוי-כוח.

ת. לנדאו: ברצוני להעיר הערה פרוצדורלית. למעשה, הויכוח נטוש כאן על פירוש ההחלטה שנתקבלה בכנסת: האם הפירוש הוא שמספיק לקבל את הכרת הממשלה

ולמסור לה ייפוי-כוח מלא, או האם פירוש החלטה שהוועדה תחליט על התפתחות העניינים על שלביהם השונים, ושהיא מדי פרק תחליט? על-פי הנוסח המילולי, הכוונה שהוועדה תחליט מדי פעם בפעם על המסיבות והתנאים. אם התעוררה שאלה זו, לא ועדה זו מוסמכת לקבל החלטה בשאלה זו. על זה צריכה להחליט ועדת הכנסת או הכנסת עצמה. זוהי הצעתי הפרוצדורלית. אם היא תיפול, אציע לקיים משאל עם.

מ. שרת - שר החוץ: אתחיל מההצעה האחרונה של חבר הכנסת לנדאו. אני סבור כי גישתו אינה יכולה להתקבל על הדעת, ואין כל שאלה של פירושים או סמכות באיזה עניין מסויים, אלא אם כן באופן מפורש נאמר שההנחה הזאת בטלה. אחת מהנחות היסוד היא כי הממשלה היא המושלת, ואין ועדות הכנסת מושלות במקום הממשלה. את זאת לא צריך היה לנסח במפורש בהחלטה שנתקבלה, כי זו הנחה הקבועה במסמרות והיא מובנת מאליה וכל החלטה שמתקבלת, מתקבלת במסגרת ההנחה הזאת ולא לשם סתירת הנחה זו. אם נאמר כי נמסר לוועדת חוץ להחליט סופית, פירוש הדבר שנמסר לה להחליט סופית בשאלה שעמדה להכרעת הכנסת - ולא שנמסרה לה סמכות מתמדת בכל שלב ושלב להחליט, כי אם כך - הוועדה באה במקום הממשלה, הממשלה מתפטרת וועדה זו תהיה ממשלת ישראל. זה איננו מתקבל על הדעת. אני רוצה שיהיה ברור וללא כל טשטוש: הממשלה תראה בזה עניין יסודי של כל קיומה וסמכות פעולתה.

אעיר עתה על דברים שנשמעו קודם. אני מתפלל שחבר הכנסת לנדאו סבור כי צריך לברר אם העניין בשל. הממשלה הביאה לכנסת עניין בשל. אם היתה סבורה שהעניין אינו בשל, לא היתה מביאה. הממשלה חיכתה חודשים לאחר הגשת האיגרת [אל המעצמות] והויכוח שהיה. ראש הממשלה הודיע על התחייבות ידועה, שלא תיעשה פעולה בלי שיובא הדבר בפני סמכות פרלמנטרית. מדוע מייד לא הביאה? כי העניין לא היה בשל והיא חיכתה תשעה חודשים - זה כנגד שני החודשים שמציע חבר הכנסת זיסמן. מדוע אינך מציע עשרה חודשים? תשעה חודשים חלפו מאז. הם לא חלפו לבטלה, כי אם נעשו מאמצים וניסיונות לברר את הדבר - קודם עם מעצמות הכיבוש - והם נתנו לממשלה תוצאות מסוימות. משבאה הממשלה להכרה שהעניין בשל לפעולה, אי אפשר היה להביא זאת לפעולה בלי הכרעה - והיא הביאה את הדבר להכרעה. אחרת לא היתה מביאה זאת - אילמלא באה להכרה שהעניין בשל. העניין לדעת הממשלה בשל, והכרתה זו אי אפשר לשנות.

חבר הכנסת לנדאו סיפר לנו כל-מיני דברים שקרא בעיתונות. אין לי מושג אם בכלל התפרסם כך, שמוחלט אצל אדנאואר לקשור משא-ומתן זה בעניין של יחסים דיפלומטיים תקינים. אינני יודע אם זה התפרסם כך, ואם זה התפרסם אינני יודע אם בסמכותו של אדנאואר. דבר אחד אם דובר הממשלה הגרמנית אומר כי הוא

סבור, או שהמשלה סבורה, כי אם יהיה משא-ומתן על שילומים זה יביא לריכוך היחסים בין גרמניה והעם היהודי - הוא כך מתנבא. דבר אחר לגמרי מה שחבר הכנסת לנדאו אמר כאן, כאילו התפרסם שיש בדעת הממשלה הגרמנית לקשור את המשא-ומתן על שילומים עם עניין קשירת יחסים. אני מפקפק אם זה התפרסם, כי איני משער שלא הייתי רואה זאת. נניח שזה התפרסם - אני מפקפק אם זה התפרסם על-פי סמכות. גם אם זה התפרסם על-פי סמכות אינני מוכן להתפעל מזה. ברגע שינסה הצד שכנגד במשא-ומתן על שילומים לעורר שאלת קשרים דיפלומטיים, תאמר המשלחת שלנו שאין לה כל סמכות לדון על דבר זה ואינה מוכנה להיכנס בזה. אם אחרי זה הדבר נופל ועוברים לדון על שילומים, דנים על שילומים. אם גרמניה תענה בשלילה ותאמר: "משא-ומתן רק אם זה יהיה קשור בקשירת יחסים דיפלומטיים", אז האנשים שלנו יאמרו שהמשא-ומתן נפסק. ואז לא [צ"ל: זו] תהיה המונסטרייה כזאת של הפסקת המגע בגלל דבר כזה - זוהי מכה יותר גדולה לגרמניה מאשר אי-קשירת משא-ומתן בגלל זה. לי יש יסוד להניח כי מחזור להם היטב שאין לדבר במסגרת זו על יחסים דיפלומטיים. אינני רוצה לומר, שאין להם תקווה ליחסים דיפלומטיים. בוודאי שהם מקווים לזה. אבל הם יודעים היטב כי אם רוצים בעניין זה להתקדם, אסור להם להעלות שאלה זו, ואם יעלו יהיה כמו שאמרתי.

מה שאמרו ארגונים בנקאיים - ברור לי שיש מוסדות בנקאיים בגרמניה שרוצים לקנות בזול, כמו שאנחנו רוצים לקנות בזול. אינני יודע מניין לך שזה התפרסם בסמכות - מדוע לא תניח שבגרמניה המערבית, ששם [יש] רשלנות - ולא כמו בגרמניה המזרחית שבה דואגים לעניינים אלה - כל אחד מפרסם מה שהוא רוצה כמו שנוהג הדבר במדינת ישראל? אחרת אצטרך להאמין כי מה שיתפרסם מחר ב"חרות" התפרסם בסמכות שלי.

חבר הכנסת לנדאו דיבר כאן על תמורות לנאציזם בגרמניה - אינני יודע מה התמורות העומדות להתחולל. אני יודע שעת לעשות. את הברזל צריך לנגוד כאשר הוא חם ולא לתת לו להתקרר. אני מניסיוני הקטן, יודע שלא קרה מקרה בידיעה שמשו לא נעשה ביומו בלי שמשו נפגם. אם יש הודמנות לעשות - עכשיו צריך לעשות. אינני יודע מה יתחולל בגרמניה, מה יתחולל בעולם ומה יתחולל במזרח התיכון, מה יתחולל בין המעצמות המערביות וגרמניה. אינני יודע. להניח שהכל עלול להשתנות - אבל זה [עניין השילומים] יישאר מונח בקופסה - זה [לא ייתכן] בשום פנים ואופן. לכן אני חושב כי ההצעה לחכות עוד חודשיים, במידה שהיא כנה, היא בלתי-אחראית. אין דוחים דברים כאלה לחודשיים - או שעושים או לא.

זו בשבילי הסיבה העיקרית והמספקת להתנגד למשאל עם - הפסד זמן. כי אל-נא תניחו שמשאל עם, אילו היה, היה נערך מהיום למחר. נניח שזה היה רק שישה שבועות - היינו מסבירים משהו לציבור, הייתי עובר בארץ ומסביר. אני יודע שגם

אתה היית מסביר, גם "הציונים הכלליים" היו מסבירים, גם מפ"ם. היו ניסיונות של תחרויות כאלה של הסברה ציבורית, שנתנו תוצאות מסויימות. אני בטוח כי לאחר הסברה זו היה רוב של 70% בעד משא-ומתן ישיר, אבל זה היה עולה בזמן. זאת אני אומר באופן אישי, ואני מניח כי לו ברצינות השאלה היתה מופיעה בממשלה, רבים בממשלה היו מתנגדים למשאל עם מבחינה עקרונית, כי משאל עם ודמוקרטיה זה לא היינר-הך, כי זה לא מאפשר שיקול דעת. לו היה משאל עם הדרך הפשוטה, לא היה צורך בפרלמנט (ח. לנדאו: גם בשוויצריה יש פרלמנט ויש רפרנדום) - זוהי דוגמה מופתית וניצחת למדינת ישראל - החיים בשוויצריה (היור"מ. ארגוב: בעניינים כלכליים לוקחים דוגמה מאמריקה ואומרים: הנה, שם זה כך - ובדמוקרטיה לוקחים כדוגמה את החיים בשוויצריה) - בנוגע לארגונים היהודיים - אינני יודע איזו רשות יש לחבר הכנסת פלש לומר דברים שאיננו יכול להוכיח ולאמת אותם. מתי אמר מישהו, שלחצו עלינו ארגונים יהודיים? מתי אמר זאת מישהו בשם הממשלה?

אינני מבקש תשובה עכשיו. אם תמצא ותראה לי, טוב. אם לא תמצא ולא תראה, זה מראה שלא היית בסדר. מי אמר לך שמישהו אמר? אני מודיע לך שאיש לא אמר זאת. נכון, שאנחנו דאגנו לזה שארגונים יהודיים יפגשו וינקטו עמדה, והסוכנות היהודית הזמינה אותם והם נפגשו וקיבלו החלטה בשלב מסויים, כי צריך על-ידי מגע ישיר לברר מה חושבת גרמניה. מזה משתמע ממילא כי מותר משא-ומתן ישיר, כי אחרת למה על-ידי מגע ישיר לברר? (ג. פלש: הסוכנות היהודית זה סינונים במובן זה לממשלה) - אבל אתה אמרת שארגונים יהודיים הכריחו את הממשלה, ואני מודיע לך שהממשלה יזמה להפעיל את הארגונים היהודיים - ולא להיפך (ג. פלש: אני מרשה לעצמי לומר, ששר החוץ לא מצטט דברי נכון) - אם זה לא נכון, אני לוקח זאת בחזרה.

בשלב הראשון, ב-16 בנובמבר, הם קיבלו החלטה כי מן הראוי - ואם צריך, על-ידי מגע ישיר - לברר מה יש בדעת גרמניה לעשות בשטח זה. מה יצא מזה אינני יודע. בשבילי חשוב כי הם מראש הניחו שיהיה משא-ומתן ישיר, וזה מותר. כאשר בשלב יותר מאוחר צריכים היו להחליט כן משא-ומתן ישיר או לא משא-ומתן ישיר, הם אמרו: "כיוון ששאלה זו עומדת בפני הכנסת, לא ייתכן כי נקבל החלטה שאולי אחר-כך תתנגש עם החלטת הכנסת, ועל-ידי זה נפגין פילוג בינינו ובין מדינת ישראל. ניתן לכנסת את בכורת ההחלטה. אחרי שהכנסת תחליט, אנחנו אז נדון". הם לא אמרו כי יחזרו על החלטת הכנסת. זהו המצב.

הארגונים היהודיים מתכנסים ב-20 בינואר. בינתיים היתה החלטה באוסטרליה. בינתיים יש התרגשות בארגונינו. לא קראתי על ההחלטה שנתקבלה. גם אתה לא קראת. אבל מה אמרת? "קראנו כולנו את ההכרזה של

יהדות ארגנטינה". עוד לא היתה הכרזה כזאת – ונראה מה יהיה. ייתכן שהוועידה תחליט נגד. נראה איך יתבשל הדבר בניו-יורק. על כל פנים, מדינת ישראל היא מדינה סוברנית. היא מעוניינת באחדות עם הארגונים היהודיים, זה צריך להיות ברור. היא לא תלויה בארגונים היהודיים ולא חיה מפיהם, אבל עושה מקסימום של מאמץ לפעול באחדות עם הארגונים היהודיים. אבל אינה תלויה בהם. ברגע שתהיה תלויה תחדל להיות מדינת ישראל.

אם יש תוכנית או אין תוכנית – אני מודיע כי אין תוכנית של הממשלה. זאת לא אומרת כי אין במשרדים תוכניות. שום תוכנית מאלה לא אושרה על-ידי הממשלה. תיכנסו [למשרדי הממשלה] – אם יכניסו אתכם. גם אותי לא מכניסים למחלקה ידועה של המטה. מי יודע איזו תוכנית תמצאו שם: מה יהיה אם [צבא ערבי] זה יפלוש, מה יהיה אם יפלוש [צבאות ערב] יחד או אם תהיה מלחמה ביניהם – יש תוכנית לכל מקרה. זה תפקידו של המטה. אנשים יושבים ועוסקים בתורה. כמובן שיש גם פקידי האוצר, ויש איש במשרד החוץ שזה תפקידו – הוא רפרנט בכל העניינים הנוגעים לשילומים. הוא בינתיים מברר לעצמו עניינים. מסרנו כאן בדין-וחשבון על מה שיש. אמרנו שאם יהיה משא-ומתן, יש להניח שיהיה בארץ נייטרלית – לא יהיו שרים [במשלחת ישראל]. בזה אין כל שאלה. עכשיו הובע כאן רעיון שלא יהיה גם מנהל כללי במשלחת – אני לא חשבת דווקא על מנהל כללי. חשבת על צירוף אחר. אבל זו לא החלטה של הממשלה. אביא משאלה זו בפני הממשלה. אני בעצמי לא חשבת על מנהל כללי, אבל על זה אינני חושב שאפשר להיהרג.

ברור, וזה מובן מאליו – זה אל"ף-ב"ת – שאם אפשר להשיג [את סכום השילומים] בבת-אחת כדאי להוריד מהמחיר ובלבד להשיג זאת בבת-אחת. אבל אין זאת אומרת שמראש מסתלקים מהסדר של תשלומים לשיעורים במשך מספר שנים. החלטה בעניין זה לא נתקבלה עדיין. אלה הנחות רווחות. ברור כי גם בתשלומים לשיעורים, מקסימום במטבע. ברור שנדרוש מטבע קשה שאפשר לקנות בו איזה דבר – אם זה דולרים או פרנקים שווייצרים או לירות סטרלינג, זה לא חשוב; גם לירות סטרלינג אפשר להפוך לדולרים ולהיפך. אם מתייצבים על בסיס של מטבע קשה זה בסדר. ברור שחלק מהפיצויים, או כולו או חלק, מתבטא בסחורות. ברור כי יכולות להיות סחורות כאלה שאין לנו צורך בהן.

אמר כאן מר הורוביץ, כמדומה לי, או אני באיזו אסיפה פומבית, שאם יש לנו חוזה מסחרי עם פינלנד או עם אוסטריה או ארץ כלשהי, והוא בנוי על גירעון ידוע – היא צריכה למכור לנו ב-14 מיליון דולר בשנה ואנחנו מוכרים [לה] ב-7 מיליון דולר בשנה, ואנחנו לא בטוחים אם נוכל למכור ב-7 מיליון דולר בשנה (ח. לנדאו: לא ייתכן מה?) – אמרתי כי בדרך כלל, לפי הנוהג הבינלאומי, לא ייתכן תשלום פיצויים שלפחות חלק ממנו, ולרוב חלק גדול, ולפעמים כולו,

אינו משתלם בסחורות. אבל ברור שלנו יותר נוח מכל הבחינות שבעולם לקבל את הפיצויים במטבע.

אני חוזר לשאלת החוזים המסחריים: אם הצלחנו במשא-ומתן עם פינלנד וקיבלנו אשראי ל-5 שנים על 7 מיליון הדולר החסרים; יותר מזה, מתוך זה שחוששים שלא נוכל למכור ב-7 מיליון, אלא רק ב-5 מיליון, קיבלנו אשראי על 9 מיליון דולר לחמש שנים בתנאי ריבית נוחים מאוד והתשלומים מתחילים לאחר חמש שנים. אבל לא בכל מקרה מצליחים לעשות זאת, ויש גירעון. אם יש לנו סיכוי לקבל סחורה מגרמניה, שאין לנו צורך בה, או שיכולים לקבל אותה במקום אחר בתנאים אחרים, מדוע לא להכניס זאת במאזן המסחרי שלנו עם ארץ אחרת? מדוע לא? זהו אל"ף-ב"ת של יחסים מסחריים בין אומות. יש מסחר דו-צדדי ויש מסחר תלת-צדדי. יכול להיות גם תלת-צדדי. החלטה על-כך עוד איננה. מה שיש, אומר, זה לא חלק מתוכנית ממשלתית – אלה הנחות רווחות שאם נצטרך להחליט עליהן, אפשר להחליט או כן או לאו.

לא העלמתי שום דבר, חבר הכנסת ריפתין. ויחד עם זאת אין תוכנית. דיברתי על אפשרויות שונות ואני חוזר עליהן פה. אין פה שום העלמה. לא עוסקים באפלה כי אם יש אור גדול.

אני מניח שאם תתקבל ההחלטה שהממשלה מבקשת מהוועדה לקבל, אז הממשלה תשב על המדוכה הזאת ואינני יודע אם תקבע מסמרות בכל העניינים. אני מניח כי מסמרות אחדים תקבעו ואז, בהודמנות ראשונה, אמסור לוועדה על ההכרעות של הממשלה. אני מסכים לרוב הצעות חבר הכנסת ליבנה. אולי ישנה שאלה של ניסוחים.

היור"מ. ארגוב: ההחלטה שתתקבל פה תפורסם על-ידי היושב-ראש. שאלה זו נדונה בפומביות ולא בסודי סודות. על זה אין ערעור. אבל אין להסיק מזה מסקנה, כי כיוון שהוועדה תדון בכל-מיני שלבים, מותר לפרסם מה שדנים פה כוועדה שקיבלה סמכות מאת הכנסת. זה דבר מוטעה מיסודו. ועדת הכספים דנה בתקציב הביטחון ומחליטה עליו בסמכות הכנסת – האם זה אומר שהיא תפרסם את הדיונים על תקציב הביטחון? חבר ועדה זו אינו יכול לפרסם על הדיונים אם לא קיבל רשות מפורשת לכך. כיוון שזו שאלה שדנים עליה ברחבות, תתפרסם החלטת הוועדה, אבל לא יותר מזה. אני מקריא עתה את הצעת הממשלה:

על יסוד הסמכות שניתנה לוועדה על-ידי הכנסת, ולאחר שהוועדה שמעה על היסודות המוקדמים שלפיהם חושבת הממשלה לפעול - מה שמסר כאן שר החוץ, שהמשא-ומתן לא יתנהל בגרמניה, שלא ייקשרו קשרים דיפלומטיים

וכו' - מחליטה הוועדה לייפות את כוחה של הממשלה לפעול בשאלת השילומים מגרמניה לפי ראות עיניה ובהתאם לצורך העניין והשעה. לאחר שהממשלה תקבע את תוכניותיה לשלב ראשון של הפעולה, יימסר על-כך דין-וחשבון לוועדה.

ז. ארן: אני מציע לכלול גם את הפסוק: "כולל אפשרות של משא-ומתן ישיר".

ח. לנדאו: אני רוצה לעורר את שאלת סמכות ועדה זו לפרש כך את החלטת הכנסת.

י. ריפתיין: אני מציע כי לאחר שהממשלה והמומחים השונים ירצו בפני הוועדה על תוכנית המשא-ומתן לשילומים, תקיים הוועדה דיון ותקבל החלטה.

הי"ר מ. ארגוב: החברים המעוניינים בכך יכולים להביא ערעור בפני ועדת הכנסת. ההצעה השלישית היא לקיים משאל עם.

ג. פלש: אני מציע לדחות בכלל את ההצבעה. דיון זה חורג, לפי דעתי, מהתחום של דיונים רגילים ויש צורך בזמן נוסף למחשבה ולהתייעצות עם הסיעות. אני מציע כי ההצבעה תתקיים בישיבה הבאה של הוועדה.

הי"ר מ. ארגוב: שאלה זו נדונה בשבוע שעבר בוועדה במשך ארבע שעות. אחרי זה היה דיון בכנסת במשך שלושה ימים. גם עכשיו היה דיון של שלוש שעות. אינני יודע מדוע דרוש עוד זמן להתייעצות (ג. פלש: אבל הצעת הממשלה מובאת כאן בפעם הראשונה) - זה לא כך.

ש. זיסמן: לאור הודעתו של שר החוץ, שהממשלה טרם אישרה תוכנית בעניין המשא-ומתן, אני מציע כי ועדת חוץ וביטחון תחזור לדון בשאלה.

מ. שרת - שר החוץ: אתה מצטט רק מחצית ההודעה שלי. אמרתי: הממשלה לא קבעה תוכנית למשא-ומתן. היא לא תקבע את התוכנית עד שתתקבל פה החלטה כי מותר לנהל משא-ומתן.

א. ליבנה: אני מציע בהחלטה להוסיף: "על יסוד ההכרזה שהממשלה מסרה בכנסת בדבר יחסינו עם גרמניה", הכרזה זו כוללת כמה תנאים.

הי"ר מ. ארגוב: הנוסח יהיה כזה:

על יסוד ההכרזה שמסרה הממשלה בכנסת, ועל יסוד הסמכות שניתנה על-ידי הכנסת לוועדת חוץ וביטחון, ולאחר שהוועדה שמעה על היסודות המוקדמים שלפיהם חושבת הממשלה לפעול, מחליטה ועדת חוץ וביטחון לייפות את כוחה של הממשלה לפעול בשאלת השילומים מגרמניה, בכלל זה אפשרות של משא-ומתן ישיר, לצורך העניין והשעה. לאחר שהממשלה תקבע את תוכניותיה לשלב ראשון של הפעולה יימסר על-כך דין-וחשבון בישיבת הוועדה.

אני מעמיד להצבעה קודם את ההצעה כי נדחה את ההצבעה הסופית.

הצבעה

בעד ההצעה לדחות את ההצבעה לישיבה אחרת – 6 קולות
בעד ההצעה להצביע מייד – 8 קולות
הוחלט להצביע מייד.

הי"ר מ. ארגוב: אני מעמיד להצבעה את הצעתו של חבר הכנסת ריפתין כי נחליט לאחר שהוועדה תשמע דין-וחשבון מפורט.

הצבעה

בעד הצעת חבר הכנסת ריפתין – 6 קולות
נגד – 8 קולות
הצעת חבר הכנסת ריפתין נדחתה.

י. ריפתין: אני שומר לעצמי זכות לערער בפני ועדת הכנסת על הפירוש של ההחלטה.

ת. לנדאו: אני מציע להעמיד להצבעה את ההצעה של הודקקות בוועדת הכנסת על פירוש ההחלטה.

הי"ר מ. ארגוב: אני מציע לא להעמיד זאת להצבעה. הזכות לערער בפני ועדת הכנסת ניתנת לכל חבר הוועדה, אבל אם זה ייפול כאן ברוב קולות, האם חברי הוועדה לא יגישו ערעור?

ת. לנדאו: אני מציע שיושב-ראש הוועדה יביא זאת בפני ועדת הכנסת בשם מיעוט הוועדה.

היור' מ. ארגוב: היה לנו כבר תקדים כזה בקשר להחלטת הוועדה בעניין המימשל הצבאי. המערערים יכולים להביא את ערעורם בפני ועדת הכנסת, והיושב-ראש יבוא ויטען מה שיטען.

אני מעמיד עתה להצבעה את ההצעה לתת ייפוי-כוח לממשלה לפעול כפי שהציע כאן שר החוץ, וכאשר תיקבע תוכנית פעולה, תביא זאת הממשלה לידיעת הוועדה.

מ. שרת - שר החוץ: אינני יכול להתחייב שהיא תפעל.

היור' מ. ארגוב: חברי הוועדה יכולים כל שבוע לדרוש לקבל דין-וחשבון.

הצבעה

בעד ההצעה למסור ייפוי-כוח לממשלה - 8 קולות

נגד - 6 קולות

ההצעה נתקבלה.

היור' מ. ארגוב: אני אמסור את נוסח ההחלטה לפרסום, אך שום פרטים אחרים.

הממשלה מוכנה למשא-ומתן

השר מ. שרת: בעניין השילומים אני סבור כי עלינו לגשת לפעולה ועלינו להודיע בצינור מתאים לממשלת בון כי אנחנו מוכנים למשא-ומתן. ועלינו להציע תאריך. אני חושב שאנחנו צריכים להציע תאריך בין 15-20 בפברואר. אני סבור כי עלינו למנות ועדה שתרכיב את המשלחת. אני רוצה להציע שבועה זו יהיו ראש הממשלה, שר האוצר, שר החוץ ושר התחבורה.

אני רוצה למסור על חילופי הדברים בינינו ובין הוועדה הניו-יורקית [של הארגונים היהודיים]. היו לה ישיבות בעניין זה. השיקול הראשון של הוועדה הניו-יורקית היה, כי לפני התחלת המשא-ומתן בין שתי המשלחות כדאי לסדר פגישה בלתי-רשמית עם אדנאואר, שבה יהיה משהו מתאים מהוועידה בניו-יורק. אולי יהיה זה דר' גולדמן וגם משהו בשמנו, לאו דווקא שר, אבל גם כן בן-אדם בדרגה מתאימה ושבפגישה זו ייקבעו עיקרי הדברים כדי לא להסתבך בפרטים במשא-ומתן בין המשלחות ולא להיתקל בצורך לחקור דברים מסויימים מבחינה יורידית. זה יכול לגרום לסחיבת העניין ולטשטוש הדברים העיקריים.

היתה לי התייעצות עם כמה אנשים ממשד החוץ וממשרד האוצר העוסקים בעניינים אלה. שיקול הדעת שלנו היה נגד פגישה כזאת. לא תיתכן נסיעה לגרמניה לשם כך. נוסף לכך יש בידינו מסמך בכתב ברור ומפורט חתום על-ידי אדנאואר, שבו הוא מקבל את תביעתנו כבסיס למשא-ומתן. זה נותן לנו פתח דבר ברור מאוד בשביל המשא-ומתן. אם בהמשך המשא-ומתן יהיה צורך בפגישה עם אדנאואר, אפשר יהיה לסדר את הדבר בזמנו. אם אנחנו מקדימים פגישה עם מר אדנאואר, יוצא שאין אנחנו בטוחים כל כך בתוקף המחייב של נוסחה זאת ואנחנו נותנים פתחון פה להתחיל לפרשה כך. כך נדמה היה לנו.

באתי בדברים עם דר' גולדמן גם במברקים וגם בשתי שיחות טלפוניות. בין שתי השיחות היתה להם [לארגונים היהודיים] שוב שיחה. אתמול אחר-הצהריים אמר לי שוב שהם בכל זאת סבורים כי כדאי לקיים פגישה כזאת עם מר אדנאואר. אמרתי לו שאביא את הדבר לפני החברים בירושלים. אמרתי שהמלצתי לחברים בירושלים לא לדחות את הפנייה לממשלת בון על-ידי צינור מתאים ולהודיע להם בתגובה לאותו מכתב של מר אדנאואר, שאנחנו מציעים את הפגישה בין 15-20 בפברואר. אם יתברר שיש מקום לפגישה עם מר אדנאואר – נברר, ואם יתברר שיש צורך בפגישה כזו – נטכס עצה, אבל שלא יתקבל הרושם שמקדימים לכך כל מיני בירורים.

יש צורך להקדים את התחלת המשא-ומתן, כי בסוף פברואר תהיה בלונדון ועידת נושים של גרמניה. קרוב לכך שאנו נהיה בוועידה הזאת, ולנו יש טעם חיוני מאוד שהתביעה שלנו לא תיכנס למסגרת החובות האלה, כי אז אין לדבר סוף. יש לעשות הכל כדי להביא את הגרמנים לידי התחייבות ראשונה לפחות, שזה לא ייכנס למסגרת ועידת לונדון, ואת זאת יש לעשות לפני שוועידת לונדון תתכנס.

אני מציע כי נודיע שאנו מוכנים למשא-ומתן ב-20 בפברואר. חשבתי תחילה על 15 בפברואר. אבל דר' גולדמן ביקשני שניתן להם עוד חמישה ימים, כדי שניפגש איתם ונקבע את הסדר התפקידים: מי תובע מה וגם נקבע סדרים לגבי הנוהל. זה דורש זמן. היות ואהיה בלונדון מ-6 בפברואר וגם המנהל הכללי של האוצר יהיה שם, אני מציע כי תינתן הסמכות למנהל הכללי של האוצר [דוד הורוביץ] ולי להיפגש בלונדון עם האנשים שיבואו מאמריקה ולגמור איתם את העניין הפנימי, כדי להגיע לידי תיאום והסדר.

אני מציע, כי נודיע לגרמנים שאנו מבקשים להיפגש איתם ב-20 בפברואר בבריסל. אני מציע את בריסל כמקום למשא-ומתן¹ ואני מציע ועדה להרכבת המשלחת. אם תורכב המשלחת תוכל לגשת מייד ללימוד החומר ולקביעת הקו שלנו במשא-ומתן, ויש לעשות זאת שעה אחת קודם. את שאלת הפגישה אני מציע להשאיר פתוחה. ייתכן שאם תהיה אפשרות לקיימה באופן נוח, כדאי אולי לקיימה, אבל אין לדחות בגללה את התחלת המשא-ומתן.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אני רוצה לתמוך בהצעה שלא תהיינה שיחות ביניים. אלה רק יבלבלו. ב"ת, אני בעד זה שלא נדחה את העניין שלא לצורך. אני שומע שיסנה ועידת נושים שיש להם יסוד שיקבלו משהו, ומהם רבבות אנשים יושבים בארץ, אנשים שישבו במחנות ריכוז ושהגרמנים מוכנים לשלם להם פיצויים. יכולים אלה להיות סכומים הגונים למדי. אין שום יסוד לדחות את הדברים. אי-אפשר לדעת מה יקרה במשך הזמן - עמים אחרים יכולים לבוא בתביעות אחרות ולהטיל על גרמניה הוצאת רבות לזיון, ואז יהיה לגרמנים תקציב גדול. מוטב שנתחיל בעניינו בהקדם.

השר י.מ. לוין: אני מסכים שתהיה ועדה. אבל הוועדה תצטרך לדון על תנאי המשא-ומתן, אם יהיו יחסים דיפלומטיים או לא.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: לא יהיו יחסים דיפלומטיים. הדיון יהיה רק על שילומים.

1 מקום המשא-ומתן נקבע לבסוף בעיירה ואסנר שליד האג, ומכאן השימוש בהאג כמקום ההתכנסות.

השר מ. שרת: ישנה שאלה על איזה יסוד כדאי לנהל את המשא-ומתן על שילומים. את זאת צריך להגדיר.

השר פ. נפתלי: אני מבין שאין שינוי בקו, שיהיה משא-ומתן מקביל על השילומים ועל כל הדרישות הפרטיות.

השר מ. שפירא: בכל הישיבות שבהן דובר על עניין השילומים, דובר על כך - אם כי לא היתה החלטה על כך - שנעשה עוד ניסיון באופן בלתי-רישמי לבוא בדברים עם הגרמנים כדי לדעת דבר ברור יותר ביחס לתכלית. אני ועוד חברים דיברנו על כך שצריך עוד לברר כמה פרטים. העניין הוא רציני במידה כזאת שאין אנו צריכים לגשת מייד למשא-ומתן הרישמי אם אין אנו יודעים בדיוק שאין כל נסיגה אצל מר אדנאוואר. איני מקבל את ההנחה, שאם נבוא איתו בדברים יתחיל לראות בזאת כאילו אנחנו מתחילים לפקפק אם יש ערך למה שאמר.

בגרמניה מתנהלת עכשיו תעמולה גדולה למדי נגד כל העניין הזה עד שאחד מראשי היהדות הגרמנית מצא לנחוץ להכריז שעניין השילומים עורר גל של אנטישמיות בגרמניה (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: מראשי היהדות הגרמנית? מה הוא עושה שם?) - אם בבירור מוקדם יתחילו לפקפק, להווי ידוע שגם במשא-ומתן הרישמי יגידו שעל זאת וזאת אין מה לדבר. וייתכן שיתברר כי גם אכלנו את כל הדגה הלא טרייה הזאת וגם יצאנו וידנו על ראשנו. דר' גולדמן עומד על הפגישה המוקדמת הזאת, ונדמה לי שהוא צודק (השר מ. שרת: פעם ראשונה אמר את הדבר בשמו, פעם שנייה בשם האקזוטיבה של הוועידה הניו-יורקית) - האפשרות הזאת, שאנו יכולים להיכשל במשא-ומתן לאחר כל מה שהיה כאן בארץ, היא בעיני כה רצינית שמוטב הסיכון הקל של בירור מוקדם עם הגרמנים. דעתי היתה כזאת גם בהתחלה. כל הזמן טענתי שאני רוצה לשמוע דברים ברורים יותר מאשר אותה הפיסקה הכללית, ש"אנו נהיה מוכנים לדון על יסוד התביעה שלכם, של מיליארד וחצי". לדעתי, או שהגרמנים חושבים זאת ברצינות, ואז פגישה מוקדמת לא תזיק, ואם אין הם חושבים זאת ברצינות - אז העניין אבוד ולא נוכל להציל הרבה, רק נצא מכל העניין באי-כבוד.

השר ב.צ. דינור: ההתנגדות המתגברת בגרמניה מוכיחה שעמדתנו היתה נכונה, כי אין זה דבר נוח לגרמנים. כל משא-ומתן בלתי-רישמי מחליש, לדעתי, את עמדתנו הציבורית. אמרנו כל הזמן שננהל רק משא-ומתן רישמי. משא-ומתן בלתי-רישמי הוא [לא] אחראי יותר ומכל הבחינות הוא מסוכן.

השרה הגברת ג. מאיר: עניין השילומים, ושאלת פגישה מוקדמת או לא, יש לשקול גם מבחינה זו: עניין זה אינו סובל דבר-מה שאיננו גלוי לגמרי. הלכנו באיזו דרך ואמרנו מה שאמרנו: אמרנו כי זה יהיה משא-ומתן בין שתי מדינות ואסור - יכול להיות בזה אסון - שנסתבך באיזה שיחות. אין צורך לעשות זאת. זה יקלקל את הקו, שהיה קו ברור ונקי. נוסף לזאת, אנחנו צריכים להגיע במשא-ומתן לידי דבר בהיר: כן או לא. ואיני יודעת במה אנחנו מסכנים את עצמנו אם אנו הולכים למשא-ומתן רישמי ופשוט. והיה אם נקבל מה שאנחנו רוצים - מה טוב, ואם לא נקבל - נקבע באופן רישמי שהם מרמים. אין לי כל תקווה לכך, שבצורה בלתי-רישמית יתברר איזה עניין. זה יכול להיות רק גורם לסחיבה נוספת ולבלבול מזה. זהו הדבר המסוכן ביותר. אם זה ילך פשוט וברור, יתגברו על כל הקשיים. אם לא - נסתבך בעצמנו.

השר י. בורג: בניגוד לדעתה של שרת העבודה, אני בדעה שצריך לברר עוד פעם אם יש יסוד לכמה דברים עקרוניים. משא-ומתן יש בו תועלת אם יודעים שישנו בסיס משותף. איני יודע אם הגרמנים לא יבואו בחישובים ובתביעות-נגד על רכוש וקרקע שלהם וכדומה (השר מ. שרת: בלי ספק חשבו על הרכוש הגרמני [של הטמפלרים]) - בי"ת, נדמה לי שלא ניתנה עדיין תשובה ברורה אם הפיצויים הפרטיים לא ייכנסו לתוך החשבון הזה. גימ"ל, אם ללכת למשא-ומתן, שבו נברר את הפרטים ואת שאלת הכסף או סחורה, ואת סוגי הסחורה המתאימים, הרי זה צריך להיעשות רק במשא-ומתן רישמי. צריך לברר מהן ההשגות ובמה רוצים להתחיל בשנה הראשונה.

במשא-ומתן יכולים לברר אם רוצים לשלם במשך עשר או עשרים שנה ואיזה סחורות הם רוצים לשלוח הנה. בתור אבן הבוחן, הדבר הקובע הוא מה ההשגה שלהם בשביל השנה או השנתיים הראשונות, כי אלה הן הקובעות את עצם גורל הדבר הזה. יותר מזה העניין לא יימשך. זוהי השקפתי לפי המצב הבינלאומי. גם חשוב לנו הדבר כי נוכל לומר ביישוב שנכנסנו למשא-ומתן מפורט לאחר שהוברר לנו שישנה ממשות לדבר. אולם הממשות הזאת לא הובררה עדיין. אני מחייב את העניין באופן עקרוני, ואני רואה טעם בפגישה מוקדמת.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אני נגד הצעתו של דר' גולדמן. אין אנו יכולים לסמוך על אחרים. איני מוכן לקבל בעניין זה דעת אחר. עומדות לדיון שלוש שאלות:

(א) כמה ישלמו, זאת אומרת כמה ישלמו למדינת ישראל וכמה ישלמו לעם ישראל - אלה הם שני דברים שונים.

(ב) במה ישלמו? האם ישלמו בכסף או בסחורה, ואם בסחורה - איזו סחורה. את זאת רק אנחנו יכולים לברר. מישוהו אחר אינו יכול לברר זאת בשבילנו.

ג) מתי ישלמו ובאיזו תקופת זמן? רק אנחנו יכולים לברר את כל שלוש השאלות האלה.

כששאלו אותי את השאלה: "אולי הם ירמו?", אמרתי שאיני יכול להכריע בעד הגרמנים. נאמר, שהם ייכנסו למשא-ומתן והם יגידו שהם מוכנים לשלם 100 מיליון. נגיד להם: "שלום" (השר מ. שפירא: אז יהיה מצב שהממשלה נחלה את הכישלון הגדול ביותר) – זהו לדעתך, וכך יכתוב מר קרליבך. לדעתי לא (השר מ. שפירא: האם כל העניין נתקבל ברוב עצום?) – אני בטוח שתקבל ותסכים להחלטות שתתקבלנה ברוב עצום פחות. חצי מ"הציונים הכלליים" היו בעד זה, אבל גם הם הצביעו נגד. לא נחוץ לי הכשר של אחרים. החוק אומר שדרוש רוב. היה רוב לעניין זה בכנסת. דעת הרוב שקולה כדעת מר קרליבך. לא נחוץ לי הכשר של מר קרליבך ושל מר בגין (השר מ. שפירא: אבל מחצית היהודים הם נגד זה) – אני כופר בזה תכלית כפירה, שמחצית היהודים הם נגד. אצלי ישב יהודי מארגנטינה, שאמר לי כי הוא נגד. אבל אני גם יודע מה דעת היהודים פה ובארצות אחרות, וגם מה דעת חלק של היהודים שהם סבלו וגם דעתם של אלה שהם נגד. אני מבין אותם באופן פסיכולוגי. אבל לא נחוץ לי הכשר, כשם שלא נחוץ לי הכשר בעניינים אחרים. אני כשר בעיני עצמי. אם לא יצא מהמשא-ומתן הזה ולא כלום, המשא-ומתן הזה נכשל, אבל איני רואה בזה כישלון מוסרי לנו. האם אנחנו ערבים בעד הגרמנים? מה שאפשר היה לברר מראש, הוברר. כרגע רק אנחנו יכולים לברר אם יש בזה ממש או אין בזה ממש. האם נשלח משהו בסודי סודות שיברר מה הם הסיכויים, ואחר-כך יתברר שאין סיכויים? מיהו האחר? איני סומך על אחר. איני מאמין שאחר יכול לברר בשבילנו. את זאת יכולה לברר מדינה שהיא יודעת מה נחוץ לה. היא יכולה לברר איזה סכומי כסף ואיזה סוגי סחורות לדרוש – אם לדרוש סחורה שתישלח אלינו ישר או דרך ארגנטינה. אין צורך לחזור עוד הפעם על הפרוצדורה של הכשר. העניין נגמר בכנסת.

השר מ. שרת: אני רוצה להציע כמוצא, שלא תעמוד עכשיו השאלה להחלטה אם דרושה פגישה מוקדמת או לא. אם תעמוד השאלה, אצביע נגד פגישה מוקדמת. אבל אני מציע לא להעמיד את השאלה עכשיו. יש לזכור שמר אדנאואר אינו לרשותנו. הוא יכול לבוא לפריס לאיזה עניין או לא. אתה רוצה לראותו? הוא אינו רוצה לראותך. הוא כתב מכתב. אם אתה רוצה לראותו, יאמר לך: "תבוא ותראה". כי הוא גם זקן. האם אתה מציע שניסע לבון? אני משער שהכוונה אינה שניסע לבון. לעת עתה אין נראה הדבר, כי מר אדנאואר עומד להיות ממערב לבון בשבועות הקרובים. אני מציע לעת-עתה להסיר את ההצעה מעל סדר-היום.

כהחלטה אופרטיבית אני מציע לעת-עתה להודיע על נכונות למשא-ומתן, לקבוע תאריך, לגשת לבחירת משלחתנו, לעיבוד משא-ומתן מפורט עם היהודים בחוץ וכלפי

עצמנו. אם יתברר במשך השבועות הקרובים שאפשרית פגישה, נדון על כך.

השרה הגברת ג. מאיר: אני מציעה שנחליט בעניין הפגישה המוקדמת. אני בטוחה שאם לא נחליט בעניין זה, הפגישה תתקיים. איפה היא תתקיים איני יודעת. מישהו ייפגש עם מר אדנאואר. אני רוצה שבשמנו לא תהיה פגישה כזאת.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: דר' גולדמן הביע חשש שאם יבוא לארץ – ירצחוהו. אמרתי שלדעתי אין שום חשש כזה (השר מ. שפירא: איני בטוח) – איני יודע מה יכול לעשות איזה משוגע, אבל איני מניח שמצד "חרות" ייעשה משהו נגדו (השר ד. יוסף: אל תהא בטוח); (השר מ. שרת: מכל מקום, דר' גולדמן צריך להחליט על ביקורו בעצמו) – נעבור אפוא להצבעה.

מחליטים:

(ברוב של שישה) כי הממשלה שמעה את הדברים בעניין השילומים והחליטה לא להצביע על שום דבר.

השר מ. שפירא: צריך להצביע בשאלה אם תהיה פגישה מוקדמת או לא.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: היתה הצעה של מר שפירא שתהיה פגישה מוקדמת, היתה הצעת שרת העבודה שלא תהיה פגישה כזאת. הרוב החליט להסיר את שתי ההצעות מעל הפרק. אבל לפי בקשת מספר חברים, אעמיד שוב כל הצעה לחוד וכנגדה הצעה להסירה מעל הפרק.

השר ד.צ. פנקס: ישנה גם הצעת שר החוץ שלא להחליט לפי שעה.

מחליטים²:

(א) (ב-7:3 קולות) לא לקבל כל החלטה בישיבה זו. שר החוץ יבדוק המסיבות לקיום פגישה עם ממשלת בון ויביא הצעה לממשלה בטרם תתקיים פגישה.

(ב) לבחור ועדה להרכבת המשלחת למשא-ומתן על שילומים. הרכב הוועדה: ראש הממשלה, השרים פ. נפתלי, ד.צ. פנקס, א. קפלן ומ. שרת.

2 ההחלטה נשמרה בידי מזכיר הממשלה.

קשיים בתיאום עם הארגונים היהודיים

השר מ. שרת: אני מצטער מאוד לומר כי בעניין השילומים יש סיבוך. הסיבוך הוא יהודי פנימי לעת עתה, אבל עלי להודיע על כך לממשלה. עוד לפני ישיבת הממשלה שבה החלטנו מה שהחלטנו, היה לי קשר של חילוף מברקים ושיחות טלפוניות עם דר' גולדמן והוא מסר לי שתהיה פגישה מוקדמת [עם הגרמנים]. הוא הניח שהיא יכולה להיות בפריס, בפברואר. ביררתי ונתברר לי שאיש מהצד שכנגד אינו עומד לבוא לפריס בפברואר. חששתי שמא תהיה הפגישה בבון. הברקתי לניו-יורק ב-25 בינואר:

פגישה בפריס בסוף ינואר אינה אפשרית והסיכויים לפברואר הם בלתי-ברורים. אנחנו בכל תוקף נגד פגישה במקומם [בבון]. רואים כחיוני להתחיל בהקדם במשא-ומתן ולכן אנו סבורים שיש להודיע להם כי אנו מוכנים לאמצע פברואר. אנחנו מפקפקים בדרך כלל אם כדאית פגישה מוקדמת עם הגרמנים ואם יש בה בכלל הכרח. היא יכולה להביא לידי צמצום ההתחייבות שבכתב, בעוד שאם אנו ניגשים מייד למשא-ומתן אנו נשענים על בסיס איתן. לעומת זאת פגישה ברמה גבוהה אפשר לסדר תמיד אם מהלך המשא-והמתן יחייב זאת. אני מציע שניפגש בראשית פברואר בלונדון עם באי-כוח הוועידה היהודית כדי לסדר את העניינים שבינינו בדבר התביעות והנוהל.

אחר-כך הברקתי להם ב-28 בינואר:

הנני מוסמך על-ידי הממשלה לבקשכם כי תודיעו בהקדם האפשרי לצד שכנגד שהחלטנו להיענות להצעה הכלולה במכתב ולהיכנס למשא-ומתן על בסיס המכתב [של אדמאואר]. אנו מציעים את בריסל כמקום הפגישה ו-20 בפברואר כתאריך. אנו מניחים כי אתה תחזור על אותה הודעה בשם הוועידה. אבל אם אין עדיין באפשרותך לעשות זאת, אבקשך לא לדחות את מסירת השדר הרשמי שלנו.

כן אני מוסר לו [לגולדמן] שנקבעה ועדת שרים כדי לקבוע את הרכב המשלחת שלנו. כתשובה לכך באה עוד הפעם הודעה טלפונית: היתה שם ישיבה והחברים בניו-יורק הם מאוד בעד פגישה מוקדמת. אמרתי כי לדבר הזה היתה פה התנגדות. קיבלתי מברק [ממנו] באחד בפברואר האומר:

בישיבות של הנשיאות ושל האקזקוטיבה שנתקיימו היום היו כולם בדעה אחת כי תשובתכם המציעה מקום וזמן לוועידה רשמית אינה צריכה להימסר אלא אחרי שראינו את האיש

בלונדון, וקרוב לוודאי כי זה יהיה בערך ב־14 לפברואר. במקרה הבלתי-מתקבל על הדעת, כי הוא לא ילך ללונדון, ניפגש אנחנו אנשי הוועידה היהודית שוב כדי להחליט אם הארגונים מוכנים להיפגש איתו בבון או מסכימים להיכנס למשא-ומתן רישמי בלי לראותו. גם הכנת תביעותינו וביסוסן ייתכן שלא תהיה מוכנה ל־20 בפברואר אלא תדרוש עוד כמה ימים, כל שכן שאיננו רוצים לקבוע סופית את תביעתנו לפני שיחתנו איתך בלונדון ב־10 בחודש. נתנו אפוא הוראה לא למסור עדיין את השדר שלכם. אני מקווה כי תסכים ומחכה לתשובתך.

בקשר לזה קיבלתי מברק מצירותנו בלונדון המודיע כי האיש המוציא והמביא נתבקש שלא לדחות את מסירת הודעתנו. לפי הידיעות של הצירות ביקורו של האיש בלונדון ב־13 בפברואר הוא פרובלמטי ביותר. על אותה ישיבה של האקוקוטיבה של הוועידה קיבלתי גם הודעה של הקונסול [הישראלי] בניו-יורק, המשתתף בישיבות אלה כמשקיף, הוא מודיע:

נשיאות הארגונים החליטה: א) בלאושוטיין¹ ושני הגולדמנים (דר' נחום גולדמן ודר' פרנק גולדמן מ"בני ברית") ייפגשו עם א' [דנאואר] ב־14 בפברואר בלונדון, שני הגולדמנים ובלאושוטיין ואולי גם הלד² יסעו. ב) רצוי שראש המשלחת ישתתף בשיחה ההיא. גולדמן דורש שיהיה איש מהממשלה בשיחה. ג) המומחים מארה"ב ואירופה ייפגשו בלונדון לפני ה־10 כדי להכין חומר לתביעות. ד) לבקש מממשלת ישראל לא להודיע על נכונותה להתחיל במשא-ומתן אלא לאחר הפגישה עם האיש. אם א' לא יסע ללונדון, לדון על הדבר מחדש. ה) תביעת הארגונים תגיע כנראה לחצי בליון. ו) בינתיים עורר בלאושוטיין מחדש תביעה כוללת בשביל הוצאות הארגונים על שיקום פליטי גרמניה נוסף על תביעתם לפיצויים. רוב הנוכחים לא תמכו בו. יהיה צורך להרוג תוכנית זו בלונדון. מלבד רצונם לא להופיע כדורשי סכום מבוטל טוענים שתביעה גדולה שלהם תבטיח לישראל סכום גדול יותר.

ההחלטה שלנו לא יצאה אפוא לפועל. השאלה מה עלינו לעשות עכשיו. הם עומדים על פגישה מוקדמת. הם מניחים שמשא-ומתן עם האיש יהיה בלונדון באמצע פברואר. אם יתברר שפגישה מוקדמת אינה אפשרית מחוץ לגרמניה, ייתכן שיציעו פגישה בבון או שיסכימו ללכת למשא-ומתן בלי פגישה מוקדמת. אנחנו החלטנו שאנחנו מוכנים לפגישה ב־20 בפברואר (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: האם אנחנו תלויים בהם?) - לא. כיוון שאני עומד להיפגש עם דר' גולדמן ב־10 בפברואר בלונדון, אני מציע לחכות עד אז. אחרת ההצעה צריכה להיות ללכת הלאה, זאת אומרת לנתק את הקשרים עם הוועידה היהודית או לנהל איתם משא-ומתן על-ידי העמדתם בפני עובדות.

1 יעקב בלאושוטיין (1892-1970). נשיא הוועד היהודי האמריקני. איל נפט ובנקאי.

2 אדולף הלד (1885-1969). עיתונאי יידי ועסקן פועלים בארה"ב. יו"ר "ג'ואיש לייבור קומיטי".

השרה הגב' ג. מאיר: אני מצטערת מאוד שבפעם הקודמת לא נתקבלה החלטה ברורה, ואני אצטער עוד יותר אם גם הפעם לא תתקבל החלטה ברורה. איני מקבלת שיש לנו משא-ומתן עם הוועידה היהודית - יש לנו משא-ומתן בצורה כוללת עם הסוכנות היהודית, בצורה מעשית עם ראש הסקציה האמריקנית (השר מ. שרת): הצעתנו היתה לכנס את הוועידה היהודית) - איני נגד הוועידה היהודית, אבל הסבך הזה אינו צריך להיות. מה פירוש הדבר שיחה מוקדמת שבה ישתתפו מצד היהודים ארבעה אנשים מאמריקה ונציג המדינה? זהו משא-ומתן. לא יהיה איש מהגרמנים בלונדון או בפריס - על-פי הצעה זו שלהם ייסעו ארבעה עד שישה יהודים נציגי הוועידה היהודית [ו]נציגי מדינת ישראל לבון.

יש גם שאלה של זמן. איני יודעת אם זה נכון, אבל בכל אופן כותבים בעיתונות וכך אומרים, שאדנאואר עומד לנסוע באפריל בערך לאמריקה. אני שואלת: מה צריך להיות העניין שלנו שהוא יהיה באמריקה, בשעה שאנו יושבים איתם באירופה באיזה מקום, או עד אותה הזמן יהיה העניין גמור, אם לטוב או לרע, אבל יהיה גמור? איני מבינה את הסחיבה הזאת. איש מצידנו לא הבטיח שאנחנו הולכים לעניין כביטחון של איזו הצלחה, אמרנו: ניכנס למשא-ומתן ונראה. אם לא - אז לא. אבל אם כן - אדרבה. איני מבינה אפוא מה כל העניין, ואיני מתארת לי דבר גרוע מזה של פגישה כזאת, ועוד במקומם [של הגרמנים, כלומר בבון].

אני מציעה בפשטות לבוא בדברים עם הסוכנות, שתימצא עמדה אחת ולהודיע בפשטות בעד עמדתנו: "איננו בעד פגישה מוקדמת, לא יעלה על הדעת שמישהו ייסע לבון". ויש להסביר שאנו מעוניינים בהתחלת המשא-והמתן עד כמה שאפשר יותר מהר. לא נוכל להמשיך איתם בישיבות ובינתיים הצד השני יקבל קרדיט על יסוד העובדה שהוא יושב איתנו. אם הוא באמת עומד לנסוע לאמריקה, הרי זה לחץ שיתחיל במשא-ומתן. אם אנחנו דוחים את התחלת המשא-והמתן, אנו מקילים עליו.

השר מ. שפירא: אין זה מקרה שההצעה הזאת על פגישה מוקדמת נתקבלה שם פה אחד, כי אצל כל אלה המטפלים בעניינים ישנם ספקות חמורים ואין רצון לקפוץ למשא-ומתן מבלי להבטיח דבר ממשי. ואין מסתפקים בהצעתו של אדנאואר. אומנם קיבלנו החלטה בישיבה הקודמת, אף על פי כן איני מציע שניכנס בריב עם כל העולם היהודי. זאת היתה ועידה של כל הארגונים היהודיים, ומודיעים לנו שהחלטה זו נתקבלה פה-אחד (השר מ. שרת: יצרנו גולם) - אם יוצרים גולם, צריכים להיות גם מוכנים לקבל אחר-כך מכות מהגולם. אני מציע שנקבל את הצעתו של מר שרת לא לחכות עד הפגישה, ולברר את העניין בלונדון. יש קושי אחד, שמדבריו של דר' גולדמן משתמע שצריכים לגשת לבון. גם אני תומך בהצעה זו לדחות את כל העניין

עד לפגישה אישית בין מר שרת ובין דר' גולדמן ושם לגמור את העניין. אם ישנו כבר הגולם הזה, אל נתחיל מייד לריב איתם, כי אחרת יכול להיות משא-ומתן נפרד של יהדות העולם ושל יהדות ישראל – לאן זה יוביל אותנו?

השר ד. יוסף: אני חושב שבעצם היינו צריכים להחליט לעשות מה שאנו מוצאים לנכון, אבל אם שר החוץ סבור – הוא בכל זאת האחראי הראשון לעניין – שמותר לחכות עד שייפגש עם דר' גולדמן, אני מוכן להשלים עם זאת. אבל איני מוכן להשלים עם זאת שנחכה סתם. אני חושב כי על מה שנחליט מוכרח ללכת מברק לדר' גולדמן מייד, ולהגיד ברורות שלא באה בחשבון כל פגישה בכון ושלא נשתתף בפגישה כזאת ושאלו מתנגדים שהם יתחייבו לפגישה כזאת. רק בתנאי זה אני מוכן לשקול את ההצעה שיש לחכות עד שמר שרת יהיה בלונדון.

השר ב.צ. דינור: אני תומך בהצעת מר שרת, אבל אני מצטרף לדעתו של מר יוסף בעוד תוספת, היינו להודיע להם שהממשלה מאשרת את דעתה נגד פגישות מוקדמות. זהו עניין מסובך ועלינו לשאוף בו לאחדות.

השר הרב י.מ. לוי: היה בוודאי איזה מתווך בעניין זה. המתווך הזה צריך פעם לחוץ שהמשא-ומתן יתחיל (השר מ. שרת): זה מה שהוועידה היהודית מפריעה אותנו לעשות) – יש להודיע באופן ברור שלא נלך לבון.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: ברור שאנו חיים עוד בתקופת ביניים, שיהודים בחוץ-לארץ חושבים שגם מדינת ישראל היא אחד הארגונים היהודיים – זוהי עסקנות ציבורית והמדינה ממשיכה בעסקנות ציבורית. לפעמים רואים כך את הדברים בכנסת. יש מצב כזה בחוץ-לארץ. פעם הדבר הזה ייגמר לא רק בשטח זה, יצטרכו אנשים להבין שהוקמה מדינה, והמדינה היא מדינה, לא ועד לאומי ולא ועד פועל ציוני ולא קונפדרנציה. אבל אין זו ההודמנות שנעשה את החתך שיבוא פעם. טוב שמר שרת ייפגש עם האנשים בלונדון. הוא צריך להגיד להם: אל"ף, אין שום צורך בבירורים מוקדמים, איננו רוצים לשנות את הבירור המוקדם שישנו במכתב, כי זהו הבסיס. ב"ת, לא נלך לבון, ועליהם לגמור ביניהם לבין עצמם אם הם הולכים יחד איתנו או שתהיינה שתי משלחות (השר מ. שרת): השאלה היא אם איננו הולכים לבון – או שאיננו הולכים לשום פגישה מוקדמת) – אין צורך בפגישה מוקדמת. ישב גולדמן אחד, ישבו שני גולדמנים, ישבו שלושה גולדמנים לבירור מוקדם אם אדנאואר – לשם מה זה בא? כאן נתקבלה החלטה בדיוק להיפך, שלא יהיה בירור מוקדם. אבל אני עוד יכול להבין, אם אני רוצה ללמד זכות עליהם. במכתב של אדנאואר נאמר

כי המכתב של ממשלת ישראל יהיה הבסיס למשא-ומתן. בתביעות של ממשלת ישראל לא היה מדובר על ארגונים יהודיים. להם יש צורך ששיגו מין בירור מוקדם כזה. אינני מניח שהם רוצים לחבל במדינה, אבל הם רוצים לדעת על איזה בסיס ידברו איתם. עלינו להסביר להם שהעניין הזה אינו צריך להיסחב יותר מדי: אם החלטנו, לא ייתכן שההחלטה תהיה תלויה באויר, שהגרמנים ידעו עליה ושהיא לא תחייב אותם. אני חושב שאנו עומדים על ההחלטה שאין מקום לשום בירור מוקדם איתם, שאין הולכים לפגישה בבוך אלא למקום ניטרלי, ושהפגישה תהיה משא-מתן לבירור העניין. ככל שהעניין יימשך יותר, זה לטובת הגרמנים ולא לטובת המשא-ומתן (השר מ. שרת: מה יהיה אם הארגונים היהודיים יחליטו שהם אינם הולכים למשא-ומתן לפני שייפגשו עם אדנאואר?) - ייפגשו (השר מ. שרת: אבל אז עלינו להודיע לבון על התחלת המשא-ומתן?) - כן (השר מ. שפירא: תהיינה אז שתי משלחות) - ברור שתהיינה שתי משלחות. בין כך הן תהיינה. אבל מה שרצוי הוא ששתי המשלחות ייפגשו יחד ואחר-כך יקבעו את הפרוצדורה, אבל כל אחד יעמוד על העניינים שלו. כי אלה הם שני כאבים.

השר א. קפלן: לאחר שמיעת הדברים אני מציע להשאיר את ההחלטה למר שרת.

השר ד. יוסף: אני מציע שהוא יגיב על עניין בון.

השר מ. שרת: טילגרפתי.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אם הם יכולים לסדר בהקדם פגישה מוקדמת, יסדרו. אבל הם אינם יכולים לעכב אותנו בהתחלת המשא-ומתן. לא ייתכן שאיזו ועידה שהיא תעורר וטו על מדינת ישראל (השר ל. אשכול: כדאי היה אולי במשך השבוע לא להודיע על התחלת המשא-ומתן, אם הם יכולים להיפגש בהקדם) - בתנאי שזהו זמן המתקבל על הדעת (השר מ. שרת: ואנו מסתפקים בפגישה המוקדמת?) - לא.

השר מ. שרת: אם הם עומדים על כך שהם צריכים להיפגש פגישה מוקדמת, אנו מודיעים להם שאנו לא נשתתף בה. בכל אופן, אם הם עומדים על פגישה מוקדמת מצידם, לא נשתתף, אבל גם איננו מוכנים להשהות את הודעתנו לזמן רב. זאת אוכל לברר אך ורק בלונדון.

השר ד. יוסף: הצעתי היא להודיע להם על התנגדותנו ללכת לבון.

השר מ. שרת: הם אינם הולכים.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אם ישמעו שאין אנו הולכים לבון, הם לא ירוצו לבדם לבון.

השר א. קפלן: אגב, בגרמניה מתפתחת תעמולה חריפה נגד כל העניין.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: כאזרח במדינה הזאת אין אני רואה עצמי תלוי לא במר בלאושיין, לא בפרנק גולדמן, ואפילו לא בדר' נחום גולדמן. לא נחוץ לי שום היתר. טוב שישנה פעולה משותפת, אבל אין אני רואה צורך לקבל מהם היתר עיסקה.

מחליטים:

לייפות כוחו של שר החוץ, היוצא לחוץ-לארץ, לבוא בדברים עם נציגי הוועידה היהודית העולמית ולהחליט בדבר המשא-ומתן על השילומים.

פגישה עם משלחת הארגונים היהודיים

השר משה שרת: עכשיו לעניין היהודי הפנימי. ובכן, כאשר יזמנו את הכינוס היהודי העולמי בניו-יורק לא יגורנו למה שבא לנו. אני צריך להזכיר מתי נולדה המחשבה על כינוס זה. המחשבה נולדה בשלב כאשר תביעת השילומים היתה נתונה בשפל, ההדים פסקו, לא היה ברור אם תהיה תגובה מצד גרמניה. הממשלות [של מעצמות הכיבוש] לא נענו. ראינו לחזק את הדבר, לזרוק עידוד, ליצור חד לעניין זה. חשבנו כי אם יתכנסו הארגונים היהודיים הבינלאומיים מאנגליה וארה"ב, ירימו נס זה, יתלכדו סביב ישראל ותהיה לזה השפעה חזקה על גרמניה ועל המעצמות. ארגונים אלה התייחסו מעיקרא בספקנות לתביעה שלנו, אם לנקוט בלשון רכה. כמה מהם שללו את תביעתנו, משום שהבסיס נראה בעיניהם כבסיס פסול: מדינה מופיעה בשם כל העם. בין כך ובין כך לא היתה כל התלהבות, אלא היתה הכרה קרה בתוך הציבור היהודי.

בין ייסוד הוועידה ובין התכנסותנו נפל דבר. אדנאואר נאם את הנאום.² על-ידי כך הלך רוחם של הארגונים האלה נשתנה מן הקצה אל הקצה – החלו להאמין בממשות הדבר. אדנאואר אמר שהגרמנים מוכנים לדבר עם נציגי העם היהודי ועם נציגי ישראל. או הצביעו [הארגונים] בלב שלם בעד התביעה שלנו, אבל נתפתח התיאבון אצלם: מה זה, אנו סתם סרח עודף? יתר על כן, אדנאואר אמר שברצונו לדבר עם נציגי העם היהודי ועם נציגי ישראל – ובכן יש מה לומר לנציגי העם היהודי. דבר זה בא לידי ביטוי.

בראותי [בלונדון] שבאים נציגים רבים כל כך, חשבתי לנכון לא לשבת יחיד אל השולחן והזמנתי את [שגרירנו בפריס] מוריס פישר ואת יעקב רובינסון. בינתיים באו שני האנשים שמינינו אותם כמנהלי המשא-והמתן.³ אז היינו לפחות חמישה אנשים. הם היו פי שניים: באו בלאושוטיין, ליוויט.⁴ בא נחום גולדמן. אנשי ה"ג'וינט" באו עם קהל מומחים שלהם, ביניהם אנשים טובים מאוד. יש להם איש יקר ערך, פרנס.⁵ היו לנו ישיבות מוקדמות, ישיבות רישמיות ושיחות אישיות וארוחות, וכן הלאה.

1 משה שרת חזר מביקור בפריס ובלונדון. בפריס נועד עם גנרל איזונהאואר, ובלונדון עם שר החוץ הבריטי אנתוני אידן ועם נציגי הארגונים היהודיים. בסקירתו דיווח תחילה על פגישותיו עם אישים אלה ואח"כ על בעיות התיאום עם משלחת הארגונים היהודיים בנושא השילומים.

2 ר' מסמך 10, עמ' 185 הע' 2.

3 דר' אליעזר פליקס שנער וג'ורא יוספטל.

4 משה ליוויט (1894-1965). סגן יו"ר ג'וינט. בשנים 1944-1945 יועץ למינהל פליטי המלחמה של ארה"ב.

5 כנראה בנג'מין פֶּרְנָן, מנכ"ל אירס"ו. יועץ מיוחד למשלחת הארגונים היהודיים בשיחות השילומים.

עשן עלה עד לב השמים. כדי לקצר: היתה שאלה מה הם תובעים. היה אצל כמה מהם תיאבון להגיש תביעה מקבילה לתביעת מדינת ישראל. זאת אומרת תביעה קיבוצית סתמית, לתבוע איזה סכום בשביל העם היהודי שבגולה. הדבר הזה הוסר ונקבע כי הם תובעים, אבל מה שהם תובעים זהו גיבוש תביעות של פרטים שאין להם תובעים. אולי אסביר יותר את דברי. הלא עד עכשיו כל המשא-והמתן על התביעות היה בין המוסדות היהודיים ובין ה"לְנֶדֶר". עוד לא היה שום משא-ומתן עם הממשלה המרכזית. יש תביעות של יחידים שיכולות להיות מופנות רק לממשלה המרכזית. יש עניין של "Juden Vermögens Abgabe" או פיצויים בעד סבל אישי. כאן הריהביליטיציה מוטלת על הממשלה הפדרלית ולא על ה"ארצות". מה שנקבע הוא שהארגונים היהודיים פונים לממשלת בון בתביעה זו. זאת אומרת, קודם-כל הם צריכים לקבוע תחיקה מסוימת. משנקבעה התחיקה, המוני היחידים בעולם רשאים לפנות ולתבוע. יהודי ששילם את הקונטריבוציה יכול עכשיו לבקש אותה חזרה. אבל יש יהודים ששילמו, ורשום מה ששילמו וכמה שילמו ואין להם יורשים. אזי, כמו לגבי הרכוש שב"לנדר" לגבי בתים וחשבונות בבנקים, שבמקרה של חוסר יורשים נמסר הדבר למוסדות יורשים, כך גם פה צריכים המוסדות לרשת. יש בזה ריכוז המון תביעות של יחידים שאין להם יורשים.

היתה שאלה אם נוקבים את הסכום. כמה מהם היו מוכנים לנקוב סכום. היתה שאלה: ומה אם הגרמנים ישלמו, הרי אנו מתחייבים לגבי המון פרטים – מה אנו מתחייבים לגביהם? המומחים שלהם עבדו והגיעו לשני סכומים. התביעה של הארגונים בעד הסכומים ללא יורשים מסתכמת בחצי ביליון דולר. סך-הכל תביעות של יחידים שיגישו אותן בפועל הגיע ל-500 אלף דולר. הם היו מוכנים להגיד לאדנאואר: אומנם קיבלת את תביעת ישראל כבסיס, ופירוש הדבר ביליון דולר, אך להווי ידוע לך שאתה צריך להכין עוד ביליון ומאה מיליון. גולדמן נאבק עם התפיסה הזאת. התנגד לה ואמר שהיא עלולה להרוס את התביעה כולה – הגרמנים ייבהלו ויאמרו: "אנו קובעים כך וכך – חלקו בינכים". בקיצור, נקבע כך: אין הם מעלים על דל שפתייהם את הסכום הכולל של תביעות היחידים. נכנסים בינתיים לפעולה זו ב"לנדר" וישלמו אותה במרכז. אשר לתביעה יהודית מגובשת – לא ינסחו אותה בסכום כולל.

למעשה, המשא-והמתן שלנו אינו דומה למשא-והמתן שלהם. המשא-והמתן שלנו יכול מייד לקבל מיפנה מעשי, באשר העיקרון נתקבל כבר. ודאי שצריכים לקבוע בדיוק מה הסכום, במשך כמה שנים ישולם, כמה במזומנים וכמה בסחורות. ודאי שצריכים לקבוע איזה מנגנון לכך, בעוד שאצל הארגונים היהודיים צריך קודם להיות ברור משפטי עם הגרמנים, וזה יחייב תחיקה ורק אחר-כך אפשר להגיע לצד המעשי. היתה שאלה שנייה אם מופיעה משלחת במשותף או לחוד. גרסתי הופעה נפרדת, כדי לא לטשטש את האופי המיוחד של המדינה ושל תביעת המדינה. בלאושוטיין תמך

בי מנקודת ראות אחרת. האחרים פיקפקו. הצעתי, כי יהיה משקיף למשלחת היהודית הכללית במשלחתנו ויהיה משקיף שלנו אצלם. עוד אמרתי, שאין לי כל ספק כי כאשר שתי המשלחות תגענה לשלב מעשי, תהיה התמוגגות. כשידברו איך לממש ואיך לממן – אין טעם לדבר פעמיים.

השאלה הכללית היתה למה יוקדש הכסף שאנו נקבל ולמה יוקדש הכסף שהם יקבלו. לגבי הכסף שלנו היה איזה הסכם עם ה"ג'וינט" ועם הסוכנות, שמאותו סכום שאנו נקבל יוקצבו 65 אחוז לממשלה, 20-25 אחוז לסוכנות, 5-10 אחוז ל"ג'וינט", על-מנת שגם כספי ה"ג'וינט" וגם כספי הסוכנות יהיו מוקדשים לישראל. היתה שאלה להגיע להסדר כזה לגבי הסכום שהם יקבלו. הם הצהירו – אני צריך לומר בלי כל לחץ, גם בלואשטיין וגם ליוויט, ואין צורך לומר נחום גולדמן ופרנק גולדמן – פרנק גולדמן נקט קו: אנו פה בעצם בכדי לעזור למדינת ישראל והעמדה של מיניסטר החוץ [של ישראל] קובעת בשבילנו. אני רציתי הבחנה מובהקת בין התביעות האישיות ובין התביעות הקיבוציות. בלואשטיין נכנס איתי בויתח אידיאולוגי. פרנק גולדמן אמר: "אני אולי מסכים עם בלואשטיין, אבל דעתך קובעת בשבילי". הם הצהירו בלי כל לחץ, שהרוב הגדול של הכספים הללו יהיה מוקדש לישראל. ניסיתי להגיע לקביעת מסמרות, אבל נחום גולדמן דיבר על לבי לא לעורר את השאלה, מפני שחשב שהדבר יגרום לריב בין הסוכנות וה"ג'וינט" מצד אחד והארגונים מצד שני. הוא הוסיף ואמר: "אל נחלק את עור הדוב לפני שצדנו אותו – אם יתברר שהארגונים היהודיים עומדים לקבל משהו רציני, עוד יהיה זמן לקבוע מסמרות". הסתפקתי לעת-עתה בהצהרות שנשמעו. בנעילת הישיבה אמרתי, שבסופו של דבר שמעתי את הצהרות מר בלואשטיין, ליוויט ואחרים, שהכספים צריכים להיות מוקדשים למדינת ישראל.

ויכוח רב היה בשאלה אם לקיים פגישה מוקדמת או לא לקיים. פה היה קו מאוד ישרני ונוקב של אחד מהם, שאמר כי אין ללכת למשאומתן לפני שיהיה ברור כמה כסף נותנים, כמה שנים התשלום יימשך ואיך יהיה הסידור בנוגע לאספקת סחורות. ובכן, צריכים לבוא לאדנאואר, להציג את השאלות ולדרוש תשובה ברורה. אמרתי לאותו אדם: "מה שאתה מציע פירושו משאומתן בתנאי שמצד הגרמנים המשאומתן יתנהל עם אדנאואר. אדנאואר יכול לומר לך: 'אין אני יכול לענות על שאלותיכם. עלי להתייעץ תחילה במומחים'. אם אתה נכנס במשאומתן עם אדנאואר, השאלה היא אם הוא מוכן לשבת במשאומתן שיימשך שבועות, ואז אדנאואר יצדק אם יגיד: 'רצוני לשבת עם בן-גוריון או קפלן'. דבר זה אינו נוח למדינת ישראל".

אשר לרעיון של פגישה מוקדמת, הסברתי את עמדת הרוב בממשלה, שאיננו רואים בזה צורך. אדרבה, אנו רואים בכך נזק. ייתכן שלארגונים היהודיים יש צורך בפגישה כזאת, אבל המדינה לא תוכל להשתתף בה. היתה תקופה של גישושים, אז

היו יכולים להיות ניסיונות של גישושים. מהרגע שהצעה הזאת יצאה לאויר העולם וקיבלה אישור הכנסת – אין המדינה יכולה להשתתף בגישושים בלתי-רישמיים. כל מה שהמדינה עושה צריך להיעשות באופן פומבי ורישמי.

הסוף היה שנקבע כי הארגונים היהודיים ינסו לבדוק את המצב. היתה שאלה מי ומי ההולכים. כאן התעקש גולדמן, ואני תמכתי בו, אם כי אמרתי לו שאין לי זכות להתערב – זה עניין האקזוקטיבה שלהם. הבעתי דעה שגולדמן ילך לבדו. האלטרנטיבות היו – גולדמן או משלחת. אמרתי, כי לפי דעתי תהיה זו השפלה אם תלך משלחת. אם גולדמן נפגש עם אדנאואר, הם נפגשים כשני שווים. אם תלך משלחת יהודית, זה נקרא שמשלחת מתייצבת לפני אדנאואר. מבחינה מעשית אין לזה ערך, כי אין זו שיחה שיש בה השפעה, אלא בירור פורמלי. מבחינת הרושם הפוליטי – הרושם שלילי בהחלט. הסוף היה שהויכוח עבר לבעיה מצומצמת יותר – אם ילך גולדמן או ילכו גולדמן ובלאושטיין. אדנאואר אינו מדבר אנגלית. לכן יצטרך גולדמן לתרגם את דבריו של בלאושטיין. בלאושטיין בא אלי להשפיע עלי שאני אגיד שהוא מוכרח ללכת. הוא טען, שהממשלה האמריקנית מצפה להשתתפותו. כדי לשכנע אותי הביא תיק שלם עם ניירות כדי להוכיח מה עשה בשביל עם ישראל. יש לו כרטיס שהגיש לטרומן. הוא ביקש להוכיח, שבכל שלב ושלב ידו היתה בדבר והוא שסייע. אני כמובן לא שללתי זאת. אמרתי: "כשאתה הלכת, לבדך הלכת. הלכת למקגי⁶ לבדך. לו היה פונה אלי גולדמן באותה שעה ושואל: 'איך אתה נותן לבלאושטיין ללכת לבדו, על-ידי כך הוא בונה עמדה ל'אמריקן ג'ואיש קומיטי'? הייתי אומר לו שעליך ללכת לבד". בלאושטיין חושש שמא על-ידי כך ידע אדנאואר שיש סוכנות, וזה קשור בסטטוס של הסוכנות. הרגעתי אותו שדבר זה עוד לא נתפרסם. הוספתי ואמרתי: "אילו גולדמן היה דורש שהוא רוצה ללכת איתך, הייתי אומר לו: 'אין אתה יכול ללכת. אדרבה, ילך בלאושטיין, יש לו גישה אישית לנשיא [טרומן]'. כך אני אומר לך בנוגע לאדנאואר".

אגב, ביררתי שבפעם הראשונה נזכר שמו של נחום גולדמן בקשר לעניין השילומים לא מפי איש יהודי. היוזמה היתה מצד [תאודור] הויס, הפרוזידנט של בון. הויס זה היה הנשיא של הוועד למען ארץ-ישראל בברלין. גולדמן הוא שהכניסו לעניין. לא פעם נאמו יחד על במות ציוניות. כאשר התחיל עניין השילומים, אמר הויס שרצונו להכניס את גולדמן לעסק (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: הם קיבלו את הצעתך?) – הדבר הגיע להצבעה באקזוקטיבה שלהם וברוב של 4 קולות נגד 1 הוחלט שגולדמן ילך לבדו. בין אלה שהצביעו בעד הצעתי היה גם הלד, נציג "ג'ואיש לייבור קומיטי". הוא התנהג יפה מתוך אחריות יהודית והבנה מעשית לעניין, בלי כל התנפחות. בעד הצעתי הצביעו נחום גולדמן, פרנק גולדמן, הלד וליוויט. נגדה – בלאושטיין, שנשאר יחיד. הפגישה צריכה להתקיים היום בלונדון, בעצם, היום צריך

6 ג'ורג' מקגי. איש תעשיית הנפט. בשנים 1949-51 עוזר מיוחד לתת שר החוץ האמריקני.

היה להודיע לגרמנים על נכוונתנו למשא-ומתן ולקבוע תאריך ומקום. חושבים שזה לא יוכל להיות לפני ה-15 למרס. האנשים שעובדים אצל הגרמנים בפנים מודיעים שבינתיים מכינים את החומר. יש פרופסור שעוד מרצה ואינו יכול להיפנות ועליהם להתכונן. דר' יוספטל חזר ושנער חוזר מחרתיים.

עכשיו אני רוצה לומר איזה דבר ממקורות פנימיים, שאין אני יכול להיות בשום פנים אחראי לאמיתותו, ה"ווירטשפטס מיניסטריום" [משרד הכלכלה] שלהם חושב על סכום של 700 מיליון כשילומים לישראל. כן מוסרים כי משרד האוצר מתעקש ואינו רוצה לתת יותר מ-500 מיליון דולר, האנשים בפנים אומרים לאנשים שלנו, העומדים איתם בקשר, שכאן מוכרחים להתגבר על האוצר ורק איש אחר יכריע - אדנאואר. לכן מוכרחים לראות את אדנאואר ולהשפיע עליו. הוא האיש היחידי שיוכל לומר: "זה לא עניין של עמידה על המיקה, זה דבר גדול - או שאנו עושים אותו או לא עושים, ואם עושים - צריכים לעשות כהוגן. לא יכול להיות כאן עניין של 200 מיליון דולר פחות או יותר, אלא צריכים לעשות את הדבר באופן רחב". כדי לא להפקיר את תוצאות העניין להתנגשות בין משרד הכלכלה ומשרד הכספים, בשעה שגם משרד הכלכלה אינו נוקט את המקסימום [שאנו תובעים], יש צורך להסיק ולחמם את אדנאואר עד כמה שאפשר.

אני רוצה לציין עובדה אחרת מעניינת - כי החלו ניסיונות מצד פירמות גרמניות ומצד התאגדויות של פירמות גרמניות להציע לפירמות ישראליות מתן סחורות, חומרים ומכונות באשראי על מנת שהתשלום יהיה מהשילומים. כששאלתי למה הם נחפזים ואינם מחכים עד שהדבר יאושר, הוסבר לי שהם רוצים בינתיים להיכנס לשוק. על כל פנים, עובדה זו מלמדת כי הם מניחים בביטחה כי ישולמו שילומים.

השר א. קפלן: אוסיף כמה פרטים. פירמות גרמניות הציעו ליהודים סחורתן בתנאי שהיהודים יתחייבו לשלם בדולרים, והיה אם יהיו שילומים - אז יקבלו את [מטבע] השילומים. אנו אסרנו על היהודים לעשות את ההסכמים הללו, כי ההסכם הוא שעל היהודים להתחייב לתת תמורת הסחורות דולרים.⁷

השר מ. שרת: שמעתי עוד דבר, ששוב איני יכול לקבל אחריות לאמיתותו, כי בחוגים הכלכליים של ממשלת צרפת חושבים להציע לנו הצעות מסחריות באופן זה: אולי לא נוח לכם להציף את הארץ בסחורות גרמניות - תנו לנו ואנו ניתן לכם סחורות שלנו. התמונה הכללית היא כי העניין מנסר (השר ד.צ. פנקס: מינוי רישמי שלנו לשני האנשים שבמשלחת לא ניתן עדיין. מה בדבר יתר האנשים?) - צריכה להיות ישיבה של ועדת שרים.

7 במקום זה נמחקו מספר שורות בידי האחראים על גנוך המדינה.

נוכח השהיית המשא-ומתן

השר מ. שרת: בהאג המצב אינו קל. עוד לפני שהתחיל המשא-והמתן התברר לנו כי בון חצויה בעניין זה לשני מחנות – מחנה פוליטי ומחנה כלכלי. אדנאואר, בלנקנהורן¹ – עוזרו בעניני החוץ וגם פרופ' בָּהם חושבים את העניין כעניין פוליטי-מוסרי. לדעתם, מוטלת עליהם התחייבות בעניין זה, והם רוצים לגמור את העניין באופן רחב ונדיב. לעומת זה, אומרים אנשי הכספים שלגרמניה אין סכומים עצומים, אין להם יכולת לשלם כל כך הרבה כסף, כל שכן בשעה שיש ועידה עם הנושים בלונדון – אי-אפשר בלי קשר עם ועידה זו לקבל התחייבות ויצא שרימו את הנושים. אני מוכן לומר, שכל הזמן חששתי לדבר זה. מהזמן שקיבלנו סוף-סוף אישור לפעולתנו, עברו שבועות יקרים. נכון שהאיחור נגרם על-ידי הקשר שלנו לארגונים היהודיים, שלא היו מוכנים עוד. החשש שלי היה [כי] אם ניכנס לפרק הזמן שבו מתקיימת ועידת הנושים בלונדון לא תצמח לנו מזאת ברכה – וכך הווה.

כאשר התחילה הוועידה באנו אנו בהודעה וגם המשלחת הגרמנית באה בהודעה. בהודעה שלהם הם הסתמכו רק על הצהרת אדנאואר בבונדסטג, לא על המכתב אל גולדמן. הם פתאום נזכרו ביכולת התשלום של גרמניה ובהסכם שהיה בינם ובין הנושים שלהם בוועידת לונדון. היה אז ויכוח אם להגיב על זאת ואיך להגיב. היתה התייעצות בלונדון, שבה השתתף גם דר' גולדמן והמשלחת קיבלה הוראה להגיב בחריפות, דר' יוספטל נאם נאום: "אנו מקרה מיוחד במינו, זהו מהות כל העניין, יש התחייבות ברורה של הבונדס-קנצלר – בהתחייבות זו הוא כותב שהוא מקבל התייעה שלנו כבסיס למשא-ומתן. ההתחייבות אינה מיוצגת בשיקול יכולת התשלום של גרמניה ולא בהסכם ועידת לונדון. על יסוד התחייבות זו פנתה ממשלתנו לפרלמנט [לכנסת] ובקושי רב קיבלה אישור הפרלמנט להיכנס למשא-ומתן עם גרמניה. ולא ייתכן לשנות עתה את הבסיס של המשא-והמתן."

הם ביקשו אז מייד הפסקה, וכעבור הפסקה של שעה וחצי הם הודיעו כי את תשובתם הם ימסרו למחרת היום [אך] הם רוצים מייד לומר כמה דברים: אל"ף, אף על פי שכאילו חלה התנגשות בין שתי המשלחות, הם אינם גורסים שיש קרע, אלא יש הבנה הדדית. ב"ת, כי הם סבורים כי אפשר יהיה להגיע בפרק זה של הוועידה להסכם – לא על הסכום, אולי אפשר יהיה להגיע להסכם על סדר התשלומים, אבל זה צריך להיות קשור בתוצאות ועידת לונדון. למחרת היום מסרו הודעה בכתב, שבה נקטו לשון גמישה יותר.

1 הרברט בלנקנהורן, יועצו המדיני הראשי של דר' אדנאואר.

היה ברור שהם מאוד מעוניינים שלא יהיה ניתוק המשא-והמתן. הסתפקנו בהודעה ואז החל הברור בדבר גדול התביעה, איך הם מתארים שהם יספקו אותה – אם בזמנים או בסחורות. היתה הרצאה מקיפה של שנינו. הם קיבלו חומר ואמרו שלמדו את השאלה מצד התביעה שלנו. הבסיס של התביעה שלנו הוא בליון דולר. הם הוסיפו שנצדק אם נאמר שאין לנו רקע להיכנס לברור השאלה, אף על פי כן הביעו משאלה שלא נפסיק את המשא-והמתן.

פה יצא טוב שאחד מנציגינו [ג'ורא יוספטל] הוא מנהל מחלקת הקליטה בסוכנות היהודית, הוא בעצמו עולה מגרמניה והוא יודע את כל העבודה הזאת לפרטיה. הוא הצליח מאוד בהרצאתו על תהליך המנוסה מאירופה, באיזה קשיים קיבלנו אותם, מה נעשה בשבילם, מה פירוש הדבר לקלוט 500 אלף פליטי חרב וחסי-כל שרושם היה לבו, מהי קליטתם בארץ שרק עכשיו מתחילה בהתפתחותה.

בתחילת המשא-והמתן היתה מתיחות רבה, היתה נוקשות רבה. הם נפגשו, לא נתנו יד איש לרעהו. הגרמנים היו במצוקה נפשית איזומה. כאשר [גרשון] אבנר קרא את הודעת הפתיחה שלנו, שבה היה כלול חלק גדול של התזכיר וחלק גדול של סיפור הפרשה [השואה], רק אחד מהם העמיד פני אבן כאילו אינו נוגע לו. כל יתר האנשים כבשו פניהם בקרקע, היו מדוכאים בתכלית, אם כי רובם אנשים הגונים, בָּהֶם הוא איש הגון וגם אחרים הם הגונים. במשך הזמן קרח זה נמס קצת. מה שסייע בייחוד להמסת הקרח היה אסון שקרה לבזנר.² למחרת האסון, כאשר הדבר נודע, הביע בָּהֶם השתתפות בצער. הוא עשה זאת באופן נפשי מאוד, וכאן היינו צריכים אנו להביע תודה, גם זה סייע לשבירת הקרח.

אחרי שנגמר הברור על הקליטה הם ניסו לחלוק על חלק של חמש מאות אלף איש שבאו לארץ, על אלה שבאו מארצות מזרח-אירופה, אלה שברחו מגרמניה. היתה [מצידנו] תגובה חריפה. הם הסירו התנגדות שלהם. בשלב ידוע היה כאילו הסכם, שלפני הפסקת המשא-והמתן הם יאמרו מהו הסכום. היתה פעם שאמרו שיאמרו את הסכום לא בשם הממשלה, אלא בשם המשלחת. פעם אמרו שאומנם הם יכולים להודיע על הסכום, אבל זה לא יהיה סופי. תהיה הפסקה לימי הפסח, אחרי הפסח יגשו לברר מועדי התשלומים וצורתם. אחד מהם הסתייג בנוגע ליכולת התשלום. הם אמרו שהם מוכנים לדון, אבל אנו לא היינו צריכים לקבל שמה שהם אומרים וזוהי תורת משה מסיני. אי-אפשר להתעלם מהשיקול הזה. הם דיברו על כך שידרשו את הרכוש הגרמני בארץ, זאת אומרת שיכניסו גם זאת בחשבון.

כאשר הגיעו לשלב שיאמרו את הסכום, נתגלה קושי. הם אמרו שלא קיבלו סמכות לומר זאת – הם צריכים לנסוע לבון על מנת לקבל סמכות. הם חזרו והודיעו שהממשלה

2 דר' יצחק בזנר, 'יועץ פיננסי למשלחת ישראל לשיחות השילומים, ניספה בתאונת מטוס ליד פרנקפורט בדרכו להאג.

עוד לא מוכנה לנקוב בסכום. בשיחה פרטית הם גילו שיש חילוקי דעות בין אדנאואר ושר הכלכלה שלו. הם לציודו של אדנאואר, הם היו רוצים שיורידו מהם משימה זו, אבל יש בזאת קושי גדול. בעצם מצב זה נמשך. בינתיים נודע לנו מהו הסכום שהמשלחת [הגרמנית] חושבת עליו, יש להניח שזה בעצה אחת עם אדנאואר. המשלחת תובעת שלא נגלה על איזה סכום מדובר. המדובר הוא על 750,000,000 דולר. פה נשאלת השאלה אם סכום זה הוא למדינת ישראל ונוסף לזה יהיה עוד משהו לעם ישראל, או שזה הכל. זה לא ברור. המשלחת אמרה: "סכום זה למדינת ישראל", אבל אין אני בטוח מה זה כולל. נשמעה דעה, שבמידה שמציגים תביעות קולקטיביות בשם עם ישראל לגבי סכום כולל על חשבון תביעות של רכוש שנשאר ללא יורשים, הרי זה מתמוזג למעשה עם התביעה של עם ישראל, ויש לראות את שני הסכומים האלה המהווים סכום אחד כולל. אין הם חושבים שיוכלו לספק התביעה במלואה - זה לא יהיה בהרבה פחות מהתביעה כולה. לעומת תביעת היהודים הם אומרים שיתנו הרבה פחות. אפשר להניח שיאמרו שמי-750 מיליון דולר 100 מיליון דולר הם לעם ישראל. הם מוכנים להכניס שינויים לתחיקה שלהם לאפשר תשלומי היחידים.

עד שנכנסתי לשיבה היו [התקבלו] שתי שאלות מהמשלחת: נניח שיאמרו באופן רישמי: הסכום הוא 750 מיליון דולר, או נניח שהם יאמרו שהם אינם יכולים לתת תשובה על הסכום, יש לדחות זאת עד לאחר ההפסקה, וההפסקה תהיה לארבעה או לשישה שבועות - מה אז? זה היה המצב עד שנכנסתי לשיבה ועכשיו הביאו לי מברק חדש מהמשלחת ואני אקראהו לפניכם (המברק נשמר בתיקי משה"ח).³

כל הזמן אומרת המשלחת שלנו שלא מורגש לחץ של מדינות המערב. אנו תובעים זאת בלונדון, בפריס ובוושינגטון. ברור שהעיקר הוא בלונדון ובוושינגטון, ועיקר העיקרים - בווינגטון. הובטח לנו בלונדון שידובר עם אדנאואר ונאמר לו משהו. בווינגטון נעשו דברים רבים. הרימן,⁴ שהוא בדרך כלל הביע יחס חיובי, אמר שהתביעה שלנו היא מופרות. אבן הביע חשש שמה שנאמר לנו ייאמר גם לגרמנים - שעליהם לתת לנו הרבה פחות מאשר אנו תובעים.

אני ניסיתי אתמול ושלשום להתקשר עם גולדמן טלפונית, אך לא היה קשר. ביום השישי שלחתי לו טלגרמה, שעליו להתקשר טלפונית עם אדנאואר ולומר לו כי כבוד היושר שלו כלפינו וכבוד היושר שלנו כלפי שולחינו עומדים עכשיו על הקלף. ההתחייבות שלו היתה התחלת כל העניין, רק על יסודה נכנסנו לכל התהליך. אם לוחצים עליו לסגת אחורנית, אנו מטילים עליו האשמה, שהכניס אותנו

3 מדובר במברק בהול מ-5.4.1952, שבו הודיעה משלחת ישראל לשיחות השילומים על מיפנה לרעה שחל בגישת הנציגים הגרמנים למשא-ומתן. לישראלים נודע כי הגרמנים עומדים להודיע כי בשלב זה אין ביכולתם להכריז על גובה השילומים ועל זמן פירעונם (ר' תלחמי" 7, עמ' 157).

4 אורל הרימן (1891-1986). דיפלומט אמריקני. שגריר ארה"ב במוסקבה ובלונדון 1943-1946. שר המסחר 1946-1948. מנהל סוכנות הביטחון ההודית 1951-1953. מושל ניו-יורק 1953-1959.

במשא-ומתן בטענה כוזבת (השר מ. שפירא: איני רוצה להזכיר עכשיו נשכחות) - הצעתך נתקבלה - דר' גולדמן ראה את אדנאואר עוד הפעם לפני התחלת המשא-ומתן. זה סודו של גולדמן, אבל הוא ראה אותו (השר מ. שפירא: לא על זאת רוצה אני עכשיו לדבר. ברור שאנו עומדים במצב קשה מאוד, במצב קשה וטרגי) - לא נורא, אנו צריכים לראות כל המתהווה מסביב לזה גם בארץ וגם בגולה.

השר ל. אשכול: מה מתהווה בארץ ובגולה?

השר א. קפלן: מה ש"חרות" ומפ"ם כותבים.

השר מ. שפירא: אתה יודע איך שהעברנו זאת בכנסת והכרחנו את האנשים להצביע. אנו צריכים להתרגל לדעת "וואו מען האלט אין דער וועלט" [יידיש: היכן עומדים בעולם]. אני נגד ההצעה הזאת שאנו נחכה שמונה שבועות, כי פירוש הדבר שאנו מוסרים את עצמנו לידיהם. מה שהם ירצו לעשות - יוכלו לעשות. אני בעד הדרך הראשונה, אבל לא באותם הנימוקים שהם אמרו. ממשלה אינה יכולה להגיד שהיטעו אותה. הרושם לא יהיה טוב, גם לא יביא תועלת. לדעתי צריכה להיות הודעה חריפה מאוד: אנו רואים את העניין הזה כשאלה של זמן, אנו איננו יכולים לחכות. היה לנו הרושם שניגשים ברצינות לסדר את העניין. זה אינו תלוי במשא-ומתן בלונדון. אין אנו יכולים להמשיך במשא-ומתן. ואם ישאלונו מה יהיה אם הגרמנים ירצו בכנות לעשות איזה דבר - יוכלו לבוא בעוד שישה שבועות ויציעו הצעה. אם זה יהיה כך - נראה מה הם מציעים, אז אפשר יהיה לחדש את המשא-ומתן. מה יהיה, הם רוצים חובות אחרים לשלם במשך שלושים שנה? נשמע מה הם רוצים לעשות לגבי החוב שהם חייבים לנו. אם נשמע שאין הם עומדים על בסיס המתקבל על הדעת, אין לנו עוד עסק איתם. אין לתת למשוך אותנו עוד חודשיים. תחזור המשלחת הנה ואם תהיה הצעה חדשה נדון עליה.

השר א. קפלן: אני מציע לא הצעה ראשונה ולא הצעה שנייה. אני מציע ללכת בדרך שנדמה לי שהיא מתאימה להרגשתנו. לא הייתי מוחה מחאות חריפות, כי זה מגוחך בעיני, כי אם נאמר באופן פשוט: "התכנסנו הנה על סמך דבר זה. רבותי, כל זמן שלא נקבל מכם תשובה בנוגע לסכום בהתאם להבטחה והן בנוגע לתנאים - אין לנו מה לשבת. אנו נוסעים הביתה. יהיה לכם מה להודיע? - נדון בו".

השר מ. שרת: זהו אותו דבר.

השר מ. שפירא: אין אנו צריכים להגיד שאנו מחכים בבית להודעה.

השר א. קפלן: אין אנו צריכים לצאת במחאה להפסקת המשא-והמתן. אם תהיה להם הצעה קונקרטית, רק על סמך זה נוכל להמשיך.

השר ד.צ. פנקס: אני לא מושפע מפוליטיקה פנימית, זה לא לוחץ עלי. עלי לוחצת צורה מכובדת של משא-ומתן. בי"ת, תלות עניין השילומים בוועידת [הנושים] לונדון. לשני הדברים האלה רוצה אני למצוא פתרון נאה. אני מציע לתת הוראה למשלחת, שהם יודיעו שהם מבינים שהפסקת הפסח לא תהיה לשבוע או לשבועיים, והם מציעים שיקבלו תשובת הממשלה במשך שבוע או שבועיים, אחרת אנו יודעים שזוהי הפסקת המשא-והמתן מצד גרמניה, זאת אומרת התחמקות ממה שהבטיחו. זה גם עונה על שאלת התלות בלונדון - בשום פנים ואופן לא נסכים לזאת. בתשובה זו עלינו להדגיש הדרישה המלאה שלנו כי לא תיתכן כל החלשה, לא ייתכן לעמוד רק על עניין הזמן. הרי הם יודעים שאנו יודעים - אם כי בצינורות בלתי-ירשמיים - על איזה סכום מדובר או יכול להיות מדובר בהודעתם, ולכן צריכה להיות ההדגשה של דרישתנו המלאה, צריכה להיות הדגשה שלא הגזמנו בדרישתנו ואנו מחכים לתשובה ברורה.

השר ל. אשכול: אני מוכרח להודות, שאיני רואה מקום ל"וויג'ון"⁵ גדול. אנו תובעים מיליארד דולר מגרמניה המערבית. אנו מנהלים משא-ומתן עם מדינה. הם אומרים שיש להם עוד כמה וכמה עניינים לברר. אם צריכים לברר, מדוע צריכים אנו לעשות הרושם שהם אינם רוצים לקיים מה שהבטיחו? מדוע צריכים אנו כבר להיות ברוגז? נברר זאת כעבור שישה או שמונה שבועות, כאשר תהיה לנו ידיעה ברורה ורצון ברור.

השר הרב י.מ. לוי: לא היתה לי שום הודמנות למסור דין-וחשבון מנסיעתי באמריקה ובקנדה, אולי אעשה זאת בכתב. אבל, בכל אופן, חברינו הרוויזיוניסטים עשו תעמולה נגדי בקשר לשילומים (השר ד' צ' פנקס: לא עזר לך שלא הצבעת) - לא השבתי אף מילה אחת, אבל אני מוכרח להגיד שיש דעת קהל תקיפה נגד עניין זה. אם למשל הם יגידו שהם אומנם נותנים 750 מיליון דולר, אבל יחלקו זאת לשלושים שנה, האם נוכל להיות בטוחים שנקבל תשלומים אלה? נוכל לכל היותר להיות בטוחים שנקבל תשלומים במשך 4 שנים. לכן אני חושב שהצעת מר שפירא היא נכונה. התחלנו במשא-ומתן כי חשבנו שזה עניין רציני, עכשיו אנו מפסיקים.

5 לפי "שמעו עמים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת", שמות טו 14.

השר ב.ש. שיטריט: אני חושב שכל אולטימטום, שממנו יכולה להישמע הפסקת משא-ומתן, יכול לגרור אחריו שאלה אם אנו יכולים לחדש בעצמנו משא-ומתן זה, או עלינו להביא שאלה זו עוד הפעם בפני הכנסת. לפיכך חושב אני שטוב לנקוט בדרך שנקט השר אשכול: "אתם רציתם משא-ומתן - התחלנו במשא-ומתן; אתם אומרים שאתם צריכים עוד זמן לבירורים - השתדלו לקצר הזמן עד כמה שאפשר".

השר ב.צ. דינור: כל הכוח שלנו הוא ביחידות הדרישה שלנו. גם הם מבינים שזה פשע שהם עשו. אני מתנגד לתפיסתו של השר אשכול. אנו דורשים שילומים מיליארד דולר - זה לא כנוהג העולם, המסיבות הן אחרות. מאידך גיסא, אין סתם לבטל את הדברים. ברור שאנו צריכים להעמיד בפניהם דרישה זו. צריכה להיות הסכמה לסכום ולא תהיה תלות בוועידות אחרות. צריך למצוא דרך שההפסקה הזמנית תהיה מלווה בהודעה - מצד אחד זו היא הפסקה זמנית, אבל ההודעה המלווה תיתן להפסקה ערך עקרוני. לא צריך לתת אפשרות לסבך את הדברים, אבל מצד שני לא צריכים לעבור לסדר-היום. הבעיה היא בדבר מציאת נוסח איך להשתמש עכשיו בהפסקה זו.

השר מ. שפירא: אני מעיר שימת-לבכם לעוד דבר שיכול לקרות. אם אנו נאמר שאנו ממשיכים במשא-ובמתן, יכול הדבר להיות מובא להצבעה בכנסת על-ידי האופוזיציה, ואני חושש שיהיה רוב להצעת האופוזיציה - יהיו רבים שלא יצביעו בעד המשכת המשא-והמתן בצורה כזאת והממשלה תעמוד בפני משבר. הדבר תלוי בכנסת וירצו לנצל דבר זה כדי לנגח את הממשלה, והממשלה עלולה להיכשל (השר ל. אשכול: אם לא תצביע - תיכשל הממשלה) - עלינו ליצור רושם כלפי חוץ שאין אנו רואים תועלת בהמשכת המשא-והמתן בצורה כזאת ואין לנו מה לשבת שם עוד ולכן צריכה הממשלה לחזור לארץ (השר ל. אשכול: אז יביאו הצעה לכנסת שמפסיקים את המשא-והמתן).

השר מ. שרת: עלינו להישמר משני קצוות. הקצה האחד הוא שנקוט עמדה כי אנו מנתקים את הקשר ומשחררים אותם מכל התחייבות ונותנים להם אפשרות להישמט. הקצה השני הוא שאנו מתפשרים עם כל מה שהצד השני אומר. איננו צריכים לדבר על הפסקה גמורה של המשא-והמתן, כאילו הכל חוזר לתוהו ובוהו. מהצד השני לא ייתכן שנאמר טוב להצעה שנחכה שיש או שמונה שבועות.

כדי לקצר את הויכוח אני רוצה להציע נוסח של הודעה - זה לא מנוסח בדיוק המילולי, אבל בערך: "ממשלת ישראל נכנסה למשא-ולמתן זה על יסוד התחייבות ברורה ומפורשת של הצד שכנגד. במהלך המשא-והמתן בא הצד שכנגד והניח

סייגים, שלא היו לעיני ממשלת ישראל לפני שנכנסה למשא-וּלמתן זה. יתר על כן, המשלחת הגרמנית אינה מוכנה לקבוע עמדה, אלא מציעה לדחות זאת לתקופה מסויימת. במסיבות אלו אנו רואים את המשא-והמתן מופסק בשלב זה. חובת חידוש המשא-והמתן מוטלת על הצד שכנגד וזה יהיה תלוי בהצעות שיהיו לצד שכנגד".

השר מ. שפירא: ההודעה שזה בידם אינה טובה.

השר א. קפלן: בדרך כלל אני מסכים לדרך הבינונית, אבל הנוסח דורש יתר ליטוש.

השר מ. שרת: אני מוכן שתהיה ועדה של שלושה שרים, אשר תכין את הנוסח. אני מוכן לנסות להתקשר עם ראש הממשלה ומחר בבוקר תחליט הוועדה על הנוסח.

השר א. קפלן: אני מציע שאנו נקבל את הקו הכללי.

השר ד.צ. פנקס: הודעתך מוכרחה לעורר תגובה בדעת הקהל ובכנסת.

השר א. קפלן: הייתי אומר: הצעות בהתאם להצעה האורגינלית, שלא יצא שאנו ניתנים למיקוח.

השר הרב י.מ. לוי: מדוע צריך לדבר בהודעה על חידוש המשא-והמתן?

השר מ. שרת: כי אני רוצה שהוא יתחדש.

השר י. בורג: ממשלת ישראל מצידה לא תנקוט בצעדים לחידוש המשא-והמתן.

השר א. קפלן: אמרתי היום לשר החוץ: אינני יודע מה נעשה שם. אני מקבל עיתונים וניירות מחוץ-לארץ, ויש הוצאה של ה"אקונומיסט" בצורה קונפידנציאלית,⁵ היה שם מאמר חריף נגדנו בשטח זה (השר מ' שרת: ובכן, אז מה?) - לדעתם הגזמנו בדרישות - האנגלים והאמריקנים אינם יכולים לוותר על האינטרסים שלהם. איני רואה - כפי שהשר אשכול אמר - מה פה ה"וירגוזין". אין עלינו לצאת במחאה אלא עלינו למצוא דרך. נכנסנו למשא-ומתן על תנאי מסויים. כל עוד אין הם נותנים

5 תוספת מסווגת של השבועון הכלכלי הבריטי "אקונומיסט".

תשובה ברורה, אין אנו רואים כל תועלת בהמשכת המשא-והמתן, אם יש להם מה להודיע - יודיעו.

השר ד.צ. פנקס: בזאת נותן אתה להם אפשרות לחכות שמונה שבועות.

השר מ. שרת: היש לך אפשרות להכריח אותם לקצר את הזמן?

השר הרב י.מ. לוי: האם אפשר להוסיף, שאם לא נקבל תשובה במשך חודש, אנו מפסיקים בהחלט את המשא-והמתן?

השר מ. שפירא: גם אחר-כך יוכל דר' גולדמן לומר שיש מקום לתיווך עם ממשלת ישראל על חידוש המשא-והמתן. הם הכניסו אותנו למצב עדין מאוד. אם אנו נאמר שמוכרחים לחכות, אין על מה לדבר. אנו צריכים לומר שבמצב כזה אין אנו רואים כל תועלת בהמשכת המשא-והמתן ואנו עוזבים את האג (השר מ' שרת: בין כה וכה עוזבים) - זה דבר טוב. מזה משתמע שאם אתם תבואו ותודיעו לנו שיש לכם הצעה מתקבלת על הדעת, יהיה מקום לחידוש המשא-והמתן, אבל בתנאים אלה אין רואים תועלת בהמשכת המשא-והמתן. אם אין להם מה להגיד לנו, פירוש הדבר שהמשא-והמתן הופסק. אם תבוא האופוזיציה בכנסת ותאמר: "תפסיקו המשא-והמתן" - הפסקנו את המשא-והמתן ואוכל להגיד לחברי שאין על מה להצביע ונעבור לסדר-היום, אבל אם נכריז: "אם תמצאו לנכון לחדש את המשא-והמתן" - תבוא האופוזיציה ותאמר לא לחדש את המשא-והמתן. אם ירצו להציע משהו רציני - נשמע. לא קיוויתי שהם ישלמו שלושת רבעי מיליארד דולר. חשבתי שהם יציעו חצי מיליארד דולר לתשלום משך 5 או 7 השנים הקרובות. אם זאת נשיג - יהיה זה הישג ניכר. אם תהיה הצעה ממשית, יבוא דר' גולדמן ויאמר שהוא מוכן לתווך על מנת שישובו לשולחן.

השר י. בורג: בשיטתך יש משהו אי-הגיוני, אתה נגד המשא-והמתן ויש בזאת משום חידוש המשא-והמתן.

השר ל. אשכול: אם לאנשינו יש הרגשה שזוהי התחמקות, מתאים להגיד זאת. נגיד שאנו רוצים לשמוע דבר מפורש, אבל אל נדפוק בדתות. במידה שאני קורא בעיתונות, אין לי ההרגשה שלהם. אם נאמר שגמרנו ואחר-כך נרצה לחדש, תאמר הכנסת: "מה אתם עושים, הרי הודעתם שגמרתם?"

השר ד.צ. פנקס: אנו דנים על יסוד השערה של המשלחת שכך יגידו [הגרמנים] ויבקשו ארכה של שמונה שבועות. אולי אפשר להגיד, שאם לא יחדשו השיחות כעבור שבועיים, יש להניח שתבוא הודעה על "סֶסְפֶּנְשֶׁן" [השעיה].

השר מ. שרת: הזמן קצר מדי כדי לשלוח הודעה ולקבל תשובה ולשלוח הודעה סופית.

השר ב.צ. דינור: שמענו שיש שם מלחמת דעות. מדוע צריכים אנו לעזור להם?

השר מ. שרת: אני מציע לשאול לדעת ראש הממשלה, ותהיה ועדה בת שלושה - השרים קפלן ושפירא ואני - שתנסח את ההודעה ניסוח סופי.

מחליטים:

לייפות כוחה של ועדת שרים לנסח את ההודעה שתמסר למשלחת הגרמנית על-ידי משלחת ישראל בוועידת השילומים. חברי הוועדה: שר האוצר, שר החוץ ושר הפנים.

המשלחת מוסרת דין-וחשבון

היור"מ. ארגוב: הנני מקדם בברכה את שר החוץ לשו"ב מסו"ר באירופה, ואת מר [אליהו] אילת ציר ישראל בבריטניה, את מר [גרשון] אבנר, חבר המשלחת לוועידת השילומים וחברים אחרים הנוכחים כאן. ברכת החג לכולכם.

על סדר-היום שלנו שתי שאלות:

א) דין-וחשבון מפי שר החוץ על ביקורו האחרון בבריטניה ובאיטליה.

ב) דין-וחשבון מפי מר אבנר על ועידת השילומים מגרמניה.

מ. שרת – שר החוץ: ברצוני קודם-כל להודות על הברכה ולהעיר הערה בלטרסטית. שבתי עכשיו מסיבוב לא בעולם כי אם בארץ שלנו. ואין להשוות את שני הסיבובים האלה מבחינת התוכן הדרמטי. הדברים הגדולים שראיתי בארץ עומדים מחוץ להשוואה עם התמורות והזעזועים שראיתי בעולם הגדול.

ועתה הערה לסדר הישיבה: כיוון שנמצאים כאן חברים שלנו, חבר המשלחת לשילומים מר אבנר, וחברים אחרים שיש להם עניין בנושא שברצוננו להעמיד לבירור, אני מציע להקדיש ישיבה זו לעניין השילומים – על כל פנים, שהישיבה תפתח בנושא זה, ואם תסיים אותו בשלום ויישאר זמן מספיק, אז אפשר לעבור לעניינים אחרים. אם לא נספיק היום, אני מציע לקבוע ישיבה נוספת בה אמסור מה שיש לי למסור על ביקורי בשתי בירות בעולם [לונדון ורומא]. אם הצעתי זו מתקבלת, אציע כי רשות הדיבור תינתן למר אבנר, שימסור דין-וחשבון על פרשת המשא-ומתן כפי שהתנהל עד עכשיו.

ברצוני להקדים שתי הערות לסקירתו: ראשית, דין-וחשבון זה עדיין לא נמסר לממשלה. הממשלה טרם שמעה אותו כי עוד לא היתה ישיבה של הממשלה. ישיבה זו של הוועדה במקרה הקדימה את ישיבת הממשלה, ואינני רואה בזה שום פסול

1 נוכחים חברי הוועדה: מאיר ארגוב, יו"ר (מפא"י); בבה אידלסון (מפא"י); זלמן ארן (מפא"י); יוחנן בדר (חרות); יצחק בן-אהרון (מפ"ם); חיים בן-אשר (מפא"י); פריץ ברנשטיין (ציונים כלליים); דוד הכהן (מפא"י); שלום ויסמן (ציונים כלליים); יונה כסה (מפא"י); גאורג פלש (הספרדים); יעקב ריפתין (מפ"ם); יצחק רפאל (הפועל המזרחי); זלמן שור (מפא"י). נעדר: בנימין סילס ששון (ציונים כלליים).

מוזמנים: יוסף שפרינצק, מ"מ נשיא המדינה ויו"ר הכנסת; משה שרת, מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ; אליהו אילת, ציר ישראל בבריטניה; יהודה-ליאו פנחס כהן, יועץ מדיני, משרד החוץ; גרשון אבנר, חבר המשלחת לוועידת השילומים מגרמניה; ראובן שילוח, יועץ לעניינים מיוחדים; חיים יחיל, קצין ההסברה, משרד החוץ; יהור הררי, בא-כוח סיעת הפרוגרסיבים; משה רוזטי, מזכיר הכנסת; אשר צידון, סגן מזכיר הכנסת; יצחק נבון, מזכיר שר החוץ.

שהוועדה תשמע דיין-וחשבון זה קודם. ועוד הערה, שלרגל העובדה שהממשלה טרם שמעה דיין-וחשבון זה מקבלת יתר תוקף: היות וישיבה זו מתנהלת בסודיות גמורה, הדברים נמסרים מתוך אמון גמור בנכונותכם וביכולתכם לשמור על סוד. אומנם יגעו בכמה עובדות שידועות לכל העולם ונתפרסמו בעיתונות, אולם הדברים האחרים אינם לפרסום עדיין, ומתוך הנחה זו הם נמסרים כאן.

הי"ר מ. ארגוב: אני מניח שהצעת שר החוץ מתקבלת, ואם לא נספיק לשמוע היום את סקירתו נקבע לשם כך ישיבה נוספת. נשמע עתה דיין-וחשבון מפי מר אבנר.

ג. אבנר: אני בטוח שחברי הוועדה ירצו - קודם-כל ולפני הכל - לדעת שמשלחת ישראל עמדה במשא-ומתן זה בכבוד ובגאווה שזכאים להם המדינה והעם היהודי. דיקדקנו בעניין זה עד מאוד ושיקול זה לא מש משימת-לבנו אף לרגע, והוא לא נעלם מאיתנו לגבי שיקולינו על תכסיס או טקטיקה, דיבור או אי-דיבור, נוסח הדיבור, מה לומר וכו'. נהגנו בהסתייגות ובדיסטנציה כלפי המשלחת הגרמנית, שמצידה היו ניסיונות לא מעטים להתקרב אלינו דווקא מבחינה אישית גם מחוץ לאולם הישיבות. נוסח הדיבור שלנו היה נמרץ. דיברנו בתוקף רב והנימה היתה כל הזמן - גם באותן הישיבות שבהן לא היה ויכוח חריף - של מאשימים לנאשמים. דיברנו נמרצות, דיברנו בשיטתיות, כי גם היעילות שבדיבור ובעבודת המשלחת היא פונקציה של הכבוד שבה היא עומדת. דיברנו בתוקף ודיברנו בצורה נוקבת, והיו לנו כמה ישיבות דרמטיות. ישיבת הפתיחה היתה דרמטית - נכון שבחדר ישבו שמונה איש מצד אחד של השולחן ושבעה איש מהצד השני של השולחן, מספר מזכירות, ללא קהל, אבל הישיבה היתה דרמטית ביותר, המתח היה עצום, הישיבה היתה ללא כל מילה מיותרת, לא בהתחלה ולא בסוף.

היו מספר ישיבות דרמטיות גם אחר-כך. באותה הישיבה השלישית, כאשר נמשך הבירור בקשר להוצאות הקליטה ומספר העולים של קורבנות הנאציזם, באותו רגע בו החבר גיורא יוספטל, בנאום קצר, נמרץ ובעל תוקף רב, לאחר הסברים בשאלה מסויימת, אמר: "אני מסכם, די בויכוח בשאלה זו. אין לכם הזכות להעמיד עוד שאלות בנידון זה" - דבר זה העלה את הדרמטיות בין-רגע והפסיק את הויכוח בינינו ובין הגרמנים אחת לתמיד. עוד אעמוד אחר-כך על המסקנות שהסיקו מזה.

היו ישיבות דרמטיות לקראת הסוף, כאשר נכנסנו למשבר בו אנחנו נמצאים כעת. לולא הייתי חבר המשלחת והייתי משקיף מהצד, הייתי מרשה לעצמי לומר יותר דברים בעניין זה. איננו זקוקים למחמאות בשטח זה מאחרים, אבל אני בכל זאת רוצה לומר - ואנחנו יודעים דברים אלה מאינפורמציה בדוקה שנמסרה בכתב - הגרמנים הופתעו מהגישה הזאת של משלחת ישראל, קודם-כל מהדיבורים של

האנשים שישבו מולם. ישבו שלושה-חמישה אנשים צעירים למדי, אבל באו מוכנים בדיוק בדבריהם, יודעים בדיוק מה הם רוצים, מדברים ביעילות ובשיטתיות, באופן נמרץ וקצוב, יודעים בזמן הישיבה עד היכן להגיע ואיפה להפסיק.² המחמאה היותר רצינית היתה המחמאה ממשלחת הארגונים היהודיים. לא אגזים אם אומר שממשלחת הארגונים היהודיים אהבה אותנו בשל הכבוד הזה בו עמדנו מול הגרמנים והם עמדו באותו כבוד, אבל הם אהבו אותנו בשל הפשטות תוך כדי עמידה של כבוד וגאווה.

בארץ היו מספר פרסומים בנושא זה, שמקורם היה עיתונאים שלא רק רצו להוכיח מלכתחילה שלמשא-ומתן אין כל סיכוי, אלא רצו להוכיח ליישוב שהמשלחת מוכרת את הכבוד היהודי והם כאילו היחידים הנמצאים בהגנה ושהכבוד היהודי יקר להם. נתפרסמו בארץ דברים שאין להם שחר והם מצוצים מהאצבע על שידורים ברדיו הגרמני, על תשובות פייסנות לגבי העם הגרמני, ישיבות פרטיות, ארוחות ערב, וכל מיני דברים. אינני רוצה להיכנס לפרטי יתר. ברצוני רק להבטיחכם, ובשם המשלחת כולה – הדברים שאני אומר הבוקר הוכנו בלונדון יחד עם החברים האחרים של המשלחת – שדיקדקנו לגבי כל פרט. ידענו את הויכוח שהתנהל בוועדה זו והבקשות שהוגשו למשרד החוץ על-ידי מחייבי המשא-ומתן, ואני חושב שיצאנו ידי חובתנו בעניין זה בסדר גמור.

ברצוני מייד להוסיף ולומר, שאותו דבר חל על משלחת הארגונים היהודיים. אני רוצה להרים על נס את הופעתם הכנה והמכובדת של נציגי היהדות העולמית, ציונים ולא-ציונים כאחת. הם הופיעו כיהודים גאים, והם הופיעו כיהודים ולא כאמריקנים. ברגע מסויים היה ניסיון מהצד השני לומר להם: "הלא אתם אמריקנים ויש לכם לויאליות לגבי ארה"ב, ולויאליות זו אינה עולה בד-בבד עם האינטרס היהודי". היהודים דחו דבר זה בשאט נפש. הם דיברו נמרצות ואמרו: "באנו כיהודים, ואנו תובעים תביעות יהודיות".

כיוון שאני עומד בסוגייה זו, ברצוני עוד לומר: משלחת הארגונים היהודיים היתה מצויינת גם לגבי יעילותה בעבודה. אם תרשו לי להשתמש במושג זה, היו שם מעט עסקנים, הרבה מומחים. ההבדלים בין הארגונים השונים טושטשו מייד בהתחלה. יומיים אחרי התחלת השיחות לא היו מבחינים מי מהם בא כנציג הוועד היהודי האמריקני ומי בא כנציג ה"ג'וינט" או הקונגרס היהודי העולמי. גם הם עשו רושם כזה על הצד שכנגד וגם עלינו. וכאן אני מגיע לעניין היותר חשוב: כתוצאה מכל זה היו יחסים של לויאליות גמורה בין שתי המשלחות, ואלה לא רק מילים.

ארשה לעצמי לתת דוגמה קטנה. להם יש תביעה גלובלית כלפי הגרמנים ולנו יש תביעה גלובלית הרבה יותר גדולה. היו מומנטים בהם נאמר על-ידי הצד השני:

2 במקום זה נמחקו כמה שורות בידי האחראים לגנון המדינה.

"למה שתי התביעות?" אבל המשלחת השנייה החליטה להתנהג בעניין זה כך שמה שטוב לתביעה של משלחת ישראל זאת הם יעשו תוך תיאום איתנו, מה שרע לפי דעת משלחת ישראל במקום, הם לא יעשו. וכך התנהלו הדברים יום יום. אנשיהם שירתו אותנו שירותים שונים. אנשי קשר וכל-מיני אמריקנים בגרמניה עבדו בשבילנו כאילו הם אנשי המשלחת שלנו. הנציגים הלא-ציונים - מבחינה זו שהם חברי "הוועד היהודי האמריקני" - בזה לא היתה כל הבחנה. גם בנידון זה היה פרסום בארץ כאילו היתה התנגשות ועיתונות גרמניה צהלה. הגרמנים עצמם היו מוכרחים לתקן זאת בעיתונות שלהם.³

אלה היו היחסים ששררו בין שתי המשלחות. אבל הצד שכנגד ידע עוד דבר, שפלוגת המחץ במשא-ומתן היא משלחת ישראל. המפעילה את כל העניין הזה היא משלחת ישראל. המכוונת היא משלחת ישראל וממשלת ישראל בבית, לא מתוך כפייה על משלחת הארגונים היהודיים, אלא מתוך לויאליות חופשית. הם ידעו שאנחנו קובעים בעניין זה - גם בעניינים היומיומיים וגם באסטרטגיה. היה ברור לגמרי לגרמנים, שבעניין התביעות מגרמניה מפעילה ישראל את העם היהודי כולו, וכאשר התעוררו אצלם שאלות מבפנים אם ייתכן הסכם עם הארגונים היהודיים בלי הסכם עם ישראל, הם אמרו ברורות לנציגינו: "אתם מפעילים עניין זה, אתם פלוגת המחץ של העם היהודי. במידה שאנחנו מעוניינים בהסכם עם הארגונים היהודיים, אנחנו מעוניינים עוד יותר בהסכם איתכם, כי אם לא יהיה הסכם איתכם אתם תפעילו עניין זה הלאה". החלק הזה של הדבר היה משום חוויה שכולה חיוב של שותפות ממשלת ישראל והעם היהודי בגולה.

אני אומר עוד פעם: ההופעה של שתי המשלחות תחת הדרכת המשלחת שלנו לגבי האסטרטגיה והטקטיקה היתה הופעה מכובדת ויהודית במלוא מובן המילה. ועתה אני מגיע לגופו של המשא-ומתן.

אינני יודע אם משהו מבין מחייבי המשא-ומתן תיאר לעצמו באופן ברור, שהעניין יהיה פשוט מאוד - שהגרמנים יבואו בישיבה הראשונה או השנייה, יציעו ביליון דולר, ויגידו שנשאר רק לדבר על זמן הפירעון וצורתו. נדמה לי שהממשלה לא תיארה לעצמה שכך יהיה המצב, וכמשלחת גם לא נכנסנו למשא-ומתן מתוך הנחה כזאת. ידענו שאדנאואר קיבל את התביעה כבסיס למשא-ומתן. ידענו שאדנאואר לא קיבל את הסכום של ביליון דולר. ידענו שיהיה משא-ומתן קשה - זו היתה נקודת המוצא - כי מי שחשב שהגרמנים יתנו מייד ביליון דולר יהיה הרבה יותר מאוכזב. אינני מדבר כרגע על-יך אם צריך היה לצפות שכך יהיה. לאחר הבידורים הראשונים ידענו שאנו נכנסים לעניין לא קל, לעיתים לא נעים מבחינה יהודית, ועניין לא קצר.

3 במקום זה נמחקו כמה שורות בידי האחראים לגנון המדינה.

כאשר הגענו ללונדון לישיבת התיאום הראשונה עם המשלחת השנייה, בה נכחו גם שר החוץ וגם מר גולדמן, הגיעו אלינו ידיעות בלתי-רישמיות ובלתי-בדוקות על מגמות מצד הגרמנים לקשור את העניין הזה איכשהו עם ועידת החובות בלונדון [ועידת הנושים]. הנציגים הגרמנים בוועידת החובות בלונדון גם גיששו את המצב מבחינה זו אצל הנציגים שלנו בוועידת החובות, ואמרו שישנה מגמה כזאת. הגישה היתה: מתחיל משא-ומתן, תלכו למשא-ומתן, תתחילו בו, תראו מה הנוסחאות המדוייקות, ובמקרה של חילוקי-דעות תוך המשא-ומתן תתקנו מה שיש לתקן. הגענו למשא-ומתן וכבר הצהרת הפתיחה של הגרמנים, שפורסמה גם בארץ, הראתה את הכוונה הזאת באופן ברור – שישנה מגמה לקשור את עניין החוב הישראלי עם שאר החובות בלונדון. כבר בישיבה השנייה החל בירור נוקב וקשה – בכתב ובעל-פה – לליבון העניין הזה. כעבור יום של משא-ומתן קשה, בחלקו דרמטי, השגנו בכתב ובעל-פה פורמולה שנתקבלה על דעתנו, והיא הוברקה מייד לקריה [בת"א] ונמסרה לשר החוץ בטלפון, כי הוא היה עוד ביבשת אירופה. זו היתה פורמולה שבלי ספק נתקבלה גם על דעת המשלחת הגרמנית שישבנו מולה.

הנוסח היה כזה: הסכום ייקבע במשא-ומתן בהאג וייקבע באותו רגע כאשר הוועידה, בתהליך ההגיוני שלה, תגיע לשלב זה. היה ברור שנהיה זקוקים לבירורים מוקדמים, והוסכם בין שני הצדדים, שכאשר מבחינת הפרוצדורה והנהל ההגיוני נגיע לקביעת הסכום, אז ידובר על הסכום וזה ייקבע בוועידת האג בין שתי המשלחות. הוסכם להלן שלגבי זמן הפירעון וצורתו יהיה משא-ומתן לאחר חג הפסח והפסחא, לאחר שתהיה למשלחת הגרמנית האפשרות להיות בקשר עם משלחתם בוועידת החובות בלונדון כדי לקבל תמונה כללית של החובות, שעד אז יתבררו בלונדון, כדי לסדר את זמן הפירעון וצורתו תוך תיאום מסויים עם מה שיתבהר עד אז בלונדון. הדברים הועלו על הכתב. בסוף היה ליבון בעל-פה עד שהדברים הובהרו בדיוק, והסכמנו שהיתה התקדמות. אין לנו ספק, שגם האנשים מולנו הגיעו להתקדמות זו בכנות – עוד אגיע אחר-כך לניתוח כנותה של המשלחת הגרמנית. אני רוצה לעשות זאת לאחר שתדעו את כל הפרובלמטיקה.

ברור לנו שפָּהֶם ואנשיו רצו בהתחלה ללכת בדרך שגם אנו רצינו ללכת בה. הם הגיעו לפורמולה זו תוך דעה ברורה שבבון ישנן דעות אחרות – תראו אחר-כך שאינני משתדל ללמד זכות על הכנות של המשלחת הגרמנית – תוך תקווה כנה שיחר איתנו, על-ידי משא-ומתן זה, ישיגו דרך נוחה יותר לסידור עניין זה. לאחר שהשגנו הצלחה זו התחיל בירור על התביעה גופא וסגן יושב-ראש המשלחת,⁴ איש מפלגתו של אדנאואר, ראש המשרד להחזרת הרכוש ב[מדינת]

4 דר' אוטו קיסטר. משפטן משטוטגרט. כאנטי-נאצי פוטר ממשרת שופט ב-1933. מומחה לחוקי פיצויים ושילומים. עמד בראש מחלקת השילומים של משרד הפנים במדינת באדן-וירטמברג.

באדן-וירטמברג, עורך-דין, קתולי אדוק, בעל יכולת ולוחם באנטישמיות ובנאציזם – עד כאן אין ספק, עוד תשמעו על השלילה שבו – התחיל להרצות על התביעה שלנו. הוא הרצה הרצאה יפה וכנה על התוקף המוסרי וההיסטורי של התביעה הזאת, שהוא וממשלתו מקבלים את ה"suī generis" [מיוחדות] של התביעה הזאת, ואין צורך בויכוח בינינו על הדבר הזה, ובמידה שהם יישאלו שאלות בבית יוכלו להסביר הכל. אם יישאלו שאלות בפרלמנט, או בוועדת החוץ שלהם, יוכלו להסביר את אופייה של התביעה הזאת ואת התפקיד ההיסטורי שלה. אחרי זה התחיל לדבר על האספקט היוריד-משפטי. כאן, הם אמרו, יכולה להיות התנגדות יורידית מסוגים שונים: קשה לדעת לאיזה קטגוריה יורידית להכניס דבר זה, זו לא יכולה להיות תביעה לרפטר-אציה למדינה שלא היתה קיימת בזמן הרדיפות, הוא מציע קטגוריה חוקית אחרת שהתביעה יותר קרובה לה, וזוהו הסיק ואמר: "יכולה אומנם להיות התנגדות בשטח היוריד, אבל אני מודיע בשם ממשלת בון, שאנחנו מורידים ויכוח זה מהשולחן. אם יש לכם אינפורמציה שיכולה לעזור בדיון הפנימי, נשמח לקבל אותה. ממשלת בון מקבלת את תוקפה המוסרי של התביעה ואין צורך בתוקף יוריד". בזה נסתיים הויכוח על ביסוס התביעה והויכוח הזה נפסק.

אחרי זה הוא ביקש שבמשך הזמן ניתן הבטחות בשני דברים, שבהם [אנו] יכולים ונוכל לתת הבטחות בקלות רבה: אל"ף, שיהיה ברור לגמרי, שאם תביעה זו תסולק היא לא תשפיע במאומה על תביעות אינדיווידואליות של אזרחי ישראל, שהם בתהליך הסידור בגרמניה ברגע זה. אם ישולם הסכום הזה שתובעת ממשלת ישראל, הרי אזרחי ישראל בחיפה שיש לו בית בגרמניה, או שיש לו תביעה אחרת, יוכל לתבוע את שלו ולא תהיה לזה כל השפעה. ברור שדבר זה היה לפי דרישותינו. הם רצו בשלב זה לגמור דברים פרלימינריים, כדי שבסוף לא יצטרכו לשוב ולדבר בהם. הם ביקשו מאיתנו נוסח שיספק דבר זה. ב"ת, אם תסולק התביעה הגלובלית של ישראל, לא תופיע בעתיד תביעה גלובלית חדשה של ישראל כלפיהם, מבוססת על השואה ועל הרדיפות, הגזל וכו'.

לאחר שנגמר הסידור הפרלימנרי הזה, התחילה השיחה על הביסוס [של השילומים] על העלייה והוצאות הקליטה. אני נכנס לעניין זה, כי גם בעניין זה הושמצנו בארץ, ופרשה זו לא רק שאינה כתם שחור במשא-ומתן זה מצידנו, אלא בעניין זה חברנו גיורא יוספטל הרים את הויכוח ואת השיחה לשיא של דרמטיות תוך כדי הסברת הדבר ועד ההפסקה, כאשר אמר: "די בזה. שמעתם מספיק הסברות ובוה נגמר". הם אמרו כך: "יכולתם לבסס מבחינה מעשית את התביעה המוסרית שלכם על כל-מיני דברים, אבל עובדה היא שביססתם אותה על מספרים של חצי מיליון עולים, קורבנות הנאציזם, והוצאות הקליטה שלהם בסכום של 3,000 דולר לגולגולת. אנחנו בעניין זה חייבים לתת הסברים מסויימים לממשלה, כדי שתוכל

בזמן הויכוחים בפרלמנט להסביר שמספרים אלה אינם סתם מצוצים מהאצבע, ולהסברים אלה תהיה השפעה מכרעת לסיום העניין הזה". הם ביקשו הסברים ראשוניים בלבד. עד כאן היתה השאלה - לפי דעת משלחתנו, לגיטימית - והם קיבלו הסברים אלה במהירות רבה ובמומחיות רבה מצד האיש שעוסק במפעל זה בארץ בעצם ידיו, כך שבלי להיזקק לספרים יכולנו להוריד מהשולחן שאלות רבות ובמהירות רבה עד שהגיע רגע שנדמה היה שהעניין מפסיק להיות לגיטימי. עד הרגע הזה לא היו העניינים, כפי שפורסם עליהם, "סמינריונים על הציונות", "סמינריונים על העלייה השנייה", על מגמתה ו"הפרובלמה הציונית". היו שאלות מעשיות. היו תשובות מעשיות, קצובות, תוך מומחיות רבה, ולבסוף - תוך הסכם עם המשלחת - יוספטל בנאום קצר ונוקב אמר להם: "בוזה גמרנו, אין לכם הזכות לחשוב שאתם יכולים להתחיל לעמוד איתנו על המיקה בעניין זה, ואינכם יכולים להגיד שבשנת 1947 באו 65% עולים מגרמניה בגלל ציונות ו-35% בגלל רדיפות, או שבשנה מסוימת נתנו לעולה מיטה יקרה יותר ויכולנו לתת לו מיטה זולה יותר".

בנאום קצר זה הפסיק יוספטל את הויכוח, אבל לא אכחד שהרגשנו אז כי פה ישנו למעשה עניין פוליטי, והם ינסו להיתלות בוה על-מנת להגיע להורדה של הסכום אם ממשלת בון תחליט על הורדה מהסכום. גם אז המשלחת היהודית לא ידעה בדיוק מה בון תעשה עם החומר הזה מבחינת הסכום והתשלום.

עד כאן הלך הכל באופן מהיר ובאופן לגיטימי. ברצוני לומר כאן במאמר מוסגר: במידה שדיברנו על היחס הטוב מצד הגרמנים, דיברנו רק על השלב הראשון הזה. הוספנו הערה זו יום יום, אם כי היא לא הגיעה לדפוס. אמרנו שכל הדיבורים על זה שהדברים התקדמו בצורה מהירה, באופן הוגן ובאופן רציני, מתייחסים אך ורק לשלב הפרלימנרי הזה, שלב שידענו כי יבוא והיה בלתי-נמנע, ואין להסיק מזה שום מסקנות לגבי התכלית, לגבי הסכום ולגבי זמן הפירעון. עד כאן אין משבר, כאשר יבוא המשבר - נצעק, בתוך המסגרת של שלב זה אין מה להתלונן. האמת היא שהסתייגות חמורה זו, שתוכלו למצוא אותה גם בכתב, לא תמיד באה לידי ביטוי בעיתונות.

בסוף השבוע הראשון נוכחנו לדעת, שבשיחות עם העיתונאים נוקטים הגרמנים לגבי הקשר עם ועידת החובות בלונדון בנוסחאות והירות, אומנם, אבל לא זהות עם אותה נוסחה שהגענו אליה יחד איתם במשא-ומתן. כעת ידוע לנו מה שלא היה ידוע לנו אז - שבמשך כל הזמן הם קיבלו הוראות מממשלת בון להכין את העיתונות לכך שנוסחה זו, שממשלתם הסכימה לה, לא תעמוד. זאת אנחנו יודעים כעת, ובפנינו עמדה ברירה כזאת: להפסיק את הברור שהיה אז - עוד בישיבה האחרונה - בעניין העולים ולחזור לעניין הקשר עם [ועידת] לונדון על יסוד הידיעות בעיתונות, ולקיים ברור בשאלה זו. לא נקטנו בביררה זו מסיבה פשוטה מאוד: עניין זה הופיע יומיים לפני סיום הברורים המוקדמים ואנו חשבנו כך, ולדעתי צדקנו: אם חוזרים לברור

על עניין הקשר עם ועידת החובות בלונדון, פירושו שוב כירור תיאורטי על נוסחאות, נוסחאות גרמניה, נוסחאות אנגליות, קשר כזה או אחר, וזה ברגע בו אנו מתקרבים לתהליך שבו צריך להתחיל במשא-ומתן על הסכום. החלטנו, לכן, לחכות עוד יומיים, ולמעשה זו היתה ציפייה של יומיים בלבד, כדי להגיע לתכלית. ידענו שאז ייגמר הבירור הפרלימנרי, לא יהיה יותר מה לברר חוץ משאלת הסכום, ואז נבחן את הדבר באופן מעשי: האם יוצע סכום הוגן או תהיה התחמקות? חשבנו, שאם כעת נכנס לויכות תיאורטי חדש על נוסחאות של לונדון, יסתכו אותנו לויכות זה במקום לחכות יומיים ולדעת מה הצעתם ביחס לסכום. חשבנו, שאם יהיה משבר יומיים אלה לא יעזרו - יותר טוב שהמשבר יהיה על הסכום, ברור או לא ברור, מאשר על ויכוחים תיאורטיים של נוסחאות. יומיים אלה יעברו בבירורים ראשונים נוספים, בעיקר לגבי ניסוח תוכן התביעה הגלובלית של הארגונים היהודיים כנבדלת מהתביעה שלנו. הם בעניין זה התנגדו לדעתנו ואמרו: "הנה, אתם תובעים סכום מסויים, וגם הארגונים היהודיים תובעים סכום מסויים. הארגונים היהודיים תובעים סכום זה על יסוד הרכוש ללא יורשים שאינו ניתן לזיהוי כיום, אבל בעצם - כך אמרו הגרמנים - התביעה שלכם היא על רכוש כזה בממדים יותר גדולים - איפה החץ שבביסוס בין שתי התביעות הללו?"

על דבר זה ענינו להם: "קודם-כל, התביעה שלנו מבוססת על שיקום העולים בישראל. הארגונים היהודיים הוציאו כספים לעזרת היהודים בחוץ-לארץ בגולה. שנית - וזאת הטענה העיקרית - מה חשובה ההבחנה הזאת? אם אתם תשלמו את תביעתנו במלואה ותשלמו את התביעה הגלובלית של הארגונים היהודיים במלואה, בזה תכסו רק חלק קטן מאוד מכל מה שנלקח. מה כל העניין הזה של ההבחנה? גם אז היינו צריכים לדרוש 6 ביליון דולר על סמך חישובים שונים שנעשו, ואנו דרשנו רק סכום זה [ביליון דולר]. למעשה הגרמנים לקחו הרבה יותר".

בירור זה הגיע לשלב סופי והגענו לשאלת הסכום. המשלחת הגרמנית הסכימה שאין יותר על מה לדון איתנו ונשארה רק שאלת הסכום. באותה ישיבה אמרנו להם: "אנחנו מניחים שאתם יודעים, שבישיבה הבאה מתחילה התכלית". הם אמרו: "זה נכון. הדיון הפרלימנרי נסתיים. אין יותר על מה לדון". אבל הם הוסיפו ואמרו: "פה מתחיל הקושי. אין לנו הוראות להתחייב כלפיכם על סכום, כי מגמת ממשלת בון היתה כל הזמן שעל הסכום המעשי וקביעת פירעונו נתחייב בשלב קצת מאוחר יותר". אז הכרחנו את המשלחת הגרמנית לנסוע פעמיים לבון כדי להביא משם הצעת סכום. אני חושב שהם בעצמם לא האמינו, שהבירורים על הוצאות הקליטה יתקדמו כל-כך מהר. הם לא ידעו מי זה יוספטל, ולא ידעו כי במקום נוכח להמציא התשובות שחשבנו שיהיה מן הצורך להשיב. שלב זה נגמר במהירות רבה והם עמדו תחת הלהץ שלנו. אמרנו: "נגמר הבירור הראשון, עכשיו אנחנו צריכים לדעת את הסכום."

שבביל זה אנחנו קיימים". המשקל של קצב עבודתנו, משקל הלחץ שלנו וההבנה מצד המשלחת הגרמנית שהעולם היהודי מחכה לתכלית בזמן הקרוב ובמהירות, הביאו לידי כך שהם נסעו לבון.

לפני הנסיעה לבון היתה שיחה ראשונה בלתי־רשמית – ברצוני להסביר מה פירושה של שיחה בלתי־רשמית: השיחה התקיימה באותו חדר, אבל במקום שישבו שישה איש מצידנו ושמונה איש מצידם. ישבו רק שניים מצידם ושניים מצידנו – יוספטל ושנער. לא היו מזכירות ולא היה פרוטוקול. איש לא יוכל להאשים אותנו, שבשיחות פרטיות האכלנו אותם. זו היתה שיחה באותו חדר אבל בפורום הרבה יותר קטן. באותה שיחה אמרו נציגינו: "רבותי, עליכם להבין שעליכם להביא סכום". הם ענו: "ספק אם בנסיעה של 24 שעות נוכל להביא החלטה על הסכום, כי ספק אם נצליח לקיים ישיבת הממשלה, אבל אנו נילחם על־כך". נתנו להם להבין כי אם לא יביאו הצעת סכום מבון, המצב יהיה רציני. הם חזרו מבון ואמרו כי תוך 24 שעות לא יכלו לסדר שתהיה ישיבת ממשלה מלאה, הם נוסעים לבון שנית כעבור יומיים. אין על מה להתווכח, כי בפעם השנייה הם נוסעים לבון כדי להיאבק על הסכום. הם אמרו לנו בשלב זה: "רבותי, כדי שאנחנו נצליח להגיע לידי החלטה על הסכום בבון, דרושה לנו השפעה אמריקנית. אומנם זה לא יפה שבעניין מוסרי כזה צריך להכניס גורמים מעשיים כאלה, אבל המצב בבון הוא כזה, שבון זקוקה, ואנחנו, המשלחת הגרמנית, זקוקים לתמיכה אמריקנית. תעשו את האפשר כדי שאיכשהו נגיע לקביעת הסכום", ו[הסבירו לנו] שהם יאמרו שנכנסו למשא־ומתן כזה וניסו להשיג הסכם מהיר על יסוד פורמולה שהסכימו עליה יחד איתנו.

אחרי הניסיון לארגן השפעה מצד ארה"ב, ולפני שהמשלחת [הגרמנית] יצאה בפעם השנייה לבון, התקיימה שיחה בלתי־רשמית שנייה, שוב באותו חדר ושוב שני נציגים מכל צד, ואז הם הועמדו על רצינות המצב. שאלנו אותם מה בדבר הידיעות האלה שמוסרים לעיתונות ושאינן עולות בד־בבד עם הנוסחה שהסכמנו עליה בדבר התביעה מבון. הם אמרו לנו שהמצב אינו פשוט – בבון ישנו מאבק קשה בעניין זה מצד אנשי הכספים הרוצים לספק את תביעת ישראל, אבל תוך כדי הסכם ותיאום עם נושי גרמניה שבועידת החובות בלונדון. הם אמרו: "אנו חוזרים לבון כדי לשוב עם החלטה על סכום. לא ברור אם נצליח. ראש המשלחת הגרמנית בוועידת החובות בלונדון נקרא להתיעצות, תהיה ישיבה של הממשלה כולה, או לפחות של השרים הכלכליים והשרים הפוליטיים. אבס⁵ יהיה שם, אנחנו נהיה שם, תגייסו השפעה אמריקנית ועזרה אמריקנית לפני ישיבה זו ואנחנו ניסע ונילחם".

בבון התקיימה התייעצות רבתי בראשותו של אדנאואר, מיניסטר הכספים,

5 הרמן אָבס. בנקאי גרמני. ראש המשלחת הגרמנית לשיחות לונדון על חובות המלחמה (ועידת הנושים).

המיניסטרים הכלכליים, אבס ואחרים. בישיבה זו יצאו השרים הכלכליים יחד עם אבס בהתקפה רבתי נגד אדנאואר ונגד המשלחת בהאג. אנחנו יודעים – ושוב אני אומר שאינני מנסה ללמד זכות על המשלחת הגרמנית – שהמשלחת ניסתה להגן על הנוסחה שהסכימה עליה יחד איתנו. אדנאואר בעצמו נלחם, ולבסוף לא רק שהוא נסוג אלא שוכנע על-ידי השרים הכלכליים שניתן לסדר את העניין הישראלי, כפי שאדנאואר רוצה, בצורה שתתקבל על דעת ממשלת ישראל תוך כדי תיאום עם נושי לונדון, ושהתביעה של השרים הכלכליים אין פירושה הרס התביעה הישראלית, וזו גם צורה יותר נוחה ויותר נבונה מבחינת הכלכלה הגרמנית לסידור העניין. אדנאואר שוכנע והגרמנים האלה בהאג שוכנעו והם חזרו להאג וזנחו את הקו שלהם, זנחו אותו כאשר ראו שיש רוב גדול נגדם, וכאשר ראו שגם אדנאואר נסוג והבינו שזו הדרך בה ניתן הדבר לסידור – והיא גם פשרה בין אנשי המדיניות ואנשי הכספים – הם האמינו ומאמינים שדבר זה כולל גם את הבטחת אדנאואר, שמסגרת זו של ועידת לונדון אין פירושה אי-סידור התביעה של ישראל, אבל זו צורה נוחה יותר מבחינת הכלכלה של גרמניה.

כאן ברצוני לומר משהו על המשלחת הגרמנית, כדי להסביר יותר את התהפוכות שחלו בקו אנשי המשלחת הגרמנית. קודם-כל, ראש המשלחת בָּהֶם, שהוא פרופסור לכלכלה ומשפט בינלאומי באוניברסיטת פרנקפורט, איננו איש מעשי יותר מדי. המלחמה באנטישמיות והמלחמה נגד כל גילוי של נאציזם זהו האידיאל המרכזי בחייו. בזה אין כל ספק. הוא השתתף במרד נגד היטלר בשנת 1934.⁶ אחרי שהמרד נתגלה הגסטפו התחילה לחפש אחרי בָּהֶם זה, אבל תפסו בָּהֶם אחר, והשני נורה לפני שהיה סיפק בידו לשכנע את הנאצים שאין הוא האיש שהם מחפשים. עד כאן כנותו היא בסדר במאה אחוז. הצרה בחיים היא שאדם המנהל משא-ומתן יכול להיות כנה בדבר טוב לך, ויכול להיות כנה גם בדבר שאינו טוב לך; הוא רוצה בהסכם עם ישראל בכל מאודו, הוא היה רוצה בהסכם על ביליון ביום הראשון של הוועידה, הוא הסכים איתנו לנוסחה תוך תקווה כנה שיחד איתנו, ועם השפעה אמריקנית, יוכל לסלק את הקו של בון של קשר עם ועידת החובות בלונדון. בישיבה זו הוא שוכנע – מאחר שגם אדנאואר שוכנע – שאין דרך אחרת אלא אך ורק במסגרת חדשה זו, והמסגרת הזאת אין פירושה ביטול התכלית להגיע להסכם מתקבל על הדעת עם ישראל.

יכולה להיות הערכה שהוא וחבריו רימו אותנו בעניין הנוסח בקשר עם ועידת החובות בלונדון. אינני רוצה שיאשימו אותי בלימוד זכות על המשלחת הגרמנית. נדמה לי שניתוח פסיכולוגי יותר עמוק יוציא כל אפשרות של רמאות מצד בָּהֶם. הם

6 הכוונה לקבוצה בתוך המפלגה הנאצית שביקשה להדגיש יותר את העקרונות הסוציאליסטיים ב"נציונאל-סוציאליזם". היטלר ראה בה סכנה לשלטונו וב-30.6.1934 ביצע טבח שבו נהרגו כאלף מחברי הקבוצה ("ליל הסכינים הארוכות").

ידעו שבכון יש קו אחר. הם לא רצו להכביד עלינו ולומר את האמת המרה לפני שניהלו את המאבק המכריע בכון. הם ניסו לא להכביד על המשא-ומתן, כדי לא לומר את כל האמת המרה מייד, מתוך תקווה שיוכלו להעביר מהעולם את האמת הזאת של הקשר עם ועידת לונדון. כעת הוא שוכנע בדרך הזאת והפך מליץ יושר – במומחיות רבה – של המסגרת החדשה הזאת תוך דיבור על-כך שאין בדבר זה משום נזק לתביעה הישראלית, שזו הדרך הנכונה בשביל גרמניה לספק את התביעה הישראלית. הוא הפך למליץ יושר של הקו הזה וגם של הטענה השנייה של יכולת התשלום המוגבלת של גרמניה. אותו איש, באותה כנות של מלחמה באנטישמיות, מאמין בכנות שגרמניה אינה יכולה לשלם והוא מאמין במצבה הקשה של גרמניה.

וכעת, בעצם, באה הרמייה: כאשר אנחנו אמרנו לו שהוא הסכים איתנו על הנוסחה, הוא אמר: "כן, זה נכון, אבל לא יכולתי להשליט את הקו הזה בכון. אני משוכנע שהדרך השנייה היא דרך נכונה למשא-ומתן, ונפעל בדרך זו כדי לשכנע אתכם. שנית, אומנם הנוסחה שהגענו אליה אינה קיימת כעת, אבל הגרמנים כל הזמן דיברו על הקשר עם ועידת החובות בלונדון, זה נאמר על-ידי, וזה נאמר על-ידי המשלחת הגרמנית בלונדון. אשר ליכולת התשלום המוגבלת של גרמניה – גם אדנאואר, בהצהרתו בבונדסטג במחצית שנת 1951, אמר שיסדר דבר זה במסגרת יכולת התשלום של גרמניה, ובמכתב של אדנאואר לגולדמן הוא התייחס לפסיקה ההיא, ומשום-כך צריך גם עכשיו להתייחס לפסיקה זו". מזה הוא מסיק ואומר: "לא רק שזו הדרך למשא-ומתן, זה גם היה ברור, אתם הייתם צריכים להבין שזה בסיס הגיוני לכל העניין".

אחרי בָּהֶם בא סגנו דר' קיסטר, מנוסה בניהול משא-ומתן, קתולי אדוק, לוחם באנטישמיות כמו בָּהֶם, אין ספק שהוא משוגע לעניין, רוצה בהסכם מתקבל על הדעת עם ישראל, אבל לאחר שאדנאואר שוכנע שזו הדרך, גם הוא משוכנע שזו הדרך להסכם, וזו הדרך היחידה בה הכלכלנים הגרמנים יכולים ללכת – לא להרוס את התביעה הישראלית, אלא לסדר את התביעה הישראלית תוך כדי תיאום עם הנושים בלונדון.

מה הקו הזה שהם הביאו אלינו? כאן אינני רוצה להביא את הארגומנטציה הגרמנית, אינני רוצה שיאמרו שאני מלמד זכות עליהם, אבל לשם הדין-וחשבון הזה אני מוכרח לומר לכם טיעון זה. הם אומרים: "אנחנו מקבלים את תביעתכם, אין כל שינוי בזה. תוקפה המוסרי של התביעה מתקבל, ה'סוואי גֶנְרִיס' של תביעה זו מתקבל על-ידי כולם. אין צורך בביסוס מוסרי ואין צורך בביסוס יורדי. עד כאן התביעה היתה תביעה מוסרית גרידא, כי הממשלה הגרמנית מכירה בה כתביעה רישמית מוכרת שאינה זקוקה לביסוס והנמקה בפני מישוה, ומכניסה אותה בין התביעות המוכרות נגד גרמניה, בסכום מוקטן שאותו חשבתם לקבל ביום מסויים. הסכום

מוקטן מסיבות של יכולת תשלום". הם ניסו להציג את העניין כך שבהכרה רישמית מצד ממשלת בון יש התקדמות מסויימת ראשונה. התביעה שנכללה באיגרת למעצמות מילאה תפקיד מוסרי עצום והיא נהפכה כעת לחוב מוכר של גרמניה. הממשלה הגרמנית חייבת לישראל את הסכום הזה.

כעת מדובר על הסידור המעשי של התביעה הזאת. הם טוענים: "לממשלת גרמניה כוח תשלום אחד, שמתוכו צריך לספק את כל התביעות, כולל התביעה של ישראל, שיש לה משקל מוסרי עצום, שונה לגמרי ואין לו השוואה עם תביעות אחרות, אבל כאשר זה מגיע לתשלום - ישנה רק קופה אחת, מאמץ גרמני אחד, רשת מיסים אחת, רשת סידורים אחת בגרמניה כדי להגיע לאפשרות לספק את החובות. איננו יכולים לספק חוב אחד בלי להיזקק להסכמת הנושים האחרים, קודם-כל מבחינת החוק". לפי דעתם החוק הקיים קובע ששום הסכם אינו יכול להיעשות על-ידי גרמניה, שכרוכים בו העברות מטבע זר, בלי אישור מוקדם של בנות-הברית המערביות. הם אומרים: "ממילא יש צורך באישור למפרע". טענה שנייה: לגבי אדם שהוא בְּנֶקְרוּט [פושט-רגל] קיימת פרוצדורה מסויימת. לגבי חובות-חוץ גרמניה היא בנקרוט - אינה יכולה לשלם כל החובות שהיא מכירה בהם. אדם שפשט את הרגל אינו יכול להסתדר בנפרד עם נושה אחד, גם אם תביעתו יש לה תוקף מוסרי ואינה עומדת בהשוואה עם תביעות אחרות.

פה הם מוסיפים ואומרים: "אנחנו נסדר את העניין עם כל הנושים, נשיג מכל הנושים - בעזרתכם ובעזרת ארה"ב - תנאים יותר טובים בשבילכם מאשר נשלם לכל שאר הנושים, אבל איננו יכולים לעשות זאת בנפרד ומוכרחים לסדר זאת תוך תיאום ובתוך מסגרת ועידת החובות בלונדון. כוח התשלום של גרמניה מוגבל גם אם נעשה מאמצים מיוחדים". ואז אמרו מדוע הכוח מוגבל: "אנחנו כבר עושים מאמצים מיוחדים על-מנת לספק כל התביעות, מאמץ גרמני אחד מסדר כל התביעות. בלונדון ננסה להשיג תנאים טובים יותר". הם אומרים: "אלה העובדות הכלכליות המרכזיות שאי-אפשר להעביר אותן מהעולם". הם ממשיכים ואומרים: "להסתדר איתכם מחוץ למסגרת זו, להביא עובדה בפני הנושים, פירושו להרגיז את הנושים האחרים ולקומם אותם. [אלה] נושים שאנחנו תלויים בעזרת ממשלותיהם, נושים שאין להם חשיבות פוליטית רבה, אבל חשיבותם הכלכלית לממשלת גרמניה לעתיד לבוא היא גדולה מאוד. לכן, הדרך להסכם היא לקבל העובדות הכלכליות הללו, ללכת להסכם בתיאום עם ועידת לונדון, וננסה יחד, על-ידי תיאום עם הנושים האחרים, להגיע להסכם". ואז הם אמרו: "בכלל, למה לכם כל זה? בלונדון נאמר כבר דבר זה, גם בהצהרה של אדנאואר נאמר דבר זה, בואו ויחד ננסה להגיע לדבר זה".

אנחנו הבענו את התנגדותנו לדבר זה, והתנגדות הזאת יצרה את הקו ואת המצב בו אנחנו נתונים כעת. אמרנו כי תשובה זו יוצרת מצב מסוכן ומאלצת אותנו להביאו

לממשלת ישראל לשם דיון מחדש בו. מבחינה פרוצדורלית של המשא-ומתן, עצם ההבחנה הזאת בין החוב התיאורטי שנקבע כחוב מוכר, לבין הסכום לתשלום, הוא אלמנט חדש במשא-ומתן ולא הוזכר עד כה במשא-ומתן אפילו פעם אחת, ולא שימש אף פעם נושא לבידורים. על זה הם אומרים: "כאשר דיברנו על סכום, התכוונו לסכום כחוב מוכר; אתם התכוונתם לסכום לפירעון". האמת היא שכאשר דובר על סכום לא אנהנו תיארונו לנו הבחנה כזאת, וגם המשלחת הגרמנית לא תיארה לעצמה הבחנה כזאת. בעל-פה דובר על סכום לפירעון, ופה באים בָּהֶם וקיסטר, שנאמנותם בעניינים מסויימים במקומה מונחת, ונהפכים למנהלי משא-ומתן חלקלקים ביותר. אמרנו: "אנחנו גמרנו איתכם שתביאו סכום, ועכשיו אתם מביאים לא סכום כי [אם] קביעה תיאורטית של חוב שיש בה הורדה ראשונה, הורדה שששלעצמה אין לה כל יסוד, כי לשם הורדה זו אתם משתמשים בבסיס שבגרמניה המפעל של קליטת פליטים עולה פחות. אתם רוצים להשוות את הוצאות אותו מפעל להוצאות בישראל?" הוספנו ואמרנו: "משלחת ישראל מודיעה שיש כאן עסק עם תחבולה שרירותית כדי להגיע להורדת הסכום".

בעניין הקשר עם ועידת החובות בלונדון אמרנו: "הגענו איתכם לנוסחאות מוסכמות, ועתה עניין לונדון מבטל את הנוסחאות המוסכמות". והטענה המרכזית והראשית שלנו היתה: "הטיעון החדש הזה הורס למעשה את הבסיס המיוחד במינו, שעליו היה מושתת כל המשא-ומתן, כי לגבי ממשלת ישראל ה'סואי גנריס' אינו חל רק על ההכרה בחוב, אלא על הצד התכליתי של העניין הזה. 'סואי גנריס' זה פירושו - כך טענו - מאמץ מיוחד של ממשלת גרמניה, החלטות מיוחדות מצד ממשלת גרמניה והעזה מיוחדת מצידה לבוא בפני הנושים ולומר להם שכך היא הולכת להסתדר עם ישראל, וכעת מנסים להשוות התיביעה שלנו עם תביעות מסחריות".

על זה הם יצאו בהסברה רחבה ומקיפה ולא זוו מעמדתם ואמרו שהם משוכנעים שזו הדרך. "הכלכלנים שלנו שיכנעו את אנשי המדיניות הרוצים להסתדר איתכם באופן מתקבל על הדעת, שאפשר להסתדר באופן מתקבל על הדעת בלי לקומם את אנשי לונדון. ה'סואי גנריס' לא בוטל. תהיה לו תחולה מעשית. עכשיו, בוועידת לונדון, נדרוש סכומים טובים יותר בשבילכם. בוועידת לונדון משלמים לנושים קוֹטוֹת של החוב כפי שהוכר. אנהנו נתבע בשם ה'סואי גנריס', בשם אופיה המוסרי וההיסטורי של תביעתכם, קוֹטוֹת מיוחדת וגבוהה יותר בשבילכם, ואנחנו מקווים להשיג דבר זה בגלל ה'סואי גנריס' של תביעתכם. אנו רוצים בעניין זה גם את עזרתכם לא רק פה, כי אם בארה"ב. בשבילכם נציע שם תנאים אחרים. לגבי נושי לונדון חושבים לקבוע תקופה של 20-30 שנה. לגביכם נציע זמני פירעון קצרים יותר של 10-15 שנה. נאמר שאנו רוצים לעזור ליהודים ולקיימום מדינת ישראל, וזה צריך לבוא עכשיו על תיקונו. לגבי צורת התשלום, אם בסחורות או במוזמנים, אין

לזה קשר עם ועידת החובות בלונדון. נושי לונדון רוצים את החוב במזומנים ובמטבע זה. אין שם תביעות של סחורות. בעניין הסחורות נסותר איתכם באופן ישיר. ה'סואי גנריס' אינו מבוטל, אבל אנחנו נכנסים על-ידי זה לסידור שמאפשר להגיע להסכם בצורה מתקבלת על הדעת, אבל בלי לקומם למפרע את נושי לונדון". הם נתנו להבין, שהם משוכנעים כי זו הדרך הנכונה וזו הדרך להסכם, וכך רוצה גם אדנאואר, שרוצה באמת בהסכם עם ישראל, ובוה אין כל ספק.

אמרנו שנצטרך להעביר דבר זה לקריה [בתל אביב] לשם דיון. אמרנו עוד דבר - בלי לחייב את הממשלה שלנו במשהו ובלי לחרוץ מראש את גורלה של החלטת הממשלה לגבי המשך המשאומתן - נתנו להם להבין שהעניין מונח עכשיו על כף המאזניים: "היינו רוצים לדעת מכם באיזה תאריך תוכלו להציע הצעות תכליתיות לגבי הסכום, הזמן וצורת הפירעון", ואמרנו שאנו רוצים לדעת זאת לשם אינפורמציה בשביל הממשלה בלי לחרוץ מראש את החלטת הממשלה ובלי לקבל החלטה. באותה ישיבה הם אמרו כי הם חושבים שב-19.5 יוכלו להציע גם לנו דברים מחייבים. הגרמנים חושבים ויודעים, וגם כתבו על-כך לבון, שלגמרי לא ברור אם יהיה המשך למשאומתן, ואל יחשוב איש כי בזה שביקשנו לדעת מתי, לפי דעתם, יוכלו להביא הצעות מחייבות, פירושו של דבר כי המשך המשאומתן מונח בכיסם. הם יודעים שהמשך המשאומתן אינו מונח בכיס.

בזאת גמרנו את הישיבה הרישמית האחרונה, ואמרנו שאנו מעבירים את הדברים לקריה. למחרת הם ביקשו לקיים ישיבה נוספת, אבל אנחנו ביקשנו לדעת לשם מה הם מבקשים לקיים ישיבה זאת, והם ענו שזה בקשר לבקשתנו לדעת מתי ממשלתם תוכל למסור הצעות מעשיות. הם העבירו בקשה זו לבון וקיבלו תשובה מבון, הם יכולים למסור תשובה זו בכתב אבל היו רוצים להוסיף גם הסברים. החלטנו לקיים ישיבה מצומצמת, בה ישתתפו שלושה נציגים מכל צד. באותה ישיבה הם אמרו לנו: "הפרוצדורה היא זו: בגרמניה מעבדים כעת תוכנית לסילוק כל החובות של גרמניה לשם הבאתה לוועידת החובות בלונדון. ב-19.5, עם פתיחת ועידת לונדון, נציע לנושים ולוועדה המנהלת את הוועידה ההיא, שמשותפים בה נציגי אנגליה, אמריקה וצרפת, נציע להם את התוכנית שלנו, ובתוכנית הזאת תהיה כלולה דרישה לסידורים מיוחדים איתכם לגבי הסכום ולגבי הזמן. שאלת התשלום בסחורות אינה קשורה בוועידת לונדון. אנו נדרוש שם את הסידורים המיוחדים הללו. דרוש לנו חודש ימים נוסף כדי לעבד הצעה סופית עבורכם וב-19.6 נוכל למסור לכם בהאג הצעה סופית, מחייבת ומעשית. אנחנו מקווים שבמשך חודש זה, על-ידי קיום והשפעה אמריקנית, תעזרו לנו להשיג סידורים מיוחדים בשבילכם".

אמרנו בישיבה זו דברים קשים נוספים, שזה אלמנט נוסף לדיון בממשלה - אין לנו אפשרות להגיב בצורה סופית. אמרנו את אשר היה לנו לומר לגבי ועידת לונדון

ולגבי השיחות בהאג. אמרנו שהודעה זו מחריפה את המצב מבחינתה של הממשלה, ובוזה נגמר הישיבות.

תרשו לי עכשיו עוד מספר משפטים לסיכום. קודם-כל, אני מחוייב לומר משהו על עמדת בנות-הברית בעניין זה. אמרתי כבר קודם בקשר עם משלחת הארגונים היהודיים, שבעניין זה האמריקאיות של חלק מהמשלחת אינו עולה בד-בבד עם האינטרס היהודי. מה יחסה של ארה"ב? מדינאי ארה"ב רוצים שיסודר הסכם בין בון וירושלים, הסכם בין גרמניה וישראל. הם מעוניינים שהשיחות יימשכו. הם היו מודיעים לגרמנים יום יום: "עשו הכל שהשיחות לא יישרו, ואנו נסדר את העניינים בשביל המשלחת היהודית כך שתוכל להמשיך. חשוב שבשילכם ההסכם הזה". וכאן התחיל המאבק. יש להם מדיניות גבוהה ועליונה לגבי גרמניה, אשר מתבטאת בצורה פשטנית מדי בהחזקת אדנאואר בשלטון בקואליציה הנוכחית. הם לא יראו בעין יפה כל סידור שביצעו יצריך הורדת רמת החיים המיוחדת בגרמניה, פן תוצאות דבר זה יכניסו את אדנאואר במצב פרלמנטרי פנימי קשה. כאן ישנו שטח למאבק בינינו ובין ארה"ב. הצרה היא שהאמריקנים יודעים זאת בדיוק כמונו. הנציב האמריקני היה בקשר עם אדנאואר ואחרים בעניין זה, והגרמנים יודעים בדיוק שזו העמדה. טועה מי שחושב, שארה"ב בעניין זה עומדת כולה לצידנו על-מנת על-ידי זה לעזור לקימום גרמניה ולהכניס אותה למשפחת העמים.

לסיום: הדברים שאני אומר הם על דעת כל חברי המשלחת, כולל האיש שאתם מכירים אותו בעבודתו, החבר גיורא יוספטל: אפשר בהחלט להשיג שילומים מגרמניה. המצב אינו כך שהמדינאים וגם לא אנשי הכלכלה אינם רוצים לשלם שילומים לישראל כלל וכלל. קיים מאבק בגרמניה בין אדנאואר ואנשיו שרוצים לגמור את העניין מהר, ורוצים לגמור על סכום מקסימלי, לבין אנשי הכלכלה הרוצים הסכם עם ישראל בצורה יותר נוחה ויותר זולה. יותר נוחה מבחינת הכלכלה הגרמנית, שתפקידם לטפל בה. אפשר להשיג שילומים, אבל זה מאבק קשה, משא-ומתן קשה וארוך, מיקוח רציני עם הגרמנים, עם ארה"ב ועם אחרים. יש רצון כנה מצד המדינאי אדנאואר ואנשי המשלחת, בתוך המסגרת הזאת של ועידת החובות בלונדון, להשיג מקסימום בשביל ישראל. יש רושם שנוסחה זו של השגת מקסימום במסגרת זו היא פשרה בין הכלכלנים לבין מה שרוצה ממשלת גרמניה, ואין מסגרת זו אומרת מראש ביטול כל סיכוי להשיג שילומים הוגנים. אבל זו שאלה של מאבק קשה ומאבק ארוך עד מאוד.

נדמה לי שהממשלה התכוונה לכך שנכנס למשא-ומתן זה כדי להשיג תוצאות. יש לנו הרושם שאם הממשלה תחליט להמשיך, אם תנצל כל האפשרויות התכסיסיות, אם נשתמש בכל האמצעים בתוך המשא-ומתן ומחוצה לו, אפשר להשיג שילומים בלי להשפיל את הכבוד היהודי, להגיע לתוצאות. כפי שכבר אמר

כאן שר החוק, יש למשלחת בעניין זה הצעות וסיכומים שצריכים לבוא להכרעת הממשלה ולהחלטתה.

ועתה עוד כמה משפטים על משלחת הארגונים היהודיים. הארגונים היהודיים עבדו על מכלול זה של שיפור התחיקה בגרמניה לגבי תביעות האינדיווידואליות. השתלשלות העניינים היתה למעשה מקבילה להשתלשלות העניינים שלנו לגבי השגת הסכום. הם תובעים סכום גלובלי של 500 מיליון דולר. אצלם לא היתה הבחנה לגבי מזרח או מערב-גרמניה בקביעת הסכום. הם הציגו תביעה על סכום זה לגבי ממשלת בון.

בעניין התחיקה, שבה דר' קיסטר מומחה גדול, הם התקדמו התקדמות ניכרת. הם השיגו 80% מהדרישות שהציגו, והשיגו הישגים עצומים בשביל אינדיווידואלים. אבל לבסוף חלה אצלם התפתחות מקבילה להתפתחות אצלנו, כי הגרמנים אמרו להם אז: "ישנו עניין ששמו יכולת התשלום של גרמניה, זאת אדנאואר תמיד אמר. דברים אלה חיברנו בבוך לאור השיקול הזה, אבל איננו יכולים להתחייב מראש שכל המוסכם ייהפך לחוק בגרמניה, כי צריך לבחון מה פירושו של דבר זה לאור יכולת התשלום". הדבר הזה בא כמכה, אף כי הם ידעו כבר מה המצב לגבינו.

משלחת הארגונים היהודיים מחכה עתה לדיוניה ולהחלטתה של הממשלה. אני בטוח בדבר אחד, שתמשך החזית האחידה, ומה שהממשלה כאן תחליט זה יתקבל על דעת הארגונים היהודיים שם, והחזית בשום פנים-ואופן לא תישבר.

מ. שרת - שר החוק: הערות אחדות להסבר העניין כפי שאני רואה אותו. לא אוכל לסיים בשום הצעות ומסקנות, כי העניין לא הופיע עדיין בפני הממשלה, ולא אוכל להקדים מסקנותי כאן.

קודם-כל, כמה הערות להסבר ההשתלשלות. ראשית, ברצוני לומר שכאשר אנחנו תבענו ממשלת בון ביליון דולר, לא התכוונו לומר כי אנחנו נקבל רק ביליון ובשום פנים ואופן לא נקבל פחות מזה. אני חושב שזה היה ברור, ואם לא היה ברור אני רוצה שיהיה ברור. הצגנו תביעה של ביליון וחצי בסך-הכל. הישבנו דבר זה לפי הוצאות הקליטה. היו שני נימוקים לנקיטת בסיס זה, וזה היה הנימוק הראשון. חשבנו שזה יהיה נימוק יעיל לא רק כלפי דעת-הקהל בגרמניה אלא כלפי דעת-הקהל העולמית, והניסיון הצדיק ההזדקקות לנימוק זה. בכל התגובות שהופיעו בעיתונות וברחבי תבל צויינה גישה זו כגישה רצינית לעניין.

כמובן, אצלנו יכולה להיות גישה אחרת לעניין. אילו הכוונה היתה רק להצהיר הצהרה היסטורית בשם העם היהודי, אינני רוצה להאריך ולומר איך אפשר היה לבסס תביעה בלי להזכיר כלל את הוצאות הקליטה - נניח שכולם הושמדו ולא קלטנו איש - אי-אפשר להשתמש בנימוק זה. כיון שברור שהכוונה היתה לא רק להצהיר הצהרה

היסטורית בשם העם היהודי, אלא להשיג תוצאות, היינו צריכים לחשב את דרכנו מבחינת היעילות כלפי דעת-הקהל העולמית. זה הביא אותנו להתבססות על עניין הקליטה, ומבחינה זו הדבר הוצדק לחלוטין, ובכל מקום צויין שזו הטענה החזקה – יש שאמרו שזו היתה הטענה החזקה ויש שאמרו שזו הטענה היחידה, כי כל הטענות האחרות שיש לנו, העולם אינו מתרשם מהן ביותר.

זה היה נימוק אחד. היה גם נימוק שני, תכסיסי. אמרנו: פה בפנינו דילמה לא קטנה. מצד אחד הנזק שנגרם לנו הוא לאין שיעור הרבה יותר גדול. מצד שני ראינו הכרח לנקוב במספר שיש לו סיכוי להתקבל על הדעת, וכדי שהדבר לא ישתמע סתם כדרישה פנטסטית מצד אנשים בלתי-דיאליים, תלושים מעולם המציאות ומרחפים בעולמות של דמיון, אמדנו את הנזק ב-6 ביליון דולר. אחר-כך באו אומדנות אחרות. הסכום של 6 ביליון דולר היה מבוסס על חקירות של מומחים של הקונגרס היהודי העולמי. המומחים הוסיפו לחטט ולנבור בעיי המפולת של יהדות אירופה והגיעו כעבור כמה חדשים לאומדנה הרבה יותר גדולה. לא היתה לי אפשרות לבדוק מהימנות אומדנה אחת כנגד אומדנה שנייה. ידענו היטב שלזרוק לחלל העולם תביעה של 6 ביליון דולר אין לה כל סיכוי לשמש יסוד לביסוס התביעה, אבל ההתבססות על עניין הקליטה נתנה לנו יסוד לבסס תביעה שיש לה סיכוי פחות או יותר מתקבל על הדעת. גם כאשר נתנו שליש "לקיר", כמו שאומרים – נתנו שליש לקיר אטום של מזרח גרמניה – ועל-יד-כך הדבר נצטמצם בסכום של ביליון דולר אחד, עלי לומר שהיו הרבה תגובות של לא-גרמנים שאמרו לנו כי התביעה היא הזיה, דמיונית בהחלט. זוהי עד היום דעתו של הסטייט-דפרטמנט. זאת שמענו גם מחוגי הבית הלבן המצומצמים ביותר – שזו תביעה פנטסטית. אבל אמרנו שעל ביליון דולר אנחנו נגן. כאשר אדנאואר אמר שהוא מוכן לקבל תביעה זו כבסיס למשא-ומתן, בשום פנים ואופן לא הבינונו את הדבר כהתחייבות לשלם ביליון דולר, כי אז לא היה צורך לומר שהוא מקבל זאת כבסיס למשא-ומתן, אלא היה צריך לומר שהוא מקבל את התביעה. אם הוא אמר "בסיס למשא-ומתן", זאת אומרת שצריך לנהל משא-ומתן. אם אתם זוכרים היטב את פרשת הגישושים שהיתה לנו, ובפרשת גישושים זו רצינו לדעת על סכום מאיזו דרגה חושבים הגרמנים, זאת אומרת, אם הם מבינים שיצטרכו לשלם מאות מיליונים, או סבורים שיכולים לצאת ידי חובה בתשלום של עשרות מיליונים. כאשר נתברר לנו, לשביעת-רצוננו, שהם מבינים שיצטרכו לשלם מאות מיליונים, אמרנו שאפשר להיכנס למשא-ומתן וחזקנו דבר זה על-ידי מכתב, שנאמר בו בפירוש שזה בסיס למשא-ומתן.

כאשר הגרמנים הודיעו במשא-ומתן זה שהם מכירים וממליצים לממשלתם – וההודעה באה חתומה על-ידי הממשלה שהיא מכירה בחוב של 750 מיליון דולר – אילו בזה נסתיים הדבר, היינו רואים בזה תגובה הוגנת פחות או יותר לתביעה שלנו,

ולא היינו רואים בזה שום מעילה בהתחייבות. אם אומרים שמקבלים 100 כבסיס למשא-ומתן וכתוצאה מהמשא-ומתן מתחייבים על 75, זה אחוז גבוה למדי מבחינה יחסית, והסכום גבוה למדי מבחינה מעשית. התחייבות של גרמניה למדינת ישראל של 750 מיליון דולר במציאות הכספית בעולם, זה דבר כביר. לא כאן ראינו את המיפנה, או המעילה בהתחייבות, או האכזבה - שלא מקבלים בליון אלא 750 מיליון דולר - כי אם בשינוי כל הגישה, בהבחנה שהכניסו בין הסכום שמגיע, שהם מודים שמגיע, ובין הסכום שמוכנים לשלמו.

אינני רוצה לחזור על ההסברה שניתנה בצורה בהירה למופת על ידי חברי אבנר, של השיקול שלהם לשיבוץ העניין במסגרת היכולת הכספית שלהם. כאן הזכיר לי חבר הכנסת ריפתין את הויכוח שהתנהל בזמן ממשלת המנדט על יכולת הקליטה הכלכלית של ארץ-ישראל.⁷ באו חברים אלי וביקשו שאשיג סרטיפיקטים מחוץ למסגרת יכולת הקליטה הכלכלית. אמרתי: "זאת אומרת להגדיל את יכולת הקליטה הכלכלית של ארץ-ישראל. על זה אנו נאבקים כל הזמן ועל זה הויכוח". זוהי העמדה שנוקטים הגרמנים.

ברצוני לומר משהו בעניין ועידת לונדון. אנחנו התחלנו עניין זה זמן רב לפני שהתכנסה ועידת לונדון, ואחר-כך רק התברר שעומדת להתכנס ועידת לונדון בעניין חובות גרמניה. מהרגע שהתברר שעומדת להתכנס ועידת לונדון, נכנסה אצלנו קצת חרדה להחשת הקצב. באחד השלבים היתה ישיבה של ועדה זו⁸ וחברי האופוזיציה דרשו בתוקף רב שהעניין יידחה ולא תתקבל מסקנה סופית בישיבה מסוימת, ואני אמרתי בכל תוקף שאסור לדחות כי אין להחמיץ. זה היה עיקר שורש קוצר הרוח שלי אז, באשר ראיתי סכנה שהשיחות בהאג תתחלנה בשעה שכבר יושבת ועידת לונדון, וראיתי צורך להקדים עד כמה שאפשר את התחלת המשא-ומתן לפני ועידת לונדון.

מדוע הדבר לא הוקדם? זה בגלל הקשר בינינו ובין הארגונים היהודיים. גם כאשר ועדה זו נתנה הסכמתה לממשלה להתחיל לפעול, עברו שבועות עד שאפשר היה לעשות משהו, כי הארגונים היהודיים לא היו מוכנים, לא היו מוכנים בינם לבין עצמם, ולא היו מוכנים בינם לבינינו. היו ביניהם שדרשו עוד גישושים ותהיות על הקנקן לפני שנכנסים למשא-ומתן רישמי. כיון שבהתקשרותנו כלפיהם היתה חובה של סולידריות, כמו שהיתה חובה של סולידריות מצידם, שהם ממלאים אותה בגאווה. לא יכולנו ללכת בלעדיהם, כיוון שכל הזמן נשמעו מגרמניה אזהרות שלא

7 "ב"ספר הלבן" של שר המושבות צ'רצ'יל מ-1922 נקבע, כי מכסת העולים לא"י תקבע מדי חצי שנה לפי "יכולת הקליטה הכלכלית" של הארץ. פירוש המושג וממדיו היו נתונים בוויכוח מתמיד בין הסוכנות היהודית ושלטון המנדט הבריטי.

8 ר' מסמך 24, עמ' 481-482.

צריכות לבוא תביעות שונות - אם ניגשים לעניין זה צריך לגשת בהיקף יהודי עולמי - לא ראינו כל אפשרות לגשת למשא-ומתן בלעדיהם. היה מצידנו לחץ לא מעט עליהם והיו זמנים בהם אמרנו, שאם תהיינה שהיות בלתי-מוגבלות, נצטרך להיפרד וזה השפיע לא מעט.

אין שאלה מה היה לו התחיל המשא-ומתן לפני ועידת לונדון. ועידת לונדון הטילה צילה לפניה. אנשים כמו אַבס ואחרים ידעו היטב שעומדים לפני ועידת לונדון והפעילו כל מאמץ שיכלו. המשלחת אומרת שלא הוכח שהחמצנו משהו על-ידי ועידת לונדון. אצלי יש פקפוק אם אומנם לא החמצנו, אבל לא יכולנו ללכת להאג בלי הארגונים היהודיים והם התנהלו ביתר כבדות מאשר אנחנו. אצלם הרבה דברים מעכבים. גם אצלנו, כאשר הממשלה ממנה משלחת, היא מתייעצת ואומרת איך עליה לפעול, אבל אצלם על כל צעד צריך להתייעץ ולרצות משהו שיש לו דעה מסוימת. זו דמוקרטיה קצת יותר מסובכת וזה גורם להשהיות.

הערה אחרונה: אנחנו כל הזמן מדברים פה - וזה אחד מיסודות הביסוס שלנו - שאנחנו מקרה מיוחד במינו, "סואי גנריס". ברצוני להזכיר לחברי הוועדה, שאחד מקטעי הביקורת נגדנו בכנסת היה שצריך היה להגיש תביעה עוד בהתחלה, כאשר תבעו פיצויי מלחמה מגרמניה. אז היינו נכנסים למעגל של תובעי הפיצויים של כל העולם וזה היה מטשטש את האופי של ה"סואי גנריס" של תביעתנו, והיינו נכנסים למעגל כעם שהוא בעל חובות מגרמניה. מובן שאנחנו יכולים להוציא עצמנו ממעגל זה על-ידי הפסקת כל העניין. אם רוצים להשיג משהו, השיקול אומר להישאר במעגל זה. על כל פנים, דאגנו לזה מראש ונכנסנו לוועידת לונדון לכל צרה שלא תבוא. תבענו תביעה מיוחדת והדגשנו את האופי היוצא מן הכלל של התביעה שלנו. כעת אנחנו עומדים בפני הבעיה שהציג אותה חברי אבנר בתוקף רב, שהממשלה תצטרך לקבל החלטה ולהכריע בעניין זה.

פ. ברנשטיין: ברצוני להתחיל בהצהרה קצת אישית. כתבתי על נושא זה מאמר⁹ ודאגתי שהמאמר יהיה במערכת לפני הישיבה. אני אומר זאת רק מפני שאינני בטוח, שבמאמר זה לא יהיו דברים אשר יתפרשו כדברים של ידיעה מוועדה זו, אף על פי שהסתמכתי רק על מה שידעתי.

אני חושב כי לפי הדין-וחשבון של מר אבנר עבדה המשלחת במרץ רב ובמסירות שאיני מטיל בה כל ספק ושמרה על כבוד העם. אם אני מעז לומר זאת, הרי זה יותר מפני שאם הולכים לאיזה מקום מתוך הכוונה הברורה להטיל את הדגש על השמירה על כבוד העם, יכולים כמובן להתקבל מזה איזה מסקנות (י. בן-אהרון: כי כבוד וכסף

9 המאמר לא אותר.

אינם עולים בקנה אחד); (מ. שרת: הקיבוץ שבנית אינו דבר מכובד? והאם בלי כסף בנית אותו?) – אני שמח שהגרמנים הושפעו מהנציגים שלנו, שהשפעתם היתה כל-כך גדולה שיכלו להשפיע גם על יהודי הגולה. כנראה שלישראל ישנה השפעה גדולה מאוד על יהודי הגולה.

לעצם העניין אני מרשה לעצמי להזכיר, שכאשר שר החוץ הודיע שממשלת אדנאואר מקבלת את התביעה של מיליארד כבסיס למשאומתן, הבעתי דעה שלנו היה יותר נוח לשמוע מהם שאינם מקבלים סכום זה והיו מציעים סכום קטן יותר, אז הייתי מקבל את כוונתם כיותר רצינית, היות – אולי הנציגים הצעירים שלנו לא יודעים כל-כך את הדבר – וישנה היסטוריה לא קטנה של גרמניה שנדרשה לשלם פיצויים ומצאה במשך הזמן את הדרך ללמוד כיצד אין משלמים פיצויים, והם התמחו במקצוע זה מאוד מאוד.

ברור שמשאומתן על קבלת ביליון דולר מוכרח להיות משאומתן קשה, וברור גם כן, שאיש מאיתנו לא חשב שאם ישלמו במקום מיליארד רק 750 מיליון, זאת אומרת דיסקונטו של 25%, שוו אי-הצלחה. לעומת זה, נראה לי שהמשאומתן כפי שהתנהל עד עכשיו, על כל הפרטים ששמענו, מגלה את הטכניקה שאנשים אלה למדו תחת הנהגתו של שאכט – הוא הגאון שלימד אותם לא לשלם לא רק פיצויים, אפילו חובות בנקאיים. האם הנציגים שלנו עמדו על ההבדל שבין הנציגות הגרמנית ובין בון, שלפיו נתגלעו חילוקי דעות בין המדינאים ואנשי הכלכלה? גם זה אחד הקווים האופייניים של משאומתן זה כפי שהוא התנהל. פירושו של דבר שהם משחקים את המשחק בחלוקת תפקידים. בזה אין חידוש. אינני רוצה להטיל ספק בכנות האנטי-נאצית של פרופ' פֶּהָם או דר' קיסטר. ישנם כאלה בגרמניה, אבל הם, בכל זאת, רק נציגים של ממשלתם – לא בלבד שהם צריכים להיכנע להחלטות ממשלתם, אלא ייתכן מאוד שעליהם הוטל התפקיד להיות אנשים הגונים. זה גם כן חלק מהמשחק.

אינני רוצה להיכנס לשאלה של השפעת האמריקנים. אף פעם לא הבנתי מדוע הם רוצים ללחוץ על הגרמנים שגרמניה תשלם לנו פיצויים. לפי עניות דעתי, אני מבין שהם מעוניינים כי תהיה מדינה [אחת] פחות שתדרוש חובות מגרמניה. ייתכן שאיני בקי במידה מספקת בעניין זה. גם קשה לי לקבל את הביאור באופן כה פשטני, שהאמריקנים מעוניינים במעמד אדנאואר ומשום-כך הם לא רוצים שמעניין השילומים שלנו יצמחו קשיים כאלה, שייתכן ולא יוכלו להחזיק מעמד. נדמה לי, שאי-הרצון מצד האמריקנים ללחוץ בעניין זה מבחינתנו, נעוץ בשטח רחב יותר. נדמה לי שהרקע הוא הרבה יותר רחב.

המסקנות שלי הן: היה פה ויכוח קונסטיטוציוני בוועדת חוץ, שבסופו אישרה ועדת הכנסת את החלטת רוב ועדת החוץ שהביצוע הוא כולו בידי הממשלה, ואנחנו

שומעים רק דינים-וחשבונות (מ. שרת: חוות הדעת של הוועדה מובאת בפני הממשלה) ברצוני להציע כחוות דעת של הוועדה, שמוטב לנו לא להמשיך במשא-ומתן, ואנמק זאת במשפטים אחדים.

אני מלכתחילה חששתי שכך בערך יהיה מהלך העניינים על יסוד הניסיון הכספי עם הגרמנים, אבל עכשיו עומד המצב כך: גם ההסתמכות על היכולת המוגבלת לתשלום יש לה היסטוריה של 30 שנה. זה לא דבר חדש. הם, כמו כל בעלי התכסיסים, לא מוצאים כל-כך מהר תכסיסים חדשים, והשאלה עכשיו היא אם נמשיך. אילו אני הייתי בין הגרמנים האלה, הייתי בטוח למעלה מכל ספק שהמשא-ומתן יימשך, גם אם מר אבנר חושב שהגרמנים אינם סבורים כך. אני בטוח, על כל פנים, שהמשא-ומתן יימשך (מ. שרת: מפני שאתה יודע, שלו היית בממשלה היית ודאי ממשיך במשא-ומתן?) - לא מפני זה, אלא מפני שהדמיון שלי אינו מגיע עד כדי כך. הם אומנם הבטיחו שהתביעה שלנו תהיה גם שם תביעה מיוחדת במינה, בזה יתחשבו. לאיזה סכום יגיעו קשה לי להגיד. אין בסיס אפילו לסכומים קטנים יותר. אבל מה שאז יסכימו עליו גם כן לא ישלמו. ישלמו אולי שיעור אחד או שניים, בינתיים תחולנה כל-מיני תמורות, מי יודע אם אדנאואר יישאר, עולה באופן גם שאלת איחודה של גרמניה, תהיינה בחירות. ישנן הודמנויות קרובות ורבות לשינוי המצב, ובין כה הדברים יישארו על הנייר כמו המילוה של דוז בזמנו. אני הייתי בין מחייבי השילומים בזמנו, אבל אם זה צריך להיות תשלום של 50 או 100 מיליונים, הייתי אומר שזה הגבול שאפשר יהיה לעבור עליו, והייתי אומר שמוטב לא. הייתי מציע בתור חוות דעת של הוועדה, שנייען לממשלה לא להמשיך במשא-ומתן.

י. בן-אהרון: אינני יודע אילו מסקנות הממשלה תסיק, ואיזה מסקנות יסיקו מחייבי המשא-ומתן. חבר הכנסת ברנשטיין מניח מראש, שהקואליציה של מפא"י והדתיים תמשיך במה שמתפתח להיות לא רק עניין של חטא כלפי ההיסטוריה היהודית, אלא גם לעניין של לעג בעיני הציבור והעולם. אני רוצה לקוות, שהדבר הזה לא כל-כך ודאי כפי שחבר הכנסת ברנשטיין מניח. אני רוצה לקוות, שמפלגות הקואליציה הפעם ישקלו זאת מחדש שיקול יסודי לאור המצב שנוצר.

אני רוצה לרגע קט לבדוק עניין זה לא מנקודת מבט של אדם או חבר מפלגה, שהתנגדו לעניין זה עקרונית ומעשית גם יחד. אני רוצה להדגיש דבר זה: אנחנו התנגדנו לזה עקרונית ומעשית, לא זנחנו גם את השיקול המעשי, לא רק העקרוני-היסטורי, שאיננו צריכים לחדש מגע עם גרמניה שלפי אופיה היא המשך הנאציזם, אלא התנגדנו לזה גם מתוך בחינה תכליתית, שאמרה לנו ששילומים לא יהיו מכאן - כסף ראוי לשיקום ולכל הצרכים שלנו לא יהיה מכאן.

הדבר התגלגל כפי שהתגלגל, וכרצוני לבדוק את הדבר מבחינת המחייבים ולבדוק את הדרך שלפי דעתי מחייבי המשא-ומתן צריכים לנהוג בה. קודם-כֵּל, לגבי העובדות שנתבהרו, וזו אולי אחת הטענות החמורות שאפשר להעלות נגד הממשלה לגבי האופן בו ציידה את המשלחת - אני, כחבר הכנסת ברנשטיין, מוכן להניח, ואני מניח זאת ללא סייג - שחברי המשלחת פעלו במיטב הכישרון והכבוד היהודי והכבוד האינדיבידואלי של כל אחד מהם - הם אנשים ידועים בתוכנו - אבל אני חושב שהמשלחת לא היתה מצויידת בהוראות הדרושות מצד הממשלה. אילו היתה מצויידת כראוי, לא היתה מגיעה למצב זה כעבור שבועיים, כי הסוף אינו מצטייר בצורה כליכך מוצלחת בדין-וחשבון של מר אבנר. מר אבנר אמר, שהיה להם יסוד לחשוב שהמשא-ומתן יהיה קשה ויהיה מיקוח לא קל, אבל ההנחה היסודית היתה ההתחייבות של אדנאואר שיתנהל משא-ומתן על בסיס תביעת ישראל. מה היתה תביעת ישראל? שזה עניין "סואי גנריס" שאין לערבב אותו עם שום דבר אחר בעולם, שביליון זה מינימום אשר אינו עומד בשום פרופורציה לנזק הריאלי הממשי. והתברר שהאינפורמציה שלכם לא היתה מבוססת, כי הנחתם שאדנאואר מקבל הנחות יסוד אלה - כך אמרו בוועדה ואת זאת אמרתם למשלחת. מתברר, שהמשלחת הגרמנית אומרת שזה יהיה בתחום היכולת הכלכלית של גרמניה והיא שואלת איך יכולנו להניח שתהיה להם גישה מיוחדת לעניין זה. אין להם גישה מיוחדת לעניין זה. הם אומרים בכנות שאין לזה לגמרי קשר למשא-ומתן המדיני. הוברר במשא-ומתן זה, שהנחות היסוד של ממשלת ישראל למשא-ומתן אליבא דידכם לא יצאו לפועל. אותה הנחה שהיתה לכם לא נתאמתה, וצריכים להסיק מזה מסקנות. כלומר, ממשלת גרמניה מצרפת את החוב הזה לישראל בתחום החובות שלה לנושים אחרים.

שאלתי את מר אבנר במה אומדים את תביעות הנושים. הוא ענה לי שתחילה דרוש 3 ביליון, עכשיו זה עומד מסיבי ל-2-2.5 ביליון לכלל הנושים, ולזה מצרפים ביליון של ישראל. העולם המערבי כולו דורש 2 או 2.5 ביליון וישראל דורשת ביליון, זאת אומרת ששליש מהחובות יגיע לישראל. זה דבר פנטסטי שגרמניה תשלם לעולם כולו 2 ביליון ולישראל תשלם ביליון - ואמריקה, צרפת ואנגליה תסכמנה שלישארל גרמניה תשלם ביליון. כאשר דבר זה מצורף לתחום של היכולת הכלכלית של גרמניה, ומצורף לתחום של החובות שעליהם צריך להסדר עם הנושים, מתקבלות מזה שתי מסקנות שהן מסקנות ברזל, לדעתי: ראשית, שהסכום הריאלי בתחום זה מוכרח להיות סכום פעוט ותנאי התשלום של הסכום הזה יהיו בתחום התשלומים הכלליים גם עם איזו זכות עדיפות לישראל, וזה גם כן בתחום הפרינציפ הכללי שהחובות ישולמו במשך 20-30-50 שנה - נניח שלישארל יקבעו 10-15 שנה. זה הופך לסכום פעוט. זוהי המשמעות הקונקרטית של צירוף התביעה הישראלית לתחום זה של ועידת הנושים. אליבא דמחייבי המשא-ומתן, לא יכולים להתבסס על בסיס זה ואין לכם למה

ללכת ב-1966 להאג. הדבר המינימלי שאפשר לתבוע הוא שהממשלה תציל אותנו מחרפה מעמידה על הפתח. לפחות אפשר לדרוש מממשלת ישראל שתודיע שעכשיו המשא-ומתן נפסק. לגרמניה יהיה לומר דבר חדש? בון תחליט דברים חדשים? בבקשה, ימציאו אותם בדרך הנאותה, ימציאו אותם ב-1966 - הממשלה תעניין בזה ואחר-כך תחליט אם תחדש את המשא-ומתן או לא.

לאחר שהגעתם במשא-ומתן לשלב זה, והמשלחת חזרה, לא יכולים לקבל החלטה על המשך המשא-ומתן. לגבי דיכום מוכרחה להיות החלטה שמשא-ומתן זה, שהתחיל על יסוד הנחות מסויימות והלכנו לקראתו, התברר שאין בו ממש ולכן משא-ומתן זה נגמר. אתם יכולים לשמור לעצמכם החלטה פנימית, שכאשר גרמניה תציע הצעות ב-1966 תעיינו מחדש אם יש בהצעה זו של גרמניה בסיס לדיון או לא. חופש זה, לפחות, אתם צריכים לשמור לעצמכם. מתוך האחריות שלכם לעם ישראל, לא ייתכן שהדבר יימשך.

לגופו של עניין, אינני סבור שאנחנו יכולים אף לרגע אחד לעבור על פרשה זו לסדר-היום. לדעתי, העניין מוכרח לחזור לכנסת, כי אני סבור שהכנסת דנה והחליטה על יסוד מכלול של ידיעות ואינפורמציות שאתם מסרתם. ההחלטה נתקבלה גם לאחר שדחיתם משאל עם, גם בתוך מפא"י ובתוך החוית הדתית ההחלטה נתקבלה בקלות, ההחלטה שקיבלה הכנסת היתה על יסוד דברים שנתבדו, מחובתכם להחזיר עניין זה אחרי שלב זה לכנסת - הכנסת צריכה לדון על דבר זה בראייה מציאותית יותר רחבה משהיתה לה עד כה, ראייה יותר מפוכחת ויותר ריאלית.

המצב עם גרמניה מבחינת ישראל לא הוטב. ההתפתחות של המצב הבינלאומי והיחסים עם גרמניה, שהיא עכשיו בשיא של מעמדה הבינלאומי, המיקוח על גרמניה מצד מזרח ומערב עולה שלבים שלבים, שני הצדדים תורמים עכשיו תרומות גדולות מאוד לערכה ומשקלה, גרמניה כיום פחות תלויה מאשר באיזה-שהוא שלב במשך השנים האחרונות בהסכם ובהסדר עם ישראל - דבר זה ירד (מ. שרת: אז הליכתנו להאג כבר לא מילאה תפקיד מכריע להחזרת גרמניה למשפחת העמים?) - אתם בעצמכם אומרים, שהאמריקנים אינם רוצים שהמשא-ומתן עם ישראל ייפסק, זה נחוץ מאוד לאמריקנים שהמשא-ומתן יימשך. אתם בעצמכם מודים בזאת. ערכה של גרמניה בשוק הבינלאומי עלה ולא ירד. במידה שערכה עלה היא פחות תלויה בהסדר זה עם היהודים, וכל הפגנה של רצון להסדר זה, זה מצידה אקט המספיק לה לגבי הצרכים הנוכחיים. אין שום תקווה שבסיטואציה בינלאומית אמריקה תעמוד תחת לחץ כזה להסדר, שנראה לכם ככדאי. אין לזה כל שחר, שאמריקה ערב בחירות [לנשיאות בנוב' 1952], בכל המצב המעניין שישנו כעת באמריקה, תיתן ליהודים 750 מיליון דולר ומייד. דבר זה חסר כל שחר, ולכן אני אומר: המצב הבינלאומי אינו עוזר ואינו מסייע לנו, ואני מציין דבר זה בצער. המזרח לא יסייע

המערכב אין לו כל עניין לסייע לנו במצב זה. לכן יש הכרח, והכרח מהיר, להפסיק מהלך זה שהתחלתם בו, להפסיק את המשא-ומתן ולהודיע על הטעמים: כיוון שהלכות היסוד נתבדו.

אני חושב שבכל המפלגות בכנסת תהיה בדיקה מחודשת של העניין, ואינני יודע אם גם הפעם יהיה לכם רוב בכנסת. אני מקווה שלא.

ז. ארן: אני בעד המשך המשא-ומתן ונגד החזרת העניין הזה לכנסת. עוד לא הגיע הזמן להחזרת השאלה לכנסת גם לאחר כל האינפורמציה ששמעת. צריך להיות המשך המשא-ומתן תוך שמירה על שני דברים: שמירה על הכבוד – ואיש לא מטיל ספק בשמירה על הכבוד באופן שהתנהל המשא-ומתן – והדבר השני: שאלת התכלית. אינני מתכוון ל-50 או 100 מיליון דולר, אם כי אינני בו למאות מיליוני הדולרים הנחוצים למדינת ישראל.

לבחינה העקרונית של מפ"ם, אני שולל שיש לכם בחינה עקרונית עכשיו. מפלגה שמודעה עם בריה"מ – בריה"מ אשר תובעת גרמניה מאוחדת וחגינה לנאצים – נופלים כל הארגומנטים שלה נגד המשא-ומתן. כל עוד אתם לא יכולים להוציא בישראל כל שנתיים אנציקלופדיה מתוקנת,¹⁰ אין לכם שום עמדה עקרונית. אני מתפלא שבתוך מסיבות כאלה אתם יכולים להעז לדבר על בחינה עקרונית. היא איננה אצלכם. העמדה העקרונית שלנו לא נטשטשה. לא תבענו בעד כל גולגולת של יהודי שהושמד, אלא בעד היהודים פליטי הנאצים שנקלטו בארץ. העמדה האמריקנית לא מעניינת אותי בעניין זה. אני בוחן את הדבר מבחינת העניין שלנו. אני שולל את הפסקנות הזאת, שבסיטואציה הבינלאומית אין לזה כל תקווה. שמעתי פעם על פרוגנוזות שבסיטואציה הבינלאומית אין כל שחר להקמת מדינת ישראל, והדברים האלה רשומים.¹¹ יש לי גישה מיוחדת לפסקנות זו ללא ערעור. היה זה ניסיון שגיא לאפשר למדינת ישראל בשנים אלה להיאחו במשענת רצינית מאוד, ובזמן הזה זה דבר מכריע וגדול. התחלנו בניסיון אשר לפי שעה עוד לא הצלית. מה מחייב אותנו כרגע להפסיק ולהכרית כל אפשרות כזאת? גם לאחר האינפורמציה ששמענו, והסיבוכים שנוצרו, אני משוכנע שמשא-ומתן זה יצמיח תוצאות חשובות. אינני יכול כרגע לדבר על הסכום, מתי יהיה הפירעון וכיצד, אבל הייתי חושב זאת לפשע לאומי להכרית שורשים שיכולים להצמיח דבר גדול.

חבר הכנסת ברנשטיין אמר שישנה סכנה שמא יתחייבו ואחר-כך לא ישלמו. אני

10 המשטר הסובייטי-סטליניסטי נהג להשמיד עמודי אנציקלופדיות שהכילו מידע על נושאים שנפסלו במרוצת הזמן מבחינה רעיונית, ולהמירם באחרים, "כשרים" רעיונית.

11 הכוונה למפלגת "השומר הצעיר" מזה, שהתנגדה ל"תוכנית בילטמור" להקמת מדינה יהודית בא"י ודגלה בהקמת מדינה דו-לאומית, ול"תנועה לאחדות העבודה" מזה, שקראה להנהגת משטר בינלאומי בא"י.

מעדיף את הסיכון שאנחנו נתבע מהם והם לא ישלמו, מאשר יתבעו מאיתנו ולא נוכל לשלם. עוד איננו דנים על שלב זה, אנו דנים על שלב ההתחייבות מצד גרמניה. מבחינה לאומית אני נגד מפלות קלות. כאשר הממשלה הביאה דבר זה בפני הכנסת, היא לא התחייבה לנצחונות. היא בפירוש אמרה שאיננו יודעים במה הדבר ייגמר, אבל כדאי הניסיון הזה. לא התחייבנו על נצחונות, ואם אפילו ייגמר העניין במפלה, אתגאה בכך שממשלה זו לקחה על עצמה משימה זו ונלחמה בניגוד לכל מיני קשיים, כדי לאפשר למדינת ישראל להחזיק מעמד. הניסיון הזה טרם נגמר. בפרשת המשאומתן הזה אני רואה אחיזות חשובות מאוד (י. ריפתי: אחיזת עיניים) – יש עיניים שונות. יש עיניים עצמאיות ויש עיניים שאולות או מכורות.

אני מבין שבאופוזיציה שורר עכשיו הלך־רוח מרומם, נשקפת מפלה למשאומתן זה, אני מציע לא להיגרר אחרי הלך רוח זה ולהמשיך באומץ ובכבוד במשאומתן זה, ואז נראה.

י. הררי: עמדתי השליילית לפתיחת המשאומתן ידועה, אבל לאחר שנפלה הכרעה, והמדינה בהתאם להחלטת הכנסת נכנסה למשאומתן, נדמה לי שכולם צריכים לרצות שהמשאומתן יצליח. יכולה להיות גישה שלא רוצים במשאומתן, אני משער שאצל מישהו יכול להיות אינטרס פרטי או מפלגתי כל־כך עליון, שעולה על האינטרסים של המדינה ויכול לשוב על־כך שהמשאומתן לא הצליח, ולהגיד על־ידי כך שהוא צדק מראש, ממש כמו שאילו עמדה שאלה לדיון אם להכריז מלחמה או לא להכריז מלחמה. יכול להיות, שמישהו יאמר שלא צריך להכריז מלחמה, אבל לאחר שהחליטו להכריז מלחמה, לא ייתכן שאתו צד שהציע לא להכריז מלחמה ישב מן הצד וישמח על כל עיר שנחרבה וכל שבוי שתפסו. לדעתי, קיים עכשיו שוויון אינטרסים מצד אלה ואלה, וכולם צריכים להיות מעוניינים שלא נספוג יותר מכות.

אני חושש שבמצב מסויים הממשלה תירתע להמשיך במשאומתן בגלל נצחונות פנימית, שכל המשאומתן הזה הוא תכסיס. בכל משאומתן ישנו רגע, שכדי להצליח בו צריך להודיע שמפסיקים אותו, או שהסיכויים הם כאלה שאין מה להפסיד אם מכריזים שמפסיקים את המשאומתן. אם קיים רצון כנה מצד הגרמנים לשלם, גם הודעה על הפסקת המשאומתן לא תמנע רצון זה, ואם לא קיים רצון כנה כזה, ודאי שלא נפסיד שום דבר אם נודיע שמפסיקים את המשאומתן.

לדעתי, הגענו לשלב כזה במשאומתן שעלינו להודיע לגרמנים, והייתי מבקש משר החוץ להעביר מחשבה זו לממשלה, שאין מקום יותר לדיון – כמו שעשה יוספטל בשלב מסויים. אם השאלה היא יורידית, שמקשרים את החוב שלנו עם החובות של ועידת לונדון, וזה ייכלל בתביעה הגלובלית, אין מקום להמשך הדיון בינינו ובין

הגרמנים. מזה לא נשקפת כל סכנה באם הם רוצים להפסיק את המשא-ומתן ואינם רוצים לשלם שום דבר. אם הם רוצים להמשיך, יש סיכויים שיקבלו את התנאים שלנו. אני רואה את הכנסת החוב שלנו בתביעה הכללית כאילו הודעה שלא נקבל שום דבר, או קביעת אינטרסים מנוגדים לגמרי לאינטרסים שלנו. לאור הניסיון של תשלום חובות לאחר מלחמות קודמות, יש שם עניין שלא להעמיס יותר מדי על אזרחי גרמניה בתשלום חובות. קיים פחד שיפרוץ קומוניזם בגרמניה, או שהנאציזם יתגבר בגלל זה שגרמניה היתה צריכה לשלם יותר מדי חובות. ויתור מצד אמריקה או מצד אנגליה על חובות גרמניה זה דבר קל מאוד. לא כן הדבר לגבינו.

כל הדברים האלה שאנו שומעים לגבי הסכומים - אילו גרמניה הכירה בכל הסכום שאנחנו תובעים והיתה אומרת שנקבל אותו במשך 100 שנה, וזה היה מצטמצם ל-7.5 מיליון דולר לשנה, לא היינו מטפלים בזה. לפי האינטרסים שלנו לא כדאי לטפל בסכומים כאלה. החשיבות שבדבר זה הם הסכומים הגדולים שיכולים לקבל בשנים הקרובות. אם כורכים אותנו בוועידת לונדון, אנחנו מאבדים את הסיכוי הזה. למעשה, קיימים שני סכומים: הסכום שגרמניה תכיר בו והסכום שהיא תאמר שיש ביכולתה לשלם. ייתכן שתאמר שהיא מוכנה לקבל את התביעה של ביליון דולר, אבל יחד עם זאת תגיד שלפי מצב העניינים יותר מ-500 אלף אינה יכולה לשלם. כל מה שמתפתח בעולם במדיניות לגבי גרמניה, באיזו צורה שלא תהיה, מתפתח לרעתנו ולא לטובתנו. השאלה העיקרית, לדעתי, היא מה נקבל במשך השנים הבאות. אני רואה שני דברים שבהם אפשר ללכת לעזרת גרמניה. השוני בין התביעה שלנו לבין תביעת הנושים בלונדון הוא לא רק מוסרי כי אם גם מעשי. הנושים בלונדון דורשים כספים ולא סחורות. ההבדל העצום ביכולת התשלום הוא בזה שאנחנו דורשים סחורות ולא כספים, אם כי לגבי היצוא זה היינו-הך. לדעתי, עלינו להקפיד מאוד על עניין זה.

ועתה ברצוני לחזור על הצעה שכבר הצעתי פעם לשר החוץ: האם אין לשקול במשא-ומתן זה את האפשרות לסדר את התשלום על-ידי הבנק הבינלאומי? אני רואה בזה כמה יתרונות:

- א) נבטיח קבלת הסכומים שגרמניה תשלם בזמן מאוחר יותר, כי גרמניה תשמור על התחייבות לבנק הבינלאומי ותעמוד בדיבורה.
- ב) על-ידי-כך אנו מוציאים עצמנו מוועידת לונדון.
- ג) על-ידי-כך אנו יכולים להבטיח את יציבות המטבע שלנו. אנחנו כל הזמן לא יכולים להיות חברים בבנק הבינלאומי, כי אין לנו הנתונים לייצוב המטבע שלנו. היות ואין צורך במאות מיליונים, מספיק היה רק ב-50 מיליון. התחייבות זו מבחינת השקעת הון וסידור כספי יכולה להביא לנו תועלת רבה. לדעתי, הגענו לשלב כזה שלא הייתי קורא לו הפסקת המשא-ומתן, אלא העמדת

תנאים כאלה בפני גרמניה, שתזווה מהם מהווה הפסקת המשא-ומתן, ואיננו מוכנים להמשיך במשא-ומתן אלא אם יקוימו תנאים אלה.

י. בדר: בנוגע להודעה שישראל אינה יכולה להרשות לעצמה עכשיו לא סנטימנטים ולא "דינגיטי", אני יכול להוסיף לזה שהמשלחת לא הוסיפה חרפה, אבל שום משלחת לא היתה מצליחה לשמור על הכבוד. בנוגע למשא-ומתן עצמו, אחרי המשא-ומתן המסחרי [הישראלי-פולני] בוורשה¹² סיפרו, שהיהודים¹³ רימו את הישראלים; עכשיו יש לי רושם שהגרמנים רימו את ה"יקים".¹⁴ ההצעה האחרונה היא שיא החוצפה - שהיהודים יחד עם הגרמנים ילכו ללונדון ויילחמו על הצעה מאוחדת - כאילו כדי ש-39 המדינות [הנושות] הללו תסכמנה לוותר על מה שהן חושבות שהן חייבות לקבל או רשאיות לקבל על-מנת שאנחנו נקבל את הסכום שגרמניה תסכים לתת. הגרמנים היו מעוניינים קודם-כל במגע ישיר. הם מעוניינים גם להראות מקסימום של רצון טוב, אבל אינם מעוניינים לשלם, בכל אופן לא מכיסם. אני חושב שפרופ' פֶּהֶם, שהגיע בתחילה לנוסחה מוסכמת עם המשלחת שלנו, הלך בכיוון זה להראות רצון טוב מקסימלי בזיל הזול. קודם-כל, אמרו שמסכימים על 750 מיליון, בלונדון יהיה דיון על הקטנת כל החובות, אחר-כך ידרשו שתינתן לנו זכות קדימה ויקנו להם שם טוב בעיני יהודים נדיבים. האמריקנים לא יסכימו לזה, כפי שכבר נאמר בהודעה אשר פורסמה בימים האחרונים בעיתונות.

בכלל, כל מה ששמענו כאן שמענו כבר קודם לכן. אם זה משא-ומתן עם מי שפשט את הרגל, יש גם לי ניסיון ידוע לגבי מצבם של נושים אחרים במקרה שנושה אחד דורש זכות קדימה. שום דבר לא יצא מזה. נקודה קצת מפוקפקת היא לדעתי העובדה שאנו דורשים את החוב בסחורות. זה לא ישיפיע על שום איש. בסופו של דבר, אחרי המשא-ומתן בלונדון ייגמר, יחליטו על איזה סכומים, יכניסו איזה סכום בשבילנו, וזה יהיה דבר גדול. ברור, שבמסגרת כל החוב הזה פירושו תשלומים במשך 20-30 שנה. נקבל תשלום ראשון ושני, וביחס להמשך אין לנו כל ביטחון מה יהיה המצב הפוליטי בגרמניה. בסופו של דבר יתקבל שהגרמנים הראו רצון טוב, אבל הניסיון מלמד שהגרמנים אינם אוהבים לשלם. ישנה אומנם גישה מסויימת, שבמקרה כזה צריך להוציא כל מה שאפשר. אינני רוצה להאמין, שזה היחס שלנו לדענין זה - להוציא מה שרק אפשר. לדעתי צריך להאמין קודם-כל לשאכט, אשר אמר שלגרמנים יש רצון טוב אבל אין יכולת.¹⁵ לו הייתם מאמינים לשאכט, לא

12 החוזה המסחרי נחתם במאי 1949 (תלחמ"י 2, עמ' 539; תלחמ"י 4, עמ' 52).

13 הכוונה ליהודים, ששימשו בתפקידים בכירים בממשלת פולין.

14 "יקה" - כינוי ליוצאי גרמניה - הכוונה כאן לא' שנער וג' יוספטל, שניהם יוצאי גרמניה.

15 לכתב "מעריב" בשדה התעופה "לוד" ב-26.11.1951. ר' מסמך 14, עמ' 217 הע' 5.

הייתם הולכים למשא-ומתן זה. גם בלונדון אמרו לכם אותו דבר. פורמולה זו משמעותה, בסופו של דבר, שהחלטה תלויה בהחלטת ועידת לונדון. ל"תנועת החרות" ישנו עכשיו עניין גדול להילחם בו וזה עניין השילומים. תפסיקו את המשא-ומתן ותגדלו את הסוס הזה מ"תנועת החרות" ותבוא עליכם ברכה. קיימת אפשרות לצאת מעניין זה באיזו מידה-שהיא של כבוד. אם אינכם מעוניינים במידה מספקת ב"הצלת פנים" של העם והמדינה, אתם לפחות צריכים להיות מעוניינים ב"הצלת פניה" של הממשלה. אינני רוצה לפגוע באיש, אבל אני חושב שהמצב הוא קשה מאוד. לכן אני מציע להפסיק את המשא-ומתן ברעש גדול. ועתה ברצוני להציג שתי שאלות: מה היה תוכן המגע בין מר אבן לבין גורמי ממשלת ארה"ב בעניין השילומים ובעניין המשא-ומתן? האם הממשלה מסכימה לדיון נוסף בכנסת בשאלה זו?

ג. פלש: לפי הרושם שנתקבל, מנוי וגמור עם הגורמים המהווים את הממשלה להמשיך במשא-ומתן בכל התנאים והמסיבות, מפני שכנראה ישנה הרגשה אצלם שבתכסיסים פנימיים אין ערך לנסיגה. היות וזה המצב, לא אביא נימוקים נוספים מדוע אין לחדש את המשא-ומתן ומדוע צריך להפסיקו, ואסתפק בשאלה אחת: היות וגם מחייבי המשא-ומתן אומרים לפעמים, שיכולות להיות תוצאות רצויות ותוצאות בלתי-רצויות, הייתי רוצה לשאול את שר החוץ מה, לפי דעתו, פירושו של דבר תוצאות למשא-ומתן זה באופן הקונקרטי ביותר? הגשנו תביעה לביליון וחצי. ויתרנו על 500 מיליון לטובת גרמניה המזרחית. נשאר רק ביליון. היום נמסר כאילו אפשר היה לגמור ב-750 מיליון. אני שואל מה הסכום הנראה לנו כסכום מינימלי? אני מתאר לעצמי, שגם בממשלה ישנה החלטה על גבול מסויים, שאותו אי-אפשר לעבור. הייתי רוצה לדעת מהי החלטה לגבי זמני התשלום, זמני הפירעון, ואם ישנה השקפה מסויימת לגבי הסחורות והמזומנים.

נאמר לנו בפתחת הדיון, שבעצם אנו עומדים לפני ישיבת הממשלה. גם אני מצטרף לדעה, שבשלב הנוכחי צריך להחזיר את הדיון לכנסת. ייתכן שעל זה אפשר להחליט אחרי שתהיה החלטה של הממשלה. משום-כך הייתי מציע שוועדת החוץ תתכנס שנית אחרי שתהיה החלטה של הממשלה ולפני שהדבר יובא בפני הכנסת.

מ. שרת - שר החוץ: כבר אמרתי ששיבה זו מתקיימת לפני שהיה סיפק בידי הממשלה לשמוע דין-וחשבון, כל שכן לדון בעניין. לא אוכל לענות כאן על אותן שאלות שהופנו לממשלה, כי אין בידי לענות על שאלות אלה. אמסור דין-וחשבון לממשלה על ישיבה זו ועל הדעות שנשמעו כאן במקרה שתקיים ישיבת הממשלה השבוע ביום ה'. אני רוצה שיהיה ברור ששיבה זו לא תשמע דין-וחשבון על

השילומים, אלא היא נקראת לעניין מיוחד שמבחינה טכנית הוא דחוף, והישיבה שתשמע דין-וחשבון על השילומים תתקיים רק ביום א' בבוקר.

אף על פי כן, אני רוצה לומר כאן מה יכולים להיות השיקולים בדיון הממשלה על עניין זה. כוונת הממשלה במשא-ומתן זה, ובהגשת התביעה, היתה להשיג פיצויים בגודל של מאות מיליונים דולרים. לא אוכל לדייק יותר. הכוונה היתה והינה להשיג פיצויים בהיקף של מאות מיליונים דולרים. במהלך המשא-ומתן נתגלה רקע חדש בעמדת הצד שכנגד, שלא כל יסודותיו היו ברורים מראש. היו כאלה שהיו ברורים מראש והיו כאלה שלא היו ברורים. הניסיון האישי שלי אומר לי, שעוד לא היה משא-ומתן ועוד לא היה מיבצע מדיני רציני, שבהמשכו לא נשתנו ההנחות שקדמו לתחילתו, והשינויים הם תמיד משני מינים, שלרוב מצטרפים יחד. שינוי ממין אחד: כי במעבר מתביעה להגשמה, משאיפה להישג, מתבררים דברים שלא היו מחוורים קודם, והשינוי ממין שני: כי בינתיים משתנה הרקע הכללי של העובדות, נכנסים גורמים חדשים למערכה, וגם במקרה זה חלו שינויים משני הסוגים האלה גם יחד.

המעבר היה כרוך בכיור דברים חדשים, ובינתיים נכנסו לזירה הכללית והחלו לפעול גורמים שלא פעלו קודם. עצם הדבר של שינוי הנחות אינו יכול להתיע אותנו כל זמן שישנה אפשרות להשיג מטרה זו ואין בזה דבר חדש או מביש. להיפך, ברור שלולא הרימונו תביעה זו וניגשנו למאמץ של ביצוע, יכולנו להתייחס בשוויון נפש לדרישה זו, ואז היינו אומרים שבאי-המשך המשא-ומתן היינו קובעים מטרה לא להשיג כלום, ומטרה זו היתה מושגת ב-100%. אבל במידה שאמרנו לעצמנו: הבה נצא למאמץ להשיג דבר-מה חיובי, אנחנו מראש גרמנו לעצמנו לעמוד בפני שינויים והפתעות, כי בדרך של ביצוע תמיד יש שינויים והפתעות.

אחד הדברים, שהתברר ביתר הדגשה, היה ברור גם מקודם: שבגרמניה פועלים גורמים שונים ויש כאן מאבק פנימי - אם נשתמש במינוח המסורתי שלנו - בין גורמים ציונים ולא-ציונים. יש כאלה שאומרים שצריכים לכפור בכל העניין הזה, זאת אומרת להעמיד אותו על מינימום שבמינימום. יש כאלה שניגשים לעניין מתוך הבנה היסטורית ומתוך הבנת האינטרסים של גרמניה לעתיד-לבוא, ואומרים שיש להודות בזה ולמלא זאת שעה אחת קודם ובהיקף רחב, כדי שלא יוכלו לומר ש"אנחנו עם פעוט ולא מסיקים מסקנות מעמדות יסוד שאנחנו מקבלים".

אם מטרתנו היא להשיג את הדבר ולהשיג באותו היקף, מובן שאנחנו צריכים לחזק עד כמה שאפשר צד אחד ולהחליש עד כמה שאפשר את הצד השני משני הצדדים הנאבקים בגרמניה. יכול להיות שלזרוק עכשיו סיסמה של הפסקת המשא-ומתן יכולה להחליש את הצד החיובי ולעזור לצד השלילי, ויאמרו: "הנה, ישראל ויתרה - למה אנחנו צריכים לדרוש?" זה יכול לסייע למתנגדים ולא צריך לומר דבר, כדי לא לסייע למתנגדים בגרמניה. יכול להיות מצב שזה יקל על

המעצמות הגדולות. לעומת זה, אין בשום פנים ואופן לסמוך שהצד המחייב שילומים בעצמו יכריע את הצד שמתנגד להם, ויש גם ללחוץ עליו וגם לחזק אותו. ייתכן שיהיה צורך לומר איזה דבר – השאלה מתי ומה לומר זו שאלה לשיקול.

יכולה להיות סיטואציה שאין בה משום הפסקה מעשית של המשא-ומתן, אבל יכולים להיות דברים שהם, בהבטחות שלהם, הכניסו למשא-ומתן ומתוכם יכולים לטעון שמשתמע שינוי בעמדה. אילו היתה עמדה זו ידועה קודם, אולי לא היינו מוכנים למשא-ומתן.

יש פה שאלה של דברים שעומדים על קלף ומהם צריכים לצאת בכבוד לקראת העתיד. יכול להיות, שבשלב ידוע צריך לומר איזה דבר, ובסופו של דבר אפשר לומר כך: הם, בתאריך ידוע, צריכים להודיע איזה דבר – לא מוכרחים להתחייב מראש על משא-ומתן ולא מוכרחים לגזור על עצמנו אי-משא-ומתן, אבל יכולים לומר אחר-כך, ששלב מסויים במשא-ומתן נסתיים. נקרא לזה, אולי, סיום המשא-ומתן, אבל לא ניתן הקשר כדי שיהיה לחץ מבפנים ונוכל להביא לידי הצעה מצידם, שתהיה מקסימלית במסיבות הנתונות, ואנחנו חושבים לקבל אותה או לדחות אותה. אם תרד ההצעה למידות כאלה, שבשום פנים ואופן לא נוכל לקבל אותה, תמיד נוכל לומר לדבר זה: "לא" – אבל קודם-כל נמצה כל אפשרויות הלחץ כדי להחזיק את ההצעה הסופית שיציעו לנו במצב כזה, שכדאי יהיה לנו לקבל אותה וחשוב יהיה לנו לקבל אותה.

משיקולים אלה מסתמן קו ידוע: ייתכן שלא נאמר דבר ונחכה עד תאריך מסויים בו יגישו הצעה. כאשר בתאריך מסויים יגישו הצעה, יהיה שיקול אם לקבל אותה או לא. אינני מוסר בזה את עמדת הממשלה, אלא מתווה בזה סיכום שיכול להתקבל על דעת הממשלה.

היור מ. ארגוב: כיוון ששר החוץ צריך ללכת, הייתי מציע לא להמשיך עכשיו בוויכוח אלא לגשת להצבעה על ההצעות השונות. רשומים עוד כמה חברים לרשות הדיבור וגם אני ביניהם. אם איננו ממשיכים בוויכוח, צריכה להיות החלטה של ועדת חוץ וביטחון, כי בינתיים העיתונות גם כן מפרסמת דברים.

ז. ארן: אינני יודע אם ועדת חוץ יכולה לקבל היום החלטה. ישנו לא רק השיקול של העיתונות. ישנו שיקול של המשא-ומתן עצמו, ולדעתי הדבר עוד לא בשל לקבלת החלטה. אני מציע לקיים ישיבת ועדה נוספת לאחר ישיבת הממשלה.

י. כסה: גם אני מציע לא לקבל החלטה היום, כי הדברים אינם בשלים עדיין ויש צורך בהתייעצויות.

הי"ר מ. ארגוב: הוצעו כאן הצעות שונות, ביניהן גם הצעה להפסיק את המשא-ומתן ולהחזיר את השאלה הזאת לכנסת. לפיכך עלינו לקבל היום החלטה.

ד. הכהן: אם חבר ועדה מציע הצעה, אין זה מחייב להצביע עליה מייד. אני מציע להמשיך בוויכוח ואחר-כך לעבור להצבעה.

ג. פלש: יש לכל סיעה הרשות להציע הצעות, אם כי יש באפשרותו של הרוב להפיל כל הצעה. לדעתי צודק יושב-הראש, ובאם עוברים להצבעה יש להעמיד כל ההצעות. לעומת זאת הודיע כאן שר החוץ, שעוד ביום א' תדון הממשלה בשאלת השילומים, ומשום כך הייתי מציע לדחות את קבלת ההחלטה עד לאחר ישיבת הממשלה.

י. ריפתיין: שר החוץ אמר כאן שהוא מעוניין בחוות דעתה של הוועדה. עם כל הכבוד למה שאמרו כאן חברים או לא אמרו, חוות דעת מוסכמת מתקבלת על-ידי הצבעה, וישנם עוד חברים אשר עוד לא הביעו דעתם. אני רוצה להזכיר לחברי הוועדה, שבעניין זה נהגנו בפרוצדורה מסויימת. אתם לא התקוממתם נגד זה שכמה ימים אחרי החלטת הכנסת ועדה זו תקבל החלטה בלי דיון נוסף. אני חושב שאין ברירה אחרת אלא להציע אותן ההצעות הטובות ביחס, שיכולים להציע בישיבה זו.

ש. זיסמן: הוועדה הזאת סוברנית לקבל כל החלטה לאחר ששמעה דין-וחשבון מפי חבר המשלחת לשילומים ומפי שר החוץ. לא שמענו מפי שר החוץ, שהממשלה מעוניינת כי הוועדה לא תקבל החלטה על-מנת שלא תתפרסם. לאור העובדה שכל ההתפתחות של המשא-ומתן עברה מבלי שהוועדה תלווה אותו, תהיה זו פגיעה בריבונותה של הוועדה אם לא נקבל סיכום שמתבטא בהצבעה.

י. בדר: ישנה כאן אי-הבנה בנוגע לסמכויות. הממשלה הסכימה שהכנסת תחליט בעניין זה. הכנסת נתנה ייפוי-כוח לוועדת החוץ ולא לממשלה. הוועדה נתנה ייפוי-כוח מישנה לממשלה, אבל הוועדה יכולה לקבל החלטה שלא בצורת המלצה לממשלה.

הי"ר מ. ארגוב: הוועדה החליטה להעביר את הסמכויות להוצאה-לפועל לממשלה. אומנם היה ערעור על החלטה זו של ועדת החוץ, אבל ועדת הכנסת אישרה החלטה זו. לא יכולה לבוא כאן כל הצעה שלא יכולים להצביע עליה. כל הצעה, חיובית או שלילית, תועמד להצבעה. אבל אני רואה שחברים מסיעתי מבקשים לדחות את ההחלטה הסופית, כדי שתהיה שהות להתייעץ, וזוהי הצעה לגיטימית בהחלט. עלינו להחליט עכשיו אם מצביעים היום על ההחלטות השונות או נדחה את ההצבעה לישיבה נוספת.

אולי תקבלו הצעה פשרה שלי, שלפני כינוס הכנסת תתקיים ישיבה נוספת של ועדת חוץ (י. בן-אהרון: צריכה להיות חוות דעת של הוועדה לפני ישיבת הממשלה) - כי אז אנחנו צריכים להצביע היום, באשר ישיבת הממשלה תהיה ביום א'. אני מוכן לבוא במגע עם שר החוץ ולבקש ממנו שלא לדון על זה בממשלה לפני שתתקבל חוות-הדעת של ועדה זו, ואני מציע לקיים ישיבה נוספת של הוועדה לפני ישיבת הממשלה.

אני מעמיד להצבעה שתי ההצעות: להצביע מייד את ההצעות השונות; לדחות את ההצבעה על ההצעות השונות לישיבה נוספת.

הצבעה

בעד ההצעה הראשונה - 6 קולות

בעד ההצעה השניה - 7 קולות

הוחלט לדחות את ההצבעה על ההצעות השונות לישיבה נוספת.

כל ההצעות שהובאו כאן על-ידי הסיעות השונות יועמדו להצבעה.

המתנה להחלטה גרמנית

משה שרת: אפתח פתיחה קצרה מאוד. לפי דעתי אין לישיבה זו מה להחליט, ואין לממשלה מה להחליט, ואין לכנסת מה להחליט. ההחלטה תהיה כאשר גרמניה תאמר דבר ברור: משלמת או לא משלמת, כמה משלמת ובאיזה אופן משלמת – ואז ההחלטה צריכה להיות לקבל את זה או לדחות את זה. אני אומר מראש את מסקנתי, כדי שיהיה ברור למה אני מתכוון ולא תהיינה שום סנסציות.

מה היתה השתלשלות העניינים? בראשית היתה תביעתנו למעצמות. תביעה זו למעצמות לא הזיזה את העניינים והעניין הגיע לנקודה של קיפאון. זה היה שלב א'. בשלב ב' היו מגעים שונים בלתי-רשמיים עם ממשלת בון, שכתוצאה מהם – ולא רק כתוצאה מהם אלא גם תוצאה של פנייה שלנו למעצמות וגם כתוצאה של חיטוטים ולבטים שהיו בתוך חוגי ממשלת בון – גם למפלגה הסוציאל-דמוקרטית היה חלק בזה, גם לנציגים שונים של ממשלת בון בבירות המערב שהודיעו על תגובות של דעת הקהל היהודית ודעת הקהל הבינלאומית היה חלק בזה – כתוצאה מתהליכים אלה מסר אדנאואר את הצהרתו שבה הודיע על נכונותו לשילומים לעם ישראל, ומנהיגיה קשר את יכולת התשלומים ביכולת העם הגרמני והודיע על נכונות לשאת ולתת עם נציגי העם היהודי ומדינת ישראל.

בין שני השלבים האלה היה שלב ביניים אשר בו אנו, זאת אומרת ממשלת ישראל, באמצעות הסוכנות היהודית, יזמנו כינוס יהודי עולמי לשאלה הזאת. מטרתנו היתה להזיז על-ידי כינוס זה את העניין מהנקודה המתה, לחדש את התעניינות הקהל בשאלה הזאת, לרכז את תשומת לבו וגם להשמיע קול בשם היהדות שיהיה מופנה הן למעצמות – כאשר ריכזנו יהדות ארה"ב, אנגליה וצרפת – והן כלפי גרמניה, מפני שגרמניה תדע שיש לה כאן עסק לא רק עם תביעה של מדינה במזרח התיכון אלא תביעה אוניברסלית.

בין זימון הוועידה הזאת לבין כינוסה נשמעה הצהרתו של אדנאואר, והצהרתו של אדנאואר יצרה רקע אחר לוועידה זו. מוועידה שערכה מדיני בלבד היא נהפכה לוועידה של בעלי התביעה בעצמם, של המעוניינים. באשר נאמר: גם העם היהודי. אומנם זה לא סיבוך רציני, אבל ממילא נוצרו שני גופים. כאן בא שלב ג'. אמרנו:

1 חברי הוועדה: בבה אידלסון, מאיר ארגוב, לוי אשכול, חיים בן-אשר, רפאל בשי, יהואל דובדבני, אליהו דובקין, ברוך טל, יונה כסה, גיורא יוספטל, פנחס לבון, ברל לוקר, אליעזר ליבנה, פרץ נפתלי, מלך נוי, משה קיטרון, אליעזר קפלן, זלמן שור, משה שרת. אורחים: ברוך אונייה, עמי אסף, עקיבא גוברין, ישראל גוריי. (ארכיון מפלגת העבודה)

הצהרת אדנאואר העקרונית אינה מספקת לנו כדי להיכנס למשא-ומתן. היא סתומה ומופשטת ולא אומרת שום דבר ברור. אני רוצה לנסח מה שאמרתי בפנים: כל השאלה היא אם גרמניה מבינה שעליה לשלם מאות מיליונים או שהיא סבורה שיכולה לצאת ידי חובה בתשלום של עשרות מיליונים דולרים. ואז נתנו דעתנו לברר את העניין. היתה פרשה של מגעים בלתי-רשמיים עם אדנאואר עצמו, שכתוצאה ממנה שלח אדנאואר מכתב לגולדמן, שנבחר ליו"ר הוועידה היהודית וקיבל סטטוס מיוחד לגבי עניין זה – לא סתם כמנהיג ציוני, ו[קיבל] את אמונה של ממשלת ישראל – כפיגורה רישמית בעניין זה, כבעל סמכות. במכתב זה נאמר כי גרמניה מקבלת את התביעה של ישראל, כפי שהוצגה כלפי המעצמות, כבסיס למשא-ומתן. היתה במכתב זה הסתמכות על הצהרתו של אדנאואר בבונדסטג. להסתמכות הזאת היה ערך אופרטיבי, בשים לב לסייג שהיה בדבר יכולת התשלום.

אני רוצה לומר מה היתה תגובתנו לדבר זה: בשום פנים ואופן לא קיבלנו נוסחה זו, שהם מקבלים את תביעתנו כבסיס למשא-ומתן. לא קיבלנו נוסחה זו כהתחייבות לשלם לנו בליון דולרים. לו היה אדנאואר רוצה להתחייב לשלם, היה יכול להגיד: "אני מקבל את התביעה הזאת", ולא להגיד: "אני מקבל אותה כבסיס למשא-ומתן". אם אמר: "אני מקבל אותה כבסיס למשא-ומתן" – פירושו של דבר שיכול להיות פחות או יותר, אבל יכול להיות פחות. אחרי זה היה דיון בכנסת. הממשלה הציעה מה שהציעה, הכנסת אישרה מה שאישרה ואנו שלחנו משלחת. התקיים משא-ומתן באותה עיירה על-יד האג ושם התבררו כמה דברים. המשלחת הגרמנית – אני נכנס פה לפרשה שלא השתתפתי בה באופן אישי ואתם יודעים שבכל משא-ומתן יש כל מיני פיתולים. לו היה יוספטל פה היה מרצה ביתר בהירות.

כאן אני צריך משהו להקדים. עד להתחלת המשא-ומתן בהאג נתכנסה בלונדון ועידה של נושי גרמניה, זאת אומרת בנקים ומוסדות בחסות ממשלות שיש להם תביעות אל גרמניה עוד מקודם, כספים שהילוו לגרמניה. בעיקר הדבר נוגע לחובות גרמניה מלפני מלחמת-העולם האחרונה. נשתלבו בזה גם כמה הלוואות שגרמניה החדשה קיבלה. אנו ידענו שעומדת להתכנס ועידה כזאת, ומשום כך היתה השתדלות מצדנו להחיש את המשא-ומתן בהאג. אני רוצה לומר, שבמידה ידועה שותפות שלנו עם גורמים ידועים [הארגונים היהודיים] והתהליכים הפרלמנטריים שלנו בכנסת ובוועדת החוץ, שאי-אפשר להימנע מהם – זה תמיד המס שמשלמים בעד חוסר היעילות של הדמוקרטיה – גרמו להשהיה. בגלל שני הדברים האלה התחלנו במשא-ומתן לפי אומדנתנו חודשיים יותר מאוחר ממה שיכולנו להתחיל. אילמלא התהליך הפרלמנטרי ואילמלא הויקה לוועידה היהודית, יכולנו להתחיל קודם ואז היינו מתחילים לפני היות ועידת לונדון. יש בזה מחלוקת. יש אומרים שזה היה מתקן את המצב, ויש אומרים שזה לא היה מתקן ולא כלום, באשר ידעו שעומדת להתכנס ועידה. על כל פנים, זה וכוח תיאורטי.

כאשר הודמנו איתם ליד שולחן אחד בהאג – אני לא מוסר את כל הבלטריסטיקה, על השפה שדיברו, אם חיכו או לא חיכו, על זה אפשר לוותר; הסיפור הזה אינו שייך לדוח מדיני – הגרמנים מלכתחילה קשרו את התחייבותם לשלם בשני סיוגים: סייג אחד יכולת התשלום של העם הגרמני, מתוך הסתמכות של הצהרתו הראשונה של אדנאואר; סייג ביי"ת – ההסכם הכולל שהם יעשו עם הנושים בלונדון.

בעניין זה היה מאבק רב ובמאבק זה התגבשו שלוש עמדות: עמדה אל"ף – היתה [של] משלחת ישראל, שתבעה מגרמניה מייד התחייבות החלטית על הסכום כולו ועל מספר השנים וכו', ולעבור מייד לפירוט כמה במטבע, כמה בסחורות. על-ידי איזה מנגנון וכו' וכו'.

עמדה ביי"ת – עמדת המשלחת [הגרמנית], או רובה של המשלחת, כפי שהיתה מיוצגת על ידי בָּהֶם, מתוך הישענות אישית על אדנאואר ואולי על חוג ססביבו, בעיקר במשרד החוץ הגרמני. זאת היתה עמדת ביניים: להתחייב על סכום בלי קשר עם ועידת לונדון ועד כמה שאפשר להזיז את העניין קדימה, אבל לא לגמרי מחוץ לאיזה שילוב במסגרת כללית של תשלומים.

עמדה שלישית היתה לנציגות הגרמנית בוועידת לונדון, שנשענה על חוגים פיננסיים של ממשלת בון. היא טענה כי אין כל אפשרות לחייב את ממשלת גרמניה במשהו שאינו קשור בהסדר הלונדוני, ואין כל אפשרות לבוא אחר-כך לאיזה הסדר שהוא עם ועידת לונדון לאחר שניתנה התחייבות בלתי קשורה בו. זאת אומרת, העמדה השלישית נשענת על היגיון פשוט. היא אמרה: "אנו עומדים לבוא לידי סידור עם בעלי החוב שלנו. לא נוכל לשלם להם הכל מה שמגיע להם. אנו רוצים לשכנע אותם שעוד איננו יכולים לשלם". איזה סיכוי יהיה לשכנע אותם להשיג איזה סידור רצוי לנו? הם יוכלו לטעון שהם חייבים, אבל אין זאת אומרת שאת הסכום הזה הם יכולים לשלם. הבחנה זו [היא] בין מה שמגיע ובין מה שביכולתם: נניח ראובן תובע ממני 200 ל"י ואז אומר לו: "קודם-כל אני מודה לך ב-150 ל"י ויחד עם זה אני מודיע לך, אומנם אני מודה ב-150 ל"י, אבל ביכולתי לשלם לך 50". אף הגרמנים אומרים כך: "אתם תובעים מאיתנו ביליון, אנו, אליבא דידכם, עשינו חשבון שמגיע לכם 750 מיליון ואנו מצהירים קבל העולם וקבל ההיסטוריה שממשלת בון חייבת לכם 750 מיליון דולר. סכום זה מגיע לכם, ואין כל ספק בדבר. אבל הנה הקופה, תיכנסו ותראו מה שיש בה. אנו מודיעים לכם שאיננו יכולים לשלם 750 מיליון. אנו מוכנים לשלם סכום מסוים". על כך יש משא-ומתן וזה קשור בלונדון.

ברור כי אנו היינו צריכים לעשות "עסק" גם מהפחתת הסכום ל-750 מיליון. לשם חיוק מעמדנו לא היה טוב שהעיתונות תפגוש בחיוב את נכונות הגרמנים לשלם 750 מיליון, אבל אצלנו קיבלו "אֶנְשֵׁטְל" [גרמנית: קביעה] זה ברצינות. הציבור צריך היה להודעוץ מזה שגרמניה מודה ב-750 מיליון בלבד – הייתכן? הרי

היא חייבת בליון ואנו מפסידים 250 מיליון!

אני רוצה להגיד את דעתי: אילו היה העניין נגמר בזה שמודים ב-750 מיליון ומשלמים - הייתי רואה בזה הצלחה מזהירה. אין לראות בזה הפרת דיבור של נקיטת תביעתנו כבסיס למשאומתן, שמסכימים לא ל-100 אחוז אלא ל-75 אחוז. וכי מה העניין? נקטנו ביסוס מסויים לתביעה. אמרנו: "אתם 500 אלף היהודים שקלטנו בישראל עלו לנו בערך סכום זה. הגרמנים יכולים לבוא ולטעון: אתם חושבים שכל נפש עלתה לכם כך וכך? - אין זה בדיוק כך". או שיכלו לומר: "אתם כוללים בזה את יהודי רומניה ובולגריה? - איננו מודים שכל אלה נהרסו על-ידי היטלר. אנו מודים בשלושה רבעים מהם". יש להם במה להיאחז. או יכלו פשוט לומר: "אתם תובעים בליון? אנו נותנים לכם 750 מיליון. זה לא 'פּר'?" העניין הוא לא בהפחתת הסכום אלא בהבחנה בין מה שחייבים לבין מה שמשלמים.

הודענו להם שאין זה בהתאם להתחייבות שלהם. הלכנו למשאומתן על יסוד התחייבויות ברורות. אילמלא כן לא היינו הולכים למשאומתן. יש בזה משום גנבת דעת. שמו של אדנאואר על הקלף. כך לא ייתכן, כאילו הפסקנו את המשאומתן. המשאומתן ממילא צריך היה להיפסק לפגרת הפסח, אבל יוצא עכשיו שאין משאומתן בשלב זה חזרנו לשיטה של מגעים בלתי-רשמיים. היתה פגישה של גולדמן עם אדנאואר - עמדה להתקיים פגישה שנדחתה ער לאחר הוועד הפועל הציוני.²

ההתרוצצות בתוך המחנה הגרמני אינה פוסקת. יש שידוד מערכות והאנשים [עוברים] ממחנה למחנה. יש נטייה חזקה בתוך הממשלה הגרמנית לחזור לבסיס של קביעת סכום החלטי בלי לקשור אותו בוועידת לונדון, ולומר: "אנו הננו צריכים להתחייב כלפי העם היהודי על סכום כך וכך". ברור שגם זה לא יהיה סכום של 750 מיליון. לעומת זאת, יש טוענים שאי-אפשר לעשות דבר זה בלי לקשור אותו בוועידת לונדון. מערכה זו [נטושה] בעצם מהלכה, ולפי דעתי אין מה להחליט כרגע. ההחלטה היחידה שאפשר היה להחליט - זו הפסקה מוחלטת של המשאומתן מתוך ויתור על כל העניין. אינני מעלה על הדעת מוצא זה. לא קרה שום דבר שיצדיק אותו. אני עומד על הנוסחה שלי: אם נצליח להשיג סכום של מאות מיליונים ולא עשרות מיליונים - בהחלט כדאי לנו. תהליך כניסת גרמניה לעולם הולך ומתקדם - גרמניה היא חברה שוות זכויות במערב, היא עומדת להיכנס לברית האטלנטית. רוסיה יכולה לסכסך ולהגדיל את כוחה. השאלה היא לא אם נעכב תהליך זה או לא, אם נבודד את גרמניה או לא, אלא השאלה היא אם נבודד את עצמנו. השאלה היא אם נוכל למכור את התפשרותנו עם כניסת גרמניה לעולם בשיוויון זכויות גמור תמורת מחיר ידוע לעם ישראל ולעם היהודי. לדעתי צריכים להפיק מעניין זה מה שאפשר.

אני רוצה להוסיף, שלא נוכל בזה להסתמך הרבה על עזרת מעצמות המערב,

2 ישיבת הוועד הפועל הציוני, ירושלים 15.1952-7. נ' גולדמן וג' יוספטל דיווחו שם על המו"מ.

ובייחוד לא נוכל להסתמך על עזרת אמריקה, כאשר אמריקה יושבת גם [בוועידת הנושים] בלונדון ואמריקה לא מעוניינת שההסדר בין גרמניה ובינינו יהיה על חשבונה, וזה בצורה זו או אחרת מוכרח להיות על חשבונה. גרמניה יודעת זאת היטב. היא רוצה שנגייס לה עזרת אמריקה, שאמריקה תשחרר לה סכומים קפואים. כל זה על חשבון אמריקה. אמריקה אומרת לנו: "כל ברכתנו לכם, אבל בתנאי שגרמניה תוציא זאת מתוך גרמניה ולא מהכסף שלנו שישנו בידיהם".

אני לא נכנס לפרטים אלה, שהם מסובכים מאוד. אני רוצה לקבוע ברור, כי אם מן השפה ולחוץ מדברת אמריקה עם הגרמנים ואומרת להם: "אתם צריכים משהו לסדר", אין אמריקה עושה לחץ רציני על גרמניה לשם סידור העניין. הדבר תלוי בעיקרו בתחושתה של ממשלת בון לגבי החשיבות שיש לה לסלק חשבון זה עם העם היהודי ומדינת ישראל. פה פועלים בלי ספק גורמים מוסריים, פה פועלים בלי ספק גם גורמים שאינם מוסריים: גורמים מדיניים מעשיים וגם גורמים מסחריים. פה פועל בלי ספק החשבון, שאם ישלמו לנו בסחורה פירוש הדבר – אם פעם יהיה שלום בין ישראל ומדינות ערב – שזה בשבילם אולי כניסה לשוק המזרח התיכון. אין ספק ששיקול זה פועל אצלם. בנקודה זו פועלים שיקולים של יכולת תשלום, של סידורים עם נושים אחרים, של השתחררות משילום מופרז, של מעמדה של ממשלת בון בפנים הארץ, איך ינצלו דבר זה נגדה וכו'. זוהי מערכה, זה עניין פוליטי-כספי שנמצא בשלב של מאבק ויש צורך לאור כל הסיכויים להפיק ממנו תועלת ולהגיע לתוצאות של ממש. לא שיש לדחוק את שעת ההכרעה. התכסיס צריך להיות להחזיק מעל ראשם את חרב דמוקלס של הפסקת המשא-ומתן, כדי לסחוט את המקסימום.

בכל אופן, הלחץ והמגע שנתונים ברשותנו כוללים גם משא-ומתן עם הסיצילא-דמוקרטים הגרמניים, ולא בשם מפא"י, אלא ניצול גורם זה שבולט בגרמניה המערבית לטובתנו. עמדתנו צריכה להיות כלפי חוץ – ציפייה מה תהיה התוצאה של מאבק פנימי זה ומה יהיה הדיבור האחרון של גרמניה, שאנו מקווים לקבלו. מבחינה פרלמנטרית אין עלינו חובת יוזמה בעניין זה. אם תבוא יוזמה – תבוא מצד גרמניה. את הדרישה להפסיק את המשא-ומתן אנו צריכים ללא ויכוח להסיר מעל סדר-היום.

היורד מאיר ארגוב: שתי הערות. החלטה אחת כדאי שנקבל כאן: שבשלבים שהעניין נמצא בהם כרגע לא ייעשה שום צעד סופי על-ידי הממשלה, אם לא תבוא תחילה החלטה של אורגן מפלגתי מוסמך. אני מקבל את דעת משה, שכרגע אין לקבל החלטה סופית, אבל מחר-מחרתיים או בעוד שבועיים ובעוד חודש יבואו ויגידו, שגרמניה מציעה לנו 200 מיליון – אני אומר סכום זה רק כדי לסבר את האוזן – שלא נעמוד אז בפני עובדה של החלטה. נקבע מראש, שבשעה שיצטרפו להחליט על הסכום ועל הזמן – נניח שהגרמנים יגידו: "סכום כך וכך נשלם לכם

במשך 15 שנה", אז כל בר-דעת יודע שהדבר לא יצא אל הפועל אם ינקטו מספר כה גדול של שנים. בשני הדברים האלה – סכום וזמן – תבוא החלטה מוסמכת של אורגן מפלגתי, על כל פנים של הוועדה המדינית [של מפא"י].

דבר שני, כלפי פנים: זה שאנו מסירים את העניין כרגע מעל הפרק מבחינה פרלמנטרית, אין פירושו של דבר שזה הוסר מעל הפרק. מחר יובא הדבר לשיבת ועדת החוץ והביטחון ותבוא הצעה להפסיק את המשא-ומתן. אנו נפיל את ההצעה אם ידרשו להעמיד סעיף זה על סדר-היום, אבל יינתן להם להביא את ההצעה לדיון [בכנסת] כי הם דרשו זאת זה חודש ימים. אין ספק שבשבוע הבא יביאו את הדרישה הזאת והנשיאות תצטרך להיכנע להם. אילו היו פטריוטים היו מגיעים לכלל דעה שלא כדאי להם, אבל נצטרך להסיר את זה מסדר-היום בנוסחה שממשלת ישראל עוד לא החליטה להמשיך במשא-ומתן והיא מחכה להודעה. לעומת זאת, התעוררו לרגל תהליכים אלה, בפנים המחנה שלנו פקפוקים קשים. ברור שאנו עומדים בפני מערכה ציבורית לא כל כך פשוטה. אינני זו עד עכשיו אפילו באחוז אחד מדעתי, שהיה צעד היסטורי ופוליטי נכון בעצם התביעה, אבל אין אנו שולטים על העניינים והעניין יכול להיפך גם לרועץ לנו על-ידי צעד בלתי-זהיר. לי נדמה שאנו צריכים לתת אפשרות לדיון – לא מבחינת ההחלטה – גם למרכז המפלגה. הגיעה לידי שורה של מכתבי חברים ושל תביעות. לדעתי, אנו לא צריכים להפקיר את העיתונות לאנרכיה של מתנגדים מושבעים, או של מישוה שרוצה לזרוק איזו סיסמה. עלינו לנקוט בעמדה מסוימת ולהגן עליה. נגיד שזאת עמדה של ציפייה, שממשלת ישראל תהיה מוכנה לנתק את הקשרים [עם המשלחת הגרמנית] אם במקרה מסויים הדברים יגיעו לידי קיפאון וממשלת ישראל תחשוב שצריך לעשות זאת – שהיה ברור שממשלת ישראל אינה מתחייבת לקבל את התנאים של הממשלה הגרמנית. מוכרחים להדריך את הציבור ולכתוב על כך.

משה שרת: אני מבין היטב את החשיבות, שלפני שתפול הכרעה סופית שיהיה דיון באורגן מוסמך של המפלגה. לא ייתכן שוועדה זו [המדינית של מפא"י] תחליט. אני מבין שהפנייה מכוונת לחברי הממשלה שבמפלגה, שיביאו את הדבר הזה לאורגן של המפלגה.

הי"ר מאיר ארגוב: אולי אתה יכול למסור, בקשר עם פגישתו של גולדמן עם אדנאואר, אם ניתנו לו הוראות ברורות מטעם הממשלה.

משה שרת: לא השלמתי את הדוח שלי בנקודה זו. במשך מהלך המשא-ומתן בהאג שררה הרמוניה גמורה בין שתי המשלחות. יסוד להרמוניה זו היתה קבלת ההגמוניה הגמורה של תביעת מדינת ישראל על-ידי המשלחת היהודית. המשלחת היהודית היו לה כל מיני

תביעות שלא נוגעות לנו: תחיקה וכו'. אבל מבחינה מדינית ראתה את תפקידה בסעד למדינת ישראל ובהימנעות מכל צעד שהיה עלול במשהו לפגום בעמדה הישראלית. גולדמן הלך לאדנאואר בעניין שלנו ולא בעניין היהודי. הכוונה היתה לחזק את אדנאואר נגד הקמים עליו וללחוץ עליו להשיג התחייבות החלטית לפני ועידת לונדון.

ברל לוקר: אולי אתה יודע אם יש סכנה של חידוש המשא-ומתן מצד המשלחת היהודית לפני חידוש המשא-ומתן שלנו?

משה שרת: בשום פנים ואופן. הם לא יעשו צעד בלעדינו.

פנחס לבון: לא היו לי ואין לי ספקות בדבר כשרות הפרינציפ של המשא-ומתן. וגם אין לי חשש, נניח, במקרה שהמשא-ומתן ייכשל. מפני שגם במקרה של כישלוננו היתה חובה מבחינה יהודית, מבחינת מדינת ישראל, לנסות ולהעמיד דבר זה למבחן. אם יימצא מישוה בתוכנו שירצה להגיד לנו: "אמרתי לכם מראש" – אינני מתפעל מזה. נדמה לי שהמשא-ומתן נכנס לשלב שבו אנו חייבים לצעוד בוהירות יוצאת מן הכלל. והזהירות צריכה להיות מכוונת על-ידי סייג רציני מאוד לצורך החיוני שלנו בכסף. אנו מצויים לעיתים קרובות במצב שבו 20 מיליון יכולים לקבוע קיום או מפולת. מי שעומד לפני שאלות כאלה עלול לעיתים קרובות ובמידה גדולה של צדק לראות ב-20 מיליון דולר וב-30 מיליון דולר דבר עצום הקובע את גורלנו.

אני מרשה לעצמי להגיד – למרות שאני לא פחות מחברים אחרים מוכשר להבין את הדחיפות שיש בסכומי כסף – שבמצבנו עלולים להראות ברגע מסויים כסכומי כסף רציניים – שמנהלי המשא-ומתן צריכים לזכור יפה שבעניין זה יש חשבון היסטורי גדול, שהוא מצדיק את המשא-ומתן רק בתנאי אחד: אם זוהי רסטורציה בסכום כזה שעושה את העניין מבחינה לאומית היסטורית כדאי. עד כמה שזה לא יהיה אולי משונה, יש כנראה דברים שבהם הכמות קובעת את הכשרות הפרינציפיונית והכשרות ההיסטורית. יכול להיות חשש שלא יהיה לנו די כוח לעמוד בפני מבחן והעניין ייהפך למעין נזיד עדשים. בצדק אמר משה: לא עשרות אלא מאות מיליונים. מאות מיליונים זה סכום נכבד מאוד, אבל השאלה היא אם מאות מיליונים ממשיים או פיקטיביים. אם מדובר ב-300 מיליונים המשתלמים בשנתיים-שלוש – הרי זה דבר רציני. 300 מיליון ב-8-10 שנים אין בהם ממש.

אני יודע שבדברים אלה אי-אפשר עכשיו לקבל החלטה. אבל היות וכל אחד מאיתנו חייב לראות את העניין בכל חומרתו, ו"הצלחה" מעין זו יכולה להיות, עלולה זאת להיות מפולת ציבורית גדולה של המפלגה, מפני שיהודים אי-אפשר לרמות והם ידעו בדיוק את העובדות ובאותו רגע שיופיע העניין ינתחו אותו חלקים

חלקים. לכן אני תומך מאוד בעצתו של ארגוב, שנהיה מובטחים בזה ששום התחייבות מפורשת מצד מנהלי המשא-ומתן לא תגדור בפני המפלגה את הדרך להחליט כן או לא.

אני רוצה להעיר עוד עניין אחד: אינני בטוח אם הרכב המשלחת בסְטְדִיה השנייה מספיק לעניין זה (מ. שרת: לא ברור אם תהיה סטדיה שנייה) - אנו יוצאים מתוך הנחה שתהיה סטדיה שנייה (מ. שרת: מה שרצית לומר היה כלול בדברי הפתיחה שלי. אנו צריכים עכשיו לחכות לדיבור ברור מצד גרמניה, וזה לא עניין למשא-ומתן. הם חייבים לנו תשובה - לנו אין יותר מה לומר להם) - אתה יודע יותר ממני, שההודעה שלך עכשיו אינה מסתמכת על ניסיון היסטורי רב. הניסיון ההיסטורי מכחיש אותה. לא פעם קיבלנו תשובה שלא סיפקה אותנו ונתברר שצריך משא-ומתן נוסף. אני אומר, שזה יהיה שלב שני. אני מציג את השאלה אם נוכח סבכים שעלולים להיות, נוכח העובדה שהשאלה אינה כספית בלבד אלא יש בה עוד צדדים ציבוריים, היסטוריים, חמורים מאוד - האם לא צריכים לדון על זה שהרכב המשלחת במידה ידועה יחזק בכיוון ידוע. ייתכן שלגרמנים יכול להספיק הרכב המשלחת כמו ששלחו. אנו במצב שונה מהם. דווקא בסטדיה זו של המשא-ומתן אינני סומך כל-כך על גולדמן, שיכול היה למלא תפקיד חשוב מאוד, אבל דווקא בצדדים דליקטיים של השאלה אינני יודע אם אפשר לסמוך עליו בתור מכוון (מ. שרת: הוא לא חבר המשלחת) - כשמגיעים לפלַנטָה יותר גבוהה הוא המדבר. לא תמיד יודעים מהדין-וחשבון מה נאמר, לא תמיד מסירת הדברים מתאימה בדיוק למה שנאמר בתוך המשא-ומתן. כולנו יודעים את המצב. אני מעמיד את השאלה, במקרה שיהיה משא-ומתן נוסף, שלב שני במשא-ומתן - שמשא ומתן זה לא יהיה רק בידי קבוצת חברים טובה ומצוינת זו שישנה.

משה שרת: אני רוצה להעיר רק הערה אישית. אני מוכן לסמוך על יוספטל כמו שאני מוכן לסמוך על כל אחד מהיושבים פה בכל עניין ממלכתי-ישראלי-ציוני-יהודי (פ. לבון: גם אני מוכן) - לא אמרתי מה שאמרתי כהתנגדות לדברי פנחס. כשהיתה לי יד בהצעת יוספטל כחבר המשלחת, שכבתי אחר-כך לישון במנוחה.

פנחס לבון: אתה נקטת בשם אחד של המשלחת שיש בה 4-5 חברים. אינני מציע להוציא את מישוהו. דברי לא התכוונו להטיל פגם בכשרם האישי של אלה שהם חברי המשלחת.

אליעזר ליבנה: אסור לקשור את המשא-ומתן על הביצוע עם המצב הקשה לאין שיעור של מדינת ישראל ב-1952. אני אומר זאת אף על פי שהייתי מאושר יותר לו

ידעתי פחות על מאזן התשלומים. כי אם נקשר שני דברים אלה מתוך ידיעת המצב האיום של האוצר, נגיע לידי מצב שנקבל מעט מאוד כסף והרבה מאוד חרפה. הממשלה לא תעמוד במשבר המוסרי הזה. בעקבות ובאמצע המשא-ומתן הזה ישנם שני יסודות מוסריים ומדיניים שיש להם ביטוי כספי, והם מנוגדים ניגוד גמור. תכסיסו של אדנאואר לקשר את התשלום לישראל עם פירעון החובות הכלליים. אסור לנו להסכים שיש איזה קשר בינינו ובין השילומים המסחריים של גרמניה, שקיבלה לפי תוכנית דוֹז בין שתי המלחמות. יש הבדל בין מה שאדם חייב משום שלקח הלוואה ובין מה שאדם חייב על שרצה את שכנו ולקח את כספו. ברגע שאנו מסכימים לזה אנו מפסידים את עמדתנו המוסרית.

שנית, אסור לקשור את זה עם אפשרות התשלומים. אפשרות של תשלום פירושה רמת חיים של העם הגרמני. העם הגרמני צריך להוריד את רמת חייו מפני שרצה. אם בעניין זה אנו מתפשרים – אנו מפסידים את עמדתנו המוסרית ואת האפשרות של קבלת כספים. הייתי רוצה להזהיר, שהתפשרות בעניין זה כמלוא נימה כרוכה באובדן עמדה ובאובדן כסף. אני חולק על דעתו של משה, שההכרעה נקבעת בשלב האחרון של המשא-ומתן.

לפי עומק הכרתי ההכרעה נקבעת עכשיו, ונקבעת על-ידי שני דברים: ראשית על ידי תגובה להודעת הגרמנים, שאני רואה בה דרגה א' ודרגה ב' במירמה. דרגה ג' תהיה הארכת התשלום להרבה שנים ודרגה ד' – הצעת סחורות שאין היא יכולה למכור אותן במקומות אחרים ושגם אנו לא נוכל למכור אותן אלא בהפסד גדול. כך שאם ישלמו 300 מיליון דולר ב-10 שנים, 30 מיליון דולר לשנה, למעשה זה יהיה 8-12 מיליון דולר עד שהסכום יגיע לאוצר.

אני מציע אפוא לאחוז עכשיו בשני אמצעים: לחץ פוליטי על הגרמנים, במידה שהדבר תלוי בנו, שהם יכריעו את תוצאות המשא-ומתן בהעמדת כל העניין מצדנו בספק; אל"ף, מכיוון שלא הודו במיליארד דולר. בי"ת, מכיוון שהפרידו בין ההכרזה על ההתחייבות המוסרית ובין ההכרזה על ההתחייבות הכספית.

אני מציע שמחר, בישיבת ועדת החוץ והביטחון, תקבל החלטה לגמרי אחרת ביוזמתה של מפא"י. אנו מבקשים את הממשלה לדון מחדש, לאור התנגדותה של הממשלה הגרמנית, בכל הבעיה מבחינה חוקית ופוליטית.

הדיון מחדש מאפשר לממשלה לקבל החלטה איוו שהיא רוצה מבחינת הלחץ כלפי חוץ וההסברה כלפי פנים. פירושו של דבר, שאנו מסופקים אם לקבל איזה תשלום שהוא. אני מציע שנתחיל בפעולה עולמית של קיום חרם על הסחורה הגרמנית – באם לא ישלמו מה שחייבים. הגרמנים רוצים בהסכם עם המערב. ממשלת אמריקה לא רוצה מצב רוח עויין לגרמניה דווקא עכשיו, מפני כמה וכמה טעמים. אני חושב שנעשה מישגה, ובוזה אני מצטרף לדעתו של משה – אבל צריך לשאול מה גרם

למישגה זה – בתגובת עיתונותנו על הסכום של 750 מיליון דולר. התגובה צריכה היתה להיות של התקוממות ולא רק ל-750 מיליון דולר אלא להבדל בין המוסר והחשבון. אצל הגרמנים זה דבר נבדל מימי לותר – מוסר לחוד וכסף לחוד, כסף לחוד וסנטימנט לחוד. במקום התמרמרות שעיתונותנו היתה צריכה לצאת בה, היתה הרגשה של שביעות רצון. הם לא אשמים (מ. שרת: להפך, בעיתונות היו כותרות של התמרמרות על שנותנים 750 מיליון דולר בלבד) – בעיתונות דובר על הצלחת המשא-ומתן. לדעתי לא היתה אף רגע הצלחה. ואם היתה הצלחה – אסור היה לומר זאת בפה מלא.

אני מציע, שמחר בישיבת ועדת החוץ והביטחון נתקבל החלטה חמורה מאוד, שיש בה לחץ כלפי גרמניה ואזהרה כלפי פנים. כפי שההחלטה נתקבלה בכנסת מתוך פשרה, היה ברור שלא נקבל את כל הסכום, שאין זו אלא אונאה עצמית אם מדברים על חופש ההכרעה. אני מציע שנשתמש באמצעים שבידינו בתבונה. שנית, אני מציע שהעיתונות הישראלית, ובעקבותיה העיתונות העולמית, תתחיל בפעולת לחץ כלפי גרמניה – שאם לא ישולם החוב במלואו נכריז חרם. אם המשא-ומתן יימשך – אני חושש שאמצעי לחץ זה יהיה בלתי-אפשרי. הדבר נחוץ גם מפני נימוקים פוליטיים פנימיים. שהזכיר פנחס. אני מציע שתי הצעות ברורות.

יונה כסה: כדי שנהיה יותר חופשים גם מבחינה פסיכולוגית, מבחינת תכסיסים ותמרון כלפי הגרמנים, יש הכרח להדגיש גם בישיבה זו שאם המשא-ומתן ייגמר בכישלון מבחינת תפיסתנו-אנו את הדברים, אין זה כישלון פוליטי מוסרי שלנו מבחינה עקרונית, שקיבלנו שמוכרחים להאבק עם הגרמנים על קבלת פיזויים. אם הפעם לא נקבל – המאבק יימשך ואינני יודע אם העניין אבוד. יכולות להיות כל מיני סיטואציות, מפני שפחד זה שמא המשא-ומתן הזה עלול להיגמר בלי תוצאות עלול להביא לנו תוצאות בלתי-רצויות, והגרמנים משחקים בקלף זה. מתוך זה שהתחייבנו כלפי מפלגות האופוזיציה, אנו נתונים במצב כזה שנראה מוצא בכל דיבור שיציעו לנו. דבר זה עלינו לומר לציבור מחדש.

אינני סבור כמו משה, שעלינו להתחמק מאיזו שהיא הודעה בעניין זה בכנסת. אינני יודע אם הויכוח יהיה פוליטי או לא. ברור, על כל פנים, שאם השאלה הזאת תעמוד על סדר-היום – לא צריכים להתחמק ממנה על-ידי הצעה מעשית של הורדה מסדר-היום. צריכה לבוא הודעה מחושבת ותקיפה, שתישמע באוזני היהודים והגרמנים כאחד. אם תבוא הצעה להוריד סעיף זה מסדר-היום, יתפרש הדבר כפחדנות (היור"מ. ארגוב: אם תבוא הודעה – פירושו של דבר ויכוח בכנסת) – אין אני נרתע גם מויכוח בכנסת. אם תבוא הצעה לדון בסעיף זה בכנסת – התשובה צריכה להיות לא התחמקות. צריכים לומר דיבור ברור ותקיף כלפי פנים וכלפי חוץ, כלפי הגרמנים.

הגענו לנקודה כזאת במשא-ומתן עם הגרמנים, שהדיפלומטיה הטובה ביותר היא אמירת האמת בכל תוקף, ואינני מפחד שזה ייגמר ללא תוצאות אם הגרמנים לא יספקו את תביעתנו. זאת תהיה תשובה גם כלפי פנים, מפני שהדמגוגיה בעניין זה נמשכת. ועוד דבר: אנו לא מלווים את המשא-ומתן הזה במידה מספקת של לחץ פוליטי של היהדות כולה, הן בארץ והן בגולה. מה העיקר שבו הגרמנים מתחשבים? שהם רואים במדינה מסוימת את יכולת היהודים להזיק להם. בנידון זה לא פעלנו די לא בארץ ולא בחוץ-לארץ. אין לי שום ספק, שלחץ מעין זה עשוי להוסיף כוח. בכינוס היהודי [בניו-יורק] נתאספו 21 משלחות יהודיות מ-21 ארצות. מדוע לא ניתן הוראה שבכל הארצות הללו ייאמר בעניין זה דבר ברור? כבר נוכחנו שאנו יכולים לכוון את הדברים גם מבחינת הגדרתם וניסוח התביעות והמשקל המוסרי כלפי גרמניה. היהודים הולכים איתנו. אם נכון שאנו נחכה עד יוני לתשובה, לרשותנו חודש ימים שאפשר לנצל ולפעול הרבה. גם אחר-כך זה לא ייגמר בצורה שנגיד תיכף "לא". למעשה אנו עומדים בפני חודש-חודשיים של היאבקות גדולה ואסור להשאיר את הדבר הזה בתחומי המשא-ומתן הדיפלומטי בין המשלחת שלנו וממשלת בון. גם בארץ וגם בחוץ-לארץ ההיאבקות צריכה להיות מלווה בגיוס כוחות יהודיים וכוחות שאינם-יהודיים. במקרה זה אני סומך יותר על הופעת העם היהודי. אם לא יגיע הדבר הזה בכנסת לידי ויכוח, צריכה על כל פנים להימסר הודעה פוליטית. אני מתנגד להצעתו של ליבנה, שנדרוש דיון מחדש בממשלה בסעיף זה. האופוזיציה יכולה להיאחז בזה. לעומת זה, צריך להגיד מה שאמר משה - באיזה תנאים אנו מוכנים להמשיך את המשא-ומתן - שאין המשכתו תלויה במשא-ומתן בלונדון, שאנו עומדים בתוקף על הסכום כולו ועל זמני פירעון נוחים, ולא ניתן לגרמנים ללכוד אותנו במלכודת של חוסר מוצא. אם דברים אלה ייאמרו, תהיה להם השפעה בארץ וגם הגרמנים יתחשבו בהם. אני מציע שגם הממשלה וגם המפלגה יפעלו בדרך זו.

גיורא יוספטל: אני מצטער שבאתי באמצע הויכוח. אינני יודע עד כמה קיבלו החברים אינפורמציה מספקת כדי ללחוץ עכשיו על קבלת החלטה. ברור שהמשא-ומתן לא יתחיל ב-19 ביוני. הגרמנים - גם החלק שמייצג את אבס וגם החלק הפוליטי המיוצג על ידי משרד החוץ - מסכימים להתחיל את המשא-ומתן בחלק האחרון של חודש מאי, ואם אפשר - יחד עם ועידת לונדון שתתחיל שוב ב-19 במאי. ב"ת, קיבלנו את הארגומנטציה שלא ייתכן שנתחיל חודש ימים אחרי לונדון - שזה יעשה את הרושם כאילו אנו מקבלים את השיירים שנושי לונדון ישאירו לנו. גימ"ל, הם היו צריכים להביא הצעה ראשונה ב-3 במאי. אתמול הגיע מכתב בו הם מבקשים פגישה בימים שבין 13 ו-19 במאי ומביעים את תקוותם שבימים אלה יוכלו להביא את הצעתם. אלו הן שתי עובדות שאולי לא היו ידועות כאן.

עכשיו לתוכן הדברים: ברור שההצעה הראשונה תהיה בלתי-מספקת, יותר מבחינת תאריכי התשלום מאשר מבחינת גובה התשלום. ייתכן שיגידו, שבהתחשב שהסכום שהם מוכנים לשלם הוא 715 מיליון דולר (מ. שרת: מדוע טילגרפתם שהסכום הוא 750 מיליון?) – אנו טילגרפנו על שלושה מיליארד מרק. יכול להיות שהם יכירו בכל החוב הזה כחוב לתשלום, אבל יציעו שנים מרובות לפירעונו. שני הדברים הראשונים שאמרתי הם בטוחים, אבל הדבר האחרון אינו אלא הנחה. אינני בקי כל כך במצב הפנימי בארץ והאיל והייתי תשעה שבועות בחו"ל. נראה לי שאם אפשר לחכות בהחלטה עד ל-13-14 במאי, שאז נדע אם תהיה הצעה שפחות או יותר מתקבלת על הדעת – יותר רצוי מאשר לקבל החלטה שבוע ימים לפני הפגישה.

משה שרת: איש לא הציע שבשלב זה תתקבל החלטה סופית של הממשלה על עמדתה במשא-ומתן. יכולה להיות גם עמדה שצריכים להפסיק את המשא-ומתן. אלא למה החברים דואגים? החברים דואגים בצדק להתנוונות העניין. אנו שוקלים באיזה צעדים תכסיסיים או מדיניים אפשר לנקוט עכשיו כדי למנוע בעד התנוונות העניין, ובכיוון זה יש הצעות. יש הצעה של ליבנה, שוועדת החוץ והביטחון תדרוש מאת הממשלה לדון מחדש בעניין השילומים. הוא לא הציע שהממשלה תפסיק את המשא-ומתן, אבל כצעד תכסיסי ראוי לפרסם שוועדת החוץ דרשה מהממשלה לדון מחדש בשאלה. עוד אינני חותם על הצעה זו. היתה הצעה אחרת, שבכנסת ממסור הממשלה הודעה איך היא מעריכה את העניין ותיכנס על-ידי כך לויכוח עם העמדה הגרמנית, שמשווה אותנו לאלה שקיבלו כסף לפי "תוכנית דו", שהממשלה תדחה את עמדת הגרמנים בלי לקבל החלטה סופית.

גיורא יוספטל: הקשר בין החובות של ועידת לונדון ובין החוב שלנו נחלש בגלל שתי סיבות: אל"ף, ועדת השלושה של מעצמות הברית, שהיא ממונה גם על חובות חוץ של גרמניה וגם על הנהלת המשא-ומתן בלונדון, נתנה לגרמנים להבין שאיננה רוצה בזה שיכניסו את עניין היהודים ללונדון. ב"ת, הגרמנים בעצמם חושבים שזו הכבדה מיותרת, שמעוררת רושם כאילו הם משחקים ביהודים נגד הנושים ובנושי לונדון נגד היהודים. הם מוותרים על קשירת החוב היהודי עם ועידת לונדון באופן פורמלי. זאת לא אומרת שלתוכן הדברים לא תהיה אצלם עמדה שמקשרים את התשלומים לנושי לונדון עם תשלומים אחרים. דווקא בנקודה זו – שרוצים להשוות אותנו למישהו שנתן לגרמניה כסף מבחינה מסחרית – מבחינה זו עמדתם נחלשה גם בפנים ואינני חושש לה. משום כך אין ערך למחות נגד זה, מאחר שהם עצמו שינו את עמדתם הקודמת.

הטענה השנייה שלנו היתה שהם בכלל אינם מביאים הצעה. עד כה שמעו את

טענותינו, הכירו באיזה חוב ולא הצהירו למעשה מה הם חושבים לתת ובאיזה זמן. לו יכולתי להגיד בביטחון שב-13-14 במאי, כאשר תהיה פגישה איתם, יודיעו על הסכום ועל הזמן – הייתי יכול להיות יותר תקיף, אבל אינני בטוח בזה שב-13-14 במאי יגישו הצעה שלמה. יש כל מיני אפשרויות. כמה מהגרמנים נוטים לאפשרות לתת לנו הצעה לשלוש השנים הראשונות. יש גם אפשרות כזאת, בלי לומר שזה הכל (מ. שרת): יש גם אפשרות כזאת שייגידו: "בשלוש השנים הבאות אנו ניתן כך וכך. איננו יודעים מה ניתן בשנים הבאות אחר-כך. זה לא ממצה את החשבון, אבל להווי ידוע לכם לכם שאנו נשלם זה וזה" – יש תקווה שהם יביאו ב-13-14 לחודש את הצעתם. אין ביטחון גמור בזה. יכול להיות שהחלטה של הממשלה בכיוון זה שאין הצעה, וכי הגרמנים מנסים לסחוב ולזלזל בנו גם מבחינת ההשוואה ליתר הנושים, ייתכן שהחלטה כזאת יכולה לעזור ולהוות לחץ. יש אפשרות כזאת. לי נראה שהחלטת הממשלה תהיה יותר חשובה לאחר החלטתם של הגרמנים. אי-אפשר להביא החלטות הממשלה – שצריכות לקבל פרסום רב כדי שיהוו לחץ – אי אפשר להביאן שבוע אחרי שבוע, כי החלטה עכשיו והחלטה אחר-כך יכולות להיות בהפרש זמן של שבוע.

עלינו לשקול אם כדאי לנו ללחוץ על-ידי הודעה רישמית, שתבוא הצעה גרמנית, או יותר חשוב – לאחר שתבוא מצידם הצעה – ללחוץ לקראת סיכום יותר מספק או תאריכי תשלום יותר מספקים. לי נראה, שהלחץ כדי שהם יביאו הצעה היה לחץ מספיק. אני מקבל את הדעה שלא גויסו כל הכוחות, או שניסו לעשות דבר זה ולא הצליחו. ביום שישי, לאחר פגישת החברים באמריקה עם אצ'סון, קיבלנו הודעה שהודעת אצ'סון לאדנאואר תהיה בצורה כזאת: "אני מבין מהיהודים, שהם יפסיקו את המשא-ומתן אם לא תבוא הצעה טובה מצידכם. בהתחשב עם זה אני סבור, שעליכם להביא הצעות טובות".³

קיבלנו הודעה שמקלוי אמר לאדנאואר: "לא נוכל לעזור לך בהתחלה, אבל אם תתחילו לשלם – אחר-כך נעזור לכם. קודם כל עליכם להראות את רצונכם הטוב". כל אלה אמצעי לחץ שאינם משכנעים ביותר. לי נראה שהגרמנים יבואו עם הצעה או עכשיו או בעוד שבוע. ייתכן שהפגישה שלנו איתם תידחה למספר ימים. אחר-כך נצטרך לגייס את כל הלחץ הציבורי כדי שההצעה הזאת תהיה יותר טובה ויותר מספקת. אינני מביא ברגע זה בחשבון את המצב הפנימי אצלנו, שיתכן כי הוא מחייב מסירת החלטה יותר חגיגית. אם המצב הפנימי אינו דורש זאת, לא הייתי מייעץ לצאת עכשיו בהודעה חגיגית ורישמית (מ. שרת): אתה בעצמך אינך שולל פעולות כדי להיטיב את ההצעה. יכול להיות לחץ פומבי או לא יכול להיות? – יכול להיות. הודעה של ועדת החוץ יכולה להיות (מ. שרת): כוונתך להודעה על דיון ועדת החוץ).

3 ר' פגישה נ' גולדמן וי' בלאושטיין עם שר החוץ אצ'סון ב-2.5.1952, תלחמ"י 7, עמ' 205.

היור מאיר ארגוב: אם תימסר הודעת הממשלה, היא תגרור אחריה ויכות שיהיה מכוון כלפי פנים. וכאן טעותו של ליבנה. הוא מתעלם מן העובדה שהכנסת איננה פרלמנט פטריטי עם אופוזיציה פטריטית. בעיתונות האופוזיציה בארץ יכתבו בדיוק את ההפך ממה שאנו רוצים. הכוונה תהיה לנבל אותנו ולהציג את מפא"י כבוגדים.

משה שרת: אני רוצה לשאול שאלה ללא כל התחייבות מצדי: אני שוקל אפשרויות שונות. נניח כי הממשלה יוזמת הודעה בעניין זה - לא מכיוון שיש [בכנסת] הצעה לסדר-היום, אלא נניח שהממשלה יוזמת הודעת ביניים בשלב זה לכנסת והיא מודיעה מה שמודיעה. אז תבוא האופוזיציה ותדרוש ויכות - ואנו נציע להסיר את הסעיף מסדר-היום (פנחס לבון: בלאו-הכי בא-כוח הממשלה יצטרך לענות להצעה לסדר-היום, ועל כן הוא יכול תוך כדי התשובה למסור את ההודעה) - בנוגע למצב הפנימי ישנן שתי דאגות: ישנה דאגה אחת, שלא יצא כי אנו מקבלים כל מה שאומרת גרמניה - שיהיה ברור שלנו יש עמדה בעניין זה ואיננו זזים ממנה. ישנה דאגה שנייה: ייתכן מאוד כי בסופו של חשבון נצטרך להתפשר עם גרמניה על סכום קטן יותר מ-715 מיליון דולר. אנו צריכים להכין את הקהל גם לקראת זה. אנו על נקלה יכולים - מתוך הדאגה הראשונה - לנקוט לשון כזאת שמראש מכינים לעצמנו מפלה בדבר השני. גם לזה צריכים לדאוג.

חיים בן-אשר: אני מחפש אלטרנטיבה במקרה שהממשלה תחליט לא למסור הודעה. אני מציע שלא תהיה החלטה על הורדת ההצעה מסדר-היום בוועדת חוץ וביטחון, כי אם החלטה חיובית - אין מחדשים את המשא-ומתן עד אשר גרמניה תגיד את דברה ביחס לסכום וזמני התשלומים. ואז, אם הממשלה מחליטה שאינה מוסרת הודעה, זאת תהיה הודעה בשם יו"ר ועדת חוץ וביטחון ואנו נציע במליאת הכנסת לא להוריד את ההצעות מסדר-היום, אלא לאשר את הודעת יו"ר ועדת חוץ וביטחון. כל זה במקרה שהממשלה מחליטה שאינה מוסרת הודעה. לי, למשל, רצוי הודעה פלוס הודעות הסיעות (קריאות: לא) - על כל פנים אני נוטה לא להוריד את ההצעות מסדר-היום. אשר לגופו של עניין, אני חושב שאנו הולכים על קרש דק ואנו מצווים לעשות כל מה שאפשר במשא-ומתן בלתי-רשמי. אני שותף לדעתו של לבון, אולי מתוך צירוף זיכרונות מזמנים אחרים. אם העניין ייכשל, לא הפסדנו ולא כלום. מבחינת ההיסטוריה, על-ידי עצם הכניסה למשא-ומתן לא הפסדנו ולא כלום. כישלון יכול להיות אם לא נוציא הרבה כסף (מ. שרת: אם נקבל כסף ולא הרבה זה כישלון) - במקרה זה הייתי רוצה לגמור את העניין במשא-ומתן בלתי-רשמי ולעשות לזה מאמץ נוסף כדי לדעת היכן אנו עומדים.

מלך נוי: אני מקבל את ההנחה, שמבחינה היסטורית אין להצטרף על כך שנכנסנו למשא-ומתן עם כל ידיעתנו מי הם הגרמנים. אני הייתי בעד זה וגם כיום אני בעד זה. אבל אנו צריכים לראות את העניין כמו שהוא. גם כשלא נקבל כסף, זה יהיה כישלון. מבחינה מוסרית אין זה כישלון, אבל מבחינה פוליטית זה כישלון, וכולם יהפכו את זה לכישלון נגדנו ואין לזלזל בזה. ומשום כך אנו צריכים לעשות הכל על מנת שהמשא-ומתן יתן פרי. אני גם לא מקבל את ההנחה שהעולם אינו יודע. העולם יודע, שחלק גדול מהנכונות שלנו לעשות את הצעד הזה זוהי המצוקה הכלכלית שלנו. אינני יודע אם רבים מאיתנו היו מסכימים לזה, אבל היות וזה דרוש לנו והיות ואנו נחנקים, הסכמנו לזה - והעולם יודע זאת. חבר ליבנה, אתה לא תפריד בין שני הדברים. אתה בא מהעולם הגדול - ואתה חושב שהם כל כך טיפשים שאינם יודעים זאת? זוהי המצוקה הכלכלית שמכריחה אותנו לעשות זאת. אנו מוכרחים להצליח במשא-ומתן. קודם כל, גם הכסף דרוש לנו. ושנית, מגיע לנו ואיננו רוצים בכישלון. אם ניכשל מבחינה פוליטית, כוח זה לא יוסיף לנו.

יש צדק בדברי ארגוב שדרושה הסברה, ובאמת הונחנו את העניין. אני מציע למוכרות המפלגה לקחת את דברי משה מהיום, לעבד אותם, ולהדפיסם בכל העיתונים. גם בחוץ-לארץ צריכה להיות הסברה. אתם יודעים כמה מועילה הסברה כזאת. ישנו גורם אחד שלא לקחנו אותו די בחשבון: לא לקחנו בחשבון את קצב הגברת הלאומניות בגרמניה. זה נעשה בקצב כזה שזה פשוט מטיל אימה, ולאדנאואר יש קשיים רבים. בגרמניה מתנהלת הסתה פרועה נגד כל העניין הזה, וישנו עוד דבר אחד. הגרמנים יותר מכל עם אחר מנוסים ברמאות - כיצד לרמות במשא-ומתן. אחרי מלחמת-העולם הראשונה הם רימו ולא שילמו אף פרוטה והם ירמו עכשיו. איננו צריכים לקחת את העניין הזה בקלות. עלינו לארגן לחץ ולא רק יהודי. אני מתנגד להכרזה על חרם. בזה הדבר לא יצליח. ישנה בגרמניה מפלגה סוציאליסטית שצריך להפעיל אותה. איני יודע אם אנו יכולים לבוא איתם במגע באופן ישיר (ג. יוספטל: היא יוצאת עכשיו בהכרזה חדשה) - צריך להיות עליה לחץ. היא בכל זאת מהווה 35 אחוז בפרלמנט וזהו כוח. איני רואה כל חשש אילו אנשים שלנו היו נפגשים עם שומכר (ג. יוספטל: נפגשנו); (מ. שרת: שמעתי שיש מגע מיוחד עם הסוציאל-דמוקרטים לא בשם מפא"י) - זה לא מוכרח להיות על-ידי מפא"י. אבל צריך לדרוש מהם לא רק הכרזה. הם יכולים לעשות גיהינום בפרלמנט בעניין זה, וזאת אינם עושים. ייתכן שאילו קיבלו עידוד והוראה שאנו רוצים בזה, היו עושים זאת. ארגוב צודק בהחלט. היוזרה מויכות בכנסת.

אליעזר ליבנה: אני רוצה לנמק שתי הצעות - מדוע הלחץ צריך להיות לפני 13- במאי ומדוע לא צריך להתנגד אם ברור שההצעות ל-13 במאי תהיינה בלתי

מספיקות – ולדעתי תהיינה לא רק בלתי-מספיקות אלא גם תענינה רק על חלק מהעניין – טוב שהלחץ יתחיל לפני כן. לדעתי, אי-אפשר למנוע ויכוח בכנסת. ידברו באי-כוח כל הסיעות, אם כן, מה ההבדל בין זה לבין ויכוח? אם לא יהיה ויכוח יצא שמפא"י משתמטת מויכוח. ברצוני להשיב לחבר שרת ביחס לכך שאיני מביא בחשבון את האפשרות שנקבל מגרמניה סכום הגון, אבל לא בליון דולר. דעתי ברורה לגמרי. חולשתנו בכל הויכוח היא שאנו מנהלים הסברה על סכום כסף שאינו ברור. כי אותו רגע ששר החוץ יוכל להכריז שאנו נקבל מגרמניה 400 מיליון דולר בשלוש שנים, אפשר היה להעביר בכנסת מה שאי-אפשר להעביר עכשיו.

משה שרת: אני חושב שהיה לנו בירור מועיל, ענייני וגם בעיתו, והחברים תרמו גם להבהרת העניין וגם להתוויית דרך. אני מציע לקבל את הצעת בן-אשר בדבר סיכומי של הבירור בוועדת חוץ וביטחון, כי סיכום זה יהיה: אין מחדשים את המשא-ומתן עד שגרמניה תאמר דברים ברורים. אני חושב שזה יהיה מוצא נאה מבחינה פרלמנטרית פנימית ואני חושב שזה יכול להיות יעיל כלפי חוץ. יש להודיע על כך גם בעיתונות וגם ברדיו. בדונת שלי לא מסרתי, אבל מצידם היה רצון שתהיה פגישת מומחים משני הצדדים לברר באופן משוער איזה סכומים ואיזה תשלומים. אנו התנגדנו לזה בכל תוקף. גם במשלחת היתה התנגדות לכך והוחלט לא ללכת לפגישה זאת, אם כי לא היינו בטוחים כי הגרמנים מתכוונים לתכסיס – ליצור מצב "הנה, המשא-ומתן נמשך". על כל פנים, גם אילו כוונתם היתה טהורה, הרושם בעולם היה יכול להיות כזה. לזה לא הלכנו וטוב שהדבר הזה נקבע במסמרות.

אשר לכנסת, השאלה העיקרית בשבילי היא אם יש הודעה בשם הממשלה או אין. איני מוכן להביא את דעתי בשאלה זו. אני מבין כי ליוספטל יש ספקות מסויימים ואני רוצה לברר זאת ונוסף לכך בן-גוריון צריך לדעת על כך.

אליעזר ליבנה: אני מציע שהממשלה תודיע שתהיה הודעה ולא תקבע תאריך.

משה שרת: זה אפשרי. הקו המנחה בשלב זה צריך להיות – כמובן עם שמירת כבוד עמדת הממשלה בעיני הציבור – לעשות הכל העלול ליצור לחץ על גרמניה, אבל למנוע דברים שיכולים להפריע לזה.

היור מאיר ארגוב: לי נראה שהמוצא היחיד הוא הצעת בן-אשר, שוועדת חוץ וביטחון מסכמת את דעתה שבשלב זה אין מחדשים את המשא-ומתן עד להודעה חדשה מצד הגרמנים, והכנסת מקבלת לתשומת-לבה הודעה זו של יור ועדת חוץ וביטחון. אני מציע עדיין לא לתת הודעה מטעם הממשלה. כל הודעה מטעם הממשלה

תגרור אחריה דיון של 4-5 שעות בכנסת, ואני מזהיר מפני זה.

יונה כסה: אולי לא נקרא לזה הודעה. אבל זוהי עובדה שמפ"ם תציע לקיים ויכוח בשאלת השילומים. יכול שר החוץ להשיב לגופו של עניין ויחד עם זאת למסור הודעה. מבחינת הפרוצדורה זה בסדר גמור ואינו מחייב ויכוח בכנסת.

הי"ר מאיר ארגוב: אם תהיה, היא אינה יכולה להיות גמגום.

פנחס לבון: אתם מסתבכים במילים ללא כל צורך. לא פעם ולא פעמיים בכנסת, כאשר היו הצעות לסדר-היום, היה יו"ר הוועדה המתאימה אומר מה שאומר והשר הנוגע בדבר גם כן אמר מה שאמר. הוא יכול תוך כדי דבריו להגיד כמה דברים לגופו של עניין. לזה אין קוראים הודעה.

אליעזר ליבנה: אני מציע: אל"ף, הצעה בנוסח בן-אשר. ב"ת, אני מציע שבתשובה להצעות האופוזיציה בוועדת חוץ וביטחון תהיה התשובה, שבזמן הקרוב ימסור שר החוץ הודעה בעניין זה.

פנחס לבון: למי נחוץ הדבר, לליבנה, לאופוזיציה, או לעניין? (אליעזר ליבנה: לעניין) - לעניין אין זה נחוץ. אין זה מקובל, וזה בניגוד לכל היגיון פרלמנטרי לעשות ויכוח בפרלמנט בעניין שלא הגיע לסיכום סופי כזה או אחר. יש זכות לאופוזיציה להגיע מייד לסיכום סופי. היא עושה זאת בצורה של הצעה לסדר-היום. בניגוד להצעות אלו, יופיע יו"ר ועדת חוץ וביטחון ויציע את הצעת בן-אשר ויחד עם זאת ישיב שר החוץ על דברים שיאמרו אנשי האופוזיציה ובתוך זה ישלב מה שירצה, ואפשר לסמוך עליו שיעשה זאת בסדר. אחר-כך תערך ההצבעה. כאשר העניין יסתכם סופית, ב-15 במאי, הממשלה תהיה חייבת להביאו לכנסת.

משה שרת: אני רוצה להתייחס להצעת ליבנה על החרם. את עצם הרעיון איני שולל. אני חושב שהוא לא ייתכן. אני מניח שליבנה מכיר שלא ייתכנו שני דברים: שהמדינה תהיה המכריזה על החרם ולא ייתכן שהממשלה תופיע כמארגנת חרם, כי ברור שכניסת ישראל לחייה הפנימיים של מדינות אחרות על-מנת לסכסך בינן לבין מדינות אחרות, לא תיתכן. אני סבור שלא יהיה זה רע אם בצירבוריות היהודית - וממנה בעיתונות הכללית - יישמע הקול זה, יישמע האיום הזה, אני סבור כי הגרמנים הם אנשי מעשה ויודעים היטב כי אי-אפשר לארגן את החרם עכשיו. אבל הם ימצאו בזה סימן להתנגדות יסודית, לרוגו יסודי ולשנאה וטינה. אבל אין זה עניין שאנו יכולים לעשותו.

היו"ר מאיר ארגוב: אני רוצה לדבר נגד הצעת ליבנה. נדמה לי שלמישהו אחר יש פטנט על חרם - זה איננו יורד מעל דפי "חרות". מחר, אם הממשלה תסכים למאות מיליונים דולרים ויעמוד עניין של סחורות, אז תגיד לא חרם? ייתכן לומר חרם מבחינה מוסרית כללית, אבל אני יודע שלמעשה זה לא יהיה, וזה נשק תכסיסי בידי האופוזיציה.

ישראל גורי: האם אפשר להחליט על הצעה כזאת על רגל אחת? אני מציע להסיר את ההצעה מסדר-היום.

היו"ר מאיר ארגוב: ישנן שתי הצעות:

הצעת בן-אשר-כסה: ועדת חוץ וביטחון תסכם כי בשלב זה של המשא-ומתן אין מחדשים אותו עד להודעה חדשה מגרמניה. החלטה זו תובא לכנסת כהודעה מטעם ועדת חוץ וביטחון מול הצעות האופוזיציה. יחד עם זאת, ישיב שר החוץ לא בצורת הודעה אלא כמשתתף בויכוח.

הצעת החבר ליבנה: בתשובתו לכנסת אחרי הויכוח על ההצעות לסדר-היום יודיע שר החוץ, שבזמן הקרוב ימסור הודעה בעניין זה ואז תהיה אפשרות לויכוח.

הצבעה

הצעת בן-אשר-כסה - 13

הצעת ליבנה - 1

אליעזר ליבנה: אני מציע שהעיתונות בארץ, בקשר למצב הנוכחי במשא-ומתן, תיתן להבין לגרמניה שבאם דרישותינו לא תסופקנה, נפסיק את היחסים ונחתור ליחסי איבה מוחלטים ואחת הצורות ליחס איבה זה הוא החרם.

פנחס לבון: אני מציע שידונו בהצעה זו לאחר השלב המכריע של המשא-ומתן.

הצבעה

בעד הצעת החבר ליבנה - 1

בעד הצעת החבר לבון - 8

הצעת לבון נתקבלה.

בבה אידלסון: אני מציעה, שנפנה לחברינו בממשלה, כי לפני שייעשה הצעד המכריע במשא-ומתן יובא הדבר לדיון ולהחלטה בוועדה המדינית.

ההצעה נתקבלה.

שר החוץ על השתלשלות המשא-ומתן

היור' מ. ארגוב: ועתה אני עובר למכתבו של חבר הכנסת בדר מיום 27.4.52:

בישיבתה האחרונה של הוועדה הוחלט לדחות את המשך הדיון בשאלת המשא-ומתן הכספי עם מרצחי עמנו עד יום ה', 27 או 28 בחודש זה. אני מצטער כי החלטה לא קוימה למרות שבכוונת הוועדה היה לקבל החלטה בטרם תחליט הממשלה בעניין זה. אני תקווה שתנקוט בצעדים המתאימים בכדי לשמור על החלטת הוועדה וזכויותיה.

בקשר לכך ברצוני להודיע כי הממשלה עוד לא קיבלה כל החלטה בעניין זה. ישיבת הוועדה לא קויימה בימים 28.4 או 27.4, כי באותו שבוע היינו בנגב, אחר-כך היה יום העצמאות וה'1 במאי ואי-אפשר היה להקדים את הישיבה לפני היום. אני עובר עתה למכתבו השני של חבר הכנסת בדר מיום 17.4.52:

התפלאתי בקוראי בעיתונות את ההודעה הרישמית על ישיבת ועדת החוץ והביטחון שנתקיימה ב-15.4.52. אין ברצוני לערער על זכות הממשלה לדרוש סודיות בנוגע להודעות נציגיה בוועדות הכנסת. אין גם ברצוני לשלול מיושב-ראש הוועדה את זכותו למסור דוח עובדתי לעיתונות על ישיבה סודית. אולם בהודעה כזאת אין גלות אלא: א) סדר היום; ב) שמות המשתתפים; ג) שמות המשתתפים בדיון; ד) החלטות שנתקבלו. דעה זו מצאה את ביטויה בהחלטות ועדות המישנה לתקנון הכנסת בקשר עם סידורי ישיבות סגורות של הכנסת. אסור לבחור מדברי נציג הממשלה חלק הנראה בעיני המשטר, ולמסור אותה בצורה זו בתור הודעה רשמית. חלק מהאמת איננה אמת. לו תוכן הדברים שנאמרו בישיבה היא מפי כל המשתתפים היה מתפרסם, היה הקהל מסיק מהם מסקנות סותרות לגמרי את הרושם המוטעה העלול להיווצר ע"י ההודעה הנ"ל, שהיא בבחינת גנבת דעת הקהל. נא להעביר מחאתי זו לאחראים בשל ההודעה שפורסמה מטעם לשכת העיתונות המרכזית.

י. בן-אהרון: הייתי רוצה שיושב-ראש הוועדה ימסור לנו מה המדיניות שלו לגבי

1 תחילת הדיון ב-15.4.1952, מסמך 28, עמ' 528.

נוכחים חברי הוועדה: מאיר ארגוב (מפא"י), יו"ר; בבה אידלסון (מפא"י); זלמן ארן (מפא"י); יוחנן בדר (חרות); יצחק בן-אהרון (מפ"ם); חיים בן-אשר (מפא"י); פרץ ברנשטיין (ציונים כלליים); דוד הכהן (מפא"י); שלום זיסמן (ציונים כלליים); יונה כסה (מפא"י); אליעזר ליבנה (מפא"י); גאורג פלש (ציונים כלליים); יעקב ריפתין (מפ"ם); יצחק רפאל (הפועל המזרחי); בנימין ס. ששון (הספרדים); יזהר הררי (מפלגה פרוגרסיבית) מוזמנים: משה שרת – שר החוץ; קלרה ארן, סגן מזכיר הכנסת; אשר צידון, סגן מזכיר הכנסת; אורי לוברני, מזכיר שר החוץ.

ניסוח גילוי-דעת משיבות ועדת החוץ והביטחון, כי ב"הארץ" פורסם כאילו פרוטוקול משיבת הוועדה.²

היו"ר מ. ארגוב: אני מסרתי את ההודעה ללשכת העיתונות הממשלתית, אבל לא מסרתי אותה לעיתון "הארץ". התאמתי הודעה זו עם שר החוץ. בדרך כלל, איני נוהג למסור גילוי-דעת משיבות הוועדה בהן דנים בעניינים ביטחוניים, והוא הדין, בדרך-כלל, גם בעניינים פוליטיים. אנו מוסרים שהיה דיון וההחלטה שנתקבלה, אם היתה כזאת. בעניין שאלת השילומים מגרמניה סטיתי מדרך זו ומסרתי פעמיים גילוי-דעת משיבות הוועדה. בפעם הראשונה היה זה כאשר נתקבלה בוועדת החוץ והביטחון החלטה בהצבעה של 8 מול 6 למסור ייפוי-כוח לממשלה.³ קראתי אז לעיתונאים ומסרתי להם גילוי-דעת רישמי על העמדות וההחלטות שנתקבלו אחר ההצבעה. גם לאחר הישיבה האחרונה מצאתי לנחוץ למסור גילוי-דעת, שבו נמסרה תמצית הדין-וחשבון שנמסר לוועדה, במידה שהממשלה חושבת שאינו מסכן את מעמדה. לא מסרתי דברים שנאמרו אפילו על-ידי חברי סיעתי או מדברי חברי מפ"ם, אבל מצאתי לנחוץ למסור כי האופוזיציה דרשה כבר באותה ישיבה הפסקת המשא-ומתן, ולדעתי היה זה רק הוגן. לא מסרתי מילה על הנימוקים. מסרתי רק תמצית הדיון וכישוב-ראש הוועדה אני אחראי בעד תמצית זו. נהגתי כך בעניין השילומים משום שזה עניין רגיש מאוד. לא חרגתי, לפי דעתי, מהנהוג שנקבע כאן, שאי-אפשר למסור דברים שלדעת ראש הממשלה או שר החוץ הם דברים סודיים. חבר הכנסת בדר היה צודק בטענתו לו מסרתי רק את דברי חברי סיעתי ולא מסרתי את דברי חברי האופוזיציה. גילוי-דעת זה נמסר על-ידי ללשכת העיתונות הממשלתית מתוך התאמה מוחלטת עם שר החוץ.

אשר לדברים שנתפרסמו ב"הארץ", עיתון זה מסר כאילו פרוטוקול מהישיבה שהיה מזוייף. שאלתי את בא-כוח "הארץ" אם קיבל פרוטוקול זה מהמשרד או שהלך מחבר לחבר וקיבל ידיעות, ואם זה כך, הרי ידוע שחבר הכנסת הררי כתב מכתב למערכת "הארץ" נגד נוהג זה, וגם מכתב זה סולף.⁴ בא-כוח "הארץ" אמר לי כי חברי הוועדה מסרו לו את הדברים וכל חבר לא מסר את דבריו-הוא אלא את דבריהם של אחרים. על יסוד זה הוא סידר פרוטוקול וצירף אותו להודעה שלי. יכול היה להיווצר רושם כאילו אני מסרתי זאת. כתבתי למערכת "הארץ" שזוהי צורה בלתי-הוגנת והם על-ידי כך מטילים חשד על חברי הוועדה או על הפקידות, שכאילו

2 ב-17.4.1952 פרסם ה"הארץ" כתבה מפורטת מאת סופרו הפרלמנטרי על דיון ועדת חוץ וביטחון של הכנסת במשבר שנוצר במו"מ על השילומים.

3 ר' מסמך 23, עמ' 506.

4 מכתבו של ח"כ הררי התפרסם בה"ארץ" ב-21.4.1952.

מסרה את הפרוטוקול. בא-כוח "הארץ" מסר לי, בכל-אופן, שהוא קיבל זאת מחברי הוועדה. הודעתי להם שאם הם מוצאים לנכון לנהוג כך – ומכתבי בכלל לא פורסם – אצטרך לפנות לאינסטנציה משפטית, או שלהבא לא יוכלו לקבל בכלל ידיעות על ישיבות הוועדה. אני חושב לנהוג כך גם להבא. במידה שביחס לשאלה מסויימת יהיה צורך למסור גילוי דעת, הוא יכלול רק סדר-היום והחלטות שנתקבלו ולא דברי החברים, או הודעה של הממשלה שנמסרה בוועדה – אם הממשלה תרצה בכך ובהסכמתה.

י. בן-אהרון: לדעתי, פרוצדורה זו אינה מתאימה לנו. יושב-ראש הוועדה אינו צריך לשמש שופר לפירסומים של הממשלה. אם משרד החוץ רוצה למסור הודעה, יש לו אפשרות למסור הודעה כזאת באופן ישיר ללשכת העיתונות הממשלתית. אם שר החוץ רוצה לפרסם שבוועדת החוץ מסרה הממשלה דברים אלה ואלה, אין שר החוץ צריך לעשות זאת באמצעות יושב-ראש הוועדה. אין יושב-ראש הוועדה צריך להיות צינור להעברת ידיעות של הממשלה. במידה שהוא צינור להעברת ידיעות מהוועדה והוא מוסר אינפורמציה על מה שנדון בוועדה, הוא צריך למסור על כל מה שהיה בוועדה. אני מציע להבא: אם מוסרים גילוי דעת, הוא צריך לכלול גם את עמדת הממשלה וגם את עמדת חברי הוועדה. אם יושב-ראש הוועדה מוסר על מה שהוועדה דנה, הוא צריך למסור על הדעות השונות שהובעו. זה יוצר רושם משונה אם מוסרים רק את עמדת הממשלה מתוך ישיבות הוועדה. אני חולק על נוהל זה, שהוא בלתי-מקובל.

י. בדר: הודעה קצרה לפני שאני עובר לעצם השאלה: לא עשיתי סוד מאימרה אחת שהבאתי באותה ישיבה, והיא ש"הגרמנים רימו את היקים". במידה שדבר זה פורסם, אני אחראי לו, אבל אני חושב שלא פירסמתי כאן כל סוד. בנוגע להודעת יושב-הראש, אין כל ספק שבאופן סובייקטיבי הוא בסדר ואין לי כל טענות אישיות אליו בנוגע לכוונותיו. בוועדת מישנה לענייני תקנון הכנסת דנו בנושא זה בקשר עם ישיבות סגורות של הכנסת, והסכמנו כי כיוון שאי-אפשר לפרסם את הכל, ואי-אפשר להשאיר בידי מישהו להחליט מה יש לפרסם ומה לא, שבמקרה כזה רצוי לפרסם רק את [שמות] הנוכחים, סדר-היום והחלטות שנתקבלו. בצורה כזו מוסרים אינפורמציה מועטה מאוד שאינה מוטלת בספק. כאשר מתחילים להעריך מה יש לפרסם ומה לא, ומוסרים חלק חשוב מהדיון וחלק מהודעות הממשלה, זה אינו נותן תמונה נכונה מפני הדברים. משום כך, לדעתי, טוב יותר לא למסור שום דבר מישיבה סודית.

היור' מ. ארגוב: ברצוני לקבוע כי מסרתי בגילוי-הדעת ללשכת העיתונות מה שהיה בוועדה ולא הודעה ממשלתית. בוועדה נמסר דין-וחשבון על המשא-ומתן. לא העלמתי את עמדת החברים וגם [את] העובדה שהאופוזיציה דרשה הפסקת

המשא-ומתן. לו הממשלה היתה מפרסמת הודעה, לא היתה מפרסמת מה היתה עמדת האופוזיציה. במשך השנתיים שאני מכהן כיושב-ראש הוועדה לא מסרתי כל דין-וחשבון מדיוני הוועדה בעניינים פוליטיים או ביטחוניים, וכך אני חושב לנהוג גם להבא. המקרה הפעם היה יוצא מן הכלל, אבל בדרך-כלל אני נוהג למסור רק הודעה על הישיבה מבלי למסור כל פרטיים על הדיונים.

ב. אידלסון: חבר הכנסת בן-אהרון שם את הדגש על הנקודה האם יושב-ראש הוועדה היה צריך למסור הודעה ממשלתית באשר הוא אינו צריך להיות שופר להודעות משרד החוץ. הוא לא מסר שום הודעה בשם משרד החוץ. במידה שהוא מוסר על אינפורמציה שנמסרה בוועדה הרי הוא צריך לעשות זאת בהתאמה עם שר החוץ. אני קראתי את הודעת יושב-ראש הוועדה כפי שפורסמה בעיתונות, ולדעתי איש לא יכול היה לבוא אליו בטענות. גישתו של חבר הכנסת בן-אהרון במקרה זה היא מוטעית, כי יושב-ראש הוועדה לא מסר הודעה בשם משרד החוץ.

הי"ר מ. ארגוב: אני חושב שאנו יכולים לעבור לסדר-היום. על סדר-היום עומדות שתי שאלות: שאלת השילומים מגרמניה ודין-וחשבון מפי שר החוץ על ביקוריו בבריטניה ובאיטליה. ישנה הצעה כי בשאלת השילומים נעבור לקבלת החלטות, וכמובן תינתן אפשרות להנמקת הצעות ההחלטה, והצעה שנייה היא להקדיש שעה אחת לדיון בשאלה זו לפני שנעבור להצעות.

מ. שרת - שר החוץ: רציתי למסור כמה ידיעות נוספות ממהלך עניין השילומים, כדי להביא את חברי הוועדה לידיעת המצב כמו שהוא. הדבר העיקרי בהתפתחות שחלה בשבועות האחרונים הוא בתחום הקשר בין עניין השילומים ועניין ועידת לונדון. כידוע, היה ניסיון מצד משלחת גרמניה המערבית, על-פי הוראות ממשלתה, להתנות את ההסדר הסופי איתנו בעניין השילומים בתוצאות ועידת לונדון. אנחנו התנגדנו לזה וזהו אחד הדברים שעליהם נפסק המשא-ומתן. ידוע לנו, כי נמשכים הדיונים בתוך הממשלה הגרמנית בעניין זה וגם הוועדה המשולשת, המורכבת מנציגי ארה"ב, אנגליה וצרפת, ואשר בעצם חולשת על ועידת לונדון, נקטה עמדה. בוועדה זו נתגבשה דעה - אינני יכול לומר שזו החלטה רשמית - נגד שילוב שני הדברים. גם בממשלה הגרמנית, מבחינתה-היא, כתוצאה מהתרוצצות פנימית רבה וכתוצאה מלחץ שלנו, נחלשה מאוד הנטייה לקשור את שני הדברים מבחינה רשמית. קודם-כל ברצוני לומר, כי התברר שגם במידה שיש קשר, קשר זה חל רק על תשלומים במטבע מצד גרמניה במידה שיהיו תשלומים במטבע, ועל אותו חלק מהתשלומים בסחורות המחייבות מטבע זר. זאת אומרת, נניח אם אנו נדרוש

שגרמניה תסכים לשלם לנו במטבע זר ולא הכל בסחורות, אז אליבא דאלה שהיו סבורים כי יש לקשור את הסכום בתוצאות ועידת לונדון, זה הדבר שמחייב את הקשר. שנית, במידה שבתשלומי הסחורות תהיינה סחורות אשר ייצורן מחייב מטבע זר, אם מבחינת חומר גולמי או בצורה אחרת, גם זה כלול במסגרת שצריכה להיות כפופה להסדר שיושג בלונדון, לפי התיאוריה הקודמת של ממשלת בון.

אני, קודם־כל, לוקח את התיאוריה הקודמת ורוצה להגדיר אותה ביתר דיוק על מה היא חלה ועל מה אינה חלה, ואחר־כך אומר מהי התיאוריה עכשיו. אבל אם יש באמת בידי גרמניה לספק לנו מיצרכים או סחורות או מכונות במסגרת השילומים, באופן שהממשלה יכולה לשלם בעדן במרקים, אין זה קשור בוועידת לונדון. אם החומר הגולמי שלה והמכונה נעשים בגרמניה, והפועל מקבל את שכרו במרקים, אין שאלה של מטבע זר. מלכתחילה לא היתה כוונה לכוף תשלומים מסוג זה לתוצאות ועידת לונדון, אבל גם במידה שמדובר על תשלומים המחייבים מטבע זר חלה התפתחות, והמצב כיום הוא כי ממשלת בון מבינה שאינה יכולה לבוא אלינו ולומר: "אנחנו נחכה עד שנגמור את המשא־ומתן עם הנושים שלנו בלונדון ורק אחרי זה נדע כמה אנו יכולים להציע לכם תשלומים המחייבים מטבע זר, בין אם מטבע זר במוזמנים ובין אם זה יספק סחורות שייצורן מחייב מטבע זר". הם מבינים כי אנחנו נדחה דבר כזה לחלוטין, כי פירושו של דבר זה השוואתנו עם יתר הנושים מבחינה מוסרית – פירוש הדבר שאנחנו כאילו מעמידים עצמנו בסוף התור לגבי נושים אחרים, ופירוש הדבר שיציעו לנו שירים ממה שיישאר אחרי שישלמו לאחרים.

הם מבינים כי הם צריכים להודיע לנו לפני ועידת לונדון, אם לפני חידושה או לפני סיומה – ישנה עכשיו הפסקה והוועידה צריכה להתכנס מחדש ב־15.5 – כמה הם מוכנים לשלם לנו. את הדבר הזה הם יודיעו גם בוועידת לונדון. ייתכן שהם יודיעו על־כך בוועידת לונדון מתוך ציפייה שיבואו ערעורים על־כך בוועידת לונדון. איני מנקה אותם, או אחדים מהם, מכוונה כזאת שלא יהיו ערעורים בלונדון, שנותנים ליהודים יותר מדי ועל חשבון הנושים האחרים.

לפי ידיעות שלנו, בוועדה החולשת על ועידת לונדון ישנה נטייה לא להטיל וטו על מה שהגרמנים יאמרו שהם יציעו לנו. איננו סבורים כי גם מדינות שונות תעוררנה שאלה זו. זאת אומרת, שמבחינה פורמלית לא יוצג התשלום לנו ככפוף לתוצאות ועידת לונדון. אין זה כך שכל השיקולים לגבי הגרמנים, לגבי מה שישלמו לנושים שלהם בוועידת לונדון, לגבי מה שישלמו לצבא הכיבוש האמריקני – שעד החדש האחרון עוד היו משלמים בעדו – לגבי מה שגרמניה צריכה לשלם כחלקה לזיון אירופה ולגבי מה שצריכים לשלם לנו – שכל השיקולים האלה לא מתאחדים באיזה מקום־שהוא בגרמניה ולא משפיעים על קביעת כל סכום וסכום, אבל מבחינה פורמלית אנחנו מאמינים שהקשר ינותק.

זו ההתפתחות הראשונה. ההתפתחות השנייה היא שלפי הרושם שלנו ממשלת בון יושבת עכשיו על המדוכה הזאת להגיע לניסוח הצעה מסויימת לנו.

דבר שלישי: בתהליך זה מסתמנות שתי אפשרויות – אינני יכול לומר יותר מאשר אפשרות – אפשרות אחת היא שיאמרו לנו: "אנחנו מציעים לכם סכום כולל של כך וכך, וסכום כולל זה נהיה מוכנים לשלם במספר שנים כזה וכזה". האפשרות השנייה היא שהם יאמרו לנו: "אנחנו מציעים לכם שניים או שלושה תשלומים שְנָתִיִים לשתיים-שלוש השנים הבאות, ואנחנו מוכנים להמשיך במשא-ומתן על תשלומים בשנים שיבואו אחר-כך". אלו הן האפשרויות שמסתמנות כרגע. מבחינת הממשלה אין עומדת על הפרק שאלה של חידוש המשא-ומתן עד שהם יציעו הצעה.

נדמה לי, שאני את הרעיון הזה הבעתי בישיבה הקודמת כרעיון שלי, ואם כי הממשלה לא קיבלה החלטה סופית בדבר זה כתכסיס כיום, ויש לוועדה כל האפשרות להשפיע על עמדת הממשלה, אבל הנטייה היא שלא יהיה שום חידוש של משא-ומתן ושום משא-ומתן בין מומחים של שני הצדדים עד שגרמניה תציע הצעה, ואז נראה מה ההצעה ולפי זה נדון. ברור, שאנחנו סבורים כי אנחנו מצויים על כל אמצעי הלחץ וההשפעה להביא את גרמניה לידי השקפה שצריכה להיות הצעה גדולה, הצעה שעומדת בקשר וביחס לתביעה שלנו.

הי"ר מ. ארגוב: אנו עוברים להצעות.

הצעתי היא: הוועדה ממליצה לפני הממשלה על אי-חידוש המשא-ומתן בין משלחת ישראל ומשלחת גרמניה המערבית עד אם תוגש על ידי ממשלת בון הצעה ברורה ומחייבת לסילוק תביעת ישראל לשילומים. הוועדה מביעה את בטחוונה כי תינתן לה הזדמנות לדון על הצעה כזאת בטרם תנקוט הממשלה החלטה סופית אם לקבלה או לדחותה.

אני מציע כי גם הסיעות האחרות תצענה את הצעותיהן ואחר-כך נחליט על הפרוצדורה במליאת הכנסת ולא נמשיך עכשיו בוויכוח.

י. בן-אהרון: אני מציע כי נשמע את ההצעות ונימוקיהן, ואלה שלא דיברו בוויכוח בישיבה הקודמת תינתן להם רשות הדיבור עכשיו.

הי"ר מ. ארגוב: פירושו ויכוח מחדש. אני מעמיד שתי ההצעות להצבעה: ההצעה הראשונה שהחברים יציעו את הצעותיהם וינמקו אותן, וההצעה השנייה שנמשיך עכשיו בוויכוח.

בעד ההצעה הראשונה – 6 קולות

בעד ההצעה השנייה – 2 קולות

הוחלט שהחברים יגישו את הצעותיהם וינמקו אותן ולא לעבור לויכוח.

א. ליכנה: ברצוני להציע תוספת להצעת היושב-ראש, ולהוסיף אחרי המילים "את תביעת ישראל לשילומים" – "זמניהם ואופיים". אסביר מדוע אני מציע להוסיף את המילים "זמניהם ואופיים". הרמאות של ממשלת בון מתגלית בארבעה סעיפים. קודם-כל, הקטנת הסכום הכללי שהוכרו עליו ממיליארד ל-750 מיליון דולר. שנית, הפרדה בין הסכום שיתחייבו עליו ובין הסכום שישלמו למעשה. שלישית, פיזור הסכום שיתחייבו עליו לשָנים באחת משתי הצורות שעמד עליהן שר החוץ. רביעית, וזו הצורה המסוכנת ביותר: אם לא נעמוד על זה שחלק הגון ישולם בסחורות, יציעו סחורות שמטבע זה מעט בהן ואינן ניתנות להעברה לחוץ-לארץ. אם ערכה של סחורה מסוימת יהיה 50 מיליון, הרי אם נרצה למכור אותה בשוק העולמי, או להשתמש בה לצרכינו, ערכה ירד ל-15 מיליון. אפשר היה לראות תכסיס זה מראש והוא כבר נרמז בחלקו. כיוון שאני בעד המשא-ומתן, אני מציע להוסיף שתי מילים אלה כדי שייקבעו גם זמני הפירעון ואופי התשלומים.

ש. זיסמן: אני מציע:

א) הוועדה מציעה להפסיק את המשא-ומתן לשילומים מגרמניה.

ב) הוועדה מציעה לקיים דיון בשאלה זו בכנסת.

י. בן-אהרון: אני חושב שבשלב זה דרושה המלצת הוועדה, ואני מציע:

א) הכנסת מחליטה להפסיק את המשא-ומתן עם ממשלת בון.

ב) ממשלת ישראל תחדש את פנייתה לארבע מעצמות הכיבוש ואת תביעתה להטיל על גרמניה להסדיר את השילומים לישראל ולעם היהודי.

מ. שרת – שר החוץ: אם המדובר על בון, ישנן רק שלוש מעצמות כיבוש.

י. בן-אהרון: הממשלה פנתה בזמנו לארבע מעצמות הכיבוש בשביל שתי הגרמניות.

זה היה ראשית המשא-ומתן. לאחר שקיבלו תשובה משלוש מעצמות כיבוש נכנסו למשא-ומתן. מאחר שהממשלה פנתה פעם לארבע מעצמות הכיבוש, אני מציע שתפנה עוד פעם לאותן ארבע מעצמות הכיבוש ותודיע כי המשא-ומתן שהחלה בו נכשל בגלל עמדתה של ממשלת בון והיא מפסיקה בזה את המשא-ומתן.

י. בדר: הוועדה מבטלת את ייפוי-הכוח שניתן לממשלה (מ. שרת – שר החוץ: אין לה רשות לבטל) – עד כמה שניתן על-ידיה לממשלה ועד כמה שזה נוגע למגע ישיר ולמשא-ומתן עם גרמניה.

הי"ר מ. ארגוב: אני מציע לקבל את הצעתו של חבר הכנסת ליבנה ולהוסיף את המלה "ומועדיהם" אבל לא את המילה על אופי השילומים. "אופיים" פירושו פירוט איזה סחורות, כמה סחורות וכו', וזה באמת עניין למשא-ומתן. הנוסח יהיה אם כך: הוועדה ממליצה לפני הממשלה על אי-חידוש המשא-ומתן בין משלחת ישראל ומשלחת גרמניה המערבית עד אם תוגש על-ידי ממשלת בון הצעה ברורה ומחייבת לסיפוק תביעת ישראל לשילומים, בכלל זה מועדי הפירעון. הוועדה מביעה את ביטחונה כי תינתן לה הזדמנות לדון על הצעה כזאת בטרם תנקוט הממשלה החלטה סופית אם לקבלה או לדחותה. אני מעמיד להצבעה את ארבע ההצעות.

הצבעה

בעד הצעת היושב-ראש – 8 קולות

בעד הצעת חבר הכנסת זיסמן – 7 קולות

בעד הצעת חבר הכנסת בן-אהרון – 3 קולות

בעד הצעת חבר הכנסת בדר – 6 קולות

הצעת יושב-ראש הוועדה נתקבלה.

אשר לנוהל במליאת הכנסת, אני מציע את הנוהל הרגיל שלכל אחד מהמציעים תינתן אפשרות של 10 דקות כדי לנמק את הצעתו, ואחר-כך הכנסת תצביע על כל אחת מההצעות, ושלא יהיה דיון כללי.

י. בדר: הפעם הסיעה שלנו החליטה – בפעם הראשונה לאחר שלוש שנים – להביא לכנסת הצעה מיוחדת של אי-אמון לממשלה בקשר עם שאלת השילומים. בנוגע לנוהל לגבי הצעה כזאת יש בתקנון הכנסת הוראות ברורות מאוד, המעניקות למציע הצעה כזאת זכויות רחבות למדי, אבל לא היה בכוונתנו להשתמש בסעיף זה לרעה, כלומר לעיתים קרובות מדי, אבל החלטנו בעניין השילומים, שהוא עניין חשוב לנו, להביא הצעת אי-אמון. כמוכן, שהצעה זו דוחה כל הצעה אחרת בסדר-היום ואני חושב שיהיה נכון אם הדיון יתחיל בהצעה זו.

הי"ר מ. ארגוב: אתה צודק בזה שהצעת אי-אמון דוחה כל הצעה אחרת. אתה יכול לסיים את הצעתך שהבאת כאן בהצעה להביע אי-אמון, אבל יהיה זה מגותך אם קודם

גדון בשאלה זו שלך להבעת אי-אמון, ואחר-כך נשוב לדון בארבע ההצעות שהוצעו כאן.

י. בדר: זו איננה הצעה לסדר-היום, ולפי התקנון צריך להיות דיון כללי בקשר להצעה זו.

היור' מ. ארגוב: אם אתה מביא הצעת אי-האמון בקשר עם השילומים, זה קשור בהצעות שאנחנו מביאים, ואנחנו החלטנו שלא יהיה דיון כללי בכנסת בשאלה זו. מה שאתה מציע חורג מהנוהל הזה. אנחנו מחליטים שלא יהיה דיון כללי ואתה יכול לערער על-כך בוועדת הכנסת.

י. בדר: פניתי בעניין זה לנשיאות.

היור' מ. ארגוב: אז הנשיאות תכריע.

י. הררי: כיוון שחבר הכנסת בדר לא הציע כאן בוועדה הצעה להבעת אי-אמון, הוועדה יכולה להחליט מה שהיא רוצה.

י. בדר: אם כך, אצטרך לשנות קצת את נוסח הצעתי בצורה זו: "הכנסת מבטלת את ייפוי-הכוח שניתן לממשלה על-ידי ועדת חוץ וביטחון למגע ישיר עם גרמניה ולמשא-ומתן עם גרמניה בקשר עם השילומים".

י. ריפתין: לא מוסבר לי מדוע לא צריך לנהוג לפי הנוהל המקובל, שתהיה הרצאה ויהיה ויכוח לפי הנוהל שייקבע על-ידי מוסדות הכנסת. הייתי רואה נימוק אחד לדיון בצורה כזאת לו הממשלה היתה אומרת שצריך מחר לחדש את המשא-ומתן, אבל גם ההצעה של הממשלה אומרת שאין לחדש לפי שעה את המשא-ומתן. אינני רואה סיבה מדוע צריך בעניין זה לסטות מהמקובל בכנסת. דבר זה קשור, לפי דעת הרוב בוועדה, בנזקים מסויימים שייגרמו אם יגלו סודות, אבל אינני רואה מה כאן סודי. אני מציע שהוועדה תחליט כי בעניין זה של השילומים מגרמניה יתנהל דיון לפי הנהל המקובל בכנסת לגבי כל שאלה ושאלה.

ז. ארן: אני מתנגד להצעת חבר הכנסת ריפתין. אני מניח שלחלק מהאופוזיציה יש עניין לחזור ולהעלות בדיון זה כמה דברים, אבל בשאלה זו התקיים בירור כללי רק לפני מספר חודשים, ופירושו שעכשיו יחזרו על כל הויכוח הזה. לדעתי דבר זה מחוסר כל היגיון פרלמנטרי, ולכן אני עומד בכל תוקף שנחליט על הנוהל כפי שהוצע כאן.

היו"ר מ. ארגוב: מה שחבר הכנסת ריפתין הציע אינו הנוהל המקובל לגבי סיכומים המובאים על-ידי ועדה. במקרה כזה יושב-ראש הוועדה מביא את הצעת הוועדה, המסתייגים מביאים את הסתייגויותיהם וניתנת לכל אחד האפשרות לנמק את הסתייגותו.

י. בן-אהרון: זאת אומרת, כי ההצעות לסדר-היום לפתוח בויכוח בשאלת השילומים מגרמניה אינן שייכות לכאן. אני מבין שהסדר יהיה בערך כזה: הנשיאות וועדת הכנסת מחליטים לפתוח בויכוח על השילומים, והנימוק של המתנגדים להצעה זו יהיה כי כיוון שוועדת חוץ וביטחון מביאה הצעות סיכום לכנסת, אין צורך לפתוח בויכוח כללי.

י. כסה: אני נגד הצעתו של חבר הכנסת בן-אהרון לקיים שני דיונים באותה שאלה. בעצם רשאית ועדת חוץ וביטחון, בהתאם לסמכויותיה, שלא להביא דבר זה לכנסת, וכאשר תובאנה ההצעות לסדר-היום לפתוח בויכוח בשאלת השילומים מגרמניה, נציע להסיר אותן מסדר-היום. אם חבר הכנסת בן-אהרון עומד על-כך שתובאנה הצעות לסדר-היום בשאלה זו, אני מציע כי יושב-ראש הוועדה יודיע בכנסת כי שאלה זו נדונה בוועדת חוץ וביטחון ויודיע את החלטת הוועדה.

ז. ארן: לאחר ששמענו את כל ההצעות, אני מציע לוועדה לקבל החלטה, כי יושב-ראש הוועדה יעביר לנשיאות את ארבע ההצעות שהוצעו כאן ועל הנוהל שוועדת חוץ וביטחון מחליטה לקיים אותו לגבי שאלה זו, כדי שלא יתקיימו שלושה דיונים בכנסת באותה שאלה.

י. הררי: במידה שוועדה זו יכולה לדון בענייני נוהל, אינה יכולה לדון בעניין שעורר חבר הכנסת בדר ובשאלה שעורר חבר הכנסת בן-אהרון. הוועדה יכולה לדון על הנוהל לגבי מסקנותיה. גם ועדת הכלכלה הביאה מסקנות לכנסת – לא קיימו שוב ויכוח כללי אלא שיושב-ראש הוועדה הביא החלטות הוועדה לכנסת, המסתייגים נימקו את הסתייגויותיהם ואחר-כך היתה הצבעה. המסקנות האלה הן תוצאה מדיון שהיה. מסקנות הוועדה תמיד הובאו בצורה כזאת, אלא אם הוועדה החליטה שיש לקיים שוב דיון.

היו"ר מ. ארגוב: אני מציע לוועדה לקבל את הסיכום שהוצע על-ידי חבר הכנסת ארן, שיושב-ראש הוועדה יעביר את המלצת הוועדה לנשיאות, כי כיון שהוועדה מביאה ארבע הצעות לכנסת, שיהיה דיון בהצעות אלה לפי הנוהל המקובל ולא יהיה דיון [כללי]. זה אינו כולל את הצעתו של חבר הכנסת בדר להבעת אי-אמון.

י. ריפתין: אבל ישנה הצעה לקיים ויכוח כללי. בענייני חוק צריך להקפיד, ונדמה לי שחבר הכנסת הררי אינו מקפיד על-כך. אי-אפשר לומר עד סוף הדורות, שכל המסקנות שתובאנה הן תוצאה מדיון שהיה לפני חודשיים. אם חושבים שהמסיבות נשתנו, וצריך לקבל הצעות חדשות, אני מציע לקיים ויכוח כללי.

ש. זיסמן: אני מציע להביא הצעות אלה מתוך מגמה ברורה שיהיה ויכוח כללי בכנסת. שבבילנו עניין השילומים זה עניין שהמאבק עליו נמשך. נתקבלה החלטה, ובגבולות הפרלמנטריים אנו ננצל כל הזדמנות כדי להילחם בהחלטה זו. אנחנו הצענו להפסיק את המשא-ומתן ולקיים דיון בכנסת.

היו"ר מ. ארגוב: בעניינים פוליטיים ישנה רשות לכל סיעה להציע שיהיה דיון בכנסת, ואז מחליטים על-ידי הצבעה אם צריך לקיים דיון זה או לא. אם תובא הצעה לדון בשאלת השילומים בכנסת, אמסור לכנסת בתור יושב-ראש ועדת חוץ וביטחון מה דעתה של הוועדה לגבי עניין זה.

אני מעמיד להצבעה את שתי ההצעות: הצעת חבר הכנסת ארן למסור לנשיאות הכנסת את המלצת הוועדה שלא יהיה ויכוח בכנסת, ותובאנה רק ארבע הצעות הוועדה והצעות חברי הכנסת זיסמן וריפתין לקיים דיון כללי בכנסת.

הצבעה

בעד ההצעה הראשונה - 8 קולות

בעד ההצעה השנייה - 7 קולות

ההצעה הראשונה נתקבלה.

מ. שרת - שר החוץ: אני רואה חובה לעצמי, כמי שנושא באחריות מסוימת לענייני חוץ של כלל המדינה, לומר מילים אלה כי יש לי תקווה מעטה מאוד שתמצאנה מסילות ללב אותם חברים ואותן הסיעות שאליהם הדברים מכוונים.

אני מניח כי ברור לכל חברי הוועדה הזאת, כי כל הצעות המיעוטים שתובאנה היום להצבעה תידחנה על-ידי הכנסת. אני, על כל פנים, יוצא מהנחה זו שבשבילי היא ודאות גמורה - שההצעות תידחנה - או אני מבקש מבעלי ההצעות האלה והסיעות העומדות מאחוריהן לשקול מראש איזה מצב ייווצר על-ידי-כך מבחינת ענייני המדינה - לא מבחינת ענייניה של סיעה זו או אחרת, שאולי הנציג שלה ינאם נאום מוצלח, או מקווה לרכוש לה יתר תמיכה או נפשות בציבור על-ידי נקיטת עמדה יותר רדיקלית משנוקט הרוב - אלא מבחינת ענייני המדינה.

במידה שהצעות אלה תידחנה, פירוש הדבר שהמדינה נשארת בעמדתה הקודמת כי היא מוכנה להמשיך משא-ומתן עם גרמניה, ואם אפשר לבוא לידי גמר המתקבל

על דעת הרוב, אז אין כל ספק לכל אחד היושב פה שמוטב אז שהמשא-ומתן ייגמר בתוצאה יותר טובה מאשר בתוצאה יותר גרועה. פה ישנה הצעה שנתקבלה על דעת רוב הוועדה, שאין בה כל התחייבות כלפי גרמניה ושומרת את מלוא החופש לממשלה ולמדינה, והיא מניפה מבחינה מדינית-ציבורית-בינלאומית שוט ידוע על גרמניה ואומרת לה: "אתם צריכים לומר דברים ברורים, לא יכולים לסחוב יותר. אתם תציעו דבר אשר יכול להיות שיתקבל ויכול להיות שלא יתקבל". אז תהיינה הצעות על מעילה באמון או התכחשות. זה עשוי להוות לחץ מסויים על גרמניה. אילו זו היתה עמדת הכנסת כולה, שהתקבלה ללא התנגדות, כי אז הלחץ הזה היה מגיע לממדים מקסימליים.

אפשר כמובן לנאום נאומים יותר חריפים ממה שהיה נואם נציג הממשלה, ואין בזה כל רע וזה רק מגביר את הלחץ, אבל אם מביאים הצעות להצבעה והרוב דוחה אותן - והוא מוכרח לדחות אותן - אז מועתק מרכז הכובד מהתראה כלפי גרמניה לעמדה של נכונות להתפשר עם גרמניה, וזה דבר מאוד לא רצוי מבחינת אותו משא-ומתן, שלמנוע אותו המיעוטים לא יוכלו, ומזה יכולע לענייני המדינה. אני מקצר בדברים, כי עומד על הפרק סעיף אחר. אני מקווה שתוכן דברי ברור היטב לשומעים הנכבדים שלי, ואני פונה בקריאה לחוש הממלכתי ולחובה הפטריוטית שלהם להסיר את ההצעות. אפשר לדבר, אבל לא להביא את הדברים לידי הצבעה, שבגללה מועתק מרכז הכובד הדברים לאפיק בלתי-רצוי.

י. ריפתין: אני חושב ששיקולו של שר החוץ מוטעה גם מבחינת הממשלה. עם כל הכבוד לשר החוץ, איני סבור שהוא הממונה היחידי על האחריות הממלכתית.

מ. שרת - שר החוץ: אמרתי בנושא באחריות מסויימת. לא אמרתי בכל האחריות.

י. ריפתין: אני רוצה לקבוע עובדה אחת, שלדעתי העובדה שבתוך הכנסת יהיו חלקים שלא בלבד שלא יצטרפו לעמדה האולטימטיבית - אם לקרוא לזה כך - הזאת של הממשלה, אלא יקראו להפסקת המשא-ומתן, יכולה לחזק את המשלחת.

מ. שרת - שר החוץ: רק אם תהיה דרישה להפסיק, אבל לא להביא לידי הצבעה.

י. ריפתין: את ההצעות שהוצעו יכולים לפרש גם אחרת.

הצעת אי-אימון לממשלה

היור"ז. שפר: נצטרך לסדר עכשיו מסדר-היום שהוצע לפניכם, על-פי סעיף 43(2) של התקנון, ולדון בהצעה דחופה על הבעת אי-אימון לממשלה. רשות הדיבור להצעה לחבר הכנסת בדר.

יוחנן בדר (תנועת החרות): אדוני היושבר-ראש, חברי הכנסת. אחרי הדיון על בעיית המשא-והמתן עם מרצחי עמנו, לא קיבלה הכנסת שום החלטה מריטורית [מהותית], אלא העבירה את העניין לוועדת החוץ והביטחון. גם ועדת החוץ והביטחון לא קיבלה שום החלטה מריטורית, אלא העבירה את הסמכות בעניין זה לממשלה בדרך שהיא מפקפקת מאוד מבחינה משפטית. ומאז היו לשווא כל הניסיונות שלנו להביא את העניין של יחסינו עם גרמניה עוד פעם לבמת הכנסת.

הגשנו הצעות שונות לסדר-היום גם לפני הדיון ההוא, בעניינים הקונקרטיים הנוגעים לגרמניה. כמה מן ההצעות הן מחכות לדיון זה יותר משישה חדשים, ובאורח פלא מעולם לא היתה לנו הזדמנות להביא אותן הנה. כאילו התקווה לפשרה, לפיוס עם גרמניה, כבר היתה אוסרת על השלטונות המוסמכים לתת ליהודים בכנסת את האפשרות לתקוף את הגרמנים.

ובכן, השתמשנו בסעיף מיוחד הנמצא בתקנון, לא מפני שהיום או אתמול דווקא החלטנו שלא לתת אמון בממשלה, אלא משום שזהו אמצעי פרוצדורלי יוצא מן הכלל, שלפי דעתי מותר להשתמש בו רק באופן יוצא מן הכלל – ושום אמצעי אחר לא נשאר לנו.

מה היה כאן בזמן הדיון הזה? היו הבטחות לא מטעם הממשלה, אלא מטעם נואמי הקואליציה, שבוודאי יקבלו מיליארד דולר. אמר מזכיר מפא"י [ח"כ יונה כסה], שבכסף שנקבל נקלוט 600 אלף עולים. המשרדים המוסמכים פנו לבעלי תעשייה, לאגפים שונים של משרד המסחר והתעשייה, והקציבו להם מיליונים רבים של הכספים האלה מן השילומים, ודרשו רשימות של סחורות דרושות, והאגף המיוחס של הסחר, האגף ההסתדרותי, לא הסתפק בוודאי ברשימות, אלא שלח את נציגיו תיכף ומייד להאג לקבל את השלל – ואיזו אכזבה יצאה מכל התיאבון הזה.

אבל דבר חמור יותר הוא הצורה. אמר כאן מר בן-גוריון: "נדרוש להחזיר רכוש נגזל. אל יהיו רוצחי עמנו גם יורשיו". מילים חזקות. אבל האם המשלחת בהאג חזרה על מילים אלו?

אמר כאן חבר הכנסת רפאל: "שנאת עולם תהיה בינינו לבין העם הגרמני הנאצי". האם בסגנון כזה דיברו עם הגרמנים בהאג? וחבר הכנסת שזר גם הוא אמר: "ממי לוקחים שילומים? מן האויב!" האם אמרו בהאג לגרמנים: "אויבים אתם?" והגברת גולדה מאיר, שרת העבודה, אמרה לנו: "נדבר איתם כמו מנצחים עם מנצחים". אוי, מתי דיברו מנצחים עם מנצחים בסגנון כזה שדובר בו בהאג? מה היתה המציאות? הרצאות על הציונות, על כושר הקליטה, על מה שדרוש כדי לקלוט יהודים, בבקאות רבה מצד מר יוספטל. התפלאו כל הגרמנים, וענו פעמיים בכתב שהם רוצים בהסדר בתור דרך לפשרה, בתור דרך לפיוס, והרי לפי מה שדובר כאן היה על היהודים לומר להם: "לאו! זהו עניין של שילומים. אנו מדברים כמו עם האויב. לעולם תהיה שנאה, שום פיוס!" אבל המשלחת שתקה, ואני למדתי ש"שתיקה כהודאה". ההתנהגות הזאת של המשלחת אינה אלא תוספת לאותם הדברים שאמר שר החוץ בשעתו, כאשר כתב אל ארבע מעצמות הכיבוש – שר החוץ הכריז אז שבלי שילומים תהיה הריהביליטיציה של גרמניה בלתי-אפשרית. פירוש הדבר: אם יהיו שילומים – תהיה ריהביליטיציה אפשרית, בהסכמתנו שלנו.

המשלחת להאג מתפארת ומתימרת – והדבר גם פורסם בהודעה רישמית – שהיא שמרה על הכבוד והתנהגה בגאווה. דבר זה מוזר מאוד בעיני, כי איך אפשר ללבוש פרץ בבוץ? איך אפשר להתנהג בגאווה במצב כזה? אפשר בוודאי לא להוסיף חרפה על חרפה, אבל החרפה היסודית של המצב עצמו – כלום אינה מספיקה? קראתי בעיתון העולמי הגדול "טיים" משהו על עניין זה: "הסיכוי של ישיבה עם הגרמנים לשם דיון בהסדר פיננסי נראה כמשפיל, אבל ישראל הנמצאת במצב כספי מיואש ובחוסר-כל אינה יכולה אפילו להרשות לעצמה כבוד לסנטימנטים. עיתוני האופוזיציה הדפיסו מחדש צילומים ישנים של קורבנות ערומים ומעונים ממחנות הריכוז, ערוכים כבולי עץ לשריפה, אבל יותר מזה לא היה מה להגיד". כך רואים הגויים את מידת הגאווה, את מידת הכבוד ואת מידת רגישות הנפש שהן מתאימות למגע ישיר עם רוצחי עמנו. רצוני לומר: רבותי, במצב כזה – מה שאמרו הגויים האלה הוא דבר איום, הוא דבר איום כי הוא נכון. עד כמה ירדנו! זה מצבנו במדינת ישראל אחרי שיצאנו לגאולה מעבדות, מן הגולה? האם אנו באמת במצב שאין אנו יכולים להרשות לעצמנו אפילו קצת גאווה?

יש דבר מגוחך יותר בעניין זה כולו. מעל הבמה הזאת אמר ידידי חבר הכנסת בגין: "לא יהיה משא-ומתן עם הגרמנים!" לדבר היתה משמעות אחת: כמו "לא תרצח" – איסור. אבל יצא מזה דבר מוזר מאוד: אחרי שנציגי ישראל כבר ישבו בהאג עם הגרמנים, נתברר שאין לגרמנים הצעת-נגד, שאין לגרמנים יפוי-כוח והם באו רק לקבל אינפורמציה. האם זהו משא-ומתן? ובאמת, לא היה משא-ומתן. אבל לאחר הכישלון החמור הזה, כאשר הגרמנים רימו את ה"יקים" שלנו, מסתובב דר' גולדמן

בווינגטון ומחפש פרוטקציה כדי שמר אצ'סון ישתדל בשבילנו אצל הגרמנים שייתנו משהו. בוודאי עושים זאת גם בבירות אחרות, אבל מצד הגרמנים אין שום הצעה, אין להם סמכות ממעצמות הכיבוש, אין להם כסף. מה קרה בינתיים? קרה דבר איום: אנו החלפנו את התביעה הפלילית שלנו על רצח שישה מיליון יהודים בתביעה אזרחית עלובה, מפוקפקת, חסרת תקווה, של כמה מיליוני דולר.

ואין זה, רבותי, עניין של חרפה בלבד. יש עניין מסוכן הרבה יותר גם בסדר-היום של העולם – בעיית זיונה המחודש של גרמניה. הבעיה הזאת חמורה ביותר והיא הרושם שהדבר כבר אבוד, אבל הנה יש כאילו פקפוקים בצרפת והיא חוזרת בה מכוונתה.² יש התנגדות רוסית, יש סיכויים שארבע מעצמות הכיבוש יתחילו, בכל זאת, לדבר ביניהן על נושא זה. זיונה של גרמניה מביא לידי הסכנה של מלחמת-עולם ממש בגלל הסאאר,³ בגלל שֶטְטִין⁴ או בגלל דבר אחר. במצב כזה יש מקום להשפעה יהודית בכל העולם – אך במצב כזה עוזרים על-ידי שיחות כאלו לריהביליטציה של גרמניה. אנו עוזרים גם לזיון הגרמנים.

אני אומר זאת לא בגלל טרומן ולא בגלל סטלין, אלא בגלל הנאצים הגרמנים החושבים על תיקונים [של גבולות], על מלחמה חדשה. אנו מקרבים בזאת את סכנת מלחמת-העולם. במצב כזה, המשך מגע כלשהו עם גרמניה אינו רק חרפה ואסון ליהודים, אלא זוהי גם סכנת נפשות לעתיד עמנו, לכל גורלנו לדורות הבאים. מאחר שהממשלה עדין לא חזרה בה באופן סופי מכוונתה, עלי לעמוד על ההצעה שהבאתי לסדר-היום.

שר-החוז' מ. שרת: אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. הקשבתי בעניין רב ולא במעט בדיווח הדעת לתחבולה המחוכמת של חבר הכנסת בדר לפרש את דברי חברו בגין – אותה נבואה, כביכול, הפוחזת והשחצנית, שהשמיע מעל דוכן זה, ואשר חזר עליה בהודמנויות שונות בחוצות ערי הארץ – לפרש אותה על-פי התורה. זהו גיסיון צולע מאוד לחפות על כישלונה של אותה חוצפה.

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): איזו לשון זאת, אדוני השר? איזו לשון זאת, אדוני

2 בסוף אוקטובר 1950, בהודעה על מדיניותה ביחס לחימוש גרמניה, שללה ממשלת צרפת יצירת צבא גרמני לאומי כלשהו והציעה הקמת צבא אירופי בפיקוח ישר של שר הגנה אירופי.

3 חבל על גבול גרמניה-צרפת שרוב תושביו גרמנים, עשיר במרבצי פחם ופלדה ובמפעלי תעשייה. נשלט בידי צרפת מ-1919 לפי חוזה ורסיי. ב-1935, לאחר משאל עם, נמסר לגרמניה. ב-1945 חזר לידי צרפת. גרמניה תבעה החזרת החבל לידיה והדבר שיבש את יחסי שתי המדינות עד שב-1956 לפי חוזה ביניהן אוחד סופית עם גרמניה.

4 עיר נמל על נהר אודר, במרחק 56 ק"מ מהים הבלטי. מ-1720 השתייכה לפרוסיה ולגרמניה עד 1945, אז הועברה לידי פולין ושמה הוסב לשצ'צ'ין.

היושב-ראש? ממתי מדברים כך בכנסת הזאת? האם זהו מה שסוכם היום בוועדת הכנסת, אדוני היושב-ראש?

יוחנן בדר (תנועת החרות): זוהי חוצפה לדבר כך! צריך לקרוא אותו לסדר. אדוני היושב-ראש, אנו מבקשים את התערבותו.

שר החוץ מ. שרת: איני יודע מאימתי המילה "חוצפה" נעשתה בלתי-ראויה לדפוס או לשימוש פומבי (יוחנן בדר (תנועת החרות): כלפי האנגלים היית יותר אדיב, גם כלפי הגרמנים. רק כלפי יהודים אתה אומר מילים כאלו) - כולם זוכרים את ההכרזה אשר נשמעה מעל דוכן זה כאשר בית המחוקקים של ישראל עמד לקבל החלטה אם יהיה משא-ומתן או לא יהיה. מראש, וללא קשר עם מצב יחסי הכוחות ומספר הקולות בבית, עמד כאן מי שהיה אז - אולי גם עכשיו הינו - חבר כנסת והכריז: "לא יהיה משא-ומתן!" (יוחנן בדר (תנועת החרות): ובאמת לא היה!) - היה משא-ומתן ועוד לא ברור אם לא יהיה עד סוף הפרשה (מאיר וילנר (מק"י): יהיה. אתם תלכו עד הסוף); (יוחנן בדר (תנועת החרות): מה בנוגע למילים הגסות?)

היור"ז. שפר: כבוד שר החוץ מתבקש לחזור בו מן המילה "חוצפה".

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): "חוצפה ושחצנות".

שר החוץ מ. שרת: אני הגדרתי את ההכרזה הזאת כפי שנשמעה אז מעל במת הכנסת, ואשר עכשיו, לאחר מעשה, ניסה חבר הכנסת בדר לתרץ אותה בתירוץ דחוק מאוד. הגדרתי אותה כפי שאני הערכתי אותה, וכפי שאני בטוח שכל הבית הזה העריך. אני נענה לבקשת היושב-ראש, אבל הגדרתי את ההכרזה היא לפי מידת הערכתי ולפי מיטב שימושי באוצר המילים של הלשון העברית - מילים המותרות בהחלט לשימוש ברבים (יוחנן בדר (תנועת החרות): אבל בכל זאת יש החלטת היושב-ראש - מה בנוגע להחלטה זו?) - ואני מקווה כי תהיינה לי הודמנויות לחזור על הגדרה זו.

חברי הכנסת, פרשת המשא-ומתן לא נסתיימה. הממשלה נכנסה למשא-ומתן על יסוד הסמכות שניתנה לה מאת הכנסת באישור ועדת החוץ והביטחון. הממשלה משוכנעת כי המשלחת אשר פעלה בשמה פעלה בנאמנות, בהתאם להוראות שקיבלה, והופיעה במשא-ומתן זה בכבוד, בגאון ובתוקף. כאשר תסתיים הפרשה, תמסור הממשלה דין-וחשבון לכנסת על תוצאותיה הסופיות - והכנסת תשפוט. יש לכל סיעה, לפי סעיף מסויים בתקנון, הזכות בכל עת ובכל שעה ועל כל עניין שהוא

להציע הבעת אי-אמון בממשלה, וסיעת "חרות" משתמשת בזכות הזאת. אין לממשלה מה להגיב על ההצעה הזאת עכשיו. היא בוטחת במשפטה של הכנסת. אני מבין כי מלבד הצעת אי-אמון של סיעת "חרות" ישנן הצעות לפני הבית הזה הקשורות בעניין השילומים. אם ההצעות האלו תובאנה לפני הבית, אשתמש בהודמנות לומר מה שיש לי לומר בשם הממשלה לגופו של עניין במצבו כיום.

הי"ר ז. שפר: ההצעה להבעת אי-אמון לממשלה קודמת לכל הצעה אחרת באותו עניין, ואנו נצטרך להצביע עליה לפני הדיון על כל ההצעות האחרות הקשורות באותו עניין. לפני ההצבעה אני נותן את רשות הדיבור להודעה לחבר הכנסת ברי-הודה בשם סיעת מפלגת הפועלים המאוחדת.

ישראל ברי-הודה (מ"פ): כנסת נכבדה, יש לי הכבוד למסור הודעה בשם מפלגת הפועלים המאוחדת: ידוע יפה לכנסת אי-אמונו בממשלה זו בכלל, ובעניין זה של המשא-ומתן עם יורשי הנאצים, עם הניאו-נאצים, הנראה בעינינו כמחפיר, על אחת כמה וכמה. אבל אין אנו מוכנים לתמוך בהפגנות בכנסת בעניין זה. אנו מציעים לדון בכנסת מה על הממשלה לעשות כדי להקטין ולתקן את הנזק הנגרם למדינה מהדרך שבה התחילה הממשלה ללכת. על כך יתקיים כאן היום דיון, ועל כך צריך יהיה להתרכז. הבאנו לפני הכנסת גם הצעה ממשית בשאלה זו.

הי"ר ז. שפר: רשות הדיבור להודעה בשם סיעת "הציונים הכלליים" לחבר הכנסת רוקח.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים): כנסת נכבדה. אי-השתתפותנו הפעם בהבעת אי-אמון בממשלה אינה נובעת מכך שאנו נותנים אמון בממשלה הזאת. אני יכול להבטיח לראש הממשלה, כי לאחר שלא חזר מדבריו⁵ - מה שקיוויתי מאוד - אי-אמונו גדל בהרבה, ועוד נמצא את ההודמנות להביע זאת.

עוד לפני כמה ימים הכנסנו לכנסת הצעה לסדר-היום, שבה אנו מבקשים לדון על שאלת השילומים, ואני מקווה שלאחר ההצבעה הזאת תינתן לי האפשרות להסביר את עמדתנו בעניין זה. אני מבקש אפוא לומר, שאי-השתתפותנו בהבעת אי-אמון אינה אומרת אמון, כי אם אי-אמון גמור.

הי"ר ז. שפר: רשות הדיבור לחברי הכנסת וילנר, בשם הסיעה הקומוניסטית.

5 בדיון בכנסת 5.5-6.5 על "חוק מעמד ההסתדרות הציונית - הסוכנות היהודית", כרך רה"מ ב"ג את "הציונים הכלליים" עם מ"פ"ם והאשימם כי "אינם אוהבים את מדינת ישראל, אינם שמחים בשמחתה ואינם מטים שכם לעולה הגדול והנכבד" (דברי הכנסת 11, עמ' 1923).

מאיר וילנר (מק"י): כנסת נכבדה. סיעתנו הגישה הצעה לסדר-היום בעניין הפסקת המשא-ומתן עם הנאצים בבון. לגבי שאלה זו ושאלות רבות אחרות אין לנו כמובן אמון בממשלה זו, שפעלה ופועלת נגד האינטרסים החיוניים ביותר של העם, אולם יחד עם זאת, מתוך כך שמציעי ההצעה של הבעת אי-אמון לממשלה עשו ונהגו במאבק נגד המשא-ומתן המחפיר הזה בצורה שעזרה כמה פעמים לממשלה, לא נצביע בעניין זה על ההצעה למרות אי-אמוננו המוחלט בממשלה זו.

הצבעה

בעד הצעת תנועת החרות להביע אי-אמון לממשלה – 3

נגד – 57

נמנעים – 43

הצעת תנועת החרות להביע אי-אמון לממשלה לא נתקבלה.

הי"ר ז. שפר: הודעה אישית באותו עניין לחבר הכנסת נורוק.

מרדכי נורוק (המזרחי): בית גבוה. אני הצבעתי נגד הצעתו של חבר הכנסת בדר למרות שאני מתנגד גמור לכל מגע ומשא ישיר עם המרצחים שהשמיד באכזריות נוראה ובתוכנית מסויימת שלישי מעמנו. אני תפילה, שהשם ישים בלב כולנו להפסיק את המשא-ומתן, שאינו מוסיף כבוד לעמנו ומחלל את זכר קדושינו. אבל הממשלה הגשימה רק את החלטת הכנסת, וזוהי סמכותה. ומשום כך אין מקום להביע אי-אמון לממשלה, ואולי להביע אי-אמון לרוב הכנסת שהחליט מה שהחליט. אני רגיל להתחשב רק עם מצפוני, ומשום כך הצבעתי נגד הצעתו של חבר הכנסת בדר.

לא תיתכן פשרה בנושא השילומים

היור' ז. שפר: בקשר להצעות לסדר-היום בדבר השילומים מגרמניה ישנן הצעות של שלוש סיעות, וישנה הודעה של יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון באותו עניין. כן ישנן הצעות בקשר להודעת יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון, וכפי שאני סבור הן חופפות את ההצעות לסדר-היום. אנו ננהג כך שכל ההשגות על הודעת יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון ייחשבו כהצעות לסדר-היום. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוץ והביטחון.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים): הגשתי לכנסת הצעה לסדר-היום לפני שבוע, וביקשתי להעמיד לדיון את שאלת המשא-ומתן בשאלת השילומים. ומה שהחליטה ועדת החוץ והביטחון – אין זה שייך להצעת.

מאיר ארגוב (יור' ועדת החוץ והביטחון): כנסת נכבדה. ועדת החוץ והביטחון מביאה לפני הכנסת הצעה להצבעה. יתר הסיעות הכניסו הסתייגויות. [אין] היגיון רב לתת עתה את רשות הדיבור לשלושה-ארבעה נואמים להנמקת ההצעות לסדר-היום, ואחר-כך – להנמקת הסתייגויותיהם, אלא, בהתאם לנוהג, על הכנסת להצביע תחילה אם יש לקיים דיון או לא. אם תתקבל החלטה שאין לקיים דיון, אזי יש לגשת לניהול הישיבה לפי הנוהג המקובל; יושב-ראש הוועדה מביא את ההצעה בשם הוועדה, אחר-כך מנמקים המסתייגים את הצעותיהם ומצביעים על ההצעות. אין טעם שתחילה ינמקו את ההצעות לסדר-היום, אחר כך נצביע, ולאחר זאת יבואו ההנמקות.

לדעתי על יושב-ראש הכנסת להצביע תחילה אם לקיים דיון או לא. אם ההצעה לקיים דיון לא תתקבל, אזי יבוא יושב-ראש הוועדה וימליץ לפני הבית על הצעת הוועדה וינהגו לפי הנוהג המקובל; יתנו רשות הדיבור ליושב-ראש הוועדה לבסס את ההצעה במשך דקות, והמסתייגים אף הם יקבלו את רשות הדיבור, ואחר-כך תבוא ההצעה על ההצעות השונות.

היור' ז. שפר: כדי לקבל החלטה שאין לקיים דיון, יש לתת אפשרות לאותן הסיעות שהציעו זאת, לנמק את הצעותיהן. אני נותן את רשות הדיבור למפלגת הפועלים המאוחדת.

מאיר ארגוב (יר"ר ועדת החוץ והביטחון): הצעתי היא שתחילה נצביע – בלי הנמקות.

היור"ר ז. שפר: לא ייתכן שלא נשמע את דעת הסיעות, אם הן רוצות לקיים דיון, אינני מקבל את ההצעה לפרוצדורה כזו.

יצחק בן-אהרון (מפ"ם): כנסת נכבדה. נכון הדבר שנוצר מצב קצת פרדוקסלי: יש דיון, הצעות לסדר-היום וגם החלטות הוועדה. אפשר היה להימנע מדבר זה אילו הרוב בוועדת החוץ והביטחון היה מסכים לא להכניס את הדיון הזה למיטת סדום בזה שיעמידו לרשות הסיעות רק עשר דקות. השאלה העומדת לפני הכנסת איננה יכולה להתמצות בהגשת הצעות להצבעה. לדעתנו נוצר מצב חדש אליבא דרוב של הכנסת, אשר החליטה להיכנס למשא-ומתן עם ממשלת בון, כיוון שהרוב אשר החליט על כך החליט על יסוד הנחות מסויימות, ואילו ההנחות שלהם נתברו לחלוטין. על כן מן הדין שהכנסת תבדוק מחדש את הפרשה כולה. אין אפשרות לדון בה מסביב להצעות קונקרטיים אשר הוועדה הניחה על השולחן. על כן אנו פונים לבית לקבל את ההצעה ולדון על שאלת המשא-ומתן של השילומים על בסיס ההצעות שהוגשו על-ידי הרוב בוועדה והמיעוטים, ולהרחיב את תחום הזמן במידה שיאפשר דיון, אם גם מקוצץ, אך כראוי לנושא.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים): עברו ארבעה חודשים מאז החליט הרוב בכנסת על קיום החלטת הממשלה לנהל משא-ומתן ישיר עם הגרמנים. ההחלטה שהסעירה כל-כך את הרוחות, ומוסיפה להסעיר אותן גם כיום, נתקבלה ביום 9 בינואר. בתור סיעה ובתור ציבור – ציבור כפי שאני מבין זאת ולא כפי שראש הממשלה ביטא, ואני מצטער שלא חזר בו מהאשמותיו – אנו לא השתמשנו באמצעים שאינם פרלמנטריים. לחמנו בתוך הכנסת ובקרב הציבור על-ידי פעולת הסברה. עשינו זאת בהתאפקות גדולה מאוד ובוהירות רבה אף על פי שהתנגדותנו לכל משא-ומתן ישיר עם הגרמנים היתה מרה מאוד. הנה הגיעו ידיעות על פגישות עם הגרמנים, על משא-ומתן, על הבטחות ועל הפסקת המשא-ומתן. אתפלא מאוד אם הבית לא יקדיש בתקופה זו דווקא שעות ספורות כדי לשמוע בפומבי על המצב ועל מה שבדעת הממשלה לעשות להבא, וכדי לשמוע את דעתו של הבית הזה אם יש להפסיק את המשא-ומתן או להמשיכו, ובאילו תנאים. סבורני שבנסיבות אלו, כאשר עדיין נסערים הרוחות, הנעלבים עדיין נעלבים והכואבים עדיין כואבים, צריך לתת להם הזדמנות זו לשמוע בתוך בית המחוקקים מה מצב העניינים. אתפלא מאוד אם לא יימצא רוב בכנסת שייתן את האפשרות לדיון כזה, אשר בכוחו להוציא מן הלבבות את ההרגשה הצורבת, את האפשרות לשוב ולהחליט על הדרך להבא במצב זה של קיפאון.

אני מבקש מאוד מן הבית לתת אפשרות כזאת. אני מציע אפוא שהכנסת תחליט לקיים דיון בשלב זה של המשא-והמתן על השילומים.

היורז ז. שפר: כדי שלא לדון פעמיים באותו נושא, ייתכן שאפשר להסכים ללא הצבעות שלכל סיעה, אשר לה הצעה כזאת, יינתנו עשרים דקות כדי לדון בעניין כשלעצמו, בלי להחליט תחילה החלטות פורמליות אם לכלול זאת בסדר-היום או לא. אם יש הסכמה לכך, נימנע מהצבעה פורמלית זו. זה מתייחס גם להצעת חבר הכנסת וילנר (יזרה הררי (המפלגה הפרוגרסיבית): זה לא ייתכן, כי אין לו הסתייגות) – כל סיעה שהביאה הסתייגות בוועדת החוץ והביטחון תקבל עשרים דקות ולא עשר דקות, כפי שסוכם בוועדת החוץ. אפשר לנהוג לפי הנוהג הפורמלי, או לפי הסכם, ומאחר שכל הסיעות מסכימות, נלך בדרך השנייה. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת החוץ והביטחון.

מאיר ארגוב (י"ר ועדת החוץ והביטחון): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. על יסוד החלטת ועדת החוץ והביטחון מיום 15.1.52, האומרת: "על יסוד ההכרזה שמסרה הממשלה בכנסת ועל יסוד הסמכות שניתנה על-ידי הכנסת לוועדת החוץ והביטחון, ולאחר שהוועדה שמעה על היסודות המוקדמים שלפיהם חושבת הממשלה לפעול – מחליטה ועדת החוץ והביטחון לייפות את כוחה של הממשלה לפעול בשאלת השילומים מגרמניה, ובכלל זה אפשרות של משא-ומתן ישיר לצורך העניין והשעה. לאחר שהממשלה תקבע את תוכניותיה לשלב ראשון של הפעולה, יימסר על כך דין-וחשבון לישיבת הוועדה".

בהתאם להחלטה זו שמעה ועדת החוץ והביטחון פעמיים דין-וחשבון על שליבי המשא-ומתן בדבר השילומים עם ממשלת בון, וקיבלה ידיעות מקיפות מאת הממשלה בעניין זה. לאור הדין-וחשבון שנמסר לנו, עלי לציין שבמשא-ומתן זה הופיעה משלחת ישראל מתוך כבוד ממלכתי ואחריות לאומית ונהגה בהתאם להוראות שניתנו לה על-ידי הממשלה ובגבולות שתבעה הכנסת בוועדת החוץ והביטחון. כמו כן יש לציין בסיפוק רב את תיאום הפעולה המוחלט שהיה בין המשלחת הישראלית לבין משלחות הארגונים היהודיים בעולם. תוך המשא-ומתן הוברר, שממשלת בון העמידה את הסכום הכולל של השילומים לישראל על פחות מאשר הסכום שנקטה הממשלה בתזכירה ובפנייתיה למעצמות הכיבוש – ארה"ב, בריה"מ, בריטניה וצרפת. כמו-כן לא הודיעה המשלחת הגרמנית על התחייבות מפורשת שסכום זה ישולם, אלא רואה בסכום שהיא קבעה – כלומר 715 מיליון דולר – סכום נומינלי כהכרת החוב בלבד, בלי לקבוע אילו סכומים ישולמו למעשה.

את סכומי התשלומים והתאריכים תלתה המשלחת הגרמנית בסידור החוב הכולל שלה למדינות שונות, שנדון בוועידת לונדון. על יסוד זה הפסיקה משלחת ישראל

את המשא-ומתן כדי לקבל הוראות חדשות מאת ממשלת ישראל. לאחר שהוועדה שמעה את פרטי הדברים של המשא-ומתן, מציעה הוועדה לכנסת לרשום לפנייה את ההחלטה הבאה:

הוועדה ממליצה לפני הממשלה על אי-חידוש המשא-ומתן בין משלחת ישראל לבין משלחת גרמניה המערבית עד אם תוגש על-ידי ממשלת בון הצעה ברורה ומחייבת לסיפוק תביעת ישראל לשילומים, בכלל זה מועדי הפירעון. הוועדה מביעה את ביטחונה כי תינתן לה ההזדמנות לדון על הצעה כזאת בטרם תנקוט הממשלה החלטה סופית אם לקבלה או לדחותה. כאשר קיבלה הכנסת את החלטתה על תביעת השילומים מגרמניה, ראתה בתביעה זאת השבת חלק מהגזלה הגדולה שנגזלה מהעם היהודי על-ידי העם הגרמני, כי הרכוש היהודי שהלך לטמיון על-ידי הנאצים עולה פי כמה וכמה על הסכום שנדרשת ממשלת בון לשלם. עם זאת, הדגשנו וחזרנו והדגשנו שאין ממשלת ישראל ואין העם היהודי בתפוצות רואים בשילומים אלה משום כפרה ופיוס על רצח ההמונים. בהחלטה זו ראתה הכנסת זכות גדולה לעצמה לקבוע עובדה היסטורית – שיש תובע לגזלת היהודים – וממשלת ישראל, יחד עם הארגונים היהודיים בעולם, יתבעו שילומים. אין מדינת ישראל ועמה חושבים שאפשר על-ידי הבטחות בלתי-ריאליות, והתחמקות מתשלום התביעה בזמן מתקבל על הדעת ועל-ידי תכסיסים משהים, להתחמק מחובה זו. אנו חושבים שיש לגייס שוב את כל הלחץ – בכלל זה דעת הקהל העולמית ואת השפעתן של מעצמות הכיבוש – על ממשלת העם הגרמני להיענות לתביעה זאת. טוב היה עושה הבית אילו התאחד מאחורי תביעה זו. על ממשלת בון לדעת, שעל-ידי אי-סיפוק התביעה לא תינקה, ואנו נמשיך בתביעה בכל מקום ובכל הזדמנות, כי הרכוש שלנו הוא קודש לבניין המולדת העברית ולשיקום שרידי החרב הנאצית – מלבד התביעה של קהילות היהודים בעולם. יש להודיע לעולם מעל במה זאת על חידוש התביעה הזאת בכל התוקף המוסרי, היהודי והמדיני, ובגיוס כל הגורמים המדיניים הבאים בחשבון. אני ממליץ לפני הכנסת לקבל את הצעת הוועדה. תשובה ליתר ההסתייגויות אתן לאחר שהן תנומקנה.

יעקב ריפתין (מפ"ם): כנסת נכבדה. המשבר במשא-ומתן בין המשלחת של ממשלת ישראל ובין המשלחת של ממשלת בון בא מהר מאוד. אני סבור שאפילו הפסימיסטים בתוך הבית הזה לגבי המהלך המעשי של המשא-ומתן, העריכו שממשלת בון תשתמש בתהליך המשא-ומתן באמצעי הסוואה יותר מסובכים ומכובדים, ולו למראית עין לפחות. אבל לאמיתו של דבר נפגשה משלחת ישראל כמעט ביום הראשון של המשא-ומתן בתמרון שקוף וגס מצד ממשלת בון. אינני סבור שמשלחת

ישראל וקו הופעתה של המשלחת בהתאם להוראות הממשלה לא הקלו במידה מסויימת על פעולת האובסטרקציה מצד ממשלת בון במשא-ומתן זה. אבל אין שום ספק, שהאשמה המכרעת לכישלון המשא-ומתן הזה היא על ממשלת בון. לאמיתו של דבר מוסכם בין כל חלקי הבית, שהמשא-ומתן הזה הגיע למשבר חמור. מוסכם גם שאנו נמצאים כיום במצב עובדתי אחר לגמרי מאשר אותו מצב שנמצאה בו הכנסת בזמן הדיון הראשון בפרשת השילומים.

כי מה היה ידוע לכנסת, מה היה ידוע לציבור, מה היה ידוע לממשלה בזמן שניגשו לדיון על פתיחת המשא-ומתן עם ממשלת בון? היה ידוע שדר' אדנאואר וממשלתו קיבלו בתור בסיס למשא-ומתן את תביעת ממשלת ישראל בשתי נקודות עיקריות: אל"ף, לגבי סכום השילומים; ביי"ת, לגבי העובדה המכרעת שהשילומים האלה אינם קשורים בשום חובות כספיים אחרים ובשום משא-ומתן כספי אחר המתנהל בין גורמים מדיניים אחרים ובין גרמניה. היה ברור שמדובר כאן על משא-ומתן מיוחד, שכוונתו להבטיח למעשה סכום מסויים.

מה נתברר ומה היה תוכנו של התמרון הגס והשקוף של ממשלת בון, ובמה באה לידי ביטוי הנאיביות הבלתי-מוותרת של ממשלת ישראל שניהלה את המשא-ומתן עם ממשלת בון? תמרון זה בא לידי ביטוי בכך, שבו בזמן שעוד לא פוזר הערפל לגבי אופי התשלומים הכללי, שאלת התשלומים במזומנים, שאלת התשלומים בסחורות וסוגי הסחורות, בו בזמן שעוד לא היה שום ביטחון לגבי ממשות השיעורים הבאים של התשלום - אילו אפילו היו מגיעים לידי הסכם - כבר ידוע הדבר שיש דור שלם של פיננסיסטים גרמניים, החל ממלחמת-העולם הראשונה עד היום הזה, שהתמתו באי-תשלום חובות למדינות אחרות. עוד לפני הבירור בשאלות אלה, בשאלות אופי התשלומים ושיעורי התשלומים, הופגן בגלוי על-ידי ממשלת בון שהיא אינה מוכנה להתחייב לסכום ממשי כלשהו לגבי ממשלת ישראל, והיא מוכנה - גם כן לא עכשיו, אלא כעבור זמן מסויים, ויש משהו משפיל ומדכא בעצם המשא-ומתן על מועד השיחות הנוספות עם ממשלת בון - לנהל משא-ומתן על סכום דקלרטיבי שממשותו תלויה בצורה זו או אחרת במהלך השיחות הכלליות בוועידת לונדון בין ממשלת בון ובין מדינות אחרות שהיא חייבת להן כסף.

לפי מיטב ידיעתי, הרי קיים אד-הוק הקשר הזה אשר עליו בונה ממשלת בון, הקשר בין ההתחייבויות שלה לגבי עתידו של המשא-ומתן עם ממשלת ישראל לבין ועידת לונדון. הקשר הזה קיים עד היום הזה כיסוד לחישובים ולמשא-ומתן מצד ממשלת בון. יותר מזה, הגענו אפילו לסיטואציה כזו שהגרמנים הציעו, ולאמיתו של דבר מציעים גם עכשיו למדינת ישראל, הצעה שטנית אשר איש - גם בין מחייבי המשא-ומתן בבית הזה - לא יכול היה להעלות על דעתו. מה הציעו ומה מציעים הגרמנים לממשלת ישראל? הם מציעים הסכם מוסרי בין ממשלת בון לבין ממשלת

ישראל על סכום מסויים, ועל הסכום הזה הם רוצים כאילו להיאבק יחד איתנו במסגרת ועידת לונדון ובפרוודורי ועידת לונדון. זאת אומר: אנו חייבים לתת ריהביליטציה מוסרית, פוליטית, לממשלת בון, ולא זאת בלבד – אנו מעלים את ממשלת בון לדרגת שותף במשא-ומתן, ומעבירים את הויכוח לפסים של ויכוח לא בינינו לבין גרמניה, אלא ויכוח משותף בינינו ובין ממשלת בון נגד מעצמות הכיבוש. מאחר שבמצב כזה האדונים של ממשלת בון, היושבים בווישינגטון ובלונדון, אין להם שום עניין להסדיר את השאלה למעשה, כי אין להם עניין בכלל לפגוע בפרסטיז'ה של ממשלת אדנאואר בבון, הרי הם מקבלים מה שרצוי להם – ומה שרצוי לאדוני ממשלת בון הוא דבר פשוט מאוד: עוד צעד בכיוון של לגליזציה מדינית-מוסרית של ממשלת בון – ללא שום מסקנות כספיות ממשיכות.

אין מדינת ישראל צריכה להפסיק את היאבקותה על השילומים למדינת ישראל ולעם ישראל, והיא חייבת גם עכשיו לדרוש בכל תוקף את הסדר השילומים עלידי מעצמות הכיבוש האחראיות, בהתאם לחוזה פוטסדם, לשאלות של כלל גרמניה – עד הזמן של כריתת חוזה שלום עם כלל גרמניה. אולם את המשא-ומתן הזה, שהתחילו עם ממשלת בון, יש להפסיק. אין לשכוח, חברי הכנסת, שעם ירידת ערכו הממשי והכלכלי של המשא-ומתן הזה – ירידה הנראית לעיני כל – עלה עוד יותר המשקל המדיני השלילי של המשא-ומתן הזה. הדר' אדנאואר וממשלתו עושים בשבועות אלה מאמצים נואשים כדי לקבל אישור להפוך את מדינת מערב-גרמניה לבסיס מרכזי לפתיחת מלחמת-עולם חדשה. ולא קל הדבר לדר' אדנאואר ולממשלתו. יש כוחות רבים בעולם המתנגדים למזימה זו, ואם הושמט הבסיס הכלכלי של המשא-ומתן – האם יש היגיון, האם יש מוסר, האם יש איזו פרספקטיבה היסטורית בכך, שדווקא עלידי משא-ומתן בין ישראל לבין ממשלת בון תחוזק הפרסטיז'ה הפוליטית של ממשלה זו, הרואה עצמה כחוליה הכרחית בהכנת מלחמת-העולם השלישית?

יש חילוקי דעות לגבי המזימה הזאת של ממשלת דר' אדנאואר אפילו בין מדינות הגוש האטלנטי עצמו. יש בשטח זה חילוקי דעות וסכסוכים ואין אחדות דעות כל-כך גדולה לגבי תוכניותיה של ממשלת בון. קיימת תנועה אדירה בעולם, ובראשה בריה"מ, העושה את הכל כדי למנוע את הקמת הבסיס התוקפני בגרמניה, היוזם את מלחמת-העולם החדשה. אין ספק שהאינטרסים ההיסטוריים של מדינת ישראל ושל העם היהודי זהים עם המאמצים האלה למנוע ולהכשיל את המזימה של דר' אדנאואר, שותפיו ואדוניו, להחיש את מלחמת-העולם החדשה.

לו היתה אפילו תועלת כלכלית כלשהי בהמשך המשא-ומתן בין ממשלת ישראל לבין ממשלת בון – וברור כבר כיום, שאם גם יכולה להיות תועלת כלשהי היא תהיה מוגבלת מאוד – צריכה היתה הכנסת לשאול את עצמה אם תועלת זו עדיפה מן המשך מלחמתו העקיבה של העם היהודי נגד חידוש הנאציזם, נגד הפיכת גרמניה

לכסיס תוקפני, נגד תוכנית להצית את מלחמת-העולם החדשה. אבל במצב זה, כאשר לעיני כל אנו רואים את המשא-ומתן אשר התחיל עם ממשלת בון מתגלגל במורד, במשבר, בשפל, באי-כבוד – האם גם במצב זה אין הכנסת יכולה להתאחד בהחלטה להפסיק את המשא-ומתן המביש וחסר השחר? אפילו בהצעת הרוב של ועדת החוק והביטחון, יכולים אתם, חברי הכנסת, ללמוד כמה עמוק הוא המשבר הזה. תשוו את הטונים של הצגת השאלה בדיון הכנסת בשלב הראשון של הדיון לבין הטון בו הוצג הדבר עכשיו על-ידי יושב-ראש הוועדה, חבר הכנסת ארגוב. כולכם רואים שמדובר היום על מצב אחר. כיום כבר רואים אתם שהמשא-ומתן הזה נמצא במצב אשר שיכנע גם את הרוב לדבר בשפת אולטימטום. ובכן, הרי אין הבדל בהערכת המצב. אין גם הבדל בידיעה, שעם הממשלה הזאת לא ייגמר המשא-ומתן. ואם בזה אין חילוקי דעות, האם לא יכולה הכנסת להתאחד באותה ההרגשה של האחידות היהודית, הישראלית, הקיימת למרות הכל לגבי החזיון האיום של גרמניה, לגבי החשבון שיש למדינת ישראל ולעם ישראל לגבי גרמניה? הכנסת יכולה וחייבת להסיק מסקנה זו, והיא יכולה וחייבת להחליט על הפסקת המשא-ומתן עם ממשלת בון.

היור"ר ז. שפר: רשות הדיבור לחבר הכנסת בדר להנמקת הצעתו.

יוחנן בדר (תנועת החרות): אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת. אינני מתפלא על שראש הממשלה איננו אוהב את היוריסטים. מזמן שג'ון קיי המפורסם בדרמה "הנרי הרביעי" של שקספיר דרש לרצוח את כל היוריסטים, מזמן שכל מיני רודנים בעולם לא רצו ביוריסטים, ידוע שמי שרוצה לשלוט בלי גבול וללא סייג של החוק – הוא נגד היוריסטים. וזה מתאים גם לראש הממשלה ולכן הוא נגד היוריסטים. אבל יש בעולם יוריסטים, ולצדדי הרב אני אחד מהם, ואני סבור שאנשי המשפט חשובים יותר בהגנת זכויות האדם, בהגנה מעשית על הסדר במדינה, בשמירה על החוק, במתן פירוש נכון לחוק, ביחס כבוד לחוק – מאישים חשובים הלועגים ליוריסטים. יחס כזה כלפי היוריסטים נהוג כיום בכנסת.

הרי יש כאן אנשים שבשעה שהם מוצאים סעיף כלשהו בחוק שאיננו נראה להם – הם מחפשים להם פירוש, ואם ימצא פירוש שימצא חן בעיניהם והרוב יתמוך בו – הרי הם סוברים שניצחו. מנוצח הוא החוק, מנוצחת היא המדינה, והסכנה רובצת לפתחנו. הסכנה גדולה. כי אם השליטים אינם מקיימים את החוק כמו שהוא, אם הם מסלפים אותו על-ידי פירושים מזוייפים – כיצד ידרשו מן האזרחים שיכבדו את החוק? דוגמה קלטית להפרת החוק: בעוד שאנו, היוריסטים, למדנו: בעל יפוי-הכוח אינו יכול להעביר אותו לאחר – הכנסת הזאת נתנה יפוי-כוח מסויים לוועדת החוק

והביטחון. ועדת החוץ והביטחון לא השתמשה בייפוי-כוח זה, אלא העבירה אותו הלאה לממשלה – דבר שהוא בלתי-חוקי בהחלט ויש בו פגיעה חמורה בחוק ובסדר. השתמשתי בביטוי מן החוק הרומאי. בחוק האנגלי ובכל חוק אחר בעולם קיים אותו הכלל – והחוק הזה מחייב בתור חוק גם בארץ. הביאו את העניין הזה לפני ועדת הכנסת, וברוב קולות הוחלט שם לאשר את העברת ייפוי-הכוח.

רבותי, הדבר הוא בלתי-חוקי בהחלט. והסתייגותי איננה הצעה מריטורית, אלא קודם-כל הצעה לבטל את ייפוי-הכוח הזה. כמוכן, בנוגע לבעיה עצמה, בעיית השילומים, הצעתי מספקת גם כן כדי לנתק את המשא-והמתן הזה.

אשר למשא-ומתן עצמו, דיברתי בצורות שונות. דיברתי ללב לפני חודש ימים, דיברתי להיגיון מבחינת הפרינציפים לפני שעה. אני רוצה הפעם לדבר אליכם מבחינת העניין עצמו. נניח שאתם רוצים בשילומים בכל מחיר, גם במחיר של מגע ישיר – הבה נסתכל כיצד נראה הדבר. קודם-כל, האם היה משא-ומתן, אדוני שר החוץ? אומנם אינני בקי בשפה, אולם אני חושב שמשא-ומתן זהו תהליך שבו באים שני הצדדים כשלכל אחד מהם יש ייפוי-כוח לשאת-ולתת, והמשא-והמתן בעצמו הוא בכך שאחד מציע את הצעתו, השני מציע הצעת-נגד, מדברים גם על פרטים – ושואפים להסכמה כלשהי.

מה היה בהאג? קודם-כל, היו שיחות אינפורמטיביות, כלומר, הגרמנים שאלו וקיבלו הסברה ציונית או לא-ציונית, הסברה מעשית, תיאורטית. אחר-כך אמרו הגרמנים: "יפה מאוד, שמענו. על יתר הדברים נדבר אחרי [ועידת] לונדון". בסופו של דבר, הודיעו הגרמנים – כך, על כל פנים, כתוב בעיתונים – שהם יציעו לפני ממשלת בון הצעה ידועה של 750 מיליון דולר בתור סכום פרינציפיוני תיאורטי, לא מעשי, ושהם קיבלו מממשלת בון הסכמה – איזו אדיבות! – לגלות לפני היהודים שזאת הצעת המשלחת כלפי ממשלתם. כלומר, מעולם לא הביאו שום הצעה נגדית תאורטית.

כל זמן שלא היתה להם הצעת-נגד, לא היה משא-ומתן – כך אני מסביר את העניין. אולי יש צורות אחרות למשא-ומתן, למשל: אנו נדרוש מיליארד והם ישתקו, אחר-כך אנו נדרוש 700 מיליון והם ישתקו – וכך נעשה מכירה פומבית עם עצמנו. אין אני קורא לזה משא-ומתן.

אבל יש דבר נכבד יותר בבעיה כולה של משא-ומתן זה, זוהי הבעיה של סולם העדיפויות: מה חשוב לנו יותר ומה חשוב יותר לגרמנים. אני סבור שהדבר שחשוב לממשלה זו הוא לקבל שילומים. הבעיה השנייה – לקבל אותם מהר. הבעיה השלישית – הרבה פחות חשובה – להשיג הבטחה מן הגרמנים שישלמו את השילומים. הבעיה הרביעית, שאני רוצה להאמין שאפילו בעיני הממשלה הזאת אינה רצויה כל-כך – הוועידה עצמה, המשא-והמתן.

אצל הגרמנים שונה המצב לגמרי. במה מעוניינים הגרמנים ביותר? במשא-ומתן

עצמו - שישובו יחד עם היהודים, שהעולם יראה שהיהודים אינם שונאים אותם כל-כך, שהיהודים מתייחסים לגרמנים כאל בעלי חוב הגונים, שאפשר להאמין להם, שאפשר לשאת-ולתת איתם והכל יהיה בסדר. זהו הדבר החשוב ביותר לגרמנים. הדבר השני, שחשוב להם לא פחות, זהו ההסכם. הדבר השלישי - הואיל ויהיה הסכם - הרי זהו צעד לקראת הפיוס, וכל מה שתאמרו מעל הבמה לא ישנה זאת. כאשר יהיה הסכם עם הגרמנים על 700 מיליון, פירוש הדבר פשרה - סליחה, "סולחה" - ולכל הפחות דרך לפשרה ולסליחה. הדבר הרביעי, שכבר אינם מעוניינים בו בכלל, הוא תשלום מעשי. הדבר החמישי, שבוודאי אינם רוצים בו, הוא תשלום מהיר.

בגלל סדר עדיפויות זה, מאחר שהסדר הכרונולוגי הולך מן המשא-והמתן דרך ההסכם עד התשלום, אנו - כלומר אתם, הממשלה - מוכרחים לתת לגרמנים מראש את כל אשר הם רוצים. כבר נתתם להם את המגע ואת הוועידה ולא קיבלתם כלום. כבר נתתם לגרמנים את ההסכם - אולי יהיה הסכם, אבל הסכם אינו תשלום. כאשר כבר יהיה הסכם, מה יהיה איכפת לגרמנים לשלם או לא לשלם? אם לא ישלמו הם יהיו בעלי חוב רעים - דבר חשוב מאוד לגרמנים. מה איכפת לרוצה, לעם הנאצי אשר הביא לידי מלחמת-העולם ואשר רצה שישה מיליונים יהודים ובוודאי מיליונים רבים של בני-אדם אחרים - מה איכפת לו אם היהודים יגידו שאי-אפשר לסמוך על הגרמנים כבעלי-חוב? העולם יודע זאת מכבר - הם לא שילמו חובות מעולם והם לא ישלמו לכם גם הפעם. אבל משא-ומתן יהיה להם, מגע ישיר יהיה לגרמנים, הסכם אולי יהיה לגרמנים.

בדרך זו אתם הולכים, והדרך הזאת מובנת רק לאור אותן המילים הגסות של עיתון גויי,² אשר רואה שאתם אינכם חושבים עוד על הכבוד, ולא על הגאווה, אלא אתם נתונים ללחץ. רבותי, לחץ כזה הוא יועץ רע מאוד. אתם הולכים בדרך רעה מאוד, ולא רק תפגעו ברבבות אנשים כמוני, שהם רבים במדינה הזאת, לא רק תפגעו בכבוד האומה, לא רק תעזרו לגרמניה - אלא גם כסף לא תקבלו. אם אתם כבר שומעים את הסכומים הבאים בחשבון, למה לכם דבר כזה? אל תתעקשו, חידלו! היו לכם כל מיני צרות, אתם זוכרים את המשא-והמתן המפורסם על מאה אלף סרטיפיקטים,³ "תוכנית מוריסון" על ה"קנטונים",⁴ על המועצה המייצעת -

2 השבועון האמריקני "טיים". ר' מסמך 31 עמ' 600.

3 ועדת החקירה האנגלו-אמריקנית לשאלת א"י המליצה בדו"ח שלה באפריל 1946 כי יוענקו 100 אלף רישיונות עלייה (סרטיפיקטים) לניצולי שואה. נשיא ארה"ב טרומן דגל בהמלצה זו אך ממשלת בריטניה הציגה תנאים למילוויה ובסופו של דבר היא לא ממושה.

4 תוכנית שהציג הרברט מוריסון, שר בממשלת אטלי, בפרלמנט ב-31.7.1946 לפתרון שאלת א"י ע"י חלוקת הארץ לארבע יהודות: אזור (קנטון) יהודי, אזור ערבי ושני אזורים, י-ם והנגב, בשליטה בריטית. האזורים היהודי והערבי יהנו מאוטונומיה בתחומי חברה ותרבות וחלוקת בתחום הכלכלי, אך מכל בחינה אחרת יישלטו מי-ם ע"י מנגנון בריטי שבראשו נציב עליון.

"לג'יסלטיב קאונסיל" בשעתה,⁵ כל מיני ניסיונות ומאמצים בלתי-נבונים שגם לא הביאו לשום דבר (שר-החקלאות והפיתוח ל. אשכול: הביאו למדינה יהודית) – הסכמתכם למועצה המייעצת הביאה למדינה יהודית? הסכמתכם לוועידת לונדון, ל"שולחן עגול",⁶ ל"תוכנית מוריסון", ויתור על העלייה,⁷ ויתור על ירושלים⁸ – הביאו למדינה יהודית? אל נדבר על כך. יש לי דעה על כך ויש לכם דעה על כך. אבל רבותי, המשא-והמתן עם הגרמנים ודאי לא יביא למדינה יהודית.

לכן, רבותי, כאחד מאלה שבשבילם שישה מיליונים אינם מספד תיאורטי – ויש רבים כאלה בישראל – אני פונה אליכם ברגע האחרון: למען השם, חידלו! היו לכם צרות במשא-ומתן, היו לכם צרות פנימיות, יהיו לכם עוד צרות פנימיות, אתם מעוררים כוחות עצומים ואין לדעת לאן הדברים יגיעו. חידלו! כבר נמצאו יהודים באירופה שהוציאו מן המשא-והמתן שלכם מסקנה אחרת לגמרי – התנקשות באדנאואר,⁹ ואני בוודאי לא אצטער על מותו של שום גרמני. עד היכן עוד יגיע

התוכנית כונתה "תוכנית מוריסון-גריידי", שכן בשל מחלתו של שר החוץ בוויין היא הוצגה בפרלמנט בידי מוריסון. האמריקני הנרי גריידי והבריטי נורמן ברוק עמדו בראש ועדת מומחים שנשלחה מטעם מדינותיהם לבדוק את ישימות המלצות הוועדה האנגלו-אמריקנית.

5 ב-1922 הציעו הבריטים לכונן בא"י מועצה מחוקקת שחבריה בריטים, ערבים ויהודים. היהודים הסכימו להשתתף בגוף זה ואילו הערבים התנגדו. לחלופין הציעו הבריטים מועצה מייעצת, אך גם זו כשלה. כעבור שנים מספר הסכימו הערבים למועצה מחוקקת אבל או התנגדו לה היהודים. המועצה לא קמה מעולם.

6 שתי ועידות "שולחן עגול" בנושא א"י התקיימו בלונדון, אחת בפברואר-מרס 1939 ואחת בינואר 1947. שתיהן נכשלו. בעקבות כשלון הראשונה פרסמה ממשלת בריטניה את "הספר הלבן", של מאי 1939; בעקבות כשלון השנייה הודיעה בריטניה על העברת שאלת א"י לאו"ם.

7 אפשר שהכוונה להסכמת ההסת' הצ' לעליית יהודים לא"י עפ"י יכולת הקליטה הכלכלית.

8 הסוה"י הסכימה לתוכנית החלוקה של האו"ם מ-29.11.1947, שקבעה כי י-ם תהיה בשלטון בי"ל.

9 על פרשה זו דיווח "דבר" ב-28.3.1952:

"חבילה שהיתה מיועדת לקנצלר המערב-גרמני התפוצצה הערב במטה הכללי של המשטרה במינכן. קרל רייכט, מומחה לחומרי נפץ של כבאי מינכן ושלושה שוטרים נפצעו פצעים קשים. דר' וייסמן, מפקד משטרת מינכן, אמר ששני אלמונים פנו היום אחר הצהריים אל שני נערים צעירים באחד הרחובות של מינכן ומסרו לידם חבילה שעליה היתה רשומה הכתובת: 'לקנצלר דר' אדנאואר, בון'. הם ביקשו מהנערים לשלוח את החבילה מהדואר הראשי במינכן. שני הנערים נועצו בנהג החשמלית והוא הביאם אל שוטר, שהעביר את החבילה לתחנת המשטרה. שני האלמונים היו בגיל של 35 עד 40 שנה, בערך. ההתפוצצות אירעה בשעת פתיחת החבילה, והמתרף נהרס לחלוטין. ברגע האחרון נמסר, כי חבלן המשטרה מת" (ר' איסר הראל, ביטחון ודמוקרטיה, עמ' 1991-1992).

מידע נוסף בפרשה זו נחשף כעבור 54 שנה:

"אליעזר סודיט, לוחם אצ"ל וסוכן מוסד לשעבר, האיש שלח חבילת דואר ממולכדת לקנצלר גרמניה קונרד אדנאואר, אומר כי בשליחת חבילת הנפץ פעל בהוראתו של מנחם בגין, או חבר כנסת ומנהיג מפלגת 'חרות'. בראיון ראשון לכלי תקשורת אמר סודיט כי הוא אינו יודע מדוע בחרו בגין וחבריו 'לסגור את הפה' במשך השנים. 'היום אני חושב שהם ראו במבצע כישלון וחשבו שאין להם במה להתגאות. אני הייתי חייל וביצועי הוראות, אבל בסך הכל אני מרוצה

הדבר? למה אתם מביאים? חידלו! אתם מעוררים כוחות נפשיים עצומים, כוחות מרירות, כוחות יאוש, כוחות התנגדות.¹⁰ למדינה זו אין דרושים ועוזים כאלה. לעולם אין דרושים ועוזים כאלה. וגם כסף לא תקבלו. עשיתם שגיאה – אימרו שלא עשיתם שגיאה, אבל חידלו! סורו מן הדרך הזאת, כי גם כסף לא תקבלו.

היור' ז. שפר: רשות הדיבור לחבר הכנסת זיסמן.

שלום זיסמן (הציונים הכלליים): אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. בראשית דברי רוצה אני לתת ביטוי להתמררות העמוקה על דברי ראש הממשלה בויכוח על מעמד ההסתדרות הציונית.¹¹ [...]

אשר לעניין השילומים: ההחלטה בדבר התחלת המשא-והמתן בעניין השילומים מגרמניה נתקבלה בכנסת ברוב קטן. אנחנו שייכים למפלגה המכבדת דרכים פרלמנטריות. כאשר נתקבלה החלטה בכנסת – נתקבלה. אבל אי-אפשר להתעלם מן העובדה, שההחלטה נתקבלה ברוב קטן ולא היתה זאת סתם החלטה. לא היתה זאת החלטה שנתקבלה לאחר ויכוח על שאלות אידיאולוגיות, על שיטות משטר וממשל, או על בעיה כלכלית זו או זו. היתה זאת החלטה שנתקבלה בשאלה הנוגעת בציפור נפשו של כל יהודי בארץ. אני יודע שבסיעתי יש רבים ששכלו משפחות והם דיברו על שאלה זו לא מבחינת אופוזיציה וקואליציה, אלא מתוך שראו לנגד עיניהם את אימותיהם, אחיהם ואחיותיהם שהלכו לכבשנים, להכחדה והשמדה, וחשבו שדור זה

מכך שניסיתי לעשות משהו נגד הסכם השילומים.[...] הפרשה הושתקה במשך שנים על-ידי ישראל וגרמניה. ספרון שכתב סודיט ב-1994 [בשליחות מצפונית], שהופץ בין כמה מחבריו, היה העדות היחידה שקשרה עד היום את בגין למעשה. הספרון הגיע לידי כתב 'פרנקפורטר אלגמיינה' וקטעים ממנו פורסמו שלושם בעיתון הגרמני. [...] למבצע קדמו, לדבריו, שלוש פגישות בביתו של בגין, יחד עם אנשי 'חרות' בולטים ובהם חברי הכנסת הדר' יוחנן בדר והיים לנדאו. [...] סודיט הרכיב את חבילת הדואר הממולכדת בצרפת. [...] בה בעת שיגר סודיט שתי מעטפות ממולכדות למקום המפגש בין משלחות ישראל וגרמניה בעירייה ליד האג. המעטפות שעליהן נרשם 'ארגון הפרטיונים היהודים', נתפסו על-ידי ההולנדים ונוטרלו" (עמירם ברקת, "הארץ" 14.6.2006).

10 ב-5.10.1952 נוצר דב שילנסקי, איש אצ"ל בעבר ומפעיליו באירופה, בכניסה למרתף בניין משרד החוץ בקריה בת"א, ובידו תיק ובו פצצת זמן במשקל כ-2 ק"ג. ח"כ יוחנן בדר האשים בעיתון "חרות" כי מעצרו של שילנסקי אינו אלא "פרובוקציה של הש"ב". שילנסקי עצמו הודה בבית המשפט ב-28.11.1952 כי החליט להניח את הפצצה בבניין המחלקה שטיפלה בהסכם השילומים כדי לעורר הד ציבורי. עוד טען כי הוא שהודיע והזהיר את המשטרה מפני ההתפוצצות. שילנסקי נדון ל-21 חודשי מעצר ומהם ריצה 11. לימים היה ח"כ ויו"ר הכנסת. 11 מדובר בדיון בכנסת על "חוק מעמד ההסתדרות הציונית – הסוכנות היהודית לא"י תשי"ב-1952", 5-6.5.1952. ר' דברי הכנסת 11, עמ' 1886-1916; 1919-1928.

אינו יכול לשבת אל שולחן אחד יחד עם הגרמנים. רק שנים מספר עברו. ייתכן שיחידים או ארגונים יהודיים יכולים לתבוע רכוש מגרמניה, אבל מדינת ישראל, נציגותו הריבונית של העם היהודי – מה היה לה? מדוע מוכרחת היתה למחול כה מהר לגרמנים? בוודאי יענו לי: "אין אנחנו מוחלים ואף לא סולחים", אבל אנחנו יודעים היטב שאלה הן סתם דקלרציות בשעה שיושבים אל שולחן אחד, והעובדה נשארת עובדה. כל מטרתם של הגרמנים היתה להשיג את הדבר הזה: שתשב מצד אחד משלחת גרמניה ומצד שני משלחת ישראל.

מאחר שההחלטה נתקבלה ברוב קטן, צריכה היתה הממשלה להבטיח שלא יהיה כישלון, ושלעומת הרוב הקטן שקיבלה, קיימת הוודאות ב-100 אחוז שתקבל את השילומים, ובסכומים גדולים. והנה אנחנו עומדים לאחר השלב הראשון של המשא-והמתן, וכולנו יודעים את התוצאות: כישלון מוחלט. בסיבוב הראשון השיגו הגרמנים את אשר רצו. מקרים כאלה במדינות [אחרות] היו מביאים לידי התפטרות הממשלה לאחר כישלונה. אבל אנחנו הרגלנו את ממשלתנו ששום כישלון אינו משפיע. כל כישלון הופכים אותו לניצחון, וכך נערמים כישלונות על גבי כישלונות.

היום ראיתי את סיבת הדבר הזה, ואני רוצה להתריע עליה: ראש הממשלה בעצמו רואה רק אנשים המתפעלים ממדינת ישראל. אני סבור שדבריו כנים, ונראה לי שהוא יושב באולימפוס ומוקף אנשים "יִסְמָנִים", שבעיניהם הכל טוב ויפה. מי מוציא את דיבת הארץ רעה? "הציונים הכלליים"? 20 אלף תיירים באים למדינת ישראל במשך שנה. לא את כולם רואים או מטפלים בהם נציגי הממשלה. הם יוצאים לרחוב, מדברים עם אנשים, הולכים לכפר, נכנסים למסעדה ולבית חרושת, חוזרים לבתיהם ומספרים. והאנשים בחוץ-לארץ מטים אוזן לשיחותיהם על כוס תה בפרובינציה האמריקנית הרבה יותר משהם מקשיבים לשליחי "המגבית המאוחדת". אנחנו מוציאים את דיבת הארץ רעה? יש 20 אלף שליחים – 40 אלף עיניים מביטות ו-20 אלף פיות המדברים עם האנשים בארץ.

ואינני מתפלא על שהכל נראה כל-כך טוב ויפה, ועל שגם כישלון זה אינו נראה ככישלון. הטרגדיה היא שהאנשים העומדים בראש השלטון אינם רואים את המצב לאמיתו, אינם רואים את המתרחש במדינה וחושבים שאנחנו ממשיכים בדרך של ניצחונות.

הפסדנו את הקלף הגדול שהיה בידנו במשא-ומתן עם גרמניה, והוא לא יחזור אלינו. זה היה ה"לא" הגדול: הגרמנים רצו לשבת איתנו, ישיבתנו היתה דרושה להם למטרותיהם. היה בידנו קלף חזק. יכולנו לומר: "לא נלך למשא-ומתן עם גרמניה". אז במקום אותם המיליונים שרצינו לקבל היינו מקבלים ערכים הרבה יותר נעלים, יעילים וחשובים. האם כל אחד מאיתנו נותן לעצמו דין-וחשבון כיצד ינצלו את

המשא־והמתן עם גרמניה? האם נעלמה האנטישמיות מן העולם? האם לא יגידו האנטישמים בזמן מן הזמנים: "הנה, ראו את היהודונים הללו – רצחו שישה מיליונים מבניהם ובנותיהם וכעבור כמה שנים הם מסכימים לקבל כסף!" אנחנו נסביר אז שלא רצינו כסף אלא רצינו לבנות את מדינת ישראל, ונגיד את כל אותם הדברים היפים. בשביל העולם הגדול, בשביל האנטישמים, יהיה זה חשבון פשוט: קיבלו 60 מיליון או 100 מיליון. הם יעשו חשבון כמה עלתה כל גולגולת ויציאו את המסקנה שאפשר לרצוח יהודים ולשבת איתם אחר־כך אל שולחן ולנהל משא־ומתן כמה כסף זה עולה. כאשר הלכו להיפגש עם הגרמנים, הפסדנו את ה"לא" הגדול. אילו אמרנו "לא" – היינו מתחזקים ומשיגים מטרות חשובות הרבה יותר.

המדינות הערביות מחכות להתמוטטותנו הכלכלית. הן היו מסכימות לשלום, אך לו היינו אומרים שאין אנחנו הולכים למשא־ומתן עם גרמניה כדי לקבל כסף, לו ידעו שאולי היה לנו סיכוי לקבל כמה מאות מיליונים דולר ובכל זאת לא הלכנו – כיצד היה זה מחזק את עמדתנו! (שר החוץ מ. שרת: אז היה שלום?) – אז היו רואים שבשטח הכלכלה לא ינצחו אותנו, כי יש לנו כוחות גדולים וחשובים יותר.

כבר אינני שואל כיצד אנו יכולים להסביר לנוער את אשר עשינו. אבל לא רק המניע הנפשי היה הגורם להתנגדותנו למשא־ומתן. היה גם גורם אחר, פחות חשוב. אמרנו: בין כך ובין כך לא נקבל כסף. אנחנו למדנו מן ההיסטוריה מיהו העם הגרמני הארור. מעולם לא שילם שילומים. אנחנו יודעים כיצד השתמש באמצעים תכססניים אחרי מלחמת־העולם הראשונה. אז לא היה אדנאואר אלא שטרומן.¹² בתקופה הראשונה לאחר נפילתם מוציאים הגרמנים החוצה נציג רודף שלום, דמוקרט גדול הרוצה בשלום עם ישראל. אבל אנחנו יודעים מי בא אחרי שטרומן. אין אנחנו יודעים מי יבוא אחרי אדנאואר. הידיעות המגיעות משם אומנם מנבאות שימיו של אדנאואר ספורים. ואני שואל: מה תגידו לגרמנים שלא יאבו לתת כסף?

שמעתי פעם ביטוי של שר החוץ: "נגיד לעולם שמעל באמון ולא קיים את הבטחתו". הלא זה לעג לדורות! למי תגידו זאת? רוצה סדיסטי תאשימו שלא קיים את הבטחתו לשלם כסף? הרוצה הזה לא קיים את הבטחתו – הוא השמיד ילדים וטף בדרכים ששום אדם בעל כושר ביטוי לא יוכל לבטא זאת. איש כזה תאשימו שאינו עומד בדיבורו?

עכשיו באה הממשלה ואומרת: "נקבל החלטה שלא לחדש את המשא־והמתן אם הם לא יביטוהו הבטחה קונקרטיית לתשלום כסף". מדוע לא דאגו לכך לפני ההליכה למשא־ומתן? אם כן, מסתיים השלב הראשון של המשא־והמתן בזה שהגרמנים ניצחו לכל אורך החזית.

12 גוסטב שְׁטְרוֹמָן (1878–1929), ראש ממשלה (1923) ושר חוץ (1923–1929) ברפובליקת ויימר. ב-1925 חתם בשם גרמניה על חוזה לוקרנו לביטחון הדדי באירופה.

איך אנו יצאנו מן השלב הראשון? קודם-כל, אנו יצאנו לנהל את המשא-והמתן על הבסיס של התביעה למיליארד דולר, ואדנאואר קיבל זאת כבסיס. עכשיו באים שליחיו של אדנאואר ואומרים: "איננו יכולים לקבל את הבסיס של מיליארד דולר, אלא של 750 מיליון דולר". הפסדנו עשרים וחמישה אחוז. אחר-כך באים נציגי גרמניה ואומרים ש-750 מיליון דולר הוא הסכום המוצהר, אך אינו הסכום שנקבל. כאשר נציגינו מבקשים הבטחה לתשלום כספים, הם אומרים: "קיימת ועידת לונדון, אנו צריכים לשלם כסף למעצמות הברית, לצבא הכיבוש האמריקני, וכל זמן שלא תתקיים ועידת לונדון, איננו יודעים אם נוכל לשלם".

והנה נתעורר רעיון חדש - שגרמניה תיתן לנו אותן המכונות שהיא בונה לא בעזרת מטבע חוץ, ושאינה יכולה למכור אותן בחוץ לארץ בעד מטבע חוץ. ברור לנו מה טיבן של המכונות הללו (שר החוץ מ. שרת: לא הבינות את ההסבר) - אני מצטער מאוד, אדוני שר החוץ, אני בטוח ומשוכנע, שהנימוק הזה הוא אחד הדברים שמחייבי המשא-והמתן תולים בו תקוות. ואז בא סעיף נוסף - שאלת מועד פירעון החוב. אנו יודעים יפה מאוד לכמה זמן התחייבו הגרמנים לשלם כספים וכיצד הם מקיימים את הבטחותיהם.

נראה, שדבר כזה צריך היה לערער את יסודות הממשלה. כפי שאמרתי, אם באמת הטילה הממשלה על עצמה אחריות עצומה כזאת - והיתה סערת רוחות גדולה והיא עוד קיימת - צריך היה להבטיח שבאמת תצליח. אנו רואים שעכשיו כבר אין לנו כל סיכוי להיות פרטנר לגרמניה, כי מה שהיה לנו לתת לה, כבר נתנו - היא נשארת האדון שהשיב את שלו.

רבותי, כבר לא יהיו שילומים אלא תהיינה נדבות - גרמניה תיתן לנו נדבה לבניינה של הארץ! כלום לכך התכוונתם במשא-ומתן על שילומים? כלום לכך התכוונתם בזמן שדיברתם גבוהה-גבוהה מעל הבמה הזאת? אני יודע שלא לכך התכוונתם - האמנתם אמונה שלמה שנקבל סכומים גדולים ולכן הייתם מוכנים למכור ולוותר על הכבוד היהודי, לא לעשות את החשבון הגדול (דוד הכהן מפא"י): גם אם לא נקבל אפילו פרוטה אחת, עד סוף הימים אני אתבע) - לא תוכל לתבוע, כי הם יסתמו לך את פיך. הם יאמרו שביקשת רק כסף, אך לא באו איתך לידי הסכם. הם יאמרו: "רצינו לשלם, אך לא באתם איתנו לידי הסכם". אתה תופיע כסוחר שלא הצליח בעסק. לולא ההליכה למשא-ומתן, היית מופיע כאומה עם דגל מוסרי, עם כוח הנשען על מיליוני קורבנות. היית מופיע בכל שנה ושנה ובכל תקופה ותקופה, והיית מראה שלפניכם גרמניה ארוהה שלא רק אותנו השמידה - זהו זׁוּב אשר הלבה פורצת ממנו בכל תקופה והיא הורסת ומשמידה. עכשיו סתמו לנו את פינו. הם יאמרו: "אילו היינו נותנים להם את הכסף שרצו בו, הכל היה כשורה".

הויכוח המתנהל עכשיו בעניין המשא-והמתן על השילומים מגרמניה, צורת

ההופעה והנימוקים שמשמיעים אלה שעודם מגינים על המשא-והמתן, זוהי עדות חותכת לכך שאנו עומדים בפני כישלון חרוץ של דבר שאסור היה לעשותו. אם כבר היה ביוזון ונוק – די, יש להפסיק זאת עכשיו.

היור"ז. שפר: בהתאם להסכם שהיה בקשר להצעות לסדר-היום, יצא שחבר הכנסת וילנר מקופח מאחר שאין לו הצעה לסדר-היום. לכן, אתן במסגרת הדיון את רשות הדיבור לחבר הכנסת וילנר, כדי שיציע את הצעתו בגבולות של עשר דקות.

מאיר וילנר (מק"י): כנסת נכבדה. רבים כבר רגילים לציניזם של הממשלה הזאת.

מאיר ארגוב (מפא"י): ועל המילה "חוצפה" לא להתרגש.

דבורה נצר (מפא"י): איזה סגנון זה?

היור"ז. שפר: היושב-ראש אינו זריז כל-כך ואנהג כאן כפי שנהגתי עם מר שרת. אבקשך לחזור כך מן הביטוי הזה.

מאיר וילנר (מק"י): אין לי ברירה. אתמול הצגתי לפני ראש הממשלה שאלה פשוטה וקיוויתי לקבל תשובה פשוטה, אך ראש הממשלה ענה שבעניין ששאלתי הוא לא יענה.¹³ השאלה הפשוטה שלי היתה בדבר התזכיר שהמועצה הציונית האמריקנית הגישה לקונגרס האמריקני, בו היא דורשת עזרה צבאית "להגנת המזרח התיכון מפני תוקפנות קומוניסטית", עזרה צבאית למדינות ערב ולישראל.¹⁴ [...] ראש הממשלה התחמק, לא ענה והשתיק את העניין, אף העיתונות השתיקה את העניין. אולם בזה לא יכול העניין להיגמר. יש כאן עניין רציני. אין זה עניין של מה-בכך. איך אפשר להשתיק ולא למסור תשובה על כך?

כן הדבר בעניין הנידון. היו רבים שהזהירו ודיברו נגד המשא-ומתן הזה עם הנאצים. היו כאלה, וקודם כל מפלגתנו, המפלגה הקומוניסטית הישראלית, שאמרה כי עניין השילומים הוא אמתלה, עניין השילומים הוא תירוץ. עברו שש שנים מאז מלחמת-העולם השנייה וממשלת ישראל לא עוררה כל שאלה כזו. רק כאשר ממשלת ארה"ב ניגשה לחידוש המיליטריום של גרמניה המערבית, של ממשלת בון, כדי לכלול יחידות גרמניות נאציות בצבא האטלנטי, רק אז עוררה ממשלת ארה"ב – ולא

13 מדובר בדיון בכנסת ב-5.5.1952 ב"חוק מעמד ההסתדרות הציונית". ר' שאלת ח"כ מאיר וילנר בדברי הכנסת 11, עמ' 1903.

14 כאן דולגו עשר שורות שלא בעניין המשא-ומתן עם גרמניה. העורך.

ממשלת ישראל – את הרעיון הזה של משא-ומתן כדי להקל על חידוש המיליטריזם והנאציזם בגרמניה המערבית. דעת הקהל באירופה ובכל ארצות תבל מתנגדת לכך. טרומן ואצ'סון נתנו את הרעיון לבן-גוריון ושרת ואמרו: "עזרו לנו". הם ביקשו להכשיר, לתת הכשר יהודי לשרץ הנאצי-המיליטריסטי-הגרמני. זהו עניין המשא-ומתן. הן ממשלת אדנאואר היא ממשלת בובות אמריקנית, העומדת לכרות עכשיו הסכם על השארת צבא אמריקני בגרמניה, על הכללת יחידות גרמניות נאציות בצבא אירופי להתקפה נגד מחנה הסוציאליזם. האם כל מהלך המשא-ומתן אינו מוכיח, שכל העניין היה הצגה, קומדיה?

חברי הכנסת הנכבדים, זו היתה הצגה כדי לתת הכשר יהודי לצבא נאצי לפני דעת הקהל העולמית, לא רק היהודית אלא גם הצרפתית, האיטלקית, האמריקנית, האנגלית, הבלגית וההולנדית, שאינן משלימות כל-כך עם יצירת הנאציזם המחודש, עם תוקפנות מחודשת, עם מלחמת-העולם חדשה. ממשלת בן-גוריון נתנה לממשלת ארה"ב גם את השרות הזה. אף את הצפרדע הזו אכלה משום שלא יכלה לעמוד בפני הפיתויים והלהץ של ממשלת ארה"ב. מק-דניאל¹⁵ אמר שיחסיר קצת מן ההענקה וייתן דולרים לאדנאואר, וזה ייתן אותם לבן-גוריון. הן זהו "טריק", הצגה מבישה. המשא-ומתן צריך היה להתחיל בבריסל ולא בהולנד, אך היהודים שבבריסל ערכו הפגנה המונית וגירשו את אלה שרצו להכין שם את המשא-ומתן – והללו ברחו למקום שקט יותר, למקום שלא היו שם הפגנות גדולות כל-כך נגד המשא-ומתן כמו בבריסל (דוד הכהן (מפא"י): לא שמענו על זה) – אתם משתיקים הרבה דברים, אתם מנסים להשתיק אבל אינכם מצליחים, כמו שעשיתם לגבי ועידת מוסקבה¹⁶ האומרת שאין צורך בדולרים לפיתוח הארץ, מספיקה עצמאות לאומית, מדיניות שלום ולירות ישראליות. אתם משתיקים דברים רבים שהיו יכולים להועיל למדינת ישראל.

לכן, בזמן שמתגבר עתה המאבק בכל ארצות אירופה נגד התוכנית של חידוש המיליטריזם הגרמני, נגד התוכנית לכלול את גרמניה המערבית בבlook האטלנטי התוקפני, שעה שמתנהל מאבק לחיים ולמוות נגד חידוש הנאציזם והמיליטריזם בגרמניה, וממשלת בריה"מ עומדת בראש המאבק הזה ועושה מאמצים על-אנושיים למנוע הפיכת גרמניה לבסיס תוקפנות חדש, למנוע מלחמה חדשה, אשר [אם] תפרוץ תפגע לא רק בארצות הסוציאליזם אלא גם בהמוני היהודים בכל מקום ומקום – דווקא ברגע מכריע כזה, כאשר גם בגרמניה גופא, בחלק גדול של הנוער והפועלים,

15 ברוס מק-דניאל, ראש המינהל לשיתוף פעולה טכני של ארה"ב בישראל. המינהל הוקם לפיקוח וניהול המענק האמריקני בסך 50 מיליון דולר לקליטת העלייה, שהוקצב באוקטובר 1951.

16 ועידה כלכלית בינלאומית שהתכנסה ב-11.4.1952-3 ביוזמת ארגון החזית הקומוניסטי "תנועת השלום". ההסתדרות נמנעה משיגור משלחת לוועידה. במשלחת שיצאה מישראל היו שני חברים מטעם מפ"ם ושניים מטעם מק"י.

מתוך לימוד מהניסיון והמפלות של העם הגרמני בזמן מלחמת-העולם השנייה תחת הנהגת היטלר, קמה התנגדות למיליטריזם ולחידוש הנאציזם, ובמערב-גרמניה – לא רק ברפובליקה הגרמנית הדמוקרטית – חתמו למעלה מתשעה מיליון גרמנים נגד חידוש המיליטריזם הגרמני ונגד צירוף גרמניה לברית האטלנטית התוקפנית – דווקא עכשיו באים אתם לטהר את השרץ הנאצי.

אם הממשלה של המדינה היהודית תיתן עוד פעם הכשר מוסרי פוליטי לממשלת בון הנאצית של אדנאואר, שאפילו בגרמניה המערבית הולך ומתערער מעמדה, הרי חושב אני שזה יהיה פשע – תמיכה ישירה במיליטריזם הגרמני, תמיכה ישירה בהכנות המלחמה, שרות בזוי ביותר שיכול להינתן לממשלת ארה"ב. לכן מציעים אנו להפסיק את המשא-ומתן הזה. כל יום שהוא אינו נפסק הוא ביזיון, פשע פוליטי, ועלול לעלות בדם.

מאיר ארגוב (יו"ר ועדת החוץ והביטחון): כנסת נכבדה. אינני יודע מתי תזכה ממשלת ישראל ומדינת ישראל לכך, שכאשר אנו מדברים כלפי חוץ ועומדים במערכה כלפי חוץ, תלמד האופוזיציה לדבר בסגנון אחר. זוהי רק תפילה, משאלה. במידה שאני עוקב אחרי עמים אחרים, שהם חזקים יותר מאיתנו ויש להם מסורת גדולה יותר משלנו, ותלויים פחות בעולם, הריני רואה שבשעה שהם עומדים במערכה כלפי חוץ אין האופוזיציה שלהם מדברת בסגנון כזה. ואנו רואים גם את עניין השילומים כמערכה יהודית גדולה, פוליטית, מוסרית, להשיב לנו חלק מהגזלה. ואני מצטער מאוד שהחברים שדיברו כאן חזרו על כמה וכמה נימוקים שנשמעו ב"סיבוב הראשון". ונכון, חבר הכנסת ריפתין, "הטון" היה אז יותר מפוצץ – עד כדי ניפוץ שמשות הכנסת.

אעמוד על כל אחד מהנימוקים שהביאו המסתייגים. קודם-כל, ברצוני להבטיח לחבר הכנסת ריפתין, ששינוי הטון שלי לא שינה את התוכן, ואני לא זיתי מעמדותי כמלוא הנימה. הכנסת החליטה את החלטתה מתוך שיקול דעת לאומי ואחריות לאומית. כי מה מציע חבר הכנסת ריפתין? הוא מציע שנפנה עוד פעם לארבע המעצמות הגדולות, שהן יטילו על גרמניה תשלומים לישראל. אני מסכים. קודם-כל, מתברר שאילו היו ארבע המעצמות מסכימות להצעת חבר הכנסת ריפתין, הרי היה הכסף הגרמני כשר, הסחורות הגרמניות היו כשרות והתשלומים כשרים, ומותר היה להביא לישראל סחורה שעליה כתוב "מייד אין ג'רמני". אילו הסכימו לכך בריה"מ, ארה"ב, צרפת ובריטניה – היה זה בסדר גמור.

שר החוץ הישראלי פנה בשם הממשלה לפני ארבעה-עשר חודש בתזכיר לארבע מעצמות אלה ותבע מהן שהן ידרשו מגרמניה – משתי הגרמניות – תשלום של מיליארד וחצי דולר. המעצמה הידידותית והגדולה שעזרה למדינת ישראל בהקמתה,

בריה"מ, לא ענתה בכלל על התזכיר. עד היום הזה לא מצאה לנכון לענות. יתר שלוש המעצמות ענו: "נפלא, אנו מבינים לתביעותיכם, אבל אנו לא נהיה שליחכם". אני מוסר זאת בדברי - בלשון דיפלומטית אומרים זאת אחרת - אבל כוזה היה תוכן התשובה. מה המסקנה מכך? שאם ארבע המעצמות עונות שאינן רוצות להיות שליחינו, האם על העם היהודי ועל ממשלת ישראל לוותר על חלק זה מהגזל - על השילומים? הצעת חבר הכנסת ריפתין אומרת: "הכנסת מחליטה להפסיק את המשא-ומתן עם ממשלת בון. ממשלת ישראל תחדש את פנייתה לארבע מעצמות הכיבוש ואת תביעתה להטיל על גרמניה להסדיר את השילומים לישראל ולעם היהודי". היש סיכוי כלשהו לזה?

והיה, אם חס וחלילה בריה"מ - וזה אינו תלוי בחבר הכנסת ריפתין, אפילו לא בחבר הכנסת וילנר - תסכים פתאום לאיזו פשרה שהיא, וגרמניה תהיה מאוחדת ובראשה יעמוד אדנאואר - אז יהיה מותר לדרוש פיצויים? אם בריה"מ תסכים ל"הסכם", אם יחתם הסכם בין ארבע המעצמות ואדנאואר יעמוד בראש הממשלה המאוחדת - יהיה מותר לנהל משא-ומתן עם ה"ניאור-נאצי" הזה ולדרוש שילומים? אם ארבע המעצמות אינן רוצות להטיל מרותן בעניין זה - ואתה יודע שאינן רוצות לדרוש זאת - אז מה המסקנה מזה? (יצחק בן-אהרון (מפ"ס): אם אינן מסכימות, לא תקבלנה) - בעצם, הקנצלר הגרמני היה צריך לשלוח מכתב עידוד לאופוויציה בישראל, כי היא נותנת לו נימוקים רבים כל-כך לא לשלם, שלא עלו אפילו על דעתו (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): זה יהיה בהקבלה לעידוד שהממשלה נותנת לו) - חבר הכנסת ריפתין הביא עוד נימוק: מכיוון שגרמניה עומדת כרגע במצב של רהביליטציה וזיון, הלא הדרישה שלנו והמשא-ומתן שלנו הם הגורמים העיקריים להבאת הרהביליטציה. תסלח לי על הביטוי - זהו נימוק ילדותי בעולם הזה בו אנו חיים. גם בריה"מ וגם המערב מחזרים אחרי גרמניה כיום יותר מאשר אחרי כלה צעירה. הם מציעים לה הכל. האם לנו יש ערך במה שמתהווה בזירה זו כרגע? האם אין מציעים לגרמניה נשק למכביר גם מצד מערב וגם מצד רוסיה? נשק מציעים, צבא מציעים, איחוד מציעים, הוצאת חיל-הכיבוש מציעים. מי לא מציע לה רהביליטציה? הכנסת קיבלה לפני שמונה חודשים החלטה ברוב מכריע נגד זיונה של גרמניה.¹⁷ היה לנו ויכוח על מילה זו או אחרת, אבל אין זה משנה - בין אם היינו מקבלים את הסתייגויותיכם ובין אם לאו, שהרי גם אם הצבעתם נגד הצעת הרוב, ברור שהייתם נגד זיונה של גרמניה - מי שם לב לזאת? בעולם הטירוף הזה לקראת טבח עולמי, תאמרו לנו שלולא דרשנו שילומים לא היתה באה ריהביליטציה של גרמניה? האם לא יתיידדו איתה? האם לא יתחברו איתה? האם לא יקבלו אותה מחר לכל חברת העמים הנכבדה?

17 ר' דברי הכנסת 5, עמ' 1571-1590.

(אליעזר שוסטק (תנועת החרות): אבל הם אינם רוצים לתת, לשם מה כל הויכוח?) - למה לך לדאוג? ידאגו הם. אנו נגייס כל כוח והשפעה שלנו להכריח אותם לתת. (אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): למה לא תגייסו את הכוח הזה להשפיע על המעצמות שתוצינה (להתערב)?) - קודם-כל, האמת היא שגם זאת ניסינו. ניסינו לגייס את דעת הקהל היהודית ודעת הקהל הבינלאומית וגם את דעת הקהל הסוציאליסטית - במידה שהיא ישנה - ופנינו ישירות בצינורות דיפלומטיים למעצמות הכיבוש, אולם כל זה לא הועיל. (יצחק בן-אהרון (מפ"ם): אדוני היושב-ראש, אתה מדבר על הצעה לאי-חידוש המשא-ומתן) - אני מדבר על הצעתכם האומרת מצד אחד להפסיק את המשא-ומתן, ומצד שני לפנות שוב למעצמות הכיבוש. על כך אני מדבר. ואני אומר שהן ענו בשלילה. לו היה אחוז אחד של תוכן ממשי בהצעתכם, היינו מתאחדים כולנו. היו כאלה שאמרו שבכלל זה "טרף" לקבל חזרה את הכסף, אבל אתם אינכם אומרים זאת. אתם אומרים שאילו רצו ארבע מעצמות הכיבוש לדרוש שבבילנו שילומים, היה הכל כשר. אולם הן שותקות עכשיו כמו ששתקו בזמן הטבח.

חבר הכנסת בדר מסתמך קודם-כל על יוריסטיקה. ובכן, אינני שונא יוריסטים - אגב, אינני יודע מה היה שייך הנה כל העניין בנוגע לראש הממשלה - אבל גם ליוריסטים צריך להיות היגיון מסויים. מה אומר חבר הכנסת בדר? הוא אומר, שמכיוון שהכנסת מסרה ייפוי-כוח לוועדת החוץ והביטחון, הרי ועדה זו לא יכלה למסור את ייפוי-הכוח על-יסוד "פורמולה לטינית מסויימת" לממשלה. ובכן, לכל דבר צריך להיות היגיון. ועדת החוץ והביטחון אינה אורגן של ביצוע, והכנסת לא מסרה לה את עניין המשא-ומתן כדי לבצע אותו וליהפך לממשלה. ההיגיון של החלטת הכנסת מחייב שבמקום דיון מתמיד בכנסת, במקום מסירת דין-וחשבון בכנסת, העבירה הכנסת פְּרֻוֹגְטִיבֵה לוועדה. ברור שכוח הביצוע כלפי הוועדה, כמו לגבי הכנסת, הוא הממשלה. ההיגיון חייב אז שהוועדה, בישיבתה הראשונה, תמסור ייפוי-כוח של ביצוע לממשלה על יסוד החלטתה הפרינציפיונית של הכנסת, ותדרוש ממנה מדי פעם בפעם דין-וחשבון על שלבי הביצוע.

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): כמה פעמים קיבלה הוועדה דין-וחשבון? כמה פעמים כינסת את הוועדה?

שר החוץ מ. שרת: חמש פעמים.

אסתר רזיאל-נאור (תנועת החרות): וכמה פעמים לא כינסת אותה?

מאיר ארגוב (י"ר ועדת החוץ והביטחון): בדרך כלל, אם חושבים זאת לחרפה ולא־כבוד לקבל שילומים, צריך לשלוח מכתב ברכה לגרמנים, לאלה המתנגדים לשילומים. הרי הם מצילים את כבוד ישראל!

ולגבי העובדה שישנם יהודים טרוריסטים, שמפניהם רוצה להציל אותנו מר בדר, הרי כשם שהיהודים הטרוריסטים לא מנעו מההסתדרות הציונית בזמנה ללכת בדרכה־היא, וייתכן שיימצא יהודי מטורף אשר ילך לו בדרכו־הוא – כאלה היו בחוץ־לארץ ובארץ־ישראל, אבל הכלל קבע אחרת, והכלל מכריע – כן לא נשעה לטירוף דעת של זה או אחר, כי העם הוא הקובע.

אשר להצעת חבר הכנסת זיסמן: הוא הניח שלוש הנחות, ולדעתי כולן מוטעות: ראשית, מותר ליהודים יחידים לדרוש את הגזל, כלומר לשכולים שקרוביהם נרצחו מותר לדרוש שילומים – אבל לא למדינה. ובכן, לדעתי החטא רובץ לפתח היחיד יותר מאשר לפתח הכלל. מבחינת הכבוד הלאומי, אם מותר לכל יהודי לדרוש פיצויים – והמדובר על מאות אלפי שכולים – אם הדבר הזה מוסרי הוא, הרי הוא מוסרי גם לגבי ממשלת ישראל, כי היא מייצגת את הכלל. אם זה מוסרי כלפי היחיד, הרי זה מוסרי כלפי הקהילה היהודית בעולם. אם זה מוסרי כלפי הארגון היהודי העולמי, הרי זה מוסרי גם בשביל היישוב בארץ, בשביל המולדת היהודית. הוא הכלל: או שזה טמא – הרי זה טמא בשביל כולנו; אולם אם זה כשר – הרי זה כשר בשביל כולנו. ואז ודאי שהאחריות הלאומית ואופן הנהלת המשא־ומתן וההגבה הלאומית לא ייפגעו כל־כך, אלא, אדרבה, ישמרו עליהם יותר כשהדבר ייעשה כעניין כללי ולא בפנייה פרטית.

שנית, טען חבר הכנסת זיסמן: "אילו נוכחו הערבים לדעת שאנו לא נדרוש פיצויים, היו מאמינים שממשלת ישראל ומדינתה חזקות מבחינה כלכלית והיו מתייחסים אלינו אחרת, וזה היה מניע אותם להכיר בנו". אידיאולוגיה יוצאת מן הכלל! עד כמה שאני יודע, הערבים באו לבון ואמרו לאדנאואר: "אם אתה חושב חס־וחלילה לשלם לישראל – שלם כסף זה לנו" – כנראה חושבים הם אחרת מאשר חבר הכנסת זיסמן. הם תופסים את העניין מבחינה יותר נורמלית. לדעתי, אפילו הגרמנים עצמם תופסים יותר יפה את העניין מאשר חלק מאיתנו. סיפר לנו חבר הכנסת דוד הכהן בזמן הביקור [של ועדת חו"ב] באילת, באחת השעות שישבנו במנוחה, שִׁמְלִיק הסובייטי,¹⁸ כששמע על ניפוץ שמשות הכנסת, שאל אותו מדוע נעשה דבר זה. כשביאר לו דוד הכהן שישנם יהודים המתנגדים לקבלת השילומים והם עשו זאת מתוך התנגדות לכך, אמר מליק: "לדעתי היו צריכים הגרמנים לנפץ את השמשות לאדנאואר, הרוצה לשלם לכם סכומים גדולים כל־כך – מדוע עשו זאת אצלכם? אינני מבין..."

18 יקוב מליק, מדינאי סובייטי. שגריר בריה"מ באו"ם.

ובכן, יש גויים ויש ערבים המכינים את השאלה באופן נכון יותר מאשר חבר הכנסת זיסמן. והערבים מכינים יפה מאוד, שאם ממשלת ישראל תקבל מאות מיליונים דולרים במכונות, בחומר גלם ובמטבע, יבצר הדבר את עמדתה הכלכלית ולא יחליש אותה, ויבצר את ביטחונה.

שלישית - אמר חבר הכנסת זיסמן - כי מכיוון שהיה רוב בכנסת צריכה ממשלת ישראל להבטיח שהיא תקבל את הסכום בכל מחיר. ובכן, אם ממשלת ישראל תצליח - אז תסכים? האם אז יהיה הדבר בסדר?

אנו אומרים: אין ההצלחה מובטחת מראש. זוהי מערכה כבדה, ולא מה שאנו רוצים - רוצים גם הגרמנים. אנו מדברים אליכם בלב גלוי, למה לכם לסלף את דברינו? משלחתנו באה אל המשלחת הגרמנית ואמרה בפירוש: "אין בזה שום שילומים, כפרה ומחילה על הרצה. אנו דורשים רק חלק מן הגזלה, כי גזלו הרבה יותר. מגיע לנו הרבה יותר, פי-חמישה או פי-שישה".

מדוע צריכים אתם לסלף את ההודעות האלה? לשם מה נחוץ דבר זה? הלא אותו הויכוח היה לנו איתכם במערכות פוליטיות אחרות (יוחנן בדר (תנועת החרות): וכמה הצלחות היו לכם?) - היו לנו אחרי-כן הצלחות עצומות, אבל מעולם לא ברחנו מן המערכה. מעולם לא ברחנו מ"שולחן עגול". חבר הכנסת בדר תיאר לנו אידיליה איך מנהלים משא-ומתן בין מדינות: שני צדדים מתיישבים, האחד לוקח, השני מקבל - והכל הולך למישרין. ובכן, אני רואה כיצד מנהלות מדינות משא-ומתן - בקוריאה, למשל - איך זה הולך? אני רואה גם את המשא-ומתן בין מצרים ואנגליה¹⁹ - כמה זה "חלק". הלא כל זה אומר משהו. אנו עברנו "שולחן עגול" אחד, שניים, שלושה ארבעה, חמישה ויותר, וכן גם ועדות [חקירה], ואף לארגון האומות המאוחדות פנינו, ולא ברחנו מעולם מן המערכה עד שהגענו למה שהגענו - והגענו, לא רק בגלל זה אבל גם בגלל זה (יוחנן בדר (תנועת החרות): עד שהאנגלים ברחו!) - טענה זאת כבר נרשמה בהיסטוריה - שרק בגללכם הגענו למה שהגענו.

אני חושב שממשלת ישראל, בשם הכנסת ובסמכות הכנסת, צריכה להמשיך במערכה ולומר לגרמנים: אם הם לא יגידו דברים ברורים, אם לא יתחייבו לגבי זמן מסויים שממשלת ישראל תחשוב אותו לנכון ולרצוי, ולגבי צורת השילומים ואופן התשלומים שאנו נסכים להם, אז נגיד: "לא נחדש את המשא-ומתן". אבל אם תבוא הצעה מתקבלת על הדעת - נחדשו. אך גם אז איננו מוסרים זאת רק לאחריותה של הממשלה.

הצעת הוועדה אומרת: "הוועדה מביעה את ביטחונה, כי תינתן לה ההזדמנות לדון על הצעה כזאת בטרם תנקוט הממשלה החלטה סופית אם לקבלה או לדחותה". הכנסת יכולה לקבל בלב שקט את ההצעה הזאת: לא לחדש בשלב זה את המשא-ומתן, לחכות להודעה חדשה מצד ממשלת בון ולתת אפשרות לוועדה

19 על פניו בסיסי הצבא הבריטי באזור תעלת סואץ.

ולמשלה לבדוק מחדש את ההצעה ולהגיע לידי מסקנה והכרעה סופית בעניין זה. הכנסת יכולה לרשום הודעה זו כהחלטתה-היא וזה יחייב את הממשלה, ובינתיים יש לגייס את כל הכוחות – הפוליטיים, הבינלאומיים והיהודיים ולהיכנס במישנה-כוח למערכה זו, כי היא צודקת, כי יש לנו הזכות להשיב לפחות חלק מן הגולה שנגזלו, כי היא קודש לבניין העם והמולדת.

שר החוץ – מ. שרת: אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה. אין לי כל כוונה להיכנס לפולמוס. קודם-כל, בדברי הקצרים בשיבת אחרי הצהריים נכוויתי ברותחין וראוי לי עכשיו, לפי המקובל, לנשוב או לצמוד בצוננים. אבל לא רק מטעם זה. כפי שאמתי באותם הדברים הקצרים, לדידי, ולדידי הממשלה, אנו עומדים באמצע הפרשה – לא בתחילתה ולא בסיומה אלא באמצעיתה. משום כך אין אני יכול להנות את עצמי באותו חופש דיבור ואותה קלות ביטוי אשר התירו לעצמם כמה מחברי הכנסת. אני רוצה, עד כמה שאפשר, להיגזר מויכוח. אנו עומדים באמצע הפרשה והשאלה היא: מה הושג עד עכשיו ומה לא הושג.

שמענו הודיה מפי משלחת גרמניה המערבית – על דעת ממשלתה – כי גרמניה המערבית חייבת למדינת ישראל כשילומים על גזל הרכוש היהודי בימי המשטר הנאצי סכום של 715 מיליון דולר. אני יודע היטב את החשבון, ואני יודע בדיוק את המרחק בין הסכום הזה ובין סכום התביעה. אני יודע גם את המרחק בין מה שלא שמענו מפי גרמניה המזרחית ובין חלק התביעה החל לפי דעתנו עליה. גם המרחק הזה נהיר לי היטב. הסכום הזה של 715 דולר מיליון פחות מהסכום של 1 מיליארד דולר אשר ביקשנו להטיל על גרמניה המערבית. אף על פי כן, אינני סבור כי אפשר לזלזל בחשיבותה של העובדה – הן מבחינתה העקרונית והן מבחינתה הכמותית – כי בשנת 1952 הכריזה ממשלת גרמניה המערבית, או הוכרו בשם ממשלת גרמניה המערבית, כי היא חייבת למדינת ישראל – למדינת ישראל שקמה בשנת 1948 – בעד רכוש יהודי שנגזל שנים לפני כן, סכום של 715 מיליון דולר. על כל פנים, כשר החוץ, גם אם אינני שר האוצר, אינני מוכן ליעץ לממשלה שאני חבר כה, ולכנסת שיש לי הכבוד להופיע בפניה, לזלזל בעובדה ההיסטורית הזאת.

אבל לנו לא סגי בהכרזה. ההודיה הזאת איננה אומרת עדיין על איזה תשלומים, בהיקף ובזמן, מוכנה ממשלת בון להתחייב מייד – ואני מדגיש את המילים "להתחייב מייד" – יען הסכום שעליו היא תתחייב מייד לא יהיה בו אולי מיצוי כל החשבון, אבל זה עדיין לא ישתחרר בעינינו את גרמניה המערבית ממיצוי החשבון לעתיד לבוא. אבל יש ערך רב, כמובן, ואולי מכריע, להתחלת התשלומים, לגודלם, לתכיפותם, לאופיים של התשלומים האלה – וכאן עדיין לא שמענו את הדיבור המחייב, בעוד שהדיבור המחייב הוא הקובע.

אולם כאשר יצאנו לדרך הקשה הזאת – דרך קשה כלפי חוץ ודרך קשה אולי עוד יותר כלפי פנים, מפני שמבחינה נפשית הרבה יותר קל להיאבק ולהתווכח עם ארה"ב וצרפת ובריטניה מזה ועם בריה"מ מהצד השני, ואפילו להיכנס במשא-ומתן עם גרמנים, מאשר להתווכח, נניה, בשאלה כזאת עם אישיות כהרב נורוק – כאשר יצאנו לדרך הזאת, התחלנו מאפס. התביעה נשמעה כנטולת כל ממשות, כעקורה מכל רקע מציאותי. הרעיון של תשלום קיבוצי, הרעיון של אחריות גרמניה זו בעד פשעי גרמניה הנאצית, הרעיון של חובתה לשלם למדינת ישראל – כל אלה היו ללא כל תקדים. עצם הרעיון של חובת פיצויים לא בעד נוקי מלחמה, כי אם בעד גול רכוש של עם – לא היה לו אח במקרא הבינלאומי. מבחינת המדיניות הבינלאומית, מבחינת המשפט הבינלאומי, לא היה לתביעתנו תקדים. היה זה ניסיון ליצור יש מאין. אבל אנו התקדמנו שלב שלב.

הגשנו את התביעה לארבע המעצמות ב-13 במרס 1951. לא נכון כי הדבר הזה לא עזר, חברי וידידי יושב-ראש ועדת חוץ וביטחון! הדבר הזה לא עזר לעת-עתה בגרמניה המזרחית. אבל בגרמניה המערבית זה עזר. התביעה הזאת, שהופנתה כלפי מעצמות הכיבוש, הדה הממשי נשמע בהצהרתו של דר' אדנאואר – אם איני טועה מחודש ספטמבר 1951 – אשר בה, ראשית, הוא הודה עקרונית באחריותה של גרמניה המערבית דהאינדא לפשעי גרמניה הנאצית בתחום זה. שנית, קיבל את העיקרון של תשלום קיבוצי – לא רק סיפוק תביעותיו של פרט זה או אחר. ושלישית, אישר את המעמד, הסמכות, הזכות של ממשלת ישראל לתבוע ולקבל את הפיצויים האלה. אחר-כך בא המכתב הידוע [של אדנאואר], שבו התביעה שלנו נתקבלה כבסיס, ואחר-כך באה ההודיה בחוב. איזה כישלון יש כאן עד הנה – איזה משבר יש כאן עד הנה? זוהי מערכה, ואנו עומדים באמצעה. כיום אנו מחכים לשמוע על איזה תשלום או תשלומים מוכנה גרמניה להתחייב מייד, בהתאם לחוב שהכירה בו כי הוא קיים ועומד. והנה, נעשה ניסיון לרתק את פרשת המשא-ומתן איתנו לוועידת לונדון. ועידת לונדון זהו כינוס של מדינות הנושות בגרמניה, או מדינות שאזרחיהן או מוסדותיהן נושים בגרמניה. גם אנו נרשמנו שם כמדינה למען הבטיח לכל מקרה את זכותנו ואת מעמדנו.

נעשה ניסיון לתלות את ההסדר הסופי איתנו בתוצאות ההסדר העולמי הכולל ההוא. אני אומר "נעשה ניסיון". קודם-כל רצוני לדייק ולהסביר מה פירוש הדבר שנעשה ניסיון כזה. איני יודע אם הייתי נכנס לפרשה זו אילמלא משפט או שניים שנפלטו מפי חבר הכנסת זיסמן מעל דוכן זה – והרשיתי לעצמי לשסע אותו ולומר לו, כי חוששני שהוא לא הבין הסברה מסויימת שהוא קיבל במקום אחר. ובכן, לא נכון הדבר כי זה חל על מכונות, שאם גרמניה לא תתן לנו היא תוכל למכור אותן במטבע קשה. לא מיניה ולא מקצתיה. גם אליבא דאלה שעשו ניסיון זה –

וגורלו של ניסיון זה עדיין לא ברור – לתלות אותנו בתוצאות ההסדר בלונדון, אין התלות הזאת חלה – או לא צריכה היתה התלות הזאת לחול – על אותם התשלומים בעין שאינם צריכים לעלות לגרמניה במטבע זר. זאת אומרת, במידה שגרמניה יכולה לספק את תביעתנו על-ידי סחורות שייצורן אינו עולה לה במטבע זר, בעיקר מבחינת החומר הגולמי ואולי מבחינת רכישת ציוד ידוע לשם כך, אלא החומר הגולמי בידיה והציוד בידיה, והיא משלמת בעדם במרקים – הרי לא נעשה כל ניסיון לקשור תשלומים אלה – את ממדיהם, את זמני פירעונם – להסדר הלונדוני. אלא מה צריך היה להיות, אליבא דאלה שעשו את הניסיון, תלוי בהסדר הלונדוני? אותם התשלומים אשר או מתבטאים במטבע זר, כלומר תשלומים במוזמנים במטבע זר, או תשלומים בסחורות ובמיצרכים אשר ייצורם או רכישתם עולה במטבע זר. רציתי לקבוע קודם-כל בדיוק את תחומי הסוגייה הזאת.

אבל אנו שללנו מעיקרא את הניסיון לקשור אותנו באיזו מידה-שהיא, לגבי איזה חלק-שהוא של תביעתם, בהסדר הלונדוני. הודענו כי בשום פנים ואופן לא נקבל את הדבר ונראה את העמידה על כך כהתכחשות לתביעתנו, באשר לא הרי תביעתנו כהרי כל אותן התביעות המונחות על השולחן בלונדון – אנחנו לא הלווינו לגרמניה כסף. אנחנו לא הושטנו לגרמניה עזרה בזמן מן הזמנים, וסבורים עכשיו כי עליה לפרוע את העזרה הזאת. אנחנו נציגי עם עשוק, עם גוול, ואנחנו תובעים את הגולה ואת העושק. ואנחנו לא נעמוד בתור הלונדוני לשם קבלת חלק הגולה – אותו חלק שאנו סבורים כי גרמניה יכולה ומוכרחה להחזיר לנו.

דחינו את הדבר הזה לחלוטין, ויש לי כל היסוד להגיד כי גרמניה מבינה היטב את עמדתנו בעניין זה ויודעת כי בנידון זה לא תיתכן פשרה: או שיש ברצונה ובידה להציע לנו סכום החלטי, בלתי-כפוף להסדר הלונדוני מאיזו בחינה פורמלית-שהיא, או שאין בידה להציע דבר כזה – ואז נִדְעָה. זאת אנו מבקשים לדעת כיום.

עמדתנו בעניין זה ברורה, והשאלה המתייצבת כיום לפני ממשלת בון ברורה אף היא. השאלה היא אם היא מוכנה כיום לעמוד בהתחייבויותיה, ובשלב זה להודיע על התחייבות החלטית לשם התחלה מיידית של הפירעון.

מונחות עכשיו לפני הכנסת הצעות הדורשות להפסיק את המשא-ומתן. כל ההצעות האלו באות בשם סיעות אשר דרשו בשעתן לא להתחיל במשא-ומתן, ומשום כך אין בהן כל חידוש. הצעות כאלו אפשר היה להגיש בכל יום ויום. עבר חודש ימים ולא נשמעה דרישה כזו, כי היתה פגרת הכנסת. הכנסת התכנסה מחדש וישנה דרישה להפסיק. הצעה כזו היתה יכולה לבוא אתמול והיא תוכל לבוא מחר ומחרתיים. עם הנימוקים של דרישת ההפסקה לא אתווכח היום, כי היה לנו פעם ויכוח מקיף ונוקב בשאלה זו – ובאותו שלב נפלה הכרעה. ייתכן כי עוד יהיה לנו ויכוח נוקב בשאלה זו כאשר יגיע שוב לשלב של הכרעה, אך לא זוהי שעת הויכוח.

ישנו אולי חידוש מסויים בעמדת מפ"ם, כפי שהוצגה כאן לפנינו על-ידי חבר הכנסת ריפתין. אומנם גם בויכוח ההוא, אם זכרוני אינו מטעני, נשמע הרעיון הזה שצריך להטיל את הדבר על המעצמות, למען יטילו המעצמות את הדבר על גרמניה משני הצדדים. ובכן, ברצוני לומר: מתי באה העצה הזאת לנו, ולמי היא ניתנה? העצה הזאת ניתנה אז - והיא חוזרת וניתנת עכשיו - לממשלה אשר בעצמה התחילה בפנייה אל ארבע מעצמות הכיבוש למען הביאן לידי הטלת שילומים על שני עברי גרמניה. זה לא בא בהתעוררות של מפ"ם, אלא בהתעוררותה העצמית של הממשלה! ובינתיים חלף זמן ואנו למדנו משהו: הפנייה אל שלוש מעצמות מעבר מזה הביאה לידי הצהרת אדנאואר, אשר איפשרה את המשא-ומתן והעלתה את כל העניין על פסים של ביצוע. לא ברור עוד לאן נגיע בפסים אלה, אם נגיע לתחנה הסופית או לא, אבל אנחנו מתנועעים על פסים של ממשות (יחזק בן-אהרון (מפ"ם): אבל החלטת הוועדה) - אם תתקבל החלטה, ברור שהממשלה תחשב בה, אבל אין בהצעת הוועדה אף מילה הסותרת את דברי. הן בעצמי אמרתי כי כעת אנו מחכים לשמוע.

ל"אנו מחכים" יש משמעות מסוימת, וגם ל"מחכים לשמוע" יש משמעות מסוימת. יש לי כל היסוד להנחה, כי שליטי גרמניה המערבית יודעים היטב מה פירוש הדבר שהם לא יציעו הצעה, או יציעו הצעה שלא נוכל לקבל אותה. הם יושבים, כפי שיש להנחה, על מדוכה זו לא מעט ומטפלים בכובד ראש - יש להנחה - בבעיה זו. אין זה כל-כך פשוט גם בשבילם, מבחינת מצבם הבינלאומי, להביא את המשא-ומתן הזה לידי כישלון על-ידי הגשת הצעה שתידחה על-ידינו. הם יודעים היטב, והם למדו זאת באותו פרק המשא-ומתן שהיה, מאיזה חומר קורצנו ואיך אנו יודעים להגיש תביעות, לבסס אותן ולעמוד עליהן.

להצעתנו כלפי שלוש המעצמות המערביות היה הד מצד ממשלת בון. לפנייתנו אל המעצמה המזרחית לא היה הד מצד ממשלת גרמניה המזרחית. והנה מציעים לנו לחדש את הדבר - מה שם נקרא לזה?

אדוני היושב-ראש, אני הפעם זהיר מאוד בביטויים. אני מצטער מאוד שבמקום אותה מילה שהשתמשתי בה אז, לא אמרתי כי היתה זאת "התרברבות מגוחכת" - זה פרלמנטרי?

אני תמה לדעת אם כשאומר כי בהצעת מפ"ם יש השתמטות מאחריות על-ידי אחיות עיניים, אם מותר או אסור להשתמש במילים אלה. אינני יודע אם כל ההסתמכות הזאת על חוזה השלום עם גרמניה אין לה קשר עם מדיניות מסוימת התובעת איחוד גרמניה, זיון שני חלקיה, מחילה לנאצים לשעבר בשני חלקיה וכריתת ברית שלום אחת. אינני יודע אם זה לא התיר במקצת את החרצבות מעל לשונה של מפ"ם ואיפשר לה ביתר שקט של מצפון, ביתר תוקף ובפחות פחד של

התנגשות עם מישוהו, לתבוע שוב פנייה אל ארבע המעצמות בהסתמך על מה שנאמר בפוטסדום [ב-1945].

ישנן מפלגות, שבשבילן חשוב לצאת ידי חובה בהצבעה בכנסת שתירשם על לוחות ההיסטוריה היהודית. פניה של הממשלה לא ליציאת ידי חובה, אם כי יש תביעות שהעיקר לדין הוא הצגתן ולא-דווקא השגתן. אינני מזלזל בדבר הזה, אך מגמת פני הממשלה בעניין זה היתה מלכתחילה השגת תוצאות – ועדין זוהי מגמת פניה של הממשלה, והיא חותרת להשיג תוצאות לא רק אגב שמירת כבודה של מדינת ישראל, אלא לשם הרמת קרן כבודה.

ולכל חברי הכנסת אשר גילו חרדה עצבנית כל כך פן יבולע לכבוד ישראל מכל פרשת המשא-ומתן הזה, הנני לומר: תנוח דעתכם. כבוד ישראל בטוח בידי הממשלה הזאת.

היו"ר זאב שפר: ניגש להצבעה. לפניכם החלטת ועדת החוץ והביטחון והסתייגויותיהם של חברי הכנסת ריפתין, בדר, זיסמן ווילנר. תחילה אעמיד למניין את ההסתייגויות.

הצבעה

ההצעה של חבר הכנסת י. ריפתין לא נתקבלה.

ההצעה של חבר הכנסת י. בדר לא נתקבלה.

ההצעה של חבר הכנסת ש. זיסמן לא נתקבלה.

מאיר וילנר (מק"י): אני מציע שלא להעמיד למניין את הסתייגותי. כבר הצביעו בעניין זה.

ישראל רוקח (הציונים הכלליים): אבקש להעמיד למניין שנית את הצעת חבר הכנסת זיסמן.

היו"ר ז. שפר: אני מקבל את הבקשה לערוך שוב הצבעה על הצעת חבר הכנסת זיסמן.

הצבעה שנייה

התיקון של חבר הכנסת ש. זיסמן לא נתקבל.

היו"ר ז. שפר: אני מעמיד להצבעה את ההצעה האומרת:
הכנסת רושמת לפנייה את ההחלטה של ועדת החוץ והביטחון, הממליצה לפני הממשלה על אי-חידוש המשא-והמתן בין משלחת ישראל לבין משלחת גרמניה

המערבית עד אם תוגש על-ידי ממשלת בון הצעה ברורה ומחייבת לסיפוק תביעת ישראל לשילומים, בכלל זה מועדי הפירעון. הוועדה מביעה את ביטחונה כי תינתן לה ההודמנות לדון על הצעה כזאת בטרם תנקוט הממשלה החלטה סופית אם לקבלה או לדחותה.

הצבעה

בעד הצעת ועדת החוץ והביטחון – 50

נגד – 34

ההצעה נתקבלה.

לקראת חידוש המשא-ומתן

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: המדובר הוא בשילומים. אנו צריכים לתת תשובה [לגרמנים] ולא רציתי לקבל זאת על אחריותי שלי.

השר א. קפלן: לא נתקבלו עוד כל הפרטים, אבל נתקבלו פרטים. חלק מהם ישנם בעיתונות. הגרמנים מודיעים, שהם מכירים בחוב למעשה, שעליהם לשלם לישראל 3,000,000,000 מיליארד מרק, שהם לפי השער של היום בערך 715 מיליון דולר. הם חושבים שעניין זה צריך לבוא לאישור הפרלמנט ואז זה ייכנס בתוקף באוקטובר שנה זו. הם מוכנים מייד לסדר ההסכם בדבר מועדי התשלום. הם מציעים ששני התשלומים הראשונים יהיו עד סוף מרס 1954, יחד 400 מיליון מרק, ועשר השנים הבאות כל שנה 260 מיליון מרק. על העודף הם מציעים – אם יצליחו לקבל הלוואה – הם מוכנים לשלם 100 מיליון מרק על-מנת לקצר את מועד התשלומים, זאת אומרת לשלם כל שנה 260 מיליון מרק.

אנו נוכל לקנות סחורות בגרמניה כל שנה בסכום זה. אבל הם מוכנים שנקנה לא רק בגרמניה אלא גם מהעודף המגיע להם מ-European Payment Union. התנהלו על כך שיחות בין אבס לדר' שנער, ואין זה מן הנמנע שנוכל להשתמש בעודפים אלה. אין זה מובטח, אבל ייתכן שנוכל לקנות על חשבונה של גרמניה סחורות גם באנגליה. הכוונה היא לנפט.

התנהלו שיחות. אין עוד החלטה בעניין צירוף סכום נוסף לשלושה מיליארד מרק לחשבון הארגונים היהודיים. מדובר היה על 400-500 מיליון מרק, ושיהיה חשבון אחד – חשבון ישראל – וישראל תצטרך להגיע לידי הסכם עם הארגונים היהודיים בדבר תשלום הכסף. את התוספת הזאת פלוס 100 מיליון מרק הם היו מוכנים לשלם אם יקבלו הלוואה. אם לא – יגדילו התשלומים השנתיים החל בשנה השלישית, אבל הם רוצים להשאיר לעצמם הזכות, שאם יתברר להם שהם אינם יכולים לשלם בתשלום שנתי יותר מ-250 מיליון מרק, הרי ישלמו את העודף בשתי שנים נוספות, זאת אומרת לא ב-12 שנים, אלא ב-14 שנים.

הדבר האחרון, דבר תוספת תשלום לחשבון הארגונים היהודיים העולמיים אינו עוד בגדר החלטת הממשלה. הדברים האחרים הם בגדר החלטת ממשלת מערב-גרמניה

1 מן הישיבה נעדרו השרים: ד' יוסף, י"מ לויז, ג' מאיר, מ' שרת.
מ"ש יצא לארה"ב ב-19.5.1952 להסדרת היחסים בין המגבית היהודית המאוחדת ומפעל איגרות החוב ("בונדס") של מדינת ישראל.

(השר ל. אשכול: זאת אומרת שגם שר האוצר [הגרמני] הסכים להם) – אנו קיבלנו את החומר אתמול בבוקר. היה סיפור המעשה על המשא-והמתן שהתנהל בבון. בחלק השיחות השתתף גם אדנאואר וגם אבס השתתף בהן. הסכם זה סודר עם אבס בהסכמת אדנאואר, ואז היה התשלום לארגונים היהודיים כלול בהסכם. אדנאואר הודיע שכל ההסכם אין לו תוקף אלא אם יעבור את ישיבת הממשלה, והוא ביקש שלא יינתן לו כל פרסום. אתמול היתה ישיבת ממשלת בון. השכל מחייב שבישיבה זו השתתפו כולם, והבוקר הגיע מברק שהכל אושר פרט לתשלום לארגונים היהודיים. השאלה שהם שואלים אותנו היא – בחושבם שזה הסכם טוב ביסודו, המקסימום שאפשר היה להוציא מהם – הרי הם שואלים אותנו אם הם יכולים להתחיל במשא-והמתן על יסוד הצעה זו. אם יצליחו להיטיב את התנאים או לא, הם אומנם רוצים להשתדל לשנות כמה דברים, אבל אין תקווה לשנות רבות. אם יגיעו לידי הסכם, יצטרך ההסכם לבוא לידי רטיפיקציה של הפרלמנט הגרמני, והם חושבים שזה יוכל להיות בחודש ספטמבר, ולכן יוכלו להתחיל לקבל כסף החל בחודש אוקטובר. מהם דרכי הרטיפיקציה אצלנו – איני יודע. הבעיה העומדת לפנינו היא אם עלינו לתת הוראה להתחיל על יסוד הצעה זו לנהל משא-והמתן.

השר ד.צ. פנקס: הצד הפרוֹצדורלי ברור. הממשלה קיבלה ייפוי-כוח לחדש את המשא-והמתן אם תהיה הצעה מעשית, אבל היא התחייבה למסור לוועדת החוץ והביטחון על התפתחות העניינים. בהתאם להחלטת הכנסת יכולים לחדש את המשא-והמתן.

צריך לעשות ניסיון להעלות את הסכום הראשון של התשלומים. התשלום החודשי הוא פחות מ-200 מיליון מרק לחודש, אם אנו מתחשבים ב-22 חודשים מהיום, או ב-18 חודשים מאוקטובר. יש ללחוץ שסכום זה יהיה גדול יותר.

יש נקודה חלשה, שלא נוכל ללחוץ על תשלום במזומנים (השר א. קפלן: דר' גולדמן כמעט בטוח, [הגרמנים] יוכלו לקבל הלוואה ואז יהיה התשלום ב-9 שנים) – אני מבקש להגביר הלחץ בנקודות אלו.

בדבר תביעת הארגונים היהודיים אין לנו הסמכות להחליט. אני מסכים שנקבל על עצמנו להיות הסוכנים של הארגונים היהודיים – לגבות כספים יחד עם הכסף שלנו. זה אומנם מראה מה שלוחץ עליהם – תביעת מדינת ישראל לוחצת עליהם, מה שאין כן תביעת הארגונים היהודיים העולמיים.

האם ישנה הגבלה בדבר הסחורות שאנו יכולים לקבל? (השר א. קפלן: לאחר שייקבע ההסכם, יתחיל המשא-והמתן בדבר הסחורות) – הא בהא תליא. אנו יכולים אחר-כך להיות במצב קשה, באשר לא ירצו לתת לנו את הסחורות החשובות לנו.

השר א. קפלן: לפי השיחות המוקדמות יוכלו לקבל מכוונות, כל מיני מכוונות. ברזל יהיה קשה להשיג, כי הם טוענים שהם יכולים להתחייב רק לאותם הדברים שיש בגרמניה, אבל לא הדברים שהם צריכים לקנות. (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: ציוד?) – כן. שאלתי, למשל, על אדנים והתשובה היתה חיובית.

השר ל. אשכול: פה מדובר גם על סחורות שיש בארצות אחרות. אם מדובר על דלק מאנגליה, אולי אפשר לדבר על ברזל מארצות אחרות על חשבון גרמניה המערבית.

השר א. קפלן: רצינו לקבל בערך 25 אחוז סחורות לא גרמניות. בחומר שאני קיבלתי לא נזכר אחוז. אבס, שרצה קודם להשתמש ממשא-ומתן זה, נעשה באחרונה אקטיבי והוא משתדל להשיג סחורות בארצות אחרות והוא חושב שזה ניתן לסידור.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: היה אצלי מר לוונשטיין, חבר הכנסת הראשונה מטעם "אגודת ישראל". הוא נציג מסחרי של שוויצריה פה. הוא היה בשוויצריה, ניהלו איתו משא-ומתן גדולי התעשייה, ביניהם גם פקיד גבוה אחד. הם מוכנים למכור לנו סחורה אם יהיה לנו הסכם עם גרמניה לחשבון גרמניה. הם מוכנים למכור סחורה ב-200 מיליון פרנק שוויצריים בשיעבוד החוב הגרמני,

השר א. קפלן: אנשי ההיגיון בינינו חשבו, שגרמניה תרצה שאנו נהיה הסוכנים שלהם להפצת סחורה גרמנית. מתברר שישנו סעיף בהצעה, שהסחורה יכולה להיות רק מה שדרוש לישראל, שאסור יהיה לנו למכור, כי הם אינם רוצים להפסיד שווקים.

ראש הממשלה ד. בן-גוריון: אם בדבריו של מר לוונשטיין יש ממש, הרי זה מגדיל אפשרויות ניצול הדבר.

השר ד. צ. פנקס: יוכלו לקבל סחורות גם מדרום-אמריקה על חשבון גרמניה.

השר ב.ש. שיטרית: אנו צריכים להבטיח, למקרה שהמצב הפוליטי בגרמניה ישתנה ותתאחדנה שתי הגרמניות, שהסכם זה אינו פוטר את גרמניה המזרחית.

השר א. קפלן: ברור. יש הסכם, שבערך שליש הסחורות לא יגיע לממשלה כי אם לסוכנות היהודית ולארגונים היהודיים בחוץ-לארץ (ראש הממשלה ד. בן-גוריון: גם מזה שאנו נקבל?) – זה היה הגמול שאנו שילמנו לארגונים היהודיים ולסוכנות

(השר מ. שפירא: לי היה רושם אחר – שמשלהם אנו מקבלים חלק) – נכון. זאת וגם זאת. עכשיו מתחילים להופיע כל מיני מתווכים. אנו צריכים להודיע, שהממשלה לא תסכים לכניסת מתווכים לעניין, היא תנהלו לבדה.

השר ד.צ. פנקס: על זאת לא נדבר עכשיו. יהיה לנו עוד דיון.

מחליטים:

ליפות כוחה של משלחת ישראל לחדש את המשא-והמתן על שילומים עם ממשלת בון על יסוד ההצעות שהוגשו על-ידה ביום ה-16 ביוני 1962.

החלטה על חידוש המשא-ומתן

היו"ר מ. ארגוב: על סדר-היום שלנו עומדת שאלת השילומים מגרמניה. נשמע סקירה מפי שר האוצר.

א. קפלן – שר האוצר: אם איני טועה – ואם כן אבקש את יושב הראש לתקן אותי – נתקבלה החלטה הבאה: אין מחדשים את המשא-ומתן אם באופן חיובי או שלילי אלא על יסוד הצעה ברורה ומחייבת בנוגע להיקף השילומים וזמני הפירעון, ואת ההחלטה הסופית יש להביא בפני ועדת חוץ וביטחון.

היו"ר מ. ארגוב: הנוסח אומר – אני מצטט בעל-פה – הכנסת רושמת לפנייה את המלצת ועדת חוץ וביטחון, שאין לחדש את המשא-ומתן עם הגרמנים אלא אם יביאו הצעה כוללת, שתכלול גם את מועדי הפירעון. הוועדה מביעה את ביטחונה, כי בטרם תקבל הממשלה החלטה סופית תינתן הזדמנות לוועדת חוץ וביטחון לדון בהצעה זו.

א. קפלן – שר האוצר: אנחנו נמצאים כעת בסטדיה האמצעית. קיבלנו הצעה כוללת הקובעת גם את זמני הפירעון, ועל סמך ההצעה הזאת נתנו הוראה לחדש את המשא-ומתן. חברי הממשלה יבררו הצעה זו וינהלו משא-ומתן ועם סיום המשא-ומתן – אני משתדל לצטט את ההחלטה – יש בידינו להביא את ההצעה הסופית בפני הוועדה. אני לא יכול ברגע זה להביא בפני הוועדה הצעה סופית. יושב כאן דר' יחיל והוא יכול למסור פרטים שידועים לו יותר טוב מאשר לי. אני יכול למסור את תוכן ההצעה הכוללת שהוצעה לנו, ועל סמך הצעה זו החלטנו לתת הוראה לחדש את המשא-ומתן. האמת היא שאני יכול לקצר, כי רוב הדברים היו בעיתונים. ההצעה היא 3 מיליארד מרק, שהם בערך 715 מיליון דולר – הקורס הוא 4.25 מרק לדולר. יכול

1 נוכחים חברי הוועדה: מ. ארגוב, היו"ר (מפא"י); בבה אידלסון (מפא"י); זלמן ארן (מפא"י); יצחק בן-אהרון (מפ"ם); אריה בן-אליעזר (תנועת החרות); חיים בן-אשר (מפא"י); פרץ ברנשטיין (ציונים כלליים); דוד הכהן (מפא"י); יוהר הררי (מפלגת פרוגרסיבית); שלום זיסמן (ציונים כלליים); יונה כסה (מפא"י); מרדכי נמיר (מפא"י); ג'ורג' פלש (ציונים כלליים); יעקב ריפתין (מפ"ם); יצחק רפאל (הפועל המזרחי); בנימין ס. ששון (ציונים כלליים). מוזמנים: אליעזר קפלן, שר האוצר; דר' ולטר איתן, מנכ"ל משרד החוץ; חיים יחיל, מנהל מחלקת ההסברה של משרד החוץ; משה רוזטי, מזכיר הכנסת; אשר צידון, סגן מזכיר הכנסת; יצחק נבון, מזכיר שר החוץ (שר החוץ יצא לארה"ב 19.5.1952 ועדיין נעדר מן הארץ). סדר-היום: הדיון על חידוש המשא-ומתן בעניין השילומים מגרמניה.

להיות שתבוא תוספת להצעה זו, כי ישנה כאילו נכונות להעביר את התשלומים לארגונים היהודים על חשבון ישראל ודרך ישראל.

י. בן-אהרון: נכונות מצד בון או מצידנו?

א. קפלן - שר האוצר: נכונות מצד בון. אינני יכול להרחיב את הדיבור על זה כרגע. זו לא היתה הצעה לנו, אלא נמסרה במשא-ומתן בין ממשלת בון והמשלחת שלנו. בעיתון היתה ידיעה כי פירושו עוד 100 או 125 מיליון דולר, אבל שאלה זו עוד לא עומדת לדיון. משלחת בון רק הביעה רצון כזה. התשלומים הם ל-12 שנה. הפרוצדורה, במידה שהציעו לנו, היא כזאת: השילומים או התשלומים יתחילו אחרי אוקטובר שנה זו, ובמשך 18 חודש מאוקטובר 1952 עד מרס 1954 ישלמו 400 מיליון מרקים. זה בערך 100 מיליון דולר בתקופה זו של 18 חודש, והיתר יתחלק בין שאר השנים. הגרמנים מודיעים, שאם יתברר שהם יכולים לקבל הלוואה מחוץ-לארץ - והם עושים כל המאמצים לכך - אז הם מוכנים להעביר סכומים ניכרים מהלוואה זו על חשבון השילומים לנו של השנים האחרונות. הכספים יינתנו בשתי צורות: אל"ף, בסחורות; ב"ת, במסירת זכות לקניית סחורה שיש בגרמניה במסגרת להסכם התשלומים הבין-אירופי. הם מוכנים למסור לנו חלק מהזכויות והחשבונות הקרדיטוריים. זה גם כן אחד הסעיפים. מה החלק שהם מוכנים למסור לנו, זה יעמוד לדיון במשא-ומתן.

ברצוני להוסיף עוד שתי הערות ובוזו אגמור את דברי הפתיחה. הערה אחת מצמצמת והערה אחת מרחיבה. הגרמנים אינם להוטים שאנחנו נמכור את הסחורות שנקבל מהם בחוץ-לארץ. להיפך, אם נרצה למכור סחורות שנקבל מגרמניה בארץ שלישית, דרוש לזה משא-ומתן מיוחד, כי כוונתם שניקה סחורות לשימוש בארץ ולא למכירה.

הערה שנייה: עוד אין לנו רשימת הסחורות שמדובר עליהן - גם כאן הקווים הכלליים יובהרו בשיחות, שכמדומני מתחילות מחר. מדובר על שני דברים - לא על סחורות מוכנות כי אם על מכוונות וחומרים. עד כה לא שמענו שום הגבלות, לא בטריטוריה ולא בתוכן, אלא באפשרויות לקבל את החומרים והמכוונות בגרמניה, במידה שלא יהיו אלה חומרים הנחשבים כחומרים אסטרטגיים בקשר עם המשא-ומתן שהם מנהלים עם ארצות אחרות, אבל אין כל הגבלות נוספות. אם המשא-ומתן יסתיים בחיוב, אנחנו מוכנים עכשיו רשימות לסוגי הסחורות שדיברתי עליהן זה עתה, שבעיקרן תלכנה לפיתוח ובמידה מסויימת חומרים לבניין וחומרים לתעשייה. עד כמה שמדובר על מיצרכים, מדובר רק על סחורות.

אני מניח ששמעתם אתמול את ההודעה מפי דובר הממשלה,² כי כיוון שישנם

² דובר משרד החוץ מסר כי במכתב למשלחת ישראל לשיחות השילומים מ-16.6.1952, הודיעה ממשלת מערב-גרמניה על נכונותה לשלם בפועל, במסגרת השילומים לישראל, 715 מיליון

הרבה מאוד יהודים ולא-יהודים שמנהלים כל מיני משא-ומתן ורוצים לעשות כל מיני עסקים, אנחנו הודענו שלא נתנו, ואיננו מתכוונים לתת למישהו, איזשהו ייפוי-כוח לנהל איזשהו משא-ומתן אלא כאשר יגיע הזמן.

ד"ר ה. יחיל: רבותי, אני רוצה לדלוג על התיאור ההיסטורי מה התרחש, במידה שידוע לנו, במאבק הפנימי בתוך גרמניה בין הקבוצות השונות שהתרוצצו שם בטרם התגבשה ההצעה, אלא אם תהיינה שאלות לנושא זה. ברצוני לעמוד במילים אחדות על תוכן ההצעה, שבקוויה הכלליים הובהרה על-ידי שר האוצר.

אנחנו מעוניינים בהבהרת שלוש נקודות, בעיקר לגבי סכום השילומים, לגבי תקופת פירעונם ולגבי צורת פירעונם. בשלוש נקודות אלה ההצעה שנמסרה למשלחת שלנו בלונדון מבהירה את ההצעה הגרמנית, שצריכה לשמש בסיס לחידוש המשא-ומתן, ומבחינתם מהווה עכשיו הצעה מחייבת, כי הצעה זו – שעליה כבר היו קודם שמועות – קיבלה את אישורה על-ידי ממשלת בון בשבוע שעבר.

תחילה לגבי סכום השילומים. ההצעה הגרמנית היא על 3,000 מיליון מרקם, שהם בערך 715 מיליון דולר. אתם תזכרו, כי סכום זה הוזכר עוד בטרם הופסק המשא-ומתן בערב פסח, אלא אז היה הבדל גדול – אז הגרמנים הכירו בסכום זה כחוב מוכר, קיבלו את טענתנו שהיו 500 אלף עולים קורבנות הנאציזם, אבל לא קיבלו את החישוב שלנו שדרוש סכום של 3,000 דולר לנפש אלא 1,200 דולר. מזה שני שליש הם על חשבון גרמניה המערבית, וכך הגיעו לסכום של 300 מיליון מרק. אך היות והם במצב של פשיטת רגל, יצטרכו לדון מה הסכום שגרמניה יכולה למעשה לשלם. ההבחנה בין החוב המוכר והסכום לפירעון היתה נקודת המחלוקת שעליה הפסקנו את המשא-ומתן ואמרנו שלא נוכל לחדש אותו. עם הצעתם המחודשת מתבטלת ההצעה הקודמת, ואותו סכום שהכירו בו כחוב זהה עם הסכום שרוצים לשלם, או שהתחייבו עליו למעשה. כל אחד יעשה חשבון שזה מהווה 71.5% של התביעה שלנו.

לגבי מועד הפירעון ישנה גם כן הצעה ברורה, אולי פחות מספקת מאשר בסעיף הראשון. ההצעה היא כי הסכום הזה ייפרע תוך 12 שנה, ו-400 מיליון מרק, בערך 95 מיליון דולר, עד ה-31 במרס, 1954. היות ולא יתחילו בתשלומים לפני אוקטובר, פירוש הדבר שהסכום הזה של 95 מיליון דולר ייפרע תוך שנה וחצי, אחר-כך יהיו תשלומים שנתיים של 250 מיליון מרק, בערך 60 מיליון דולר לשנה. יש פה הפרש של 100 מיליון מרק שאינם מסודרים – על כך הם מודיעים שסכום זה הם מקווים

דולר. "משרד החוץ רואה בכך משום ניצחון לא קטן". הדובר הוסיף כי "בהצעות הללו רואה ממשלת ישראל בסיס לחידוש המשא-ומתן וכי ניתנו הוראות למשלחת ישראל לחדש את המגע עם המשלחת הגרמנית. ברור שאין ההצעה הגרמנית מספקת אותנו, אך היא מממשת בסיס לחידוש המשא-ומתן" ("הארץ", 23.6.1952).

לשלם בזמן יותר מוקדם, או מתוך מילווה או מתוך מקור אחר; ימצאו לכך סידור. ברור כי הצעה זו היא פחות מניחה את הדעת, כי תקופה של 12 שנה היא תקופה ארוכה מאוד. בעל-פה אמר בא-כוח הגרמנים, כי ייתכן ויוכלו לקצר את תקופת הפירעון אם ימצא מקור נוסף להכנסותיהם – אם הגרמנים יוכלו להשיג מילווה חוץ, יהיו מוכנים להעביר את המילווה הזו על חשבון השילומים במקום האַניוֹאיטִיז [תשלומים שנתיים] האחרונים, ואז התקופה תהיה קצרה יותר. אבל בהצעתם – כפי שהוגשה – דבר זה לא בא לביטוי, אלא ההצעה עומדת על 12 שנה.

כאן אני רוצה להוסיף את הנקודה הזאת של הארגונים [היהודיים]. נאמר בעל-פה כי הועלתה הצעה שממשלת בון החליטה בחיוב בעניין זה, כי גם סכום מסויים של התביעה הקולקטיבית של הארגונים ייכלל בתשלומים לישראל בתוספת על אותם 715 מיליון דולר. הדבר לא נכלל בהצעה הרישמית, כיוון שעוד לא היתה הצעה כזאת מטעם הארגונים. על כן זה ישמש נושא למשא-ומתן המתחדש גם עם משלחת הארגונים מחר בהאג.

ברצוני להוסיף כמה מילים להסבר הנקודה. תזכרו בוודאי, שהארגונים הגישו תביעות משני סוגים: תביעה לשיפורים בתחיקה הגרמנית בעניין הרסטיטוציה וגם בעניין הפיצויים האִינְדִיִוִדואליים – שורה ארוכה מאוד של שינויים תחוקתיים. שנית, הגישו תביעה לסכום גלובלי של 500 מיליון דולר, בשלב הראשון של המשא-ומתן, שהתנהל בחודשים מרס, אפריל, התרכו הדיון בין משלחת הארגונים לבין המשלחת הגרמנית רק בענייני תחיקה. הגרמנים לא היו מוכנים לדון על תביעה קולקטיבית, ורמזו על כך שמתנגדים לסכום גלובלי לארגונים בכלל, כי על פרשה זו יהיה משא-ומתן עם ישראל, אבל מוכנים לספק במידה מסויימת, כנראה באחוז יותר קטן מאשר התביעה הישראלית, גם תביעה זו. אבל אם יספקו אותה לא יעבירו כספים אלה לארגונים אלא יוסיפו אותם למדינת ישראל וְיִפְנוּ את הארגונים לכתובת של מדינת ישראל להסדר אתה.

אם זה יצא לפועל, זה יכול להיות עניין די רציני, כי קודם-כל זה מגדיל את סכום השילומים שיגיעו לישראל גם על חשבון המדינה. שנית, יש בזה עוד דבר פרינציפיוני חשוב, כי לגבי כל העניין של תשלום קולקטיבי מופיעה רק כתובת יהודית אחת והיא מדינת ישראל. אבל דבר זה עוד לא קיים. יש להניח כי הארגונים ייאחזו ברעיון זה ויקבלו הצעה כזאת עם התחדש המשא-ומתן.

הסעיף השלישי המעניין אותנו הוא שאלת צורת הפירעון. כאן הגרמנים עמדו על כך כי הם יכולים להתחייב רק לשילומים בסחורות. אנחנו דרשנו כל הזמן חלק של השילומים במטבע, אם כי באיגרת המקורית שהגשנו במרס 1951 למעצמות הכיבוש דוברנו רק על סחורות, אבל כאשר נכנסנו למשא-ומתן המעשי בהאג אמרנו כי חלק יהיה במטבע. כאן הגרמנים טענו שאינם יכולים להתחייב למטבע משני

טעמים: אל"ף, מפני שאין להם; ביי"ת, זה יסבך אותם במשא-ומתן שהם מנהלים בוועידת לונדון עם הנושים המסחריים שלהם, ואינם יכולים לעשות לוח תשלומים במטבע עם מדינה אחת בו-בזמן שלא באו לידי הסכם ולא שיבצו שילומים אלא בהסדר כולל. ברור שזה היה מביא לסכומים יותר קטנים.

עכשיו הועלתה הצעה שיש בה משום עקיפת המבוי הסתום. במה העיקוף? הם אומרים כי הסחורות לא מוכרחות להיות רק סחורות גרמניות, אלא גם סחורות חוץ שגרמניה יכולה להשיג אותן או במטבע או בעסקי חליפין או על-ידי עודפי הזכויות שלהם באיחוד התשלומים האירופי. הכוונה היתה ברורה: קודם כל עניין אחד שיכולנו לברר ממקורות בריטיים, כי יש בגרמניה עודף סטרלינגים די מכובדים באיחוד התשלומים האירופי, ולא תהיה התנגדות בריטית אם ירצו להשתמש בהם לשילומים לנו, ואז התשלומים האלה יכולים להתבטא בתשלום מעשי כמו דלק, שבשילנו הסדר זה, שהיקפו עדיין לא ברור וצריך לשמש נושא לדיון, ברור שבשילנו זה כאילו מטבע. איננו יכולים לומר כמה זה, אבל שערכו הוא כאילו מקבלים שיק על לירות סטרלינג. זה מובן.

דברם על סחורות, ציינו באופן חיובי שהסחורות צריכות להיות סחורות שיכולות לשמש לבניינה של מדינת ישראל. לא צויין דבר שלילי, שאסור לנו למכור סחורות אלה בשווקים חיצוניים, אבל ייתכן שאפשר לפרש דבר זה גם מתוך ניסוח חיובי. אני רוצה להדגיש בקשר לפרסומים שהיו בעיתונות, שהניסוח היה חיובי ולא שלילי. בעל-פה נאמר כתוספת לכך, שבמקרה והגרמנים יוכלו לקבל מילווה חוץ, יהיו מוכנים לדון על החלפת חלק מהשילומים בסחורות תמורת תשלום במטבע, אבל היות וכרגע עוד אין להם דבר זה, אינם רוצים להתחייב.

אלה הסעיפים העיקריים. אוכל רק לומר עוד כי במידה שהגיעה אינפורמציה אלינו, ישנם גם סיכויים טובים לסיום מוצלח של המשא-ומתן עם משלחת הארגונים [היהודיים] בדבר שיפורים בתחיקת הרסטיטוציה והפיצויים, ודבר זה עלול להתבטא בשווי כסף לא מעט. מעריכים כי השינויים בתחיקה בשני הדברים האלה יכולים להתבטא בערך של 600 מיליון דולר. זה נוגע בחלק ניכר גם לאזרחי ישראל, כולל רכוש ללא יורשים שהסוכנות והארגונים היהודיים הם היורשים העיקריים.

ז. ארן: ברצוני להציג שאלה שמכוונת למשרד החוץ ולא לממשלה. בזמנו היתה הפנייה גם לגרמניה המזרחית ובכלל לא קיבלנו על כך תשובה. במידה שאני יודע, יש להם גם כן "אח גדול" כמו לגרמניה המערבית. אני רוצה לדעת אם משרד החוץ, לאחר שקיבל תשובה שאינה תשובה, פנה עם חידוש המשא-ומתן עם גרמניה המערבית גם לגרמניה המזרחית שתשתתף בחלקה בהחזרת הגזל והשוד, ואם לא, מדוע לא פנו.